ՅԱՐԱՏԵՍ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 1
ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 1er AOUT 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11577 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.577

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

«ՍՊԻՏԱԿ ՏԵՏՐԱԿ ՄԸ»

ԳՈՂՑՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հին սովորութիւն է :

Մեծ պետութիւնները իրենց դիւանագիտական պաշտօնատանց միջոցաւ հրատարակութեան կուտան, հատորի ձեւին տակ, քաղաքակաչ զանազան կարեւոր հարցերու վերաբերեալ պաշտօնական գրութիւններն ու վաւերագրերը : Ասոնք կը կոչուին Գիրք, զոր մենք հայերէնի մէջ մկրտած ենք Տետրակ անունով :

Մեծ պետութիւնները պատիւ ըրած են նաեւ մեզի : Ժամանակին հրատարակութեան տալով մեծադիր եւ ստուար հատորներ Հայկական Հարցի մասին :

Անգլիացիք ունէին իրենց Կապոյտ Տետրակը՝ (Պլիու Պուք), Ֆրանսացիք՝ Դեղին Տետրակը (Լիվրը Ժօն), Ռուսերը՝ Նարնջագոյն Տետրակը, եւայլն : Կապոյտ Տետրակներ հրատարակուած են Հայկ. Նահանգներու Բարենորոգումներուն եւ 1894ի Սասունի դէպքերուն մասին 1895-ին, երկու հատորով : 1916ին՝ Մեծ Եղեռնի մասին : Դեղին Տետրակ մը, նոյն հարցերու մասին (1893 – 1897) եւ յաւելուած մը՝ 1895 – 1896ին : Նարնջագոյն Տետրակ մը 1917ին Թուրքիոյ բաժանման մասին :

Վերջին տարիները մեծ պետութիւնները սկսած են հրատարակել Սպիտակ Տետրակներ (Լիվրը Պլան), օրուան կարեւոր խնդիրներու մասին :

Հետեւելով աշխարհի մեծերու օրինակին, Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք Շնորհք Արք. Գալուստեան հրատարակած է Սպիտակ Տետրակ մը « Ձեռագրերու գողութեան գայթակղութիւնը» խորագրով : Իսթանպուլ, 1969 :

Պահ մը մոռացութեան տրուած՝ Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց վանքի գանձարանէն գողցուած 23 հայերէն թանկարժէք ձեռագիրներու հարցը կրկին օրակարգի վրայ կը դրուի եւ այժմէութիւն կը ստանայ :

Պոլսոյ պատրիարքը յոգնատանջ աշխատանք կատարած է՝ 365 էջերու մէջ ամփոփելու համար գայթակղութեան բոլոր ծալքերը :

Պատրիարքը այս բազմածախս հրատարակութիւնը կատարած է գլխաւորաբար անոր համար, որ Երուսաղէմի պատրիարքին ու Յորդանանի Հաշիմական Թագաւորութեան ընդհանուր դատախազը զինքն ալ յանցաւոր յայտարարած էին ձեռագրերու գողութեան համար :

« Մեր նպատակը չէ եղած բանասիրական աշխատանք մը մէջտեղ բերել, այլ ձեռագրերու գողութեան հետ սերտօրէն առնչութիւն ունեցող գրութեանց համադրութիւն մը կազմել », կը գրէ պատրիարքը (էջ 280), որ ջանացած է առարկայական ըլլալ, հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ :

Գրքին մէջ լայն տեղ տրուած է անգլերէն եւ հայերէն թերթերու մէջ լոյս տեսած յօդուածներուն, զանազան անձերու կարծիքներուն, Եղիշէ պատրիարքի հետ տեսակցութեանց, պաշտօնական հաղորդագրութեանց, իր լուսաբանական գրութեանց, որոնց մաս կը կազմեն Սուրէն Թուրեան ստորագրութեամբ իր կողմէ « Մարմարայի» մէջ լոյս տեսած գրութիւնները : Մէջբերումներ եղած են ըստիւրքի հայ թերթերու խմբագրական ներէն, Երեւանի «Հայրենիքի Ձայնը»էն եւ կարդ մը հայ մտաւորականներու գրուածքներէն :

Այս բոլոր պատմութեան ծանօթ է Հայութիւնը կարելի մանրամասնութեամբ, քանի որ 1967ի Մարտէն սկսեալ մամուլը միահամուռ արձագանգ դարձաւ կատարուած այպանելի գողութեան եւ պահանջեց գողին կամ գողերուն դիմակազերծումն ու պատժումը :

Շնորհիւ մամուլի բողոքներուն, ձեռագիրները աճուրդէ փրկուելով «հրաշիւք իմն» Երուսաղէմ վերադարձուեցան : Սոթըպի ընկերութիւնը, խորհրդաւոր ձեւով, Շահէ Եպս. Աճէմեանի յանձնեց զանոնք՝ ի ներկայութեան Սերոբէ Արք. Մանուկեանի : Ո՞վ տուած էր ձեռագիրները անգլիական տան՝ վաճառուելու համար : Ինչո՞ւ Աճէմեան Եպս.ին յանձնուեցան անոնք, առանց այլեւայլի :

Գաղտնիքը չէ պարզուած ցարդ :

Վազգէն Ա. արգիլեց մամուլին զբաղիլ ձեռագրերու հարցով, խոստանալով պարզել գաղտնիքները եւ երեւան հանել յանցաւորները :

Յանձնախումբ մը կազմեց «ականաւոր» անձերէ, աշխարհական եւ հոգեւորական, որոնք խորհրդաւոր կերպով Երուսաղէմ գացին ու վերադարձան ինչպէս կարդացինք թերթի մը մէջ : Սակայն իրենց առաքելութեան մասին ո՛չ մէկ « Հաղորդագրութիւն» ստացանք ցարդ Մայր Աթոռէն, որ ա՛յնքան շռայլ է ամէնէն սովորական հարցերու մասին « Հաղորդագրութիւն»ներ տեղացնելու մամուլին :

Ո՞ր օրուան կը սպասէ Էջմիածնի գահակալը, լուսաբանելու համար հանրային կարծիքը, որ 29 ամիսէ ի վեր կ՚ուզէ դիտնալ ձեռագիրները գողցողներու անունները, անարգութեան սիւնին գամելու համար զանոք :

Խնդիրը փակուած չէ դեռ :

Կը սպասենք Մայր Աթոռի լուսաբանութեան :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

35 ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐ Կ՚ԱՆՅՆԻՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՇԱՐՔԵՐԸ

Հինգշաբթի, Յուլիս 24, երեկոյեան ժամը 7ին, Պէյրութի Ժողովրդային Տան մէջ, տեղի ունեցաւ երդման յուզիչ արարողութիւն մը : Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Ուսանողական Միութեան անդամ 35 ընկեր – ընկերուհիներ կատարեցին իրենց երդումը՝ անցնելով մեր կուսակցութեան շարքերը :

Արարողութեան ներկայ գտնուեցան բազմաթիւ երէց եւ պատասխանատու ընկերներ, ինչպէս նաեւ զանազան կոմիտէներու ներկայացուցիչներ :

Նորագիր ընկերներու կնքահայրը եղաւ ընկեր Տոքթ. Բարգէն Փափազեան, որ խօսք առնելով, ընդգծեց այն պարտաւորութիւները, որ կը ստանձնէ իւրաքանչիւր Դաշնակցական, երբ կը կատարէ իր երդումը : Արարողութենէն ետք, ընկերները բոլորուեցան խնջոյքի սեղանին շուրջ եւ զուարթ մթնոլորտի մէջ, երգերով ու խմբերգներով, ողջունեցին նորագիր ընկերները :

Խնջոյքի ընթացքին, յաջորդաբար խօսք առին նաեւ ընկերներ Կարօ Սասունի, Վարդգէս Տէր – Կարապետեան, Մովսէս Տէր – Գալուստեան, Տոքթ. Եղիկ Գոնեալեան, Տոքթ. Մելքոն Էպլիղաթեան, Արշաւիր Յովսէփեան եւ Երուանդ Փամպուքեան :

«ԱԶԴԱԿ»

ԻԶՄԻՐԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ԿՈՂՈՊՈՒՏԸ ԶԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԵՑԱՒ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՁԵՌՔ ԱՌՆՈՒԵՑԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Իզմիրէ կը հաղորդուի Պոլսոյ թերթերուն. —

Իզմիրի հնաբանական թանգարանին մէջ պատահած կողոպուտը եւ պահապանին սպանութիւնը լուսաբանուած չեն տակաւին եւ մութ գաղտնիք մը կը մնան մինչեւ այս բոպէն : Հակառակ ոստիկանութեան խիստ եւ յամառ փնտռտուքներուն եւ կատարուած խուզարկութեանց, աւազակները գտնուած չեն տակաւին : Միայն թէ քննութիւնները կը յառաջանան բացարձակ գաղտապահութեան մէջ, եւ անպաշտօն տեղեկութեանց համաձայն կարգ մը հետքեր գտնուած են : Կրթական Նախարար Իլհամի Էրթէմ ըսած է.— Մեծ յոյս ունինք որ յանցապարտները պիտի ձերբակալուին եւ գողցուած թանկագին իրեղէնները իրենց տեղերը պիտի դրուին, նոյնիսկ եթէ վնասուած ըլլան :

Իզմիրի ամբողջ ոստիկանութեան արձակուրդները վերցած են : Կուսակալ Նամըք Քէմալ Շէն թիւրք յայտարարած է թէ դէպքին գիշերը Ֆուարին մէջ աշխատող բոլոր պահապանները, դռնապանները, զբօսարաններու սպասեակները մի առ մի հարցաքննուած են : Ճշդուած է որ սպանեալ գիշերապահը կապկպուած է տեղական չուաններով եւ բերնին խեղդկապն ալ դարձեալ տեղական լաթ մըն է, եւ գնուած է «կտոր» ծախող խանութպանէ մը : Կուսակալին համաձայն, պատահածը հասարակ եւ ստորին գողութիւն մըն է եւ միջազգային բնոյթ մը չունի : Այսուհանդերձ, հրահանգ տրուած է բոլոր թանգարաններու տնօրէնութիւններուն, որպէսզի արտակարգ միջոցներ ձեռք առնեն ամէն հաւանականութեան դէմ եւ զգոյշ ըլլան : Եգէականի շրջանակներուն մէջ, թանգարաններու ինչ ինչ իրեղէնները այժմ ի պահ դրուած են դրամատուներու ապահով արկղերուն մէջ :

Այտընի թանգարանին տնօրէնը ամէն հաւանականութիւն նկատի առելով, դիւրաւ փոխադրելի մարմարիոնէ արձանները այժմ կը պահպանէ մասնաւոր սնտուկներու մէջ, իսկ ոսկիներն ու գոհարեղէնները գիշերները կը գնէ Երկրագործական դրամատան գանձատունը :

Սելչուքի թանգարանին տնօրէնն ալ մասնաւոր կարգադրութիւններ ըրած է եւ մուսէոնին պատուհանները ամրացուցած է երկաթէ ցանկորմով մը, եւ գիշերները գամբռեր դրած է թանգարանին շուրջ : Պերկամայի թանգարանին տնօրէնն ալ ոստիկանութենէն խնդրած է որ գիշերները պահպանէ հաստատութիւնը : Ցարդ հարիւրաւոր հոգի հարցաքննուած են :

ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԻ ՄԷՋ

Իզմիրի թանգարանին կողոպուտէն ետք, կտրուկ հրահանգներ տրուած են քաղաքիս թանգարաներն ալ ամէն վտանգէ զերծ պահելու համար : Քաղաքիս հնաբանական թանգարանին մէջ երէկ ահազանգի փորձ մը կատարուեցաւ, սուլիչները սկսան յանկարծ հնչել, պահապանները վրդովումի մատնուեցան եւ յուզումով սկսան հոս ու հոն վազվել :

Իսթանպուլի հնաբանական թանգարանի տնօրէն Նէճաթի Տոլունայ իրաւունք տուած է Թօփ Գափուի թանգարանի տնօրէնին, որ նախընթաց օր կ՚ըսէր թէ որեւէ թանգարան կարելի է դիւրաւ կողոպտել : Նկատելով որ պահապանները արտօնուած չեն զէնք կրելու, դիմում կատարուած է ապահովութեան տնօրէնութեան, որպէսզի զէնք կրելու արտնագիր տրուի թանգարաններու գիշերապահներուն :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԻՔՍԸՆ ՍԱՅԿՈՆԷՆ ԱՆՑԱՒ

ՄԻՇՏ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ԿԸ ԽՕՍՈՒԻ

Պաշտօնապէս այցելութիւն մը տալով հարաւային Վիէթնամի նախագահ Թիէօի, Նիքսըն բացէ ի բաց կը ճշդէր թէ զօրավիդ է Սայկոնի մարդոց : Ըստ քաղաքական շրջանակներու, Նիքսըն Հասկըցնել ուզած է նաեւ Հանոյի եւ Վիէթքոնկի թէ ուզելով հանդերձ հաշտութիւն կնքել, կարելի չէ այդ հաշտութիւնը կընքել որեւէ գնով եւ զիջումներն ալ իրենց սահմանն ունին :

Հաւանական է նաեւ որ Միացեալ Նահանգները կրկին մաս մը զօրք քաշեն Վիէթնամէն, բայց այդ չի նշանակեր պատերազմին վերջը :

Նիքսընի եւ Թիէօյի խօսակցութեան նիւթը եղած է գլխաւորաբար զինուորական եւ դիւանագիտական կացութեան յեղաշրջումը :

Հարաւային Վիէթնամի ընդհ. հրամանատարն ալ ահազանգ հնչեցուցած է, իմանալով որ Օգոստոսէն սկսեալ Ամերիկացիք հարիւր հազար զինուոր պիտի քաշեն : Ըստ Զօր. Թուանի համայնավարները ատոր կը սպասեն յարձակումի անցնելու համար :

× Նիքսըն Ռումանիայէն զատ, Լոնտոն ալ պիտի հանդիպի Ուիլսընի հետ տեսնուելու համար եւ իր անձնական խորհրդատուն՝ Քիսինկէրը պիտի զրկէ Փարիզ, Փոմփիտուի հետ տեսնուելու համար :

ԿՈՒԶՆԵՑՈՎ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆՆ ԸՆՏՐԱԾ Է

Պարզուեցաւ որ խորհրդային Անատոլի Կուզնեցով գրագէտը երբեք անհետացած չէ Լոնտոնի մէջ այլ՝ պարզապէս ապաստան ուզած է անգլիական կառավարութենէն, նախընտրելով աքսորական կեանք մը վարել Անգլիա քան ազատութեան կարօտով ապրիլ իր հայրենիքին մէջ :

Կուզնեցով քառասուն տարեկան է եւ անդամ էր համայնավար կուսակցութեան 1965էն ի վեր : Իր ազատական ըմբռնումները սակայն արդէն քանիցս նեղ կացութեան մատնած էին զինքը Խորհ. Միութեան մէջ, մանաւանդ Պապի Եար իր գրքին առթիւ (ի դէպ այդ գրքով շինած էր իր համբաւը) : Աւելի ետք, անցեալ տարի նորավէպ մը գրած էր Նովի Միրի մէջ, ուր կը նկարագրէր խորհրդային թատրոն մը վարող մարդուն առանձնութիւնը : Այդ առթիւ շատ յարձակումներ եղած են վրան եւ զինքը ամբաստանած են որ կ՚ուզէ շինծու կերպով ապացուցանել որ «մարդը անպաշտպան է ամէնօրեայ պայմաններու դէմ» : Վերջապէս իր վերջին վէպը՝ Կրակ, աւելի մեծ աղմուկ ստեղծեց : Կ՚ամբաստանուէր որ խորհրդային բանուորը կը նկարագրէ որպէս «հասարակ, ալքոլամոլ ապուշներ » :

ԼԻԲԱՆԱՆԻ արտաքին նախարարը ընդունուած է նախագահ Փոմփիտուի կողմէ :

ՕԳՈՍՏ. 1էն կազին եւ ելեկտրականութեան սակագիները չորս առ հարիւրի յաւելում կը կրեն :

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

Արմին Վեկնէրը իր «Յարութիւն» գրուածքում պատմում է մի դէպք, պատահած Միլանում կազմակերպուած հայկական երեկոյում, ուր ցուցադրուել են լուսանկարներ մեծ Եղեռնի օրերից: Վեկնէրի «.. նկարներից մէկի վրայ էր Եփրատի արաբական Մեսքէնէ գիւղը, հայրենիքից բռնութեամբ հալածուածների ամենատխուր թատերաբեմերից մէկը: Այնտեղ կանգնած էին եօթնամեայ եւ տասնամեայ երկու մանուկներ, անողորմ անապատից ու սովից կմախքացած:

Ո՛վ հրաշքների հրաշքը: Պաստառի վրայի դողդոջուն մանուկները յանկարծ դուրս խուժեցին լուսապատկերից, ակընթարթի մէջ հասակ նետեցին եւ կանգնեցին Վեկնէրի կողքին:

Այդ երկու տղաքները ապրում էին: Եւ այդտեղ, այդ երեկոյ յանկարծ գտել էին անապատի իրենց մանկութիւնը՝ պաստառի վրայ, ճանաչելով իրենց դէմքերը: Նրանք Միլանի երկու քաղաքացիներն էին այժմ եւ կոչւում էին Սրապեան եղբայրներ»:

Այդպէս անցաւ հազարաւորների մաչկութիւնը. կեանքի եւ մահուան սահմանագծին: Ծանօթ պատմութիւն, որ աւարտուեց շատերի կորստով, իսկ փրկուողներչ ասես յարութիւն առան:

Ստեփան եւ Արամայիս Սրապեան անուններն այժմ յայտնի են ոչ միայն Իտալիայի Հայութեաչ մէջ: Ստեփան Սրապեանը քիչ դեր չի կատարել սփիւռքի հասարակական կեանքում: Իսկ նրա կրտսեր եղբայրը դարձաւ սփիւռքի մեր գրականութեան ճանաչուած դէմքերից: Արամայիս Սրապեանը ծնուել է 1910 թուականի Հոկտեմբեր 25ին Արեւմտահայաստանում, Կէյվէի Օրթագիւղում: Մանկութիւնից արդէն իր եղբօր հետ ճաշակել է հայ ցեղին բաժին հասած դառնութիւնները: Հազիւ փրկուելով թրքական դժոխքէն, եղբայրներն ընկնում են որբանոց: Այնուհետեւ, տասնեւչորսամեայ Արամայիսը ընդունւում է Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան վարժարանը, յաջորդ տարի տեղափոխուելով Մուրատ Ռափայէլեաչ նշանաւոր վարժարանը: Այստեղ նա հիմնաւոր ու լայն կրթութիւն է ստանում, հիանալի օրէն իւրացնելով անթիկ ու դասական գրականութիւնը, հին եւ նոր մի քանի լեզուներ եւ, աւելորդ է անգամ նշել՝ ճոխ հայերէն: Ընթերցողն առաջին իսկ էջերից կը տեսնի, որ իր հարուստ լեզուն իսկական «Մխիթարեան» հայերէչ է, աւելի մօտ գրոց, քան ամենօրեայ կիրառուող լեզուին, բայց եւ ճկուն, մշակուած, բանաստեղծական ու բարձր: Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանը Ստ. Սրապեանը աւարտեց 1929ին եւ վարժարանի տնօրէնութիւնը նկատի առնելով պատանու ունակութիւնները, նրաչ յատկացրեց կրթաթոշակ, համալսարանում ուսումը շարունակելու համար: Եւ ահա նա յաճախում է Միլանի համալսարանը, աւարտում այն բժիշկ – վիրաբոյժի մասնագիտութեամբ ու հաստատւում նոյն քաղաքում:

Իբրեւ իտալահպատակ, նա անցնում է նաեւ բժիշկ սպաների դասընթացը, իր մասնագիտութեամբ երեք տարի ծառայելով տարբեր զօրագնդերում: Համաշխարհային Բ. պատերազմի սկզբից հարկադրուած էր լեռնային թնդանօթաձիգների գնդերից մէկում մասնակցել պատերազմին, գտնուելով Ֆրանսական եւ պալքանեան ռազմաճակատներում: Պատերազմի շրջանում իր ապրածն էլ նա նկարագրեց «Զէնքի տակ» եւ «Ալպեան ռազմիկներու հետ» գրքերում:

Երբ 1945ին Մուրատ – Ռափայէլեանի մի խումբ նախկին աշակերտների ջանքերով հիմնադրուեց Իտալիայի Հայ Մշակութային Միութիւնը, Ստ. Սրապեանը ընտրուեց միութեան նախագահ, իր գործակիցների հետ կատարելով մեծ աշխատանք:

Բացի վերը նշուած գրքերից, Ա. Սրապեանը հրատարակել է նաեւ «Հանդիպումներ Մուսային հետ», «Ազոլոյէն Վենետիկ» գործերը, իսկ բանաստեղծութիւնների մի փունջ եւ մի շարք ուղեգրութիւններ դեռ ևս անտիպ են: Նա գրել եւ զանազան պարբերականներում հրատարակել է որոշ գործեր նաեւ իտալերէն:

Սրապեանի բանաստեղծութիւնները միացնում են դասակաչ ոճն ու ռոմանթիկ հայեցուածքը: Մխիթարեան կրթութիւնը վճռական դեր կատարեց նրա բանաստեղծական նկարագրի ձեւաւորման վրայ: Իր մտածումները նա արտայայտում է բառային այնպիսի կազմով ու բանաստեղծութեան կառուցումով, որ ասես գրանով հաստատւում է այն պարզ սկզբունքը, թէ ամէն մի արուեստագէտ ըստեղծագործում է սեփական կենսագրութեաչ նիւթով միայն: Մեզ ծանօթ է այդ կենսագրութիւնը՝ Սփիւռքի գրականութեան կենսագրութիւնը, որ որքան գալիս էր մի որոշ իրականութիւնից, այնքան անջատուած էր նոյն իրականութիւնից: Այդ իրականութիւնն ապրում էր իբրեւ դաժան յուշ, իբրեւ ողբերգական անցեալ, որ կարելի չէր մոռանալ: Եւ դարձաւ տեսիլք, ներհայեցողական աշխարհ: Այս իրականութեան զգացումը կայ Սրապեանի բանաստեղծութեան մէջ, եւ ապրուած ու խորապէս իմաստաւորուած.

Ու երկնի ու երկրի պարապութեան
խորունկէն,
Կ՚անցնի լռութիւնը. լռութի՛ւնը,
լռութի՛ւնը
Ամէն ինչ, այդ իրականութիւն է
անիրական:

Կորսուած հայրենիքի տեսիլքն էր դա, պարզ ու աղնիւ, խաղաղ ու բարի կեցութեան յիշողութիւնը, անիրական իրականութիւնը՝ «Ամէնից լաւ տան»:

Ո՞ւր է գիւղակըս խոնարհ, ո՞ւր են
հօտերն ոչխարի,
Կոյսերու խումբը զըւարթ, որոնք ամէն
իրիկուն
Կուժերն առած կ՚երթային դէպի
աղբիւրը թաքուն ...
Կարօտն ունիմ հայրենի իմ լեռներուն
հովասուն,
Մոռցած ամէն բան՝ կ՚ուզեմ
ազատութիւնս անսահման,
Կարօտն ունիմ մարգէ մարգ ոստոստուն
իմ մանկութեան,
Կարօտն ունիմ հիւղիս ջախջախ
պատերուն:

«Ալպեան ռազմիկներու հետ» եւ «Զէնքի տակ» յուշագրութիւններում Ստ. Սրապեանը նկարագրում է իտալական մի զօրագնդի հետ կատարուած դէպքերը, իր զէնքի ընկերներին, այն երկրներն ու վայրերը՝ իրենց ժողովրդով, որտեղով անցել են: Պատումի անմիջականութիւնը, փաստացի դէպքերի ու դէմքերի ընդգրկումը իրեն իսկ՝ հեղինակի հայեացքով, այս գործերի հիմնական իւրայատկութիւնն են ու արժէքը:

Պատերազմում կատարած իր դերը՝ զինուորակաչ բժիշկի պարտականութիւնն արդէն նրան հնարաւորութիւն է տալիս իրադարձութիւնները դիտել առաւելապէս մարդկային հայեացքով: Եւ զօրագնդի հետ անցնելով Պալքանների տարբեր շրջաններով, նա դիպուածից – դիպուած, դրուագից – դրուագ ցոյց է տալիս պատերազմի իսկական կերպարանքը:

Յուշագրութիւնների մէջ շատ կան այդպիսի ջերմ տողեր, ուր յաճախ յառնում են հեռաւոր հայրենիքի նուիրական յուշերը: Պալքանեան ժողովուրդների բախտը, գալիս հիւսւում է այդ յուշերին:

Բոլոր ճնշուած ժողովուրդների ճակատագիրը համանման է, միեւնոյն են նրանց բարձրագոյն ձգտումները: Ազատութեան եւ արդար պայքարի ոգին միացընում է ժողովուրդներիչ այնպէս, ինչպէս միացնում է բանաստեղծներին: «... Ի՞նչպէս կարելի է գրաւել լեռներուն վրայ շրջող սպառազէն Ազատութիւնը. ո՞վ կրցած է սանձ դնել ջուրի այս ամեհի ժայթքումներուն, որոնց յորձանքներուն խորերէն այս ցեղի ձայնն է, որ կը պոռայ, եւ այդ ձայնը Ազատութեաչ ձայնն է, ու ձեզ տեսնեմ, ետ ծունկի բերելու մարդը, յաջողեցէք, եթէ կրնաք, այդ ծունկի եկող մարդուն սրտին մէջ ապաստանած Ազատութեան եւ անկախութեան տենդչ ալ ծունկի բերել. ձե՛զ տեսնեմ ...»: Այս Ազատութեան, իրական Ազատութեան ձայնը, որ միացնում է բոլոր բանաստեղծներին եւ բոլոր մարդկանց, արթնացնում է մի հին, հեռաւոր տեսիլք: «Ամէնից լաւ տան» տեսիլքն է դա, հեռաւոր մանկութեան, «հիւղիս ջախջախ պատերուն» կարօտը:

Միլանում վախճանուեց Արամայիս Սրապեանը: Նա ապրեց ու ստեղծագործեց իր Հայրենիքի, «Ամէնից լաւ տան կարօտով»:

ՍՏԵՓԱՆ ԹՈՓՉԵԱՆ

«Սով. Հայաստան»

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴՆԵՐԸ ՕԳՈՒՏՆԵՐ ԵՒ ՎՏԱՆԳՆԵՐ ՈՒՆԻՆ

Կեցցէ՛ արձակուրդը: Ցուլիսը գնաց: Օգոստոսը կը հասնի: Մեծ քաղաքներու բնակիչները գիւղ կը խուժեն, լեռ կը բարձրանան կամ կ՚երթան դէպի ծովեզերք: Մէկ դիշերուան ընթացքին, յանկարծ, ամէնէն կենցաղագէտ քաղաքացին կ՚որոշէ մերկանալ՝ մարմինը արեւին ցուցադրելու համար: Ամէնէն յարգարժան փրոֆէսէօրը կը տապլտկի խոտերուն մէջ, երջանիկ անասունի մը պէս: Մանուկները ամէն ժամ կը վազեն պաղպաղակ գնելու: Մէկ խօսքով՝ կ՚երթանք հանգստանալու, բայց նոյն ատեն անձնատուր ըլալու բազմապիսի ծայրայեղութեանց, փշրելով պարտաւորութեանց եւ պատշաճութիւններու բոլոր շղթաները:

Լաւ բաչ է արձակուրդը: Բայց անտես պէտք չէ առնենք նաեւ բոլոր այն վտանգները, որոնք մեզի կը սպասեն արձակուրդին: Պէտք է սորվինք առաւելագոյն չափով օգտուիլ արձակուրդի հանգիստէն՝ տարուան մը յոգնութիւններէն ետք:

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Առհասարակ ճամբորդութիւնը խոշոր տաղտուկ մը կը ներկայացնէ ամբողջ ընտանիքին համար: Ինչ ալ ըլլայ ճամբորդութեան միջոցը, շոգեկառք կամ ինքնաշարժ, յոգնեցուցիչ է միշտ, մանաւանդ եթէ ճամբան երկար է:

Վարորդին վրայ մեծ պատասխանատուութիւն կը ծանրանայ. պէտք է ուշադիր ըլլայ քշած ատեն, ոչ միայն իր հաշուին, այլ նաեւ ճամբորդներուն, ինչպէս եւ բոլոր այն վարորդներուն, որոնց կ՚ուզէ անցնիլ ճամբու ընթացքին:

Արկածի պարագային, եթէ մէկը վիրաւորուած է ծանրօրէն, պառկեցուցէք զայն եւ կարելի եղածին չափ քիչ շարժեցէք: Իսկ եթէ վիրաւորուողը վարորդն է, թող մնայ անշարժ իր ղեկին առջեւ: Ծածկեցէք վիրաւորը տաք ծածկոցներով: Ալքոլ մի խմցնէք: Սպասեցէք որ օգնութեան հասնին. հեռախօսեցէք ոստիկանութեան: Եթէ արեաչ խողովակ մը կը տարուած է՝ կապեցէք մարմնի այդ մա-

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Որոնք սակայն արդիւնք մը չունեցան, պատասխանեց միւս ձայնը:

— Ինչէ՞ն գիտես...

— Քանի որ դարակին մէջ ծակը չեն գտած:

— Նոյնիսկ վստահ չես գտած չըլլալնուն մասին:

— Եթէ գտած ըլլային, արդէն մինչեւ հոս հասած ու դուռը խորտակելու ձեռնարկած կ՚ըլլային... դուն ինծի ըսէ միայն թէ վստա՞հ ես որ Շէֆիք փաշա հիմա կրկին հոս վերադարձած է ոստիկաններով:

— Բայց, այո, աչքովս տեսայ երբ Կալաթա Սարայէն կուգար Սալոմոնին հետ կառքին մէջ բազմած:

— Ուրեմն պիտի գործադրեմ միտքս դրածս եւ տունը օդը պիտի հանեմ նկուղին մէջ պահուած պոմպաներով...

— Բայց ինչո՞ւ այդպիսի վտանգաւոր գործ մը տեսնել, որուն մասին մեզի հրահանդ չէ տրուած: Մենք մեր պաշտօնը լիուլի եւ յաջողութեամբ գլուխ հանեցինք, ալ ուրիշ բան չի մնար մեզի ընելիք եթէ ոչ տեղերնիս վերադառնալ:

— Ոչ, ես այս գործը պիտի տեսնեմ, պատասխանատուութիւնը վրաս առնելով, գոչեց միւս ձայնը:

Ահմէտ Զավուշ կը զգար որ երկու մարդիկը ճիշդ դրան ետեւ կեցած էին:

— Քու այդ արարքովդ միանգամ ընդմիշտ փճացուցած պիտի ըլլաս թէ՛ պոմպաները եւ թէ մեր այս թաքստոցը, որ գուցէ տակաւին շատ ծառայութիւններ կրնայ մատուցանել մեզի:

Պահ մը լռութիւն տիրեց: Զավուշը հակառակ իր պաղարիւնութեան եւ արիութեան յուզումէն կը դողդղար:

— Եթէ դուռը բանան, կը մտածէր, ռեվոլվէրս վրանին պարպելէ ուրիշ միջոց չունիմ, եթէ ոչ անոնք զիս պիտի սպաննեն ապահովաբար...

Նոյն միջոցին ձայները շարունակուեցան:

— Իրաւունք ունիս, կ՚ըսէր մին, իրաւ է որ ոստիկանութեան նախարարը եւ իր մարդիկը կրնամ օդը հանել, բայց միւս կողմէ մեր այս գետնափորը երեւան պիտի ելլէ, ինչպէս նաեւ խնամով հոս բերուած ու պահուած պոմպաները... այո, իրաւունք ունիս, խոհեմութիւնը լաւագոյն է:

— Կեցցե՛ս, Շապան, ըսաւ միւսը, օ՛ն ետ դառնանք:

— Չէ, պոմպայի ծրագրէն հրաժարեցայ, բայց կ՚ուզեմ երթալ նայիլ թէ այդ տան մէջ ի՞նչ կ՚անցնի կը դառնայ եւ թէ Շէֆիք փաշա ինչո՞ւ համար աճապարանքով վերադարձած է հոս:

— Ըստ իս այդ ալ անխոհեմութիւն մըն է:

— Կ՚ուզեմ որ սիրտս հանգստանայ եւ վստահ ըլլամ թէ մեր գետնափոր ճամբան երեւան չէ ելած...

— Լաւ, դուռը բաց եւ անգամ մը քընութիւն կատարէ:

Հազիւ թէ այս խօսքերը լսած էր, Ահմէտ Զավուշ բանալիի մը դրան կղպանքին մէջ մտնելը զգաց: Բնազդաբար ետեւ քաշուեցաւ ու կռնակը պատին տուաւ ռեվոլվէրը ձեռքը բռնած:

Դրան միւս կողմը շշնկոց մը լսելուն պէս, մոմը մարած էր արդէն եւ խոր խաւար կը տիրէր շուրջը:

Երկաթեայ դուռը բացուեցաւ յանկարծ խուլ ձայն մը հանելով եւ մասամբ ծածկելով Զավուշը որ ճիշդ դրան թեւին ետեւ կեցած էր, թէեւ վստահ չէր թէ դուռը դէպի ն՞երս թէ դէպի դուրս պիտի բացուէր:

Երկու մարդ կամաց կամաց յառաջացան: Առաջինին ձեռքը լապտեր մը կար որ մէկ կողմէն միայն լոյս կուտար, այնպէս որ Ահմէտ Զավուշ կատարեալ մթութեան մէջ կը մնար առ այժմ, բայց երբ մարդիկը դառնային՝ անխուսափելիօրէն պիտի տեսնուէր:

Ոստիկանը իր եղած տեղէն նշմարեց որ երկուքն ալ ձեռքերնին ռեվոլվէր ունէին: նոնք մէկիկ մէկիկ գետին տապալել, սանոնք մէկիկ մէկիկ գետի տապալել, սակայն վարանեցաւ:

— Միշտ մեր ձեռքին մէջն են, մտածեց:

Երկու մարդիկը առանց շուրջերնին նայելու յառաջացան դէպի ներքնուղին ու գլուխնին ծռելով անոր մէջ մտան:

— Եթէ միւս կողմէն հիմա մեր մարդիկը վար իջնեն, մտածեց Զավուշը, բաւական «թօհաֆ» տեսարան մը պիտի ըլլայ...

Յետոյ յանկարծ մտածեց.

— Բայց այս մարդիկը կրնան հիմա ետ դառնալ ու այն ատեն ապահովաբար պիտի տեսնեն զիս ու պէտք պիտի ըլլայ որ մէկիկ մէկիկ սպաննեմ զիրենք... բայց լաւագոյն է ողջ ձեռք ձգել զանոնք ... վստահ եմ որ նախարարը շատ գրգոհ պիտի մնայ եթէ միայն իրենց դիակները ձեռք անցընէ, գուցէ նոյնիսկ դատապարտէ զիս զիրենք սպաննած ըլլալուս համար, ինք որ անոնց հարցաքննութիւններէն այնքա՛ն բաներ իմանալ կը յուսայ ... Չէ՛, չէ՛, պաղարիւնով գործ տեսնենք:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 188)

ոչ: Ցաղը անցուցէք վէրքի վարի մասէն, ձեռքի մասէն՝ եթէ կարմիր ու մաքուր ա– րիւն փոխադրող երակ մըն է, վերի մասէն՝ եթէ կարմիր ու մաքուր ա– րիւն փոխադրող չնչերակ մըն է: Ամէն դէպքի համար վիրակապը անդամ մը կապը թուլ– ցուցէք եւ նշանակեցէք այն ժամը երբ ցուցէք եւ նշանակեցէք այն ժամը երբ ցաղը դրուեցաւ:

Գալով ինքնաշարժի մէջ ղազացուղ աղ– հանգստութիւններուն, ի՞նչ ընել առաջքը առնելու համար: Մեկնումէկն անմիջապէս տանի եւ զլխու պառոյտ կ'ունենան, ինքնաշարժը կեցնել ու պառաստուած մասնաւոր դեղահատներ: Դեղահատներուն միակ անպատեհութիւ– նը այն է որ երբեմն թեթեւօրէն քնաբեր են: Բայց ի՞նչ կարեւորութիւն ունի, ժամանակ մասնաւոր դեղահատներուն համար:

ԱՐ�իՒՐ

Թուխ մորթ ստանալու փափաքը երբե– մն մեզ կը մղէ անխոհեմութիւններու: Երբեմն առեն կիղիչ արեգակին տակ պառ– կիլը ծանր վտանգներ կրնայ յառաջացը– նել: Ամէն մարդու մորթը նոյն ղղայ– նութիւնը չունի արեւու ճառագայթնե– րուն հանդէպ: Ոմանք չուտ կը սեւնան, ուրիշներ դանդաղօրէն:

Արեւահարութիւնը լուրջ վտանգ մըն է: Մորթը կրնայ այրիլ, տեղ – տեղ այրուց– քի վէրքեր յառաջացնելով:

Ի՞նչ ընել: Այրուցքի առաջին ատեն– ները իսկ խնամել մորթին այրած տեղե– րը, հանգարտեցնել կսկիծը, զլխացաւը· ատ հետուկ խմել: Ցաղորդ օր դարձեալ արեւին չցուցադրել մարմինը: Եթէ ու– ժգիներ կազմուած են մորթին վրայ, զգալ անոնց: Իսկ եթէ մորթը կը կեղ– ուռի, դիմադրել մորթի կտորներ քա– շել հանելու փորձութեան:

Մորքի կարմիր բիծեր կը գոյանան երբեմն կարգ մը մարմիններու վրայ, առանձին տեսք մը տալով ենթականերուն: Առնցմէ խուսափելու միակ միջոցը արե– ւին չցուցադրուիլն է:

Կայ տակաւին fեռուըտուբ կոչուող հի– անդութիւնը, որ կ'ընկերանայ կարմիր բիծերուն: Քերուըտուքը ինքնաբերաբար կ'անցնի ձմեռը եւ կը վերսկսի ամառը:

Ջօրաւոր արեւը կուտայ տակաւին այլ անհանգստութիւններ: Կարգ մը նիւթե– րու (յատկապէս դեղերու) զործածութիւ– նը մորթը չափազանց զգայուն կը դարձը– նէ արեգակի ճառագայթներուն, օրինակ՝ ամիսալաթները, մանրէասպան դեղերը, միզեցուցիչները եւ կարգ մը հանգստա– ցուցիչներ: Եթէ այս տեսակ դեղեր կը զործածէք՝ զիտցէք թէ աւելի ենթակայ էք արեւէն ազդուելու:

Արեւահար կրնան ըլլալ ձիւնի վրայ զա– տուկաբար կատարողները, ինչպէս ծո– վեղբքի աւազին վրայ երկար ատեն պառկող անձերը: Այդպիսիք յանկարծ կը սկսին կարմիր տեսնել, ապա պղտոր: Ապա աչքերը կը պատեն աչքերուն առջեւ: Նախ աչքերը կը ցաւին, յետոյ ամբողջ դլուխը: Ենթական չի կրնար լոյս տես– նել: Պէտք է ուրեմն աչքերը պաշտպանել սեւ ակնոցով: Եթէ անդամ մը դէպքը պատահած է, տեսողութիւնը պղտոր կը մնայ բազմաթիւ չաբաթներ:

ՏԱՔԸ

Տաքէն պէտք է ղղուշանալ: Պէտք է ղղուշանան մանաւանդ փոքրիկները: Ար– դարեւ, երբ տաքը զօրաւոր է, փոքրիկ– ները չատ կը նեղուին, որովհետեւ կը խանգարուի իրենց ջերմային հաւասարա– կշռութիւնը: Մանուկներուն ջուրի պա– չարը չուտ կը լրանայ մարմնին մէջ, երբ չրջապատի ջերմաստիճանը անցնի 37ը: Մարմնին ջուրերը կը սկսին չոզիանալ մորթին եւ թաղանթներուն ընդմէջէն: Այսպէսով միայն պզտիկները կրնան դի– մանալ տաքի: Եթէ պզտիկը չատ հագ– ուած է, եթէ մթնոլորտի խոնաւութիւնը սովորական աստիճանէն աւելի է, այն ա– տեն պզտիկը տապահար կ'ըլլայ: Այ– սինքն մարմինը կը կոտրտուի, դլխացաւ կ'ունենայ, մարմնի ջերմութեան աստի– ճանը 39ը կ'անցնի, բազկերակը կը սկը– սի արագ – արագ զարնել: Եթէ մէջոցներ ձեռք չառնուին, կացութիւնը վտանգաւոր կը դառնայ — մարմնի տաքութիւնը կը– նայ բարձրանալ մինչեւ 41 աստիճանի, մորթը կը չորնայ եւ «կրակի պէս» կ'այ– րի, դէմքը կը կարմրի, բիբը կը խոչոր – նայ: Հիւանդը կը սկսի զառանցել:

Մարդ կրնայ նոյնիսկ մեռնիլ տապա– հար ըլլալէն: Որով՝ չուտ պէտք է հա – կազդել· պէտք է պաղ եւ խոնաւ լաթե – րով փաթթել հիւանդը եւ անմիջապէս բժիշկ կանչել:

Մորթը պղնձազոյն զարձնելու համար մեծ զղուշութեամբ օգտուիլ արեւի ճա – ռագայթներէն: Լողալէ ետք առաջին օրը հինգ վայրկեան առաւօտուն եւ հինգ վայրկեան կէսօրէ ետք արեգակին ցու – ցադրել մարմինը: Ցետոյ ամէն երկու օ– րը հինգ վայրկեան աւելցնել մինչեւ տա– սերորդ օրը: Տասը օր ետք՝ բացարձակ ազատութիւն:

ՄԻՋԱՏԻ ԵՒ ՍՈՂՈՒՆՆԵՐՈՒ ԽԱՅԹՈՒԱԾՔՆԵՐ

Մրջիւն, մլուկ, մժեղ եւ այլ միջատ – ներ կը խայթեն ցաւ պատճառելու ա– տիճան: Խայթուածքներուն կը յաջորդէ անախորժ քերուըտուք: Մեղուներուն խայթը աւելի ցաւագին է անշուշտ: Ե– թէ կոպերուն կամ շրթունքներուն վրայ ըլլայ մեղուներուն խայթուածքը, ծանր հետեւանքներ կ'ունենայ:

Մեծ զղուշութիւն պէտք է ընել օձերուն: Անոնց տեսակը բազմազան է: Ոմանք մա– հացու են: Նշանաւոր է իժը, իր թունաւոր խայթով, որուն պատճառած ցաւը այն – քան զօրաւոր է, որ կրնայ ուշաթափ ընել զոհը: Խայթուած մասը կ'ուռի եւ կը կար– մրի: Թոյնը կը տարածուի մարմնի ան– դամներուն մէջ: Հետեւաբար կարելի ե– ղածին չափ չուտով անհրաժեշտ է հակա– թոյն չիջուկ ներարկել խայթուած մար– դուն:

ԽԵՂԴԱՄԱՀՈՒԹԵԱՆ ՎՏԱՆԳՆԵՐ

Ամէնէն մեծ վտանգները սակայն կու – գան ջուրէն: Ամառը, ամէն տարի, բա – ւականչ թիւով անձեր խեղդամահ կ'ըլլան ծովուն մէջ: Ամէնէն սովորականը ուժե – րու սպառումին պատճառով յառաջ եկած վտանգն է ջուրին մէջ: Կամ ջուրի հո – սանքը, որ կ'առնէ կը տանի դէպի խորե– րը: Կրնայ ըլլալ նաեւ որ լողորդը չան – կարծ չարժումներու խափանում ունենայ՝ ջղային պրկումի հետեւանքով: Ցիչենք տակաւին վերէն վար նետուելով ջրասոյզ եղողներուն սպառնացող վտանգները, ան– ծանօթ վայրերու մէջ, ուր կրնան ժայ – ռեր պահուած ըլլալ:

Ժողովուրդին համար անծանօթ մնա – ցած վտանգ մը եւս դոյութիւն ունի — ջրահարութիւնը· ճիշդ այնպէս, ինչպէս որ է «ելեկտրահարութիւնը»: Ենթական նախ ճեպ – ճերմակ կը կարի, ապա կըճ կապուտնայ: «Արեան խուժում կամ ու– ղեղախոնում» կը կոչէին ասիկա ժամա – նակին, բայց այսօր հորմոնային եւ ջղա – յին սպառում կը նկատուի, ինչ որ յա – ռաջ կուգայ այն պահուն, երբ ջղային չարժիչ դրութիւնը չի կրնար յանկարծա– կի օրէն յարմարիլ պաղ ջուրին:

ՍՆՆԴԱՆԻԹԵՐԷ ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒՄ

Ամառուան տաք օդը կը նպաստէ ման – րէներու բազմացման: Կարկանդակներ, մսեղէն, պաղպաղակ յարմար միջավայր կը ներկայացնեն թունաւոր մանրէներու աճումին համար:

Աւրուած սննդանիւթ ուտելէն 12 ժամ ետք կը սկսին զլխու ցաւերը, տաքու – թիւնը եւ անմարսողութեան նշանները: Ասիկա «սննդանիւթէ թունաւորում» մըն է, որ թեթեւ կ'անցնի եթէ նիւթին մէջ հաւաքուած մանրէական թոյնը քիչ է: Պզտիկները աւելի կ'ազդուին անչուշտ եւ անմիջական խնամքի պէտք ունին՝ բժիշ– կի հսկողութեամբ:

Ամառը մեծ ուշադրութիւն պէտք է ըն– ծայել կաթին, սերին, պաղպաղակնե – րուն, պահածոյ միսերուն: Ով որ ուտե– լիքէն թունաւորուի, կը սկսի փսխել եւ փորհարութիւն ունենալ:

Առանց տաքութեան, փորհարութիւն – ներ կան, որոնք արագ խնամքի կը կարօ– տին: Եթէ անոնց կողքին յիշենք ամառ– նային կրիփը եւ հողին հետ չփումով ըս – տացուող թեթանոսը, կ'ունենանք արձա– կուրդի չրջանին պատահող երեք կարեւո– րագոյն հիւանդութիւնները: Բարեբախ – տաբար կրնանք ասոնց առաջքը առնել, չնորհիւ պատուաստներուն:

Լաւ է որ ամէն ընտանիքի հայր ու մայր նկատի ունենայ այս վտանգները, երբ ճամբայ կ'ելլէ արձակուրդի մեկնելու համար:

« ԲԺԻՇԿ »

ՋԱՑՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՀՈՂՎԱԾ

Լիոն.— Ցաւով կորսնցուցինք, ասկէ քառասուն օրեր առաջ, սիրելի բարեկամ մը, եւ պատուական հայորդի մը, Միքի – ճան Քիւրքճեան, որուն յիշատակը, ան – թառամ պիտի մնայ մեր սրտերուն մէջ:

Ծնած Շապին Գարահիսար, եւ մեծցած ու դաստիարակուած յեղափոխական ո – գիով, պատանի հասակին կը մասնակցի հերոսամարտին եւ կը վիրաւորուի, եւ յե– տեն պէս բախտակիցներու հետ, Թուրքի մը քով կը մնայ, աքսորի եւ արհաւիրքի այն տարիներուն:

Հօրմէ որբացած, Զինադադարին յար – մար առիթով մը կը փախչի այդ Թուրքին քովէն, կուգայ Պոլիս, կ'ըլլայ Կեդրոնա– կանի սան, յետոյ ժամանակ մը Գորֆու, եւ ի վերջոյ 1923ին կը հաստատուի Փա – րիզ: Մտերիմ ընկեր ողբացեալ Նար – դունիին, Արամ Հայկազին եւ ուրիշնե – րու, հմայք կը դտնէ Զ. Ո. Մ.ի, որուն դանճապահը կ'ըլլայ որոշ ատեն, յետոյ կ'անցնի Մարսէյլ ուր կ'ամուսնանայ:

Պատերազմի չրջանին դերի մնալով կը կրէ հինգ տարիներու տառապանքը, ան– կէ ետք, վերջնապէս կը հաստատուի Լի– ոն, ստեղծելով իր եւ ընտանիքին համար բարեկեցիկ վիճակ մը:

Կը յիշեմ մեր վերջին հանդիպումը, քանի մը ընկերներու հետ, իր բնակարա– նը, ուր ներկայ էր նաեւ Նարդունին, զոր այնքան կը սիրէր մեծ եղբօր պէս, ու մեր անցուցած այդ հաճելի եւ մտերմիկ երե– կոն:

Անողոք հիւանդութիւն մը, եկաւ խլեց մեզմէ, այս սիրելի եւ ղրասէր բարեկա– մը, իր համեստ ու բարեացակամ բնաւո – րութեամբ:

Այս կիրակի օրուան քառասունքին առ– թիւ, յուղումով ղրուած այս քանի մը տողերը, թող ըլլան երփներանգ ծաղկե – փունջ մը, քաղուած, իր սիրած ու երա – զած ծննդավայրէն, Շապին Գարահիսարի բարձունքներէն, ու ըլլան նաեւ բարե – կամական յարգանքի վերջին տուրք մը:

Օրհնեալ ըլլայ իր յիշատակը:

«ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻ»

ՆՈՐԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Սուրէն Փափազեան յաջողութեամբ ա – ւարտած է Նանթի Մեքանիքի Ազգ. Բար– ձրագոյն Վարժարանը իբրեւ ճարտարա – գէտ մեքենագիտութեան, Յրդ հանդիսա – նալով:

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Ֆ. ՄԱՅ

ՄԱՐԻՒՍ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Գողէթ մաքին մէջ նորէն սկսուած էր բլոր· ամէն բան նորէն երեւցած էր: Ամէն ինչ ուրախութիւն մը եւ սաստիկ անձ– նասիրութիւն մը կը պահանջէր:

Ան էր, ան էր իրեն զրողը· ան էր պար– կին վանդակին փուլ կեցողը· ան էր քիւը վանդակէն ներս մտցնողը:

Մինչեռ ինք կը մոռնար զայն, անիկա Գողէթը մոռցա՞ծ էր:

Ո՛չ, ո՛չ երբեք:

Ցիմարութիւնն էր պահ մը կարծել թէ մոռցած է:

Միշտ սիրած, միշտ պաշտած էր զայն: Հոգը ծածկուած եւ ժամանակ մը մոխի– րին տակ պահուած էր, հիմա չատ լաւ կը տեսնէր թէ այս հուրը իր սրտին մէջ ոչ թէ մարած, այլ աւելի խորունկը զացած էր, եւ թէ հիմա նորէն կը բոր – բոքէր եւ մարմնովին կը վառէր զինք:

Այդ տեսրը՝ իբր կայծ, միւսին հո – զիէն իր հոգիին մէջ ինկած էր:

Գողէթ հրդեհին վերսկսին սկսիլը կը զգար· ձեռագրին ամէն մէկ բառէն կը ղրաւուէր:

— Ո՛հ, այո, ի՛նչպէս կը ճանչնամ բո– լոր այս տողերը, կ'ըսէր:

Արդէն այս բոլոր խօսքերը կարդացած էի անոր աչքերուն մէջ:

Երբ երբորդ անդամ ընթերցումը կը լմնցնէր, թէօսիւլ տեղակալը նորէն վան– դակին առջեւը եկաւ եւ իր կօչիկներուն խթաններըը հնչեցուց քարայատակին վը – րայ:

Գողէթ հարկադրուեցաւ վեր ընել աչ – քերը եւ նայիլ· իրեն թուեցաւ թէ ան – հատ մը, խեղկատակ, ապուշ, անօգուտ, անճոռնի, անհամոյ, լիրբ եւ ամենատգեղ մարդ մըն էր ան:

Պաշտօնատարը կարծեց թէ պէտք էր ժպտիլ Գողէթին:

Գողէթ ամչնալով եւ զայրանալով ե – րեսը անդին դարձուց:

Եթէ կարելի ըլլար, յօժարակամ բան մը պիտի նետէր անոր դլխուն:

Գողէթ խոյս տալով ներս մտաւ եւ իր սենեակին մէջ փակուեցաւ՝ ձեռագիրը նորէն կարդալու, զոց սորվելու եւ մտա– խոհելու համար:

Ուշի ուշով կարդալէն ետք պաղաւ եւ fորսէին մէջ դրաւ:

Ա՛լ լմնցած էր իր գործը· Գողէթ նորէն համակուած էր սերովբէական սաստիկ սիրով: Եղեմային անդունդը բացուած էր իր առջեւ:

Գողէթ այդ օրը մինչեւ իրիկուն տե – սակ մը չուարումով համակուեցաւ:

Հաղիւ հաղ կը մտածէր· իր զաղափար– ները ուղեղին մէջ խառնուած կարժի մը վիճակին ունէին· չէր կրնար որեւէ կար – ծիք կազմել, սառանումով մը կը յուսար· ի՞նչ· — անյայտ բաներ:

Չէր համարձակեր ինքն իրեն բան մը խոստանալ, եւ չէր ուզեր ինքն իրեն բան մը մերժել: Երեսին վրայէն ժժգունու – թիւններ եւ մարմնին վրայէն սարսուռ – ներ կ'անցնէին:

Մերթ ընդ մերթ քիմերական աչխարհը մտնել կը կարծէր· իրակա՞ն է այս, կ'ը– սէր իւրովի· այն տեղն չրջազգեստին տակի ամենասիրելի տեսրը կը չօշափէր, սրտին վրայ կը ճնշէր, կը զգար թէ անոր ծայրերը իր մարմնին կը դպչէին, եւ ե– թէ ժան Վալժան նոյն միջոցին տեսած ըլլար այս պատանուհին, պիտի սարսռէր նկատելով այն լուսափայլ եւ անծանօթ ուրախութիւնը, որ անոր բիբերէն կ'ար– տահոսէր:

— Ո՛հ, այո, կ'ըսէր Գողէթ մտովին: Ստուգիւ ան է, այս տեսրը անոր կողմէն եկած է ինձի համար:

Եւ կ'ըսէր ինքն իրեն թէ հրեշտակնե – րու միջամտութեան մը, երկնային դիպ– ուածի մը չնորհիւ վերստին դտած էր զայն:

Ո՛հ, այլակերպութիւնը սիրոյ, ո՛ե– րազներ· այս երկնային դիպուածը, այս հրեշտակներու միջամտութիւնը ուրիշ բան չէր, բայց եթէ հացի դնդակը զոր Շարլըմանեի զաւխին զողերուն մէկը Ֆորսի յարկերուն վրայէն Ֆորսի Լիոնի զողերէն մէկուն նետած էր:

ԳԼՈՒԽ ԼԲ.

ԾԵՐԵՐ ՅԱՐՄԱՐ ԺԱՄԱՆԱԿ ԴՈՒՐՍ Կ'ԵԼԼԵՆ

Երեկոյեան միջոցին ժան Վալժան դուրս ելաւ: Գողէթ հագուեցաւ, մազե– րը չակեց այն ձեւով, որ ամէն ձեւերէ աւելի վայելէր իրեն, չրջազգեստ մը հա– դաւ որու կուրծքի վերի մասը քիչ մը ա– ւելի կտրուած եւ որ, ինչպէս կ'ըսեն, նորաոի աղջիկները՝ «քիչ մը անվայել» էր, վասնզի կուրծքին այդ վերի մասին աղեղնաձեւ հատուածը անոր վրին սկիզ– բը երեւան կը հանէր:

ՎԻՔԹՈՐ ՀՒԳՕ

(Շար.)

ՅԱՒԱԿՅՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղս ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Արփինէ Մանթասեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն իր կեսուր մօր Տիկին Հայկա Նոյէի (Պոլիս) կնկծալի մահուան առթիւ :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պ. Քիրճեանի մահուան տխուր առթիւ, Սահակեան գործատան պաշտօնէութիւնն ու գործաւորները հարիւր ֆրանք կը նուիրեն Վալանսի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ փոխան ծաղկեպսակի :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղս չնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Թովմասեանէ յիսուն ֆրանք Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Տիմչճեանի եւ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մամասեանի ամուսնու-թեան քառասնամեակի առթիւ :

Նոյնպէս Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Տիւյ-մէճեանի երկու զաւակները իրենց ծնող-քին ամուսնութեան քառասնամեակին առ-թիւ կը նուիրեն յիսուն ֆրանք մասնա-ճիւղիս :

×

Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ դիւանը չը-նորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները աթոռներու նորո-գութեան համար : Ոմն հազար ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Յ. Տամլամեան իրենց հօ-րեղբօր Միհրան Պախթիարեանի յիշատա-կին, անոր մահուան Գ. տարելիցին առ-թիւ 150: Պ. ե. Թազւորեան իր ծնողաց Տէր եւ Տիկին Թազւորօֆի յիշատակին քսան : Տիկին Ստեփան Մելինէ յիսուն, Տիկին Մարօ Կարապետեան իր մօր Վար-դուհի Մոմճեանի մահուան քառասունքին առթիւ յիսուն: Տիկին մը յիսուն, Վահ-րամ Շահրիկեան եւ իր զաւակը Արամ փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Մարթայեա-նի մահուան առթիւ յիսուն ֆրանք :

×

Սեբաստիոյ Նահանգի Մուրատ Ուսում. Փարիզի կեդր. Մխիթարեանը չնորհակալու-թեամբ ստացած է հայրենակից Տէր եւ Տիկին Մեսրոբ Մարթայեանէ հարիւր ֆր. հանգուցեալ Վիքթորիա Մարթայեանի (ծնեալ Տէրտէրեան) մահուան առթիւ, յատկացուելու համար Ա) Սեբաստիոյ Նա-հանգի Մուրատ Ուսում. 50 ֆր., Բ) կապ. եւ կարմիր Խաչերու Իսիի մաս-նաճիւղերուն քանական, Գ) «Յառաջ»ի բարգաւաճման տասը, իսկ փոխան ծաղ-կեպսակի Ոմն տասը ֆր., Հայ Մշակոյթի տան :

Այրի Տիկին Ա. Պալըզճեան, Քէֆէլեան Հայկազուն եւ զաւակները Սեբաստիոյ Նահանգ. Մուրատ Ուսում. յիսուն ֆր.:

(Ստանալ «Յառաջ»էն Մշակոյթի Տան, կարմիր եւ կապ. Խաչերու դումարները):

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՄԱՐՍԷՅԼ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի գրասենեակը (7 Բիւ Բաբէր) ամառուան եղանակի առթիւ փակ պիտի մնայ Օգոստ. 8էն մինչեւ 0 – գոստոս 18:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՍԵՒՐԸ

Բացուած է 1969 – 1970 ուսումնական տարեշրջանին արձանագրութիւնները :

Մնողքներ, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, փութան դիմել վարժարանին տեսչութեան, գրաւոր կամ անձամբ :

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի, պետական ուսումնական ամբողջական ծրագիրը (մոտէրնը) 7րդ դասարանէն սկսեալ (10 տարեկան):

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրութիւն առնել, գրաւոր կամ հեռաձայնով : Հեռ. 027–18–28

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise - PARIS (9e)

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի առթիւ այն բաժանորդները որոնք կ'ուզեն իրենց հասցէն փոխել պէտք է 3 օր առաջ դիմեն վարչութեան անձամբ կամ գրաւոր (հեռաձայնով հաղորդուած փոփոխութիւնները չեն ընդունուիր), տալով իրենց հին եւ նոր հասցէները, ընթեռնլի գրուած եւ 5 ֆր.:

Արձակուրդի համար, մէկ ամսուան բացառիկ բաժանորդագրութիւն՝ 15 ֆր.:

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Ց. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն կը տօնէ Խանասորի Արշաւանքը, այս Կիրակի ամբողջ օրը Պօռլկաւի գե-ղատեսիլ ծառաստաններու մէջ Սէն Նի-զիէի ճամբուն վրայ, անակնկալներ, ճոխ պիւֆէ եւ հայկ. ջերմ մթնոլորտ :

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները անխտիր :

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Օգոստոս ամսուան ընթացքին բաց պիտի ըլլայ Երկ. եւ Շբ. օրերը ժամը 16–19 :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին :

×

Ֆրանսահայ կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս : Գաղինօ տը Շարլոնիէրի չքեղ սրահնե-րուն մէջ :

×

ԿՈՄԻՏԱՍ վարդապետի ծննդեան հա-րիւրամեակը կը կատարուի համազգու-թային մեծ հուքով Փլէյելի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր :

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւն-ները, նկատի ունենալ այս թուականը :

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ ԵՒ ՆՈՒՊԱՐ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Ինչպէս ամէն տարի, ամառուան եղա-նակին առթիւ Միութեան «Նուպար» մա-տենադարանը փակ պիտի մնայ Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբաց-ուի Երկուշաբթի, 1 Սեպտ. 1969ին :

Բացառաբար, այս տարի Միութեան Փարիզի գրասենեակն ալ փակ պիտի մը-նայ նոյն Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբացուի Երկուշաբթի, 1 Սեպ-տեմբեր 1969ին : Կը խնդրուի նկատի ու-նենալ :

ԴԻՒԱՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Եւրոպայի կեդր. Յանձնաժողովի

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

RESTAURANT

LE

Piment Rouge

20, Rue Beauveau, 20
MARSEILLE (Ier) (Opéra)
Téléphone : 33-19-84

Ա ր դ ի ա կ ա ճ ա շ ա ր ա ճ
որ կը սպասէ ձեր այցելութեանց

— Հաճելի մթնոլորտ —

Արեւելեան համով ճաշեր
Խոհարարապետ՝ ՃՕՇԿՈՒՆ – ՈՐԴԻ

Ամէն օր՝ չամփուրով խորոված եւ տէօներ – խորոված

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ ՕԴԱՓՈԽՈՒՆԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՓԱՐԻԶԻՆ Օգոստոսի խումբի երախա-ները կը մեկնին Օգոստոս մէկին, Ուրբաթ առաւօտ ժամը 7·30ին, Սքուառ Մոնթո-լոնէն :

Ծուլիսի խումբը փարիզ կը վերադառ-նայ, Շաբաթ Օգոստոս 2ին երեկոյեան ժամը 19ին Սքուառ Մոնթոլոն : Մնողքնե-րէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ԼԻՈՆ.— Օգոստոսի խումբը կը մեկնի Շաբաթ, Օգոստ. 2 առաւօտեան ժամը 9ին : Ծուլիսի խումբը կը վերադառնայ Լիոն, Շաբաթ Օգոստ. 2 ժամը երեկոյ-եան 7ին :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Օգոստոսի խումբը կը մեկնի Շաբաթ Օգոստ. 2 առաւօտ 6ին, կառ Սէն–Շառլէն : Ծուլիսի խումբը Մար-սէյլ կը հասնի Շաբաթ իրիկուն ժամը 22,43ին, Սէն–Շարռլ կայարանը :

ՇԻՐԻՄԻ ԱՅՑ

Հ. Ց. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն կը կազմակերպէ Կիրակի Օգոստ. 3ին բազմատաղանդ եւ մեծ Հայուն Ե. Նլո-Դոյնեանի Փահուան տարելիցին առթիւ այց մը՝ Նարդունեի եւ Մ. Վարանդեանի շիրիմին :

Կը հրաւիրուին երկու մեծ Հայերուն յիշատակը յարգողները :

Ժամադրավայր՝ ժամը 10·30ին Սէն-Փիէր գերեզմանատունին մեծ դրան առջեւ :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՈՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

ՌՈՒԲԷՆ ՄԵԼԻՔ ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՄԱՍԻՆ

Հինգշաբթի, Օգոստ. 7, ժամը 9·20էն 11·30 Ֆրանս Քիւլթիւռէ «գրական առաւօտներու» յայտագրին ընթացքին, (ուրիշ հաղորդումներու չարքին)՝ Ռուբէն Մելիք կը խօսի հայ երաժշտութեան մասին (Կոմիտաս) :

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ 31

Colonie St. André, Route de Bessan BEZIERS (HERAULT)

Բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող նոր, արդիական շէնք մը, գեղեցիկ դարաստանով :

ՎԱԼՐԱՍԻ ԾՈՎԱՓԻՆ ՄՕՏ

Մարական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս նաեւ զանազան խաղեր :

Մասնակցութեան մէկ ամիս 450 ֆրանք 6 Տասը օրէ առելի օրական՝ 20 ֆրանք
Տասը օրէն պակաս օրական՝ 25 ֆրանք

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	միւնչեւ 1/4 սիւճագ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	միւնչեւ 1/8 սիւճագ
ՅԱՒԱԿՅՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒԹ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

Ա.Լ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ, Հայաստանի Հանրապետութեան ծագումն ու զարգացումը, Բ. տպագրութիւն, պատկերազարդ, 1968	20 ֆր.
Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆ, Ամբողջական երկեր, 3 հատոր, հատորը	20 ֆր.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, կեանքի ուղիներով, 6 հատոր, հատորը	15 ֆր.
Ա. ՇԻՐԱԿԵԱՆ, «Կտակն էր նահատակներուն»	15 ֆր.
ՀԱՑԿԱԶՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Յեղասպան Թուրքը	16 ֆր.
Ե. ՄԵԼԻՔԵԱՆ, Հարք–Մնուս (Տարօնի չրջանի պատմութիւն)	15 ֆր.
(Վերոգրեալ գրքերը՝ տպուած Պէյրութ՝ բոլորն ալ լաք-ակապակ են)	8 ֆր.
ՏՈՒՔ. Ց. ՏԷՐ–ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Հայկական Կիլիկիա	15 ֆր.
ԱՂԱՍԻ, Զէյթուն եւ իր շրջակաները, Պէյրութ, Թղթակազմ	15 ֆր.
ԳՐ. ԵՊՍ. ՊԱԼԱՏԵԱՆ, Հայ Դողզոթան, Բ. հատոր, Փարիզ	400 ֆր.
ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՁՈՒԹԻՒՆ, Վենետիկ	72,60 ֆր.
ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՁՈՒԹԻՒՆ, Երեւան, 1967	17 ֆր.
ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶ, Առաբել Պատրիկի, Երեւան, 1967	
ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ, Կոմիտաս վարդապետի բոլոր երկերը	

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

Դիմել

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince - PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35 Tél. : 326-88-65

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԹՒԱԲԱՆԱՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ
2
ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI
2 AOUT
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ԴՐ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11578

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

45e ANNÉE — No 11.578

ԹՈՂԱՆ ԽՕՍՔԸ

45ՐԴ ՏԱՐԻ

44 տարեկան է այսօր Յառաջ :

1925 Օգոստոսի սկիզբը , երբ հիմը կը դնուէր այս թերթին , դժուարութիւն մատնուած ամբողջական եւ անյեղաշրջելի պահանջի մը , ոչ ոք կրնար դուշակել թէ ո՛րքան երկար կեանք պիտի ապահովէր իրեն :

Քաղաքական դժբախտ դէպքեր կրկին քաղաքական էին դարձուցած Մեծ Եղեռնին մոդուլած բեկորները , որոնք Զինադադարի խանդավառ օրերուն հայրենի տան վերադառնալով , նոր բոյն էին ըլլած չունէր եւ նոր տնտեսութիւն ստեղծել :

Քաղաքական դաշնակիցներ զրաւած էին զարեակ Թուրքիան՝ յոյսեր ներշնչելով հայահոծեանութեան , ու ամէնէն առաջ Հայերուն , որոնք իրենց համբանքին կէսը զրած էին անոնց դատին համար :

Որքան մեծ էր եղած ոգեւորութիւնը , այնքան դառն ու ծանր եղաւ հիասթափութիւնը : Ճակատագրական պահուն Մեծերը իր բախտին ձգեցին Հայութիւնը : Ուրացան մեր արդար դատը : Մոռցան հանդիսաւոր բոլոր խոստումները : Ու իրենց անտարբեր աչքերուն առջեւ անգամ մը եւս ջարդի եւ տարագրութեան դառնութիւնները ճաշակեցինք :

1925ին հիւրընկալ Ֆրանսայի մէջ յի – սուն հազարի հասած էր Թրքահայ դե – ղին փախստական Հայերու թիւը : Շա – ատր անձանօթ էին տեղական լեզուին ու բարքերուն , մանաւանդ՝ օրէնքներուն :

Յառաջ հրապարակ իջաւ ուղեցոյց , ա – զդնորդ հանդիսանալու համար տարա – դիր բազմութեանց :

Ընդունելութիւնը , որուն արժանացաւ անիկա առաջին թիւերէն սկսեալ , զրա – ւական մըն էր , պերճախօս փաստ մը , որ այս թերթը կը հասնէր ճիշդ իր ժամանա – կին , զգալի պակաս մը դոցելու , զաղթա – կան բեկորներուն ծառայելու համար :

Յառաջութիւնը եղաւ իր նշանաբանը : Նշանաբան՝ որուն հաւատարիմ մնացած է 45 տարիէ ի վեր :

Յաւէտ ողբացեալ Շաւարշ Միսաքեան անոնն պոհոդութեանց դնով յայդոդեցաւ անոր հիմերու վրայ դնել թերթը : Ո՛չ հաստատուն դրամագլուխ ունէր եւ ոչ ճարան եկամուտ : Բարեկամի մը նիւ – թական համեստ աջակցութիւնը պիտի դրաւէր ապահովելու թերթին տեւական – նութիւնը , եթէ չըլլար հաւատարիմ ու նուիրեալ ընթերցողներու եւ բաժա – նորդներու անսակարկ քաջալերութիւնը : Ինչպէս ուրիշ առթիւ ալ չեչատած ենք , Ֆրանսան , ինչպէս Յունաստանը , Սու – իսը – Լիբանան ու Ամերիկան կը նկա – տէ ժամանակաւոր հանդրուաններ՝ ապրելէ հայրենիք տանող ճամբուն վրայ : Եւ սակայն ժամանակաւորը տեւական դարձաւ : Գնայունը մնայուն եղաւ :

Ու այսօր 45րդ տարեդարձի սեմին , երբ փառաւոր ակնարկ մը կը նետենք անցնող շրջանին , ասանկ տարիներու մեր կեանքին վրայ , կը տեսնենք թէ ի՛նչ մեծ փոփոխութիւն կրած է Ֆրանսահայ գա – ղութը , անճանաչելի ըլլալու ասպիճան : Սերունդը փոխուած է : Երէցները մեծ մասը առ յաւէտ բաժնուած են մեզմէ . վերապրողները փոքր թիւ մը մնայն կը կազմեն : Ձաւակները միջավայրի ան – խուսափելի ազդեցութեան ենթակայ՝ հնարելէ ակսած են չախադուխլտեցական նպատակներ : Թոռները արդէն խսկ ձեռքերնին մամիկներու եւ պապիկնե – րուն , Յառաջ անխոնջ պայքար կը մղէ օ – տարագման , ուծացման ու ձուլման դէմ :

Հաւատարիմ իր կոչումին , անիկա ան – վըհատ ու անընդհատ ակր ու պաշտպան կը կանգնի հայկական անգին հարստու – թեանց , որոնք կը կոչուին լեզու , մշա – կոյթ , զրականութիւն , արուեստ : Ու նա – եւ՝ Հայկական Դատ : Հայոց ազգային ու քաղաքական պահանջներու հետապնդում : Կը քաջալերէ երիտասարդութիւ – նը :

Յառաջ կը շարունակէ կապ հանդիսա – նալ ի սփիւռս աշխարհի գրուած Հայու – թեան միջեւ : Արձագանգ կը դառնայ հայրենիքի նուաճումներուն : Օրուան ազգային ու միջազգային կարեւոր հար – ցերուն հաղորդակից կը զարձնէ իր ըն – թերցողները :

Անվեհ կ՚ընթանայ իր հիմնադիր – խմբագրապետին դծած ուղիով , Հ . Ց . Դաշ – նակցութեան զաղափարական չունչով :

Հաւատարիմ կը մնայ իր առաքելու – թեան :

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՔԵԱԼ՝

ՊԱՊՐ ՍԵՒ ԱՓՐԻԿԵԻ ՄԷՋ

Պատմական պահ՝ քրիստոնէութեան պատը սեւ Ափրիկէ ոտք կը դնէր , իր ա –

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԻՔՍԸՆ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԷՆ ՌՈՒՄԱՆԻԱ Կ՚ԱՆՑՆԻ

Իրականին մէջ Հնդկաստանէն եաք՝ փաքիստան անցնելէ յետոյ է որ Նիքսըն Ռումանիոյ ճամբան պիտի բռնէ :

Հնդկաստանի մէջ ամերիկացի նախա – դահը չատ ջերմ ընդունելութեան արժա – նացած է եւ ինչպէս կը խորագրէ «Ֆիկա – ռօ» «Լուսինը նուաճող երկրին նախագա – հը խելայեղօրէն ողջունուեցաւ անօթու – թեան ժողովուրդին կողմէ » :

Միացեալ Նահանգներու 37րդ նախա – դահը յիշեց այն խօսքը զոր Նեհրու ըրած էր իրեն անցեալին — այն առեն փոխ – նախագահ (1953)— եւ «Սերունդ մը խա – դաղութիւն» խոստացաւ Հնդկաստանի :

Աւրդարեւ 16 տարի առաջ , Նեհրու կ՚ը – սէր «Հնդկաստան , ամէնէն չատ սերուն – դի մը տեսողութեամբ , խաղաղութեան ժամանակաշրջանի մը պէտք ունի» :

Նիքսըն , ապա խօսակցութիւններ ու – նեցած է վարչապետին , Տիկին Կանտիի հետ , որ մամուլի ասուլիսի ընթացքին , պարզած է անոնց բնոյթը : Վիէթնամի համար , Հնդկաստանի վարչապետը չէշ – տած է թէ չէր բաժներ այն կարծիքը ըստ որուն՝ քանի որ Միացեալ Նահանգները բազմաթիւ քայլեր ըրած էին պատերազմի կարգադրութեան համար , այլեւս Հանո – յի կը մնար յայտրդ քայլը ընել «իւրա – քանչիւր կողմ պէտք է ընէ ինչ որ կըը – նայ » : Տիկին Կանտի չի կարծեր նաեւ որ Վիէթնամի ամբողջական համաձնաւա – բացումը վնասէ Հնդկաստանի :

Նիքսըն ապա անցաւ Փաքիստան եւ Շա – բաթ օր կը հասնի Պուքրէշ :

× Թոքիոյի օդակայանը երիտասարդ Ճաւոնցի մը փորձած է դաշունահարել Միացեալ Նահանգներու Արտաքին նախա – րարը՝ Ռոճըրս : Ձերբակալուած է անմի – ջապէս :

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՔԵԱԼ՝

ՊԱՊՐ ՍԵՒ ԱՓՐԻԿԷԻ ՄԷՋ

Պատմական պահ՝ քրիստոնէութեան պատը սեւ Ափրիկէ ոտք կը դնէր , իր ա –

ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հինգշաբթի ցերեկ ծանր արկած մը պատահած ըլլալով «Յառաջ»ի տպագրա – կան մեքենային , կարելի չեղաւ թերթին տպագրութիւնը լրացնել :

Հակառակ արձակուրդի անհպաստ պայ – մաններուն , ամէն ջանք կը թափեմք կա – րենալ շինել տալու համար , որպէսզի ա – պահովուի թերթիս կանոնաւոր հրատա – րակութիւնը :

Կը խնդրեմք մեր ընթերցողներէն որ ներողամիտ ըլլան եթէ յապաղումներ ըլ – լան այս բանի մը օրերը :

Խմբագրութիւն՝ «ՅԱՌԱՋ»ի

ռաջին խօսքերն էին .— « Քանի որ յա – ռաջդիմութիւնը նոր անունն է խաղաղու – թեան , պայքարիլ թշուառութեան եւ ա – նարդարութեան դէմ , կը նշանակէ սա – տարել բոլորին մարդկային եւ ոգեկան յառաջդիմութեան եւ ուրեմն՝ մարդկու – թեան հասարակաց բարիքին : Երանի բո – լոր քրիստոնեաներուն եւ ոչ – քրիստոն – եաներուն մեր այջը այս հոդամասին մեր անկեղծ սիրոյն համեստ վկայութիւնը բերէր : Երանի՛ մեր ներկայութիւնը զարկ տար եղբայրական սիրոյ հսկայ չարժումին որ մարդկային եւ հոգեկան յառաջդիմութիւնը եւ ժողովուրդներու յառաջդիմութիւնը խթանէ նպատակէ մը յաղթական իրականութեան մը վե – րածուէր » :

× Պապը պիտի օծէ Նամունկոնկոյի վրայ բարձրացած սրբավայրին խորանը , հոն ուր նոյն խարոյկին վրայ ողջա – կեղ եղան կաթոդիկէ եւ անկլիքան , Սեւ Ափրիկէի առաջին քրիստոնեայ մարտի – րոսները :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՈՒՋՆԵՑՈՎի պարագան բաւական յուզում յառաջ բերած է խորհրդային գրական շրջանակներուն մէջ : Գալով ի – րեն բոլորովին մերժած է Խորհ . դես – պանատան ներկայացուցիչները տեսնել , հակառակ անդլիացի բարեկամներու պըն – դումին : Ի մէջ այլոց յայտարարած է . — « Չեմ վերադառնար Մոսկուա : Կ՚ու – զեմ պարզապէս անհետանալ : Պիտի ու – զէ՞ք որ ձեզ կախ֊ին ոտքերէն , գլուխը վար եւ յետոյ ալ հրահանգէին որ գուարթ բան մը գրէք ձեր չուրջի կեանքին մա – սին » : Երբ իրեն հարց տրուած է խոր – հրդային միւս գրագէտներուն մասին , վճռականօրէն ըսած է .— «Մէկ գրագէտ կայ Խորհ . Միութեան մէջ : Սոլիէնիցինն է : Բոլոր միւսները կը գրեն ինչ որ ար – ուեստ : Ու նա – եւ՝ Հայկական Դատ : Հայոց ազգային ու քաղաքական պահանջներու հետապնդում : Կը քաջալերէ երիտասարդութիւ – նը :*

Յառաջ կը շարունակէ կապ հանդիսա – նալ ի սփիւռս աշխարհի գրուած Հայու – թեան միջեւ : Արձագանգ կը դառնայ հայրենիքի նուաճումներուն : Օրուան ազգային ու միջազգային կարեւոր հար – ցերուն հաղորդակից կը զարձնէ իր ըն – թերցողները :

Անվեհ կ՚ընթանայ իր հիմնադիր – խմբագրապետին դծած ուղիով , Հ . Ց . Դաշ – նակցութեան զաղափարական չունչով :

Հաւատարիմ կը մնայ իր առաքելու – թեան :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՀԱՅՈՑ ՎԱՆՔԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԽՄԲ .— Ինչպէս գրած էինք («Յառաջ» Յուլիս 10) երուսաղէմի Ս . Յակոբեանց վանքի գանձերու ցուցահանդէս մը պիտի բացուէր այս օրերս : Այս առթիւ *Նիւ Եորք Հերըլտի* երուսաղէմի թղթակիցը կը հաղորդէ իր թերթին (Յուլիս 31) :

Երուսաղէմի Հայոց պատրիարքին որո – շումը՝ առաջին անգամ ըլլալով ցուցա – դրել Ս . Յակոբեանց Մայր Տաճարին արուեստի գանձերը , որոնք անգին հա – րստութիւն մը կը կազմեն , մինչազգային բարդութիւն մը ստեղծեց Յուլիս 29ին , երբ յայտնի դարձաւ , որ օտար հիւպա – տոսները , Արեւելեան երուսաղէմի մէջ , մերժած են ներկայ գտնուիլ բացման հանդիսութեան , եւ մերժած են այս ուղ – ղութեամբ կատարուած հրաւէրը : Հիւ – պատոսները առարկեցին , որ հրաւիրա – գրին վրայ Հայոց պատրիարքին՝ եղիէ Արք . ի կողքին յիշատակուած է Երուսա – ղէմի Իսրայէլի քաղաքապետ Թեդի Քոլ – լէքի անունը : Հիւպատոսները , որոնց չարքին կը գտնուին Մ . Նահանգներու , Անգլիոյ , Ֆրանսայի , Սպանիոյ եւ Թուր – քիոյ ներկայացուցիչները , դիտել տուին , թէ եթէ ներկայ գտնուէին Երուսաղէմի Հին քաղաքին մէջ տեղի ունեցող յիշեալ հանդիսութեան , տէ ֆաքթօ ճանչ – ցած պիտի ըլլային Իսրայէլի իշխա – նութիւնը Արեւելեան Երուսաղէմին վը – րայ — սքաքի մը , զոր իրենց կառավա – րութիւնները մերժած են ընդունիլ :

Իմացուեցաւ , որ Ֆրանսայի ընդհանուր հիւպատոսը , ինչպէս նաեւ ուրիշ հիւպա – տոսներ զրած են Հայոց պատրիարքին , բացատրելով պատճառները իրենց բռնած դիրքին :

Հայ Պատրիարքն ու հրեայ քաղաքապե – տը զարմանքով հաստատեցին այս դիրքո – րոշումը : Քոլլէք հարցումի մը պատաս – խանելով ըսաւ . «Կը ցաւիմ , որ այս պարոնները ներկայ չգտնուեցան բացման հանդիսութեան : Վնասը ամբողջովին ի – րենցը եղաւ » : Հայոց պատրիարքին բան – բերը՝ Շահէ Եպս . Աճէմեան յայտարա – րեց , թէ հիւպատոսները սխալ ձեւով մեկնաբանած են հրաւիրագիրը : Ցուցա – հանդէսը մշակութային եւ դաստիարակ – չական բնոյթ կը կրէ եւ իրրեւ այդպիսին ըմբռնուած է Երուսաղէմի քրիստոնեայ համայնքներու բոլոր պետերուն կողմէ , որոնք ներկայ գտնուեցան բացման հան – դիսութեանց :

Ցուցահանդէսը , որուն բացումը կա – տարուեցաւ անցեալ չաբաթ եւ պիտի չա – րունակուի մինչեւ Հոկտեմբեր , աննա – խընթաց հետաքրքրութիւն ստեղծած է խրայէլացի եւ օտար զբօսաշրջիկներուն մօտ : Ցուցադրութեան դրուած առար – կաները զարերու ընթացքին կեդրոնացած են Ս . Յակոբեանց վանքի կամարներուն տակ : Կը պարունակեն հազուագիւտ ձե – ռագիրներ՝ ինքնատիպ մանրանկարնե – րով , կրօնական նրբահիւս հանդերձանք – ներ , զոհարազարդ պաշտամունքի իրեր : Առանք չինուած են Փոքր Ասիոյ եւ այլ վայրերու մէջ բնակած հայ արուեստա – գէտներու կողմէ եւ նուիրուած են հաւա – տացեալներու կողմէ սրբատեղիին , որ չինուած է Քիստոսին մեռած վայրին մօտ :

մրեան նախաձեռնութիւն մը անմիջա – կան էր Պերլինի նկատմամբ :

ՄԱՐԻՆԸՐ 6 , 3400 քիլոմեթր հեռաւո – րութեամբ միայն անցած է Հրատի քո – վէն 12 չահեկան նկարներ ղրկելով :

ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ԿԱՐԾԻՔԸ ԴՊՐՈՑԻ ԵՒ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Մեր գրին անմահ փառքն ու գոհարակերտ բարձունքը» կազմող Յովհ. Թումանեանի գրական ժառանգութեան մէջ խիստ ուշագրաւ են դպրոցին ու դաստիարակութեան վերաբերեալ անոր միտքերը, զանազան առիթներով յայտնած կարծիքները, մանկավարժական հարցերու մասին անոր դատողութիւնները :

Ժողովրդական կրթութեան մասին անոր արտայայտած միտքերը տակաւին թարմ են եւ այսօր ալ շատ կողմերով ուսանելի, իսկ մանուկներուն համար գրած անոր բանաստեղծութիւնները իրենց անկորընչելիհմայքին շնորհիւ զարդարած են եւ կը շարունակեն զարդարել մեր դասագիրքերուն էջերը :

Ազգային դպրոցը համարելով այնպիսի ուժ մը, որ խաղաղ օրերուն ոսկեդար ըստեղծած է մեզի համար, իսկ դժբախտութեան օրերուն ճամբայ ցոյց տուած դէպի լաւագոյն ապագան, Թումանեան ամբողջ հոգիով պայքարած է անոր վարկին համար, աշխատած է, որ «Լուսաւոր մարդիկ» պատրաստող կրթական այդ օճախը գտնուի իր պատշաճ բարձրութեան վրայ : Ահա թէ ինչո՛ւ մեծ բանաստեղծը դպրոցը կը համարէր համաժողովրդական գործ, կը գտնէր, որ անիկա «պէտք է դառնայ ընդհանուր պետական հոդացողութեան առարկայ» :

Թումանեան քննադատեց «եկեղեցու հովանու տակ» գործող դպրոցին սիստեմը : Այս տեսակէտէն խիստ ուշագրաւ են բանաստեղծին «Բզէզի դպրոցը» եւ համաժողովրդական արժէք ստացած «Իմ ընկեր Նեսօն» ստեղծագործութիւնները, որոնցմէ առաջինին մէջ կը փայլատակէ սուր հեգնանքը ուսուցման հինցած ձեւերու եւ մեթոտներու դէմ, երկրորդը գեղարուեստական սրտակեղեք պատմութիւն մըն է՝ դպրոցէն ներս թափանցած ընկերային ահաւոր անարդարութեան մասին :

Գեղջուկ պատանին ստիպուած է աշխատիլ, փոխանակ դպրոց երթալու, հակառակ իր բուռն փափաքին, որովհետեւ «երեք մանեթ ունենամ՝ կը տանեմ հացի կը տամ» :

Գեղարուեստական գիծերով ներկայացընելով մանկութեան օրերէն մնացած սրտամաշ այս յուշը, մեծ բանաստեղծը եզակի դէպքին միջոցով տիպականացուցած է երեւոյթը եւ ընթերցողին ցոյց տուած, որ դաժան իրաւակարգին պատճառով դպրոցին նեղ դուռներէն ներս կը մտնեն միայն պարարտ մարմինները : Իսկ մնացեալները, «գիւղական չարքաշ կեանքի դառնութիւններով» ապրող նեսօները, որոնց չարքերէն հանրութեան համար կրնային դուրս գալ «շատ աւելի լաւ» մարդիկ, կը զրկուէին դպրոցէ, կը մնային անդրագէտ :

Թումանեան ստեղծեց «Լուսաբեր» դասագիրքը : Այսուհանդերձ, պաշտպանեց այն տեսակէտը, թէ դասագիրքերը պէտք է միշտ բարեփոխուին եւ կատարելագործուին, որպէսզի զոյգ քալեն ժամանակի պայմաններուն հետ :

Ահա թէ ինչո՛ւ, երբ հրապարակ կուգային հակառակը պնդողներ եւ կը պահանջէին կազմել այնպիսի դասագիրքեր, որ «էլ բարեփոխելու կարիք չլինի», կ՛արժանանային բանաստեղծին հեգնանքին : Այդպիսիներէն մէկուն դէմ բանավիճած ժամանակ ան կը գրէ. «Ասում էք՝ միանգամից էնպէս կատարեալ դասագիրք յօրինեցէք, որ էլ բարեփոխելու կարիք չլինի : Բայց մի՞թէ էդ տեսակ բան կ՛ասեն : Դուք, որ անշուշտ ձեր ծոցում կատարեալ ուսուցչի վկայական ունէք, դուք էլ, տեսնում էք, էն տեսակ բաներ էք ասում, որ կատարեալ ուսուցիչը չի ասել, եւ պէտք է դուք էլ բարեփոխուէք :

Միանգամից իսկի Աստուած էլ չկարողացաւ էնպէս բան ստեղծել, որ էլ բարեփոխելու կարիք չլինի» :

Դասագիրքերու բարեփոխման միջոցով, Թումանեան կը ձգտէր դպրոցներուն մէջ բարելաւել ուսուցումը ընդհանրապէս եւ մայրենի լեզուի ուսուցումը յատկապէս, որուն բանաստեղծը կուտար բացառիկ նշանակութիւն եւ հայրենասիրական այդ վեհ գործին ան կը նպաստէր ոչ միայն իբրեւ դասագիրքի հեղինակ, այլեւ իբրեւ մանկագիր – բանաստեղծ, իբրեւ ժողովրդական կրթութեան գործով ապրող եռանդուն գործիչ :

Երբ «Մշակ» թերթէն կը տեղեկանայ, որ «այժմ դիտաւորութիւն կայ պարտադիր կանոններ հրատարակել, որ Հայոց եկեղեցական, ծխական եւ հոգեւոր դպրոցներում ուղղագրութիւնը լինի հինը, աւանդականը, եւ գործադրուեն միայն այն դասագրքերը, որոնք գրուած կը լինեն հին ուղղագրութեամբ», բանաստեղծը անմիջապէս կը յայտնէ իր ուրախութիւնն ու դժգոհութիւնը : Ան կ՛ուրախանար, որ այդ օրէնքով «... Հայոց ուսումնարաններում եւ ընդունուած գրքերում ու առհասարակ Հայոց գրականութեան մէջ կը լինի միասնական ուղղագրութիւն», բայց այդ առթիւ կը յայտնէ նաև իր խիստ դժգոհութիւնը, որ «էդքան լուրջ մի գործ» կը կատարուի շատ կարճ ժամանակամիջոցի մէջ եւ հապճեպ :

«Ուղղագրութիւնը գիտութիւն է եւ նրա դէմ կարելի է դուրս գալ կամ նրան փոխել միայն գիտութիւնով», — կը գրէ բանաստեղծը այդ առթիւ եւ կը պահանջէ, որ օրէնքը գործադրուի «գիտնական ու գրական մարդկանցից կազմուած մի կաճառի ձեռքով երկար քննելուց յետոյ» :

Բանաստեղծը պաշտպանեց նաեւ հայ ուսուցչին դատը, պահանջելով «դասագինը» բարձրացնելու ճամբով զայն «դուրս բերել նիւթական նեղ» վիճակէն, ազատել զայն անվերջ անակնկալներէ եւ կամայականութիւններէ : Միաժամանակ անողոք խստութեամբ խօսեցաւ այն ուսուցիչներուն մասին, որոնք «հասարակ համաձայնութիւնները չեն կարողանում հաշտեցնել իրար հետ», «հասարակ խնդիր գրել չգիտեն» եւ «մի նախադասութեան մէջ տասը սխալ են անում» :

Հրապարակ դրաւ հայկական համալսարան եւ ակադեմիայ հիմնելու խնդիրը : «Մեր տարրական եւ միջնակարգ դպրոցների մէջտեղը պէտք է կառուցել ու պահել մի գիտութեան տաճար, մեր մանր ու մեծ ճրագների մէջտեղը պէտք է վառել մի մեծ ջահ՝ հայկական համալսարան» :

Անկարելի է յօդուածի մը սահմաններուն մէջ տեղաւորել մեծ բանաստեղծին ըսածն ու գրածը դպրոցին ու դաստիարակութեան մասին : Յամենայն դէպս մեծ ծառայութիւններ մատուցած է հայ մանկական գրականութեան յօրինելով հոգեզմայլ գործեր մանուկներուն համար :

Յ. ՅՈՎԱՍԱՓԵԱՆ

ԳՆԱՀԱՏԵԼԻ ԱՇԻԱՏԱՆՔ

1964ի աշնան հեռաւոր Ամերիկայի ափերէն առաջին անգամ հայրենի հողին վրայ ոտք դրաւ երաժիշտ ազգագրագէտ եւ բանահաւաք Միհրան Թումաճեանը՝ մեծ Կոմիտասին «հինգ սաներէն» մէկը : Ան անձկութեամբ ու բաղձանքով կը ըսպասէր այդ օրուան .. տեսնել վեհաշուք Մասիսները, Արարատեան դաշտը, Էջմիածինն ու Զուարթնոցը, այն վայրերը, ուր ապրած եւ շրջած էր Կոմիտաս եւ լըսած ու յայտնագործած էր զուլալ ու վըճիտ ժողովրդական հայ երգը :

Հայաստանի գիտութիւններու ակադեմիայի նախագահութիւնը ընդառաջելով Մ. Թումաճեանի ցանկութեան՝ պայմաններ ու միջոցներ ստեղծեց անոր երաժշտական եւ բանահիւսական հաւաքածոյին հրատարակութեան համար :

Երկու խօսք Կոմիտասի «հինգ սաներուն» մասին : Երբ 1910ին Կոմիտաս կը ժամանէ Պոլիս, հանճարեղ հայ երաժշտագէտին համբաւը արդէն տարածուած էր Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքներուն, աւաններուն եւ գիւղերուն մէջ : Կոմիտասի շուրջը կը հաւաքուին խանդավառ մտաւորականներ, երաժշտասէրներ : Կոմիտաս կը ստեղծէ շուրջ երեք հարիւր հոգինոց երգչախումբ մը «Գուսան» անունով եւ կը սկսի համերգներ կազմակերպել : Ահա այս ժամանակ է, որ Կոմիտասի երկրպագու աշակերտներուն մէջ աչքի կը զարնեն հինգ երիտասարդներ, որոնք ապագային մկրտուեցան «Կոմիտաս վարդապետի հինգ սաներ» պատուաւոր անունով : Ասոնք հետեւեալներն էին՝ Բարսեղ Կանաչեան, Վարդան Սարգսեան, Հայկ Սեմէրճեան, Վաղարշակ Սրուանձտեան եւ Միհրան Թումաճեան :

Կոմիտաս սրատես աչքով կը նկատէ իր այս աշակերտներուն ազնիւ հակումներն ու տրամադրութիւնները, ուսման եւ երաժշտութեան ծարաւն ու տենչը : Շուրջ չորս տարի ան անխոնջ եւ անձանձիր կը պարապի սաներուն հետ, հաղորդելով անոնց երաժշտական ընդհանուր դիտելիքներ եւ ներարկելով անոնց հոգիին մէջ տենչավառ սէր՝ հայրենի երգին, երաժշտութեան, բառ ու բանին հանդէպ :

Այս տարիներուն էր, որ Կոմիտաս ծրագրած էր Պոլսոյ մէջ հայկական երաժշտանոց մը հիմնել եւ երաժշտական բարձրագոյն կրթութեան մէջ կատարելագործուելու համար իր սաները Փարիզ ուղարկել : Սակայն վերահաս աղէտները՝ 1914ի պատերազմը եւ անոր յաջորդող ահաւոր եղեռնը հիմնիվեր խափանեցին ու տակնուվրայ ըրին գեղեցիկ ծրագիրներն ու նախագիծերը : Կոմիտասի հինգ սաները ցիրուցան կը նետուին տարբեր կողմեր, իսկ ինքը՝ հրաշքով փրկուած աքսորէ եւ ականատես սոսկալի դէպքերուն՝ արդէն կորսնցուցած էր հոգեկան անդորրն ու յուսախաբ օրեր կ՛ապրէր Պոլսոյ մէջ :

1918ի Զինադադարէն ետք Կոմիտասի սաները կը հաւաքուին Պոլիս եւ դուրգուրանքով կը շրջապատեն իրենց վշտահար ուսուցիչը : Նորէն երգչախումբ կը ստեղծեն, համերգներ կը կազմակերպեն եւ գոյացած գումարը կը տրամադրեն Կոմիտասի : Օրըստօրէ մեծ երգահանին առողջական վիճակը կը վատթարանայ եւ կը փոխադրուի Փարիզ՝ բուժուելու նպատակով :

1920ին Կոմիտասի հինգ սաները վերըստին կը հանդիպին Փարիզի մէջ, նախատեսուած ծրագրին համապատասխան երաժշտական ուսումնառութեան մէջ կատարելագործուելու եւ խորանալու նպատակով : Սակայն կեանքի ալեկոծութիւնը կրկին կը բաժնէ զանոնք իրարմէ : Կ՛ապրին իրարմէ հեռու, բայց խոհերով, ըզգացումներով եւ նպատակներով անոնց հոգիները զօդուած ու շաղկապուած էին կոմիտասեան սուրբ աւանդներով :

Հանճարեղ Կոմիտասին հինգ սաներէն իւրաքանչիւրը կը ժառանգէ անոր հա-

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ ԿԱՄ ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Բոպէ մը մտածեց, յետոյ յանկարծ որոշումը տուաւ.

— Եթէ զիրենք պիտի չզարնեմ, ալ հոս չեմ կրնար կենալ, ըսաւ ինքնիրեն, որովհետեւ այն ատեն իրենք զիս պիտի սպաննեն, ուրեմն ուրիշ տեղ մը պահուըտիմ...

Եւ Զավուշը մտաւ այն դռնէն ներս զոր երկու մարդիկը բաց թողած էին :

Լուցկի մը վառեց արագ ակնարկ մը նետելու համար շուրջը :

Բաւական մեծկակ ջրամբար մըն էր գտնուած վայրը, որուն մէջտեղը ելարան դրուած էր. իսկոյն դէպի այդ ելարանը ուղղուեցաւ ու վեր ելաւ :

Վերը կազի լամբարով մը լուսաւորուած էր :

Խոհանոցի մը մէջ կը գտնուէր :

— Հիմա ամէն բան լուսաբանուեցաւ, ըսաւ ինքն իրեն, գետնափորը շինուած է այս երկու տուները իրարու հետ հաղորդակցութեան մէջ դնելու համար... շիտակը խելացի գործ տեսեր են, բայց որքա՛ն ճարպիկութեամբ կրցեր են բանալ այս ներքնուղին՝ առանց կասկած յարուցանելու...

Իր շուրջը լաւ մը զննեց, յետոյ ականջ դրաւ :

— Արդեօք տան մէջ ուրիշ մարդ կա՞յ, մտածեց, այն ատեն կրնայ գլխուս փորձանք մը գալ, ուստի շատ զգուշութեամբ պէտք է վարուիլ... ամէն պարագայի մէջ հոս երկար ատեն չեմ կրնար մնալ, երկու մարդիկը մէկ վայրկեանէն միւսը կրնան վերադառնալ... կամաց մը դուրս ելլենք այս խոհանոցէն :

Ահմէտ Զավուշ ոտքին ծայրերուն վրայ կոխելով ռեվոլվէրը միշտ աջ ձեռքը բռնած, դուրս ելաւ խոհանոցէն :

. . . . . .

Քոմիսէրը եւ երկու ոստիկանները ոստիկանութեան նախարար Շէֆիք փաշայի մանրամասնօրէն պատմած էին գետնափորին մէջ անցած դարձածը ու բազմաթիւ պոմպաներ գտնուիլը նկուղի մը մէջ :

Այս լուրը սարսափեցուցած էր նախարարը :

— Ժամ առաջ այդ երկաթէ դուռը խորտակելու եւ գործը վերջացնելու է, վըճռած էր :

Իսկոյն հարկ եղած գործիքները ճարեցին, բայց այդ գործողութիւնը կէս ժամու չափ տեւեց :

Վերջապէս քոմիսէրը, ոստիկանապետ մը, չորս ոստիկան ու նոյնինքն Սալոմոն դարակին ծակէն ճամբայ ելան, Ահմէտ Զավուշի քով գալու համար :

Ալ ամէնուն վախը փարատած էր եւ հիմա կը փութային ամէնքն ալ մասնակցիլ գործին՝ յաջողութենէն բաժին մը ունենալու համար, այնպէս որ այս անգամ նախարարը ստիպուեցաւ միջամտել եւ արգիլել ամէն անոնք որոնք գետնափորը մտնել կ՛ուզէին :

Շէֆիք փաշա տենդային անհամբերութեամբ մը կ՛երթար կուգար սենեակին մէջ, սպասելով այդ գործողութիւններու վճռած արդիւնքին :

Փոքրիկ խումբը որ, ինչպէս ըսինք, եօթը հոգիէ կը բաղկանար, քոմիսէրին առաջնորդութեամբ իջաւ նորէն վար եւ հասաւ յատակը՝ մէկիկ մէկիկ :

Քոմիսէրը որ անգամ մը անցած ըլլալով այդ ճամբէն միւսներուն վրայ առաւելութիւն մը ունէր, նախ եւ առաջ ինք մտաւ գետնափոր ուղիին մէջ, իրեն հետեւեցան երկու ոստիկանները եւ անոնցմէ ետքը խումբին միւս անձերը :

Երբ հասաւ այն փոքրիկ քառակուսին, ուր կը գտնուէր երկաթեայ բաց դուռը, զարմացական աղաղակ մը արձակեց :

Ահմէտ Զավուշ հոն չէր..

Միւս մարդիկը հետզհետէ հասան եւ երբ տեսան թէ իրաւցնէ ոստիկանը անյայտ եղած էր՝ իրենք ալ չկրցան իրենց զարմանքն ու ապշութիւնը զսպել :

— Արդեօք յաջողեցա՞ւ դուռը բանալ եւ միւս կողմ անցնիլ, ըսաւ քոմիսէրը :

— Բայց այն ատեն պէտք չունէր դուռը կրկին գոցելու, դիտել տուաւ Սալոմոն, որ չէր կրնար մեկնել այս տարօրինակ իրողութիւնը :

Դուռը քննեցին եւ տեսան որ միւս կողմէն կղպուած էր :

— Արդեօք կասկածելի ձա՞յն մը լսեց ու նկուղին մէջ պահուըտեցաւ, ըսաւ քոմիսէրը :

— Բայց այն ատեն կափուլը ի՞նչպէս իր վրայէն գոցեց, առարկեց Հրեան իրաւացի կերպով :

Այսուհանդերձ խղճի հանդարտութեան համար ուզեցին կափուլը վերցնել ու անգամ մը քննել նկուղը :

Այդ գործողութիւնը քառորդ ժամ տեւեց ու որեւէ արդիւնք չտուաւ :

— Մէկ բացատրութիւն կարելի է տալ, ըսաւ այն ատեն Սալոմոն, խօսքը քոմիսէրին ուղղելով. կ՛երեւայ թէ ձեր մեկնելէն անմիջապէս ետքը այդ դուռը բացուած է միւս կողմը գտնուող մէկու մը կամ մէկ քանի հոգիի կողմէ, որոնք այստեղ առանձին գտնելով Ահմէտ Զավուշը, զայն հաւանօրէն սպաննած ու դիակը հետերնին տանելով կրկին կղպած են...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 189)

մապարփակ անհատականութենէն զիծ մը: Բարսեղ Կանաչեան Կոմիտասեան տիպի երգահան էր: Վարդան Սարգսեան լաւ խմբավար դարձաւ, մշակեց ժողովրդական երգեր: Հայկ Սեմէրճեան օժտուած էր ձայնի կատարեալ տուեալներով: Վաղարշակ Սրուանձտեան խմբավար էր, իսկ Միհրան Թումաճեան, թէեւ գրաղեցաւ խմբավարութեամբ եւ ստեղծագործական որոշ փորձեր կատարեց, բայց ի վերջոյ դարձաւ Կոմիտասիգործունէութեան մէկ ուրիշ, շատ կարեւոր բընագաւառին՝ ազգագրագէտ – երաժշտագէտի ու բանահաւաքի աշխատանքներ շարունակողը:

Ծնած է 1890ին Կիւրին: 1895ի կոտորածներուն պատճառով Թումաճեաններու ընտանիքը կը հաստատուի Սեբաստիա, ուր մանուկ Միհրանը կը ստանայ իր նախնական ու միջնակարգ կրթութիւնը: 1909ին ընտանեօք կը փոխադրուի Պոլիս:

1910 – 1914ը Թումաճեանի կեանքին երանելի տարիներն էին, երբ ան իր ընկերներուն հետ յափշտակուած ու տարուած կ'աշակերտէր Կոմիտասի: Այս շրջանին է, որ կը ծանօթանայ և կ'ուսումնասիրէ հայ միջնադարեան գրականութիւնը, ժողովրդական բանահիւսութիւնն ու դասական գրողներու ստեղծագործութիւնները:

1914էն 1923 կը դեգերի երկրէ երկիր, մինչեւ որ կը հաստատուի Մ. Նահանգներ: 1923 – 1930 կը վարէ երգչախումբ մը՝ «Հայ երգ»: 1930ին Մ. Թումաճեան կը թողու խմբավարութիւնը եւ կը նուիրուի բացառապէս հայ ժողովրդական երգերու եւ բանահիւսութիւններու հաւաքման աշխատանքին:

Թումաճեանի հաւաքածոն կ'ընդգրկէ պատմական Հայաստանի արեւմտեան գաւառները, ինչպէս նաեւ Թուրքիոյ հայկական օճախները:

Ձայնագրած ու հաւաքած է նաեւ թրքերէն լեզուով երգուած երգերը: Ասոնց մեծ մասը հայկական եղանակներով են, հոն կը յիշատակուին բուն հայկական ծիսական արարողութիւններ: Պատմական դժբախտ հանգամանքներու բերումով Արեւմտեան Հայաստանի, մասնաւորապէս Փոքր Հայքի կարգ մը գաւառներուն մէջ Հայերը թրքախօս դարձած էին, բայց պահած էին իրենց ազգային աւանդութիւնները, որոնց շարքին նաեւ երգերուն եղանակները, թէեւ խօսքերը՝ թրքերէն լեզուով: Ասիկա, անշուշտ, հայկական մշակոյթին բաղկացուցիչ տարրն է, եւ ճիշդ է վարուած Թումաճեանը հաւաքելով եւ կորուստէ փրկելով զանոնք:

Բանահիւսական տեսակներէն տեղ գրուած են առածներ, հանելուկներ, շուտասելուկներ, ոճաւոր ասացուածքներ, աղօթքներ, օրհնութիւններ, հաւատալիք, նախապաշարում, մանկախաղեր եւայլն: Ազգագրական տեսակէտէն կարեւոր ու արժէքաւոր են Թումաճեանի հաւաքած նիւթերն ու տեղեկութիւնները գաւառներու ու բնակավայրերու տեղագրութեան, աշխարհագրութեան, պատմական դէպքերու, տնտեսական, ընկերային ու ընտանեկան կեանքին, կենցաղի ու սովորութիւններուն, լեզուի ու բարբառին վերաբերեալ:

Թումաճեանի հաւաքածոն շատ կարեւոր արժէք ունի նոյնպէս հայ բանահիւսութեան, ազգագրութեան ու բարբառագիտութեան համար: Ան, բացի պատմական ու տեսական կողմերէ, գործնական արժէք կը ներկայացնէ արդի հայ երաժշտական մշակոյթին համար: Հայ երաժշտագէտները կրնան բազմաթիւ գանձեր գտնել այս հաւաքածոյին մէջ եւ ըստեղծագործաբար մշակելով վերադարձընել ժողովուրդին՝ նոր փայլով ու գոյնով:

Հայաստանի գիտութիւններու ակադեմիայի արուեստի եւ հնագիտութեան ու ազգագրութեան հիմնարկութիւնները արդէն երկու տարի է, որ կը զբաղին Մ. Թումաճեանի հաւաքածոյին հրատարակութեան գործով: Թումաճեանի անմիջական հսկողութեամբ ու մասնակցութեամբ դասակարգուած, խմբաւորուած են բոլոր նիւթերը:

Արդէն տպագրութեան յանձնուած է առաջին հատորը:

Ա. ՆԱԶԻՆԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԼԱՎՈՒԼԹ.— Ֆրանսահայ Մարզական աշխարհը, անհուն ուրախութեամբ կու գայ շնորհաւորելու, Լիոնահայ Հ. Մ. Ը. Մ.ական եղբայր Սեպուհ Սարեանի ան-ուանումը, իբրեւ ընդհանուր քարտուղարը Լիոնէ տը Ֆութպոլի Լիկային, որուն մաս կը կազմեն 53 հազար Ֆութպոլիստներ, մօտ հազար միութիւններով, որ կը դասուի Ֆրանսայի երրորդ Ֆութպոլի Դաշնակցութիւնը:

Եղբայր Սեպուհ Սարեան մօտ քսան տարիէ ի վեր կը գործէ Լա Լիք Լիօնէսի մէջ, վարելով զանազան պատասխանատու պաշտօններ եւ միշտ իր աջակցութիւնը բերելով Լիոն – Տէսին Հ. Մ. Ը. Մ.ին իբրեւ նախկին խաղացող, վարիչ եւ օգտակար հանդիսանալով Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ին, Հայ – Մարզականին:

Ֆրանսահայ մարզական աշխարհը ընդհանրապէս եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը մասնաւորապէս հպարտ են ՍեպուհՍարեանի նման հոգիով ու մարմնով տիպար մարզիկովմը որ հայ նորահաս սերունդինվերելքին մէջ իր գնահատելի աշխատանքը կը կատարէ:

ԱԶԱՏ – ՄԱՐԶԻԿ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ Յուլիս 13ին, «Շաթօ Պօռըկար»ի պուրակին մէջ, ներկայութեամբ մեծաթիւ հայրենակիցներու, որոնք եկած էին քաջալերելու Կապոյտ Խաչի դպրոցին այս ձեռնարկը: Ընտանիքներու մէկ մասը առտուընէ եկած էր, կէս օրուան ճաշը հոն ընելով:

Հանդէսի պաշտօնական մասը սկսաւ կէս օրէ ետք ժամը 3·30ին: Ներկաները բոլորուած էին սեղանին շուրջ, ուր ցուցադրութեան դրուած էին, աշակերտներու կողմէ գծուած գրչագիր նկարներ:

Հանդէսը կը վարէր Տիկին Միքայէլեան, վարչութեան ատենապետուհին, որ երկու խօսքով բացատրեց թէ, ի դին ինչ զոհողութիւններու կը պահեն այս դպրոցը. ի մէջ այլոց ըսաւ, «Եթէ դուք մեզ չքաջալերէք ձեր հետաքրքրութեամբ եւ ձեր զաւակները դպրոց զրկելով, մենք յուսահատութեան կը մատնուինք»: Յետոյ խօսքը տուաւ դպրոցի ուսուցչուհի Օր. Էլէն Սապունճեանի, որ տուաւ մօտաւոր պատկերը դպրոցի տարեկան գործունէութեան, եւ աւելցուց ըսելով, Կապոյտ Խաչի դպրոցին դռները բաց են բոլոր անոնց առջեւ որոնք տակաւին քաջութիւնը ունին այլասերման դէմ պայքարելու:

Տեղւոյն վրայ կազմուեցաւ երեք հոգինոց ժիւրի մը բաղկացած Պ. Պ. Իշխան Մարտիրոսեանէ, Սահակ Քիւրէօեանէ եւ Գէորգ Չալըքեանէ, որոնք յետ կարճատեւ խորհրդակցութեան տուին առաջնութիւնը տասնամեայ Յովհաննէս Զարդարեանին. որուն վարչութիւնը նուիրեց «Փարքըր» ինքնահոս գրիչ մը: Տեղւոյն վրայ եղան երգեր եւ արտասանութիւններ ներկաներու կողմէ: Երկու խօսք ըսաւ նաեւ Վալանսէն հիւրաբար ներկայ ընկեր Կօշկակարեան, ապա սկսաւ հանդանակութիւնը որ տուաւ պատուաբեր արդիւնք:

Այս դաշտահանդէսը կարելի է համարիլ տարուան լաւագոյն յաջողած ձեռնարկը, որ կուգայ փաստելու Կապոյտ Խաչի վայելած լայն ժողովրդականութիւնը մեր ժողովուրդի մօտ:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Մոնթէվիտէոյի եւ Սաչ Փաւլոյի Զէյթունի Հայրենակցական Միութեանց վարչութիւնները խմբագրութեանս ուղղուած նամակով մը կը յայտնեն թէ շուտով պիտի հրատարակեն գրքոյկ մը՝ պատասխանելու համար Աղասիի Զէյթուն եւ շրջակաները գրքին մէջ Զէյթունցիներու մասին կատարուած «անհիմն եւ պարսաւալից վերագրումներ»ուն

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՆԳՈՀԱՑՈՒՑԻՉ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Սեւանի մէջ, Յուլիս 23ին, գումարուած է Հայաստանի գերագոյն խորհուրդին առեւտուրի եւ հանրային սնունդի յանձնաժողովին նիստը: Զեկուցումը կատարած է յանձնաժողովին փոխ – նախագահը՝ Գ. Մարտիրոսեան: Աչ դիտել տուած է, որ Հայաստանի առեւտուրի նախարարութիւնը եւ Հայկօօպի վարչութիւնը վերջին տարիներուն նկատելի աշխատանք կատարած են երկրին հանգըստավայրերուն մէջ սնունդի սպասարկութեան ուղղութեամբ: Սեւանի ափին, Ծաղկաձորի, Հանքաւանի, Հրազդանի, Արզնիի, Երեւանի ««Յաղթանակ» հանրային պարտէզին, Հրազդանի կիրճին մէջ եւ այլուր բացուած են երեսուն ճաշարաններ, սրճարաններ, խորտկարաչներ եւայլն: Զգալի ջանք թափուած է ճաշատեսակներու ցանկը աւելցնելու, որակը բարձրացնելու, սպասարկութիւնը կանոնաւորելու ուղղութեամբ:

Յանձնաժողովի նիստին մէջ միաժամանակ դիտել դրուած է, որ երկրին հանգստեան վայրերուն մէջ մեծ կարիք կայ ճաշարաններու եւ սրճարաններու, յատկապէս Շաբաթ եւ Կիրակի օրերուն, երբ մայրաքաղաքէն եւ ուրիշ քաղաքներէ տասնեակ հազարաւոր հովեկներ կը ժամանեն Սեւան, Ծաղկաձոր, Արզնի եւ այլ վայրեր: Բանող խորտկարանները ի վիճակի չեն բաւարարելու հանգստացողներուն պահանջները, այդ պատճառով ալ քաղաքացիները իրենք կը հոգան իրենց ուտելիքը, յաճախ վնասելով անտառները, կեղտոտելով բնութեան գեղատեսիլ վայրերը: Հանգստեան օրերուն շատ վայրերու մէջ կարելի չէ նոյնիսկ զովացուցիչներ գտնել:

Պատկերը յատկապէս անմխիթարական է Երեւանի մերձակայ զբօսավայրերուն, Ապարանի ջրամբարին, Ծաղկաձորին, Հանքաւանին, Պարզ լիճին ափին, Արզականի մէջ եւ այլուր:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԳԱՌԶՈՒԻ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

Յուլիս 3էն Օգոստոս 30, Գարզուի գործերը կը ցուցադրուին Քէօլնի (Գերմանիա) մէջ, Պաուքունսթ Կալըրի՝ Թէօտոր Հօյս ռինկ թիւ 7:

×

Շուէտի մէջ՝ Լանտսկրոնա քաղաքը նաեւ կը ցուցադրուին մեծ արուեստագէտին գործերը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (545)

ԾՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Բայց ամենեւին անվայել չէր այդ շրջազգեստը, այլ այս կերպով ուրիշ աղուորութիւն մը կը ստանար:

Քոզէթ այսպէս հագուեցաւ, շքուեցաւ, առանց գիտնալու թէ ինչո՛ւ:

Միթէ դուրս պիտի ելլէ՞ր. ոչ:

Միթէ հիւրի՞ մը կը սպասէր. ոչ:

Երեկոյեան մշուշը երբ սկսաւ տիրել, Քոզէթ պարտէզ իջաւ:

Թուսէն իր գործին կը պարապէր խոհարանին մէջ, որ յետնագաւիթին վրայ կը նայէր:

Քոզէթ սկսաւ քալել ոստերու մէջէն, ժամանակ առ ժամանակ ձեռքով մէկդի դնելով զանոնք, վասնզի կային այնպիսի ոստեր որոնք խիստ ցած էին:

Այսպէս քալելով նստարանը հասաւ:

Քարը դեռ վրան էր:

Նստաւ, եւ իր սպիտակ ու քնքուշ այդ քարին վրայ դրաւ, իբր թէ գգուել ուզէր զայն եւ շնորհակալ ըլլալ:

Յանկարծ զգաց այն անորոշելի տրամադրութիւնը զոր մարդ, առանց նոյնիսկ առանց տեսնելու կը զգայ թէ մէկը կեցած է իր ետին:

Գլուխը ետեւ դարձուց եւ կանգնեցաւ:

Ան (Մարիուս) էր ետեւը կանգնողը:

Գլուխը բաց, դէմքը գունատ եւ նիհար էր: Հազիւ հազ կը նշմարուէր իր սեւ հագուստը: Վերջալոյսը կը տժգունէր անոր գեղանի ճակատը եւ խաւարով կը վարագուրէր աչքերը: Անհամեմատ քաղցրութեամբ բաղկացող քօղի մը տակ մահատիպ եւ գիշերային բան մը ունէր ան: Մարելու մօտ լոյսին նշոյլը եւ թռելու պատրաստ հոգիի մը մտածումը կը լուսաւորէին երիտասարդին երեսը:

Կարծես թէ ա՛լ մարդ մը ըլլալէ դադրած կ'երեւար, բայց եւ այնպէս տակաւին ուրուական մըն ալ եղած չէր:

Գլխարկը քանի մը քայլ հեռու, մացառներուն մէջ նետուած էր:

Քոզէթ, նուաղելու պատրաստ, աղաղակ մը իսկ չհանեց: Յամրաբար ետ ետ կ'երթար, վասնզի կը զգար թէ դէպի յառաջ կը մղուէր: Իսկ ան (Մարիուս) անշարժ կը կենար: Քոզէթ չեմ գիտեր ինչպիսի անպատում եւ տրտում բանով մը անոր պաշարուած ըլլալը տեսնելով կը զգար թէ իրեն կը նայէին անոր աչքերը զորս ինք չէր տեսներ:

Քոզէթ ետ քաշուելով ծառի մը հանդիպեցաւ եւ կոթնեցաւ: Եթէ այս ծառը չըլլար, պիտի իյնար նորատի աղջիկը:

Այն ատեն Քոզէթ լսեց անոր ձայնը, այն ձայնը, զոր բնաւ լսած չէր ստուգապէս, որ տերեւներուն սօսափիւնէն հազիւ թէ քիչ մը բարձր էր եւ որ փսփըսալով կ'ըսէր:

— Ներեցէք ինձ հոս գալս: Սիրտս վիշտով լի է. չէի կրնար ապրիլ այս կերպով, անոր համար եկայ: Կարդացի՞ք հոն այդ նստարանին վրայ դրածս: Կը ճանչնաք զիս քիչ մը. մի վախնաք ինձմէ: Բաւակաչ ժամանակ անցաւ. կը յիշէ՞ք այն օրը յորում ինծի նայեցաք Լիւքսէնպուրկի մէջ, սուսերաւոր ըմբիշի (արձանին) քովն էիք երբ նայեցաք, կը յիշէք նաեւ այն օրը ուր իմ առջեւէս անցաք. Յունիս 16 եւ Յուլիս 2ին էր: Գրեթէ տարի մը կայ: Շատ ժամանակէ ի վեր է որ տեսած չեմ ձեզի: Աթոռ վարձող կնոջ հարցուցի, ըսաւ թէ ալ չէր տեսներ ձեզ: Ուէսթի փողոցը նոր տունի մը առջեւի կողմը երրորդ դստիկոնը կը բնակէիք. կը տեսնէ՞ք թէ ի՛նչպէս գիտեմ: Ձեր ետեւէն կուգայի ես: Ի՞նչ գործ ունէի: Յետոյ աներեւոյթ եղաք: Անգամ մը Օտէոնի կամարներուն ներքեւ երբ լրագիր կը կարդայի, մէկու մը անցնիլը տեսայ եւ կարծեցի որ դուք էք: Վավեցի, բայց սխալած էի: Ձեր գլխարկին պէս գլխարկ մը հագած աղջիկ մըն էր ան: Գիշերները հոս կուգամ: Մի վախնաք, ոչ ոք կը տեսնէ զիս: Հոս կուգամ ի մօտուստ ձեր պատուհանները նայելու համար: Շատ կամաց կը քալեմ, որպէսզի չլսէք, վասնզի թերեւս պիտի վախնայիք: Անցեալ օր ձեր ետեւն էի, երբ դարձաք, փախայ: Անգամ մը կ'երգէիք, մտիկ ըրի: Երջանիկ էի: Մի՞թէ վնաս մը կուտամ ձեզ երբ պատուհանէն ձեր երգերը կը լսեմ, լսելս ձեզի վնաս մը չի կրնար ընել, այնպէս չէ՞: Կը տեսնէք որ իմ հրեշտակս էք դուք. թոյլ տուէք որ գամ քիչ մը. կարծեմ թէ ա՛լ պիտի մեռնիմ: Եթէ գիտնայիք...: Ես կը պաշտեմ ձեզի: Ներեցէք, կը խօսիմ ձեր հետ, չեմ գիտեր թէ ինչ կ'ըսեմ. թերեւս կը նեղացնեմ ձեզ, կը նեղացնե՞մ միթէ:

— Ո՛վ մայր իմ, ըսաւ Քոզէթ:

Եւ ինքն իր վրայ կքեցաւ իբր թէ մահուան դուռը հասած ըլլար:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ուսանողներու Օգն. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Օր. Մարի Իւսթատէ յիսուն Ֆր. եւ Տէր եւ Տիկին Տէվէճեանէ նոյնպէս յիսուն, ողբացեալ Խաչիկ Նշանեանի մահուաչ տխուր առթիւ փոխան ծաղկեպսակի: Այս առթիւ վարչութիւնը իր սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Նշանեանի:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿՐԸՆՈՊԼԻ

Տարեկան դաշտահանդէսի նուիրատուութեանց անուանացանկը ի նպաստ դպրոցի

Ազգ. Միութիւն հարիւր Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Օհանեան (Պոլիսէն), բարերար մը, Տէր եւ Տիկին Կիւմիւշլեան, Եէմէնէճեան 50ական, Տէր եւ Տիկին Զատիկեան, Տէր եւ Տիկին Կօշկակարեաչ (Վալանս) 30ական, Տ. Ստանպուլեան, Յ. Մարտիրոսեան, Տէր եւ Տիկին Վարդանեան (Մարսէյլէն), Մանուկեան, Օր. Սեդա Սիսլեան, Պ. Սապունճեան, խումբ մը երիտասարդներ, Պ. Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Ահարոնեան քսանական: Տիկին Գարակէօղեան, Պ. Քիւրաճեան, փոքրիկն Մանուկեան, Պ. Վարդան, մի ոմն, Տիկին Մ. Միքայէլեան, Պ. Ժ. Արապեան, Տիկին Մանոնեան, մի ոմն, Տէր եւ Տիկին Սիմոնեան, Տիկին Պ. Մուրատեան, Տէր եւ Տիկի Բիլաւճեան, Տէր եւ Տիկին Բաբախեան, Տէր եւ Տիկին Կոստիկեան, Տէր եւ Տիկ. Յակոբեան, Տիկ. Մուրատեան, Տիկ. Գույումճեան, Պ. Ճըրըքեան, փոքրիկն Զալըքեան, Օր. Մատլէն Տիւնան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւնեան, Օր. Մ. Տիւնան, Տէր եւ Տիկին Մարանճեան, Օր. Թիւթիւնճեան, Տիկին Տիրուհի Տէրմէնճեան տասնական: Փոքրիկն Ստեփան Մուրատեան յիսուչ սանդիմ:

Ընդհ. գումար 750 Ֆր. 50 սանդիմ:

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ ԵՒ ՆՈՒՊԱՐ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Ինչպէս ամէն տարի, ամառուան եղանակին առթիւ Միութեան «Նուպար» մատենադարանը փակ պիտի մնայ Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբացուի Երկուշաբթի, 1 Սեպտ. 1969ին:

Բացառաբար, այս տարի Միութեան Փարիզի գրասենեակն ալ փակ պիտի մընայ նոյն Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբացուի Երկուշաբթի, 1 Սեպտեմբեր 1969ին: Կը խնդրուի նկատի ունենալ:

ԴԻՒԱՆ
Հ. Բ. Ը. Միութեան Եւրոպայի
Կեդր. Յանձնաժողովի

Հաց Մշակոյթի Տուն

Հայ Մշակոյթի Տաչ պատուոյ անդամ արձանագրուած եչ հետեւեալ ազգայինները վճարելով 1969ի տարեկան սակը.—

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՄԱՐՍԷՅԼ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի գրասենեակը (7 Բիւ Բաբէր) ամառուան եղանակի առթիւ փակ պիտի մնայ Օգոստ. 8էն մինչեւ Օգոստոս 18:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՍԵՒՐԸ

Բացուած եչ 1969 – 1970 ուսումնական տարեշրջանին արձանագրութիւնները:

Ծնողքներ, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, փութով դիմեն վարժարանին տեսչութեան, գրաւոր կամ անձամբ:

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի, պետական ուսումնական ամբողջական ծրագիրը (մոտէրնը) 7րդ դասարանէն սկսեալ (10 տարեկան):

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրութիւ առնել, գրաւոր կամ հեռաձայնով: Հեռ. 027-18-28

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի առթիւ այն բաժանորդները որոնք կ'ուզեն իրենց հասցէն փոխել պէտք է 3 օր առաջ դիմեն վարչութեան անձամբ կամ գրաւոր (հեռաձայնով հաղորդուած փոփոխութիւնները չեն ընդունուիր), տալով իրենց հին եւ նոր հասցէները, ընթեռնլի գրուած եւ 5 Ֆր.:

Արձակուրդի համար, մէկ ամսուան բացառիկ բաժանորդագրութիւն՝ 15 Ֆր.:

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն կը տօնէ Խանասորի Արշաւանքը, այս Կիրակի ամբողջ օրը Պօռըկառի գեղատեսիլ ծառաստաններու մէջ Սէչ Նիզիէի ճամբուն վրայ, անակնկալներ, ճոխ պիւֆէ եւ հայկ. ջերմ մթնոլորտ:

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները անխտիր:

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Օգոստոս ամսուան ընթացքին բաց պիտի ըլլայ Եշ. եւ Շբ. օրերը ժամը 16–19:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին:

×

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս: Գազինօ տը Շարպոնիէրի շքեղ սրահներուն մէջ:

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեաչ հարիւրամեակը կը կատարուի համագաղութային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր:

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն, նկատի ունենալ այս թուականը:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Պուլվառ տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի
Հեռաձայն 927-01-72:

ՃԱՇԱՐԱՆ ԱՐԱՐԱՏ

38, Ave. Bosquet, PARIS (7e)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՃԱՇԵՐ
ՄԱՔՈՒՐ ՍՊԱՍՍԲԿՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ
ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով
— 551-59-95 —

SPÉCIALITÉS
FRANÇAISES ET ARMÉNIENNES
SERVICE SOIGNÉ — CADRE AGRÉABLE

RETENEZ VOS TABLES
en téléponant 551-59-95

«Յառաջ»ի կողմէ ներկայացող յանախորդներուն, տնօրէնութիւնը սիրով կը հրամցնէ ախորժաբեր խըմիչք մը (Վոտկա, եւն.):

FERMÉ LE LUNDI ՓԱԿ Է ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒՆԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Յուլիսի խումբը Փարիզ կը վերադառնայ, Շաբաթ Օգոստոս 2ին երեկոյեան ժամը 19ին Սքուառ Մոնթոլոն: Ծնողքներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԼԻՈՆ.— Օգոստոսի խումբը կը մեկնի Շաբաթ, Օգոստ. 2 առաւօտեան ժամը 9ին: Յուլիսի խումբը կը վերադառնայ Լիոն, Շաբաթ Օգոստ. 2 ժամը երեկոյեաչ 7ին:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Օգոստոսի խումբը կը մեկնի Շաբաթ Օգոստ. 2 առաւօտ 6ին, Կառ Սէն–Շառլէն: Յուլիսի խումբը Մարսէյլ կը հասնի Շաբաթ իրիկուն ժամը 22,43ին, Սէն–Շարռլ կայարանը:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՇԻՐԻՄԻ ԱՅՑ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն կը կազմակերպէ Կիրակի Օգոստ. 3ին բազմատաղանդ եւ մեծ Հայուն Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ մահուան տարելիցին առթիւ այց մը՝ Նարդունիի եւ Մ. Վարանդեանի շիրիմին:

Կը հրաւիրուին երկու մեծ Հայերուն յիշատակը յարգողները:

Ժամադրավայր՝ ժամը 10.30ին Սէն-Փիէր գերեզմանատունին մեծ դրան առջեւ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

ՌՈՒԲԷՆ ՄԵԼԻՔ ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՄԱՍԻՆ

Հինգշաբթի, Օգոստ. 7, ժամը 9.20էն 11.30 Ֆրանս Քիւլթիւռի «գրական առաւօտներու» յայտագրին ընթացքին (ուրիշ հաղորդումներու շարքին)՝ Ռուբէն Մելիք կը խօսի հայ երաժշտութեան մասին (Կոմիտաս):

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

ՕԳՈՍՏՈՍ 1էն 31

Colonie St. André, Route de Bessan BEZIERS (HERAULT)

Բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնո ղ նոր, արդիական շէնք մը, գեղեցիկ դարաստանով:

ՎԱԼՐԱՍԻ ԾՈՎԱՓԻՆ ՄՕՏ

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս նաեւ զանազան խաղեր:

Մասնակցութեան մէկ ամիս 450 ֆրանք 6 Տասը օրէ աւելի օրական՝ 20 ֆրանք
Տասը օրէն պակաս օրական՝ 25 ֆրանք

ԵՂԱՆԱԿԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա.— ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10էն 25

Երդուդարձ օդանաւով.— Ճաշ Մոսկուայի մէջ — գին 2000 ֆրանք:

ԱՌԱՏՕՏՈՒՆ ՓԱՐԻԶ ԵՐՈԿՈՅԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆ

Բ.— 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԷՆ 12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — ԵՐԴՈՒԴԱՐՁ ՕԴԱՆԱՒՈՎ

Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետ Վազգէն Ա.ի ծննդեան 60ամեակի եւ Կոմիտաս վարդապետի ծննդեան 100ամեակին առիթներով

2 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ, 15 ԼՐԻՒ ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այս խումբերուն մաս կազմող բոլոր զբօսաշրջիկները պիտի իջեւանեն «ԱՐՄԵՆԻԱ» հիւրանոցին մէջ: Գին՝ 2000 Ֆրանք:

Արձանագրութեանց համար դիմել՝
TRANSTOURS, 22 Rue du 4-Septemble, Paris — Tél.: 742-77-40

ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15 – 18:

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝ 11, Rue du Bassin - Saint-Julien
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ՊԱԼԵԱՆԻ՝ 154, Rue Barabanne — Tél. 60.01.11

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԳԱՍ ՊԱՐԵԱՆԻ – ՏԷՍԻՆԻ մէջ Կ. ԳԱՐԱԵԱՆԻ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ
3
ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE
3 AOUT
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11579 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE — No 11.579

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԱՊԱՀՊԱՆՈՒՄ

Սփիւռքի Հայութեան օրակարգի առա – ջին հարցն է հայապահպանումը :

Մամուլը, դպրոցը, եկեղեցին, քաղա – քական կուսակցութիւնները, մշակութա – յին, բարեսիրական, դեղարուեստական, երիտասարդական, հայրենակցական, և – ինքնաոյժ միութիւնները, մէկ – մեկնաբանութեամբ եւ այլ ամէն կարգի հայ – կան կազմակերպութիւնները կը ձգտին նոյն նպատակին, — կորուստէ փրկել օտար ասպարէզու տակ ծնած մեր տղաքն ու աղջիկները :

Յառաջ քառասունեւհինգ տարիէ ի վեր իբրեւ սրբազան առաքելութիւն նուիր – ած է հայապահպանման գերագանցօրէն հոգեւոր-եկեղեցական աշխատանքին :

Համրանքի փրկութիւնը կենսական նշա – նակութիւն կը ներկայացնէ մեր կոտո – րած ազգին համար :

Կարմիր ջարդէն ազատած՝ ազգովին կը պայքարինք սպիտակ ջարդին դէմ , որ կը սպառնայ հայ նոր սերունդին : Ինք – նապահպանութիւն պարզապէս՝ արեւ – մուտքի քաղաքակիրթ երկիրներու հա – մայնակուլ հալոցին մէջ չեզոքանալու հա – մար :

Հայաստանի անկախութեան կորուստէն ետք, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը արտա – ասմանի հայկական գաղութներուն մէջ հոգեւոր լծուեցաւ հայապահպանման , այդ գերագոյն նպատակին համար չարժ – ման մէջ դնելով իր կազմակերպական ամ – բողջ մեքենան : Ու յաջողեցաւ առաջնոր – դող դեր ստանձնել ամէնուրեք , Մեր – ձաւոր Արեւելքէն մինչեւ հեռաւոր Ամերի – կաները, իր մամուլով, դպրոցներով, ջաղաքական, երիտասարդական, կնոջ – կան և այլ կազմակերպութիւններով եւ ակումբներով :

Այսօր կը շարունակէ իր հայրենասի – րական աշխատանքները այդ ուղղու – թեամբ, հայապահպանումը նկատելով իր գլխաւոր նպատակներէն մէկը՝ հայ դատի հետապնդման հետ :

Մանաւոր հոգածութեան առարկայ կը դարձնէ երկսեռ երիտասարդութիւնը , մեր վաղուան յոյսը, անոր հայեցի դաս – պրոցական մշակոյթին ու արժէքնե – րուն հետաքրքրի եւ ճանչցնելու միջո – ցառնելով :

Նոյն աշխատանքը կը տանին նաեւ այլ հոսանքներ, իրենց կարելիութեանց սահ – մաններուն մէջ :

Դժուար է հաստատել թէ կատարուած ջանքերը առաւելագոյն արդիւնքը կու – տան : Միջավայրի ազդեցութիւնը մեծա – պէս կը դժուարացնէ լիովին իրագործե – լու առջեւ դրուած նպատակը :

Հոսանքին դէմ թիավարելու համար ներքին դիմադրական ճիգերը անհրաժեշտ են :

Այն պարագայի յոռետես չենք բոլո – րովին եւ մեծ յոյս ունինք մեր նոր սե – րունդին վրայ, որուն հայրենասիրական դաստիարակութիւնը ի յայտ եկան վերջին տարի – ներ, Մեծ Եղեռնի յիսնամեակէն ի վեր : Քաղաքական այս երեւոյթը թոյլ կու – տայ մեզի վառահութեամբ նայելու ապա – գային :

Գործ է կրկնապատկենք մեր եռանդը հայապահպանման մարզին մէջ լաւագոյն արդիւնքի հասնելու համար :

Գործ է օգտագործենք բազմաթիւ ապ – րանքներ : Մասնաւորաբար պէտք է զարկ տանք հայկական մշակոյթին ու արժէքնե – րը հետաքրքրի եւ ճանչցնելու միջո – ցառ նոր սերունդին ճանչցնելու աշխա – տանքին :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՊԸ ՉՅԱՋՈՂԵՑԱՒ

ՆԻՓԵՐԻՆ ԵՒ ՊԻԱՖՐԱ ՉԵՆ ՈՒԶԵՐ ՀԱՇՏՈՒԻԼ

Կը թուի թէ Պօղոս Զ.ի պլխաւոր ա – ռաքելութիւնը՝ խաղաղութիւն տալ Նի – ժերիոյ եւ Պիաֆրայի ժողովուրդներուն, ձախողած է : Առանձին առանձին տեսած է երկու կողմերու պատուիրակութիւննե – րը, աւելի ճիշդ, մէկական անգամ տես – նելէ ետք իւրաքանչիւր պատուիրակու – թիւն երկրորդ անգամ կ'ընդունէր Նիժե – րիոյ պատուիրակները , բայց ոչ մէկ Պիաֆրացի կուգար :

Միակ յոյսը որ կը մնայ այն է որ, Պա – պը սկիզբ մը դրած է բանակցութիւններու եւ իր աշխատանքը կրնայ չարունակել Ուգանտայի նախագահը, զոր մանրամաս – նօրէն տեղեակ պահած է իր խօսակցու – թիւններուն կողմերու հետ : Պապը չատ խօսած է խաղաղութեան մասին , բայց չէ կրցած իրագործել եւ միջազգային կարմիր Խաչը իր տեղեկագրով կը հաս – տատէ թէ ամէն օր հարիւրաւոր երախա – ներ անօթի կը մեռնին Պիաֆրայի մէջ : Հոլլանտացի բժշկուհի մը ահաւոր նկարա – գրութիւն մը կ'ընէ կացութեան : Այն ե – րախաները որ անցեալ տարուան սովէն տկար մնացած են, դիմադրական ուժ չունին այլեւս եւ մահերը իրարու կը յա – ջորդեն :

ՀԱՅԵՐԸ, ԱՐԱԲՆԵՐԸ, ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԵՒ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

Գրած էինք թէ Երուսաղէմի Ս. Յակոբ – եանց վանքի գուցահանդէսի բացումին ներկայ չեն եղած հինգ երկիրներու հիւ – պատոներ, առարկելով թէ հրաւէրը տր – ուած ըլլալով Եղիէ Պաարիարքի եւ հրեայ քաղաքապետին կողմէ, իրենց ներկայութիւնը կրնար սխալ հասկցուիլ եւ կարծել տալ թէ Տէ Ֆաբօ համա – կերպած են Երուսաղէմի արաբական բաժնի կցման :

Այս միջադէպին իրրեւ հետեւանք է որ Երուսաղէմի հրեայ քաղաքապետը յայ – տարարած է թէ թաղապետութիւնը այլ – եւս առանձնաձնորհումներ պիտի չտայ Ե – րուսաղէմի Արեւելեան մասը հաստատ – ուած հիւպատոսարաններու անձնակազ – մին : Քաղաքապետ Քոլէք յայտարարած է իսրայէլեան հեռատեսիլի արաբերէն մէկ յայտագրին մէջ .— « Բնակիչ է որ այդ որոշումը առած ըլլանք, որովհետեւ այդ հիւպատոսներէն ոչ մէկը Էկզեֆուա – քուտի դիմում ըրած է խորհրդի ներ – կայացուցիչի մը » (Էկզեֆուաքուտը այն հրամանագիրն որով թագաւոր մը կամ պետութիւն մը Թոյլ կուտայ օտար հիւ – պատոսի մը որ իր հոդամասին մէջ, կա – տարէ իրեն յանձնուած պաշտօնը) :

Ա. Էֆ. Փէի թղթակիցը կ'ըսէ թէ քա – ղաքապետին այս յայտարարութիւնները վերջին մասն են այն տարակարծութեան որ ստեղծուեցաւ հինգ հիւպատոսարան – ներու (Ֆրանսա, Ամերիկա, Անգլիա, Թուրքիա եւ Սպանիա) եւ թաղապետու – թեան միջեւ Հայոց վանքին գուցահան – դէսին առթիւ :

Ֆրանսայի, Միացեալ – Նահանգներու, Մեծն Բրիտանիոյ, Սպանիոյ եւ Թուր – քիոյ հիւպատոսները, որոնց դրասենեակ – ները Երուսաղէմի արաբական մասը հաս – տատուած են, մերժած էին Ցուլիս վերջ,

ԵՐԿՈՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՄԵԾԵՐԸ ԴԷՄ ԱՌ ԴԷՄ

Ա.

«Նիւ Եորք Թայմզ»ի աշխատակիցներէն Հ. Սալիզպըրի, որ զանազան առիթներով այցելած է Խորհ. Միութեան ծայրագոյն շրջանները, ինչպէս, օրինակ, Մոնկոլիա, յօդուածաշարքով մը կը ներկայացնէ իր տպաւորութիւնները չինա – խորհրդային սահմանագծին վրայ կատարուած զինուո – րական պատրաստութիւններու մասին :

Ստորեւ՝ յօդուածաշարքին կարեւոր մասերը :

×

Գարնանամերջին — եւ ղարունը չատ ուշ կուգայ Մոնկոլիոյ մէջ — փոշին կը ծածկէ Քարա Քորումը՝ մթագնելով ա – րեւը օր ցերեկով , եւ ձիհնկիզ Խանի հորդաններուն ասպատակած տափաստան – ները կը ծածկուին դեղնագոյն լոյսով, որ մօտալուտ ազէտի մը ազդանշանը կը նը – կատուի : Կոպիի անապատէն կը փչէ զօ – բաւոր եւ պաղ քամին՝ ահասարսուռ ա – ւազամրրիկ մը յառաջ բերելով երկրին մէջ : Այս փոքրիկ երկիրը կը գտնուի Ռուսիոյ եւ Չինաստանի միջեւ : Վերջին 18 տարիներու ընթացքին բազմաթիւ տագնապներ անցուցած է ու անոնց յաղ – թահարած է : Սակայն, այսօր, աւազա – մրրիկի մը վտանգը չէ որ կը մտահոգէ ներկայ ըլլալ Հայկ. դանձերու ցուցա – հանդէսի մը, զոր մեծանաբար կազմա – կերպած էին պատրիարքարանը եւ հրէա – կան թաղապետութիւնը : Հիւպատոսները այդ որոշումը տուած էին, կը ըլէ « Լը Մոնտ », խուսափելու համար որ իրենց ներկայութիւնը ճանաչում մը ըլլայ քա – ղաքի արեւելեան մասի կցումին : Քոլէք, հրեայ քաղաքապետը, չատ բուռն կերպով հակազդած էր այս ձեռնպահութեան դէմ, յայտարարելով թէ այդ դիրքաւորումը կը ցոլացնէր «յիմար եւ անբնական վիճակը , որու մէջ կը գտնուին այդ պարոնները » :

Իր կարգին , իսրայէլեան « Մաարիւ» թերթը, զրած էր այս առթիւ թէ Արտա – քին նախարարութիւնը պիտի վերաքննէ կանոնադիրը այն հիւպատոսարաններուն, որոնք քաղաքին նախկին յորդանանեան մասը կը գտնուին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԼՈՍ ԱՆՃԼԼԸՍ ԹԱՅՄ» թերթը կը դրէ թէ Միացեալ Նահանգները պատ – րաստ են վիէթնամի տէ ֆաբօ բաժա – նում մը ընդունիլ, բայց Ուոշինկթընէն Արտաքին նախարարութիւնը կը հերքէ :

ԿՈՒՋՆԵՑՈՎԻ ներկայութիւնը եւ մա – նաւանդ լուռ չմնալը , դժուար կացու – թիւն մը ստեղծած է Անգլիացիներուն , որոնք քաղաքական ապաստան տալով հանդերձ, չատ չեն սիրեր աղմկալի եւ ցուցական ընոյթ տալ նման դէպքի մը : Կուզնեցով յայտարարութիւն յայտարա – րութեան վրայ կ'ընէ, բայց նամակներ կը դրէ եւ կ'ըսէ թէ ոչ մէկ խորհրդային ներկայացուցիչի հետ կը տեսնուի ցոր – չափ խորհրդային զօրքը չէ պարապած Չե – խոսլովաքիան :

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՑ մէջ քանի խորհրդ – դային միջամտութեան տարեդարձը կը մօտենայ, այնքան մթնոլորտը աւելի կը տաքնայ : Հակախորհրդային միջադէպերը իրարու կը յաջորդեն : Հետաքրքիր յայտա – րարած է թէ չատ խիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

Կապոյտ Խաչի Օգափ. կայանի Օգոս – տոսի խումբի երախաները բոլորն ալ հանգիստ ճամբորդութենէ մը ետք հա – սած են Պէլֆոնթէն :

ղիրենք : Այլ այն վտանգը, որ ամբողջ Ասիոյ կը սպառնայ — պատերազմ տեղի պիտի ունենա՞յ :

Պատերազմ, այսինքն, Ռուսիոյ եւ Չի – նաստանի միջեւ, պատերազմ, որ թաթա – րէն աւելի վայրագ պիտի ըլլայ ,պատե – րազմ , որ Ասիան կրակի պիտի մատնէ , պատերազմ, որուն հիւլէական զամբիները պիտի թունաւորեն Կոպիի անապատը , Մանչուրիոյ տափաստանները եւ Սիպե – րիոյ հողերը միաժամանակ :

Եթէ Արեւմտեաններուն համար կեդ – րոնական Ասիոյ բնակիչներուն սարսափը հեռաւոր եւ մտացածին կը թուի , յան – ցանքը ոչ թէ այս վերջիններուն է, այ – սինքն վաչկատուն ժողովուրդին, որ ա – կանատես կ'ըլլայ էլեկտրոնիկ բարդ սար – քերու հաստատումին Ուլան Պաթորի լեռ – ներուն արեւելեան մասին մէջ, կը տեսնէ սահմանապահ զինուորներու յանկարծա – կան, վայրագ կռիւները Ուսուրի գետին երկայնքին, եւ ոչ ալ մտահոգ դիւղացի – ներուն, որոնք ամէն դիշեր կը լսեն ան – վերջ սուրացող Անդրսիպերեան երկա – թուղիներուն սուլոցը , կամ կառքերու կարաւանը, որ կուգայ Իրքութքէն, Չի – թայէն եւ Պլակովեչչենսքէն :

Ցանցանքը Արեւմտեաններուն է, որոնք հեռու ըլլալով Ասիոյ սրտէն, չեն կարո – ղացած դեռ ըմբռնել, թէ երկու կողմերը զինուորական դետնի վրայ լուրջ պատ – րաստութիւններ կը տեսնեն՝ պատերազմի մը հաւանականութենէն առաջնորդուած : Չինաստան 4500 մղոն երկարութեամբ սահմանագիծ մը ունի Ռուսիոյ հետ եւ 2500 մղոն երկարութեամբ սահմանագը – լուխ մը Մոնկոլիոյ հետ :

Որովհետեւ ակներեւ իրողութիւնն այն է, ինչպէս հաստատեցի այցելելով ապա – հովութեան գօտի նկատուած չրջանները , թէ պատերազմի պատրաստութիւնները չատ յառաջ գացած են : Խորհ. կողմը , հարիւր հազարաւոր զինուորներ դրուած են ճակատին կամ սահմանային հանգոյց – ներուն վրայ՝ Չինաստանի դէմ հաւանա – կան գործողութեանց հեռանկարով : Օ – դային ուժի մեծկէղրոններ հաստատուած են Սիպերիոյ մէջ : Ռուսական օր աւուր աճող ուժերը Մոնկոլիան զարճուցած են զօրանոց մը : Ռուսերը այժմու զինամթե – րանոցին ամէնէն բարդ զէնքերը զետեղած են Մոնկոլիոյ եւ չին – խորհրդային սահ – մաններուն վրայ : Հաղորդակցութեան միջոցները ընդլայնած են :

Օր ըստ օրէ աւելի դժուար կը դառնայ Արեւելեան Սիպերիա կատարուող այցե – լութիւնները օտար դիւանագէտներու եւ լրագրողներու կողմէ : Հետեւաբար , ա – ւելի դժուար կը դառնայ ականատեսի վը – կայութիւնները հոն կատարուող զինուո – րական պատրաստութիւններու վերա – բերեալ : Այսուհանդերձ, Մոնկոլիա կը չարունակէ ընդունիլ քիչ թիւով օտար այցելուներ, թէեւ Թոյլ չէ տար, որ ա – սոնք այցելեն «զգայուն գօտիները», ինչ – պէս, օրինակ, Կոպիի հարաւային եւ ա – րեւելեան չրջանները, ուր կեդրոնացած են խորհրդային ուժեր : Այսպիսի այցե – լութեան մը ընթացքին է, որ առիթ ու – նեցայ վերջերս հաստատելու այն իրո – ղութիւնը, թէ Խորհ. Միութիւնը մեծ չափի զինուորական պատրաստութիւն – ներ կը տեսնէ Չինաստանի սահմանադը – լուխին վրայ :

Թ. Ա. Թ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿՈՄԻՏԱՍ Ռ. ԶԱՐԴԱՐԶԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Պոլսոյ Եսաեան վարժարանի սաներուն նախաձեռնութեամբ 1913ին կազմակերպուեցան «Գրական Ասուլիսներ», ուր յաջորդաբար քննութեան առնուեցան Լ. Շանթի «Հին Աստուածները», Գ. Զօհրապի նորավէպերը, Դ. Վարուժանի «Հեթանոս երգերը», Ռ. Զարդարեանի «Յայգալոյսը» եւայլն :

Ռ. Զարդարեանի գործին եւ արուեստին մասին խօսած է նաեւ Կոմիտաս վարդապետ: Ստորեւ՝ վարդապետին խօսքը :

Ահա երիտասարդութիւնը, որ մեր առջեւն է : Ահա չորրորդ անգամն է, որ ան խուռներամ կը վազէ հոս՝ իր գրականութեամբ ու գեղարուեստով հետաքրքրուելու համար, մինչ մենք ... ծերացածներս, Զարդարեանի նկարագրած Գամփռին նման քոսոտած, փողոցի տղոց քար նետելուն կը սպասենք շարժուելու համար : Մինչ երիտասարդութիւնը, որ կեանք ու արեւ կը սիրէ, կը վազէ կ՚երթայ հոն, ուր գեղարուեստը կը փառաբանուի : Ու գեղարուեստը արդէն ազգի մը արեւն ու կենսունակութեան ջիղը չէ՞ միթէ :

Մեր մէջ կենսունակութեան ջիղը խաթարուած է, որովհետեւ մայր երկրէն հեռացած, գաղթավայրերու մէջ է, որ կ՚ուզենք զայն բխեցնել : Գաղթականութիւնը չէ, որ սնունդ պիտի տայ գրականութեան, գեղարուեստին, այլ բուն իսկ հողը, ուրկէ հեռացած է ան եւ որուն վերադառնալուն կոչ եղաւ այստեղ :

Կովկասեան գրականութեան յայտնի դէմքերէն մէկը՝ Խորէն Եպիսկ. Ստեփանէ, իր կատարած ուսումնասիրութենէն ետք, կուգար Կովկասեան մամուլին մէջ իր ձայնը հնչեցնելու, թէ հայ ժողովուրդը փտած է, որովհետեւ գեղարուեստ չունի : Այո՛, ազնիւ ներկաներ, մահուան արժանի է այն ժողովուրդը, որ զուրկ է գեղարուեստէ, որովհետեւ ժողովուրդ մը, որ գեղարուեստ չունի, կը նշանակէ թէ զգալու կարողութիւն չունի : Եւ ի՞նչ է ժողովուրդ մը, որ չի զգար :

Բարեբախտաբար ժամանակը ցոյց տուաւ, թէ Ստեփանէ Եպս. անիրաւ էր իր կարծիքին մէջ, որովհետեւ եկան յետոյ միտքեր՝ ցոյց տալու համար, թէ մեր ժողովուրդը իր ծոցին մէջ գեղարուեստի ընդունակութիւնը պահած է : Եկան Խրիմեաններ, Սրուանձտեանցներ եւ աւելի նոր ժամանակներուն՝ Չիթունիներ, որոնք ժողովուրդին ծոցէն դուրս քաշեցին գրական մարգրիտներ : Այդ ապացոյց էր, թէ հայ ժողովուրդը արժանի չէ մեռնելու :

Ցարդ գաւառը մեր աչքին առջեւ, լծորդուած էր խաւարի հետ : Մենք մեծ մասամբ գաւառը կը ճանչնանք իր տգիտութիւնով և յետամնացութեամբ : Բայց գաւառըիմ աչքիս առջև կը պատկերանայ իբրեւ սրբավայրը հայ գեղարուեստի նշխարներուն, հոն կը տեսնեմ հայ երգը՝ հայ գեղջուկին շրթներուն վրայ, հայ գութանը, հայ գեղջուկը՝ իր արօրին ու մաճկալին հետ, ու քարերն անգամ նուիրականութիւն մը կը յիշեցնեն : Այդ քարի բեկորներն են մեր հայրենիքը, ազնիւ հանդիսականներ, հո՛ն են շերտերը մեր գեղարուեստին եւ ոչ թէ մայրաքաղաքներուն մէջ, ուրկէ մենք դաւառը կը դիտենք իբրեւ խաւարի վրայ :

Ռուբէն Զարդարեան, որուն կը նուիրէ Եսաեան Սանուց Միութիւնը իր չորրորդ գրական ասուլիսը, մէկն է հայ գրականութեան սակաւաթիւ դէմքերէն, որոնք ճանչցած են գաւառը իր բնական ու հոգեկան հարստութիւններով եւ իրենց գործը կերտած են այդ հարստութիւններուն վրայ, որոնք ժողովուրդինն են : Զարդարեան ... իր սիրտը կապած է ժողովուրդի սրտին ... Իր միտքը կապած է ժողովուրդին մտքին հետ : Ժողովուրդին զաւակն է Զարդարեան :

Ես իր «Յայգալոյսը» դեռ այս տարի կարդացի : Երբ զայն կարդացի, Զարդարեանը չպատկերացուցի բնաւ աչքերուս առջեւ, այլ ամբողջ ազգ մը, ամբողջ ժողովուրդ մը՝ իր գեղեցկութեամբն ու շքեղութեամբը : Այդ մատեանը գրքի մը տպաւորութիւնը չէր, որ թողուց վրաս, այլ կեանքի մը, իր բաբախումներովն ու իր զգայնութեամբը :

Երբ կը թղթատէի իր էջերը, բառեր ու նախադասութիւններ չէր որ կը պատկերանային աչքիս առջեւ, այլ կարծես անծանօթ էակ մը իմ ձեռքէս բռնած կ՚առաջնորդէր զիս անծանօթ վայրեր, դէպի գանձերը բիւրազան եւ դէպի պերճութիւններ շողշողուն : Ու երբ Զարդարեանի վրայ կը խօսինք, կարծես թէ ինքը բնաւ գոյութիւն չունի ինծի համար, այլ կեանքը, այլ երկիրը, այլ հայրենիքը, որ այնքան գեղեցկութիւններ ունի : Իր գործին մէջ ես չտեսայ ածականներ, այլ պատկերներ էին ամբողջ աչքիս առջեւ, զորս այնքան բանաստեղծներ կը փնտռէին ու չէին գտներ եւ զորս սակայն գտած է Զարդարեան, որովհետեւ զգացած է զանոնք իր բովանդակ գեղեցկութեան մէջ :

Ահա մարդ մը մեր առջեւ արժանի ամէն յարգանքի : Մարդ մը, որ գաւառի շունչը տուաւ մեզի : Շնչենք այդ շունչը, մանաւանդ դուք, երիտասարդներ, շնչեցէք զայն երիտասարդական շունչով մը, որովհետեւ ան գաւառէն կուգայ, ձեր հայրենի բնավայրէն, որուն արեւը քաղցր է, ջուրը անուշահամ, երկինքը վճիտ եւ օդը կենսատու ու պայծառ եւ որուն վրայ կը սաւառնի գեղեցկութիւնը : Շնչեցէք այդ գեղեցկութիւնները :

(«Գրական Ասուլիսներ», Ռ. Զարդարեանի «Յայգալոյսը», Կ. Պոլիս 1913 :

ԼՈՌԻԻ ՁՈՐԸ...

ԵՐԳԵՐՈՒ ԱՂԲԻՒՐ

Լոռին ասքերու դանձարան է : Ատոր համար ալ, երբ Թումանեան իր ծննդավայրը կ՚երթար, օրերով ու շաբաթներով կը շրջէր Դսեղի մէջ, անվերջ կը զրուցէր տարէց դիւղացիներու հետ : Բայց բանաստեղծին կեանքին անդրանիկ յուշերուն մէջ մեծ տեղ կը բռնէ անոր տոհմին անուանի նահապետներուն կեանքը :

Դսեղի առաջին հերոսները եղած են Թումանեանի քիչ մը իրական, բայց աւելի շատ անիրական, առասպելական պապերը՝ Մամիկոնեան տոհմէն, որ «Ժ. դարում թողեցին իրանց հայրենի սրբազան Տարօնը, եկան բնակուեցին այստեղ» : Հինաւուրց այդ տոհմին առաջին յիշատակութիւնները կապուած են բանաստեղծին պապին՝ Մեհրաբի անունին հետ : Լոռի ձորերուն նահապետն էր քաջ Մեհրաբը՝ անվախ եւ միշտ յաղթական մարդ մը : Միայն անոր անունը բաւական էր, որ թշնամին չմօտենար հայրենի բընաշխարհին : Թէեւ աչ հարիւրամեայ ծերունի մըն էր, այսուհանդերձ ծեր արծիւը կը շարունակէր թափահարել իր զօրաւոր թեւերը : «Նրա վիթխարի բարձր հասակը կորացել էր, նորից ամրացել, ճերմակ մազ ու միրուքը բռնել կուրծք ու երես, եւ աժդահարի ահաւորութեան հետ խառնել, միացրել ծերութեան պատկառանքը»,— այսպէս բնութագրած է Թումանեան իր պապը :

Ծեր նահապետին սիրտը բաց էր բարեկամներու առջեւ, ան մարդամօտ էր եւ կենսասէր : Գիտէր քաջութեան դինը եւ սրտանց կը սիրէր քաջակորով մարդիկը : Մեհրապ նապապետը օր մը Աղասիի մասին կ՚ըսէ. «Աֆֆարիմ, իգիթ, որտեղ որ լինի, մի բերէք տեսնեմ, ճակատիցը պաչեմ, քանի չեմ մեռել» : Իրապէս ալ, Աղասի կը հրաւիրուի Դսեղ, ուր հերեսին ի պատիւ տեղի կ՚ունենայ խրախճանք :

Հօրմէն ալ քաջ էր Մեհրապի զաւակը՝ Յովակիմ Եուզպաշին, որ իր քառասուն քաջերուն գլուխն անցած սարսափ կը տարածէր թշնամիներուն վրայ : Աբովեան հիացական տողեր նուիրած է Յովակիմին. «Էս Յովակիմը, էս Լոռուայ ձորերի աստուածը, էս սարերի արծիւը, էս Մեշեքենց Ասլանը՝ մենակ հերիք էր՝ որ մէկ քարի քամակից ձէն տալիս, մէկ չոլում սաստ գալիս՝ հարիւր թուրքի լեղին ջուր կտրի, աչքերը սեւանայ» :

Թումանեանի տուն – թանգարանին մէջ ցուցադրութեան դրուած է թուր մը : Բանաստեղծին մեծ հայրը՝ Օհաննէս աղան, եղած է զինուորական, թուրը կը պատկանի անոր : Եղած է քաջ, յաղթանդամ եւ մասնակցած է բազմաթիւ կռիւներու : Կ՚ըսեն, որ բանաստեղծին մեծ հայրը եղած է հիւրասէր մարդ մը : Մեռած է Յովհաննէսի ծնելէն մէկ տարի առաջ :

Բանաստեղծին հայրը՝ Տէր – Թադեւոսը, որուն աշխարհական անունը եղած է Ասլան, դիւղի քահանան էր : «Ամենալաւ եւ ամենամեծ բանը, որ ես ունեցել եմ իմ կեանքում, այդ եղել է իմ հայրը, — 1905ին գրած իր ինքնակենսագրութեան մէջ կ՚ըսէ Թումանեան, — նա ազնիւ մարդ էր եւ ազնուական՝ բառի բովանդակ մտքով : Զափազանց մարդասէր ու առատաձեռն, առակախօս ու զուարճաբան, սակայն միշտ ունէր մի խոր լրջութիւն : Թէեւ քահանայ, բայց նշանաւոր հրացանաձիգ էր եւ ձի նստող» :

Ցարդուած եւ սիրուած անձնաւորութիւն մըն էր : Բանաստեղծը կը պատմէ, որ շրջագայութիւններէն մէկուն ժամանակ կը հանդիպի իր հօրը դիւղին աւագանիով շրջապատուած : Այդ ժամանակ Տէր – Թադեւոսը քահանայ էր եւ Լոռիի գործակալը :

«Տեսնեմ՝ ամբողջ դիւղը հաւաքուած, — կը գրէ բանաստեղծը, — Հէրս՝ իր սպիտակ միրուքով մէջտեղը նստած, ամէն մի կողմը մի – մի տանուտէր, մինը Կ. դիւղի տանուտէրը, միւսը՝ մեր դիւղի, առջեւն էլ մի տարօրինակ շիշ, զմուռով կնքած : Տեղ տուին, նստեցի : Տեսնեմ՝ հէրս հրաարական դատ է սարքել :

Դիւղի պաղոտնիներից (պատուաւորներէն) : իշխաններից մինը մի աղքատի աղջկայ խաբել է, թէ քեզ հետ կ՚ամուսնանամ, բռնաբարել է աղջկան, յետոյ տեսնելով, որ յղի է, ու կարող է փորձանք առաջ գալ, մի շիշ թոյն է բերել, իբրեւ ուրիշ դեղ՝ աղջկանը տուել, որ խմեցնի, սպանի : Եւ ահա էդ մի շիշ թոյնըն է, որ բռնուել է ու գրած է հօրս առաջին :

Իր գործակալական կնիքով կնքել է, աղջկանը հարց ու փորձ արել, յանցաւորն էլ չի կարողացել իր յանցանքը ուրանալ, որովհետեւ գիւղում ինչ որ կատարւում է՝ գրեթէ ամէնքն էլ գիտեն : Եւ ահա կարճ ու համառօտ կայացել է քննութիւնը, դատն ու վճիռը : Յանցաւորը խոստովանել է ու խոստացել, թէ ինքը աղջկայ հետ չամուսնանայ, հոգում է նրա ամէն ծաղքերը, մինչեւ ամուսնութիւնը, ամուսնութեան համար էլ տալիս է հինգ հարիւր ռուբլի փող եւ բոլոր բաժինքը : Ու վճիռքը գրւում է : Ես հասել եմ հենց էս ժամին :

Հօրս մի կողմ կանչեցի մի երկու մարդու հետ ու ասի, որ էս գործը չէ՞ որ իր գործը չի, գործակալի գործ չի, քրէական գործ է, պրոկուրորի գործն է :

Հէրս թէ՝

— Այ որդի, թէկուզ էդպէս էլ լինի, սուս արա : Ես որ չեմ հասկանում, սրանք ի՞նչ են հասկանում : Թող մեր միջին վերջացնենք գնա՛ : Բանը կ՚ընկնի պրոկուրորին, էս խեղճերի տունը կը քանդուի ..» :

Բանաստեղծը իր նախնիքներէն ժառան-

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Արդարեւ, հրեային տուած այս մեկնութիւնը միակ ճշմարտանմանն էր :

— Խեղճ Ահմէտ, հառաչեց Սալոմոն, իր յանդգնութեան զոհ գացած է : Եթէ փոխանակ հոս առանձին մնալու եւ դուռը բանալ ջանալու ձեզի հետ վերադարձած ըլլար, ապահովաբար այս փորձանքը պիտի չգար գլխուն...

— Ես ուզեցի որ մեզի հետ գայ, բայց ինք յամառեցաւ, պատասխանեց քոմիսէրը :

Ամէնուն վրայ սրտաբեկութիւն մը տիրած էր եւ մէջերնէն մէկ քանին կը զըզջային այնքան թեթեւօրէն առաջ նետուելնուն ու այդ վտանգաւոր արշաւանքին մասնակցելուն համար :

Սալոմոն որ թէեւ շատ նրբամիտ, բայց նաեւ շատ վեհերոտ էր, մտածկոտ երեւոյթ մը ասաւ :

— Ի՞նչ պիտի ընենք հիմա, ըսաւ տըխուր դէմքով մը ոստիկանապետին, որ տակաւին խօսքի չէր խառնուած :

— Ինչ ընելիքս որոշ է, պատասխանեց այս վերջինը, դուռը բանալու համար եկանք, հետեւաբար զայն պիտի բանանք...

— Եւ եթէ յանկարծ զինեալ խումբ մը դէմերնիս ելլէ, ըսաւ Հրեան դողահար ձայնով :

— Անոնց հետ պիտի կռուինք...

— Արդ մարդիկը այժմ հասկցած են անշուշտ, որ իրենց թաքստոցը երեւան ելած է, շարունակեց Սալոմոն, հետեւաբար միջոցներ ձեռք առած են ինքզինքնին պաշտպանելու համար... արդեօք լաւագոյն չըլլա՞ր նոր օժանդակներ առնել մեզի հետ, դուռը խորտակելու գործողութեան սկսելէ առաջ :

— Բայց ո՞ւր պիտի տեսնես նոր օժանդակները, հազիւ շարժելու տեղ ունինք հոս, դիտել տուաւ ոստիկանապետը :

Արդարեւ եօթը հոգին դժուարաւ կեցած էին այս նեղ քառակուսիին մէջ : Ոստիկանապետը որ կորովի ու արիասիրտ մարդ մըն էր, ձայնը բարձրացուց :

— Օ՛ն, ըսաւ իր մարդոց, ժամանակ չկորսնցնենք, սկսեցէք կղպանքը խորտակել :

Ոստիկանները առաջ անցան, խոշոր մուրճ մը եւ սրածայր մեծ բեւեռներ բերած էին միասին : Բեւեռներէն մին կղպանքին ծակը խօթեցին եւ սկսան ուժգին զարնել մուրճով : Խոր լռութեան մէջ մուրճին ձայնը ահեղ ու չարաշուք կերպով կը թնդար :

Սալոմոն դետնափորի բացուածքին մէջ կծկտած էր՝ վտանգին առաջին նշանին կծիկը դնելու համար :

Քսան վայրկեանի չափ տեւեց կղպանքը խորտակելու գործողութիւնը : Վերջապէս դուռը տեղի տուաւ :

— Զգուշութի՛ւն, հրամայեց ոստիկանապետը, թողէք որ նախ ես մտնեմ ու տեսնեմ թէ ի՞նչ կայ...

Ու ռեվոլվէրը ձեռքին մէջ, կամաց կամաց յառաջացաւ, մինչ իր ետեւէն ոստիկան մը, ձեռքը լապտեր մը բռնած, կը հետեւէր :

Ինչպէս գիտեն արդէն ընթերցողները, պարապ ջրամբար մըն էր դրան ետեւ գտնուած տեղը :

Ոստիկանապետը տեսաւ որ ոչ ոք կար շուրջը :

— Ահաւասիկ ջրամբարին ծակը, ըսաւ ինքնիրեն, աչքերը դէպի վեր յառած, միայն թէ զոցուած է .. ելարանի մը պէտք պիտի ունենանք կափուլը մէկ կողմ առնելու համար... դարձեալ ժամանակի կորուստ :

Արդարեւ ուրիշ ճար չկար : Ոստիկանապետը իր մարդոց մին զրկեց ելարան մը բերելու համար ու ինք սիկառէթ մը վառելով սպասեց :

Մէկիկ մէկիկ ամէնքն ալ հաւաքուած էին ջրամբարին մէջ : Սալոմոն տեսնելով որ անմիջական վտանգ մը չի սպառնար, ինքն ալ եկած միացած էր ոստիկանապետին :

— Կարծեմ գործին վերջը բերինք, ըսաւ գոհունակ դէմքով :

— Շատ կը կասկածիմ, պատասխանեց ոստիկանապետը :

— Ինչո՞ւ համար...

— Կամ այն է որ այդ մարդիկը մեզ դիմադրելու զօրութիւն չունին, ու այն ատեն թողած փախած ըլլալու են, որով մեր աշխատութիւնը բանի մը պիտի չծառայէ, եւ կամ ինքզինքնին բաւական զօրաւոր զգալով մեզի պիտի դիմադրեն ու այն ատեն չենք գիտեր թէ ի՛նչ կրնայ պատահիլ :

— Եթէ դիմադրելու միտք ունենային, արդէն պիտի փորձէին ատիկա...

— Ո՞վ գիտէ, քիչ մը ետքը միայն պիտի կրնանք հասկնալ, պատասխանեց ոստիկանապետը մտածկոտ երեւոյթով մը :

Վերջապէս ելարանը բերուեցաւ եւ ոստիկաններէն մին վրան շուլլուելով հասաւ ջրամբարին ծակը փակող կափուլին մօտ եւ յաջողեցաւ զայն մէկ կողմ առնել :

— Հիմա ի՞նչ պէտք է ընեմ, ըսաւ ոստիկանը, խօսքը իր մեծաւորին ուղղելով :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 190)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՓԻԹԱԿ
ԹՈՒՂԹԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆ
Ա. ԹԱՍ
ԵՐԵՎԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՀԱՏՈՐ Դ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՓԻԹԱՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ՆԱՀԱՊԵՏԱԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

1822ին ի վեր սկսեր Մեսրոպեան Միաբանութիւնը իւր ամենայն ուժերը ի գործ դնել՝ ազգին մէջ ուսումնական կեանքի մը ստեղծման համար, որ ամենայն կողմանէ համապատասխանէր ազգին պէտքերուն, եւ ազգը ինքնագլուխ կարենար ինքզինքը կերտել։ Միաբանութեան այս ձգտումը ամենէն աւելի յայտնի կերեւի անոր հրատարակութիւններուն մէջ։ Ասոնք ամենքն ալ ունին ազգային նպատակ մը, եւ ամենքն ալ կը ծառայեն ազգին կրթական պէտքերուն։ Ասոնց մէջ կան ընդհանրական բնոյթ ունեցող գործեր, որոնք ամենայն ազգի համար կարեւոր են, ինչպէս նաեւ ազգային բնոյթ ունեցողներ, որոնք միայն հայ ազգին համար կարեւոր են։ Ասոնց մէջ կան նաեւ գործեր, որոնք ունին ընդհանրական եւ ազգային երկակի նշանակութիւն։ Ասոնց մէջ կան նաեւ գործեր, որոնք ունին ընդհանրական եւ ազգային երկակի նշանակութիւն։

Ընդհանրական բնոյթ ունեցող գործերուն մէջ կը գտնենք Աստուածաշունչի թարգմանութիւնները, որոնք ամենայն ազգի համար կարեւոր են։ Ասոնց մէջ կան նաեւ գործեր, որոնք ունին ընդհանրական եւ ազգային երկակի նշանակութիւն։ Ասոնց մէջ կան նաեւ գործեր, որոնք ունին ընդհանրական եւ ազգային երկակի նշանակութիւն։

Ազգային բնոյթ ունեցող գործերուն մէջ կը գտնենք Հայկական Սփիւռքի պատմութիւնը, որ ամենայն ազգի համար կարեւոր է։ Ասոնց մէջ կան նաեւ գործեր, որոնք ունին ընդհանրական եւ ազգային երկակի նշանակութիւն։ Ասոնց մէջ կան նաեւ գործեր, որոնք ունին ընդհանրական եւ ազգային երկակի նշանակութիւն։

Ընդհանրական բնոյթ ունեցող գործերուն մէջ կը գտնենք Հայկական Սփիւռքի պատմութիւնը, որ ամենայն ազգի համար կարեւոր է։ Ասոնց մէջ կան նաեւ գործեր, որոնք ունին ընդհանրական եւ ազգային երկակի նշանակութիւն։ Ասոնց մէջ կան նաեւ գործեր, որոնք ունին ընդհանրական եւ ազգային երկակի նշանակութիւն։

Ազգային բնոյթ ունեցող գործերուն մէջ կը գտնենք Հայկական Սփիւռքի պատմութիւնը, որ ամենայն ազգի համար կարեւոր է։ Ասոնց մէջ կան նաեւ գործեր, որոնք ունին ընդհանրական եւ ազգային երկակի նշանակութիւն։ Ասոնց մէջ կան նաեւ գործեր, որոնք ունին ընդհանրական եւ ազգային երկակի նշանակութիւն։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՓԻԹԱԿ
ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՕՄԱՆ

Երջանիկ է այն մարդը, որ չի գնում ամբարիշտների խորհրդով, չի կանգնում մեղաւորների ճանապարհին եւ չի նստում ծաղրողների աթոռին։

Սաղմոս Ա. 1

ՕԿՎԱՀ

Ամէն մարդ իր մեղքերուն համար պիտի մեռնի։ Ամէն մարդ որ կ՚ուտէ խակ խաղող, իր ատամները պիտի կրտսերանան։

Երեմիա ԼԱ. 30

ՀՈՎՎ

Ես եմ Տէրը, քու Աստուածդ, որ քեզ կը սորվեցնեմ քեզի օգտակար բաներ, որ կը տանեմ քեզ այն ճանապարհով, որ դուն պիտի երթաս։

Եսայի ԽԸ. 17

ՀՈՎՎ

Ես եմ Տէրը, քու Աստուածդ, որ քեզ կը սորվեցնեմ քեզի օգտակար բաներ, որ կը տանեմ քեզ այն ճանապարհով, որ դուն պիտի երթաս։

Եսայի ԽԸ. 17

ՀՈՎՎ

Ես եմ Տէրը, քու Աստուածդ, որ քեզ կը սորվեցնեմ քեզի օգտակար բաներ, որ կը տանեմ քեզ այն ճանապարհով, որ դուն պիտի երթաս։

Եսայի ԽԸ. 17

ՀՈՎՎ

Ես եմ Տէրը, քու Աստուածդ, որ քեզ կը սորվեցնեմ քեզի օգտակար բաներ, որ կը տանեմ քեզ այն ճանապարհով, որ դուն պիտի երթաս։

Եսայի ԽԸ. 17

ՀՈՎՎ

Ես եմ Տէրը, քու Աստուածդ, որ քեզ կը սորվեցնեմ քեզի օգտակար բաներ, որ կը տանեմ քեզ այն ճանապարհով, որ դուն պիտի երթաս։

Եսայի ԽԸ. 17

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի Հայր. Միութեան Կոդր. վարչութիւնը խոր կըսկիծով կ'ողբայ Վասպուրականի արժանաւոր զաւակ՝ Գուրգէն Մահարիի մահը, ինչպէս նաեւ գրագէտ Նայիրի Զարեանի կորուստը :

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ

Քոյրերու դպրոցի արձանագրութիւնները սկսած են : Կ'ընդունուին չորսէն 12 տարեկան աղջիկներ, ցերեկօթիկ եւ գիշերօթիկ, դպրոցը կը հետեւի պետական ուսմանց, ինչպէս նաեւ հայերէնի դասաւանդութեան :

Ծանօթութեանց համար դիմել վարչութեան, ամէն օր բացի Կիրակիէ :

73, Ավ. Հանրի Պարպիւս,
95, Առնուվիլ լէ Կոնէս :
(Շոգեկառք առնել Կար տիւ Նոռէն) :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան վարչութիւնս խորին շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Յովհ. Ուզունեանէ, Տէր եւ Տիկին Ղազար Ահարոնեանէ (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Խաչատուրեանէ (Լիոն) եւ Այրի Տիկին Անահիտ Ուզունեանէ (Փարիզ) 50ական Ֆրանք, (ընդհ. գումար 200 Ֆր.), ողբացեալ Տիկին Պայծառ Ուզունեանի (ծն. Ահարոնեան) դառնակսկիծ եւ անակնկալ մահուան առթիւ :

×

Վիէնի Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէն խորին շնորհակալութեամբ ստացած է ընկեր Յովհ. Ուզունեանէ, Տէր եւ Տիկին Ղազար Ահարոնեանէ, (Լիոն) յիսունական Ֆրանք, ողբացեալ Տիկին Պայծառ Ուզունեանի (ծն. Ահարոնեան) դառնակսկիծ եւ անակնկալ մահուան առթիւ :

Այս տխուր առթիւ կոմիտէս իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ հանգուցեալի վշտակիր պարագաներուն :

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ ԵՒ ՆՈՒՊԱՐ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Ինչպէս ամէն տարի, ամառուան եղանակին առթիւ Միութեան «Նուպար» մատենադարանը փակ պիտի մնայ Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբացուի Երկուշաբթի, 1 Սեպտ. 1969ին :

Բացառաբար, այս տարի Միութեան Փարիզի գրասենեակն ալ փակ պիտի մընայ նոյն Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբացուի Երկուշաբթի, 1 Սեպտեմբեր 1969ին : Կը խնդրուի նկատի ունենալ :

ԴԻՒԱՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Եւրոպայի
Կեդր. Յանձնաժողովի

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՄԱՐՍԷՅԼ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի գրասենեակը (7 Ռիւ Բաբէր) ամառուան եղանակի առթիւ փակ պիտի մնայ Օգոստ. 8էն մինչեւ Օգոստոս 18:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՍԵՒՐԸ

Բացուած են 1969 – 1970 ուսումնական տարեշրջանին արձանագրութիւնները :

Ծնողքներ, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, փութով դիմեն վարժարանին տեսչութեան, գրաւոր կամ անձամբ :

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի, պետական ուսումնական ամբողջական ծրագիրը (մոտէրնը) 7րդ դասարանէն սկսեալ (10 տարեկան) :

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրութիւ առնել, գրաւոր կամ հեռաձայնով : Հեռ. 027-18-28

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

(ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ)

Գուրգէն Մնացականեանէ եւ Յ. Վարդանեանէ (Իրաքէն) տասնական Ֆրանք :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Գէորգ Զավուշ խումբի, հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի :

Կիրակի (10 Օգոստոս) ամբողջ օրը,
Փառք Վօկրենէռ
Ռութ Նասիոնալ 7, Առէ տէ Շօֆէօռ,
Պառ տէ Շօֆէօռ

Հանդիսավայրը կը գտնուի Պուշ Տիւ Լուի եւ Պիոյի միջեւ :

«Պառ տէ Շօֆէօռ»ի անկիւնէն 20 մեթր ներս :

Կը նախագահէ Ընկ. ԳԵՂԱՄ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ
Կը խօսի Ընկ. ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը :

Կառք չունեցողները կրնան Քան կամ Անթիպ գացող օթոքառները առնել եւ իջնել Պառ տէ Շօֆէօռի կայանը :

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի առթիւ այն բաժանորդները որոնք կ'ուզեն իրենց հասցէն փոխել պէտք է 3 օր առաջ դիմեն վարչութեան անձամբ կամ գրաւոր (հեռաձայնով հաղորդուած փոփոխութիւնները չեն ընդունուիր), տալով իրենց հին եւ նոր հասցէները, ընթեռնլի գրուած եւ 5 ֆր. :

Արձակուրդի համար, մէկ ամսուան բացառիկ բաժանորդագրութիւն՝ 15 ֆր. :

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Օգոստոս ամսուան ընթացքին բաց պիտի ըլլայ Եշ. եւ Շբ. օրերը ժամը 16–19 :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են : Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան :

1, Պուլվառ տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի
Հեռաձայն 927-01-72 :

ԱՆՈՅՇ ՕՓԵՐԱ

Մարսէյլի բոլոր Միութիւններէն կազմուած գեղարուեստասիրաց Միութիւնս մեծ ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ 1970ի Մայիսին Արմէն Տիգրանեանի **ԱՆՈՅՇ ՕՓԵՐԱՆ** *պիտի ներկայացուի՝ բեմադրութեամբ մեծ երաժշտագէտ՝ Ժորժ Քօմպի :*

Միութիւնս կոչ կ'ընէ Մարսէյլի բոլոր Հայ Երիտասարդներուն եւ երիտասարդուհիներուն, որոնք երգը կը սիրեն եւ երգելու յարմարութիւն ունին, երգչախումբին արձանագրուելու, ժամը 14էն 18, 7 Ռիւ Փափէռ, Բարեգործականի սրահին մէջ : Առաջին փորձը տեղի կ'ունենայ Սեպտ. 5ին ժամը 7·30–9·30 :

ԴԻՒԱՆ

PARENTY
ET
DESROUSSEAUX

AGENCE DE VOYAGE

7, Rue du Hanovre, PARIS (2e)
Métro :
Quatre-Septembre ou Opéra
Tél. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար —օդանաւ, շոգենաւ, երկաթուղի օդանաւային բոլոր ընկերութիւններու միջոցով (ամերիկեան, Ֆրանսական, գերմանական, թրքական, պելժիական, հոլանտական, յունական եւայլն եւայլն) : :

Գրասենեակը ձեզ կ'ընդունի հայ պաշտօնեայ մը :

Բաց է ամէն օր, բացի Շաբաթէն, ժամը 9–12 եւ 14–18 :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

ՌՈՒԲԷՆ ՄԵԼԻՔ ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՄԱՍԻՆ

Հինգշաբթի, Օգոստ. 7, ժամը 9·20էն 11·30 Ֆրանս Քիւլթիւռի «դրական առաւօտներու» յայտագրին ընթացքին, (ուրիշ հաղորդումներու շարքին)՝ Ռուբէն Մելիք կը խօսի հայ երաժշտութեան մասին (Կոմիտաս) :

ՇԻՐԻՄԻ ԱՅՑ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն կը կազմակերպէ Կիրակի Օգոստ. 3ին, բազմատաղանդ եւ մեծ Հայուն Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ մահուան տարելիցին առթիւ՝ այց մը՝ Նարդունիի եւ Մ. Վարանդեանի շիրիմին :

Կը հրաւիրուին երկու մեծ Հայերուն յիշատակը յարգողները :

Ժամադրավայր՝ ժամը 10·30ին Սէն-Փիէր գերեզմանատունին մեծ դրան առջեւ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին :

×

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս Գազինօ տը Շարպոնիէրի շքեղ սրահներուն մէջ :

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հարիւրամեակը կը կատարուի համագաղութային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր :

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն, նկատի ունենալ այս թուականը :

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ 31

Colonie St. André, Route de Bessan BEZIERS (HERAULT)

Բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնո ղ նոր, արդիական շէնք մը, գեղեցիկ դարաստանով :

ՎԱԼՐԱՍԻ ԾՈՎԱՓԻՆ ՄՕՏ

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս նաեւ զանազան խաղեր :

Մասնակցութեան մէկ ամիս 450 ֆրանք 6 Տասը օրէ աւելի օրական՝ 20 ֆրանք
Տասը օրէն պակաս օրական՝ 25 ֆրանք

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ի ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalarac

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատապելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
5
ՕԳՈՍՏՈՍ
MARDI
5 AOUT
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11580 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE — No 11.580

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԻՔՍԸՆ ԱՄԵՐԻԿԱ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄԷՋ

Նիքսըն եւ Զէուչեսկու ամէն ջանք թափած են որպէսզի «սիրտը չկոտրեն» Մոսկուայի ղեկավարներուն եւ այդ միտումով է նաեւ որ միացեալ զեկոյց չէ հրապարակուած Նիքսընի այցելութեան վաղորդայնին :

Աւելի քան հինգ հարիւր հազար (նոյնիսկ մէկ միլիոն կ'ըսուի), Ռումանացիներ ողջունած են Միացեալ Նահանգներու 37րդ նախագահը : Հսկայ ցուցատախտակները կը կրկնէին — « Կեցցէ՛ նախագահ Ռիչըրտ Նիքսըն» կամ «կեցցէ ամերիկացի եւ ռումէն ժողովուրդներու բարեկամութիւնը » :

Պատասխանելով Զէուչէսկուի բարի գալուստի խօսքերուն, Նիքսըն յայտարարելէ ետք թէ Ամերիկայի առաջին նախագահն է որ Ռումանիա կ'այցելէ եւ Ամերիկայի առաջին պետական ղեկավարը որ ընկերվարական երկիր մը կ'այցելէ, կը շեշտէ — « Միացեալ Նահանգները կը հաւատան որ բոլոր ազգերու իրաւունքները պէտք է հաւասար ըլլան, բայց չենք խորհիր թէ բոլոր երկիրներու կառոյցները պէտք է նոյնն ըլլան : Ձեր հրաւէրին նպատակը ինչպէս նաեւ իմ այցելութեան նպատակն է՝ բարելաւել մեր երկու ազգերուն յարաբերութիւնները »

Ու Նիքսըն, որ կը թուի թէ բան մը սորված է տը Կոլէն ,կը վերջացնէ իր ճառը ռումաներէն՝ «Թրայաշքա փրիէթէնա Ռոմէնօ – Ամերիքանէ » (այսինքն՝ կեցցէ՛ ռումէն – ամերիկեան բարեկամութիւնը) :

Պաշտօնական խօսակցութիւններէն զատ, Նիքսըն «ամբոխի լոգանքներ » ըրած է, փողոցները եւ շուկաները պտըտելով :

Շուկային մէջ, Նիքսըն կազամբ մը գընած է զոր ուզած է վճարել, բայց ծախողը մերժած է : Վաճառորդներու հետ զրոյցներու ատեն, Նիքսըն ըսած է թէ իր մանկութիւնը կը յիշէ քանի հայրը՝ նը պարարավաճառ էր :

Փոխանակուած ճառերու ընթացքին, Զէուչէսկու չի շեղիր Մոսկուայի դիծէն եւ ինչ կը վերաբերի Վիէթնամի կը շեշտէ — « Փարիզի բանակցութիւնները պէտք է Վիէթնամի պատերազմին վերջաւորութեան առաջնորդեն , եւ ամերիկեան զօրքին պարպումին : Գալով Մերձաւոր Արեւելքի կռիւներուն, պէտք է կարգադրուին 1967 Նոյեմբերի Ապահովութեան Խորհուրդի բանաձեւի հիման վրայ : Իսրայելեան զօրքերը պէտք է ստիպողաբար քաշուին բոլոր գրաւուած հողերէն եւ մեր բոլոր երկիրներուն առաքելութիւնը պէտք է ըլլայ յարգել տալ իրաքանչիւր ազգի գոյութեան, անկախութեան եւ բարգաւաճման իրաւունքը այդ շրջանին մէջ» : Նիքսըն կ'առարկէ թէ իր երկիրը միակը եղած էոր հաշտութեան առաջարկ ըրած է եւ «աւելի հեռու չենք կրնար երթալ » :

Կ'ըսուի թէ Նիքսընի յետին նպատակն է Ռումանիոյ միջոցով, փորձել լաւ յարաբերութիւններ ստեղծել Չինաստանի հետ, ինչ որ տեսակ մը ճնշում բանեցնել է Մոսկուայի վրայ, որպէսզի առաջին քայլն ընէ եւ Մոսկուա հրաւիրէ Նիքսընը :

Պուքրէշէն դէպի Ամերիկա ճամբուն վրայ Նիքսըն Լոնտոն հանդիպած է եւ Ուիլսընի հաղորդած ասիակաչ եւ ռումանական ճամբուդութեան արդիւնքները , իսկ Փարիզ ղրկած է իր խորհրդատուն՝ Քիսինկէր, որպէսզի Շումանի, Շապան – Տէլմասի եւ Փոմփիտուի հաղորդէ իր ճամբորդութեան արդիւնքը :

ԵՐԿՈՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՄԵԾԵՐԸ ԴԷՄ ԱՌ ԴԷՄ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Երբ 1959ին Մոնկոլիա այցելեցի , խորհրդային զինուորներու ներկայութիւնը տեսանելի չէր : Քիչ թիւով զօրավարներ եւ բարձրաստիճան սպաներ կ'երեւէին պաշտօնական ընդունելութիւններու ընթացքին : Մոնկոլ գունդերը շատ քիչ էին եւ պաշտօնատարները զոհունակութեամբ դիտել կուտային, որ զինուորական ծախքերու կրճատումին հետեւանքով նիւթական աւելի լայն միջոցներ կարելի եղած է յատկացնել ներքին տնտեսութեան պէտքերուն :

Նոյնիսկ երեք տարի առաջ, երբ առիթ ունեցայ Ուլան Պաթոր գտնուելու կրկին, խորհրդային ուժերու ներկայութիւնը կը թուէր աննշան ըլլալ, աւելի շատ շինարար ջոկատներէ կազմուած գունդեր էին, որոնք զբաղած էին ճամբաներու եւ չէնքերու շինութեամբ : Ասոնք կը փոխարինէին չին բանուորները, որոնք երթալով կը նուազէին : 1966ին Մոնկոլիա նոր զինուորական համաձայնագիր մը ստորագրեց Խորհ. Միութեան հետ, որով կը թոյլատրէր այս վերջինիչ պաշտպանողական ուժեր մտցնել Մոնկոլիա, եթէ ատոր անհրաժեշտութիւնը զգացուէր :

Համաձայնագիրը տառացի կերպով գործադրուեցաւ : Ուլան Պաթորի օդակայանը խճողուած է խորհրդային փոխադրական օդանաւերով, որոնք զինուորականներ կը փոխադրեն Ռուսիոյ շրջաններէն դէպի հոս եւ հոսկէ դէպի իրենց կայանները : Զինուորական կեդրոնատեղին ընդարձակուած է (աւելի մեծը կը շինուի ներկայիս) : Երկրին հիւսիս – հարաւային ուղիներու առանցքին վրայ կատարեալ քաղաքներ հաստատուած են բանակի ճարտարապետներուն կողմէ : Ուլան Պաթորի կեդրոնական վաճառատունը, — միակը քաղաքին մէջ, որ ունի բաւականաչափ ապրանք , — Կիրակի օրերը եւ կէսօրէ ետքերը կը յորդի ռուս սպաներով եւ իրենց կիներով, առանց հաշուելու հազարաւոր ոչ – զինուորական մասնագէտներու ընտանիքները :

Վերջին տարիներուն Սիպերիոյ եւ Մոնկոլիոյ մէջ հաստատուած են ռատարի ցանցեր, օդակայաններ՝ օդանաւերու պատսպարաններով, հրթիռներու կայաններ եւայլն : Այս բոլորը կրնաչ զուտ պաշտպանողական նպատակներով հաստատուած ըլլալ , եւ կարելի չէ առայժմ հակառակը փաստել :

Միւս կողմէ Չինացիները եւս նոյնքան տպաւորիչ պատրաստութիւններ կը տեսնեն սահմանէն անդիչ : Չինացիներուն համար աւելի դիւրին է ծածկել իրենց գործողութիւնները, քանի որ շատ քիչ ճամբորդներ հնարաւորութիւն ունեցած են վերջին տարիներուն մուտք գործելու Ներքին Մոնկոլիա , Մանչուրիա կամ Հիւս. Չինաստան : Սահմանիչ վրայ հաստատած են ռատարի ցանց, հակօդային թնդանօթներ, եւ ապահովութեան խիստ միջոցներ ձեռք առած են :

Վերջին ամիսներուն Չինացիները յաւելեալ ուժեր ղրկեցին Ներքին Մոնկոլիա, յատկապէս Փայոթովի շրջանը, ուր կը գտնուի հիւլէական ուժի արտադրութեան կեդրոնը : Արեւմտեան զինուորական մասնագէտները կը գտնեն, որ չինակաչ ուժերը ոչ միայն մեծ թիւ կը կազմեն , այլեւ չափէն աւելի շարժուն են : Համոզուած են նաեւ , որ իրենց հիւլէական զէնքերը ուղղած են դէպի Ռուսիա (ռուսական քարոզչութիւնը կը հաստատէ այս իրողութիւնը) զինուորական մասնագէտներու հաշուով երկու կողմերը նուազագոյնը 1·500·000 զինուոր կեդրոնացուցած են սահմանագլուխին վրայ :

Ի'նչ պիտի պատահի այսուհետեւ : Երկար ժամանակ Ուոշինկթընի գաղտնի ըսսապարկութեանց մարմինները պատերազմի մը հաւանականութիւնը շատ տկար կը գտնէին : Սակայն, այսօր, շատեր տարբեր կարծիք ունին :

Արդի պատերազմներուն մէջ կայ նախապատրաստական երկար ժամանակաշրջան մը : Նախ պէտք է հաստատուին հիւլէական զէնքերը , ընդերկրեայ հրամանատարական կեդրոնները, ինքնամուղ օդանաւերու կայանները , հրասայլերու նորոգութեան կեդրոնները եւայլն : Սակայն ասոնցմէ աւելի կարեւոր է այն նախապատրաստական աշխատանքը, որ կը միտի ժողովուրդը պատրաստել պատերազմին, հաշտեցնել այդ գաղափարին հետ : Ստեղծել այն տրամադրութիւնը , թէ պատերազմը անխուսափելի է, եւ շատ աւելի լաւ է վերջ տալ իրաց կացութեան : Մասնաւորապէս , երբ կացութիւնը նը պաստաւոր դետնի մը վրայ կը գտնուի :

Այժմ՝ Մոսկուա եւ Փեքին ներքին քարոզչական աշխատանքի մը լծուած են՝ ամբաստանելով զիրար :

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի բանակումը ողջ – առողջ հասած է բանակավայր Շաբաթ օր, ինչպէս հեռաձայնով հաստատեցին նոյն օրը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՐԻՄԷԻ մէջ Հուսաք եւ Բրեժնեւ անակնկալխօսակցութիւններ ունեցած են մինչ մթնոլորտը կը տաքնայ Չեխոսլովաքիոյ մէջ : Փրակայի մէջ ոչ մէկ լուր կար այդ մասին եւ «Թաս» գործակալութիւնն է որ կը յայտնէր թէ Զվոպոտա եւ Հուսաք կը հանգստանան Խրիմէ :

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՊԵՐԼԻՆԻ մէջ շատ ծանր բախումներ տեղի ունեցած են եւ աւելի քան 120 վիրաւոր կայ : Ցոյցերուն պատճառը նոյնն է՝ ձերբակալութիւնը արեւմտեան Գերմանիոյ եօթը դասալիքներուն, որոնք արեւմտեան Պերլին ապաստանած էին

ՖԱՆՖԱՆԻԻ ձախողութենէն ետք Իտալիոյ նախագահը՝ Սառակաթ կրկին Ռումորի յանձնեց դահլիճ մը կազմելու հոգը : Կը կարծուի թէ «սպասողական » դահլիճ մըն է միայն որ կարելի պիտի ըլլայ :

ՊԵԼՖԱՍԹԻ մէջ շատ ծանր բախումներ տեղի ունեցած են Բախումները միշտ կրօնական բնոյթ ունին : 90 հոգի վիրաւորուած է եւ 38 ձերբակալութիւն՝ կատարուած

ՄԱՐԻՆԸՐ Զ.Ի վճիռը յստակ է՝ կեանք չկայ Հրատի վրայ :

ՊԱՊԸ Հռոմ վերադարձաւ եւ յոյս ունի թէ կրցած է գոնէ հիմը հաստատել ապագայ բանակցութեանց , Պիաֆրայի եւ Նիժերիոյ պատերազմին վերջ տալու համար

ԿՈՒԶՆԵՑՈՎ իր ինքնաքննադատութիւնը ըրած է Սընտէյ Թելեկրաֆի թղթակիցին :

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՏԱԼԻԱ ԻՐ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐՈՎ

Ֆինէնշըլ Թայմ կը գրէ — Իտալիա , որ տնտեսական նախանձելի բարօրութեան մը տիրացած էր եւ Արեւմտեան Գերմանիայէ ետք ամէնէն զօրաւոր ելեւմուտքը ունէր , այժմ բախած է նոր դժուարութիւններու , որոնք այլազան ազդակներէ կը ծնին : Իր բնակչութեան աճումը մասնաւորաբար իսկական տաղտուկ մըն է իտալական կառավարութեան համար, որ տնտեսական զանազան տագնապներու կարգին, ստիպուած է նաեւ իր արդիւնաբերութիւնը պատշաճեցնել ժողովուրդին ներքին պահանջներուն : Այս պատճառով է որ իտալացի հազարաւոր ընտանիքներ ամէն տարի արտասահման կը գաղթեն տարբեր երկիր մը հաստատուելու փափաքով, եւ դարձեալ բիւրաւոր Իտալացիներ ուրիշ երկիրներ կ'երթան , գործ եւ աշխատանք գտնելու համար :

Այս բռնագաղթը զգալի է նաեւ նոյնինքն երկրին մէջ, որով տնտեսապէս տը կար մնացած գօտիի մը, հարաւային Իտալիոյ բնակչութեան մեծ մասը շարունակ կը գաղթէ դէպի հիւսիսային Իտալիա, ուր ճարտարարուեստը ծաղկած է մեծապէս եւ աշխատանքի լայն կարելիութիւններ կը գտնուին : Կառավարութիւնը , սակայն, անգամ մը եւս նեղ դիրքի մը մատնուած է , քանի որ ստիպուած է նորանոր ծրագիրներ մշակել ժողովրդային այս խուժումին առջեւ եւ տնտեսականին քով դարման մը գտնել նաեւ ընկերային կնճռոտութեան : Իրողութիւն է որ հարաւային իտալացին որակաւոր եւ առաջնակարգ բանուոր մը չէ , ոչ ալ արդիւնաշատ աշխատաւոր մը, հետեւաբար անզօր կը մընայ պատշաճելու հիւսիսային Իտալիոյ յառաջադէմ բանուորութեան պահանջներուն, եւ շատ անգամ չի կրնար գործ գտնել : Այդ պարագային բեռ կ'ըլլայ ընկերութեան վրայ եւ կառավարութիւնը կը ստիպուի հոգալ զինքը, ապրեցնել եւ պատսպարել : Ահա թէ ինչու իտալական կառավարութիւնը միջոցներ կը խորհի այս լուրջ տաղտուկէն փրկուելու համար, եւ ժողովրդային բնակարաններ կը չինէ անընդհատ եւ գործի նոր հնարաւորութիւններ ստեղծել կ'ուզէ, որպէսզի կարենայ ամուր պահել հարաւային եւ հիւսիսային Իտալիոյ հաւասարակշռութիւնը :

Վերջին վիճակագրութիւնները կը հաստատեն թէ իտալացի ժողովուրդը յառաջացած է ճարտարարուեստի արդիւնաբերութեան, երկրագործութեան մէջ , ուր տկար ու ետ մնացած է, եւ իւրաքանչիւր անհատի վիճակուած եկամուտը աննշան համեմատութեան մը կը յանգի տակաւին : Ենթադրաբար կարելի է ըսել թէ 1981ին միայն երկրագործական աշխատանքներու մակարդակը պիտի հաւասարի ճարտարարուեստին , բայց մինչեւ այդ թուականը անհրաժեշտ է միլիոնաւոր մարդոց գործ եւ աշխատանք հայթայթել : Հակառակ պարագային, անգործներու բանակ մը պիտի կազմուի Իտալիոյ մէջ, եւ գուցէ փորձանք մը պիտի ըլլայ այդ երկրին գլխուն :

Կարելի է եզրակացնել թէ Իտալիա պէտք ունի տնտեսական նոր եւ արմատական վերականգնումի մը, պարտաւոր է բարձրացնել հանրային աշխատանքի ըստուգանիշը, որ կը տարուբերի հարիւրին 5 – 7ի միջեւ : Ստիպուած է մանաւանդ բառնալ իր տնտեսութեան մէջ գոյացած վտանգաւոր աներդաշնակութիւնը , եւ ճարտարարուեստ ու հողագործութիւնը բերել միեւնոյն մակարդակին :

Քաղեց՝ Ս. ՎԱՐԴԵԱՆ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱՐԺԷՔՆԵՐՈՒ ԻՐԱՅՈՒՄ...

«Գարուն» ամսաթերթի (Երեւան) վերջին թիւին մէջ եղիա Տոլրագեան յօդուածով մը կ'անդրադառնայ Թուրֆեռու կատարած փորձերուն՝ իւրացնելու եւ իրրեւ քրիստական մշակոյթի անբաժան մասը ներկայացնելու օտար ժողովուրդներ – ու մշակոյթները եւ յուշարձանները :

Ստորեւ յօդուածը արեւմտահայերէ – նով :

×

Պոսթընի գեղարուեստից թանգարանին մէջ վերջերս ցուցահանդէս մը բացուե – ցաւ՝ «8000 տարուան Թրքական արուեստ»ի յուշարձանները ...

Իսկ ի՞նչ կը ներկայացուէր հոն, իրրեւ «8000 տարուան Թրքական արուեստ»: Մինչեւ Արեւելքի՝ սկսեալ Հարաւային Միջագետքէն (հնագոյն Սումեր, Բաբէլոն, Ասորեստան, Ասորիք, Հայկական Լեռնաշխարհ, Արեւմտեան Փոքր Ասիա) մինչեւ եգիպտական ծովափին բոլոր այն հնութիւնները, որոնք յայտնաբերուած են ժ֊ր֊ դարէն մինչեւ Ի֊ դարու կէսերուն կատարուած հնագիտական պեղումներուն շնորհիւ :

Հնագիտական այդ պեղումները կատարեցին զանազան ազգութիւններու պատկանող արեւելագէտ – հնագէտները՝ իրենց կառավարութիւններուն եւ պատմա – հնագիտական ընկերութիւններուն նիւթական նպաստով : Այդ արեւելագէտ հնագէտներէն թուենք քանի մը ականաւորները միայն՝ Ճ֊ Դարստանդ, Տիւբօ – Տանժէ, Քարլ Պրոսո, Ֆոն Օփենհայմ, Է֊ Շանար, Ֆոն Տէր Օստեն, Հիւկօ Վինքլէր, Լ֊ Տելափորթ, Ա֊ Կէօտցէ եւ ուրիշներ : Առանձնապէս մեծ գործ կատարած է այդ ուղղութեամբ չեխ անուանի պիտնական – արեւելագէտ Փրոֆ֊ Բ֊ Հրոզնի, որ ոչ միայն վերծանեց հեթական սեպագիր եւ նշանագիր արձանագրութիւնները, այլեւ հանգիսացաւ հեթական պիտութեան հիմնադիրը :

Հնագիտական պեղումներու շնորհիւ յայտնաբերուած յուշարձանները ընդհանրապէս կը տարուէին Պերլին, Կ֊ Պոլիս, Բրիտանական եւ Լուվրի թանգարանները : Այդ յուշարձանները կը վերաբերին առաւելապէս Հայկական լեռնաշխարհին եւ անոր անմիջապէս սահմանակից երկիրներուն՝ Կապադովկիոյ, Մեծ Հայքի արեւմտեան, Փոքր Հայքի մէջ ապրող խեթերու եւ Հայաստանի հարաւային մասերուն ու Հիւս֊ Միջագետքի մէջ ապրող Սուբարի = Խուրրի բնիկ ցեղերուն բարձր մշակոյթներուն :

Դեռ չենք խօսիր Հայասա – Ազդէգինէ – րուն մասին, որոնք կը դրաւէին Բարձր Հայքի արեւմտեան եւ մասամբ Փոքր Հայքի արեւելեան շրջանը կամ Կարինի (Էրզրում) եւ Կամախի շրջանները : Այս ցեղերը 4֊րդ հազարամեակներուն ու – նէին իրենց ուրոյն պետութիւնները՝ համապատասխան քաղաքակրթութիւնով :

Եւ ահա հնագիտական այն յուշարձան – ները, որ Թուրքերը կը ցուցադրեն Պոս – թընի մէջ՝ վերոյիշեալ ժողովուրդներու ստեղծագործ մտքին ու աշխատանքին, ա – նոնց բարձր քաղաքակրթութեան ցիրուցան եղած անկորնչելի մասունքներն են :

Սեփականացնելով հին այդ քաղաքակրթութիւններուն արժէքները եւ զանոնք ցուցադրութեան դնելով իրրեւ «8000 տարուան Թրքական արուեստ»ի յիշատակարաններ, Թուրքերը կը հետապնդեն քաղաքական որոշ նպատակ, այն է՝ ինքզինքին ներկայացնել այդ ժողովուրդ – ներուն՝ Սումերներուն, Հեթերուն եւ յատկապէս Հայկական Լեռնաշխարհի հնագոյն ժողովուրդներուն ցեղային, հոգեւոր եւ մշակութային ժառանգորդը : Սակայն ամերիկեան գիտական աշխարհը չմոլորեցաւ :

« Ասիկա Թրքական արուեստի ցուցահանդէս չէ : Այստեղ ցուցադրուած են արուեստի առարկաներ, որոնք բերուած են Թրք֊ հանրապետութեան թանգարաններէն », յայտարարեց Հարուրդրտի համալսարանին Միջին Արեւելեան Ուսման կեդրոնի դասախօս Փրոֆ֊ Ռիչըրտ Ֆրան :

Միւս կողմէ «Պոսթըն Հերըլտ Թրէվըլըր» թերթը կը գրէ ֊ «Մինչեւ ԺԱ֊ դարը դեռ Թուրքերը չէին հաստատուած Փոքր Ասիա, ուր ծնունդ առած է այդ արուեստը, արուեստ, զոր Թուրքերը կը փորձեն ներկայացնել իբրեւ իրենցը՝ «8000 տարուան Թրքական արուեստ» պիտակին տակ» եւ թերթը կ'աւելցնէ ֊ «Այդ բոլ – ականէն առաջ այս երկրին մէջ ապրած են Հեթերը, Հայերը, Հոռմէացիները, Յոյները եւ ուրիշ ազգեր » :

Արդարեւ, ինչպէս յիշատակած է Փրոֆ֊ Ռ֊ Ֆրան, ցուցադրութեան դրուած առարկաները կամ յուշարձանները՝ իրրեւ «8000 տարուան Թրքական արուեստ»ի հնութիւններ, Պոսթընի տարուած են Պոլսոյ « Հին Արեւելքի յուշարձաններու Թանգարանէն, ուր ամփոփուած են հնագիտական պեղումներու շնորհիւ յայտնաբերուած սումերական, ասորեստանեան, հեթական, փռուգիական, եւ պիզանտական մշակոյթի յուշարձանները 2) Անթիֆ աշխարհի յուշարձաններու Թանգարանէն, ուր հաւաքուած են Հին Յունաստանի, Հռոմի եւ Բիւզանդիոնի հնութիւնները , 3) Անգարայի հնագիտական Թանգարանէն, ուր ամփոփուած են հնագիտական պեղումներու ժամանակ փոքր Ասիոյ մէջ գտնուած փռիգիական , հռոմէական, հելլենական բազմաթիւ հնութիւններ, 4) Խեթական Թանգարանէն , ուր կը պահուին միայն խեթական ժամանակաշրջանի փոքր Ասիոյ պատմութեան վերաբերեալ հնագիտական մեծարժէք իրերն ու յուշարձանները :

Ինչպէս կը նկատէ ընթերցողը, յիշատակուած Թանգարաններուն մէջ խօսք չկայ Թրքական հնութեան մասին :

Թուրքերը չէին կրնար ունենալ այս – պիսի մշակոյթ, որուն հնութիւնը հասնէր ութ հազար տարուան, այսինքն ըստ կըսէր Ֆ֊ Ա֊ Ճրդ հազարամեակին, որովհետեւ՝

Նախ֊ Արեւելեան Փոքր Ասիայի եւ Հայկական Լեռնաշխարհի բնիկ ցեղերն ու ցեղախումբերը՝ Սուբարիները — Խուրրիները, Միտաննիները, Խեթերը, Հայասցիները, Նայիրցիները եւայլն միանալով կազմեցին հայ ժողովուրդը, երեւոյթ մը, որ տեղի ունեցած էր Թուրքերուն Հայաստան մուտքէն շատ առաջ :

Երկրորդ Թուրքերը երբեք չեն ունեցած Ֆ֊ Ա֊ հազարամեակներու հասնող մշակոյթ : Ահա թէ ինչ կը գրէ «8000 տարուան Թրքական արուեստ»ի ցուցահանդէսը կազմակերպողներուն մշակոյթին մասին Ֆրանսացի Լէոն Քահուն՝ Թրքական ցեղերու ծագումին եւ մշակոյթին նուիրուած եռահատոր եւ մեծածաւալ իր « Ներածութիւն Ասիոյ պատմութեան . Թուրքերն ու Մոնղոլները » աշխատութեան Ա֊ հատորին յառաջաբանին մէջ .

« Անոնք (Թուրքերը) ստեղծած չեն փիլիսոփայական ուսմունք եւ կրօնք, չունին արուեստի եւ գրականութեան այնպիսի վաստակ, որ ցոյց տար անոնց ցցեղային ինքնուրոյն դիմագիծը եւ հանճարը : Արիւնալի պատերազմներու ծնունդ եւ նուաճելու համար կազմակերպուած այդ հասարակութիւնները ժամանակի ընթացքին, դանդաղ կերպով չէն իւրացուցած իրենց դրացի հասարակութիւններուն կուտակած իմացական գանձերը, այլ արագ կերպով վերցուցած են, կարծես իբրեւ ռազմական աւար կամ կողոպուտ , փափաքելով անոնցմէ քաղել անմիջական օգուտ » :

Բայց ահա տեսէք , թէ ինչ է գրուած Թուրքիոյ պատմութեան գիրքին, այս – պէս կոչուած «Թարիհ»ին մէջ֊ «Մարդ – կութեան պատմութեան մէջ երբեք գոյութիւն ունեցած չէ Թուրքերու նման բազմաթիւ եւ մեծ պետութիւններ ստեղծող ցեղ մը : Թուրքերն են հիմնած Ասիոյ եւ Եւրոպայի իշխանութիւններուն, թագաւորութիւններուն եւ կայսրութիւններուն մեծ մասը («Թարիհ» 4րդ հատոր, Թըրքական հանրապետութիւն, Պոլիս , էջ 1) :

Բայց չարունակենք Թերթել Պընուա – Մեչէնի գիրքը֊ «Ան, Մուստաֆա Քեմալը, այնուհետեւ սկսաւ իր ծրագրին իրագործումը՝ «Թուրքիոյ Թրքացումը» : Ան կը ճգնէր իր ազգակիցներուն մէջ վերագտնել Թուրանական իրենց ծագման հնութեան զգացումը : Փափաքելով, որ անատոլցի ժողովուրդը ազնուականութեան փաստաթուղթեր եւ տիտղոսներ ունենայ, ան Թուրքերուն ծագումը կը կապէ Հեթերուն, Սումերներուն ու ասիական նախաշրջանի փոքր Ասիոյ պատմութեան վերաբերեալ հնագիտական մեծարժէք իրերն ու յուշարձանները :

Ինչպէս կը նկատէ ընթերցողը, յիշատակուած Թանգարաններուն մէջ խօսք չկայ Թրքական հնութեան մասին :

Թուրքերը չէին կրնար ունենալ այսպիսի մշակոյթ, որուն հնութիւնը հասնէր ութ հազար տարուան, այսինքն ըստ կըսէր Ֆ֊ Ա֊ Ճրդ հազարամեակին, որովհետեւ՝

Նախ֊ Արեւելեան Փոքր Ասիայի եւ Հայկական Լեռնաշխարհի բնիկ ցեղերն ու ցեղախումբերը՝ Սուբարիները — Խուրրիները, Միտաննիները, Խեթերը, Հայասցիները, Նայիրցիները եւայլն միանալով կազմեցին հայ ժողովուրդը, երեւոյթ մը, որ տեղի ունեցած էր Թուրքերուն Հայաստան մուտքէն շատ առաջ :

Երկրորդ Թուրքերը երբեք չեն ունեցած Ֆ֊ Ա֊ հազարամեակներու հասնող մշակոյթ : Ահա թէ ինչ կը գրէ «8000 տարուան Թրքական արուեստ»ի ցուցահանդէսը կազմակերպողներուն մշակոյթին մասին Ֆրանսացի Լէոն Քահուն՝ Թրքական ցեղերու ծագումին եւ մշակոյթին նուիրուած եռահատոր եւ մեծածաւալ իր « Ներածութիւն Ասիոյ պատմութեան . Թուրքերն ու Մոնղոլները » աշխատութեան Ա֊ հատորին յառաջաբանին մէջ֊

« Անոնք (Թուրքերը) ստեղծած չեն փիլիսոփայական ուսմունք եւ կրօնք, չունին արուեստի եւ գրականութեան այնպիսի վաստակ, որ ցոյց տար անոնց ցցեղային ինքնուրոյն դիմագիծը եւ հանճարը : Արիւնալի պատերազմներու ծնունդ եւ նուաճելու համար կազմակերպուած այդ հասարակութիւնները ժամանակի ընթացքին, դանդաղ կերպով չէն իւրացուցած իրենց դրացի հասարակութիւններուն կուտակած իմացական գանձերը, այլ արագ կերպով վերցուցած են, կարծես իբրեւ ռազմական աւար կամ կողոպուտ , փափաքելով անոնցմէ քաղել անմիջական օգուտ » :

Բայց ահա տեսէք , թէ ինչ է գրուած Թուրքիոյ պատմութեան գիրքին, այսպէս կոչուած «Թարիհ»ին մէջ֊ «Մարդկութեան պատմութեան մէջ երբեք գոյութիւն ունեցած չէ Թուրքերու նման բազմաթիւ եւ մեծ պետութիւններ ստեղծող ցեղ մը : Թուրքերն են հիմնած Ասիոյ եւ Եւրոպայի իշխանութիւններուն, թագաւորութիւններուն եւ կայսրութիւններուն մեծ մասը («Թարիհ» 4րդ հատոր, Թըրքական հանրապետութիւն, Պոլիս , էջ 1) :

Բայց չարունակենք Թերթել Պընուա – Մեչէնի գիրքը֊ «Ան, Մուստաֆա Քեմալը, այնուհետեւ սկսաւ իր ծրագրին իրագործումը՝ «Թուրքիոյ Թրքացումը» : Ան կը ճգնէր իր ազգակիցներուն մէջ վերագտնել Թուրանական իրենց ծագման հնութեան զգացումը : Փափաքելով, որ անատոլցի ժողովուրդը ազնուականութեան փաստաթուղթեր եւ տիտղոսներ ունենայ, ան Թուրքերուն ծագումը կը կապէ Հեթերուն, Սումերներուն ու ա֊

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ՍՈՆԿՈՒԹ ԱՆՈՒԱՆԻ ՀՈՒՆԳԱՐԱՀԱՅ

(1843 - 1907)

Հարիւր քսանը հինգ տարի առաջ ծնած է Քրիստափոր Սոնկութ, կեդլայի մէջ (Թրանսիլվանիա – Ռումանիա) : եղած է անուանի ուսուցիչ տեղւոյն միջնակարգ վարժարանին մէջ ու հիմնադիր խմբագրապետ «Արմենիա» դիտական եւ գաղրական հանդէսին : Նոյնպէս եղած է կեդլա քաղաքի Հայկական Թանգարանի հիմնադիրը :

Ցիշելու ենք զինքը, որովհետեւ ոչ ոք իրմէ առաջ եւ ոչ ալ իրմէ ետքը այնքան բազմաթիւ եւ բազմարժէք գործեր թողած է հունգարահայ համայնքին համար :

Իր խեղճ ծնողքը, զուրկ նիւթական միջոցներէ, ինկած թշուառութեան մէջ, չեն կրցած բարձրագոյն վարժարան մը դնել զինքը ուսուի հաղիւ աւարտած նախկըթարանի ուսումը — 1863ին — կը գրկի գործի :

Թէեւ կանուխէն ամուսնացած, կը ըտիպուի իր փոքր եղբայրներուն ալ հոգ տանիլ : Ձեռք կը զարնէ ամէն տեսակ գործի : Գիշերները լեզուական եւ գիտական աշխատանքներով կը պարապի : Այդ ժամանակէն իսկ սկսած, իր աշխատանքներուն մէջ կը ջանայ դնել ոչ միայն գիտութիւնը, այլ մանաւանդ ուսման սէրը :

Ձունեցաւ իր ընտանիքէն մանաւանդ ժառանգութիւն մը, բացի հայկական առլորութիւններու վերապատուութեան ըզգացումը՝ անոնցմով ապրիլ եւ մեծ յարգանք տածել հայ ազգին հանդէպ :

Բարձր ձիրքերու տէր մարդը, ճշմարիտ հայրենասէր մը, ամբողջ կեանքը նուիրեց իր ազգին, ուսումնասիրելով անոր անցեալը, ուսումնասիրելով անոր ներկան, ուսումնասիրելով անոր ապագան :

Ան ուսումնասիրեց հայ ժողովուրդը իր ամբողջութեան մէջ, ինչպէս նաեւ հայ ժողովուրդը իր մասնաւոր գաղութներուն մէջ :

Ան ուսումնասիրեց հայ ժողովուրդը իր ներքին կեանքին մէջ, ինչպէս նաեւ հայ ժողովուրդը իր յարաբերութիւնները օտար ազգերուն հետ :

Ան ուսումնասիրեց հայ ժողովուրդը իր ներկայ վիճակին մէջ, ինչպէս նաեւ հայ ժողովուրդը իր անցեալին մէջ :

Ան ուսումնասիրեց հայ ժողովուրդը իր ընդհանրական կեանքին

ՖԻԼՄ ՍՏՈՒԴԻԱ

ՄԱՐ

ՈՎՎՈՒՄ

ՓԻՍԻՍԻՆ ՎԱՀ

—*—

Ներկայացնում է մեր հիշողության մեջ մնացած հետաքրքրական դեպքերի շարքը, որոնք ունեցել են տեղ Ռուսաստանի հեղափոխության տարիներին։ Ներկայացնում է մեր հիշողության մեջ մնացած հետաքրքրական դեպքերի շարքը, որոնք ունեցել են տեղ Ռուսաստանի հեղափոխության տարիներին։ Ներկայացնում է մեր հիշողության մեջ մնացած հետաքրքրական դեպքերի շարքը, որոնք ունեցել են տեղ Ռուսաստանի հեղափոխության տարիներին։

Իր սիրելի ընկերներին հրավիրում է ընթրիքի ներկայանալ ուրբաթ, ժամը 8-ին։

Ընթրիքի ներկայանալ հնարավորը ջանալ։

Ընկերական ողջույնով՝ Ա. Ա.

Ընկերներ, ձեզ հայտնի է, որ մեր ընկերուհի Ա. Ա. ամուսնանում է։ Հարսանիքը կլինի ուրբաթ, ժամը 8-ին։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ

Քոյրերու դպրոցի արձանագրութիւնները սկսած են : Կ'ընդունուին չորսէն 12 տարեկան աղջիկներ, ցերեկօթիկ եւ գիշերօթիկ, դպրոցը կը հետեւի պետական ուսմանց, ինչպէս նաեւ հայերէնի դասաւանդութեան :

Ծանօթութեանց համար դիմել վարչութեան, ամէն օր բացի Կիրակիէ :

73, Ավ. Հանրի Պարպիւս,

95, Առնուվիլ լէ Կոնէս :

(Շոգեկառք առնել Կար տիւ Նոռէն) :

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ ԵՒ ՆՈՒՊԱՐ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Ինչպէս ամէն տարի, ամառուան եղանակին առթիւ Միութեան «Նուպար» մատենադարանը փակ պիտի մնայ Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբացուի Երկուշաբթի, 1 Սեպտ. 1969ին :

Բացառաբար, այս տարի Միութեան Փարիզի գրասենեակն ալ փակ պիտի մնայ նոյն Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբացուի Երկուշաբթի, 1 Սեպտեմբեր 1969ին : Կը խնդրուի նկատի ունենալ :

ԴԻՒԱՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Եւրոպայի

Կեդր. Յանձնաժողովի

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են : Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան :

1, Պուլվառ տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի

Հեռաձայն 927-01-72 :

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՄԱՐՍԷՅԼ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի գրասենեակը (7 Բիւ Բաբէր) ամառուան եղանակի առթիւ փակ պիտի մնայ Օգոստ. 8էն մինչեւ Օգոստոս 18 :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՍԵՒՐԸ

Բացուած են 1969 - 1970 ուսումնական տարեշրջանին արձանագրութիւնները :

Ծնողքներ, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, փութով դիմեն վարժարանին տեսչութեան, գրաւոր կամ անձամբ :

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի, պետական ուսումնական ամբողջական ծրագիրը (մոտէրնը) 7րդ դասարանէն սկսեալ (10 տարեկան) :

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրութիւ առնել, գրաւոր կամ հեռաձայնով : Հեռ. 027-18-28

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Գէորգ Զավուշ խումբի, հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի :

Կիրակի (10 Օգոստոս) ամբողջ օրը,

Փառք Վօկրենէռ

Ռութ Նասիոնալ 7, Առէ տէ Շօֆէօռ,

Պառ տէ Շօֆէօռ

Հանդիսավայրը կը գտնուի Պուշ Տիւ Լուի եւ Պիոյի միջեւ :

«Պառ տէ Շօֆէօռ»ի անկիւնէն 20 մեթր ներս :

Կը նախագահէ Ընկ. ԳԵՂԱՄ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը :

Կառք չունեցողները կրնան Քան կամ Անթիպ գացող օթոքառները առնել եւ իջնել Պառ տէ Շօֆէօռի կայանը :

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի առթիւ այն բաժանորդները որոնք կ'ուզեն իրենց հասցէն փոխել պէտք է 3 օր առաջ դիմեն վարչութեան անձամբ կամ գրաւոր (հեռաձայնով հաղորդուած փոփոխութիւնները չեն ընդունուիր), տալով իրենց հին եւ նոր հասցէները, ընթեռնլի գրուած եւ 5 փր. :

Արձակուրդի համար, մէկ ամսուան բացառիկ բաժանորդագրութիւն՝ 15 փր. :

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Օգոստոս ամսուան ընթացքին բաց պիտի ըլլայ Եշ. եւ Շբ. օրերը ժամը 16-19 :

POUR TOUS SERVICES
ASSISTANCE PASSAGERS,
EMBARQUEMENT
DEBARQUEMENT
A

Marseille

ՄԱՐՍԷՅԼ հասնող կամ Մարսէյլէն մեկնող ճամբորդներու բոլոր օժանդակութեանց համար նաեւ. — Տոմսերու գնումի եւ վերապահումի, անհատ կամ խումբ

Pour Réservation et Billets
groupes et individuels
Toutes destinations y compris
L'ARMENIE
par Mer — par Air et en voyage
organisé

Contactez

Jacques CHELELEKIAN

Lundi, Mercredi, Vendredi
de midi à 14 heures
MARSEILLE 48-26-26

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

ՌՈՒԲԷՆ ՄԵԼԻՔ ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՄԱՍԻՆ

Հինգշաբթի, Օգոստ. 7, ժամը 9·20էն 11·30 Ֆրանս Քիւլթիւռի «գրական առաւօտներու» յայտագրին ընթացքին, (ուրիշ հաղորդումներու շարքին)՝ Ռուբէն Մելիք կը խօսի հայ երաժշտութեան մասին (Կոմիտաս) :

ԱՐԻՒՆՈՏ ԷՋԵՐ

եւ

ԱՊՐԻԼ 11-24, 1915

Հեղինակ

ՄԵՍՐՈՊ ՏԷՐ - ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Բ. տպագրութիւնը սպառելու վրայ է : Դիմել՝ Հրանտ - Սամուէլի, Բալուեանի (Փարիզ), Ծերիկեանի (Մարսէյլ), գրատուները եւ հեղինակին մօտ :—

77, Ռիւ Ռոպէր Տիւփոն, 92 Անիէռ,

Հեռաձայն՝ 733 - 11-00 :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին :

×

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս : Գազինօ տը Շարպոնիէրի շքեղ սրահներուն մէջ :

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հարիւրամեակը կը կատարուի համագաղութային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր :

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն, նկատի ունենալ այս թուականը :

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ 31

Colonie St. André, Route de Bessan BEZIERS (HERAULT)

Բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնո ղ նոր, արդիական շէնք մը, գեղեցիկ դարաստանով :

ՎԱԼՐԱՍԻ ԾՈՎԱՓԻՆ ՄՕՏ

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս նաեւ զանազան խաղեր :

Մասնակցութեան մէկ ամիս 450 փրանք 6 Տասը օրէ աւելի օրական՝ 20 փրանք
Տասը օրէն պակաս օրական՝ 25 փրանք

ԿՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ի ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalarac

ԵՂԱՆԱԿԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա.— ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10ԷՆ 25

Երդուդարձ օդանաւով.— Ճաշ Մոսկուայի մէջ — գին 2000 փրանք :

ԱՌԱՏՕՏՈՒՆ ՓԱՐԻԶ — ԵՐՈԿՈՅԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆ

Բ.— 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԷՆ 12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — ԵՐԴՈՒԴԱՐՁ ՕԴԱՆԱՒՈՎ

Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետ Վազգէն Ա.ի ծննդեան 60ամեակի

եւ Կոմիտաս վարդապետի ծննդեան 100ամեակին առիթներով

2 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ, 15 ԼՐԻՒ ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այս խումբերունմաս կազմող բոլոր զբօսաշրջիկները պիտի իջեւանեն «ԱՐՄԵՆԻԱ» հիւրանոցին մէջ : Գին՝ 2000 Ֆրանք :

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

TRANSTOURS, 22 Rue du 4-Septemble, Paris — Tél. : 742-77-40

ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15 - 18 :

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝ 11, Rue du Bassin - Saint-Julien
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ՊԱԼԵԱՆԻ՝ 154, Rue Barabanne — Tél. 60.01.11

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ - ՏԷՍԻՆԻ մէջ Կ. ԳԱՐԱԵԱՆԻ :

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատապելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
6
ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI
6 AOUT
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11581 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE — No 11.581

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԽԱՂԱՂ ՀԱՄԱԿԵՑՈՒԹԻՒՆ

Նիքսընի Ռումանիա այցելութիւնը յատկանշական բացառիկ երեւոյթ էր :

Ժամանակի նշան :

Խաղաղ համակեցութեան վարդապետութիւնը, որուն հեղինակի իրաւունքը կը պատկանի զուարթաբարոյ Խրուշչեւի, հետզհետէ հող կը գտնէ երկաթէ վարագոյրէն անդին :

Հանրածանօթ իրողութիւն է, որ Ռումանիոյ համայնավար կուսակցութիւնը քանի մը տարիէ ի վեր կեդրոնախոյս ձգտումներ ցոյց կուտար : Հաւատարիմ մնալով հանդերձ Մարքս – Լենինեան ուղղափառ վարդապետութեան, Քոմեքոնի տնտեսական միութեան եւ Վարշաւայի զինուորական Ուխտին, Զաուշեսքուի կուսակցութիւնն ու կառավարութիւնը կ'ուղէին, եթէ ոչ թօթափել, գոնէ թեթեւցնել Մոսկուայի լուծը, որ կը սկսէր հետզհետէ ճնշիչ ու անտանելի դառնալ :

Արտաքին յարաբերութեանց մարզին մէջ Ռումանիա քանի մը տարիէ ի վեր Կրէմլինէն անկախ քաղաքականութեան հետեւելու ապացոյցներ սկսած էր ցոյց տալ : Չինաստանի, Ալպանիոյ, դաշնակցային Գերմանիոյ եւ Իսրայէլի հետ իր կապերը չէր ծածկեր, ի հեճուկս Մոսկուայի սաստերուն :

Արեւմուտքի հետ իր տնտեսական յարաբերութիւնները որոշ զարգացում ըստացած էին վերջին տարիներուն :

Անցեալ տարուան Մայիսին Զօր. տը Կոլի Ռումանիա այցելութիւնը դէպի խաղաղ համակեցութիւն առնուած կարեւոր քայլի մը հանգամանքը կը ներկայացը նէր : Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահին հանդէպ ցոյց տրուած համակրական ջերմ ընդունելութիւնը դրաւական մըն էր թէ ո'րքան զօրաւոր էր ազատութեան եւ անկախութեան կարօտը ռումէն ժողովուրդին մէջ :

Այս անգամ Մ. Նահանգներու նախագահին անյուսալի չափով խաւդավառ ցոյցերու եւ ուրախ բացագանչութեանց արժանանալը ութ հարիւր հազարնոց բազմութեան մը կողմէ, եկաւ անգամ մը եւս ապացուցանելու թէ երկաթէ վայրագոյրին ետեւ ապրող ազգերը ի'նչ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն ազատութեան :

Ֆրանսա եւ Մ. Նահանգներ կը խորհրդանշեն ազատութիւնը ԺԸ. դարու վերջին քառորդէն, 1776 Յուլիս 4էն եւ 1789 Յուլիս 14էն ի վեր : Ազատազուրկ ժողովուրդներու աչքերը անձկագին ուղղուած են դէպի ազատ ու ժողովրդավար երկիրները : Տը Կոլի եւ Նիքսընի այցելութիւնները մեծ յոյսեր կը ներշնչեն անոնց ձերբազատուելու օտարի լուծէն :

Ռումանիա մերժելով մասնակցիլ Զեխոսլովաքիոյ գրաւման — 1968 Օգոստոս 21ին — քաղաքացիական արիութիւն ցոյց տուաւ : Արհամարհեց Մոսկուայի սպառնալիքները, նոյնիսկ երբ կարմիր բանակի զինուորները շարժեցան դէպի ռումանական սահմանագլուխը :

Արհամարհեց «Բրեժնեւի վարդապետութիւն»ը, որ բոլորովին նոր է եւ կը ձգտի արդարացնել Զեխոսլովաքիոյ գրաւումը : Այդ վարդապետութեան համաձայն, Խ. Միութիւնը իրաւունք կ'ունենայ միջամտելու արբանեակ երկիրներու ներքին գործերուն, — նոյնիսկ զինուորութեամբ, — երբ տեսնէ թէ «ընկերվարութիւն»ը վտանգուած է այնտեղ : Այս «վարդապետութիւն»ը հակառակ է ՄԱԿի հանրածանօթ «Ուխտ»ին ինքնորոշման իրաւունքին :

Աշխարհ կ'ընթանայ դէպի խաղաղ համակեցութիւն :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄՈՍԿՈՒԱ Կ'ԱԶԴԱՐԱՐԷ ՊՈՒՔՐԷՇԻ՝

ՅԻՇԵՑԷՔ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻԱՆ

Մինչ Ռումանացիք այն վստահութիւնը ունէին որ ընկերվարական պլոքի «անառակ որդիի» իրենց ընթացքը ոչ մէկ նեղութիւն կրնայ պատճառել իրեն, Մոսկուա սկսած է արդէն անուղղակի ազդարարել եւ մանաւանդ շեշտել, օգոստոսեան այս օրերուն, որ հարկ է չմոռնալ Զեխոսլովաքիան :

Կառավարական պաշտօնաթերթ՝ «Իզվեստիա»ն է, որ կ'անդրադառնայ աշխարհակալներու տարած աշխատանքին, նախապէս Զեխոսլովաքիա եւ ներկայիս՝ Ռումանիա : «Իզվեստիայի» գլխաւոր նշանախօսքն է՝ յիշեցէք Զեխոսլովաքիան, ինչ որ անշուշտ փոքր սպառնալիք մը չէ : Արդէն ուրիշ երեւոյթ մըն ալ յատկանշական է : Չորեքշաբթի օր Պուքրէշի մէջ կը բացուի համայնավար կուսակցութեան համագումարը եւ կը սպասուէր որ խորհրդային պատուիրակութիւնը գլխաւորէ Բրեժնեւ, հակառակ պարագային՝ առնուազն Կեդր. Կոմիտէի անդամ մը, մինչ կը պարզուէր որ շատ երկրորդական, աննշան մէկուն տրուած է այդ պաշտօնը, ինչ որ անշուշտ իր իմաստն ունի :

Պարզ է սակայն որ Խորհ. Միութիւնը նեղ կացութեան մատնուած է : Արդարեւ մացէ ի բաց դատապարտել Ռումանիան պիտի նշանակէր դէմ ըլլալ խաղաղ համակեցութեան ի նպաստ տարուած աշխատանքներուն, մանաւանդ որ Պուքրէշ ամէն ջանք թափեց մնալու համար մարքս – լենինեան ուղեգծին մէջ :

× Ուոշինկթընի մէջ, Նիքսըն հաշուեկշիռը պարզած է իր ճամբորդութեան, շեշտելով թէ «խաղաղութեան հետապընդումի ճամբորդութիւն մըն էր» : Ամերիկեան մամուլը, սակայն որոշ վերապահութիւն ցոյց կուտայ, նկատել տալով գլխաւորաբար որ Նիքսըն նախապատուութիւնը տուած է զուտ քաղաքականութեան եւ քարոզչութեան քան ժամուս հիմնական հարցերուն, ինչպէս՝ ցեղային խնդիրները, Վիէթնամը, ապազինումը եւն. : Բայց ամէնէն դառն խորհրդածութիւնը ըրած է հեռատեսիլի քաղաքական խօսնակը, յայտնելով թէ Միացեալ Նահանգներու նախագահը ամէնէն ջերմ եւ խանդավառ ընդունելութիւնը չէ ստացած Ասիոյ մէջ, այսինքն հո'ն, ուր միլիառ տոլարներ ծախսած է եւ իր զաւակներն ալ զոհած, այլ հո'ն, ուր բացակայ է 25 տարիէ իվեր. — « Այս է դասը որ մեզ պէտք է առաջնորդէ խորհրդածութեան », կ'եզրակացնէ լրագրողը :

× Ֆրանսական քաղաքական շրջանակները շատ գոհ են որ Նիքսըն իր բանագնացը զրկած ըլլայ, տեղեակ պահելու համար Ֆրանսան իր ճամբորդութեան մանրամասնութիւններէն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ Իլ Մեսաճեռօ թերթը կը գրէ թէ բանակցութիւններ սկսած են Նիժերիոյ եւ Պիաֆրայի միջեւ Քամփալայի մէջ :

ԱՐՏԱՔԻՆ նախարար Մօրիս Շուման ընդունած է Փարիզի Իսրայէլի դեսպանը, Վալթէր Էյթան : Խօսած են անշուշտ Իսրայէլի սահմանուած զէնքերուն Ֆրանսական ամպարկոյին մասին :

ԿՈՒԶՆԵՑՈՎ ԻՆՉՈ՞Ի ՓԱԽԱՒ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵՆԷՆ

Ա.

ԽՄԲ.— Ստորեւ բնագիրը այն առաջին հրապարակային յայտարարութեան, զոր Կուզնեցով ըրած է Լոնտոնի մէջ, բացատրելու համար այն պատճառները, որոնք զինք մղեցին լքելու իր հայրենիքը եւ «ընտրելու ազատութիւնը» : Յայտարարութիւնը հրատարակուած է «Ֆիկառոյի» մէջ :

Իմ բացատրութիւնը, պիտի ըսէք որ դժուար է հասկնալ. ինչո՞ւ հեղինակ մը, որուն գրքերը կը ծախուին միլիոններով, որ ծայր աստիճան ժողովրդական ու բարգաւաճ է իր երկրին մէջ, պիտի որոշէր յանկարծ չվերադառնալ այդ երկիրը, զոր երբեք չէ դադրած սիրելէ :

Որոշումիս գլխաւոր պատճառն է յոյսի կորուստը. պարզապէս չեմ կրնար աւելի երկար ապրիլ հոն : Այս զգացումը իմ կամքէս աւելի զօրաւոր է :

Պարզապէս չեմ կրնար շարունակել աւելի երկար ապրիլ հոն : Եթէ ստիպուած ըլլայի կրկին ապրիլ Խորհ. Միութեան մէջ, պիտի խենթենայի :

Եթէ գրագէտ չըլլայի, թերեւս յաջողէի տոկալ : Բայց գրագէտ եմ : Չեմ կրնար : Գրելը միակ բանն է աշխարհիս մէջ որուն համար կը զգամ խորունկ կոչում մը : Երբ կը գրեմ, այն պատրանքն ունիմ որ կեանքս որոշ իմաստ մը ունի : Չգրել, ինծի համար նոյնը պիտի ըլլար, ինչ որ պիտի ըլլար չլողալ ձուկի մը համար : Կը գրեմ վաղուց : Առաջին գիրքս հրատարակուեցաւ 25 տարի առաջ : Այդ 25 տարիներու ընթացքին, գիրքերէս ոչ մէկը ապուեցաւ Խորհ. Միութեան մէջ այնպէս ինչպէս գրած էի զայն :

×

Ընդունիլ կարգախօսքեր եւ տարածել զանոնք.

Քաղաքական պատճառներով գրաքնընիչները եւ հրատարակիչները կտրատեցին, այլափոխեցին եւ այլասերեցին գրութիւներս, զանոնք անճանաչելի դարձնելու աստիճան : Եւ կամ ալ բոլորովին արգիլեցին անոնց հրատարակութիւնը : Մանկութեանս օրերէն միշտ ապրած եմ յոյսով : Բայց գիրքերուս իւրաքանչիւրին երեւումը ինծի համար ուրախութեան պատճառ մը ըլլալէ աւելի եղած է նոր ցաւ մը : Անոնք դարձած էին այնքան կեղծ, այնքան տգեղ, այնքան վիժած : Եւ այդ պատճառաւ կամչնայի մարդոց երեսը նայելու :

Լաւ գիրք մը գրել Խորրդային Միութեան մէջ, տակաւին ամէնէն դիւրին բանը է : Իսկական դժուարութիւնները կը սկսին յետոյ, երբ կը փորձեն զայն հրատարակել տալ :

Անցած տասը տարիներու ընթացքին, ապրեցայ տեւական, անխուսափելի անյաղթահարելի հակասութեան մը մէջ : Վերջ ի վերջոյ հրաժարեցայ :

Վերջին պատմուածքս «Կրակը» գրեցի՝ սիրտս պարպուած որևէզգացումէ, առանց հաւատքի եւ առանց յոյսի : Սկիզբէն գիտէի, ստոյգ գիտակցութեամբ, թէ այն պարագային երբ զայն հրատարակէին, անկէ պիտի անդութօրէն յապաւէին այն ինչ որ մարդկային բնոյթ կրնար ունենալ եւ լաւագոյ պարագային պիտի դառնար ուրիշ արտադրութիւն մը սնընդային գրականութեան : (Արդարեւ ճիշդ պատահածն ալ այդ եղաւ) : Հասած էի կէտի մը, ուր ո'չ կրնայի գրել, ո'չ քնանալ, ո'չ շնչել ...

Ինչ որ կարեւոր է գրականութեան մէջ, նորութիւնն է, այն բանը որ արհեստականօրէն ինքնուրոյն է : Գրագէտ մը նախ եւ առաջ արուեստագէտ մըն է, որ կը փորձէ ներխուժել անծանօթէն ներս : Պէտք է պարկեշտ եւ առարկայական ըլլայ եւ ի վիճակի ըլլայ իր ստեղծագործական աշխատանքը ազատօրէն կատարելու : Ահաւասիկ ցայտուն ճշմարտութիւններ :

Ահաւասիկ ճիշդ այս է որ մերժուած է Խորհրդային Միութեան գրողներուն :

Գեղարուեստական ազատութիւնը Խոր. Միութեան մէջ վերածուած է խորհրդային գրութեան եւ համայնավար կուսակցութեան փառաբանութիւն հիւսելու ազատութեան, ինչպէս նաեւ մարդիկը մըղելու որպէսզի պայքարին համայնավարութեան համար : Ասոր տեսական հիմը, յօդուած մըն է զոր Լենին գրեց վաթսուն տարի առաջ «Կուսակցութեան կազմակերպութեան, եւ կուսակցութեան գրականութեան» մասին, ուր կը յայտարարէ թէ իւրաքանչիւր գրող պէտք է կուսակցութեան փրոփականտը ընէ : Իր աշխատանքը կը կայանայ կուսակցութենէն ստանալու հրամաններ եւ կարգախօսքեր եւ զանոնք տարածելու մէջ :

Այս կը նշանակէ թէ Ռուսիոյ մէջ, գրագէտները կը գտնուին հետեւեալ երկընտրանքին առջեւ.

Պարզապէս յանձնուիլ հետեւեալ ապուշութեան՝ ընդունիլ որ իրենց խելքը եւ իրենց խիղճը չմիջամտեն իրենց արարքներուն : Եթէ Սթալին կը փառաբանուի, փառաբանեցէք Սթալինը : Եթէ մարդոց հրամայուի որ եգիպտացորեն տնկեն, գրեցէք եգիպտացորենի մասին : Եթէ կ'ամբաստանեն Սթալինը իր ոճիրներուն համար, ամբաստանեցէք Սթալինը : Եւ երբ կը դադրին զայն քննադատելէ, դուք ալ դադրեցուցէք քննադատութիւնը :

Այնքա՞ն խորհրդային գրագէտներ կան, որ այսպէս են : Բայց կեանքի ճշմարտութիւնը պիտի չներէ մարդու մը որ կը բռնաբարէ իր խիղճը : Այդ գրագէտները դարձած են մտքի շնակաչ հաշմանդամներ, եւ այն թաքուն ցաւը որ կը ծնի իրենց փճացուցած տաղանդին պատճառաւ, այն աստիճան կը կրծէ զիրենք, որ իրենց ողբալի գոյութիւնը արժանի չէ կեանք կոչուելու այլ՝ կեանքին ծաղրանկարը : Դժուար պիտի ըլլար երեւակայել աւելի գէշ պատիժ մը քան այն մէկը որ կը կայանայ կեանք մը ապրիլ վախէն դողալով, փորձել երկչոտութեամբ լաւ ըմբռնել վերջին հրահանգներու իմաստը, սարսափելով ամէնէն պզտիկ սխալին : Ո՛հ, Աստուած իմ :

Լաւ գրել, ինչպէս կը թելադրեն իրենց տաղանդը եւ խիղճը : Մէկի դէմ հարիւրով, այս կը նշանակէ թէ ինչ որ կը գրեն երբեք պիտի չհրատարակուի, այլ պարզապէս պիտի թաղուի : Ասոր արդիւնքը կրնայ նոյնիսկ ըլլալ հեղինակին Ֆիզիքական հաշուեյարդարը : Տխուր է մտածել որ Ռուսթան, այս մարդին մէջ ունի հաստատուն եւ հին աւանդութիւններ : Իր լաւագոյն հեղինակները միշտ ալ հալածուեցան, քաշուեցան դատարաններու առջեւ, սպաննուեցան կամ անձնասպանութեան մղուեցան :

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Փիւժէ ս/ Առժանսէն Տէր եւ Տիկին Յովհ. Կիրակոսեան 5000 Ֆր. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի, ի գնահատութիւն անոր տարած բարերար աշխատանքին :

×

Միլանոյէն Տէր եւ Տիկին Վազգէն Բամպակեան հարիւր հազար լիռ նուիրած են Կապոյտ Խաչի, Օգափ. կայան իրենց այցելութեան առթիւ :

ՀԱՋԱՐԱՄԵԱԿՆԵՐԻ ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ԳԱՆՁԱՐԱՆԸ

Գիտութիւնների Ակադեմիայի հրատարակութեամբ նորերս լոյս է ընծայուել Մատենադարանի հայագիտական մատենաշարի հերթական հատորը հանդիսացող «Պատմութիւն եւ խրատք Իւիկարայ ի Մաստնոյ» (հայկական խմբագրութիւն), աշխատասիրութեամբ Արտաշէս Մարտիրոսեանի։

Իւիկարի պատմութիւնը երկու ու կէս հազարամեակի վաղեմութիւն ունի եւ պատկանում է Մ. Արեւելքի հնագոյն ժողովուրդների ամենաուշագրաւ գրական, դեղարուեստական, փիլիսոփայական, մանկավարժական գործերի շարքին։ Սա պատուաւոր տեղ ունի Գիլգամիշի, Աստուածաշնչի, Եզովպոսի առակների, «Հազար ու մէկ գիշերների», «Հազար ու մէկ օրերի» եւ նման մեծարժէք ստեղծագործութիւնների շարքում։

Իւիկարի խրատները դեռեւս Ք. Ա. մի կէս հազար տարի իր հարազատ Ասորեստանից դուրս են եկել, եւ թարգմանուել՝ մի ժողովուրդից անցել միւսին։ Նոր միջավայրում գրանք յաճախ տեղայնացուել են, ազգայնացուել եւ համարուել սեփական ստեղծագործութիւններ։ Նոյնպիսի տարածում եւ հիւրընկալութիւն են գտել տարբեր երկրներում նաեւ հրէական Աստուածաշունչը, Եզովպոսի առակները եւ «Հազար ու մէկ գիշերներ» հէքեաթների ժողովածուները։ Սակայն այդ երկերի տարածումը եւ նորանոր միջավայրներ սեփականելը տեղի են ունեցել տարբեր եղանակներով ու միջոցներով։ Այսպէս, եթէ հրէական, յետագայում նաեւ քրիստոնէական սրբազան գիրք՝ «Աստուածաշունչը», միայն գրական – կրօնական ուղիներով է աշխարհը նուաճել, ընդ որում հոգեւոր պետերը, եկեղեցականներն աչալուրջ հսկել են ու խափանել բնագրի ամէն մի աղճատում, ապա Իւիկարի պատմութիւնը եւ Եզովպոսի առակները, կամ «Հազար ու մէկ գիշերները» զերծ լինելով կրօնական հսկողութիւնից, երկրից երկիր են անցել թէ՛ գրաւոր եւ թէ՛ բանաւոր եղանակներով։

Այդ նշանաւոր գրական յուշարձանները թարգմանուած են հին աշխարհի բազմաթիւ լեզուներով։ Այսպէս, օրինակ՝ Իւիկարի պատմութիւնը թարգմանուած է ասորերէն, յունարէն, արաբերէն, հայերէն, ղփչաղերէն, թուրքերէն, ինչպէս նաեւ՝ համարեա բոլոր սլաւոնական լեզուներով։

Իւիկարեան թարգմանութիւնները առանց բացառութեան դարերի ընթացքում ենթարկուել են խմբագրման, պատմութեան բովանդակութիւնը վերապատմել են իւրայատուկ ձեւով, այնպէս են խմբագրել, որ անհնարին է դառնում ըստ կըզբնական բնագրի վերականգնումը։ Այդ է եղել գրաւոր բնագրի վիճակը։

Մինչ պատմա – բանասիրական քննութեան ժամանակաշրջանը «Իւիկարի պատմութիւնը եւ խրատները» ամէնուրեք ուներ բազմաթիւ ձեռագիր օրինակներ։ Բաւական է այստեղ նշել, որ հայերէն թարգմանութիւնը Մատենադարանում եւ այլ ձեռագրատուներում հաշւում է հարիւրից աւելի, այլեւայլ դարերում գրուած օրինակները, որոնցից եւ ոչ մէկը չի կարելի հիմք ընդունել, ձեռագրերի համեմատութիւն կատարել եւ քննական բաղդատական բնագիր պատրաստել։

Եթէ հայերէն թարգմանութեան ձեռագրերն այդպիսի պատկառելի քանակութիւն են կազմում, ապա բազմաթիւ հին ու նոր լեզուների թարգմանած տարբեր բակների յայտնի ու անյայտ ձեռագրերը երեւի մի քանի հազարի հասնեն։

«Իւիկարի պատմութիւնն ու խրատները» լոյս է տեսել Կիւթենպէրգի մահից 8 տարի անց 1476ին Միլանում, Եզովպոսի անունով։

ԺԸ. դարի սկզբից ծայր է առնում այդ ուշագրաւ գրական յուշարձանի քննական ուսումնասիրութիւնը։ Գիտնականները ձգտում են ճշդել այդ յուշարձանի ազգային պատկանելիութիւնն ու գրութեան դարաշրջանը, նրա կապը Աստուածաշնչի, Եզովպոսի կենսագրութեան, ինչպէս նաեւ «Հազար ու մէկ գիշերներ» հէքեաթի ժողովածուի հետ։ Ամանիից սկսած (ԺԸ. դարի առաջին քառորդից մինչեւ մեր օրերը բազմաթիւ եւրոպացի գիտնականներ՝ Նոլդեկէ, Զախառու, Հոֆման, Մայէր, Կրոմպախէր, Ֆր. Նաու, Կոնիբէր, Միլլէր եւ ուրիշներ) համակողմանի մանրազնիւ քննութեան են ենթարկել այս գործին այլեւայլ տարբերակները, նրա հնագոյն խմբագրութիւնը, որ պահպանուել է Ք. Ա. հինգերորդ դարում գրուած արամէական պապիրոսների վրայ եւ յանգել են այն եզրակացութեան, որ վերջինս էլ նախնականը չէ եւ որ նրա սկզբնագիրը ամենայն հաւանականութեամբ ձեւակերպուած է եղել Շրդ դարում Ք. Ա.։

Հայկական միջավայրում «Իւիկարի պատմութիւնն ու խրատները» սկսել են տպագրուել 1708 թ. «Պղնձէ քաղաքի պատմութեան» հետ միասին եւ մինչեւ մեր օրերն ունեցել են մօտ տասը տպագրութիւն, որոնց հիմքն է կազմել «ուշ չրջանի խիստ աղաւաղ եւ բարբառային չերտերով ծածկուած» մի մայր ձեռագիր։ դրանցից տարբերւում է Ֆր. Կոնիբէրի պատրաստած հրատարակութիւնը, որ կազմուած է ութ ձեռագրի բաղդատութեամբ։

Ֆր. Կոնիբէրի բնագիրն առիթ է տալու բազմահմուտ բանասէր Հ. Յ. Տաշեանին դրելու մի հետաքրքրական աշխատութիւն, որի մէջ նա քննութեան է առնում այս գործի եւ Եզովպոսի ու Տովբիթի դրքի աղերսները, հայկական թարգմանութեան բնոյթը, ժամանակը եւ այլ խնդիրներ։ Հ. Տաշեանն իր վերջնական խօսքը չի ասում, քանի որ Ֆ. Կոնիբէրի հրատարակութեաւ բնագիրը «լը – ճողուած է ռամկաբանութիւններով, որոնք չեն միաբաներ թարգմանութեան առհասարակ ընտիր եւ հին գրական լեզուին հետ ...», ուստի ընդհատում է իր ուսումնասիրութիւնը։ «Հայ բանասիրաց առաջին գործն ըլլալու է այսպիսի քնար գիր մը դնել», այս էր բազմահմուտ բանասէրին բաղձանքը։

Եթէ հանրագումարի բերելու լինենք այն ամէնը, ինչ կայ հայ գրականութեան եւ բանասիրութեան մէջ, մենք կ'ունենանք «Իւիկարի պատմութեաց ու խրատանների» հարիւրից աւելի ձեռագիր ընդօրինակութիւններ — խիստ աղճատուած, դարերի ընթացքում վերախմբագրուած— մի յօդուած ու Հ. Տաշեանի քննութիւնը, ապա այս ոչ հարուստ գիտական նիւթին, որպէս յաւելուած, եւրոպական բանասէրների հարուստ գիտահետազօտական գրականութիւնը։ Այս ամէնը ժառանգութիւն է մատցել Ա. Մարտիրոսեանն անց – եալից։

Ա. Մարտիրոսեանը ի մի է հաւաքում յայտնի ձեռագրատուներում պահուող գրչագիր օրինակները եւ, միացնելով Մատենադարանի ձեռագրերի հաւաքածուին, մանրամասն ուսումնասիրում, բծախնդրութեամբ բաղդատում մէկ ձեռագիրը միւսի հետ, նշում տարբերութիւնները, որոշում դրանց նմանութիւնները, ապա վերախմբագրում նիւթերը։ Այս եղանակով նա կարողացել է «Իւիկարեան» ձեռագրերի ամբողջ հարստութիւնը բաժանել վեց հիմնական տարբերակների։

Բանասէրը կցում է նաեւ Իւիկարի գրոյցի հայկական խմբագրութեան հետ առնչուող «Ասօք վիմաստասիրաց եւ խրատք հասարակաց» քնագիրը, որ ունի աւելի քան 14 դրչագրական օրինակներ։

«Իւիկարի պատմութիւնն ու խրատները» վերատառութիւնը բանասիրական մեծ ժէք եւ հմտալից գործ է։ Ընթերցողը կարող է մեծ հետաքրքրութեամբ կարդալ հազարաւոր տարիների ընթացքում կուտակուած մարդկային հասարակութեան անդուլ փորձից բխած այս խմաստութիւնները ու խրատները։

Ակադ. Կ. ՄԵԼԻՔ – ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԱՌԱՋԻՆ ՈՒՍՈՂԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԳԻՐՔԸ

1675ին Մարսէյլի մէջ հրատարակուեցաւ «Արհեստ համարողութեան» խորագրով հայերէն առաջին ուսողագիտական գիրքը։ Կողքէն պարզ կը դառնայ, որ ասիկա թարգմանութիւն մըն է, թէեւ այս մասին որեւէ խօսք կամ յիշատակութիւն չկայ գիրքին մէջ։

Հայ բանասէրներները հետաքրքրուած են ընդհանրապէս թարգմանիչին անունով։ Ուսումնասիրութիւնները բերած են այն եզրակացութեան, որ թարգմանութիւնը կատարած է լեզուաբան («Հոլով») Յակոբեան – Կոնստանդինոպոլսեցին. ան գրաբարի թարգմանած է կարգ մը գիրքեր, որոնք տպագրուած են Վենետիկ, Հռոմ եւ Մարսէյլ։ Պատմութենէն յայտնի է, որ 1674 – 1675ին Յակոբեան գտնուած է Մարսէյլ, ուր կատարած է թարգմանութիւններ։ Սակայն 290 տարիէ ի վեր կարելի չէր եղած ճշդել, թէ թարգմանիչը ինչ գիրք ունեցած է ի ձեռին՝ թարգմանութեան համար։ Մենք վերջերս ուսումնասիրեցինք մինչեւ 1675 հրատարակուած աւելի քան հարիւր թուրքերէն գիրք։ Այս տարի Լենինգրադի գրադարանին մէջ յայտնաբերեցինք 1650ին, լատիներէն լոյս տեսած այն գիրքը, որ հանդիսացած է հայ հեղինակին թարգմանութեան հիմնական աղբիւրը։ Ասիկա գերմանացի ուսողագէտ Քրիստափոր Կլաւիուսի «Գործնական թուաբանութեան համառօտ չարադրանք, վերբերեալ գրքի աղերսները, հայկական թարգմանութեան բնոյթը, ժամանակը եւ այլ խնդիրներ։ Հ. Տաշեանն իր վերջնական խօսքը չի ասում, քանի որ Ֆ. Կոնիբէրի հրատարակութեաւ բնագիրը «լը – ճողուած է ռամկաբանութիւններով, որոնք չեն միաբաներ թարգմանութեան առհասարակ ընտիր եւ հին գրական լեզուին հետ ...», ուստի ընդհատում է իր ուսումնասիրութիւնը։ «Հայ բանասիրաց առաջին գործն ըլլալու է այսպիսի քնար գիր մը դնել», այս էր բազմահմուտ բանասէրին բաղձանքը։

Եթէ հանրագումարի բերելու լինենք այն ամէնը, ինչ կայ հայ գրականութեան եւ բանասիրութեան մէջ, մենք կ'ունենանք «Իւիկարի պատմութեաց ու խրատանների» հարիւրից աւելի ձեռագիր ընդօրինակութիւններ — խիստ աղճատուած, դարերի ընթացքում վերախմբագրուած— մի յօդուած ու Հ. Տաշեանի քննութիւնը, ապա այս ոչ հարուստ գիտական նիւթին, որպէս յաւելուած, եւրոպական բանասէրների հարուստ գիտահետազօտական գրականութիւնը։ Այս ամէնը ժառանգութիւն է մատցել Ա. Մարտիրոսեանն անց – եալից։

տուղուած ու լրացուած իրեն՝ հեղինակին կողմէ» վերատառութեամբ գիրքն է։ Ինչպէս կ'երեւի, բնագրին եւ թարգմանութեան խորագիրները իրարու չեն համապատասխաներ։ Սակայն երկու գիրքերուն բովանդակութիւնները, թուաբանական խնդիրները եւ վարժութիւնները կը հաստատեն, որ Յով. Յակոբեան իր ձեռքին տակ ունեցած է Քր. Կլաւիուսի աշխատութիւնը։

Գերմանացի Կլաւիուսը (1537 – 1612) Եւրոպայի մէջ իր ժամանակի յայտնի ուսողագէտներէն էր։ Անոր գրչին կը պատկանին չատ աշխատութիւններ։

«Արհեստ համարողութեան» գիրքին յառաջաբանն ու վերջաբանը չարադրուած են գրաբար, իսկ ամբողջ բնագիրը՝ աշխարհաբար։ Հարկ է նշել, որ այս աշխատութիւնը հայ մատենագրութեան մէջ կը հանդիսանայ աշխարհաբար լեզուով առաջին տպագիր գիրքը։

Հատորը ունի 147 էջ եւ բաղկացած է երկու մասէ։ 79 էջէ կազմուած առաջին մասը ունի հինգ, իսկ երկրորդ մասը՝ եօթը գլուխ։ Թարգմանիչը առաջին գլուխին մէջ բացատրելով տասնորդական գրութիւնը, կը գործածէ զէրօ տարրը, իսկ թուանշանները կ'անուանէ «գիրեր»։ Կը ներկայացնէ աղիւսակ մը, ուր «գիրը» բառը, որ կը նշանակէ տասը հազար, կը գործածէ միլիոնի իմաստով։ Ուշադրութեան արժանի են «միլիոնաւոր» ու «միլիոնաւոր» տարաձնները, որոնք առանձնագամ ըլլալով կ'օգտագործուին ուսողագիտական գրականութեան մէջ։ Առաջին մասին յաջորդ չորս գլուխներուն մէջ բազմաթիւ օրինակներով ներկայացուած Ա. Մարտիրոսեանը ի մի է հաւաքում յայտնի ձեռագրատուներում պահուող գրչագիր օրինակները եւ, միացնելով Մատենադարանի ձեռագրերի հաւաքածուին, մանրամասն ուսումնասիրում, բծախնդրութեամբ բաղդատում մէկ ձեռագիրը միւսի հետ, նշում տարբերութիւնները, որոշում դրանց նմանութիւնները, ապա վերախմբագրում նիւթերը։ Այս եղանակով նա կարողացել է «Իւիկարեան» ձեռագրերի ամբողջ հարստութիւնը բաժանել վեց հիմնական տարբերակների։

Բանասէրը կցում է նաեւ Իւիկարի գրոյցի հայկական խմբագրութեան հետ առնչուող «Ասօք վիմաստասիրաց եւ խրատք հասարակաց» քնագիրը, որ ունի աւելի քան 14 դրչագրական օրինակներ։

«Իւիկարի պատմութիւնն ու խրատները» վերատառութիւնը բանասիրական մեծ ժէք եւ հմտալից գործ է։ Ընթերցողը կարող է մեծ հետաքրքրութեամբ կարդալ հազարաւոր տարիների ընթացքում կուտակուած մարդկային հասարակութեան անդուլ փորձից բխած այս խմաստութիւնները ու խրատները։

Ակադ. Կ. ՄԵԼԻՔ – ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ ԿԱՄ ԲԱՆԱԿԸ ԲՈՒՆԱԽՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Առաջին ու երկրորդ յարկի սենեակներն ալ ուշի ուշով խուզարկուեցան, ինչպէս նաեւ վերնայարկը։ Տան մէջ ոչ ոք մնացած էր...

— Վստահ էի որ այդ մարդիկը պիտի փախչէին, ըսաւ ոստիկանապետը, մեր բոլոր աշխատութիւնը բանի մը չծառայեց։

— Բայց գոնէ գաղտնիքը լուծեցինք եւ հասկցանք թէ ոճրագործը ինչպէս կարողացած էր տան մէջէն անյայտ ըլլալ, պատասխանեց քոմիսէրը։

— Այո՛, բայց այդ բանը հասկնալու համար չէր արժեր երկու նոր զոհեր տալ։

Ցետոյ մէկէն գոչեց.

— Բայց ի՞նչ եղած է Ահմէտ Զաւուշ։

— Ապահովաբար ան ալ մեռցուցած են ոստիկան Ալիի պէս...։

— Իսկ դիա՞կը, ո՞ւր է դիակը. տան ամէն ծակն ու ծուկը խուզարկեցինք եւ իր հետքը չգտանք, ի՞նչ կ'ըսես ասոր...

Քոմիսէրը լուռ մը լուռ մնաց, յետոյ ըսաւ.

— Իրաւ որ այդ բանը անբացատրելի է... այս մարդիկը խենթ չէին որ իրենց փախած միջոցին դիակը միասին տանէին...։

— Ահա կէտ մը որ ինծի չատ տարօրինակ ու անբացատրելի կը թուի, պատասխանեց ոստիկանապետը։

Իրաւ ալ Ահմէտ Զաւուշին պարագան դժուար էր մեկնել եւ իր անյայտացումը գաղտնիք կը մնար։

— Ինչ որ է, ա՛լ գործ չունինք հոս, եզրակացուց ոստիկանապետը, թո՛ղ մեր մարդիկը այստեղ մնան եւ մենք երթանք մեր քննութեան արդիւնքը հաղորդենք նախարար փաշային, որ անշուշտ անհամբերութեամբ կը սպասէ։

Արդարեւ երբ Շէֆիք փաշայի քով վերադարձան, այս վերջինը չատ յուզուած վիճակ մը ունէր։ Պալատական թիկնապահ մը իր քով կը սպասէր տեղեկութիւններ առնելու եւ զանոնք Սուլթանին հաղորդելու համար։ Գետնին տակէն բացուած ճամբան, ռումբերով ու զէնքերով լեցուն նկուղը, կատարուած սպանութիւնները, բոլոր այս դէպքերը սարսափ սփռած էին Եըլտըզի մէջ։

— Ի՞նչ լուր, բռնեցի՞ք ոճրագործները, հարցուց նախարար փաշան ոստիկանապետը տեսնելուն պէս։

— Ո՛չ, փաշա էֆէնտի, պատասխանեց այս վերջինը կորուկ ձայնով մը, ոճրագործները փախցուցինք բայց իրենց գաղտնիքը երեւան հանեցինք վերջապէս։

— Քանի՞ փարա կ'ընէ այդ գաղտնիքը, մեզի ոճրագործները պէտք էին, բուն գաղտնիքը անոնց գովն էր, գոչեց նախարարը դժգոհ դէմքով մը։

Ցետոյ ամբողջ անցուդարձը մանրամասնօրէն պատմել տուաւ։

Այս ամէնուն մէջ կէտ մը կար, որ անբացատրելի կը մնար, այն է՝ Ահմէտ Զաւուշի անյայտացումը։

— Այդ մարդը եթէ սպանուած էին, պէտք էր որ դիակը գտնուէր, ինչպէս մէջտեղն էր ոստիկան Ալիի դիակը. իսկ եթէ ողջ էր, պէտք է որ երեւան ելլէր, տրամաբանեց ոստիկանութեան նախարարը։

Ոչ ոք կրնար յստակ կարծիք մը յայտնել այս մասին։

Սալոմոն մանուանդ, խոր մտածումի մէջ թաղուած, կը ջանար լուծել այս հանգոյցը։

ԳԼՈՒԽ Ժ.

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ապտիւլ Համիտ երբ իր ղրկած պաշտպանին միջոցով Տէրվիշ փաղոյի դէպքերուն նոր մանրամասնութիւնները լսեց, իր մտատանջութիւնն ու հոգեկան տագնապը ա՛լ աւելի սաստկացան։

Իր առաջին մտածումը եղաւ այդ երկու տուներն ալ ծախու առնել որեւէ պատրուակով մը անունով եւ ըստ այնմ լաստականի մը անունով եւ ըստ այնմ հրամայեց որ իսկոյն այդ բնակարանները գրուին ու առանց պատճառի տերերը դանեն ու առանց հանջուած գինը նկատողութեան առնելու, անմիջապէս փոխանցման գործողութիւնը կատարեն։ Իր մեծագոյն ջանքն էր խեղդել ու մանուանդ ծածուկ պահել գեռնափոր անցքին ու պոմպայով լեցուն նկուղին պարագաները։ Կը վախնար որ ատոնց յայտնութիւնը գէ՛ օրինակ մը կ'ըլլար ուրիշներուն, որոնք այդպիսի իրողութենէ մը քաջալերուած, կրնային աւելի յանդուգն ծրագիրներ մշակել։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 192)

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ

Ֆ. ՊԱՆ

ՊԱՐԱՎԱՆ

—*—

ԲԱՑԱՎ ՎԱՂԱԽՏԻ

Իր նիներ պատկերները ու գրվածքները նվիրում է ընթերցող հասարակությանը Ֆրանսիայի ամենամեծ գրողներից մեկը՝ Ալֆոնս Դոդեն։ Նրա գրվածքները ամբողջ աշխարհում մեծ հռչակ են վայելում։ Նրանք ներկայացնում են ֆրանսիական կյանքի ամենաբնորոշ կողմերը։ Ֆրանսիացի ընթերցողները սիրով կընդունեն Դոդեի նոր գրվածքը։

— Հայր Ամբրուազ, ասում է Ժակ Ռենալը, ես եկել եմ ձեզ մոտ խոստովանվելու։ Ես մեղավոր եմ մի ծանր հանցանքի մեջ։ Ես սպանել եմ մարդու։

Ֆրանսիական մեծ հեղափոխության ժամանակ էր։ Ժակ Ռենալը, որ ազնվական ծագում ուներ, ֆրանսիական բանակի սպա էր։ Նա մասնակցել էր Վենդեի ապստամբությանը, որ հեղափոխության դեմ էր բարձրացել։ Ապստամբները պարտություն կրեցին, և Ռենալը ստիպված եղավ փախչել։ Նա ուզում էր Անգլիա անցնել, բայց ճանապարհին հանդիպեց մի ուրիշ փախստականի, որ Ռենալի ընկերն էր։ Ընկերը նրան խնդրեց, որ իր տեղը գնա և ինքը նրա տեղը գնա։ Ռենալը համաձայնեց։ Ընկերը գնաց, իսկ Ռենալը մնաց։ Նա ուզում էր Անգլիա գնալ, բայց հանկարծ հիվանդացավ։ Հիվանդությունը երկար տևեց։ Ռենալը ապաքինվելուց հետո գնաց Ֆրանսիայի հյուսիսային նավահանգիստներից մեկը, որտեղից նավ էր նստելու Անգլիա գնալու համար։ Այդ նավահանգստում նա հանդիպեց մի ծերունի քահանայի, որ ֆրանսիական հեղափոխության թշնամի էր։ Ռենալը նրան խոստովանեց իր մեղքը։

— Ես սպանել եմ մարդու, ասում է նա քահանային, և ինձ համար ոչ մի հանգստություն չկա։ Ես ուզում եմ Անգլիա գնալ, բայց հիվանդացա։ Հիվանդությունը երկար տևեց։ Ես ուզում եմ ապաշխարել իմ մեղքի համար։ Ես ուզում եմ ֆրանսիական հեղափոխության թշնամի դառնալ։ Ես ուզում եմ ֆրանսիական հեղափոխության թշնամի դառնալ։

Քահանան ասում է նրան, որ ինքն էլ է հեղափոխության թշնամի։ Նա ասում է, որ ինքն էլ ուզում է Անգլիա գնալ, բայց հիվանդացել է։ Նա ասում է, որ ինքն էլ ուզում է ապաշխարել իր մեղքի համար։ Նա ասում է, որ ինքն էլ ուզում է ֆրանսիական հեղափոխության թշնամի դառնալ։

Ռենալը և քահանան որոշում են միասին գնալ Անգլիա։ Նրանք նավ են նստում և ճանապարհ ընկնում։ Ճանապարհին նրանք հանդիպում են մի ուրիշ փախստականի, որ նրանց ասում է, որ ինքն էլ ուզում է Անգլիա գնալ, բայց հիվանդացել է։ Նա ասում է, որ ինքն էլ ուզում է ապաշխարել իր մեղքի համար։ Նա ասում է, որ ինքն էլ ուզում է ֆրանսիական հեղափոխության թշնամի դառնալ։

Ռենալը, քահանան և նրանց նոր ընկերը նավը հասցնում են Անգլիա։ Նրանք իջնում են ափ և գնում են մի հյուրանոց։ Հյուրանոցում նրանք հանդիպում են մի ուրիշ փախստականի, որ նրանց ասում է, որ ինքն էլ ուզում է Անգլիա գնալ, բայց հիվանդացել է։ Նա ասում է, որ ինքն էլ ուզում է ապաշխարել իր մեղքի համար։ Նա ասում է, որ ինքն էլ ուզում է ֆրանսիական հեղափոխության թշնամի դառնալ։

Ռենալը, քահանան և նրանց նոր ընկերը հյուրանոցում

Օրեր եւ Ժամեր

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԾՆՈՒՆԴ

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տէր-Մինասեան ուրախութեամբ կը ծանուցանեն իրենց չորրորդ զաւկին՝

ՎԱՀԷի

ծնունդը :

Փարիզ, 1969, Յուլիս 28

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ

Քոյրերու դպրոցի արձանագրութիւնները սկսած են : Կ'ընդունուին չորսէն 12 տարեկան աղջիկները, ցերեկօթիկ եւ դիշերօթիկ, դպրոցը կը հետեւի պետական ուսմանց, ինչպէս նաեւ հայերէնի դասընթացքները :

Ծանօթութեանց համար դիմել վարչութեան, ամէն օր բացի կիրակիէ :

73, Աւ. Հաւրի Պարպիւս,
95, Առնուվիլ լէ Կաճէս :
(Շոգեկառք առնել կար տիւ Նորէի) :

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
ԵՒ ՆՈՒՊԱՐ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Ինչպէս ամէն տարի, ամառուան եղանակին առթիւ Միութեան «Նուպար» մատենադարանը փակ պիտի մնայ Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբացուի Երկուշաբթի, 1 Սեպտ. 1969ին :

Բացառաբար, այս տարի Միութեան Փարիզի գրասենեակն ալ փակ պիտի մնայ նոյն Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբացուի Երկուշաբթի, 1 Սեպտեմբեր 1969ին : Կը խնդրուի նկատի ունենալ :

ԴԻՒԱՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Եւրոպայի կեդր. Յանձնաժողովի

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի աշխատանքները սկսած են : Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան :

1, Պուլվար տիւ Նոր, Լը Ռէնսի
Հեռաձայն 927-01-72 :

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՄԱՐՍԷՅԼ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի դրասենեակը (7 Րիւ Բաբէր) ամառուան եղանակի առթիւ փակ պիտի մնայ Օգոստ. 8էն մինչեւ Օգոստոս 18 :

Հ. Յ. Դ. ԲԱՆԳԱՐԱՆԸ

Օգոստոս ամսուան ընթացքին բաց պիտի ըլլայ երկ. եւ շբ. օրերը ժամը 16-19 :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Ապրի Տիկին Ս. Սուճեան (Սէնթ Էթիէն) կը նուիրէ հարիւր Ֆր. , ի նպաստ Հայ-Կարմիր Խաչի Օգափ. կայանի ծովահայեաց նոր չէնքին գնումին, իր ողբ. ամուսնոյն յիշատակին :

Ապրի Տիկին Պալճեան (Սէն Էթիէն) կը նուիրէ յիսուն Ֆրանք ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի Օգափ. կայանի ծովահայեաց նոր չէնքին գնումին :

Ապրի Տիկին Օ. Պարսամեան կը նուիրէ յիսուն Ֆրանք ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի բարենպատակ ձեռնարկներուն, Պ. Ժան Նուպար Սողոմոնեանի ամուսնութեան ուրախ առիթով :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ
ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Գէորգ Զաւուշ խումբի, հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի :

Կիրակի (10 Օգոստոս) ամբողջ օրը,
Փառք Վօկրեզէր
Ռութ Նասիոնալ 7, Առ տէ Շօֆէօռ,
Պառ տէ Շօֆէօռ

Հանդիսավայրը կը գտնուի Պուշ Տիւ Լուի եւ Պիոյի միջեւ :

«Պառ տէ Շօֆէօռ»ի անկիւնէն 20 մեթր ներս :

Կը նախագահէ Ընկ. ԴԵՂԱՄ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ
Կը խօսի Ընկ. ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցի Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը :

Կառք չունեցողները կրնան Քան կամ Անթիպ զացող օթոքառները առնել եւ իջնել Պառ տէ Շօֆէօռի կայանը :

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի առթիւ այն բաժանորդները որոնք կ'ուզեն իրենց հասցէն փոխել պէտք է 3 օր առաջ դիմեն վարչութեան անձամբ կամ գրաւոր (հեռաձայնով հաղորդուած փոփոխութիւնները չեն ընդունուիր), տալով իրենց հին եւ նոր հասցէները, ընթեռնլի գրուած եւ 5 ֆր. :

Արձակուրդի համար, մէկ ամսուան բացառիկ բաժանորդագրութիւն՝ 15 ֆր. :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

ՌՈՒԲԷՆ ՄԵԼԻՔ ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՄԱՍԻՆ

Հինգշաբթի, Օգոստ. 7, ժամը 9·20էն 11·30 Ֆրանս Քիւլթիւռի «գրական առաւօտներու» յայտագրին ընթացքին, (ուրիշ հաղորդումներու չարքին)՝ Ռուբէն Մելիք կը խօսի հայ երաժշտութեան մասին (կոմիտաս) :

×

Այս կիրակի, (Օգոստ. 10) առաւօտ ժամը ութին Ֆրանս – Քիւլթիւռ կայանէն՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՔԱՒՈՒՂԻԻՆ ՎՐԱՅ

ԱՆՈՅՇ ՕՓԵՐԱ

Մարսէյլի բոլոր Միութիւններէն կազմուած դեղարուեստասիրաց Միութիւնս մեծ ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ 1970ի Մայիսին Արմէն Տիգրանեանի ԱՆՈՅՇ ՕՓԵՐԱՆ պիտի ներկայացնէ՝ բեմադրութեամբ մեծ երաժշտագէտ՝ Ժորժ Քոմպլ :

Միութիւնս կոչ կ'ընէ Մարսէյլի բոլոր Հայ երիտասարդներուն եւ երիտասարդուհիներուն, որոնք երգը կը սիրեն եւ երգելու յարմարութիւն ունին, երգչախումբին արձանագրուելու, ժամը 14էն 18, 7 Րիւ Փափէռ, Բարեգործականի սրբարանին մէջ : Առաջին փորձը տեղի կ'ունենայ Սեպտ. 5ին ժամը 7·30-9·30 :

ԴԻՒԱՆ

ԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՍԵԻՐԸ

Բացուած են 1969 – 1970 ուսումնական տարեշրջանին արձանագրութիւնները :

Ծնողքները, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, փութով դիմեն վարժարանին տեսչութեան, գրաւոր կամ անձամբ :

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի, պետական ուսումնական ամբողջական ծրագիրը (մատէրնը) 7րդ դասարանէն սկսեալ (10 տարեկան) :

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրութիւն առնել, գրաւոր կամ հեռաձայնով :

Հեռ. 027-18-28

ԱՐԻՒՆՈՏ ԷՋԵՐ
ԵՒ
ԱՊՐԻԼ 11-24, 1915

Հեղինակ
ՄԵՍՐՈՊ ՏԷՐ – ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Բ. տպագրութիւնը սպասելու վրայ է : Դիմել՝ Հրանտ – Սամուէլի, Բալուեանի (Փարիզ), Մերիկեանի (Մարսէյլ), գրատուները եւ հեղինակին մօտ :—

77, Ռիւ Ռոպէր Տիւփոճ, 92 Անիէր,
Հեռաձայն՝ 733 – 11-00 :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին :

×

Ֆրանսահայ Կայ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս Գաղինօ տը Շարպոնիէրի չքեղ սրահներուն մէջ :

×

ԿՈՄԻՏԱՍ վարդապետի ծննդեան հարիւրամեակը կը կատարուի համազգային մեծ չուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, կիրակի օր :

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն, նկատի ունենալ այս թուականը :

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ 31

Colonie St. André, Route de Bessan — BEZIERS (HERAULT)

Բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնո ղ նոր, արդիական շէնք մը, գեղեցիկ դարաստանով :

ՎԱՀՐԱՍԻ ԾՈՎԱՓԻՆ ՄՕՏ

Ամբողջական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս նաեւ զանազան խաղեր :

Մասնակցութեան մէկ ամիս 450 ֆրանք Տասը օրէ աւելի օրական՝ 20 ֆրանք
Տասը օրէն պակաս օրական՝ 25 ֆրանք

ԵՂԱՆԱԿԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՁԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա.— ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10էն 25

երդուդարձ օդանաւով.— ՁԱՇ Մոսկուայի մէջ — գին 2000 ֆրանք :

ԱՌԱՏՕՏՈՒՆ ՓԱՐԻԶ — ԵՐՕԿՈՅԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆ

Բ.— 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԷՆ 12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — ԵՐԴՈՒՂԱՐԶ ՕԴԱՆԱՒՈՎ

Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետ Վազգէն Ա.ի ծննդեան 60ամեակի

եւ կոմիտաս վարդապետի ծննդեան 100ամեակին առիթներով

2 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ, 15 ԼՐԻՒ ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այս խումբերուն մաս կազմող բոլոր ղեսպանչրջիկները պիտի իջեւանեն «ԱՐՄԵՆԻԱ» հիւրանոցին մէջ : Գինն՝ 2000 Ֆրանք :

Արձանագրութեանց համար դիմել՝
TRANSTOURS, 22 Rue du 4-Septemble, Paris — Tél. : 742-77-40

ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ կ. ՈՒՆՁԵԱՆի, ամէն Հորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15 – 18 :

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆի՝ 11, Rue du Bassin - Saint-Julien
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ՊԱԼԵԱՆի՝ 154, Rue Barabanne — Tél. 60.01.11

ՎԱՀԱՆԻ ՄԷՋ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԳԱՄՊԱՐԵԱՆի – ՏԻՍԻՆի մէջ Կ. ԳԱՐԱԵԱՆի :

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԴԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	միւնչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	միւնչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈՒԱՆ ԾԱՂԿԱԳՈՒՆԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազգերու համար են, չորրորդ էջը :

կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազգերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 7
ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI
7 AOUT
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11582 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE — No 11.582

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՎԱՆՔԻՆ ԳԱՆՁԵՐԸ

Ֆրանսական եւ անգլիական հեռագրական գործակալութիւնները Օգոստոս մէկ թուականով կը հաղորդէին Երուսաղէմէն թէ տեղւոյն կարգ մը հիւպատոսներուն եւ քաղաքապետութեան միջեւ վէճ մը ծագած ըլլալով, այս վերջինը ջնջած է անոնց առանձնաշնորհները :

Թերթիս Օգոստոս 2ի թիւին մէջ հրատարակեցինք Նիւ Եորք Հէրըլտի Երուսաղէմի թղթակցին հաղորդած տեղեկութիւնները :

Յիշեցնենք կրկին .

Խնդիրը հետեւեալն է :

Երուսաղէմի Հայոց պատրիարքարանը եւ իսրայելական քաղաքապետութիւնը Յուլիսի վերջերը միասնաբար կազմակերպեր են հայ գրական եւ դեղարուեստական դանձերու ցուցահանդէս մը, որու բացման հրաւիրեր են զանազան պաշտօնական եւ ականաւոր անձնաւորութիւններ եւ հիմնարկութեանց ներկայացուցիչներ :

Հրաւէրին մերժած են պատասխանել, այսինքն հայկական դանձերու ցուցահանդէսին չեն ուզած ներկայ ըլլալ Ֆրանսայի, Միացեալ Նահանգներու, Մեծն Բրիտանիոյ, Սպանիոյ եւ Թուրքիոյ հիւպատոսները, որոնց գրասենեակները կը գտնուին Երուսաղէմի արաբական բաժնին մէջ :

Հիւպատոսները այս դիրքը բռնած են, որպէսզի ցուցահանդէսին իրենց ներկայութիւնը չմեկնաբանուի իբրեւ ճանաչում Սուրբ Քաղաքի արեւելեան բաժնին կըցմաչ Իսրայէլի կողմէ :

Ինչպէս յայտնի է, Հայոց Ս. Յակոբեանց վանքը կը գտնուի Սիոնի բարձունքին վրայ, այսինքն արաբական թաղամասին մէջ, որ ծանօթ է իբրեւ «հին Երուսաղէմ» :

Անցեալ տարի Իսրայէլի խորհրդարանը (Քենեսէթ) միակողմանի կերպով եւ միաձայնութեամբ Երուսաղէմի հին ու նոր մասերը յայտարարած էր իբրեւ վերջնական մայրաքաղաք հրէական պետութեան, հակառակ ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդին 22 Նոյեմբեր 1967ի որոշման : Իսրայէլի պատասխանատու վարիչները քանիցս պաշտօնապէս յայտարարեցին թէ այս կէտին շուրջ ո՛չ մէկ սակարկութիւն կ՛ընդունին : Երուսաղէմ անբաժանելի մասը պէտք է կազմէ Իսրայէլի անկախ պետութեան :

Անցեալ Հինգշաբթի Երուսաղէմի քաղաքապետ Թէտտի Քոլլէք Իսրայելեան հեռատեսիլի արաբական յայտագրին մէջ հանդիսաւորապէս յայտարարեր է, որ քաղաքապետութիւնը այսուհետեւ պիտի չմանչնայ Երուսաղէմի արեւելեան բաժնին մէջ հաստատուած հիւպատոսներու առանձնաշնորհները : Այս որոշումը տրուեր է անոր համար, որ յիշեալ հիւպատոսները ցարդ իրենց պետութեան կողմէ ո՛չ մէկ հաւատարմագիր ներկայացուցած են Իսրայէլի պատկան իշխանութեանց : Ըստ իրեն, յիշեալ պարոնները անտեղի եւ անընականոն կացութեան մը մէջ կը գտնուին : Իսրայէլի արտաքին նախարարութիւնը պիտի վերաքննէ մայրաքաղաքի յորդանանեան բաժնին մէջ մնացած հիւպատոսարաններու իրաւական վիճակը : (Լը Մոնտ, 2 Օգոստոս) :

Ահա՛ թէ ի՛նչ փորձանք բացած է Հայկ. Դանձերու ցուցահանդէսը :

Պատրիարքը ամիսներ առաջ Պրիւսէլէն Երուսաղէմ հրաւիրած էր հնագէտ եւ լեզուաբան Պ. Արբակ Մխիթարեանը, հեղինակ Եգիպտոսի մասին արժէքաւոր գրքերու :— կազմակերպելու համար խնդրոյ առարկայ ցուցահանդէսը :

Այն պահուն, երբ արաբեւիսրայելեան վէճը մշտատեւ խռովայոյզ վիճակի մէջ կը պահէ Մերձաւոր Արեւելքը, մանաւանդ Պաղեստինը, խոհեմութի՞ւնէ իրենց դարաւոր պահարաններէն դուրս հանել եւ ամէն կարգի այցելուներու առջեւ ցուցադրել հայկական մշակոյթի եւ արուեստի հրաշակերտները, մագաղաթեայ ձեռագիրներ մանրանկարներով, եկեղեցական թանկարժէք սկիհներ, սաղաւարտներ, գաւազաններ, շուրջառներ եւն. :

1967 Յունիսեան պատերազմի վաղորդայնին քանի մը զինուորներ Ս. Յարութեան տաճարէն գողցեր էին Աստուածամօր արձանին վրայի ադամադեայ զարդեղէնները :

Դեռ վերջերս ճարպիկ գողեր կողոպտեցին Իզմիրի թանգարանը : Աշխարհի բոլոր կողմերը թանգարաններն ու մատենադարանները ամէնօրեայ վտանգի տակ են :

Երբ տակաւին գողցուած 23 թանկագին ձեռագիրներու գաղտնիքը չէ պարզուած, ի՞նչ իմաստ կը ներկայացնէ Երուսաղէմի վանքին դանձերը ցուցադրութեան հանելը :

Պատերազմի շրջանին եւ հաւանական վտանգի պահերուն ուրիշ երկիրներու մէջ թանկարժէք հնութիւններն ու արուեստի առարկաները ապահով վայրեր կը փոխադրուին եւ խիստ հսկողութեան ենթակայ կը դարձուին :

Երբ խաղաղութիւնը չէ վերահաստատուած դեռ սուրբ երկրին մէջ եւ մէկ օրէն միւսը նոր հրդեհ մը կրնայ բռնկիլ, ո՞վ կրնայ երաշխաւորել, որ ցուցադրուած դանձերը պիտի չվտանգուին :

Խաղաղութեան ժամանակ անգամ ցուցադրութեան չեն դրուած երբեք Երուսաղէմի դանձերը, որոնք կղպանքի տակ պահուած՝ մատչելի չեն եղած հասարակ մահկանացուներու :

Մեր վանականները ատե՞նը գտան ցուցահանդէս կազմակերպելու եւ մեր ունեցածն ու չունեցածը մէջտեղ հանելու :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՋԻՆ - ԱՐԵՒԵԼՔ

Լիբանան միշտ կառավարութիւն չունի, բայց Հանրապետութեան նախագահը՝ Շառլ Հելու յայտարարած է, զինուորական վարժարանը արտասանած մէկ ճառին ընթացքին՝ « Պաղեստինեան դատը մեր դատն է : Երբեք ճակատագրի այս նոյնութիւնը աւելի պարզօրէն արտայայտուած չէ» : Միւս կողմէ սակայն Իսրայէլի մէջ, տեղի ունեցած է մեծամասնութեան կուսակցութեան՝ «Աշխատանքի կուսակցութեան » առաջին համագումարը : Արտաքին քաղաքականութեան տեղեկատուն առաջարկած է որ կուսակցութիւնը յանձնառու ըլլայ պաշտպանելու ինչ որ Իսրայէլի կենսական սահմանները կը նկատուին այսինքն՝ ապահովել իսրայելեան ներկայութիւն մը Շարմ Էլ Շէյխ, Աքապայի նեղուցին վրայ :

Մոշէ Տայանն ալ Թէլ Ավիվի մէջ յայտարարած է.— «Եթէ, այս ամառ, շահինք Սուէզի ջրանցքին կռիւը, կը ըստիպենք Եգիպտացիներուն որ ցնոր տնօրինութիւն յետաձգեն իրենց ծրագիրները » :

Երուսաղէմի մէջ ալ կուսակցութեան համագումարը բաւական պաղ մթնոլորտի մէջ կ՛անցնի, հակառակ անոր որ «պատմական » ածականն ալ տրուած է Աշխատանքի կուսակցութեան այս առաջին համագումարին : Թերթ մը նոյնիսկ չէ վարանած գրելու «Եթէ պատերը կարենային ծռիլ, սրահը, ուր կը գումարուի աշխատանքի կուսակցութեան համագումարը, ձանձրոյթէն կը տապալէր » :

Ասոր գլխաւոր պատճառը կը նկատուի այն իրողութիւնը, որ ժողովը, ընդհանրապէս բոլոր ժողովները, աւելի նրբանցքներուն մէջ տեղի կ՛ունենայ քան պատգամաւորներուն առջեւ եւ փոքր խմբակցութիւններ են, որ կը պատրաստեն ընտրական ծրագրին գլխաւոր կէտերը, գլխաւորաբար գրաւեալ հողամասերու Արաբներու ձուլման հարցը իսրայելեան ընկերութեան մէջ : Այս խնդրին մէջ, Մոշէ Տայեան իր պետական ասպարէզը խնդրոյ առարկայ կ՛ընէ : Իր տեսակէտը այն է որ գրաւեալ հողերու Արաբներուն ընկերային եւ տնտեսական ձուլումն է միայն, որ կրնայ կասեցնել լարուած կացութեան մը փտումը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՅ մէջ 64 ոստիկան եւ 14 բանուոր վիրաւորուած են բախումներու ընթացքին որ պատահած են Երեքշաբթի օր, ոստիկանական ուժերու եւ ձուլարանի մը անձնակազմին միջեւ : Ոստիկանութիւնը փորձած էր գործատունը պարպել տըրուած ըլլալով որ բանթողները վեց օր է գրաւած էին, աշխատանքի նոր պայմանագրութիւն մը պահանջելով :

ԻՏԱԼԱԿԱՆ տագնապը վերջ գտաւ : Ռումոր կազմեց քրիստոնեայ-դեմոկրատ դահլիճ մը : Արտաքին նախարարութեան գլուխը՝ Մօրօ կը փոխարինէ ընկերվարական Նեննին : Քոլոմպօ կը պահէ ելմտական նախարարութիւնը եւ Կուի՝ պաշտպանութեան նախարարութիւնը :

ՀԻԻՍԻՍԱՅԻՆ Իրլանտայի մէջ քաղաքացիական պատերազմի մթնոլորտ մը կը տիրէ :

ՆԻՔՍԸՆ 125 հազար ամերիկացի զինուոր պիտի քաշէ Վիէթնամէն մինչեւտարւոյս վերջ : Որոշումը տրուած է Սայկոնի մէջ, ուրկէ Նիքսըն անցաւ ասիական իր շրջապտոյտին ատեն :

ՔՈԼՈՄՊԻ մէջ «Եհովայի վկաները» իրենց միջազգային համագումարը կը կատարեն : 59 երկիրներէ պատգամաւորներ եկած են, որոնց թիւը քսան հազարը կ՛անցնի : Օրակարգն է՝ աշխարհի վերջը շատ մօտալուտ ըլլալով, հարկ է հարցը լրջօրէն պատրաստել : Հաւատքի գետնի վրայ, կը մերժեն Ս. Երրորդութեան վարդապետութիւնը եւ զայն Ս. Գրոց հակառակ կը հռչակեն : Չեն հաւատար այլեւս հոգիի անմահութեան եւ կը խորհին թէ Աստուածշունչին դժոխքը գերեզմանէն տարբեր բան մը չէ : Բայց համոզուած են որ մեռելները յարութիւն պիտի առնեն, բացի անոնցմէ զորս Աստուած անարժան նկատէ :

ձեռագիրի ձեւին մէջ ձեռքէ ձեռք, (բայց ոչ մէկ հակախորհրդային գաղափար, եթէ ոչ անմիջապէս կը ձերբակալուիք) :

Ես այս երրորդ ճամբան ընտրողներէն էի : Բայց իմ պարագայիս այս ալ չյաջողեցաւ : Գրաքննիչները միշտ ալ ուզած են զիս ծունկի բերել :

Իմ մտահոգութիւնս, որ իմ գրածներէս բան մը փրկել էր, որպէսզի անկէ մաս մը հասնի ընթերցողին, այն արդիւնքը ունեցաւ որ իմ հրատարակած գրութիւներս ոչ ամբողջովին իրական եւ անկեղծ գրականութեան կը պատկանէին, ոչ ալ ամբողջովին արհամարհելի էին, այլ երկուքին միջեւ բան մը : Անոնք տեսակ մը անիրական արտադրութիւններ էին, գրաքննութեան եւ հեղինակի մը խղճին միջեւ գոյացած համաձայնութեան մը արդիւնքը :

×

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱԿԱԿՇՌՈՒԱԾ ՏԳԷՏ ԵՒ ՍԻՆԻՔ ՄԱՐԴՈՑ ԿՈՂՄԷ

Ինչ որ ալ ըլլար բարձրացուցած բողոքըս, կամ փաստը որ կը փորձէի բերել որոշ կէտի մը շուրջ, կարծես գլուխս կը զարնէի պատի մը : Խորհ. Միութեան մէջ գրականութիւնը կը գտնուի հակակշիռին տակ մարդոց որոնք տգէտ են, սինիք եւ բոլորովին օտար գրական արուեստին : Միւս կողմէ, անոնք լաւ ծանօթ են բարձրաստիճան մարդոց հրահանգներուն եւ կուսակցութեան ամենազօր վարդապետութիւններուն :

Չյաջողեցայ խորտակել անոնց պատնէշը : Եվտուչէնքօ քիչ մը յաջողեցաւ, Սոլիենիցին քիչ մը աւելի, բայց նոյնիսկ այս՝ վերջ գտած է այսօր : Ճեղքերը երեւան հանուեցան եւ անմիջապէս զոցուեցան : Ռուս գրագէտները կը շարունակեն գրել եւ բան մը յուսալ : Մղձաւանջ մըն է :

Այսպէս՝ քառորդ դար երազեցի Խորհրդային գրողի մը համար անհասկնալի բաներու կանոնաւոր դրութիւն մը. կարելիութիւնը ունենալ գրելու եւ հրատարակելու առանց սեղմումի եւ առանց վախի : Չվտարել անձնական ներշնչումը իբրը անժամանակ, չմտածել կուսակցութեան հրահանգներուն, հրատարակիչներուն որոնք նշանակուած են կառավարութեան կողմէ եւ գրաքննիչներուն : Չթողուլ ամէն անգամ որ մէկը դուռը զարնէ : Ստիպուած չըլլալ փոս մը փորել հողին մէջ հոն թաղելու համար ձեռագիրները նոյնիսկ մելանը տակաւին չչորցած :

Ո՛հ, քանի քանի փոսեր փորած եմ, հոն թաղելու համար անուշեղէնի պըտուկներ լեցուն վտանգաւոր կամ կասկածելի ձեռագիրներով : Զանոնք չէի կրնար պահել գրասենեակիս մէջ, որովհետեւ, ամէն անգամ որ բացակայէի, կրնային յարկաբաժինիս դուռը բռնաբարել, խուզարկութիւն ընել եւ ձեռագիրներս գրաւել ինչպէս պատահեցաւ Սոլիենիցինի եւ շատ մը ուրիշներու : Գրասեղանս, իրականութեան մէջ գզրոցներ չունէր : Ռուսական հողը իմ գրասեղանս ու իմ ապաւէնս էր միանգամայն :

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի առթիւ «ՅԱՌԱՋ» վաճառողներու խանութները փակ ըլլալով, ներկայիս կարելի է դիմել, Պուլվար Քարնօ, Սայիտի սրճարանը :

ԱՐԾԻԻԸ ԹԱՌԵՑԱԻ ԼՈՒՍՆԻՆ ՎՐԱՅ

1913ին կամ չորսին, Շապին Գարահիսարի Ազգ. վարժարանին մէջ, մեր սիրելի բժիշկ Բաբգէն Փափազեանի հայրը՝ Պարոն Գուրգէնը, Ֆրանսերէնի ու բնագիտութեան դաս կուտար մեզի:

Օր մը, դասարան մտաւ, իշխանավայել իր քալուածքով եւ ուրախ դէմքով մը ու աւետեց՝ թէ նորութիւն մը ու հետաքրքրական լուր մը ունի մեզի տալու:

— Եւրոպական Պետութեանց համագործակցութեամբ, գիտնականները յաջողեր են մարդ մը զրկել դէպի Լուսին, ըսաւ, ու անմիջապէս, իբրեւ յաւելեալ փաստ, աւելցուց թէ թրքական կառավարութիւնն իսկ կարեւոր գումարով մը մասնակցած է ընդհանուր ծախքին ... Յետոյ, պերճախօս կերպով նկարագրեց դէպի Լուսին կատարուած ուղեւորութիւնը եւ արդիւնքը:

Շնչելը մոռցած, հիացած, ապշած, մտիկ ըրինք իրեն ու տխրեցանք, երբ, դասաժամի վերջաւորութիւնը, գուժեց զանգը: Այն ատեն միայն ըսաւ, թէ իր պատմածը իրականութիւն չէր, այլ Ժիւլ Վերն անուն մարդու մը երեւակայութեան արդիւնքը:

Պաղ ջուրեր թափուեցան մեր գլխուն:

×

Յուլիս 20ին, դպրոցի գրասեղաններէն մեր բաժնուելէն մօտ կէս դար ետք, երկու ամերիկացի լուսնագնացներ, կէսօրէ ետք ժամը 4·17ին, իրագործեցին հին երազը: Վար իջան Լուսնի վրայ ու անձկութեամբ իրենց թռիչքին հետեւող ու իրենց յաջողութեան եւ ապահովութեան համար աղօթող աշխարհին ըսին, թէ «Արծիւը թառեցաւ»:

Հաւանաբար աշխարհի բնակչութեան կէսը, պատկերասփիւռի գործիքներուն առջեւ գամուած, տեսաւ Լուսնին վրայ թառած հսկայ իշամեղուի մը նմանող գործիքը, ու լսեց Նէյլ Արմսթրոնկի ձայնը, որ Լուսնին վրայ իր առաջին քայլը առած պահուն կ'ըսէր.

— Այս պզտիկ քայլը մեծ ոստում մըն է մարդկութեան համար:

Նէյլ Արմսթրոնկի ու գնդապետ Էտուին Ալտրինի Լուսնի վրայ թառելէն ետք, ստիպուած եղանք չորս ժամ սպասել՝ մինչեւ որ հերոսները հանդչեցան մի քիչ, ճաշեցին ու վարէն արտօնութիւն ստացան՝ դուրս ելլելու: Հարկ եղաւ երկուքուկէս ժամ ալ սպասել, որ հագուին: Մեզմէ շատեր բազմաթիւ անգամներ ըսպասած են, որ իրենց կիները հագուին, զուգուին, զարդարուին՝ որ դուրս ելլեն ... Բայց պատմութեան մէջ առաջին անգամն է որ միլիոնաւոր մարդիկ իրենց շունչը բռնած՝ սպասեցին որ երկու մարդ հագուին ու դուռ մը բանալով իջնեն վար:

Թէ այդ վարը ի՞նչ կը պարունակէր, որքա՞ն ապահով էր կամ վտանգաւոր՝ ոչ ոք գիտէր, ու Արմսթրոնկի բազկերակը այդ պահուն իր սովորական 70 – 75 զարկէն բարձրացած էր 150ի:

Վախցա՞ւ առաջին քայլը առնելու համար վար իջած պահուն ... Իր տեղը ո՞վ ըլլար՝ պիտի չվախնար. հերոսները չե՞ն վախնար ... Կը վախնան, բայց վախին յաղթելու կամք ունին՝ ու այդ բանն է որ զիրենք կ'ընէ հերոս

Իրենց կօշիկներն ու հագուստը, պաղի ու տաքի դէմ պաշտպանուած էին եւ ունէին ելեկտրականութիւն, ջուր, սառցարան, թթուածին, հովահար ու վերէն անձրեւող երկնաքարերու դէմ պաշտպանութիւն: Ահա թէ ինչու երկուքուկէս ժամ առաւ անոնց հագնիլը:

Երբ գործիքի սանդուխէն վար իջնելով, վերջին աստիճանին վրայէն ոտքին մէկը վար դրաւ՝ Լուսնի հողը խուզարկելու համար ու կոխեց գետնին վրայ, լայն շունչ մը առինք:

Քաղաքակրթութեան պատմութեան ամենամեծ դէպքին ժամանակակից ու ականատես եղանք:

Առաջ, քանի մը դարեր, որոշ անունով մը կը ճանչցուէին, մինչեւ որ աւելի կարեւոր համարուող դէպք մը դար՝ ու իր անունով ճանչցուէին յաջորդող տարիները: Հիմա այդպէս չէ, հիմա դարանունները շուտ կը փոխուին: Չեմ գիտեր թէ Քարի, Երկաթի ու Պղինձի դարերը իրականութեան մէջ ո՞րքան են տեւած, բայց Աթոմի ու Անջրպետի դարերէն ետք, մեր կեանքի շրջանին, ահա Լուսնի դարը կը սկսի ...

Սխալ բան ըսինք: Նախորդող դարանունները սրբեց ու ինք գրաւեց անոնց տեղը:

Լուսնի դար:

Վերջին յիսուն տարուան մէջ մարդկութիւնը աւելի յառաջդիմութիւն արձանագրեց՝ քան զանոնք նախորդող համրանք չունեցող տարիներուն:

Առնուածը դեռ առաջին քայլն է: Մեր բնակած երկրագունդին բարիքներուն ըսպառելէն առաջ, պէտք է բնակելու ուրիշ տեղեր գտնենք ու գաղթավայրեր հաստատենք:

Լուսինը բնակելու յարմար տեղ մը չէ, բայց ինչպէս օդին մէջ, նոյնպէս ալ անոր վրայ կարելի է կայաններ հաստատել՝ հեռաւոր ճամբորդութեանց ընթացքին գործածուելու համար: Լուսինը օդ չունի, ջուր չունի, դէմ դիմաց կեցած իսկ, երկու անձեր չեն կրնար խօսիլ իրարու հետ, որովհետեւ ձայնական ալիքները ճամբորդելու միջոց չունին: Իր օրը չորս շաբաթ երկարութիւն ունի: Երկու շաբաթ յորդառատ լոյս ու մրրկող ջերմութիւն, ու երկու շաբաթ՝ սառուցեալ խաւար:

Ծաղկաւեր ու քարերով ցանցնուած դէմք մը ունի: Նաեւ դաշտավայրեր ու հսկայ երկնաքարերու անկումով կազմըւած փոսեր: Ծածկուած է սեւ փոշիի խաւով մը: Իր հորիզոնը կարճ է՝ որովհետեւ շատ փոքր է մեր երկրէն: Իր տրամագիծը 2160 մղոն է: Մեր արեգակնային դրութեան մէջ թաւալող 32 լուսիններուն մէջ չորրորդ մեծագոյնն է: Հրատն ու Նեպտոնը երկուական լուսին ունին, Ուրանոսը՝ հինգ, Արուսեակը՝ 12 ու Երեւակը տասը հատ՝ որուն վերջինը դեռ անցեալ տարի գտնուեցաւ: Միայն Մէրքիւրին է որ լուսին չունի: Մեր երկրին շուրջ, բացի մեզի բոլորիս ծանօթ սիրելի Լուսնէն, տասը մանրանկար լուսիններ կը դառնան:

Երբ այս տողերը կը գրեմ, արդէն մեր հերոսները տուն դարձի ճամբուն վրայ են: Ետին ձգած են իրենց կօշիկները, ամերիկեան դրօշակը, նահատակ աստղանաւորդներու — ռուս թէ ամերիկացի — յետ մահու ստացած մետալները, քանի մը գիտական գործիք, պատկերասփիւռի մեքենայ մը, Լուսնէն հող վերցնելու համար իրենց գործածած շերեփը, տասնեակ մը անուն պարունակող պատուոյ տախտակ մը, ձեռնարկին խաղաղասիրական բնոյթ ունենալը բացատրող պաշտօնական յայտարարութիւն մը ու ձիթենիի ճիւղ մը:

Քիչ առաջ իրենց տիեզերանաւին մէջէն պատկերասփիւռին վրայ կրկին ցոյց տուին Լուսինն ու մեր երկիրը: Լուսինը, մեր գիտցած ու ճանչցած Լուսնին կը նմանէր, բայց երկի՞րը ... խոշոր, կլոր գունտ մը՝ անջրպետին մէջ կախուած ... Մէկ կէսը սեւ, միւսը՝ մաքուր արծաթի պէս փայլուն: Դող մը անցաւ կռնակէս ... քանի որ զինքը վեր բռնող չկայ:

ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

ԱԹԷՆՔ.— Հայ Մշակոյթի ամէնէն հարուստ կալուածներէն մին է հայկական ճարտարապետութիւնը, որուն բազմաճիւղ ուսումնասիրութիւներն ու ցուցահանդէսները յատկապէս վերջին տասնամեակին, կարեւոր ազդակ մը հանդիսացան ոչ միայն հայ զանգուածներու մէջ անցեալին հանդէպ աւելի հետաքրքրութիւն եւ ակնածանք արթնցնելու, այլ եւ օտար գիտնականները հրաւիրեց պեղելու Հայաստանի հին ու նոր շրջաններու պատմական վայրերը, խորազննին ուսումնասիրութիւններու ենթարկելով Հայոց եկեղեցիներու ճարտարապետութիւնը եւ առանձին մենագրութիւններով լոյս աշխարհ բերելով ցարդ անտեսուած կամ մոռցուած արժէքներ:

Ահա այդ գանձերուն նուիրուած Ցուցահանդէս մըն է, որ տեղի պիտի ունենայ Սեպտեմբերի 28էն Հոկտեմբեր 5, Աթէնքի կարեւորագոյն սրահներէն մէկուն մէջ, նախաձեռնութեամբ Իտալիոյ Հայ Մշակութային Միութեան Հայկական ցուցահանդէսի կազմակերպիչ յանձնախումբին, ու բարձր հովանաւորութեամբ Հելլէն Բարեխնամ Կառավարութեան:

Ուրախալի է որ այս ցուցահանդէսը կը զուգադիպի Աթէնքի մէջ գումարելի ճարտարապետութեան պատմութեան նուիրուած Միջազգային 16րդ Համագումարին, որուն ընթացքին ճարտ. Ադրիանոյ Ալբակօ Նովէլլօն պիտի ընէ բնդարձակ զեկուցում մը Հայ Միջնադարեան ճարտարապետութեան մասին:

Սփիւռքի մեր հայ գաղութներուն աւելի եւս բացորոշ դարձնելու համար հեղինակները այս ցուցահանդէսին, յայտնենք որ Հայ Միջնադարեան ճարտարապետութեան նուիրուած ցուցահանդէսները կազմակերպուած են Իտալահայ Մշակութային Միութեան կողմէ, օտարներուն ու նաեւ մեր հայրենակիցներուն ծանօթացնելու համար Հայ ճարտարապետութեան գանձերը, որոնք ցայսօր անծանօթ մնացած են բազմութիւններուն: Այս գովելի գաղափարը ծնունդ առած է այն օրը, երբ Միլանոյի Բոլիթէքնիքէն երեք ճարտարապետներ յանձինս Պ. Պ. Ալբակօ Նովելլոյի, Յ. Գազանճեանի եւ Արմէն Մանուկեանի, գիտական առաքելութեամբ Խորհ. Հայաստան այցելած են ու վերադարձած լուսանկարչական ճոխ հաւաքածոյով միասին, զորս Աթէնքի Հայութիւնը առիթը ունեցաւ վայելելու անցեալ տարի, երբ Ալբակօ Աթէնքի մէջ կը մասնակցէր Ամրութիւններու նուիրուած Միջազգային համագումարին:

Հետեւաբար, այս ճոխ հաւաքածոն է, որ որպէս ատաղձ ծառայեց իրականութիւն դարձնելու Հայ Միջնադարեան ճարտարապետութեան նուիրուած լայնածաւալ ցուցահանդէս մը, որ առաջին առիթով Իտալահայ Մշակութային Միութեան նախաձեռնութեամբ կազմակերպուեցաւ Միլանոյի հռչակաւոր Պրէրա թանգարանին նափոլէոնեան դահլիճին մէջ: Ցուցահանդէսին նախապատրաստական աշխատանքները եւ կազմակերպութիւնը պահանջած է երկար ամիսներու լարուած աշխատանք եւ բարոյական ու մանաւանդ նիւթական մեծ զոհողութիւններ, բայց իր արձանագրած աննախընթաց յաջողութիւնը վարձահատոյց ըրած է նախաձեռնողներու գնահատելի ճիգերը: Արդարեւ ցուցահանդէսը տեւած է քսան օր, հիացում պատճառելով բոլոր այցելուներուն, որոնց թիւը հասած է լուրջ ութ հազարի: Միլանոյէն ետք ցուցահանդէսը փոխադրուեցաւ Փարմա քաղաքը, ապա Ճէնովա տեղւոյն Բոլիթէքնիքի հրաւէրով: Ճէնովայէն ետք ցուցահանդէսը 11 Յունիսին բացուած է Վիէննայի Արուեստագէտներու Տան Ֆը-

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԻԹՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Բռնաւորը որ Եըլտըզի պոմպային դէպքէն ետքը այլեւս սկսած էր կարծել թէ իր դէմ եղած շարժումը գոնէ Պոլսէն հեռացած էր, ու այս համոզումին շնորհիւ իր հանգստութիւնը գտած էր քիչ մը, որովհետեւ իր կեանքին դէմ անմիջական սպառնալիքն էր որ զինքը կը սարսափեցնէր ամէնէն աւելի, հիմա նորէն կ'իյնար իր մղձաւանջային սարսափներուն մէջ: Իրեն այնպէս կը թուէր թէ, Եըլտըզի շուրջը, ամէն կողմէ գետնափոր ճամբաներ բացուելու վրայ էին, մինչեւ պալատին տակը հասնելու եւ իր կեանքին դէմ դաւելու նպատակով:

Մանաւանդ ոճրագործներուն չձերբակալուիլը, իր վախը կը սաստկացնէր:

Ի զուր պալատականները կը ջանային զինքը հանդարտեցնել, դիտել տալով որ այդ գետնափորը նոր բան մը չէր, թէ տարիներէ ի վեր գոյութիւն ունեցած կը թուէր, թէ թուրք յեղափոխականներու գործը չէր, այլ Հայերու եւ թէ պոմպաները գտնուած ըլլալով՝ ալ վախ չկար որ այդ մարդիկը կրնային նորանոր ահաբեկութիւններու եւ մահափորձերու ձեռնարկել:

— Ինչէ՞ն գիտէք թէ ուրիշ տուներու մէջ նմանօրինակ նկուղներ չկան պոմպայով ու տինամիթով լեցուած, կը գոչէր զայրագին իր մարդոց երեսին. ամէն անգամ որ դէպք մը կը պատահի կամ պոմպա կը գտնուի, «այս վերջինն է», կը յայտարարէք եւ ահա դարձեալ յեղափոխական գործեր տեղի կ'ունենան, նորանոր պոմպաներ կը գտնուին:

Բռնաւորը որ իր գերագրգիռ վիճակին մէջ ամէնէն տարօրինակ ու այլանդակ գաղափարները կը յղանար, ուզեց ամբողջ Պոլսոյ տուներուն նկուղները, հորերը, ճրամբարները եւ ներքնայարկերը մանրազնին խուզարկութենէ մը անցընել տալ:

Այս ծայրայեղ ու անգործադրելի գաղափարը, որ տագնապներու մատնած էր պալատականները, թերեւս իրաւցնէ փորձուէր, եթէ նոր դէպք մը վրայ չհասնէր ու զայն մոռացութեան մէջ չթաղէր:

Մեր պատմած դէպքերէն երկու օր ետքը, կէսօրուան մօտ, Ահմէտ Զավուշ յանկարծ երեւցաւ Զապթիէ պաշտօնատունը:

Իր երեւումը ընդհանուր զարմանք եւ ապշութիւն յառաջ բերաւ: Ամէնքն ալ յոյսերնին կտրած էին իրմէ եւ կը կարծէին որ փորձանքի մը հանդիպած էր, որուն ինչ ըլլալը սակայն կարող չէին գուշակել:

Հազիւ թէ ոտքը պաշտօնատունէն ներս դրած, իր ծանօթները զինքը շրջապատեցին հազարումէկ հարցումներ ընելով միաբերան:

Բան մը չեմ կրնար ըսել, պատասխանեց ամէնուն ալ վճռական շեշտով մը, պէտք է փաշա էֆէնտին տեսնեմ:

Եւ իսկոյն քայլերը ուղղեց նախարարին սրահը:

Շէֆիք փաշա Զավուշը տեսնելուն պէս տեղէն ցատկեց.

— Ի՞նչ, դո՞ւն ես, Ահմէտ Զավուշ, գոչեց զարմացկոտ դէմքով մը:

— Այո՛, փաշա էֆէնտի, ծառանիդ է, պատասխանեց միւսը հանդարտօրէն:

— Միթէ անդիի աշխարհէ՞ն կուգաս...

— Գրեթէ, պատասխանեց Ահմէտ Զավուշ թեթեւ ժպիտով մը:

— Ի՞նչ կը նշանակէ այդ անյայտացումդ տեսնենք:

— Եթէ կը ներէք, փաշա էֆէնտի, եղելութիւնը սկիզբէն մանրամասնաբար պատմեմ, որպէսզի կարենաք անոր ամբողջ կարեւորութիւնը ըմբռնել:

— Նախ մէկ բառով ըսէ թէ ոճրագործները ձեռք անցընելու յոյս կա՞յ...

— Զիրենք գրեթէ արդէն ձերբակալուած կրնանք համարիլ, պատասխանեց Ահմէտ Զավուշ պաղարիւնութեամբ:

Այս հաւաստումին վրայ, փաշան ուրախութեան աղաղակ մը արձակեց:

— Ի՞նչ կ'ըսես, Ահմէտ Զավուշ, գոչեց, կ'երազե՞ս թէ լրջօրէն կը խօսիս:

— Միթէ կրնա՞մ ձեր Վսեմութեան հետ թեթեւօրէն խօսիլ:

— Բայց ի՞նչ կեցեր ես ուրեմն, քանի որ անոնց հետքը գտած ես:

— Փաշա էֆէնտի, խնդրեցի ձեզմէ որ նախ հաճիք ամբողջ պատմութիւնս լսել, ըսաւ Զավուշը աղաչաւոր կերպով, դարձեալ նոյն խնդիրքս կը կրկնեմ եւ միեւնոյն ժամանակ ձեր Վսեմութեան կը հաւաստեմ որ այդ մարդիկը հիմա, կամ երկու օր ետքը, միշտ մեր ձեռքին մէջն են:

— Եթէ այդպէս է, խօսէ՛ ուրեմն ու մանրամասնօրէն պատմէ՛ ամէն բան:

— Գիտէք որ անցած գիշեր երբ երկաթեայ դուռը բանալու համար գործիք փնտռելու գացին ընկերներս, ես առանձին մնացի գետնափորին մէջ:

— Այո՛, այո՛, գիտեմ այդ պարագան եւ երբ անոնք վերադարձան, դուն անյայտ եղած էիր:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 193)

ԳԱՐՈՒՍՏԱՑԸ

ՔՈՒՅՐ

ԵՒ ԱՂՔԱՏ

ԹԱՓԱՌ ԿԱՅՍԵՐԻ

Մանկութեան յուշերէն, ծանօթութիւններ եւ ձեռագիր բան-
ուածքներ Իսկական Գարուստացի մը, որ իրեն ըսուած ամէն
ինչ կ՚անէ ու երբեք չի մոռնար։ Ինչ որ ալ ընէ, ան միշտ
կ՚ուզէ ինքզինքը արդարացնել։ Ինչ որ ալ ըսէ, ան միշտ
կ՚ուզէ ինքզինքը արդարացնել։ Ինչ որ ալ ըն

Օրեր եւ Ժամեր

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՊՐԻՒՍԷԼ.— Օր. Աղաւնի Փափազեան սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանէ իր սիրեցեալ քրոջ՝

ԱՐՈՒՍԵԱԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆի

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստ. 4ին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 11·30ին : Հաւաքուիլ բնակարանը՝ 179 Ավընիւ Ա-տոլֆ Պուիլ :

Մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել :

ՅԱՌԱՋ. — Մեր ցաւակցութիւնները Օր. Աղաւնի Փափազեանի :

ԱԶԴ.

Տիկին Լեւոն Համբարձումեան կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ Տոքթ. Լեւոն Համբարձ հիւանդանոց փոխադրուած է եւ գործողութեան ենթարկուած :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պ. Նշան Մազմանեան եւ զաւակները իրենց սիրեցեալ կնոջ եւ մօր ԴՇԽՈՒՆ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ – ՀԱՃԸՆԼԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանդիստեան պաշտօն կատարել կուտան ,Սէն Ժեռոմի Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ, այս Կիրակի (10 Օգոստ.) :

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. կոմիտէն շնորհակալութեամբ ստացած է Այրի Տիկին Մէնտուհի Մարգարեանէ եւ զաւակներէն յիսուն Ֆրանք իրենց ամուսնոյն եւ հօր Դաւիթ Մարգարեանի մահուան տարելիցին առթիւ :

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ

Քոյրերու դպրոցի արձանագրութիւնները սկսած են : Կ'ընդունուին չորսէն 12 տարեկան աղջիկներ, ցերեկօթիկ եւ գիշերօթիկ, դպրոցը կը հետեւի պետական ուսմանց, ինչպէս նաեւ հայերէնի դասաւանդութեան :

Ծանօթութեանց համար դիմել վարչութեան , ամէն օր բացի Կիրակիէ :

73, Ավ. Հանրի Պարպիւս ,
95, Առնուվիլ լէ Կոնէս :

(Շոգեկառք առնել Կար տիւ Նոռէն) :

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
ԵՒ ՆՈՒՊԱՐ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Ինչպէս ամէն տարի, ամառուան եղանակին առթիւ Միութեան «Նուպար» մատենադարանը փակ պիտի մնայ Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբացուի Երկուշաբթի, 1 Սեպտ. 1969ին :

Բացառաբար , այս տարի Միութեան Փարիզի գրասենեակն ալ փակ պիտի մընայ նոյն Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբացուի Երկուշաբթի, 1 Սեպտեմբեր 1969ին : Կը խնդրուի նկատի ունենալ :

ԴԻՒԱՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Եւրոպայի
Կեդր. Յանձնաժողովի

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են : Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան :

1, Պուլվառ տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի

Հեռաձայն 927–01–72 :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ
ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Գէորգ Չավուշ խումբի, հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի :

Կիրակի (10 Օգոստոս) ամբողջ օրը ,
Փառք Վօկրենէռ
Ռութ Նասիոնալ 7, Առէ տէ Շօֆէօռ ,
Պառ տէ Շօֆէօռ

Հանդիսավայրը կը գտնուի Պուշ Տիւ Լուի եւ Պիոյի միջեւ :

«Պառ տէ Շօֆէօռ»ի անկիւնէն 20 մեթր ներս :

Կը նախագահէ Ընկ. ԳԵՂԱՄ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ
Կը խօսի Ընկ. ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը :

Կառք չունեցողները կրնան Քան կամ Անթիպ գացող օթոքառները առնել եւ իջնել Պառ տէ Շօֆէօռի կայանը :

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՄԱՐՍԷՅԼ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի գրասենեակը (7 Բիւ Բաբէր) ամառուան եղանակի առթիւ փակ պիտի մնայ Օգոստ. 8էն մինչեւ Օգոստոս 18 :

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի առթիւ այն բաժանորդները որոնք կ'ուզեն իրենց հասցէն փոխել պէտք է 3 օր առաջ դիմեն վարչութեան անձամբ կամ գրաւոր (հեռաձայնով հաղորդուած փոփոխութիւնները չեն ընդունուիր), տալով իրենց հին եւ նոր հասցէները, ընթեռնլի գրուած եւ 5 ֆր. :

Արձակուրդի համար ,մէկ ամսուան բացառիկ բաժանորդագրութիւն՝ 15 ֆր. :

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Օգոստոս ամսուան ընթացքին բաց պիտի ըլլայ Եշ. եւ Շբ. օրերը ժամը 16–19 :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

POUR TOUS SERVICES
ASSISTANCE PASSAGERS,
EMBARQUEMENT
DEBARQUEMENT
A

Marseille

ՄԱՐՍԷՅԼ հասնող կամ Մարսէյլէն մեկնող ճամբորդներու բոլոր օժանդակութեանց համար նաեւ. — Տոմսերու գնումի եւ վերապահումի, անհատ կամ խումբ

Pour Réservation et Billets
groupes et individuels
Toutes destinations y compris
L'ARMENIE
par Mer — par Air et en voyage
organisé

Contactez

Jacques CHELELEKIAN

Lundi, Mercredi, Vendredi
de midi à 14 heures
MARSEILLE 48-26-26

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը , Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին :

×

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս : Գաղինօ տը Շարպոնիէրի շքեղ սրահներուն մէջ :

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հարիւրամեակը կը կատարուի համագաղութային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր :

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն, նկատի ունենալ այս թուականը :

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՍԵՒՐԸ

Բացուած են 1969 – 1970 ուսումնական տարեշրջանին արձանագրութիւնները :

Ծնողքներ, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, փութով դիմեն վարժարանին տեսչութեան, գրաւոր կամ անձամբ :

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի, պետական ուսումնական ամբողջական ծրագիրը (մոտէրնը) 7րդ դասարանէն սկսեալ (10 տարեկան) :

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրութիւ առնել, գրաւոր կամ հեռաձայնով :

Հեռ. 027–18–28

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

ՌՈՒԲԷՆ ՄԵԼԻՔ ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՄԱՍԻՆ

Հինգշաբթի, Օգոստ. 7, ժամը 9·20էն 11·30 Ֆրանս Քիւլթիւռի «դրական առաւօտներու» յայտագրին ընթացքին, (ուրիշ հաղորդումներու շարքին)՝ Ռուբէն Մելիք կը խօսի հայ երաժշտութեան մասին (Կոմիտաս) :

×

Այս Կիրակի, (Օգոստ. 10) առաւօտ ժամը ութին Ֆրանս – Քիւլթիւռ կայանէն՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՔԱՌՈՒՂԻՒՆ ՎՐԱՅ

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵՒ ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

Աստուածածնայ տօնին առթիւ, Շաբաթ օր, Օգոստոս 16ին , առաւօտեան ժամը 10ին, կայանին մէջ (Պէլֆոնթէն) բացօթեայ պատարագ եւ խաղօղօրհնէք :

Կը կատարէ Հարաւային Ֆրանսայի Թեմին Առաջնորդ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆ

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ի ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU . 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalarac

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 8
ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 8 AOUT 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11583 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.583

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Մեր ժամանակակից պատմութեան վրայ հարեւանցի ակնարկ մը ցոյց կուտայ թէ վերջին վեց տասնեակ տարիները ճակատագրական եղած են Հայութեան համար:

1908ին համիտեան զարհուրելի բռնակալութեան յաջորդած էր Օսմանեան Սահմանադրութիւնը: Վերածնունդի շրջան մը ապրեցանք մինչեւ 1914ի ամառը, հակառակ 1909ի Կիլիկիոյ աղէտին եւ իթթիհատական վարչաձեւի սեղմումներուն:

1915ի Մեծ Եղեռնը անճիտեց եւ արմատախիլ ըրաւ թրքահայութիւնը, որ Զինադարի յուսադրիչ տարիներէն ետք պիտի դառնար գաղթական, ցրուած ի սփիւռս աշխարհի:

Արեւմտահայութեան խաչելութեան պիտի յաջորդէր ցեղին յարութիւնը 1918 Մայիսին:

Հինգուկէս դար օտար բռնակալներու լուծին տակ ապրելէ ետք, Հայաստան պիտի վերադտնէր իր անկախութիւնը՝ մեր պատմութեան ամէնէն բախտորոշ մէկ շրջանին, անյուսալի կերպով:

Նման բախտ հինգ հարիւր տարին անգամ մը միայն կը պատահի, ինչպէս դառնութեամբ դիտել կուտար մեր ողբացեալ ընկերը Արմէն Գարօ 1921ին, Փարիզի Դաշնակցական մէկ ժողովին մէջ:

Այդ բախտը երեսուն ամիս միայն տեւեց: Ամէնէն նշանակալից եւ խոստմնալից թուականն եղաւ 1920 Օգոստոսի 10ը, երբ Սեւրի մէջ նուիրագործուեցաւ Անկախ եւ Միացեալ Հայաստանը՝ Մեծ Դաշնակիցներու օրհնութեամբ:

Զուշացաւ սակայն 1920 Նոյեմբեր 29ի խորշակը, որ քանդեց Անկախութիւնը եւ խաչ քաշեց Միացեալին վրայ:

1921ի աշնան պարպուեցաւ Կիլիկիան:

1922ի Սեպտեմբերին Իզմիրի աղէտը եւ 1923ի գարնան Պոլսոյ եւ շրջանի պարպումը դաշնակիցներէն մահացու հարուածը տուին արեւմտահայութեան:

Ազգովին դարձանք գաղթական: Կարծեցինք — մանաւանդ յուսացինք —, որ շուտով վերջ կը գտնեն տարագրի անըստոյգ օրերը եւ բոլորս կ'երթանք համախմբուելու մեր հայրենիքին մէջ եւ... մեր քրտինքը խառնելու անոր շինարարական աշխատանքներուն:

Չիրականացան մեր յոյսերը: Քանի՛ երկարեցան տարիները, այնքան պակսեցան հայրենադարձի կարելիութիւնները: Երկաթէ վարագոյր մը տասնեակ տարիներով սփիւռքի առջեւ փակեց հայրենիքի դուռները:

Հինգ տասնեակ տարիներու ընթացքին քանի մը հարիւր հազարը չանցաւ ներգաղթողներու թիւը՝ զանազան թուականներու:

Հայրենադարձի ամէնէն տաք շրջանին՝ 1945 - 48՝ մեծ յոյսերով օրօրուեցանք, Հայաստանի սահմաններու ընդարձակման փայլուն հեռանկարներով:

Զո՛ւր յոյսեր:

Հայրենադարձը կանգ առաւ:

Ներկայիս տարեկան շուրջ հազար հոգիի կը հասնի ներգաղթողներու թիւը: Իսկ Հայաստանէն դուրս դէպի Խ. Միութեան միւս երկիրները եւ արտասահման գաղթողներու թիւը աւելի մեծ տոկոս մը կը կազմէ:

Հայաստանէն արտագաղթը ազգային աղէտ մըն է, ինչպէս շեշտած ենք յաճախ:

Ուրիշ աղէտ մըն է Մերձաւոր Արեւելքի մեր հայաշատ ու կազմակերպուած գաղութներու ցրուումն ու կազմալուծումը, իբրեւ հետեւանք քաղաքական դէպքերու:

Հոսանքը դէպի հեռաւոր արեւմուտք կանգ չէ առած դեռ:

Ի՛նչ էինք երէկ, Ի՛նչ ենք այսօր:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ԿՈՍԻԳԻՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԸ
ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ Կ'ԱՆՑԸՆԷ

ԿՈՒԶՆԵՑՈՎԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Ռումանիոյ համայնավար կուսակցութեան 10րդ հաամգումարի բացման ճառին մէջ, Զէուչէսքու գովքը հիւսեց Խորհ. Միութեան եւ Կարմիր բանակին, բայց նաեւ շեշտեց Ռումանիոյ անկախ քաղաքականութիւն վարելու ձգտումը, ինչ որ կը նշանակէ թէ ոչ Մոսկուայի ազդարարութիւնը, ոչ ալ խորհրդային ղեկավարներու «քէնը» ազդած են Ռումանիոյ վրայ:

Զէուչէսկու ըսաւ .— «Խորհ. Միութիւնը շատ մեծ դեր խաղացած է երկրիս ազատագրման համար եւ իրեն կը յայտնենք մեր խոր երախտագիտութիւնը մարդկութեան ի շահ փրկութեան բերած իր օժանդակութեան համար»:

Զէուչէսկու ապա դառնալով խորհրդային պատուիրակին, որ ինչպէս գրած է - ինք շատ աննշան մէկն է, շատ ջերմօրէն (նոյնքան ջերմօրէն որքան Բրեժնեւի մը հանդէպ), ըսած է .— « Ձեր ներկայութիւնը փաստ մըն է այն փոխադարձ յարգանքին եւ բարեկամութեան մեր կուսակցութեանց միջեւ եւ գրաւական մը՝ խաղաղութեան եւ ընկերային յառաջդիմութեան համար պայքարող յառաջդիմական ուժերու միասնականութիւնը »: Ու Զէուչէսկու կարդալէ ետք իր քաղաքական տեղեկագիրը, աւելցուցած է .— « Համաշխարհային ընկերվարական դրութիւն ըսելով, չենք ըմբռներ պլոք մը որու մէջ Պետութիւնները ձուլուին մէկ ամբողջութեան հրաժարելով իրենց ազգ. գերիշխանութենէն, այլ՝ հաստատումը ընկերվարութեան իբրեւ միջազգային ուժ իր յաղթանակով անկախ քանի մը երկիրներու մէջ, որոնք ազատօրէն կ'աճին եւ իրենց յարաբերութիւնները կը կազմակերպեն մարքս - լենինիզմի եւ պրոլետար միջազգայնականութեան նոր սկզբունքներուն վրայ »: Ռումէն ղեկավարին ըսածը շատ յստակ է ինչ կը վերաբերի Ռումանիոյ անկախ քաղաքականութեան:

×

Նոյն ատեն Կոսիգին արձակուրդը կ'անցընէ Հունգարիա, հաւանաբար բան մը ըսել կ'ուզէ Ռումանացիներուն այս ձեւով: Իրականին մէջ, մանաւանդ Վիէննայի լաւատեղեակ շրջանակներուն կարծիքով, Կոսիգին Փեշտայի մէջ, պիտի խօսի այն դիրքին մասին զոր Վարշաւայի Ուխտի երկրները պէտք է բռնեն Ռումանիոյ նկատմամբ:

×

Խորհրդային Գրողներու Միութիւնը արտաքսեց անշուշտ Անաթոլ Կուզնեցովը, իբրեւ դաւաճան, թէեւ խորհրդային գրագէտը նախապէս զրկած էր իր հրաժարականը: Պէտք է ըսել որ Կուզնեցով շատ կը խօսի, կը գրէ ու կը խօսեցնէ իր վրայ, ինչ որ շատ հաճելի չէ Անգլիացիներուն, որոնք ընդհանրապէս վերապահութիւնը կը նախընտրեն:

Նամակ մըն ալ գրած է Ֆրանսայի Արդարութեան նախագահ՝ Փլէվէնի: Կուզնեցով կ'ուզէ որ վերաբացուի այն դատը զոր շահած էր 1965ին իր գործերէն մէկուն թարգմանիչին եւ հրատարակիչին դէմ: «Աստղը մշուշին մէջ», «թեթեւցած» վերածումն էր, Ֆրանսերէն « Առասպելի մը շարունակութիւնը » գրքին: Հիմա, Կուզնեցով կ'ըսէ թէ ճնշումի տակ է որ բացած է այդ դատը եւ այսօր կը խոստովանի որ ոչ մէկ մեղադրանք ունի թարգմանիչին, աւելին՝ ուրիշ երեսուն թարգմանութիւններու մէջ միակն է, ըստ հեղինակին, որ պահած է իր վէպին ոգին:

ԿՈՒԶՆԵՑՈՎ ԻՆՉՈ՞Ի ՓԱԽԱՒ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵՆԷՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

ԿՈՒԶՆԵՑՈՎ ԱՆՊԱՐԿԵՇՏ, ՎԱՏ ԵՒ ՅԱՐՄԱՐՈՂ ԳՐԱԳԷՏ ՄԸՆ Է

Եւ ահա: Հոս կը յայտարարեմ ամբողջ աշխարհի եւ վերջնականօրէն թէ կ'ուրանամ այն բոլոր գրութիւներս, որ հրատարակուած են Խորհ. Միութեան եւ արտասահմանի մէջ, թարգմանութիւնները խորհրդային հրատարակութիւններու որ եղած են Կուզնեցով անունին տակ:

Պաշտօնապէս կը յայտարարեմ որ Կուզնեցով անպարկեշտ, յարմարող եւ վատ հեղինակ մըն էր: Ես կը հրաժարիմ այդ անունէն:

Կ'ուզեմ վերջապէս դառնալ պարկեշտ մարդ մը եւ պարկեշտ գրագէտ մը: Ինչ որ պիտի հրատարակեմ այս օրէն սկսեալ պիտի կրէ «Ա. Անաթոլ» անունը: Ձեզմէ կը խնդրեմ որ միայն այն դիրքերը նկատէք իբր իմ հեղինակութիւններս:

Ի՞նչ կը յուսամ: Վերջին տարիներու, ատեն ատեն խնամքով կը կղպէի դուռս և կը վայելէի մտքի խնջոյք մը, կը գրէի ինչ որ հաճելի էր ինծի: Ասիկա տարօրինակ եւ ցաւատանջ փորձառութիւն մըն էր: Կարծէք, աշխարհի մը մէջ, ուր ամէն ոք կը քալէ չորս թաթերու վրայ, մէկը, արգելափակուած մառանի մը մէջ, կը կանգնէր սրունքներուն վրայ ու կը քալէր ուղղաձիգ:

Եւ յետոյ, քանի մը ամիս առաջ, հողէն հանեցի ձեռագիրներս, լուսանկարեցի ու կրկին թաղեցի: Յաջողեցայ սահմանէն անցընել այդ ժապաւէնները, հազարաւոր էջեր Ֆիլմերու վրայ, ինչ որ գրած եմ ամբողջ կեանքիս ընթացքին: Հոն կը գտնուին իմ ծանօթ գործերս, ինչպէս «Պապի Եար», բայց իր նախնական ձեւին մէջ, բաներ զորս չէի կրնար հրատարակել Ռուսիոյ մէջ, եւ ուրիշներ, որոնց մասին ինքզինքիս հարց կուտամ թէ պիտի կարենամ հրատարակել զանոնք Արեւմուտքի մէջ: Բայց հիմա գոնէ ունիմ յոյսը: Առնուազն ...

Ամէն պարագայի մէջ, ասոնք Կուզնեցովի գործերը չեն այլ բոլորովին տարբեր հեղինակի մը: Ոչ խորհրդային հեղինակ մը եւ ոչ արեւմուտքի հեղինակ մը, որ կ'ապրի այս 20րդ դարուն, երկրիս վրայ: Աւելին, հեղինակ մը որ յուսահատական ճիգ մը ըրաւ, ըլլալու համար այս դարուս մէջ պարկեշտ հեղինակ մը, որ կ'ուզէ միանալ անոնց որոնք կը տքնին բան մը բերելու համար մարդկութեան այս խենթ, խենթ, խենթ աշխարհի վայրագ, վայրագ, վայրագ կեանքին:

Ա. ԱՆԱԹՈԼ

Centenaire de Komitas

ԽՄԲ. — Լէթր-Ֆրանսէզ շաբաթաթերթը երկրորդ անգամ ըլլալով կ'անդրադառնայ Կոմիտասի հարիւրամեակի տօնակատարութեան Սէնթ - Էօսթաշի մէջ: Ինչպէս գրած էինք արդէն «Երկրագործի երգը (Լոռու հորովէլ) առաջին անգամ չէ, որ կ'երգուի Փարիզի մէջ:

Le centenaire du compositeur arménien Komitas vient d'être célébré par la chorale Sipan - Komitas et par des artistes qui ont apporté à cette manifestation toute la ferveur que leur inspire l'amour de l'art national. Devançant en quelque sorte la démarche d'un Bartok et d'un Kodaly, le père Komitas était parti, à la fin du siècle dernier, à la quète de chants populaires afin de les restituer au patrimoine du pays, dans leur pureté originelle. Après avoir recueilli, dans les villages, à leur source même, près de 3.000 mélodies, il s'efforça de les faire revivre en les harmonisant d'abord et en favorisant ensuite leur diffusion à travers le monde. C'est au cours d'un voyage à Paris où il avait fait découvrir de nombreuses œuvres liturgiques et profanes qu'il mourut, en 1935.

Si sa messe a souvent accompagné des services religieux, la suite de «Chants de laboureurs» vient d'être donnée en première audition en France et son psaume «Au bord des fleuves de Babylone» y a été intégralement créé. Très proches les unes des autres, les mélodies destinées à la prière, comme celles chantées par les paysans, ont de profondes résonances ancestrales, caractéristiques par l'emploi de modes orientaux et certaines tournures de style. La plupart des chœurs et la messe, en particulier, sont accompagnés par une partie d'orgue qui double souvent la ligne vocale. Plus intéressante sont ceux a cappella, directement rattachés au folklore. Trois excellents solistes, Sonia Nigoghossian, Meguerditch Boghossian et une magnifique basse profonde anonyme ont eu des intonations émouvantes. Cherry Rhodes est intervenue à la grande tribune de Saint-Eustache avec un prélude et fugue de Bach, qui apparurent bien insolites au milieu de ce programme particulier. Christiane de Lisle, à l'orgue, souligna avec musicalité les contours des mélodies tandis que Garbis Aprikian dirigea la chorale Sipan-Komitas avec une sobriété qui n'affecta en rien l'élan et la chaleur de ses interprétations en tont point remarquables.

P. M.

Les Lettres françaises 30 *juillet* 1969

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՐԻՈՅ մէջ դաւ մը երեւան հանուած է որ կը ձգտէր տապալելու սուրիական պատասակաչ դրութիւնը: Հեղինակը՝ իրաքեան Պասի միջարաբական հրամանատարութիւնը կը նկատուի: Բազմաթիւ զինուորականներ եւ քաղաքայիններ ձերբակալուած են:

ՓՐԱԿԱ հասած է, զինուորակաչ պատուիրակութեան մը գլուխը, Զօր. Էպիչեւ, Կարմիր բանակի քաղաքական ղեկավարը:

ԴՈՒ ԺՊՏԱԼՈՎ ԷԼ ՄԵՌԱՐ...

(ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ)

Մի քանի օր առաջ մեզանից հեռացաւ Նայիրի Զարեանը, իսկ հիմա էլ Գուրգէն Մահարին ...

Երկու մեծ գրող, երկու վարպետ, երկու որբանոցային ընկերներ ...

Որբանոցային ընկերներ էին, այո՛, միասին էին տեսել գաղթ, սով, մահ, աւեր, միասին էին սկսել գրել, միասին երազել, միասին այցելել Զարենցին ... Ու թէեւ գրական հողի վրայ երբեմն գժտուել էին, բայց խոր ու թաքուն սիրում էին միմիանց եւ զարմանալի մի բնազդով մահուանից առաջ հաշտուեցին եւ այս անգամ՝ յաւիտենապէս ...

Գուրգէն Մահարի ... Հայ գրականութեան ամենագունեղ, ամենաշռայլ տաղանդներից մէկը, նա, որ գիտէր ողբերգականը ժպիտով պատմելու զարմանալի գաղտնիքը, նա, որ նման չէր ոչ ոքի, որ արուեստագէտ էր ոտից գլուխ, նա, որ ծանր կեանք ապրեց, բայց երբեք չդժգոհեց կեանքից ...

Մահուանից ուղիղ երկու օր առաջ նամակ ստացայ իրենից : Երկար ժամանակ չէի կարողանում վերծանել, թէեւ ձեռագիրը պարզ էր ու մեկին : Տողերն անկապ էին : Բայց քիչ յետոյ գլխի ինկայ : Նամակը պէտք էր կարդալ ներքեւից վերեւ... Մահարիական կատակ, մահուանից առաջ իսկ կատակել էր ու գրել. «Առողջութիւնս այս նամակի օրին է՝ գլխիվայր »:

Ու ես յիշեցի նրա այն տողերը, որ « Երիտասարդութեան սեմին» եռագրութեան վերջում ուղղել էր ինքն իրեն .

« ... Դու ժպտալով էլ կը մեռնես. ես գիտեմ քո անտանելի բնաւորութիւնը »:

Չէի հասցրել պատասխանել նամակին , երբ եկաւ մահուան բօթը :

Իսկ ես ուզում էի պատասխանել նամակին եւ պատմել, որ վերջերս եղել եմ Փարիզում ու այնտեղ հանդիպել իր մեծ բարեկամին՝ Ուիլերմ Սարոյեանին : Պատմել, որ երբ ինձ ծանօթացրին Սարոյեանի հետ եւ ասացին, որ Երեւանից եմ, բանաստեղծ, առաջին խօսքը եղաւ.

— Օ՛, ես այնտեղ պատուական բարեկամ մը ունիմ՝ Գուրգէն Մահարին ...

Քիչ յետոյ աւելացրեց .

— Թէեւ անորմէ միայն մէկ բանաստեղծութիւն գիտեմ, բայց կասկած չունիմ, որ աղուոր բանաստեղծ է...

Հետաքրքրուեցի, թէ որ բանաստեղծութիւնն է, անգիր չէր յիշում, պատմեց : Յիշեցի :

Մի ջինջ գիշեր է եղել,
Մի ջինջ գիշեր ,
Մայրս ջահել մի եղէգ,
Հայրս՝ ուժեղ :

Բարտիներն են երգել
Ջրերի մօտ,
Ամէն ինչ խորն է եղել ,
Ամէն ինչ յորդ :

Ու մօրս յուզել է
Բարտիների երգը ,
Իսկ դաշտերում փիրուզէ
Ծղրիթներն են երգել ...

Ա՛խ, ծղրիթներ շատախօս՝
Լուսնկայի հետ ,
Ծնուեցի ձեր պատճառով
Այսպէս պոէտ ...

Ու Սարոյեանը շարունակեց .

— Երբ այս բանաստեղծութեան բովանդակութիւնը պատմեցի տղայիս՝ Արամին, որ նոյնպէս բանաստեղծ է, բայց որուն գրածները ես չեմ հասկնար, զարմացաւ. « Հայաստանում այդպիսի բանաստեղծութի՞ւն կայ»...

Կայ, սիրելի Արամ Սարոյեան, կայ , եւ գիտե՞ս թէ ինչ զարմանալի տաղանդներ կան :

Ահա այդ զարմանալի տաղանդներից էր Գուրգէն Մահարին, որ անդարձ հեռացաւ մեզանից :

Ու հիմա, երբ փակում եմ աչքերս եւ ուզում եմ պատկերացնել Մահարու ամբողջ ստեղծագործութիւնը, հայեացքիս դէմ, աշնանային ոսկու, կապոյտի, զաֆրանի, որդան կարմիրի անխամրելի գոյներն ու երանգներն են խաղում ...

Գունե՛ղ տաղանդ ...

Այդ գոյներն են վառուում «Երիտասարդութեան սեմին» եռագրութեան՝ հայ արձակի այդ հրաշալիքներից մէկի էջերում, պատմուածքներում, «Մրգահասում »:

« Մրգահաս»ը: Պատանի էի, երբ կարդացի եւ համարեա ամբողջովին անգիր արի: Ու երբ 1947ին Մահարին առաջին անգամ վերադարձաւ , արտասանում էի այդ բանաստեղծութիւնները ... Յուզմունքից ուզում էր լալ, բայց ժպտում էր ...

Ինչպէս միշտ :

Մահարու պոէզիան ... Յիշենք որ Զարենցը Մահարի բանաստեղծին անունը դնում էր Տէրեանի եւ իր անունների կողքին :

Չես վերադառնայ երբեք դու կարս
Տէրեանի, Մահարու կամ քո երգի
հունով...

Եւ ահա իր հոգու ամբողջ հարստութիւնը, իր պոէզիան , արձակը, իր ժպիտը, արցունքը, հումորը, ամէն, ամէն ինչ մեզ թողած, այդ տառապած , բայց տառապանքից հրաշալիքներ ծնած գրողն ու մարդը գնում է յաւերժական հանդիստի :

Գնում է, ու ես չեմ կարող չյիշել Ֆրանսիացի հռչակաւոր բանաստեղծ Փօլ Սքարոնի տապանագիրը : Մահարու նման այս բանաստեղծն էլ երկար տարիներ տառապել է ծանր հիւանդութեամբ եւ պատուիրել է իր գերեզմանին հետեւեալ տապանագիրը գրել .

...Նա կեանքից զրկուելուց առաջ
Հազար անգամ մահը տեսաւ :
Անցո՛րդ , կամաց գնա ,
Զգուշ: Զարթնացնես նրան ,
Չէ՞ որ առաջին անգամն է ահա,
Որ խեղճ Սքարոնը քնում է :

Այս տապանագիրը կը սազէր նաեւ Մահարուն :

ՎԱՀԱԳՆ ԴԱՒԹԵԱՆ

ՔԵՆԸՏԻՆԵՐՈՒ ՍԵԻ ԱՍՏՂԸ

Ա.

Շանթը կը սիրէ հարուածել բարձր գագաթները եւ ճակատագիրը կը սիրէ իր մութ զանգուածով խաչաձեւել ճամբան այն մարդոց որոնք լքելով կեանքի տափաստանները կը փորձեն խոյանալ դէպի բարձունքները , ըլլան անոնք արուեստագէտներ կամ քաղաքական դէմքեր :

Պօտլէր կը զանգատէր թէ չար բախտը կառչած է իր քայլերուն: Նոյն զանգատները կ՝ընէին Ներվալ կամ Վերլէն :

Հին ողբերգութիւնները մեզի կը ներկայացնեն անհաւասար պայքարը ճակատագրին (Անանքէ) եւ յանդուգն հերոսներուն , որոնք կը տքնին ձերբազատուելու համար Անանքէի սեւ ճիրաններէն եւ սակայն կը յաղթուին միշտ, որովհետեւ անոնք կը քաւեն անասելի մեղք մը, աններելի սրբապղծութիւն մը՝ գործուած իրենց նախահայրերէն մէկուն կողմէ :

Եւ ահա, 20րդ դարու կէսին, մեր աչքին առջեւ կը կատարուի Սոփոկլեան ողբերգութիւն մը, ուր կարելի չէ չնշմարել ճակատագրին սեւ թաթը :

Ահաւասիկ իրլանտացի աննշան մարդ մը, յետին գիւղացի մը, որ իր երկրին մէջ անօթի չմնալու համար կը գաղթէ Միացեալ Նահանգներ, ու անդուլ աշխատանքով, աստիճան մը վեր կը բարձրանայ ընկերային բուրգին վրայ: Իր զաւակը, Փաթրիք, հանդուց. նախագահին մեծ հայրը, կը հասկնայ որ միայն հարըստութիւնը կրնայ թեւեր տալ բարձրանալու իր տենչանքին : Կը բանայ սրբճարան մը Պոսթոնի նաւահանգիստին մօտ եւ կը սկսի դրամ դիզել ալքոլ ծախելով եւ գինովները իբր նաւաստի վաճառելով նեղը մնացած նաւապետներուն : Իր հաստատութիւնը կը դառնայ նաեւ դեմոկրատ կուսակցութեան փրոփականտի կեդրոն : Եւ շնորհիւ իր գործունէութեան եւ դրամին կը յաջողի իր զաւակը Ճողէֆ Քենըտին քշել բուրգին աստիճաններէն վեր : Երիտասարդը կը ստանայ բարձրագոյն ուսում, կը դառնայ քաղաքական դէմք, հարուստ եւ ազդու անձնաւորութիւն մը որ կը զրկուի իբր դեսպան բրիտանական կառավարութեան մօտ :

Արդէն հոս կը սկսի ճակատագրին միջամտութիւնը: Իրլանտացի ընչազուրկ ու հալածուած ճորտի մը թոռնիկը, որ հաւասարէ հաւասար կը խօսի իր նախկին տիրոջ՝ Անգլիոյ թագաւորին հետ : Կ՝անտեսէ փրոթոքոլի բոլոր ձեւակերպութիւնները, կարծէք կ՝արհամարհէ իր շրջապատը, վրէժը կը լուծէ իր ոտնակոխուած ժողովուրդին: Երկրորդ համաշխարհային պատերազմին, գերմանական ռմբակոծումները չեն յաջողիր զինքը հեռացնել Լոնտոնէն : Կ՝ուզէ վայելել իր նախկին բռնակալներուն անկումը : Անվախօրէն կը շրջի փողոցներու մէջ, ռումբերուն տակ, գոհունակութեամբ դիտելով հրդեհն ու փլուզումը :

Անգլիան օգնութիւն կը հայցէ Ամերիկայէն : Քենըտի կը սկսի սակարկել՝ ոչ թէ միայն իր երկրին շահերը պաշտպանելու , այլեւ երկարաձգելու համար իր նախկին տէրերուն մղձաւանջը: Երբ Ամերիկա անակնկալօրէն կը նետուի պատերազմին մէջ Ճօ Քենըտի կը վերադառնայ իր հայրենիքը :

Արդէն բազմանդամ ընտանիքի մը տէրն է. եւ որոշած է իւրաքանչիւր զաւկին ապագան: Ինք բացարձակ տէրն է իր ընտանիքին, ուր կը տիրէ նահապետական մթնոլորտ մը : Համոզուած կաթողիկէ, Ճօ Քենըտի ամուր բռնած է իր տաքարիւն զաւակներուն սանձը : Ոչ ոքի մրքէն կ՝անցնի խնդրոյ առարկայ դարձնել իր հեղինակութիւնը :

Եւ մինչ ձեռք ձեռքի բռնած միասին կը մագլցին բուրգին աստիճանները, ճակատագիրը կուտայ իր առաջին հարուածը : Զաւակներէն մէկը կը սպաննուի ճակատին վրայ, օդանաւէն վար իյնալով : Բայց՝ «անոնք վարժուած էին իրենց զաւակներուն մահը տեսնել, բայց ոչ յոյսի մը շոգիացումը »:

Վերելքը կը շարունակուի եւ կը հասնին բուրգին գագաթը : 1960ին Ճոն Ֆ. Քենըտի, որ արդէն ծերակոյտի անդամ էր, կ՝ընտրուի Միացեալ Նահանգներու նախագահ : Համաշխարհային դէմք մըն է երիտասարդ նախագահը, սիրուած բոլոր անոնցմէ որոնք կը պայքարին ազատութեան եւ խաղաղութեան համար :

Սակայն 22 Նոյ. 1963ին, ճակատագիրը կը միջամտէ բրտօրէն: Լի Օսվալտ, Տալասի փողոցներուն մէջ, հրացանի քանի մը փամփուշտներով կը տապալէ թեւածող արծիւը :

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Շատ ճիշդ է... հազիւ թէ անոնք հեռացած էին, երկաթեայ դուռը բացուեցաւ, երկու հոգի ներս մտան եւ դէպի գետնափոր անցքը ուղղուեցան: Այդ միջոցին տեսայ որ անկարելի էր եղած տեղս մնալ, որովհետեւ կրցած էի ինքզինքս ծածկել, բայց երբ վերադառնային անպատճառ զիս պիտի տեսնէին: Ուստի բաց մնացած դռնէն ներս մտայ եւ ճամբաս շարունակելով հասայ միւս տան ջրամբարը, ուրկէ բարձրացայ խոհանոց եւ անկէ ալ գացի կծկտեցայ գետնայարկի սենեակին մէջ գտնուած դարակ մը, որ պատին մէջ շինուած էր:

«Քառորդ մը կամ քսան վայրկեան ետքը լսեցի որ երկու մարդիկը սենեակ մը տան եւ սկսան իրարու հետ խօսակցիլ:

«Իրենց կատարած խուզարկութենէն հասկցած էին որ գաղտնի անցքը երեւան ելած էր, որովհետեւ նշմարած էին թէ դարակին ծակը բաց էր:

«Երկու մարդիկը, որոնց մին բուն իսկ էմման սպաննող Շապանն էր, բաւական խորհրդակցեցան:

«Մին կ՝ուզէր անմիջապէս թողուլ երթալ տունէն, մինչդեռ միւսը կը պնդէր որ հարկ էր հոն սպասել տակաւին, դիմադրութիւն մը փորձել եւ միայն վերջին վայրկեանին, երբ ալ կացութիւնը յուսահատական դառնար, խոյս տալ:

«Այս կարծիքը ունեցողը Շապանն էր: Վերջապէս իր խօսքը քալեցուց եւ երկու մարդիկը որոշեցին երթալ խոհանոցը սպասել, հսկելու համար պատահելիք դէպքերուն վրայ:

« Նոյն միջոցին՝ վստահ ըլլալով որ տան մէջ այդ երկուքէն զատ ուրիշ մարդ չկար, որոշեցի թաքստոցէս դուրս ելլել եւ զանոնք հետապնդել, բէվոլվէրը ձեռքըս բռնած :

«Եկայ մինչեւ սենեակին դրան ետեւ ու հոն պահ մը սպասեցի, ականջ դնելով: Յանկարծ խոհանոցին մէջ հրազէնի մէկ քանի պայթումներ լսուեցան ու անմիջապէս ետքը տեսայ որ երկու մարդիկը դուրս խուժեցին հոնկէ, դէպի փողոցին դուռը վազեցին, զայն բացին ու դուրս նետուեցան ...

— Ինչո՞ւ նոյն վայրկեանին բէվոլվէրդ չքաշեցիր, ըսաւ նախարարը յանդիմանական շեշտով մը :

— Նախ մէկէն ի մէկ մութին մէջ չը-կրցայ որոշապէս տեսնել թէ վազողները որոնք էին ... յետոյ այդ ամէնը այնքան արագ տեղի ունեցաւ որ ժամանակ չկար դուռը բանալու, նշան առնելու եւ կրակ ընելու ...

— Ուրեմն այսպէս փախան գացի՞ն :

— Խնդրեմ, շնորհ ըրէք, փաշա էֆէնտի, որ պատմութիւնս աւարտեմ :

— Շուտ ուրեմն, խօսէ տեսնենք ըսաւ Շէֆիք փաշա անհամբեր :

— Հազիւ թէ տան դուռը գոցուած էր, երբ ես ալ դուրս նետուեցաւ սենեակէն ու փողոցին դուռը բանալով դուրս ելայ, դուռը ետեւէս գոցեցի ու միեւնոյն ատեն տեսայ որ երկու մարդիկը փողոցին աջ կողմը դարձած էին ու արագ արագ կը քալէին :

Փողոցը այդ ժամուն բոլորովին ամայի էր, ոչ անցորդ կար, ոչ ոստիկան, չէի կրնար առանձին այդ մարդիկը ձերբակալել, որոնց երկուքն ալ զինուած էին , անշուշտ մահը աչքերնին առած : Ուստի որոշեցի զիրենք ծածկաբար հետապնդել մինչեւ որ ձերբակալելու յարմար առիթը ներկայանար :

— Ու այսպէս իրենց հետքը կորսնցուցիր, ընդմիջեց նախարարը զրգռուած :

— Բայց, փաշա էֆէնտի, նախապէս Ձեր Վսեմութեան ըսի թէ այդ մարդիկը իրենց ընկերներով մեր ձեռքին մէջն են այլեւս , պատասխանեց Ահմէտ Զավուշ, ուստի չեմ կրնար իրենց հետքը կորսընցուցած ըլլալ :

— Այո՛, ա՛յս. իրաւունք ունիս, այդ պարագան մոռցայ . լաւ, շարունակէ տեսնենք պատմութիւնդ :

— Անընդհատ ու արագ արագ քայլերով այդ մարդիկը դէպի Թօփհանէ իջան, կողմնակի փողոցներէ անցնելով. որովհետեւ փողոցները ամայի էին՝ ես կրնայի դիւրաւ իրենց հետեւիլ շատ հեռուէն, առանց կասկած յարուցանելու: Վերջապէս Թօփհանէի հրապարակը հասան, ուր պահ մը կենալով իրարու հետ կարճ խորհրդակցութիւն մը ըրին : Վայրկեան մը վախցայ որ իրարմէ կը բաժնուին ու հակառակ ուղղութեամբ ճամբաներէ կ՝երթան, որով մէկը կրնայ հետապընդումէս խուսափիլ: Բայց բարեբախտաբար այնպէս չեղաւ ու երկուքը միասին դէպի աջ դարձան ու թրամվէյի ճամբով Գարաքէօյ ուղղուեցան :

« Միշտ զգուշութիւնը ձեռքէ չձգելով հետեւեցայ իրենց եւ տեսայ որ օթէլի մը դրան առջեւ կանգ առին : Ժամանակը ուշ ըլլալով դուռը գոցուած էր արդէն եւ ստիպուեցան մէկ քանի անգամ ուժգին զանգակը զարնել : Վերջապէս դուռը բացուեցաւ եւ երկու մարդիկը ներս մը-տան....

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(194 Շար.)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԸ

Ֆ. ՊԱՊ

ՊԱՀԱՊՈՎ

— * —

ԲԱՀԱՅՈՅՆ Ֆ.

Մ ա ր տ ի ր ո ս ի ն ։ — Ամեն ինչ ավարտվեցավ, ես ալ կրնամ հանգչիլ հանգիստ։ Ես ալ կրնամ ըսել, որ ապրեցա։ Ես ալ կրնամ ըսել, որ ապրեցա։ Ես ալ կրնամ ըսել, որ ապրեցա

Օրեր եւ Ժամեր

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՓԱՐԻԶ. — Տէր եւ Տիկին Հայկ Պահչէճեան խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր՝

ԶԱՐՈՒՀԻ ՊԱՀՉԷՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Էքս Լէ Պէն :

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ ընտանեկան սեղմ շրջանակի մէջ, Օգոստ. 5ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին :

Ներկայս ընդունիլ իբր մահազդ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի վարչութիւնս շնորհակալութեամբ ստացած է (ընկերուհի) Տիկին Արտէմիս Քէշիշեանէ 50 Ֆր. ի նպաստ դպրոցի :

×

Կրընոպլի ամավերջի տարեկան դաշտահանդէսի նուիրատուութեանց ընդհ. գումարը փոխանակ 750 Ֆր. 50ի պէտք է ըլլայ 790 Ֆր. 50 սանթիմ :

ՃՇԴՈՒՄ. — Օգոստոս մէկի «Յառաջ»ի չորրորդ էջի՝ Լիոնի Կապոյտ Խաչի շնորհակալիքին մէջ կարդալ՝ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մամուռեանի ամուսնութեան քառասնամեակին առթիւ (փոխանակ՝ Մամասեանի) :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Շաւիլի եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է քսան Ֆր. Այրի Տիկին Թէֆար Պօղոսեանէ ողբացեալ Վարդուհի Պաղտասարեանի յիշատակին :

×

Վիրոֆլէէն Տէր եւ Տիկին Խորէն Քոչեան եւ զաւակները, Անդրանիկ Պօյաճեանի ցաւալի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 25ական Ֆր. կը նուիրեն Շաւիլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին եւ Յառաջին :

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ

Քոյրերու դպրոցի արձանագրութիւնները սկսած են : Կ'ընդունուին չորսէն 12 տարեկան աղջիկներ, ցերեկօթիկ եւ գիշերօթիկ, դպրոցը կը հետեւի պետական ուսմանց, ինչպէս նաեւ հայերէնի դասաւանդութեան :

Ծանօթութեանց համար դիմել վարչութեան, ամէն օր բացի Կիրակիէ :

73, Ավ. Հանրի Պարպիւս,
95, Առնուվիլ լէ Կոնէս :
(Շոգեկառք առնել Կար տիւ Նոռէն) :

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
ԵՒ ՆՈՒՊԱՐ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Ինչպէս ամէն տարի, ամառուան եղանակին առթիւ Միութեան «Նուպար» մատենադարանը փակ պիտի մնայ Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբացուի Երկուշաբթի, 1 Սեպտ. 1969ին :

Բացառաբար, այս տարի Միութեան Փարիզի գրասենեակն ալ փակ պիտի մնայ նոյն Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբացուի Երկուշաբթի, 1 Սեպտեմբեր 1969ին : Կը խնդրուի նկատի ունենալ :

ԴԻՒԱՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Եւրոպայի
Կեդր. Յանձնաժողովի

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են : Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան :

1, Պուլվառ տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի

Հեռաձայն 927-01-72 :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Այս Կիրակի, (Օգոստ. 10) առաւօտ ժամը ութին Ֆրանս – Քիւլթիւռ կայանէն՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՔԱՌՈՒՂԻՒՆ ՎՐԱՅ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ
ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Գէորգ Զավուշ խումբի, հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի :

Կիրակի (10 Օգոստոս) ամբողջ օրը,
Փառք Վօկրենէռ
Ռութ Նասիոնալ 7, Առէ տէ Շօֆէօռ,
Պառ տէ Շօֆէօռ

Հանդիսավայրը կը գտնուի Պուշ Տիւ Լուի եւ Պիոյի միջեւ :

«Պառ տէ Շօֆէօռ»ի անկիւնէն 20 մեթր ներս :

Կը նախագահէ Ընկ. ԳԵՂԱՄ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ
Կը խօսի Ընկ. ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը :

Կառք չունեցողները կրնան Քան կամ Անթիպ գացող օթոքառները առնել եւ իջնել Պառ տէ Շօֆէօռի կայանը :

ԱՆՈՅՇ ՕՓԵՐԱ

Մարսէյլի բոլոր Միութիւններէն կազմուած գեղարուեստասիրաց Միութիւնս մեծ ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ 1970ի Մայիսին Արմէն Տիգրանեանի ԱՆՈՅՇ ՕՓԵՐԱՆ պիտի ներկայացուի՝ բեմադրութեամբ մեծ երաժշտագէտ՝ Ժորժ Քոմպի :

Միութիւնս կոչ կ'ընէ Մարսէյլի բոլոր Հայ Երիտասարդներուն եւ երիտասարդուհիներուն, որոնք երգը կը սիրեն եւ երգելու յարմարութիւն ունին, երգչախումբին արձանագրուելու, ժամը 14էն 18, 7 Ռիւ Փափէռ, Բարեգործականի սրահին մէջ : Առաջին փորձը տեղի կ'ունենայ Սեպտ. 5ին ժամը 7·30–9·30 :

ԴԻՒԱՆ

Հ. Բ. Ը. Մ.
ՄԱՐՍԷՅԼ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի գրասենեակը (7 Ռիւ Բաբէր) ամառուան եղանակի առթիւ փակ պիտի մնայ Օգոստ. 8էն մինչեւ Օգոստոս 18 :

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Օգոստոս ամսուան ընթացքին բաց պիտի ըլլայ Եշ. եւ Շբ. օրերը ժամը 16–19 :

ԱՐԻՒՆՈՏ ԷՋԵՐ
եւ
ԱՊՐԻԼ 11-24, 1915
Հեղինակ
ՄԵՍՐՈՊ ՏԷՐ – ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Բ. տպագրութիւնը սպառելու վրայ է : Դիմել՝ Հրանտ – Սամուէլի, Բալուեանի (Փարիզ), Ծերիկեանի (Մարսէյլ), գրատուները եւ հեղինակին մօտ :—

77, Ռիւ Ռոպէր Տիւփոն, 92 Անիէռ,
Հեռաձայն՝ 733 – 11–00 :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին :

×

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս : Գազինօ տը Շարպոնիէրի շքեղ սրահներուն մէջ :

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հարիւրամեակը կը կատարուի համագաղութային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր :

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն, նկատի ունենալ այս թուականը :

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՍԵՒՐԸ

Բացուած են 1969 – 1970 ուսումնական տարեշրջանին արձանագրութիւնները :

Ծնողքներ, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, փութով դիմեն վարժարանին տեսչութեան, գրաւոր կամ անձամբ :

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի, պետական ուսումնական ամբողջական ծրագիրը (մոտէրնը) 7րդ դասարանէն սկսեալ (10 տարեկան) :

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրութիւ առնել, գրաւոր կամ հեռաձայնով :

Հեռ. 027-18-28

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի առթիւ այն բաժանորդները որոնք կ'ուզեն իրենց հասցէն փոխել պէտք է 3 օր առաջ դիմեն վարչութեան անձամբ կամ գրաւոր (հեռաձայնով հաղորդուած փոփոխութիւնները չեն ընդունուիր), տալով իրենց հին եւ նոր հասցէները, ընթեռնլի գրուած եւ 5 Ֆր. :

Արձակուրդի համար, մէկ ամսուան բացառիկ բաժանորդագրութիւն՝ 15 Ֆր. :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵՒ ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

Աստուածածնայ տօնին առթիւ, Շաբաթ օր, Օգոստոս 16ին, առաւօտեան ժամը 10ին, կայանին մէջ (Պէլֆոնթէն) բացօթեայ պատարագ եւ խաղօղօրհնէք :

Կը կատարէ Հարաւային Ֆրանսայի Թեմին Առաջնորդ՝
ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆ

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ի ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalarac

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ 9 ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI 9 AOUT 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11584 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.584

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԱՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ԱԶԴԱԿՆԵՐ

Մերձաւոր Արեւելքի հայաշատ գաղութներուն մէջ ազգապահպանման մտահոգութիւն չունինք : Հայութիւնը այդ հիւրընկալ երկիրներուն մէջ ամէն ազատութիւն կը վայելէ : Պահպանելու իր ազգային դիմագիծը : Ունի իր դպրոցներն ու եկեղեցիները : Մամուլն ու ամէն կարգի կազմակերպութիւնները : Զուլման վտանգ չկայ այնտեղ :

Վտանգը կը սկսի այն ատեն, երբ շուրջ հինգ տասնեակ տարիներ այնտեղ ապրող մեր հայրենակիցները հաշուեյարդարի ենթարկելով ամէն ինչ, կը գաղթեն դէպի հեռաւոր հորիզոններ, փայլուն ապագայի հեռանկարներով :

Եգիպտոսէն ու Սուրիայէն դէպի զոյգ Ամերիկաները ու Աւստրալիա արտագաղթը կը շարունակուի անընդհատ : ԱՆՉԱՆ չէ փակած դեռ իր դուռները Գահիրէի եւ Պէյրութի մէջ :

«Յուսաբեր»ի վերջին թիւերուն մէջ տեսանք Արտագաղթի գրասենեակի ծանուցում մը :

Ինչո՞ւ արտագաղթ դէպի անծանօթ ու հեռաւոր երկիրներ եւ ոչ ներգաղթ՝ դէպի հայրենիք :

Մերձաւոր Արեւելքէն գաղթողներու առաջին սերունդը կրնայ պահել իր ինքնութիւնը : Սակայն ո՞վ կրնայ երաշխաւորել յաջորդ սերունդներու ազգապահպանումը, ա՛յնքան հեռու հայրենիքէն :

Երկրորդ աշխարհամարտի վաղորդայնին 2500 հայ ռազմագերիներ փոխադրուեցան Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները՝ «Անչա»յի օժանդակութեամբ : Քառորդ դար չէ անցած դեռ : Ի՞նչ եղան անոնք : Ո՛չ մէկ ձայն անոնց գործունէութեան մասին իբրեւ Հայ : Ոմանք Գերմանիոյ մէջ արդէն տեղացի աղջիկներու հետ ամուսնացած էին : Ուրիշներ Ամերիկուհիներու հետ կապած են իրենց ճակատագիրը :

Եթէ ճիշդ են տրուած տեղեկութիւնները, Հայաստանցի այդ նախկին զինուորները ամէնէն աւելի օտարանալու, Հայութենէն հրաժարելու հակամէտ են : Արեւմուտքի մշակոյթով բարձր երկիրներուն մէջ դժուար է դիմակալել ձուլման վտանգին :

Բարեբախտաբար կան զանազան ազդակներ, որոնք տակաւին նոր սերունդը կապուած կը պահեն Հայութեան հետ :

Ամէնէն առաջ կայ Հայաստանի իրականութիւնը :

1918ին աշխարհի քարտէսէն խլուած եւ «Հայաստան» պանծալի անունով մկրտուած փոքր հողամասը կը շարունակէ իր գոյութիւնը տարբեր վարչաձեւի տակ եւ կը կազմէ կորիզը ապագայ «Միացեալ»ին, որու իրականացման կը հաւատայ Հայութիւնը հայրենիքի եւ սփիւռքի մէջ :

Յետոյ ունինք մեր ոսկեղինիկ լեզուն, բազմադարեան մշակոյթը, մամուլը, դպրոցն ու եկեղեցին, մեր ամէն կարգի կազմակերպութիւնները : Ներշնչել հայրենիքի սէրը, պահպանել ազգային ոգին եւ ցեղային դիմագիծը : Ասոնք պէտք է ըլլան գլխաւոր աշխատանքը բոլոր ա՛նոնց, որոնք պիտի նուիրուին նոր սերունդի դաստիարակութեան սրբազան գործին :

Հոն, ուր հայկական դպրոց չկայ, հընտարութիւն պէտք է ստեղծել գոնէ հայերէնի տարրական ծանօթութիւններ տալու համար մեր զաւակներուն ու թոռներուն, շաբաթական դասընթացքներու միջոցաւ :

Տեղական լեզուներով հրատարակել Հայոց պատմութեան, գրականութեան, արուեստին ու մշակոյթին մասին գրքեր ու հայերէնի ուսուցման դիւրին ձեռնարկներ :

Սիրցնել Հայութիւնը, ճանչցնել անոր դարաւոր ու փառաւոր պատմութիւնը, հերոսական մարտնչումները յանուն ազատութեան, հայրենիքի նուաճումները : Զարկ տալ Սփիւռքի եւ Հայաստանի միջեւ փոխադարձ կապերու հաստատման եւ այցելութեանց զարգացման :

Կարեւոր ազդակներ են ասոնք, կոչուած՝ ձուլումէ փրկելու օտար աստղերու տակ ծնած մեր զաւակներն ու թոռները :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԳՈՀ ՉԷ ՌԻՒՄԱՆԱՑԻՆԵՐԷՆ

« ԱՄՕԹԻ ՊԱՏԸ » ԿԸ ՄՆԱՅ

Ռումանիոյ կուսակցական համագումարին խորհրդային պատուիրակը՝ Կատուչեւ շատ խիստ կերպով արտայայտուած է, դատապարտելով Չէուչէսկուի դէպի արեւմուտք բարեացակամ քաղաքականութիւնը : Կատուչեւ 19 վայրկեան խօսած է, չէ անդրադարձած Չէուչէսկուի բացման ճառին, բայց ձաղկած է Միացեալ Նահանգները, որ «նենգամիտ մեթոտներ» կը գործածեն, միջամուխ ըլլալով արեւելեան երկիրներու գործերուն, վասնզի կ՛ըսէ Կատուչեւ.— «Աշխարհակալութիւնը կը ջանայ կամուրջներ նետել դէպի ընկերվարական երկիրները, մեր համերաշխութիւնը խորտակելու եւ հակայեղափոխական դաւերը քաջալերելու միտուտով : Կ՛ուզէ նաեւ շեշտել տնտեսական իր ներմուծումը : Հարկ է հաւաքական մերժում մը ընել այս խաղին » :

Կատուչեւ դուրս ելած է համագումարէն երբ ողջոյնի գիր մը կարդացուած է չին համայնավար կուսակցութենէն : Փէքին, թէեւ պատուիրակ չէ ղրկած, բայց եւ այնպէս այդ շնորհաւորական գիրով արտայայտած է իր բարեկամութիւնը Ռումանացիներուն, մանաւանդ երբ կը շեշտեն թէ յաջողութիւն կը մաղթեն Ռումէն կուսակցութեան «որ, ազգ. ընկերվարութեան մէջ, կը պաշտպանէ իր Ազգ. անկախութիւնը »: Չինացիներուն գիրին ընթերցումէն ետք, խորհրդային պատուիրակը ներս մտած է :

Ամէն պարագայի մէջ, Չէուչէսկու չըհրաժարելով հանդերձ անկախութեան իր քաղաքականութենէն, չուզեր նաեւ «սիրտը կոտրել » Ռուսերն եւ հարցը ծանրացընել : Այդ պատճառով է որ բացատրած է Կատուչեւի թէ ինչ որ կը վերաբերի Նիքսընի այցելութեան, ամէն բան գրուած է տեղական մամուլին մէջ, վասընզի պահելիք բան չունին :

Չէուչէսկուի շրջանակներուն մէջ, կ՛ըսուի թէ Ռումէն ղեկավարը յաջողած է դրական բան մը ձեռք ձգել Նիքսընէն Վիէթնամի մասին, առանց սակայն ճըշդելու թէ ի՞նչ է ձեռք ձգածը :

×

Մոսկուայի Ֆրանսայի, Միացեալ Նահանգներու եւ Անգլիոյ դեսպանները իրենց կարգին բերանացի դիմում մը կատարած են Արտաքին փոխ-նախարարին կարգ մը բարելաւումներ ձեռք ձգելու համար Պերլինի մէջ, յոյս չկայ անշուշտ որ մէկ օրէն միւսը պատը փլի, բայց Արեւմտեանները կը խորհին թէ կարելի կ՛ըլլայ կարելիութիւններ գտնել բարելաւելու համար երկու Գերմանիաներու յարաբերութիւնները գոնէ Պերլինէն ներս եւ շուրջը :

ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ...

« Գրական Թերթ»ը հանդուցեալ Նայիրի Զարեանին նուիրած է 18 Յուլիսի թիւին ներքին էջերը, ուր անհետացողին ի յուշ յօդուածներ ստորագրած են Գէորգ Էմին, Գարեգին Բես, Անահիտ Սահինեան, Մարտիրոս Սարեան, Խաժակ Գիւլնազարեան ու տրուած է Զարեանի յուղարկաւորութեան նկարագուրթիւնը :

Գէորգ Էմին՝ յարգանքի իր տուրքին առընթեր՝ կը յիշէ Զարեանի հետ ունեցած մէկ հանդիպումը եւ անոր հաղորդած մէկ ծրագիրը, թէ՝ «գրում եմ իմ եւ իմ սերնդի փոթորկոտ ու դժուարին կեանքի պատմութիւնը »: — « Այն պատմութիւնը, — կ՛աւելցնէ Էմին, — որ հարկի կամ անհարկի այնքան աղաւաղուել ու խեղաթիւրուել էր եւ որը ամէնից լաւ գիտէր ու կարող էր պատմել ինքը... Երանի՛ թէ գրած լինէր ...»:

Երանի թէ : Բայց լաւ գիտնալը կը բաւէ՞ արդեօք ճիշդ գրելու համար այն պատմութիւնը, որուն պայծառանուն դերակատարներէն բնաւ չհամարուեցաւ զայն գրելու ծրագրած անձը: Չենք գիտեր ինչու Էմին հարկ տեսած է անդրադառնալ այդ մասին եւ գրել, թէ՝

« Մահից յետոյ հե՛շտ է հանրագումարի բերել ոեւէ գրողի կեանքն ու գործը, եւ եթէ այդ հանրագումարը կատարուի անաչառ, դէն նետելով բանսարկութիւնների հաստ շերտը, ապա կը պարզուի ա՛յն, ինչ պարզ էր սկզբից եւեթ: Ա՛յն, որ ...»:

Ու « մահախօսական»ի հեղինակը կը սկսի ներկայացնել, խոշորցնել «խոշորագոյն բանաստեղծ - մարտիկը » , անոր «մարտական քնարը », «անաչառ մարդը», «հոգատար ձեռքը», «մնայուն ու վաւերական գործերը», կը յիշէ անգամ մը եւս հանդուցեալին «յայտնի եւ անյայտ բանսարկուները », առանց իմանալի դարձնելու, թէ իր բարդացնել ուզած խնդիրներուն կապակցութեամբ ինչո՛ւ բանսարկուներ ունեցաւ Զարեան եւ ինչը «պարզ էր հենց սկզբից եւեթ »

Սակայն մահագրութեան մը մէջ հարկ կա՞ր այս բաները գրելու, վրդովելու միւս մահացեալներուն, ոսկորները եւ անպատեհ առիթով մը խոցելու այս վերջիններուն սուգը ապրող մարդոց բազմախոց սիրտը

Գէորգ Էմինի ներկայացուցածը «դժուարին կեանքի պատմութիւնը » դժուարացնող ծանօթ անձը չէ , այլ դժուարութիւնները հարթելու տրամադրութեամբ փոթորկող ազնի՛ւ հոգի մը, եւ ատոր իբր ապացոյց առաջ կը քշուի «նրա առաջարկութիւնը դեռեւս 1936 թուականին կիոնկար ստեղծել «Հայոց Զապաեւի»՝ Անդրանիկի մասին, Աւետիք Իսահակեանի կրքոտ պաշտպանութիւնը վերջինիս համար դժուար ժամանակներում (1939 թ.) եւ բազում այլ անհերքելի փաստեր» :

Ա. Իսահակեանի համար ըրած Զարեանի պաշտպանութիւնը կ՛անդիտանանք, բայց յայտնութեան պէս կը թուի Անդրանիկի մասին կինոնկար պատրաստելու իր առաջարկը : Որքան մենք գիտենք, այդ առաջարկը կը պատկանի «երկերեսանի տրոցկիստ նացիոնալիստներին » : « Դաշնակ Բակունցը եւ ուրիշներ»ն էին, որոնք «պահանջում էին որպէսզի կինոբանուորների եւ գիւղացիների յեղափոխական կռիւն արտայայտող նկարների փոխարէն՝ ցուցադրի դաշնակ աւանտուրիստների յարձակումն Օտոման Բանկի վրայ. առաջարկում էին կինոնկար պատրաստել հակայեղափոխական դաշնակ խմբապետ Անդրանիկի մասին » :

Հիմա տարբեր բան կ՛ըսուի մեզի ու ըսուածը բնաւ չի ներդաշնակուիր Զարեանի բնաւորութեան, գործունէութեան ու հայթայթած փաստերուն հետ : Զարեանի հողակոյտը դեռ թարմ է ու որքան պիտի ուզէինք, որ մարդիկ, գոնէ՛ ատեն մը, իրենց անհարկի յայտնութիւններով չըստիպէին մեզ յայտնին վերայայտնելու պարտականութեան ձեռնարկելու ...

Պ. Ս.

«Ազդակ»

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ Հիւսէյն թագաւորը յայտարարած է թէ երբ գրաւեալ հողերը ազատագրուին, պէտք է որ ինքնորոշումի իրաւունք ունենան Պաղեստինցիները : Յորդանան, կ՛ըսէ Հիւսէյն, վերակազմեց իր ուժերը 1967ի աղէտէն ետք, բայց անցեալէն բոլոր դասերը չքաղեցինք : Երուսաղէմի մէջ ալ, Իսրայէլի Արտաքին նախարարը՝ Ապպա Էպան յայտարարած է «Եթէ արաբական մէկ երկիր միայն պատրաստ ըլլար խաղաղութեան բանակցութիւններ վարելու, կառավարութեան կ՛ըսէի որ անմիջապէս հաւաքուին այդ առաջարկը քննելու համար, առանց նախապայմանի » :

ԺՈԶԷՖ ՔՈՍՄԱ, ծանօթ հեղինակը բազմաթիւ երգերու եւ ֆիլմերու երաժշտութեան, մեռած է առջի օր, 64 տարեկանին Լա Ռոշ Կիյոնի իր ապարանքին մէջ : Ծնած Փեշտա, շնորհիւ Ժաք Փրէվէրի է որ կը ծանօթանայ Ժան Ռընուարի եւ կը յօրինէ ֆիլմի իր առաջին երաժշտութիւնը (Պ. Լանժի ոճիրը): Իր ամէնէն ծանօթ երգը՝ Լէ Ֆէօյլ Մոռթ հաւանաբար չմեռնի :

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ «Կարմիր Դրօշ» թերթը կը գրէ թէ խորհ. ղեկավարները զարկ կուտան կրօնքին եւ նախապաշարումին Խորհ. Միութեան մէջ, խաբելու համար ժողովուրդը եւ ծածկելու այն ոճիրները զորս գործած են թէ ներսը թէ դուրսը : Մեծ դժուարութիւններու մէջ ինկած, խորհրդային վերաքննական ուրացողներու խմբակը երկար ատեն է կը փնտռէ կրօնքի յետադիմական ուժերու օժանդակութիւնը շարունակելու համար հակայեղափոխական իր քաղաքականութիւնը :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ նախակրթարաններուն մէջ այլեւս դաս պիտի չըլլայ Շաբաթ կէսօրէ ետք, նախարար Օլիվիէ Կիշառի որոշումով : Այս ձեւով շաբաթական դասերը 30էն 27 ժամի կ՛իջնեն :

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ վարչապետը Քիզինկէր Ուոշինկթըն է եւ Նիքսընի հետ իր առաջին տեսակցութիւնը կը հաստատէ թէ երկու երկիրները սերտ գործակցութիւն պիտի ունենան :

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔ ուժերը եւ գրաւող բանակները ռազմափորձեր պիտի ընեն մեծ քաղաքներու մէջը թէ դուրսը, Օգոստոս 18էն 25: Պաշտօնական աղբիւրներէ ոչ մէկ բացատրութիւն կը տրուի այս մասին, բայց կը կարծուի թէ կանխելու համար է ժողովրդական ցոյցերը օգոստոսեան տխուր տարեդարձի այդ օրերուն :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ եւ Արաբներու միջեւ միջադէպերը կը շարունակուին :

ՍՓԻՒՌՔԻ ԳՈՅԱՏԵՒՈՒՄԸ
ԵՒ
ՀԱՅՐԵՆԻ ԳՐՈՂԸ

———

Պէյրութի լոյս տեսնող «Էջեր Գրականութեան եւ Արուեստի» պարբերականը թիւ մը նուիրած է Սփիւռքի Հայութեան գոյատեւման հարցին, հաւաքելով Հայաստանէն զրկուած քանըմէկ գրողներու կարծիքները։

Շատ հետաքրքրական է պիտնալ իսկապէս, թէ ի՞նչ կը խորհին մեր հայրենի գրողները Սփիւռքի հայութեան ապագան խնդրոյ առարկայ դարձնող թիւ 1 հարցի մասին։

Ծայրագոյն Արեւմուտքէն մինչեւ Երեւան ամէն հայ կը վախնայ եւ կը մաղթէ, որ հայ գաղութները պահեն իրենց ազգային դիմագիծը, գոյատեւեն իբրեւ հայ եւ չարունակեն ապրիլ Հայութեան խոհլներով։ Այս ուղղութեամբ տարակարծութիւն չկայ։ Սակայն ի՞նչպէս իրագործել այս հրաշքը, յաղթահարելով օտար միջավայրերու եւ աւերիչ ժամանակի բոլոր արգելքները։ Հայաստանի գրողները պատասխանած են ահա այս հարցումին։

Եթէ խտացնենք քանըմէկ տասրատրութիւններու տակ երեւցող պատասխանները, կը տեսնենք երեք հիմնական առաջարկներ, որոնք գրեթէ բոլոր գրողներուն կողմէ կը համարուին հիմնական դարմանը մեր ցաւին։

Ա.— Սփիւռքը պէտք է սերտ կապ պահէ Խ. Հայաստանին հետ, որովհետեւ հայապահպանման հիմնական աղբիւրը մայր հայրենիքն է։ Այս կապերն են որ «արիւնատար անօթներ պիտի լինեն հայ ժողովուրդի բոլոր զանգուածներուն կեանքի եւ կենսունակութեան համար»։

Կապ ըսելով՝ միայն փոխադարձ այցելութիւնները պէտք չէ հասկնալ, այլ նաեւ գրական ու մշակութային տեղեակ-դործակցութիւններու փոխանակութիւն՝ լայն չափերու վրայ։ Առաջարկողներ կան նոյնիսկ որ Սփիւռքի մէջ լոյս տեսնող լաւագոյն գիրքերը ազատ վաճառք ունենան Հայաստան, ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս Հայաստանի հրատարակութիւնները կը վաճառուին արտասահմանի գրախանութներուն մէջ։

Գեղեցիկ առաջարկ եւ օգտակար նախաձեռնութիւն։ Դժբախտաբար սակայն մինչեւ այսօր խօսքի սահմաններէն անդին չանցաւ այս ծրագիրը։ Սփիւռքի գրական եւ մշակութային հարստութիւնները հանդէպ մեր հայրենիքը կը չարունակէ պահել իր միակողմանի կեցուածքը։ Որով՝ Հայութեան հատուած ներու մէջէն հոգեւոր մշակոյթի ազատ ու սերտ հաղորդակցութեան ազդակը, ազգապահպանման տեսակէտէն, չի խաղար այն նեղլոր դերը, որ սպասելի էր։

Մշակութային կապերու սերտացումը, Սփիւռքի եւ Հայաստանի մէջեւ, կը բախի տակաւին այլ արգելքներու, որոնց գլխաւորներէն մէկն է նոր ուղղագրութիւնը։ Զանազանք լեզուի տարբերութեան մասին։ Արեւելահայերէնը խորթ չէ եղած բնաւ մեր ականջներուն եւ հոգիին, երբ կը կարդայինք Րաֆֆիներն ու Ահարոնեաններէն մեզ հասած հրատարակութիւնները՝ ուղղագրական չափով չտեղծելու մտահոգութեամբ։

Ոչ մէկ կասկած ունինք հայրենի գրողներու սրտցաւ անկեղծութեան մասին, երբ անոնք կը բաղձան Սփիւռքի եւ հայրենիքի հոգեկան կապերու ամրապնդումը։ Կասկած չկայ նաեւ, որ Սփիւռքի գոյատեւումը կը չահի այսպէսով։ Սակայն պէտք է որ այդ կապերը հիմնուած ըլլան գրական ու մշակութային իրական արժէքներու արդար գնահատումին վրայ։

Բ.— Հայ մշակոյթի պահպանումը կը համարուի գոյատեւման երկրորդ էական ազդակը։ Պահել հայ դիրը, հայ լեզուն, հայ գպրոցը եւ հայ եկեղեցին ամէն գնով։ Եթէ հայ մշակոյթը մնայ վառ ու կենդանի, մեր գաղութներն ալ կը մնան հայ՝ բանիւ եւ գործով։ Ու փոխադարձաբար։ Հայրենի գրողները չեզոք կը դնեն առաւելաբար հայ լեզուին վրայ. «չմոռնանաս քո մայր լեզուն»։ Լեզուն չմոռնալու գլխաւոր միջոցն ալ գպրոցն է բնականաբար։ Ոմանք զարմացած են թէ ինչո՞ւ միլիոններ կը ծախսուին՝ եկեղեցիներ կանգնելու համար յատկապէս Միացեալ Նահանգներու մէջ, եւ գպրոցներու դրամ չի յատկացուիր։

Առարկութիւն չունինք։ Քառասուն տարի է, միաձայն բարբառով, հանապազօրեայ աղօթքի պէս Սփիւռքի չորս անկիւններէն մենք եւս նոյն բանը կ'ըսենք.— Պահել հայ մշակոյթը, հայերէն խօսիլ, հայերէն երգել, հայերէն աղօթել։ Այս ուղղութեամբ եղած են անհուն ջանքեր՝ նիւթական եւ բարոյական։ Կան գետնի վրայ։ Եղած են եւ այսուհետեւ ալ պիտի ըլլան։ Մեր բոլոր վարժարաններն ու հոգեւոր տունները հայ ժողովուրդի ճիգին, քրտինքին եւ զոհողութեան արդիւնքներն են։ Ամէն մէկ գաղութ սակայն քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական առաձնայատուկ պայմաններու տէր է։ Հայրենի գրողը հեռուէն դժուար կ'ըմբռնէ անշուշտ, թէ ինչո՞ւ տեղ մը միայն եկեղեցի կը չինուի, ուրիշ տեղ հայ գպրոցը իր դերը չարդիւնաւորեր եւ այլ գաղութի մը մէջ մեր գաւակները ի սպառ կը մոռնան հայ լեզուն։

Ասոնք բոլորը մեր տան ամէնօրեայ ցաւերն են, որոնց լաւագոյս հաղորդ ըլլալու համար պէտք է միասին ապրիլ։

Գ.— Իրրեւ երրորդ ազդակ ցոյց կը տրուի յարատեւելու կամքը։ «Կապ ու մշակոյթ վճռական արդիւնք չեն տար, եթէ չլինի գոյատեւելու կամքը, հայ մարդու ներքին հրամայական պահանջքը»։

Հոգեկան ուժերու զերազանց արդիւնքին անվերապահ հաւատացողներ ենք։ Գիտենք նաեւ, թէ այլասերումը կը սկսի այն վայրկեանէն, երբ ազգ մը դէնքերը վար կը դնէ եւ անձնատուր կ'ըլլայ գինք չբլապատող ընկերային եւ քաղաքական թակարդներուն։

Ի՞նչ ընել սակայն, որ հայ մնալու սրբազան կրակը մշտարծարծ մնայ հոգիներու մէջ։ Ի՞նչպէս ընել որ Սփիւռքի Հայութիւնը իր ամբողջութեան մէջ հզօր եւ անսասան պահէ գոյատեւելու եւ յաղթանակելու իր կամքը։ Մնայ պատնէշին վրայ՝ վճռական եւ աննահանջ։

Հարցեր են ասոնք, որ միշտ պատասխանի կը սպասեն։

Մ. ԻՇԽԱՆ

ՔԵՆԸՏԻՆԵՐՈՒ ՍԵՒ ԱՍՏՂԸ

———

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ինք Միացեալ Նահանգներուն ամէնէն երիտասարդ ծերակուտականն էր 1962-ին, երեսուն տարեկան եւ ամէն ճամբայ բաց էր իր առջեւ, սակայն ճակատագիրը կ'ուզէ կարծէք վերջ դնել այս սուր մրցումներուն եւ չուշացներ հարուածները։ Առաջին փորձը տեղի կ'ունենայ Յունիս 1964ին։ Խուրըրա օդանաւի ծանր արկած մը կ'ունենայ, եւ մահէն կ'ազատի մազապուրծ։ Իր ընտրական պայքարը կը դադրեցնէ հիւանդանոցի անկողնէն եւ կը յաղթողի կրկին ընտրուիլ ծերակուտական իր աթոռին։

Արդեօք ճակատագրին առաջին եւ վերջնական պարտութի՞ւնն է։ Զինադադար մը թերեւս։ Կամ նոր ռազմավարութիւն մը։

Եւ հինդ տարի ետք, 19 Յուլիս 1969ին, դիչեր մը, կը պատահի անբացատրելի արկածը։ Խուրըրա, քանի մը ընկերներով կը մասնակցի խնջոյքի մը։ Վերադարձին՝ ինքնաշարժին մէջ կը դտնուի 28ամեայ գրագրուհի մը, Մէյրի Ճօ Քոփչէն, որ գրեթէ մաս կը կազմէ Քենըտի ընտանիքին։ Ճամբուն ընթացքին խուրըրա անհասկնալի սխալ մը կը գործէ. փոխանակ ձախ դառնալու, աջ կը դառնայ եւ ինքնաշարժը կ'իյնայ գետակի մը մէջ։ Ինքնաշարժին մէջ կը մնայ դիակ մը, մանկամարդուհի գրագրուհիին դիակը, Խուրըրա կը յաջողի ինքզինքը ազատել։

Սակայն մարդիկ սկսան փնտռել այս արկածին պատճառները։

Ի՞նչու, այդ կղզիին մէջ գոր թիզ առ թիզ կը ճանչնար, հոն խաղացած ըլլալով իր մանկութեան օրերուն, ինչո՞ւ խուրըրա Քենըտի դէպի աջ դարձաւ, դէպի գետակը, մինչ ցամաք տանող ճամբան կը գտնար դէպի ձախ։ Ինչո՞ւ երիտասարդ ծերակուտականը եւ իր ընկերները սպասեցին մինչեւ յաջորդ օրուան առտուն ոստիկանութեան լուր տալու համար։ Խուրըրա պնդեց թէ այդ օրը գիչեր չէր։ Բայց կը կարծուի թէ ոստիկանատուն այդքան ուշ ներկայանալուն պատճառը այն է որ, ինք պատրաստ չէր ենթարկուելու ալքոլի քննութեան։ Եթէ իր արեան մէջ ալքոլի տոկոսը բարձր դտնուէր, պիտի ամբաստանուէր «ակամայ մարդասպանութեամբ»։ Իսկ եթէ արկածէն անմիջապէս ետք, լուր առած ըլլար, ըստ մանուզէտներուն, կարելի պիտի ըլլար Մէյրի Ճոն մահէն ազատել։

Խակաթթուէնի զատարանին առջեւ, 35 միլիոն Ամերիկացիներու ներկայութեամբ, որոնք զատին կը հետեւէին հեռատեսիլով, Խուրըրա ինքզինքը յանգուր ներկայացուց, իբր զոհ մը՝ հալածուած ճակատագրէն։

Մէյրի Ճոյին ծնողքը հրաժարած են որեւէ դատական հետապնդումէ։ Միւս կողմէ դեմոկրատ կուսակցութեան պարագլուխները կը ջանան դիծ մը քաշել այս խնդրին վրայ եւ էջը դարձնել։ Ըստ բակուտական Մայք Մենսֆիլտ, վիճաբանութեան մը ընթացքին ըսած է։ «Վերջ ի վերջոյ, քաղաքական մարդ մը պարզ մահկանացու մըն է»։

Դատավարութեան յաջորդ օրը, հազարաւոր հեռադիրներ, համակրական արտայայտութիւններով զեղուն, տեղացին Հիանիս Փորթ, Քենըտիներու ապարանքը։ Հակառակ ցոյցեր ալ տեղի ունեցան։

Եւ սակայն այն հարցումը որ դատարանը չըրաւ Խուրըրային կը մնայ առկախ։ Մինչ պիտի դտնուի մէկը թէկին հարցնելու. «Ի՞նչ ըրիր Մէյրի Ճոյին»։

Խուրըրա բարոյական անկար մըն է, եւ այդ պատճառաւ պիտի չներկայացնէ իր թեկնածութիւնը 1972 նախագահական ընտրութիւններուն։ Բայց յոյս ունի որ 1976ին երկրին բաւայնութիւնը փոխուած կ'ըլլայ։

Որովհետեւ ինչ որ զարմանալի է, Ամերիկայի երիտասարդութիւնը Կաուբրոյ չի դատապարտեր իր արարքին համար, այլ կը յուսայ որ ան մեծցնայ իրեն։ «Մենք չենք ուզեր գիտնալ թէ ինչ ընտրեն յանցանք մը գործած է թէ ոչ, կ'ուզենք հասկնալ որ այս ողբերգութիւնը ի՞նչ չափով զայն պիտի մօտեցնէ մեզի»։

Արդարեւ, Ներկայիս մարդկային տկարութիւնները չեն դատապարտուիր Ամերիկացիներուն կողմէ, այլ համակրանքով կը դիտուին։ Եւ Խուրըրա եղած է երիտասարդ մը որ տաք արիւն ունէր։ կը սիրէր ուիսքին եւ աղջիկներու մտերմութիւնը։ Տիպար աշակերտ մը չէր երբեք։ Հարվարտէն վռնտուեցաւ որովհետեւ սպաներէնի քննութենէն միջոցին ուրիշ գրեթէ ամբողջ դիչերը անքուն անցուցած էր լուսնալուն սպասելով։ Արշալոյսին, իրենցմէ առաջ մեկնեցայ օթեակէն եւ նստելով չիտակ Սկիւտար անցայ։ Հոն նաւատատոյցին վրայ սպասեցի անոնց գալուն...

— Եւ ո՞չ ոք եկաւ, ըսաւ նախարարը որ միշտ յոռետես էր։

— Ընդհակառակն, փաշա էֆէնտի, երկու ժամ ետքը նշմարեցի որ նաւակ մը կը մօտենար որուն մէջ, բացի նաւավարէն, երեք անձերէն մին ըուն Շապանն էր եւ միւսը իր ընկերը, իսկ երրորդը հասնողն Խուրչիան էր որուն մասին խօսած էին առջի գիչեր։

— Այս անդամ հարկաւ փութացիր երթալ մեկնիլ ձերբակալել տալու, գոչեց փոչան անհամբեր։

— Ոչ տակաւին, պատասխանեց Զեքի վրուշը հանդարտութեամբ եւ լաւ ըմբռնելով այդպէս վարուելու...

— Ինչո՞ւ համար...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(195 Շար.)

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ
ԿԱՄ
ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ· ՑԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Կրնայիր այն տանն խակոյն Վօյվօտային պահականոցը երթալ, քանի մը ոստիկան առնել հետդ եւ վերադառնալով, ղերենք ձերբակալել... այդ չա՞փն ալ չմտացիր, ըսաւ Ոստիկանութեան նախարարը խիստ դէմքով մը

— Անմիջապէս Ձեր Վսեմութեան ը-սած գաղափարը յղացայ, բայց քիչ մը խորհելէ ետքը աւելի յարմար դատեցի չգործադրել։

— Ինչո՞ւ համար...

— Կ'ուզէի այդ երկուքով միայն չգոհանալ եւ իրենց ընկերներն ալ միեւնոյն տանն ձեռք ձգել, որովհետեւ կը մտածէի որ այդ մարդիկը անպատճառ ուրիչ ընկերներ ունենալու էին՝ որոնց պիտի դիմէին ապահովաբար...Ուստի քառորդ մը ետքը ես ալ դացի օթեակին դուռը զարկի։ Ծառան եկաւ բարկութեամբ դուռը բանալու եւ երբ լսեց թէ անկողնի մը կ'ուզէի նոյն ղիչերը հոն անցընելու համար, պատասխանեց թէ օթեակին մէջ ալ տեղ չէր մնացած, թէ մէկ անկողին մը կար վերնայարկը, զոր քիչ մը առաջ երկու հոգի վարձած էին։ Այդ տանն ծառային ըսի թէ՝ արդէն մէկ քանի օթեակներու դուռը զարկած էի եւ տեղ չէի գտած, հետեւաբար ալ ուրիչ տեղ երթալու կարողութիւն չունիմ եւ թէ հարկ է անպատճառ ինծի պահակելիք տեղ մը ճարել։ Այդ ըսելով մէճիտիէ մը տուի ծառային՝ իբր նուէր, աւելցնելով որ սենեակի կամ անկողինի վարձքն ալ գատ պիտի վճարեմ։ Այս առաջարկութիւնս իր արդիւնքը ունեցաւ անմիջապէս։

— Եթէ յանձն կ'առնէք վերի սալօնը, բազմոցին վրայ պառկիլ՝ ձեզի վերմակ մը կը ճարեմ, ըսաւ։

— Այնչափ յոգնած եմ եւ քունն ունիմ որ դետինն անդամ կը պառկիմ, պատասխանեցի։

« Վերջապէս, փաշա էֆէնտի, դիս տարաւ վերի սալօնը, ուր հետը խօսակցութեան բռնուեցայ եւ հակառակ թէ ուր կը գտնուէր այդ երկուքին սենեակը. իրմէ իմացայ նաեւ որ զանոնք չի ճանչնար բնաւ եւ թէ առաջին անդամն էր որ իրենց օթեակը կուգան։

« Ծառան մեկնելուն պէս՝ կօշիկներս հանեցի ու մուխին մէջ բարձրացայ մին-չեւ վերնայարկը, ուր կը գտնուէր մեր մարդոց սենեակը, դրան ճեղքուածքէն տեսայ որ լոյս կար ներսը եւ երբ քիչ մըն ալ մօտեցայ, խօսակցութեան ձայն մը լսեցի։ Կամաց կամաց մինչեւ դրան մօտ եկայ եւ ականջ դրի։ Երկու մարդիկը ինքզինքնին ապահով զգալով այդ վերնայարկին մէջ ուր իրենցինէն ուրիչ սենեակ չկար, ազատօրէն եւ բաւական բարձր ձայնով կը խօսէին։ Իրենց փոխանակած խօսքերը կ'ուզէ՞ք որ մի առ մի կրկնեմ Ձեր Վսեմութեան, թէ մի'միայն անոնց իմաստը ըսեմ, հարցուց Ահմէտ Զաւուշ։

— Պատմութիւնդ արդէն շատ երկար եղաւ, իմաստը ըսէ միայն, պատասխանեց նեց փաչան։

— Իրենց խօսքերէն իմացայ որ որոշած էին հետեւեալ առտու Սկիւտար անցնիլ նաւակով ու հոն իրենց ընկերներուն քով ապաստանիլ։ Իրենցմէ մին նախ պիտի երթար Խուրչիտ անուն անձ մը գտնար, որ իրենց ընկերներէն ըլլալ կը թուէր, եւ անոր միջոցաւ ապահով նաւակ մը ճարէր դիմաց անցնելու համար... իրենց խօսակցութեան միջոցին ուրիչ կարեւ մը բաներ ալ իմացայ որոնք առ այժմ պէտք չկայ Ձեր Վսեմութեան յայտնելու, քանի որ անհամբեր էք պատմութեանս վերջը լսելու...

— Այո, այո, միւս մանրամասնութիւնները ետքը կը պատմես, պատասխանեց Շէֆիք փաչա։

— Այս ամէնը լսելէս ետքը, չարունակեց Ահմէտ Զաւուշ, իջայ սալօնը ուր դրեթէ ամբողջ դիչերը անքուն անցուցի լուսնալուն սպասելով։ Արշալոյսին, իրենցմէ առաջ մեկնեցայ օթեակէն եւ նստելով չիտակ Սկիւտար անցայ։ Հոն նաւատատոյցին վրայ սպասեցի անոնց գալուն...

— Եւ ո՞չ ոք եկաւ, ըսաւ նախարարը որ միշտ յոռետես էր։

— Ընդհակառակն, փաչա էֆէնտի, երկու ժամ ետքը նշմարեցի որ նաւակ մը կը մօտենար որուն մէջ, բացի նաւավարէն, երեք անձերէն մին ըուն Շապանն էր եւ միւսը իր ընկերը, իսկ երրորդը հասնողն Խուրչիան էր որուն մասին խօսած էին առջի գիչեր։

— Այս անդամ հարկաւ փութացիր երթալ մեկնիլ ձերբակալել տալու, գոչեց փոչան անհամբեր։

— Ոչ տակաւին, պատասխանեց Զեքի վրուշը հանդարտութեամբ եւ լաւ ըմբռնելով այդպէս վարուելու...

— Ինչո՞ւ համար...

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ՝ ՐԱՖՖԻԻ

Լոնտոնի Նաւասարդեան Կոմիտէի նախաձեռնութեամբ կազմակերպուեցաւ Յիշատակի Օր, Բաֆֆիի եւ իր հարազատներուն : Օգոստոս 3ին Սուրբ Սարգիս եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանդիստ : Պատարագիչն էր հոգեւոր Արսէն Վրդ. Պէրպէրեան : Քարոզեց Ս. Էջմիածնէն հիւրաբար Լոնտոն գտնուող Ներսէս Ծ. Վրդ. Պողպալեան որ Վազգէն Հայրապետին ողջոյնները յայտնելէ ետք՝ ծանրացաւ երախտաւոր Բաֆֆիի հայ վիպագրութեան բերած նպաստին եւ անոր ունեցած տեսիլքին : Հայ ազատագրութեան մեծագոյն տեսաբանը էր Բաֆֆին, ըսաւ ան, որ իր գործերով կեանք եւ ոգի տուաւ մեր ժողովուրդին :

Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք մասնաւոր հանրակառքերով ժողովուրդը փոխադրուեցաւ «Քէնսըլ Կրին» գերեզմանատունը ուր կը հանգչին Բաֆֆիի այրին Աննան եւ իր զաւակները Արամ եւ Արշակ Բաֆֆիները :

Գերեզմանատան վարչութեան արտօնութեամբ՝ Ս. Ղազար եկեղեցին, որուն ստորերկրեայ նկուղներուն մէջ զետեղուած են երեք դագաղները, տրամադրուեցաւ Հայութեան կատարելու համար հանդիսութեան աշխարհական մասը :

Նաւասարդեան կոմիտէի կողմէ խօսեցաւ Գրիչ Դաւթեան շեշտելով Բաֆֆիին գերը հայ ազատագրման շարժման մէջ եւ Հայու ոգին մշտարծարծ պահելու մասին, յարգանքի եւ երախտագիտական զգացումներով զեղուն իր խօսքերով խորապէս տպաւորեց ներկաները : Ապա, գաղութիս երիցագոյն անդամները Արտաշէս Խաչատուրեան կարեւոր կենսագրական տեղեկութիւններ տուաւ Արշակ եւ Արամ Բաֆֆիներու մասին : Արշակ Բաֆֆին, ըսաւ ան, եղած է առաջին հայ հանրապետութեան Լոնտոնի դեսպանը, Ժիրայր Միսաքեանին հետ աշխատելով, թէպէտ փոքր, հայ գաղութին վարկը բարձրացուցած են յաչս օտարներուն, եւ շատ մը Հայերու տուած են անձագիր եւ հայ քաղաքացիական իրաւունք, կարօտեալներուն անձամբ հասած եւ օգնած են իսկական բարեգութ խնամակալը կանգնելով վտարանդի Հայութեան : Աննա եւ Արամ Բաֆֆիներու ջանքերուն շնորհիւ կարելի եղած է հրատարակութեան տալ Բաֆֆիի քանի մը անտիպ գործերը սքանչելի տպագրութեամբ Մխիթարեան Միաբանութեան :

Երրորդ խօսողը եղաւ Յակոբ Փալամուտեան : Համայնակուլ ժամանակին եւ միջոցին մէջ բնութիւնը հող դարձուցած է, ըսաւ ան, ինչ որ էր հողեղէն, փսկ ինչ որ է հոգեկան ապրեցաւ ու կ'ապրի ազատատենչ բոլոր Հայերուն մէջ : Բաֆֆին կերտեց պողպատեայ սերունդը, անտարազելի մարդեր՝ որոնք ազատութեան արի եւ արդար երազը պարզեցին խոր մթութեան մէջ թաւագլոր մեր հոգիներուն : Բաֆֆին իր երեւակայական հերոսներով բարդացուց Աբովեաններու եւ Խրիմեաններու երազը եւ թուղթէ շերեփը վերածեց երկաթի : Մեր ժողովուրդին ամէնէն բարձր առաքինութիւնը եղած է ապրելու եւ փրկուելու իր իրաւունքին անառիկ զգացումը : Մոլեգնօրէն սիրահար ազատութեան, գերութեան մէջ ալ ապրեցաւ ան հոգեպէս անկախ :

Սոփեստութիւն պիտի ըլլար մեր յեղափոխութիւնը դիմաւորել տարամերժ միակողմանիութեամբ եւ դատապարտել զայն մէկ հարուածով առանց խոր մտածումի . շարժման յաջողութիւնը պիտի պանծացնէր զայն : Ազգային իտէալին լաւագոյն հաւատքը կայ մեր գետերով վազած արիւնին մէջ :

Բաֆֆիին կը պարտինք մեր ազգայնական գրականութիւնը, անոր շունչն սընան փոթորկամռունչ Սիամանթօն եւ քաղցրաթախիծ Վարուժանը որոնք իրենց մարգարէաշունչ երգերով նոր արշալոյսներ պատգամեցին :

Բաֆֆին չգրեց իր վէպերը հայ արուեստին կամ գրականութեան սիրոյն, այլ՝ ճեղքելու համար վեց հարիւր տարուան խաւարը. աչքերէն շանթ և մատներէն կայծ ժայթքեցան եւ կարողացաւ ըստեղծել լեգենտական թափօրը անանուն հայդուկներու :

Վերջին խօսողը եղաւ բանաստեղծ Երուանդ Պարսումեան որ բաղդատական մը ընելէ ետք, Ֆրանսական յեղափոխութեան ռահվիրաներուն հետ ինչպէս Ժան Ժաք Ռուսօ եւն. Բաֆֆիին վերապահեց կարեւորագոյն դերը հայ յեղափոխութեան մէջ : Ժողովուրդը արթնցնելու համար վեց հարիւր տարուան քունէն, Բաֆֆին գործածեց թշնամիին դէմ երեսունեւվեց թնդանօթներ, ակնարկելով հայ գիրերուն, եւ անոնցմով կերտեց ու դարբնեց հայկական ազատագրութիւնը :

Աւետարանէն ետք, ըսաւ ան, կուգան Բաֆֆիին գիրքերը : Հայաստանի Պետհրատը ամբողջ մատենադարան մը յատկացուցած է անոնց եւ հրատարակած Բաֆֆիի բոլոր գործերը ամենասքանչելի տպագրութեամբ :

Ծաղկեպսակ զետեղեցին Տիկին Ալեքսանտրա Բաֆֆին, հանգուցեալ Արշակ Բաֆֆիի այրին, Տիկին Հռիփ Ալեքսանեան Լոնտոնի Տիկնանց Միութեան կողմէ եւ Պ. Յովհաննէս Զալըգեան Նաւասարդեան կոմիտէի կողմէ :

Պատարագին եւ յարգանքի հանդէսին ներկայ գտնուեցան նաեւ Կիլիկեան Ուխտէն Կորիւն վարդապետ Գոճապապեան եւ Կիպրոսի հոգեւոր հովիւ Վազգէն Աւագ քհնյ. Սանտրունին :

Յարգանք Բաֆֆիի եւ իր հարազատներու յիշատակին :

ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԳԱՆՁԻՆ ՄՍԽՈՒՄՆԵՐԸ

Ինչպէս ամէն տարի պետական հաշիւներու Քննիչ Ատեանը հրապարակեց իր տեղեկագիրը : Այս անգամ ալ, տեղեկագիրը ի յայտ կը բերէ ահաւոր մսխումներ զորս հանրային եւ նահանգային իշխանութիւնները ըրած են : Եւ հաւանաբար, ինչպէս իրատեսները —եթէ ոչ յոռետեսները — կը նկատեն այս յայտնութիւնները մեծ բանի չծառայեն : Քանի մը թերթեր, քանի մը օր, սեւ ճերմակի վրայ պիտի արտայայտեն իրենց վրդովումը, այնպիսի օրերու երբ ժողովուրդն ալ արեւ ու ծով կը վայելէ եւ շատ հոգ չըներ թէ Պետութիւնը ի՞նչպէս գործածած է իր դրամը :

Մսխումները շատ են : Հակակշռի Ատեանը կը յիշատակէ գլխաւորները : Այսպէս Վերսայլի Մեծ Թրիանոնի վերանորոգումը արժած է 45 միլիոն ծանր ֆրանք, այսինքն չորսուկէս միլիառ հին ֆրանք : Երկու հարիւր աթոռներուն իւրաքանչիւրը գնուած է 1300 ֆրանքի :

Այլ մարզերու մէջ, պատկերը նոյնն է : Ութ տարի տեւած է Քաշանի թեքնիք ուսման Ազգ. կեդրոնի ժիմնազին շինութիւնը, որ պէտք է տեւէր եօթը ամիս : Վէնսէնի մէջ, հանդերձարանի մը շինութիւնը տասը տարիէն լրացած է եւ յաւելեալ հինգ հարիւր հազար ֆրանք արժած :

Հաշուեքննիչ Ատեանը կը շեշտէ նաեւ աւելորդ բազմաթիւ ճամբորդութիւններու մսխումները եւ կը յիշատակէ պարագան իսկական «ախոյեանի» մը (ինչպէս կը գրէ Onnn) այդ մարզին մէջ : Ժիւռայի նահանգի ճարտարագէտ մըն է որ, այդ նահանգի հաշւոյն, 1958ին Քոփընհակ գացած է, 1959ին՝ Ռիօ տէ Եանեբիօ, 1960ին Քորթինա (Իտալիա), միջազգային համագումարներու մասնակցելու համար : 1961ին, Ուսումնասիրական ճամբորդութիւն մը կատարած է Խորհ. Միութիւն, երեք չաբաթ տեւողութեամբ : 1962ին Զակոպան (Լեհաստան) գացած է, ինչպէս նաեւ Սալզպուրկ : 1964ին, մարդը երկու անգամ Իտալիա կ'երթայ (Հռոմ եւ Նափոլի), 1965ին Պրազիլ է, քիչ ետք՝ Քանատա : 1967 Նոյեմբերին, Թոքիօ է : Ասկէ զատ, պետութեան, այսինքն հարկատուին, շատ սուղի նստած են հաւաքական եւ ընտանեկան ճամբորդութիւնները : 1965ին տասը օրուան ճամբորդութիւն մը կատարած են Իսրայէլ, 18 ընդհ. խորհրդատուներ, յաճախ իրենց ընտանիքն ալ իրենց հետ տանելով : Կայ նաեւ Ընկերային Ապահովութիւնը, որ տեւական կերպով հսկայ բացեր ունի, օրէ օր աւելցող :

Տեղեկագրէն կը պարզուի որ Ընկերային Ապահովութիւնը իր գանձելիք գումարին (1967ի ընթացքին) 53 առ հարիւրը չէ գանձած : Պարտատէրերը ընդհանրապէս մեծ հաստատութիւններն են, որոնք անհասկնալի պայմանաժամեր կրցած են ձեռք ձգել երբ փոքր պարտատէրերը մէկ օր իսկ չեն կրնար ուշացնել իրենց վճարումները առանց ծանր տուգանքներու : Յիշատակուած պարագաներուն մէջ՝ գործատէր մը որ մէկ միլիոն 905·664 ֆրանք (նոր ֆրանք) պարտք ունի :

Եւ այսպէս շարքը կ'երկարի, մսխումները կը մատնանշուին, բայց այս տեղեկագիրն ալ, ինչպէս նախորդները ի վերջոյ դիւաններու մէջ, բարձի թող կ'ըլլայ :

Թ. Ա. Թ.

ԼԵՀԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ ԿՆՈՋ ՄԱՍԻՆ

Ամէն ճամբու մէջ՝ սատանան միշտ ետ կը մնայ կնոջմէն :

×

Կինը պտուղ մըն է, որքան ալ հասուն նայ կամ անուշնայ՝ դարձեալ այր մարդուն ակռաները կ'առնէ » :

×

Անուշ խնձորը մէջը որդ կ'ունենայ, աղուոր կինն ալ մէջը դեւ մը կ'ունենայ :

մը դրկած էր իր տեղը :

« Առանց մեր հօրը խստութեան, ըսած էր իր ձոն եղբայրը, Թէտ փլէյպօյ մը պիտի ըլլար պարզապէս » :

Մայրը Տիկին Ռոզ կ'ըսէ. « Տղաս պիտի չընկրկի դէպքերու ծարութեան տակ » :

Եւ սակայն այս Աստուածավախ կինը, որ իր մայրական սրտին վրայ ստացաւ բազմաթիւ դաշոյնի հարուածներ, կը մտածէ երբեմն թէ այս աշխարհիս վրայ ամէն բան կը վճարուի, երջանկութիւնը դժբախտութեամբ եւ փառքը՝ մահով :

Ճակատագիրը կրնայ ըլլալ որ զինադադար հռչակած ըլլայ Քենըտիներուն վերջին ներկայացուցիչին այս անսպասելի հարուածները տալէ ետք : Կամ թերեւս իր վերջին ախոյեանը չունի առաջիններու տարողութիւնը եւ արժանի չէ միւսներուն վիճակին ենթարկուելու :

Կը սպասուի 1976ի մենամարտին :

Ն. Զ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (551)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻԻՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Գիշեր մը Յունիս չորսի գիշերը, — թէեւ ամառ էր բայց եւ այնպէս Պ. Ժիլնօրման բուխերիկին մէջ լաւ կրակ մը կը վառէր, — հրաման տուած էր աղջկանը իր սենեակը երթալու, ուր օրիորդ Ժիլնօրման կար կը կարէր : Պ. Ժիլնօրման մինակ էր իր հովուական նկարներով զարդարուն սենեակին մէջ, ոտքերը կրակարանին երկաթներուն վրայ դրած, իր ընդարձակ զօրօմանտէլեան հողմարդելովը՝ որ ինը թերթ ունէր, կիսովին ծրարուած. եւ օթոցաւոր թիկնաթոռի մը մէջ թաղուելով սեղանի մը կոթնած էր որուն վրայ լուսարգելի մը տակ երկու ճրագ կը վառէր, եւ ձեռքն ալ գիրք մը բռնած կը կարդար : Իր մօտային համեմատ անհաւատալի ըսուած ձեւով հագուած էր, եւ Կարայի հին պատկերի մը կը նմանէր :

Այս հագուստով եթէ դուրս ելլէր, անշուշտ իր ետեւէն գացողներ պիտի գըտնուէին որպէս զի տեսնեն այս հարուստը. բայց երբ դուրս ելլէր, աղջիկը եպիսկոպոսի յատուկ երկայն թիկնոց մը կ'անցնէր հօրը կռնակը. եւ այս կերպով կը ծածկուէին անոր զգեստները : Տունին մէջ անկողին մտնելու եւ արթննալու համար պարեգօտ կը հագնէր : Պարեգօտը ծերի կերպարանք կուտայ, կ'ըսէր :

Ժիլնօրման սիրագին եւ դառնապէս կը մտածէր Մարիուսի վրայ, եւ ինչպէս ամէն ժամանակ նոյնպէս եւ այն գիշեր դառնութեամբ համակուած էր սիրտը :

Իր խանդաղատանքը զայրանալով վերջապէս եռեւեփ էր եւ սրամտութեան կը փախուէր : Հասած էր այն վիճակին ուր մարդս կ'աշխատի որոշում մը ընել եւ ընդունիլ ինչ որ իր սիրտը կը յօշէ : Ինքն իրեն պատճառաբանելով կ'ըսէր թէ ալ Մարիուսի վերադարձին պատճառ մը չկայ. թէ արդէն եկած կ'ըլլար եթէ պիտի գար, թէ ալ պէտք չէր սպասել Մարիուսի գալուն :

Կ'աշխատէր պատժուիլ անկէ ալ բոլորովին զրկուած ըլլալու եւ «այն պարոնը» չտեսած մեռնելու գաղափարին : Բայց կը զայրանար սրտագին . իր ծերունական հայրութիւնը չէր կրնար հաւանիլ այսպիսի զրկումի մը : Ինչ, իրաւ պիտի չգա՞յ ալ, կ'ըսէր. այս էր իր ցաւագին հագներգը : Կունտ գլուխը կուրծքին վրայ ծռած էր, եւ անորոշապէս կը բակարանի մոխիրին կը նայէր ողորմելի եւ բարկալի նայուածքով մը :

Մինչդեռ այս գիրքով կը մտախոհէր սաստիկ, Պասգ՝ իր հին ծառան, ներս մտաւ եւ հարցուց .

— Պարոնը կրնա՞յ ընդունիլ Պ. Մարիուսը :

Ծերը վեր վերցուց գլուխը եւ կանգնեցաւ տժգունելով եւ կալվանեան ցնցումով մը ելլող դիակի մը նմանելով : Իր բոլոր արիւնը սիրտը զարկաւ : Պ. Ժիլնօրման թոթովեց ,

— Պարոն Մարիուս ի՞նչ :

— Զգիտեմ, պատասխանեց Պասգ վախնալով եւ տիրոջ կերպարանքէն շփոթուելով, ես չտեսայ , Նիգօլէթ ըսաւ ինձ թէ վարը պարոն մը կայ որ Մարիուս կ'աչուանուի :

Պ. Ժիլնօրման թոթովումով մը ըսաւ :

— Թող հրամմէ :

Եւ միեւնոյն գիրքով կեցաւ, գլուխը տարուբերելով, աչքերն ալ դուռին վրայ յառելով : Բացուեցաւ դուռը, եւ ահա երիտասարդ մը մտաւ : Մարիուսն էր եկողը :

Մարիուսը դուռին առջեւ կեցաւ կարծես սպասելով որ հրամմէ ըսուի իրեն :

Մարիուս գրեթէ ողորմելի հագուստը չէր նշմարուեր մութին զոր լուսարգելը կ'արտադրէր : Միայն անոր երեսը կը նշմարուէր որ հանդարտ եւ ծանր այլ տարօրինակ կերպով տրտում կ'երեւար :

Ժիլնօրման շուարումով եւ ուրախութեամբ գրաւուած ապշեցաւ մնաց քանի մը բոպէ երեւոյթի մը առջեւ գտնուող մարդու մը պէս, ոչ այլ ինչ տեսնելով բայց միայն պայծառութիւն մը : Պատրաստ էր նուաղելու , Մարիուսը կը նշմարէր շլացումով : Իրօք ան էր. Մարիուսն էր եկողը :

Զորս տարիէն ետք վերջապէս եկած էր : Ժիլնօրման կրնայ թերեւս ըսուիլ թէ մէկ նայուածքով գրաւեց զայն : Տեսաւ որ Մարիուս գեղանձն, ազնիւ, հոյակապ, մեծցած, մարդու կարգ անցած էր, եւ վայելուչ գիրք ու սիրուն կերպարանք ունէր : Թեւերը բանալու, , Մարիուսը կանչելու, ուժգնակի ողջագուրելու փափաքը ունեցաւ . իր արգահատանքը յափշտակութեամբ սաստկացաւ, գորովալի խօսքերը կը յորդէին եւ կուրծքէն կարտահոսէին. վերջապէս այս ամէն խանդաղատանքը ճամբայ մը բանալով ծերուկին մինչեւ շուրթերը հասաւ, բայց այս խանդաղատանքէն խստութիւն մը արտադրեցաւ իբր հետեւութիւն այն հակապատկերին որ անոր բնաւորութեան հիմըն էր :

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

Օրեր եւ Ժամեր

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ – ԼԱՍԻՕԹԱ

Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Աստուածածնի Վերափոխման տօնին առիթով Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Լասխոթայի Ս. Կարապետ մատրան մէջ 15 Օգոստոս Ուրբաթ օր, իսկ Մարսէյլի Ս. Սահակ Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ մէջ 17 Օգոստ. Կիրակի :

Պատարագները կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ Ցակոբ Եպս. Վարդանեան :

Պատարագներու աւարտին՝ կը կատարուի Խաղողօրհնէքի արարողութիւն, իսկ Լասխոթայի մատրան մէջ պիտի օրհնուի նաեւ մատաղը :

Սկիզբ ժամերգութեան 8, Ս. պատարագ 10, քարոզ՝ 11·15, Խաղողօրհնէք՝ 11·45 :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոն.— Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղս չը – նորհակալութեամբ ստացած է Ոմն յի – սուն Ֆրանք իր ամուսնոյն մահուան քա – ռասունքին առթիւ :

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ

Ծնողաց արձանագրութիւնները սկսած են : Կ'ընդունուին չորսէն 12 տարեկան աղջիկները, ցերեկօթիկ եւ գիշերօթիկ, դպրոցը կը հետեւի պետական ուս – մանց, ինչպէս նաեւ հայերէնի դասաւանդութեան :

Ծանօթութեանց համար դիմել վարչութեան, ամէն օր բացի Կիրակիէ :

73, Ավ. Հաւրի Պարպիւս,
95, Առնուվիլ լէ Կանէս :

(Շոգեկառք առնել Կար տիւ Նորէն) :

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
ԵՒ ՆՈՒՊԱՐ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Ինչպէս ամէն տարի, ամառուան եղանակին առթիւ Միութեան «Նուպար» մատենադարանը փակ պիտի մնայ Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբացուի Երկուշաբթի, 1 Սեպտ. 1969ին :

Բացառաբար, այս տարի Միութեան փարիզի գրասենեակն ալ փակ պիտի մը – նայ նոյն Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբացուի Երկուշաբթի, 1 Սեպտեմբեր 1969ին : Կը խնդրուի նկատի ու – նենալ :

ԴԻՒԱՆ
Հ. Բ. Ը. Միութեան Եւրոպայի
կեդր. Յանձնաժողովի

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են : Ամէն ա – նոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկ – ները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան :

1, Պուլվար տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի
Հեռաձայն 927–01–72 :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Այս կիրակի, (Օգոստ. 10) առաւօտ ժամը ութին Ֆրանս – Քիւլթիւռ կայա – նէն՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՔԱՒՈՒՂԻԻՆ ՎՐԱՅ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ
ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Գէորգ Զաւուշ խումբի, հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի :

Կիրակի (10 Օգոստոս) ամբողջ օրը,

Փառք Վօկրեճէռ

Ռուտ Նասիոնալ 7, Առ տէ Շօֆէօռ,

Պառ տէ Շօֆէօռ

Հանդիսավայրը կը գտնուի Պուշ Տիւ Լուի եւ Պիոյի միջեւ :

«Պառ տէ Շօֆէօռ»ի անկիւնէն 20 մեթր ներս :

Կը նախագահէ Ընկ. ԳԵՂԱՄ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ
Կը խօսի Ընկ. ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցի Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը :

Կառք չունեցողները կրնան Քան կամ Անթիպ գացող օթոքառները առնել եւ իջնել Պառ տէ Շօֆէօռի կայանը :

ԱՆՈՅՇ ՕՓԵՐԱ

Մարսէյլի բոլոր Միութիւններէն կազմուած գեղարուեստասիրաց Միութիւնս մեծ ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ 1970ի Մայիսին Արմէն Տիգրանեանի ԱՆՈՅՇ ՕՓԵՐԱՆ պիտի ներկայացուի՝ բեմադրութեամբ մեծ երաժշտագէտ՝ Ժորժ Քօմպէ :

Միութիւնս կոչ կ'ընէ Մարսէյլի բոլոր Հայ երիտասարդներուն եւ երիտասարդուհիներուն, որոնք ձայը կը սիրեն եւ երգելու յարմարութիւն ունին, երգչախումբին արձանագրուելու, ժամը 14էն 18, 7 Րիւ Փափէռ, Բարեգործականի սրահին մէջ : Առաջին փորձը տեղի կ'ունենայ Սեպտ. 5ին ժամը 7·30–9·30 :

ԴԻՒԱՆ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Օգոստոս ամսուան ընթացքին բաց պիտի ըլլայ եչ. եւ Շբ. օրերը ժամը 16–19 :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին :

×

Ֆրանսահայ կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս : Գաղինօ տը Շարպոնիէրի չքեղ սրահնե – րուն մէջ :

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հա – րիւրամեակը կը կատարուի համագաղութային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր :

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւն – ներէն, նկատի ունենալ այս թուականը :

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՍԵՒՐԸ

Բացուած է 1969 – 1970 ուսումնական տարեշրջանին արձանագրութիւնները :

Ծնողքները, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, փութով դիմեն վարժարանին տեսչութեան, գրաւոր կամ անձամբ :

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի պետական ուսումնական ամբողջական ծրագիրը (մոտէրնը) 7րդ դասարանէն սկսեալ (10 տարեկան) : Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրութիւ առնել, գրաւոր կամ հեռաձայնով :

Հեռ. 027–18–28

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի առթիւ այն բաժանորդները որոնք կ'ուզեն իրենց հասցէն փոխել պէտք է 3 օր առաջ դիմեն վարչութեան անձամբ կամ գրաւոր (հեռաձայնով հաղորդուած փոփոխութիւնները չեն ընդունուիր), տալով իրենց հին եւ նոր հասցէները, ընթեռնլի գրուած եւ 5 ֆր.:

Արձակուրդի համար, մէկ ամսուան բացառիկ բաժանորդագրութիւն՝ 15 ֆր.:

Հ. Բ. Ը. Մ.
ՄԱՐՍԷՅԼ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի դրասենեակը (7 Րիւ Բաբէր) ամառուան եղանակի առթիւ փակ պիտի մնայ Օգոստ. 8էն մինչեւ Օգոստոս 18:

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵՒ ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ատտուածածնայ տօնին առթիւ, Շաբաթ օր, Օգոստոս 16ին, առաւօտեան ժամը 10ին, կայանին մէջ (Պէլֆոնթէն) բացօթեայ պատարագ եւ Խաղողօրհնէք :

Կը կատարէ Հարաւային Ֆրանսայի Թեմին Առաջնորդ՝

ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆ

FESTIVAL DU CASTELLET

RECITAL DE PIANO

RAFFI ARZOUMANIAN

SAMEDI 16 AOUT A 21 H. EN
L'EGLISE DU CASTELLET
le castellet village médiéval à 6 kms de Bandol (83)

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ 31

Colonie St. André, Route de Bessan BEZIERS (HERAULT)

Բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող նոր, արդիական շէնք մը, գեղեցիկ դարաստանով :

ՎԱՂՐԱՍԻ ԾՈՎԱՓԻՆ ՄՕՏ

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս նաեւ զանազան խաղեր :

Մասնակցութեան մէկ ամիս 450 ֆրանք6Տասը օրէ աւելի օրական՝ 20 ֆրանք
Տասը օրէն պակաս օրական՝ 25 ֆրանք

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԴԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՑՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՑԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿՐ ՓՆՏՈՒՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ՅԱՌԱՋ

ԹԵՐԹԻՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ
10
ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE
10 AOUT
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11585 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE — No 11.585

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆՀԱՄԱՆՅԵԼԻՆ

(ՍԵՒԻՐԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻ 49ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ)

Այսօր անդամ մը եւս հանդիսաւորապէս կը յայտարարենք, որ պահանջատէր կը մնանք :

Պահանջատէրը՝ այն պարտամուրհակին, որ կը կոչուի Սեւրի դաշնագիրը, ստորագրուած 49 տարի առաջ, 10 Օգոստոս 1920ին, փարիզեան արուարձան Սեւրի յախտապակիներու թանգարանին մէջ :

Անհամանցելի է միջազգային այդ պարտամուրհակը, որուն տակ ստորագրած են յաղթական մեծ դաշնակիցները եւ անոնց կողքին նորարար Հայաստանի Հանրապետութեան պատուիրակն ու կարգ մը փոքր պետութեանց ներկայացուցիչները՝ մէկ կողմէ, ու պարտեալ ամանեան կայսրութեան պաշտօնական պատուիրակները՝ միւս կողմէ :

Սեւրի դաշնագիրը հանդիսաւորապէս, դիւանագիտական դեսպի վրայ, կը նուիրագործէր ինչ որ Հայութիւնը իր զաւակներու արեան գնով, ռազմադաշտերու վրայ իր մղած հերոսամարտներով ձեռք էր բերած 1918 Մայիսին, — Հայաստանի անկախութիւնը (յօդուած 88) :

Պաշտօնապէս կը ճանչնար նաեւ Հայոց իրաւունքը անկախ Հայաստանի Հանրապետութեան սահմաններուն մէջ առնելու Վանի, Պիթլիսի, Էրզրումի եւ Տրապիզոնի նահանգներու որոշ մասերը, 87·000 քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ : (Յօդուած 89) :

Մէկ խօսքով Սեւրի դաշնագիրը կը նշանակէ Անկախ եւ Միացեալ Հայաստան :

1920 Օգոստոս 10ին, երբ Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութեան նախագահ Աւետիս Ահարոնեան իր պատուական դարձած ոսկի գրիչով ստորագրեց միջազգային պարտամուրհակին տակ, մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներու հոգիները խաղացին անդենականին մէջ :

Մեծ Սպանդէն վերապրողները՝ հայրենի հողի մէջ, Սփիւռքի մէջ՝ հրճուեցան տեսնելով վերջապէս արդարութեան յաղթանակը :

Յանգամանքներ, որոնց մասին պիտի խօսինք ուրիշ անգամ, խափանեցին Սեւրի դաշնագրի գործադրութիւնը :

Անկախ Հայաստան պիտի խորտակուէր միացեալ դաշտդրութեամբ կարմիր Թուրքերուն եւ ջարդարար Թուրքերուն, որոնք պիտի ջնջէին Սեւրի դաշնագրին :

Հայաստանի խորհրդայնացումը պարզապէս ծառայեց դաշնակիցներուն ուրանալու պատերազմի նեղ օրերուն իրենց տալած հանդիսաւոր խոստումները : Մուսուլի քարիւղն ու Թուրքիոյ մէջ տնտեսական մենաշնորհներ ստանալը աւելի մեծ արժէք կը ներկայացնէին անոնց համար քան հայկական սուրբ արիւնը, որ պիտի վճարուի Հայաստանի հոգին վրայ, յանուն ազատութեան : Հայաստան կը մնայ նոյն նեղ սահմաններուն մէջ :

Սեւրով խոստացուած հայկական հողերուն նահանգները կը շարունակեն մնալ մեր տարաւոր դահճի բռնապրատման տակ :

«Ցարևիամ» կամ թէ «դաշնակից» իրաւ հետ կը մոցին սիրաշահելու համար բռնապրատիչը :

Հակառակ բոլոր ուրացումներուն ու ստոգումներուն, Հայութիւնը հայրենի – ին թէ սփիւռքի մէջ խորապէս կը հաւատայ թէ արդարութիւնը պիտի յաղթանակ : Ու օր մը անպայման :

Ու այդ անասոյն հաւատքով կառչած կը մնայ Սեւրի դաշնագրին, — Հայոց անհամանցելի մուրհակին :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՔԸ ԱՐԺԵԶՐԿՈՒԵՑԱՒ

ՈՒՐԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՕՐԷՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԵՑԱՒ ՖՐԱՆՔԻ 12,50 ԱՒՐ ՀԱՒԻՒՐ ԱՐԺԵԶՐԿՈՒԻՄԸ

Ոչ ոք կը սպասէր : Եթէ անխուսափելի էր Ֆրանքի արժեզրկումը եւ ուշ կամ կանուխ Ֆրանսական կառավարութիւնը պիտի չկարենար հրաժարիլ անկէ, պէտք է սակայն խոստովանիլ թէ ոչ ոք կը սպասէր որ այդ որոշումը տրուէր, Օգոստոս ութին երբ Նախարարաց Խորհուրդը իսկ չէր նախատեսուած եւ ամէն ոք արձակուրդ կը վայելէր : Ու յանկարծ՝ արտակարգ Նախարարաց Խորհուրդ մը Ուրբաթ իրիկուն եւ յայտարարութիւնը՝ Ֆրանքի արժեզրկում 12,50 առ հարիւր :

Կը ճշդուէր թէ որոշումը տրուած էր Յուլիս 16ին եւ ութ հոգի միայն գիտէին : Այս գաղտնապահութիւնը՝ առաջքն առնելու համար չահադործումներու, ինչպէս եղած էր անցեալ Նոյեմբերին երբ ամէն մարդ կը սպասէր արժեզրկումին, սակն իսկ որոշուած էր համաձայնու – թեամբ Եւրոպայի դրացի երկիներուն, կառավարութիւնն ալ պատրաստած էր յայտարարութիւնը, բայց յանկարծ տը Կոլ կ'ըսէր «Ֆրանքը պիտի չարժեզրկուի »

Ու կը պահուէր Ֆրանքին այլեւս կեղծ արժէքը քանի ոչ երկրին պահեստը, ոչ ալ օտար չուկաները կ'արդարացնէին այդ արժէքը

Այս որոշումին առթիւ յաջորդական յայտարարութիւններ ըրին նախագահ Փոմփիտու, նախարարապետ՝ Շապան – Տէլմաս եւ ելմտական նախարար Ժիսքառ Տէսթէն : Փոմփիտու չէշտեց թէ կը դո – հանան նկատի առնելով միայն կատար – ուած իրողութիւն մը : Շապան – Տէլմա – սի համար զրամական այս գործողութիւ – նը անհրաժեշտ էր հասնելու համար հիմ – նական հեռանկարներուն : Ժիսքառ կ'ըսէ թէ հարկ էր ի վերջոյ նկատի առնել Ֆը – րանքին բուն արժէքը :

Արժեզրկում մը անշուշտ սկիզբ մըն է եւ ոչ վախման մը, ու կը նշանակէ թէ երկիրը պիտի ապրի տնտեսական ծանր պայմաններու մէջ, եւ պիտի կիրարկուի խստակեացութեան քաղաքականութիւն մը : Ելմտական նախարարը թէեւ չի սիրեր Օսթերիթէ բացատրութիւնը եւ կը նախ – ընտրէ ռիկէօր ըսել, թէեւ բան չի փոխ – ուիր ըլլալիքէն : Նախարարաց Խորհուրդի դեկոյցը կ'ըսէ որ այս փոփոխութեամբ Ֆրանքի սակը միջազգային համաձայնա – դրերու նախատեսած խորհրդակցութիւն – ներէն ետք պիտի ճշդուի հետեւեալ հի – ման վրայ՝ մէկ Ֆրանք = 0,60 կռամ ոսկի այսինքն՝ 160 միլիկռամ :

Ֆրանսայի մէջ հակազդեցութիւնը ըս – պասուածն է : Այսինքն առեւտրական մեծ չրջանակները, մանաւանդ անոնք որ ար – տածում կ'ընեն, զոհ են, բայց դժգոհ են սենտիքաները (մանաւանդ՝ Աչխա – տանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը, Սէ – ժէ – Թէ) եւ բոլոր ներկայացուցիչները այն դասակարգերուն որոնք արդէն նեղ պայմաններու մէջ կ'ապրին (ծեր, հի – ւանդ, ամիկ առնող բանուորներ եւն.) եւ որոնց վնասն կարողութիւնը ալ աւելի պիտի պակսի :

Արտասահման ընդհանրապէս զոհ է, միայն Անգլիա մտահոգ է անշուշտ, վա – սընդի այս արժեզրկումով կը վտանգուի նաեւ անգլիական ոսկին, որ հաւանաբար սոսկալի հետեւիլ :

Ամերիկան «քաջ որոշում» որակելէ ետք Փոմփիտուի որոշումը, կը վրս – տահեցնէ որ այս արժեզրկումը պիտի չազդէ տոլարին վրայ : Պոն չատ զոհ է եւ նաեւ ապագայը կը գտնէ որ իրաւունք ունէր տեղի չտալու եւ մարքը պահելու իր արժէքով :

Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի, ապրուս – տը պիտի սղէ (2էն 3 առ հարիւրը պէտք չէ անցնի սակայն) մանաւանդ ներածման ապրանքներու վրայ (քարիւղ, կերպաս, ուխքի, եւն եւն) : Գալով զրօսաշրջիկնե – րուն որոնք արտասահման զացած են, կը չահին անոնք որ արդէն իսկ գնած էին տարադրամ, բայց 12,50 առ հարիւր կը կորսնցնեն կամ նոյնիսկ դժուարութիւն կ'ունենան անոնք որոնք չէի փոխած ի – րենց դրամը

Վերջին քառասուն տարիներու ընթաց – քին, 13րդ արժեզրկումն է Ֆրանքին

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՆԻՔՍՈՆԻ ԳՐԱՒՆԵՐԸ

Ա·

ՄՄԲ·— Վերոյիշեալ խորագրով Անտրէ Փոնթէն շահեկան յօդուած մը ստորագրած է ՄՈՆՏի մէջ, Նիքսընի ֆաղաքական ծրագիրներու մասին : Ստորեւ գլխաւոր մասերը :

Նախագահ Նիքսընի իշխանութեան չորս – չանին առաջին վեց ամիսները ընթացան յաջողութիւններ արձանագրելով : Ափոլ – լօ 11ի կատարած յաջող առաքե – լութիւնը լուսնին վրայ, նախագահին այ – ցելութիւնները Հարաւ-Արեւելեան Ասիոյ կարգ մը երկիրները, մանաւանդ Սայ – կոն, ուր ոչ մէկ ուրիշ նախագահ համար – ձակած էր ոտք կոխել, եւ Ռումանիա, ուր ընդունելութեամբ մեծ խանդավառու – թեամբ :

Նիքսըն նախ յաջողեցաւ վարատել այն անհասկացողութիւնը որ կը տիրէր Փա – րիզի եւ Ուաշինկթընի միջեւ, եւ բախտի բերումով, ձերբազատուեցաւ 1972ի ընտ – րութիւններուն իր հաւանական ու վտան – գաւոր հակառակորդ՝ Խուբըրտֆենըտիէ, որ այժմ կը մնայ մրցումէն դուրս, մեղի բոլորիս ծանօթ պատճառներով :

Ձիւղ է որ կան տակաւին մութ կէտեր : Վիէթնամը խաղաղեցնելու համար եղած բանակցութիւնները կը մնան ապար – դիւն · Միջին Արեւելքի ճակատը երթա – լով կը տաքնայ · տնտեսական դեսպի վր – րայ դրամի արժէքաղրկում, ճգնաժամ – թեան յաւելում, եւ խռովութիւններ ու – սանողական չրջանակներու մէջ :

Նիքսըն գիտէ այս բոլորը եւ գիտէ նա – եւ թէ մէկ օրէն միւսը կարելի չէ փոխել կեանքի ընթացքը երկրի մը մէջ ուր Քոնկրէսը, ծերակուտականներու խմբ – բակները, զործատէրերը, մամուլը, սեն – տիքաները եւ եկեղեցիները մեծ դեր կը խաղան քաղաքական ասպարէզին մէջ : Նիքսըն որոշած է համեստ նպատակակէտ – ներ, ձախողութիւններու չհանդիպելու համար իւրացուցած է իր նախորդներէն տարբեր վարուելակերպ ու մեթոտ :

ՈՃԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Նախ որդեգրած է պաղարիւն վարուե – լակերպ մը իր գործունէութեան մէջ : Նիքսըն չի փորձեր ինքզինքին հանճարի հռչակ տալ, ոչ ալ իւրաքանչիւր խոչընդոտ դարձնել արժանապատուութեան հարց ինչպէս կ'ընէին իր նախորդները :

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՉԷԻՆ ԲԱՒԵՐ...

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն ·—

ՖՐԱՆՍԱՑԻ 5 ԶՐՕՍԱՇՐՋԻԿՆԵՐ ԿՈՂՈՊՏԵՑԻՆ 1500 ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՅՑԿ· ՊԱՏՄԱ – ԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԸ ԵՒ ԱՆՑԱՑՏԱՑԱՆ

Կիւնայտըն կը գրէ ·—

ԷՐԶԻՆՃԱՆ ·— Մինչ կը չարունակուին Իզմիթի հնապատմական թանգարանի կո – ղոպտուի արձագանգները, այս անգամ ալ հինգ զրօսաշրջիկներ կողոպտած են Պիւյիւքչաքըրմաղ գիւղի 1500 տարուան պատմական Հայկական եկեղեցին եւ ան – յայտացած են :

Զորս այր եւ մէկ կին բաղկացեալ զբ – օսաշրջիկներու խումբը Հայկական պատմական եկեղեցիին մօտիկը վրաններ լարելով քանի մը օր մնալէ ետք մտած են պատմական եկեղեցին ներս եւ քանդած են ձեղունի կեդրոնական քարը որուն ե – տին պատին մէջ թաղուած էր կարաս մը : Ֆրանսացի զբօսաշրջիկները կոտրելով այդ կարասը հաւանաբար զողցած են անոր մէջ պահուած թանկագին իրեղէնները եւ խոյս տուած :

Բացի տակէ Ֆրանսացիները կոտրած են նաեւ եկեղեցիի չրջափակին մէջ գտնուող եկեղեցականներու յատուկ զերեզմանա – քարերը եւ զողցած են պատմական արժէք ներկայացնող իրեղէններ : Ոստիկանութիւ – նը ճշդած է թէ Ֆրանսացիները տակաւին երկրէն չեն մեկնած, հետեւաբար հրա – հանգ տրուած է սահմանային ոստիկա – նութեան որպէսզի խստիւ խուզարկեն Ֆը – րանսացի զբօսաշրջիկներու ինքնաչար – ժերը :

Այլ ցոյց տալ ժողովուրդին որ ինք գիտէ ուէ՛ մէկէն աւելի լաւ կառավարել եր – կիրը, որպէսզի երեք տարի ետք վեր – ընտրուի իր այս բարձր ու նախանձելի պաշտօնին :

Կ'ուզէ նաեւ օտար կառավարութիւննե – րուն հասկցնել թէ ինք լուրջ եւ բարի կա – մեցողութեան տէր խօսակիցը մըն է, որ կ'ուզէ հարցերուն տալ արդար ու դո – հացուցիչ լուծում մը :

Այս կեցուածքը լաւ արդիւնքներու յանգեցաւ մանաւանդ արտաքին քաղաքա – նութեան մարզին մէջ :

Իր առաջին զրաւը չհեցաւ, երբ անց – եալ Մարտին, Զօրավար տը Կոլին հետ ունեցած տեսակցութեան միջոցին, հաս – կըցուց որ Ամերիկա այլեւս պիտի չմիջա – մտէ Արեւմտեան երկիրներու խնդիրնե – րուն եւ այսպէսով մեղմացուց այն զբաղ – տութիւնը որ կը տիրէր Ուաշինկթընի եւ Փարիզի միջեւ, Սպիտակ Տան անհասկա – ցողութեան պատճառաւ : Այս ձեւով կը դադրի պայքարը տոլարին դէմ, եւ չատ մտերիմ սիրաբանութիւնը Մոսկուայի եւ Փարիզի միջեւ :

Գալով Վիէթնամի խոչընդոտին, նիք – սըն գիտէ թէ պատմութիւնը զինք պիտի դատէ այդ ճախաւեր կռուին վերջ դնելու իր կարողութեան համեմատ : Նիքսըն յանդգնօրէն որոշեց կամաց կամաց ամե – րիկեան ուժերը քաշել պատերազմի դաշ – տէն : Բազէները կը կարծէին թէ այդ պիտի ըլլար աղղանչանը նոր եւ զօրաւոր յարձակողականի մը, մղուած համայնա – տորներու կողմէ Սայկոնի ռեժիմին դէմ : Եւ նոյնիսկ Հիւսիսային Վիէթնամցիները այս որոշումը կ'անուանէին «չարաշուք կատակ» մը : Եւ հակառակ ասոր ճակատը փոխանակ բռնկելու սկսաւ կամաց կամաց խաղաղիլ : Եւ տիկին Պինհ կը յայտարա – րէր : « Մեր նպատակը Ամերիկացի սպան – նել չէ, այլ աշխատիլ որ անոնք մեկնին» :

Թ. Ա. Թ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՇՈՒԵՅԱՐԴԱՐ ԵՒ ՎՃԻՌ

Ազգեր կան որոնք չեն ուզեր մեռնիլ. եւ սակայն ժամանակը եւ միջավայրը կամաց կամաց կը կրծեն անոնց դիմադրողական ոգին, կամաց կամաց զանգը-ւածները կը բաժնեն բեկորներու, կը լուծեն զանոնք անզգալաբար շրջապատող մարդկային ովկիանոսներու խորունկ ջուրերուն մէջ :

Արշաւանքներու փոթորիկը, կայսրութիւններու իրարու դէմ լարած թակարդները, տեղահան ըրած են բազմաթիւ ժողովուրդներ վրաններու պէս, որոնք հոգին ամրացած կը կարծուէին հաստատուն չուաններով : Եւ այսպէս, ժամանակին՝ հզօր կարծուած պետութիւններ ընդմիշտ ջնջուած են երկրի երեսէն :

Քրիստոսէ առաջ գոյութիւն ունեցող ազգերէն շատ քիչեր փրկուած են ընդհանուր նաւաբեկութենէն, հազիւ երկու կամ երեք ազգեր : Այդ երկու կամ երեք ազգերէն առաջինն է հայ ազգը, որ շարունակած է պահել իր հարազատ դիմադիծը, որովհետեւ ունեցած է երեք ամուր խարիսխներ հայ լեզուն, հայ մշակոյթը եւ հայ եկեղեցին :

Բարեբախտաբար այս երեք խարիսխներն ալ կը պատկանին հոգեկան ներաշխարին, այնպէս որ նոյնիսկ կտրուած ըլլալով իր բնավայրէն, հայրենի հողէն, Հայը շարունակած է Հայ մնալ :

Շատ կանուխէն Հայերը սիրած են ճամբորդել, կամ օտար ոստաններու մէջ որոնելու ուսում եւ գիտութիւն, կամ զարգացնելու համար իրենց շինարարական եւ առեւտրական ձիրքերը :

Այս արտագաղթը սակայն սկսած է սաստկանալ Օսմանեան տիրապետութեան շրջանին : Յիշենք զանգուածային արտագաղթեր դէպի Լեհաստան, բռնի արտագաղթեր դէպի Պարսկաստան եւ Ռուսաստան :

Առաջին հայերէն գիրքերը չտպուեցան հայկական հողին վրայ այլ Եւրոպայի ոստաններուն մէջ, ուր արդէն արմատ նետած էին բարգաւաճ հոծ գաղութներ, Վենետիկ, Ճենովա, Մարսիլիա, Ամըսթերտամ :

Այս բոլորը անբնական երեւոյթ մը չէր : Եղած էր ազատ կամքով, աւելի լայն հորիզոններ վայելելու միտումով :

Սակայն տարբեր է երեւոյթը ներկայիս, յիսուն տարիներէ ի վեր : Մեծ Եղեռնը ստեղծեց տարբեր դրութիւն մը, տարբեր պայմաններու տակ :

Միլիոն մը ժողովուրդ հողմացրիւ, կանգ առաւ ուր որ կրցաւ, ուր որ տարին զինք շահադէտ մութ ուժեր, մեծ պետութիւնները կանխաւ պատրաստած ծրագիրներուն համաձայն :

Ներկայիս Հայութեան քարտէսը երկրագունտի վրայ կը նմանի համաստեղութեան մը երեւոյթին ուր կան տարբեր մեծութեամբ աստղեր, մոլորակներ եւ արբանեակներ :

Այսինքն կայ Հայաստանը իբր կեդրոնական արեւ, իր շուրջը ունենալով իբր մոլորակներ խորհրդային երկիրներուն մէջ ցրուած Հայութիւնը : Կայ երկրորդական արեւ մը որ Լիբանանն է իր շուրջը ունենալով իբր մոլորակ արտասահմանի գաղութները, որոնց մէջ կարելի է հաշուել քանի մը երրորդ կարգի աստղեր ինչպէս Վենետիկը, Փարիզը եւ Պուէնոս Այրէսը իրենց արբանեակներով :

Կեդրոնական, երկրորդական եւ երրորդական աստղերուն պաշտօնն է լոյս սփռել դէպի մօտաւոր եւ հեռաւոր մոլորակները եւ արբանեակները, որովհետեւ գաղութներ կան որ պէտք ունին յարատեւ լոյսի, եթէ ոչ կը կորսուին տիեզերական խաւարին մէջ եւ կը դառնան անտեսանելի մոլորակներ :

Ուրեմն Հայութեան գոյատեւման հարցը կապուած է երկուգործողութեան՝ լոյս սփռել եւ լոյս ստանալ : Առաջին, լուսաւոր աստղերը ի վիճակի՞ են հայկական ոգի ներշնչելու հեռաւոր մոլորակներու. երկրորդ, հեռաւոր գաղութները պատրա՞ստ են ընդունելու եւ գործածելու այդ լոյսը յօգուտ իրենց անդամներուն, որպէսզի անոնք չկորսնցնեն իրենց հայկականութիւնը :

Ամէն բան կարելի է, ամէն ձեռնարկ կրնայ յաջողութեամբ պսակուիլ եթէ տարուի բարի կամեցողութեամբ եւ յարատեւ ճիգով : Այս երկու յատկութիւնները բարեբախտաբար չեն պակսիր հայ գիտակից տարրին մօտ :

Մենք կ'ապրինք վիճակագրութեան դարուն մէջ : Ուրեմն որեւէ քայլ առնելէ առաջ պէտք է մեր առջեւ ունենանք հայ զանգուածներու հայկականութեան չափանիշը :

Կարելի է Հայութիւնը բաժնել երեք զանգուածի ազգասիրութեան չափանիշով :

Ա.— Կան Հայեր որոնք զղջացած են Հայ ծնած ըլլալնուն, եւ առաջին առիթին հրաժարած են Հայութենէն : Ասոնք ընդհանրապէս պատեհապաշտ մարդիկ են, շահադէտ ու եսապաշտ, որոնց միակ իտէալն է դրամ դիզել ու վայելել կեանքի սին հաճոյքները : Ասոնք ծնած են ստորադասութեան բարդոյթով : Կ'ամչնան իրենց Հայութենէն, կ'ամչնան իրենց անունին վերջաւորութենէն, կը ջնջեն եանը եւ կը դառնան անարմատ, անկեդրոն եւ անդէմ միաւորներ : Շինուած են այն խըմորով որ կ'արտադրէ դաւաճաններ : Ի պահանջեալ յարկին պատրաստ են ծախելու ազգ, հայրենիք, եկեղեցի, ընտանիք :

Խե՛ղճ արարածներ : Կարծէք հայ կոչուիլը անպատուութիւն ըլլար : Կարծէք հին, ազնիւ, պարկեշտ, լուսամիտ ու աշխատասէր ժողովուրդի մը զաւակ ըլլալը նուաստացում մըն է : Կարծէք թիւով փոքրիկ սակայն արժանիքներով ու տառապանքով սրբացած ժողովուրդի մը անդամն ըլլալը աւելի վատ արարք մըն է քան պահուրտիլ դիմակի մը տակ, ծըպտուիլ կեղծ անունով մը, օտարին վստահութիւնը շահելու եւ աւելի դիւրաւ ուտելու անոր հացը :

Չեմ գիտեր թիւը այս կարգի Հայերուն : Կը յուսամ ու կ'աղօթեմ որ անոնք շատ քիչ ըլլան : Պէտք է չմոռնան սակայն թէ գիտակից օտարականները կը խորշին այս տեսակ դերասաններէ եւ կը նախընտրեն իրենց վստահութիւնը տալ այնպիսի մարդոց որոնք դիմակ չեն կրեր :

Որովհետեւ այն մարդը որ անձնական շահեր ապահովելու համար կ'ուրանայ իր հայրենիքը ու կը դաւաճանէ անոր, աւելի դիւրաւ կրնայ դաւաճանել այն երկրին որուն կեղծ քաղաքացիներէն մէկը ուզած է ըլլալ : Ասոնց կ'ըսենք մարդանման սողուններ, անողնայար խլեակներ :

Բ.— Կայ Հայերու երկրորդ տեսակը, հոծ զանգուած մը որմով կ'արժէ լրջօրէն զբաղիլ : Ասոնք չեն ուրանար իրենց Հայութիւնը եւ կը փափաքին Հայ մնալ եւ սակայն ...

Ասոնք կը նմանին Աւետարանի սերմնացանին նետած հատիկներուն : Մէկ մասը կ'իյնայ ճամբուն եզերքը եւ կեր կը դառնայ թռչուններուն : Ուրիշ մաս մը կ'իյնայ քարքարուտ տեղեր, եւ հազիւ ծիլ արձակած, կը չորնայ որովհետեւ չէ կրցած արմատանալ : Երրորդ մաս մը կ'իյնայ փուշերու մէջ, եւ փուշերը կը խեղդեն զայն : Չորրորդ մասը միայն կ'իյնայ բարեբեր հողին վրայ, եւ կ'աճի, կուտայ պտուղ, տասնապատիկ, հարիւրապատիկ : Թող հասկցողը հասկնայ :

Կարեւորը փրկելն է այն գաղութները, որոնց կը սպառնայ մօտալուտ վտանգ, հսկել ճամբաներուն եզերքը, մաքրել վընասակար քարերը, յօտել վտանգաւոր փուշերը :

Սակայն ո՞վ պիտի տանի այս ապերախտ բայց ազգօգուտ գործը : Ո՞վ պիտի դառնայ Հայութեան անվճար հովիւը : Այդ առաքելութիւնը կ'իյնայ Գ. դասակարգին վրայ :

Գ.— Այս գիտակից Հայերու դասակարգն է. եկեղեցական, կուսակցական, արուեստագէտ, գրագէտ եւն. : Ասոնք ի պաշտօնէ, ի կոչումէ մաքրամաքուր Հայեր են, նախանձախնդիր ազգապահպանման գործին : Բայց ... կրկին վերադառնանք Աւետարանին որ իմաստութեան գանձարան մըն է : Մարդ մը օտար երկիր մեկնելու ատեն իր երեք սպասաւորներուն կը յանձնէ զանազան գումարներ իրենց կարողութեանց համաձայն : Տարիներ վերջ մարդը կը վերադառնայ ու կը կանչէ երեք սպասաւորները : Առաջինը որ հինգ տաղանդ ստացած էր, զանոնք աշխատցնելով տասի վերածած էր : Նոյնպէս երկու տաղանդ ստացողը չորսի վերածած էր : Մէկ տաղանդ ստացողը կը մօտենայ ու կ'ըսէ. « Տէր գիտէի որ դուն անգութ մարդ մըն ես, որ կ'ուզես հնձել ինչ որ չես ցանած, ուստի վախնալով քու բարկութենէդ, հողին մէջ պահեցի տուածըդ եւ ահա զայն քեզի կը վերադարձընեմ ինչպէս որ ստացայ » : Եւ Տէրը զայրացած դրամը կ'առնէ ու կուտայ տասը տաղանդ ունեցողին ըսելով. «Ունեցողին աւելին պիտի տրուի, բայց չքաւորէն պիտի առնուի ինչ որ ունէր» : Եւ սպասաւորը նետել կուտայ արտաքին խաւարին մէջ ...

Այս երրորդ դասակարգի մարդոց իւրաքանչիւրը պէտք է մէյ մէկ սպասաւոր դառնայ իր ազգին, աշխատի եւ աշխատցընէ հինգը տասի վերածելով, երկուքը չորսի եւ մէկը երկուքի, որպէսզի արդարութեան ձայնը եւ իր խղճին ատեանը զինք չդատապարտեն արտաքին խաւարին մէջ նետուելու, գիտնայ որ իրեն յանձնուած է թանկագին աւանդ մը, երեք հազար տարուան պատմութեան մը մնացորդացը, մեռելներէն յարութիւն առած ազգի մը բեկորները, որ չեն ուզեր մեռնիլ իրենց Հայութեան, չեն ուզեր ուրանալ Սահակն ու Մեսրոպը, Նարեկացին ու Վարդանը, Ռաֆֆին ու Վարուժանը :

Պէտք է նաեւ իւրաքանչիւր հայ հասկընայ որ իր ներկայ կեանքը ձրի պարգեւ մը տրուած է իրեն, թէ ինք ալ յիսուն կամ վաթսուն տարի առաջ կրնար այն դիակներէն մէկը ըլալ շարուած կամ ցրուածՊոլսէն մինչեւ Ռասուլայն և Տրապիզոնէն մինչեւ Տէր Զօր, թէ ինք եւ իր զաւակները հրաշքով կ'ապրին հիմա, թերեւս Նախախնամութեան մէկ շնորհքով որպէսզի Հայ ազգը չջնջուի երկրի երեսէն :

Եւ վստահ ըլլան որ չկայ Հայ մը որ չսիրէ իր ազգը եւ հայրենիքը եւ չզոհուի անոնց ճամբուն : Որովհետեւ եթէ ոեւէ մարդ կը սիրէ իր ազգն ու հայրենիքը, տառապած ազգերը, ինչպէս կ'ըսէ Շաթօպրիան, աւելի խանդաղատանքով, աւելի գուրգուրանքով կը սիրեն զայն, ինչպէս տկար ու չարչարուած մայր մը :

ՆՈՒՊԱՐ ՉԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

ԱՅՅԵԼՈՒԹԻՒՆ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ ԵՒ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՇԻՐԻՄԻՆ

Կիրակի՝ Օգոստոս 3ին, առաւօտեան ժամը 10·30ին, տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի կողմէ կազմակերպուած այցելութիւնը՝ երկու մեծանուն Հայերու՝ Շ. Նարդունիի եւ Մ. Վարանդեանի շիրիմին :

Կազմակերպելով այս այցելութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն նպատակ ունեցած էր առիթ եւ հնարաւորութիւն ստեղծել Մարսէյլի եւ շրջակայքի հայրենաբաղձ, եւ միւս կողմէն՝ Հայ ազգային ու մտաւորական արժէքներուն նախանձախնդիր երկսեռ հայրենակիցներուն համար, անգամ մը եւս

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Որովհետեւ փոխանակ երեքի հիմա եօթը հոգի ձեռք պիտի անցընենք, եօթը հոգի որոնց ամէնքն ալ քոմիթէճի են :

— Իսկ եթէ ըսածդ չկատարուի՝ գիտցած եղիր որ վաղն առտու իսկ ինքզինքդ հոս չես գտնար, դոչեց նախարարը աչքերը խոժորելով :

Բայց Ահմէտ Զավուշ կ'երեւայ թէ այնքան վստահ էր իր հաւաստումներուն մասին որ նախարարին այս սպառնալիքին գոհացաւ թեթեւ ժպիտով մը պատասխանելով ու խօսքը շարունակեց :

— Երեք մարդիկը նաւակէն ելան եւ սկսան յառաջանալ դէպի շուկան, ուրկէ անցնելով մտան ամայի փողոց մը եւ կանգ առին պարտէզով շրջապատուած տան մը առջեւ որուն զանգակը հնչեցուցին : Երիտասարդ մը եկաւ դուռը բանալու եւ երբ այս երեքը տեսաւ ուրախութեան ճիչ մը արձակեց եւ փութաց զանոնք ներս մտցնելու :

— Ալ այս անգամ կը յուսամ որ տունը անմիջապէս պաշարել տուիր, ըսաւ Շէֆիք փաշա :

— Անմիջապէս չուզեցի ընել այդ բանը, պատասխանեց Զավուշը, միշտ ինքնավստահ հանդարտութեամբ մը, մանաւանդ որ անկարելի էր .. տունը շղթայի տակ առնելու համար պէտք էր մինչեւ ոստիկանատուն երթալ եւ ես բնաւ չէի ուզեր աչքէ հեռացնել իմ մարդիկս, որոնք կը հետապնդէի ժամերէ ի վեր :

« Կէս ժամէ աւելի էր որ դարանակալ կը սպասէի, երբ տեսայ դուռը բացող երիտասարդին դուրս ելլելը եւ արագ քայլերով հեռանալը : Այդ երիտասարդը առ այժմ զիս չէր հետաքրքրեր ուստի թողուցի որ երթայ առանց զինքը հետապընդելու :

« Բարեբախտաբար նոյն միջոցին ոստիկան մը տեսայ որ հեռուէն կ'անցնէր : Իսկոյն անոր քով փութացի եւ ըսի որ երթայ անմիջապէս պահականոց ու ոստիկանապետը ինծի կանչէ : Ոստիկանը նախ վարանեցաւ ու չուզեց յանձանարարութիւնս կատարել՝ բայց երբ ով ըլլալս հասկցուցի, վազելով մեկնեցաւ դէպի պահականոցը :

« Քառորդ ժամ ետքը ոստիկանապետը եկաւ, որուն բացատրեցի ամէն բան ու միեւնոյն ատեն հարցուցի թէ որո՞ւն կը պատկանէր այն տունը ուր երեք անձերը մտած էին. «Հազարապետ Սայիտ պէյի տունն է, պատասխանեց. ինքն ու ընտանիքը այստեղ չեն՝ այլ Էտիրնէ՝ որովհետեւ հազարապետը երկրորդ զօրաբանակին մէջ կը գտնուի :

— « Հապա երիտասա՞րդը որ դուռը բացաւ, հարցուցի :

— « Անիկա իբրեւ պահապան այդ տունը կը մնայ, կարծեմ հազարապետին ազգականներէն մէկն է, պատասխանեց ոստիկանապետը :

— « Ի՞նչպէս երիտասարդ է, ինչո՞վ կը զբաղի :

— « Բան մը չըներ, կարծեմ քիչ մը փախուկ է .. մարդու հետ չի տեսնուիր ու միշտ տանը մէջ փակուած կը մնայ :

Այս տեղեկութիւնը տուած միջոցին տեսանք հեռուէն որ երիտասարդը վերադարձաւ ուրիշ անձի մը ընկերակցութեամբ : Երկուքն ալ արագ արագ կը քալէին եւ իսկոյն տան դուռը բանալով ներս մտան ու անյայտ եղան :

— «Այս նորեկը կը ճանչնա՞ք, հարցուցի ոստիկանապետին ...

— « Իրաւ որ զինքը մօտէն չկրցայ նըշմարել՝ բայց անծանօթ կը թուի ինծի, պատասխանեց :

Առանց ժամանակ կորսնցնելու, իսկոյն զինքը պահականոց զրկեցի, որպէսզի իր լաւագոյն գաղտնի ոստիկաններէն ու փօլիսներէն ութ տասը հոգի զրկէ տունը հսկողութեան տակ առնելու համար ..

— Վերջապէ՛ս, դոչեց ոստիկանութեան նախարարը, որուն դէմքը ճառագայթեցաւ ուրախութեամբ :

— Այնպէս որոշեցինք որ շարունակեց Ահմէտ Զավուշ, այդ ոստիկանները մէկիկ մէկիկ գան ու կարելի եղածին չափ տունէն հեռու կենան, որպէսզի ուշադրութիւն չգրաւեն :

— Բայց ի՞նչ պէտք կար այդ զգուշութիւններուն, թող տունը իսկոյն պաշարէիք ու մարդիկը բռնէիք :

— Կ'ենթադրէի որ դեռ ուրիշներ ալ պիտի գային ու ծուղակը իյնային եւ այս ենթադրութիւնս սխալ չելաւ, պատասխանեց Ահմէտ Զավուշ յաղթական ձեւով մը :

— Ի՞նչպէս, ուրիշ մարդի՞կ ալ եկան այդ տունը :

— Հազիւ քառորդ ժամ անցած էր երբ երիտասարդ մը, շուրջը կասկածոտ նայուածքներ արձակելով՝ մօտեցաւ այդ տան եւ զանգակը հնչեցուց ու դուռը բացուելուն պէս ներս սպրդեցաւ :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(196 Շար.)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՍ

ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԲՈՒԺՈՒՄՆԵՐԻ

ա. Ծանր հիւանդութեան մէջ ինկած ըլլալուդ համար, ես ալ ուրիշներու պէս, քեզ կը մխիթարեմ եւ կ՚ըսեմ՝ ինչո՞ւ կը տրտմիս, ինչո՞ւ կ՚արտասուես, ինչո՞ւ կը վհատիս, ինչո՞ւ կը յուսահատիս, ինչո՞ւ կը կորսնցնես քու ուրախութիւնդ, ինչո՞ւ կը կորսնցնես քու առողջութիւնդ, ինչո՞ւ կը կորսնցնես քու կեանքդ։ Ինչո՞ւ կը կորսնցնես քու կեանքդ։ Ինչո՞ւ կը կորսնցնես քու կեանքդ։

բ. Ինչո՞ւ հիւանդացար, ինչո՞ւ հիւանդացար, ինչո՞ւ հիւանդացար։ Ինչո՞ւ հիւանդացար, ինչո՞ւ հիւանդացար, ինչո՞ւ հիւանդացար։ Ինչո՞ւ հիւանդացար, ինչո՞ւ հիւանդացար, ինչո՞ւ հիւանդացար։

գ. Ինչո՞ւ հիւանդացար, ինչո՞ւ հիւանդացար, ինչո՞ւ հիւանդացար։ Ինչո՞ւ հիւանդացար, ինչո՞ւ հիւանդացար, ինչո՞ւ հիւանդացար։ Ինչո՞ւ հիւանդացար, ինչո՞ւ հիւանդացար, ինչո՞ւ հիւանդացար։

դ. Ինչո՞ւ հիւանդացար, ինչո՞ւ հիւանդացար, ինչո՞ւ հիւանդացար։ Ինչո՞ւ հիւանդացար, ինչո՞ւ հիւանդացար, ինչո՞ւ հիւանդացար։ Ինչո՞ւ հիւանդացար, ինչո՞ւ հիւանդացար, ինչո՞ւ հիւանդացար։

ե. Ինչո՞ւ հիւանդացար, ինչո՞ւ հիւանդացար, ինչո՞ւ հիւանդացար։ Ինչո՞ւ հիւանդացար, ինչո՞ւ հիւանդացար, ինչո՞ւ հիւանդացար։ Ինչո՞ւ հիւանդացար, ինչո՞ւ հիւանդացար, ինչո՞ւ հիւանդացար։

զ. Ինչո՞ւ հիւանդացար, ինչո՞ւ հիւանդացար, ինչո՞ւ հիւանդացար։ Ինչո՞ւ հիւանդացար, ինչո՞ւ հիւանդացար, ինչո՞ւ հիւանդացար։ Ինչո՞ւ հիւանդացար, ինչո՞ւ հիւանդացար, ինչո՞ւ հիւանդացար։

—

Օրեր եւ Ժամեր

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ – ԼԱՍԻՕԹԱ

Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Աստուածածնի Վերափոխման տօնին առիթով Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Լասիոթայի Ս. Կարապետ մատրաց մէջ 15 Օգոստոս Ուրբաթ օր, իսկ Մարսէյլի Ս. Սահակ Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ մէջ 17 Օգոստ. Կիրակի :

Պատարագները կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ Յակոբ Եպս. Վարդանեան :

Պատարագներու աւարտին՝ կը կատարուի Խաղողօրհնէքի արարողութիւն, իսկ Լասիոթայի մատրան մէջ պիտի օրհնուի նաեւ մատաղը :

Սկիզբ ժամերգութեան 8, Ս. պատարագ 10, քարոզ՝ 11.15, Խաղողօրհնէք՝ 11.45 :

ՆՈՒԷՐ

Անդրանիկ Պօյաճեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գազանճեան քսան Ֆր. կը նուիրեն Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղին եւ տասը Ֆր. «Յառաջ»ի :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Մանուկեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ներկայ գտնուեցան Անդրանիկ Պօյաճեանի յուղարկաւորութեան կամ ցաւակցութիւն յայտնեցին :

Այս տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Մանուկեան քսանական Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի, Մշակոյթի Տան, Նարդունիի Ֆոնտին, Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան: (Ստանալ Յառաջ»էն) եւ Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին :

×

ԼԻՈՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղս շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Հ. Թադէոսեանէ իրենց հօրեղբօր մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի յիսուն Ֆրանք մասնաճիւղիս յիսուն Ֆր. ալ Օդափ. կայանին :

Նոյնպէս Տէր եւ Տիկին Աւետիս Տօնապետեանէ երեսուն Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի իրենց կնքամօր մահուան առթիւ :

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ

Քոյրերու դպրոցի արձանագրութիւնները սկսած են : Կ'ընդունուին չորսէն 12 տարեկան աղջիկներ, ցերեկօթիկ եւ գիշերօթիկ, դպրոցը կը հետեւի պետական ուսմանց, ինչպէս նաեւ հայերէնի դասաւանդութեան :

Ծանօթութեանց համար դիմել վարչութեան, ամէն օր բացի Կիրակիէ :

73, Ավ. Հանրի Պարպիւս,
95, Առնուվիլ լէ Կոնէս :
(Շոգեկառք առնել Կար տիւ Նոռէն) :

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
ԵՒ ՆՈՒՊԱՐ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Ինչպէս ամէն տարի, ամառուան եղանակին առթիւ Միութեան «Նուպար» մատենադարանը փակ պիտի մնայ Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբացուի Երկուշաբթի, 1 Սեպտ. 1969ին :

Բացառաբար, այս տարի Միութեան Փարիզի գրասենեակն ալ փակ պիտի մնայ նոյն Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբացուի Երկուշաբթի, 1 Սեպտեմբեր 1969ին: Կը խնդրուի նկատի ունենալ :

ԴԻՒԱՆ
Հ. Բ. Ը. Միութեան Եւրոպայի
Կեդր. Յանձնաժողովի

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Պուլվառ տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի
Հեռաձայն 927-01-72:

Հաց Մշակոյթի Տուն

Հայ Մշակոյթի Տան պատուոյ անդամ արձանագրուած են հետեւեալ ազգայինները վճարելով 1969ի տարեկան սակը.—

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին :

×

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս: Գազինօ տը Շարպոնիէրի չքեղ սրահներուն մէջ:

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հարիւրամեակը կը կատարուի համագաղութային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր :

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն, նկատի ունենալ այս թուականը:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՍԵԻՐԸ

Բացուած են 1969 – 1970 ուսումնական տարեշրջանին արձանագրութիւնները :

Ծնողքներ, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, փութով դիմեն վարժարանին տեսչութեան, գրաւոր կամ անձամբ :

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի, պետական ուսումնական ամբողջական ծրագիրը (մոտէրնը) 7րդ դասարանէն սկսեալ (10 տարեկան):

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրութիւն առնել, գրաւոր կամ հեռաձայնով : Հեռ. 027-18-28

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

PARENTY
ET
DESROUSSEAUX
AGENCE DE VOYAGE
7, Rue du Hanovre, PARIS (2e)
Métro :
Quatre-Septembre ou Opéra
Tél. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար —օդանաւ, շոգենաւ, երկաթուղի օդանաւային բոլոր ընկերութիւններու միջոցով (ամերիկեան, ֆրանսական, գերմանական, թրքական, պելժիական, հոլանտական, յունական եւայլն եւայլն) : :

Գրասենեակը ձեզ կ'ընդունի հայ պաշտօնեայ մը :

Բաց է ամէն օր, բացի Շաբաթէն, ժամը 9–12 եւ 14–18 :

Հ. Բ. Ը. Մ.
ՄԱՐՍԷՅԼ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի գրասենեակը (7 Ռիւ Բաբէր) ամառուան եղանակի առթիւ փակ պիտի մնայ Օգոստ. 8էն մինչեւ Օգոստոս 18:

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Օգոստոս ամսուան ընթացքին բաց պիտի ըլլայ Եշ. եւ Շբ. օրերը ժամը 16-19:

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵՒ ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

Աստուածածնայ տօնին առթիւ, Շաբաթ օր, Օգոստոս 16ին, առաւօտեան ժամը 10ին, կայանին մէջ (Պէլֆոնթէն) բացօթեայ պատարագ եւ Խաղողօրհնէք :

Կը կատարէ Հարաւային Ֆրանսայի Թեմին Առաջնորդ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆ

FESTIVAL DU CASTELLET

RECITAL DE PIANO

RAFFI ARZOUMANIAN

SAMEDI 16 AOUT A 21 H. EN
L'EGLISE DU CASTELLET
le castellet village médiéval à 6 kms de Bandol (83)

ԵՂԱՆԱԿԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա.— ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10ԷՆ 25

Երդուդարձ օդանաւով.— Ճաշ Մոսկուայի մէջ — գին 2000 ֆրանք :

ԱՌԱՏՕՏՈՒՆ ՓԱՐԻԶ — ԵՐՈԿՈՅԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆ

Բ.— 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԷՆ 12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — ԵՐԴՈՒԴԱՐՁ ՕԴԱՆԱՒՈՎ

Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետ Վազգէն Ա.ի ծննդեան 60ամեակի եւ Կոմիտաս վարդապետի ծննդեան 100ամեակին առիթներով

2 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ, 15 ԼՐԻՒ ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այս խումբերունմաս կազմող բոլոր զբօսաշրջիկները պիտի իջեւանեն «ԱՐՄԵՆԻԱ» հիւրանոցին մէջ : Գին՝ 2000 ֆրանք :

Արձանագրութեանց համար դիմել՝
TRANSTOURS, 22 Rue du 4-Septemble, Paris — Tél. : 742-77-40

ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15 – 18 :

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝ 11, Rue du Bassin - Saint-Julien
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ՊԱԼԵԱՆԻ՝ 154, Rue Barabanne — Tél. 60.01.11

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ – ՏԷՍԻՆԻ մէջ Կ. ԳԱՐԱԵԱՆԻ:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ՅԱՐԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
12
ՕԳՈՍՏՈՍ
MARDI
12 AOUT
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11586 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.586

ԱՐԺԵԶՐԿՈՒՄԸ

ԽՄԲ.—Ֆրանս Սուառ պատասխանները կուտայ կարգ մը գործնական հարցումներու զորս մարդիկ կ'ընեն արժեզրկումի առթիւ :

1.— Ի՞նչ է արժեզրկումը ·

Արժեզրկումը դրամի մը արժէքին նուազումն է ոսկիի եւ միւս դրամներու վերաբերմամբ : Բոլոր դրամները հիմնուած են ոսկիի արժէքին վրայ : Այնպէս որ Ուրբաթ ցերեկուան Ֆրանքը կ'արժէր 180 միլիկրամ ոսկի, այս օրուան Ֆրանքը կ'արժէ միայն 160 միլիկիրամ : Նոյնպէս Ուրբաթ ցերեկ 4,97 կարելի էր տոլար մը դնել, ներկայիս պէտք է 5,55 Ֆրանք :

2.— Պիտի նուազի՞ն նոյնպէս անձի մը ունեցած գումարները պանքերու կամ Շէք փոսթոներու մէջ :

Հարկաւ ո՛չ : Եթէ մէկը 2000 Ֆրանք ունէր իր հաշւոյն, միշտ ունի 2000 Ֆրանք : Ֆրանքը երկրին մէջ կը մնայ նոյնը, միայն օտար դրամանիշներ դնելու ատեն է որ պիտի զգացուի տարբերութիւնը :

Իմ ծախքերուս համար պէտք է աւելի՞ ֆրանք յատկացնեմ :

Ֆրանսայի մէջ ո՛չ, Ֆրանսայէն դուրս այո : Ո՛չ մէկ պատճառ կայ, որ երկրին արտադրութիւնները սղեն, միայն պիտի սղեն այն ապրանքները որ դուրսէն կը ներածուին :

Ո՞ր ապրանքներուն գիները պիտի բարձրանան ·

Այն ապրանքները որոնց մէջ կը մտնեն ներածուած նիւթեր, բոլոր այն ապրանքները որ պիտի վճարուին տոլարով, մարքով կամ սթերլինով : Ինչպէս նաեւ երկրագործական արտադրութիւնները, որոնց գիները նոյնն են Հասարակաց Շուկայի բոլոր երկիրներուն մէջ եւ որոշուած են տոլարով : Բայց արդէն վեցերը ժողով գումարեցին որոշելու համար այդ գիները եւ կը կարծուի թէ Ֆրանսայի մէջ անոնք պիտի կրեն անկատելի բարձրացում մը :

3.— Մէկ խօսքով, ի՞նչ տոկոսով ապրուստը պիտի սղէ :

Մասնագէտները կը նախատեսեն մէկէն մինչեւ 3·5 առ հարիւր յաւելում մը : Բայց այս բարձրացումը պիտի ըլլայ աստիճանաբար :

4.— Ո՞վ պիտի օգտուի այս արժեզրկումէն :

Ֆրանսական հաստատութիւնները ... Արտասահմանի մէջ Ֆրանսական ապրանքները որոնց գինը Ֆրանքով նոյնը պիտի մնայ, աւելի քիչ տոլար, մարք եւ սթերլին պիտի արժեն : Ֆրանսայի մէջ անոնք պիտի կարենան յաջողութեամբ դէմ դնել օտար ապրանքներու մրցակցութեան, որոնց գինը Ֆրանքով աւելի բարձր պիտի ըլլայ : Պանդոկատէրերը եւ բոլոր անոնք որ կը գտնուին զբօսաշրջիկութեան ասպարէզին մէջ : Ֆրանսան պիտի դառնայ աժան երկիր մը օտար զբօսաշրջիկներու համար և փոխադարձաբար Ֆրանսացիներուն համար սուղի պիտի նստի օտար երկիրներ այցելել : Սակայն արժեզրկումին այս երեսը պիտի մնայ տեսական : Որովհետեւ արդէն ամիսներէ ի վեր օտար երկիրներու ելմտական գրասենեակները գործնականապէս արժեզրկած էին Ֆրանքը :

Աշխատավարձքերը յաւելում պիտի կրե՞ն :

Կառավարութիւնը պիտի ջանայ առաջքն առնել աշխատավարձքերու արագ բարձրացումին, եթէ ոչ կրկին արշաւ մը պիտի սկսի գիներու եւ աշխատավարձքերուն միջեւ : Եթէ ո՛չ, այս յանդուգն գործողութեան արդիւնքը պիտի ըլլայ մեծ ֆիասքօ մը :

ՏԱՐԱԴՐԱՄՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԸ

(ԱՌԺԱՄԵԱՅ)

Պաշտօնական բնագրերու հրատարակութենէն առաջ եւ որեւէ շփոթութեան առաջքն առնելու համար Ելմտական նախարարութիւնը կը հաղորդէ օտար դրամներու ներկայ սակը ·—

Տոլար 5 ֆր· 55 , անգլիական 13,33, 100 լիռ 0,889, զուիցերական 1,27 , ֆլորէն 1,5343, գեր· մարք 1,38, 100 պելժիական 11,11: 100 փեսեթաս 7,93 , 100 շուետական 107,36: 100 նորվեկ· 77,76: 100 դանիական 74,06: 100 աւըստրիական 21,36: 100 էսքուտոս 19,32, քանատական տոլար 5,14:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՐԺԵԶՐԿՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

ԳԻՆԵՐԸ ԱՆՓՈՓՈԽ ՄԻՆՉԵՒ ՍԵՊՏ· 15

Երկուշաբթի օր , Ֆրանսական մամուլը ընդհանրապէս մտահոգութեան պատկեր մը կը պարզէր : Եթէ ձախ թերթերը , գլխաւորաբար Իւմանիթէն ստախօս որակելէ ետք օրուան ղեկավարները կը շեշտէ թէ եղածը շահագործումն է բանուորական դասին, որ միակ տուժողն է , անդին անոնք որ կը հասկնան արժեզրկումին պատճառը ու նպատակը, կը վախնան որ ժողովուրդկ չընէ ինչ որ պէտք է ,խստակեցութեան քաղաքականութիւն մը, մերժելով անհրաժեշտ զոհողութիւնները եւ այն ատեն ճիշդ հակառակ արդիւնքը տայ (Ուիլսընի օրինակը կը յիշուի) : Կարեւորը այն է որ կառավարութիւնը վստահութիւն ներշնչէ : Արդէն իսկ որոշ միջոցներ ձեռք առնուած են վըտանգներ կանխելու համար : Այսպէս, ելմտական նախարարութիւնը յայտարարեց թէ գիները կը «սառեցնէ» մինչեւ Սեպտեմբեր 15, վստահեցուց նաեւ թէ 1970ի պիւտճէն հաւասարակշռուած պիտի ըլլայ :

Բանուորներէն զատ, յոռետեսութիւն կայ երկրագործական շրջանակներուն մէջ : Երկուշաբթի օր նախարարը՝ Տիւհամէլ Պրիւսէլի մէջ պիտի խորհրդակցէր Հասարակաց Շուկայի հինգ ընկերներուն հետ : Որոշ դժգոհութիւն կայ նաեւ «ուղղափառ» կոլիստներուն մօտ ինչպէս Թրիպուլէ , Կրոսման եւ Քափիթանի շրջանակները :

Ամէն պարագայի մէջ, վերամուտն է որ վտանգաւոր է երկրին մէջ եւ այն ատեն յայտնի կ'ըլլայ թէ Փոմփիտու յաղթական պիտի դուրս ելլէ այս «ճշմարտութիւն» որակուած (իր իսկ կողմէ) գործողութենէն , թէ ոչ Ֆրանսա պիտի իյնայ տնտեսական իր ամէնէն ծանր տագնապներէն մէկու մէջ :

ՌՈՒՄԱՆԻԱ ՄՏԱՀՈԳ

Խորհրդային կարեւոր նաւաբաժնի մը ժամանումը Վառնայի նաւահանգիստը, լրջօրէն կը մտահոգէ Ռոմանացիք : Ծանօթ է որ Վառնա Պուքրէշէն միայն երկու հարիւր քիլոմեթր հարաւ – արեւմուտք կը գտնուի եւ ռումանական համագումարին ատեն խորհրդային պատուիրակին՝ Կատուչեւի սպառնալիքը կրնայ օդին մէջ խօսք չըլլար :

Կ'ըսուի նաեւ թէ բազմաթիւ զօրախումբեր տեսնուած են դէպի չեխ սահմանները գացող :

× Պուքրէշի մէջ Չէուչեսկու նոր տեսակցութիւն մը ունեցած է խորհրդային պատուիրակ՝ Կատուչեւի հետ :

× Նովի Միռ խորհրդային «Ազատական» գրական պարբերականին խմբագրապետը շատ բուռն կերպով յարձակմաչ ենթարկուած է խորհրդային մամուլին կողմէ, որ կը գրէ թէ Տվարդովսկի կորսընցուցած է բանուորական դասուն վըստահութիւնը :

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՆԻՔՍԸՆԻ ԳՐԱՒՆԵՐԸ

(Բ· եւ վերջին մաս)

Սակայն ի՞նչ պիտի պատահի երբ Ամերիկեան զօրքերուն կէսը միայն մնայ Վիէթնամի մէջ : Նախագահ Նիքսըն կը կարծէ որ, այդ բանակը որ կազմուած է արհեստով զինուորներէ եւ ունի ջախջախիչ գերակայութիւնը օդին մէջ , թիկունքուած Հարաւային Վիէթնամի կազմակերպուած բանակով, պիտի յաջողի պաշտպանել Սայկոնի վարչաձեւին գոյութիւնը :

Այս ալ գրաւ մըն է : Հարկաւ հիւսիսային Վիէթնամցիները ճիշդ հակառակը կը յուսան : Ինչ որ է սակայն ընդհանուր մթնոլորտը փոխուած կը թուի եւ խաղաղութիւնը կը թուի հասանելի նպատակակէտ :

Գրաւ մը նաեւ դէպի Ռումանիա կատարուած ճամբորդութիւնը : Նախագահ Նիքսըն լաւ գիտէր թէ իր այս այցելութիւնը անհաճոյ պիտի թուէր Մոսկուայի ղեկավար Երրորդութեան որ Արեւելեան Եւրոպայի բոլոր երկիրները կը նկատէր առանձնաշնորհեալ գօտի : Սակայն Ռումանիոյ ղեկավարները այն եզրակացութեան եկած էին որ Միացեալ Նահանգներու հոգածու հետաքրքրութիւնը իրենց հանդէպ : Աւելի օգտակար էր քան վնասակար :

Ամերիկացիները գիտէին այս այցելութեան անպատեհութիւնները : Խորհրդային Միութիւնը կրնար ունենալ բիրտ հակազդեցութիւն մը, մանաւանդ երբ նկատեց որ դէպի որ կողմը կ'երթար իրենց դաշնակիցներու համակրանքը : (Չեխոսլովաքիոյ օրինակը պէտք չէ շուտով մոռցուի) : Բայց կարգ մը նկատումներ անհաւանական կը դարձնեն Ռուսերու բիրտ միջամտութեան հաւանականութիւնը Ռումանիան ուղիղ ճամբան բերելու : Այդ նկատումներուն կարեւորագոյնը ռուսեւչիչ հակամարտութիւնն է նախ , եւ երկրորդ ռուսեւամերիկեան մերձեցումի մը հաւանականութիւնը , չինական ծաւալապաշտութիւնը կասեցնելու համար : Կայ նաեւ հարցին միւս երեսը : Կրնայ ըլլալ որ Պուքրէշ տեղի ունեցած այցելութիւնը առաջին քայլը ըլլայ քաղաքականութեան մը որ կը ձգտի մեղմացընել Փեքինի եւ Ուոշինկթընի միջեւ տիրող լարուած մթնոլորտը : Պէտք է նշել որ չինական մամուլը չէզոք դիրք մը որդեգրեց նախագահ Նիքսընի Ռումանիա գտնուած միջոցին :

Միջին – Արեւելքի հարցերուն մէջ Խորհրդային Միութիւն եւ Միացեալ Նահանգներ կը փափաքին որ շուտով խաղաղութիւն տիրէ այդ կողմն աշխարհի, որպէսզի երրորդ գողը, Չինաստանը , կացութենէն օգտուելով ամուր խարիսխներ չնետէ հոն :

Վերջապէս Ուոշինկթընի ըրած առաջկարները Պերլինի ապագային եւ հիւլէական զէնքերու գործածութեան մասին կը մտահոգեն Գերմանիան : Ինչ որ եղած էր Զօր· տը Կոլի նպատակակէտը , զօրացնել միջակ ազգերը , որպէսզի իրենց պաշտպանութեան համար չդիմեն մեծերուն, Նոյն բանը կը հետապնդէ նախագահ Նիքսըն :

Մէկ խօսքով Միացեալ Նահանգները կը փորձեն կարելիութեան սահմանին մէջ ձերբազատուիլ այն յանձնառութիւններէն որ ծանրօրէն կը կաշկանդեն իրենց տընտեսութիւնը : Անգլիական Էքոնոմիսթ թերթը կը գրէր · « Աւելի դիւրին է ամերիկեան դրօշակ մը տնկել լուսնին վրայ , քան վերահաստատել այն հաւատքը որ շատ մը մարդիկ ունէին ամերիկեան երաշխաւորութեան ամրութեան վրայ » :

Եւ սակայն աշխարհը չի կրնար շարունակել ապրիլ այսպէս երկաթէ վարագոյրներու ետեւ քաշուած : Օր մը չէ օր մը մարդիկ պիտի յաջողին իրենց ճակատագրին տէրը դառնալ եւ հաստատել խաղաղութիւն մը որ հիմնուած ըլլայ համերաշխութեան վրայ եւ ոչ թէ հիւլէական ռումբերու ազդած սարսափին :

Թ. Ա. Թ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՍ · ԱՆՃԸԼԸՍԻ մօտ Պէլ Էռ թաղամասին մէջ ահարկու ոճիր մը գործուած է առջի գիշեր բեմադիր Պոլանսկիի տան մէջ, ուր սպաննուած են հինգ հոգի , որոնց մէջ Պոլանսկիի յղի կինը : Բեմադիրը որ Լոնտոն էր, անմիջապէս վերադարձած է : Մասնագէտ էր սարսափի Ֆիլմերու :

ՎԻԷԹՆԱՄԻ մէջ 537 հազար ամերիկացի զինուոր կը մնայ 15 հազարին մեկնումէն ետք :

ԻՏԱԼԻՈՅ երեսփոխանները 245ի դէմ 346 ձայնով իրենց վստահութիւնը տուին Ռումորի դահլիճին :

ԽՈՐԷՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՊԷՅՐՈՒԹ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Երկար շրջապտոյտէ մը ետք զոր կատարեց Հիւս· Ամերիկա, ապա՝ վերջին հանգրուան ունենալով Քարաքասը, Խորէն Կաթողիկոս Լոնտոն հասաւ Հինգշաբթի օր եւ Շաբաթ օր մեկնեցաւ Պէյրութ : Իրեն կ'ընկերանայ Քարաքասի հոգեւոր հովիւը՝ Եզնիկ Վրդ· Բալայեան :

Լոնտոնէն կը հեռաձայնեն թէ Կիլիկիոյ կաթողիկոսին առողջական վիճակը բոլորովին բարելաւուած է :

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Մեր խմբագրատունը այցելեցին ·

Բանաստեղծ Մուշեղ Իշխան, Պէյրութէն ,որ կարճ շրջապտոյտ մը կը կատարէ Ֆրանսա եւ Պելժիա :

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Փալամուտեան , Լոնտոնէն, դէպի Սպանիա իրենց ճամբուն վրայ :

ԸՆԿ· Ս· Էսայեան, Տիթրօյթէն :

Պ· Երուանդ Պարսումեան :

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի առթիւ «ՅԱՌԱՋ» վաճառողներու խանութները փակ ըլլալով , ներկայիս կարելի է դիմել , Պուլվար Քարնօ, Սայիտի սրճարանը :

ՀՈՂԸ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ...

«Գարուն» ամսագրին (Երեւան) խըմբագրութեան մաս կազմող երիտասարդ խմբագիրները առարկայական մօտեցումով կը քննեն զանազան հարցեր, որոնք անմիջականօրէն կապ ունին Հայաստանի ներկային եւ, մանաւանդ, ապագային հետ: Այս կապակցութեամբ կը ներկայացնեն հարցեր, որոնք քննութեան կ'առնուին մասնագէտ գրիչներու կողմէ:

Հայաստանի համար մշակելի հողին հարցը եւս ըլլալով խիստ կարեւոր, խըմբագրութիւնը արծարծած է այս խընդիրը: Ստորեւ առաջին յօդուածը, որով Լեւոն Ադամեան, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Տնտեսագիտութեան Հիմնարկութեան անդամ, քննութեան կ'առնէ եւ կը մատնանշէ կարեւոր կէտ մը — մշակելի հողերը տարիներու ընթացքին, կը նուազին, ինչ որ աղէտ մըն է Հայաստանի համար, նկատելով երկրին սակաւահող ըլլալուն պարագան:

Ստորեւ յօդուածին հիմնական միտքերն ու հաստատումները:

×

Դարեր շարունակ ժողովուրդը իր յոյսը դրած է հողին վրայ: Միշտ ալ «հող» բառը մարդիկ արտայայտած են յարգանքով, նոյնիսկ սրբութեամբ: Հողին մասին յօրինուած են երգեր, ասացուածքներ, աւանդութիւններ: Եւ ասիկա ըմբռնելի է, քանի որ հողին եւ անոր օգտագործման խնդիրները բոլոր երկիրներուն եւ ժողովուրդներուն համար տեւաբար եղած է տնտեսական եւ ընկերային լուրջ հարցերէն մէկը:

Ի տարբերութիւն միւս արտադրական միջոցներուն, հողը ունի քանի մը իրայատուկ գիծեր՝ տարածութեան տեսակէտէն սահմանափակ է, չի վերարտադրուիր, անփոխարինելի է: Հողին ամէնէն հիմնական արժէքը անոր բերքի արտադրութիւնն է: Հետեւաբար լաւ օգտագործուելու պարագային կ'աւելնայ անոր որակը, այլ խօսքով կը դառնայ բերրի:

Ներկայ Հայաստանի ընդհանուր տարածութեան (29,740 քառ. քիլոմեթր) միայն 47 տոկոսը օգտագործելի (մշակելի հող, արօտավայր եւայլն) է: Միւս կողմէ գիւղատնտեսութեան համար օգտագործելի հողին մեծ մասը՝ 34,2 տոկոսը ցած մակարդակ մը ունի: Այս տուեալներուն հիման վրայ հաստատուած է, որ ամբողջ Խորհ. Միութեան մէջ, բնակչութեան մէկ շունչի հաշուով, Հայաստանի մշակելի հողերը, միւս երկիրներուն համեմատութեամբ, 4 – 5 անգամ պակաս են:

Հայաստանը ոչ միայն Խորհ. Միութեան ամէնէն քիչ հող ունեցող երկիրն է, այլեւ գոյութիւն ունեցող հողային աղբիւրները որակի տեսակէտով ամէնէն աղքատն է: Բաւական է ըսել, որ Հայաստանի մշակելի հողերուն աւելի քան 12 տոկոսը քարքարոտ ըլլալով, մեքենաներով (թաքթէօր եւայլն) կարելի չէ վարուցանք ընել: Կարգ մը շրջաններու մէջ քարքարոտութիւնը աւելի մեծ չափերու կը հասնի (Թալինի, Աբովեանի, Ղուկասեանի, Կամոյի, Կրասնոսելսկի, Եղիգնաձորի, Սիսիանի եւ Շահումեանի շրջաններուն մէջ վարելահողերը երկրին մշակելի հողերուն աւելի քան 26 տոկոսը կը կազմեն): Ասկէ զատ, անհարթութիւններու հետեւանքով երկրին հողային տարածութեան մեծ մասը մասնատուած է եւ կը գտնուի լեռնալանջերու վրայ:

Գաղափար ունենալու համար վերոյիշեալ տուեալներու մասին կը ներկայացընենք աղիւսակ մը, որով ցոյց կը տրուի Հայաստանի մշակելի հողատարածութիւնները ըստ հողակտորներու մեծութեան:

Մինչեւ մէկ հեկտար տարածութիւն ունեցող մշակելի հողերը (արօտավայր, վարելահող, խոտ բուսնող հող) կը կազմեն 125,5 տոկոսը, 1–5 հեկտար տարածութիւններովը՝ 81,8 տոկոսը, 6 –10 հեկտարները՝ 34,7 տոկոսը, 11–25 հեկտարները՝ 29,7 տոկոսը, 26–50ը՝ 20,5 տոկոսը, իսկ յիսուն հեկտարէն աւելի տարածութիւն ունեցող հողակտորները՝ 10,8 տոկոսը:

Ինչպէս կ'երեւայ աղիւսակէն, երկրին վարելահողերուն աւելի քան 90 տոկոսը մէկ – հինգ հեկտարնոց հողի կտորներ են: Աւելցնենք, որ Հայաստանի օգտագործելի ցողերուն 80 – 90 տոկոսը կը գտնուի հինգ – վեց աստիճանի թեքութիւն ունեցող լեռնալանջերու վրայ: Իսկ որոշ շրջաններու մէջ հողերուն 70 – 80 տոկոսը կը գտնուի այնպիսի լեռնալանջերու վրայ, որոնց թեքութեան աստիճանը աւելի քան տասը է: Այս զոյգ պատճառներով շատ դժուար է հողի մշակութիւնը Հայաստանի մէջ:

Այժմ տեսնենք, թէ ինչպէս կ'օգտագործուին հողային աղբիւրները: Վիճակագրական տուեալներու ուսումնասիրութիւնը ցոյց կուտայ, որ օգտագործելի հողերը ամէն տարի զգալի կերպով կը նուազին: Ահա համապատասխան տուեալները:

Օգտագործելի հողերուն ընդհանուր տարածութիւնը 1925ին ունէր 2346, 1933ին՝ 2214,1, 1940ին՝ 2092,6, 1950ին՝ 1832,7, 1953ին՝ 1168,7, 1960ին՝ 1422,9, իսկ 1968ին 1387,8 (թիւերը ներկայացուած են հազար հեկտարի հաշուով):

Այս պաշտօնական տուեալները ցոյց կուտան, որ Հայաստանի օգտագործելի հողերը պակսած են մտահոգիչ չափերով: Միայն վերջին մօտ երեսուն տարիներու ընթացքին գիւղատնտեսութեան համար օգտագործելի հողերէն 705,000 հեկտարը անգործածելի դարձած է: (124 հազար հեկտար վարելահող, 582 հեկտար արօտավայր, 26 հազար խոտի յարմար հող եւայլն):

«Հիդրոնախագիծ» գիտահետազօտական հիմնարկութեան հայկական ճիւղին կատարած ուսումնասիրութիւններուն համաձայն, Հայաստանի վարելահողերուն եւ արօտավայրերուն մօտ ութսուն տոկոսը տարբեր չափերով ենթարկուած է հողատարութեան (էրօզիոն) Ասոր պատճառով լեռնային եւ նախալեռնային շրջաններուն մէջ մշակութեան ոլորտէն դուրս հանուած են աւելի քան 110 հազար հեկտար վարելահող:

Ըստ Փրոֆ. Խ. Միրիմանեանի, երկրին լեռնային եւ նախալեռնային շրջաներու 400 հազար հեկտար վարելահողերը ամէն տարի կ'ողողուին 12 միլիոն թոն հողով, որ հաւասար է ութ հազար հեկտար վարելահողի: Ընդ որուն այդ հողերուն հետ միասին երկրին դաշտերը կը զրկուին վեց հարիւր հազար թոն օրկանական նիւթերէ, 254 հազար թոն ազօտէ, ֆօսֆորային թթուէ:

Լեռնալանջերու վրայ հողատարութեան (էրօզիոն) դէմ պաշտպանելու համար անհրաժեշտ է տնկել ծառ: Հակառակ կատարուած աշխատանքներուն, 1968ին, դաշտերը պաշտպանող անտառաշերտեր հաստատելու ծրագիրը իրականացած է 6,5 առ հարիւր տոկոսով: Դեռ աւելին, կան լուրջ թերութիւններ գոյութիւն ունեցող անտառներու պահպանութեան եւ արդիւնաւէտ օգտագործման գործին մէջ: Թէեւ անտառոտ շրջանները կը գրաւեն Հայաստանի 9,5 տոկոսը, այսուհանդերձ, անկանոն եւ չափէ աւելի կատարուած անտառահատումներու հետեւանքով անտառները շատ անգամ կը փճանան:

1950 – 52ին առաջադրուեցաւ Հայաստանը ապահովել սեփական հացով: Եւ ահա, զառիթափներու ու լանջերու վաթսուն հազար հեկտար արօտավայրերը վերածուեցան վարելահողերու, որոնք կարճ ժամանակի ընթացքին ենթարկուեցան հողատարութեան եւ դարձան անմշակելի:

Մօտ երեք տասնամեակներու ընթացքին 705 հազար հեկտար հողի կորուստը արդիւնք է նաեւ այն իրողութեան, որ գիւղատնտեսութեան հետ կապ չունեցող մարդիկ եւ հաստատութիւններ սխալ աշխատանքներ կը կատարեն: Օրինակ, Երեւան – Աշտարակ խճուղիին կառուցման ժամանակ երեք անգամ փոխուած է ճամբուն տեղը, որուն հետեւանքով անօգտագործելի դարձած է հարիւր հեկտարէն աւելի արգաւանդ հող: Իսկ նման դէպքերը եզակի չեն:

Կան բազմաթիւ փաստեր, որ արդիւնաբերական, շինարարական եւ այլ ոչ գիւղատնտեսական նպատակներու համար կը յատկացուին բերրի, նոյնիսկ ոռոգուող հողեր, այգիներ եւ պտղատու դաշտեր: Օրինակ, վերջին քսան տարուան ընթացքին Երեւանի տարածութիւնը գրեթէ կրկնապատկուած է՝ ի հաշիւ քաղաքամերձ արգաւանդ հողերու: Համաձայն Երեւան քաղաքի նոր նախագիծին, նախատեսուած է շահագործել նոր շինութիւններու համար 1378 հեկտար այդի: Այս ծրագիրը կը մշակուի, երբ անդին՝ քաղաքին մէջ, 2830 հեկտար տարածութեան մօտ 64 տոկոսը ծածկուած է հինէն ժառանգութիւն մնացած մէկ – երկու յարկանի գաճաճ տնակներով:

Հողը խելացի կերպով շահագործելու խնդիրը հրատապ հարց մըն է յատկապէս Հայաստանի համար, որ սակաւահող երկիր մըն է, քանի որ ամէն տարի ոչ գիւղատնտեսական նպատակներու համար կ'իւրացուին շուրջ հինգ – վեց հազար հեկտար մշակելի հողեր: Եթէ այսպէս շարունակուի, յառաջիկայ յիսուն տարիներու ընթացքին երկրին հողային ֆոնտէն պիտի պակսի երեք հարիւր հազար հեկտար բերրի հող եւս:

Ապագայ սերունդը պիտի չներէ:

ՈՍԿԵՎԱՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՆՔԻ ՄԸ ՏԽՈՒՐ ՎԱԽՃԱՆԸ

1964ին, երբ խումբ մը հայրենակիցներով կ'այցելէինք Ատրպատականի Ս. Ստեփանոս Նախավկայի պատմական վանքը, Պարսից Հին Ջուլֆա քաղաքի մօտերը, Շահ Աբբասի կիսափուլ քարվանսարային ու կամուրջին դիմացը նըկատեցինք կարմրաւուն քարէ ու հողէ շինուած վանք մը, որ իր մենութեան մէջն իսկ խորհրդաւորութիւն մը կը զգենուր, ու անցնող ճամբորդներու ուշադրութիւնը պահ մը իր որբացած վիճակին կը հրաւիրէր: Այս մենաւոր մենաստանը, թաթար Աղերիներու բարբառով Ղըզըլ Քիլիսա կամ Ոսկեվանք կը կոչուէր, որովհետեւ այս վանքին շուրջ է, որ Հին Ջուղայի Հայերը դիմաւորած էին Մեծն Շահ Աբբասը, 1603ին, երբ ան առաջին անգամ յաղթական մուտք գործած էր Հայոց Հին Ջուղա քաղաքը:

Մենք ալ պահ մը ուշադիր քննեցինք այս վանքը: Եւ անմիջապէս պատկերացուցինք այն պահերը պատմութեան, որոնց ուրախ եւ տխուր հանդիսատեսը հանդիսացեր էր ան: Բայց մանաւանդ ինք ալ արիւն արցունք թափեր էր իր հարազատ զաւակներուն Շահ Աբբասեան բռնագաղթին պատճառով, երբ Հին Ջուղայի ու Նախիջեւանի Հայութեան դատարկումով ու տեղահանութեամբ, Վանք ու վանականութիւն կ'անցնէին պատմութեան էջերուն: Միայն Ս. Ստեփանոսի վանահայրերն էին, որոնք ժամանակ առ ժամանակ այցի կ'երթային այս վանքը, Հին Ջուղայի մէջ վերստին հաւաքուիլ սկսած հայկական փոքրաթիւ համայնքի անդամներուն հետ միասին:

Հակառակ մեր փափաքին, չկարողա-

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Ոստիկանները եւ լրտեսները արդէն հետզհետէ եկած ու տունը ամէն կողմէ պաշարած էին, թէեւ շատ հեռուէն, այնպէս որ տնեցիները չէին կրնար ոեւէ կասկած ունենալ: Կէս ժամ ետքը ուրիշ անձ մըն ալ, բաւական տարիքոտ, եկաւ միացաւ միւսներուն: Այսպէս ուրեմն այժմ եօթը հոգի կային տան մէջ: Մենք մեր հսկողութիւնը շարունակեցինք, առանց ձերբակալման գործողութեան: Անցան մէկ քանի ժամեր եւ ուրիշ մարդ չեկաւ ...

— Այն ատեն պէտք էր որ այլեւս տունը մօտէն պաշարէիք եւ մէջինները անձնատուր ըլլալու հրաւիրէիք, ըսաւ նախարարը:

— Այդպիսի գործողութիւն մը, եթէ ներսէն զէնքով դիմադրութիւն ընէին, կրնար ծանր անպատեհութիւններ ունենալ, պատասխանեց Ահմէտ Զավուշ, ուստի ես ուրիշ որոշում մը տուի, այն է եղած տեղերնիս մնալ եւ երբ տան մէջ գտնուողները դուրս ելլէին, մէկիկ մէկիկ զանոնք փողոցին մէջ ձերբակալել, առանց ամբողջ թաղը տակնուվրայ դարձնելու եւ կամ մանաւանդ իրենց առիթ տալու որ հրազէն գործածեն: Բայց ահա՛ մութը կոխեց եւ տունէն ո՛չ ոք դուրս ելաւ: Ասկէ զատ եւ ո՛չ մէկ անգամ տան պատուհաններէն՝ մէկու մը գլուխը երեւցաւ: Գիշերը հասնելէն ետքը կը կարծէի որ գոնէ մէկ քանի սենեակներու մէջ լոյս պիտի վառուէր ... այդ ալ չեղաւ: Ամբողջ տունը խոր լռութեան եւ մթութեան մէջ թաղուած էր, կարծես թէ մէջը ոչ ոք կար ...

— Վախնամ գաղտուկ անցքէ մը ամէնքըն ալ փախած էին, գոչեց Շէֆիք փաշա յուզուած շեշտով մը.

Ի վերջոյ ես ալ այդ կասկածը ունեցայ փաշա էֆէնտի, շարունակեց Զավուշը, եւ ոստիկանները ու լրտեսները հետզհետէ մօտեցնելէ ու պարտէզին չորս կողմը պաշարելէ ետքը, պատին վրայէն ցատկելով մտայ պարտէզ, առանձին ու ծածկաբար քննութիւն մը կատարելու համար: Կամաց կամաց մօտեցայ գետնայարկի պատուհաններէն մէկուն զոր շատ դիւրաւ եւ առանց աղմուկի կրցայ վեր առնել ու սենեակին մէջ մտնել: Հաղիւ թէ ոտքս սենեակին մէջ դրած էի, հասկցայ որ մեր մարդիկը հոն էին. որովհետեւ սենեակին դրան ճեղքերէն տեսայ որ դուրսը լոյս կը վառէր եւ խօսակցութեան շշնկոցներ ալ հասան ականջիս:

«Շունչս բռնելով մօտեցայ դրան եւ ականջ դրի: Ամբողջ երկու ժամ հոն մընացի, մինչեւ որ, կէս գիշերին, իրենց խօսակցութիւնը վերջ գտաւ եւ ամէնքն ալ իրարու գիշեր բարի մաղթելով՝ պառկելու պատրաստուեցան: Իրենց խօսակցութենէն հասկցած էի որ ամէնքն ալ գիշերը հոն պիտի անցընէին ուստի հանդարտ սրտով, եկած ճամբէս ետ դարձայ, պատուհանը զգուշութեամբ գոցելէ ետքը: Որովհետեւ իմ գտնուած սենեակս բազմոց մը եւ քանի մը աթոռներ միայն կային, վստահ էի որ ո՛չ ոք պիտի գար հոն պառկելու համար, հետեւաբար տեսնուելու վախ չունէի բնաւ:

— Իրենց խօսակցութենէն ուրիշ կարեւոր բան մը չկրցա՞ր հասկնալ, հարցուց նախարարը որ չափազանց հետաքրքրուած էր այս պատմութենէն:

— Նախ սա հասկցայ որ ամէնքն ալ վրտանգաւոր քոմիթէճիներ էին եւ յարաբերութիւն ունէին Սելանիկի յեղափոխականներուն հետ. ասկէ զատ իմացայ որ Շապան, Խուրշիտ եւ ուրիշ անձ մը որուն Արիֆ պէյ անունը կուտային եւ իրենց գլխաւորը ըլլալ կը թուէր, այսօր վաղը պիտի վերադառնային Սելանիկ ուրկէ եկած էին, յետոյ իրենց խօսակցութենէն հասկցայ որ Բումելիի բանակը իրենց հետն է եւ պիտի հասնին ...

— Իրենց մեղսակից սպաներու անուններ տուի՞ն:

— Յաճախ Սալիհա հանըմին, Առնավուտ Մէհմէտ փաշայի եւ Նուրի պէյի մը անունը լսեցի ... Յետոյ Նիազի պէյի մը անունը տրուեցաւ որուն վրայ շատ մեծ յոյսեր ունին ...

— Ուրի՞շ, ուրի՞շ, հարցուց նախարարը, Զավուշէն քաղած տեղեկութիւնները աճապարանքով թուղթի մը վրայ նշանակելով:

— Ուրիշ ... պոմպաներու մասին կարեւոր ակնարկութիւն մը ըրին, պատասխանեց Ահմէտ Զավուշ, որ շատ գոհ էր այժմ, տեսնելով որ ոստիկանութեան նախարարը չափազանց կարեւորութիւն կուտար իր բերած տեղեկութիւններուն:

— Ի՞նչ ակնարկութիւն, շուտ խօսէ՛ եւ ջանա՛ որ լաւ միտքդ բերես ըսուած խօսքերը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(197 Շար.)

ՀԵՌԱՎՈՐԸ

ՊԱՏՄՎԱԾՔ

ԲԱԽՄՈՒՆ ՎԱԽՏԱՆԳ

— Ի՞նչ, ինձմէ աւելի՞ եւս տխրահռչակ ոճրագործ մը կայ աշխարհիս վրայ, որ ձեզ կը հետապնդէ, կամ ձեր գլխուն կախուած է մահուան դատավճիռ մը, որ ձեզ կը ստիպէ ամէն օր փոխել ձեր անունը, ձեր տունը, ձեր կերպարանքը, ձեր ամէն բան, որպէսզի ոստիկանութիւնը չկարենայ ձեզ գտնել։

Ֆրանսիացի ոստիկանապետ մը, որ ինքն ալ ամէն օր կը փոխէր իր անունը, ինչպէս որ ամէն օր կը փոխէր իր տունը, կամ ամէն օր կը փոխէր իր դէմքին ներկը, ինչպէս որ ամէն օր կը փոխէր իր հագուստները, ինչպէս որ ամէն օր կը փոխէր իր ձայնին ձեւը, ինչպէս որ ամէն օր կը փոխէր իր քալուածքը, ինչպէս որ ամէն օր կը փոխէր իր ծխելու ձեւը, ինչպէս որ ամէն օր կը փոխէր իր ուտելու ձեւը, ինչպէս որ ամէն օր կը փոխէր իր խմելու ձեւը, ինչպէս որ ամէն օր կը փոխէր իր ծիծաղելու ձեւը, ինչպէս որ ամէն օր կը փոխէր իր ամէն բան

Օրեր եւ Ժամեր

ՇԱԻԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵՒ ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ԿԱՑԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ատտուածածնայ տօնին առթիւ, Շաբաթ օր, Օգոստոս 16ին, առաւօտեան ժամը 10ին, կայանին մէջ (Պէլֆոնթէն) բացօթեայ պատարագ եւ խաղօղօրհնէք:

Կը կատարէ Հարաւային Ֆրանսայի Թեմին Առաջնորդ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ԵՒ ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔ

Պոմոն, Ս. Գրիգոր – Լուսաւորիչ

Այս Կիրակի առաւօտ՝ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հ. Մաշտոց Վարդապետ՝

×

ՄԱՐՍԷՅԼ – ԼԱՍԻՕԹԱ

Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը յայտնէ թէ Ատտուածածնի Վերափոխման տօնին առիթով եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Լասիոթայի Ս. Կարապետ մատրան մէջ 15 Օգոստոս Ուրբաթ օր՝

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ Յակոբ Եպս. Վարդանեան՝

Պատարագի աւարտին՝ կը կատարուի Խաղողօրհնէքի արարողութիւն, իսկ Լասիոթայի մատրան մէջ պիտի օրհնուի նաեւ մատաղը՝

Սկիզբ ժամերգութեան 8, Ս. պատարագ 10, քարոզ՝ 11.15, Խաղողօրհնէք՝ 11.45՝

×

ՎԱԼԱՆՍ — Ս. Գ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Վալանսի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ Օգոստոս 15ին, Ուրբաթ առաւօտ ժամը 10ին Բ. պատերազմի Վալանսի հայ զոհերուն հոգւոց համար պիտի մատուցուի Ս. պատարագ եւ հոգեհանդիսաեղ պաշտօն, Օգոստոս 17, Կիրակի առաւօտ Ատտուածածնայ տօնին առթիւ՝ Պատարագ եւ խաղողօրհնէք՝

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՖՐԱՆՍ. ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Ուրբաթ առաւօտ ժամը 10ին, դէռատեսիլի Ա. կայանէն՝

ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՐ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄՕՏ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՑՂՈՒԹԵԱՆ

Ֆոյըերու դպրոցի արձանագրութիւնները սկսած են՝ Կ'ընդունուին չորսէն 12 տարեկան աղջիկները, ցերեկօթիկ եւ դիչերօթիկ, դպրոցը կը հետեւի պետական ուսմանց, ինչպէս նաեւ հայերէնի դասաւանդութեան՝

Ծանօթութեանց համար դիմել վարչութեան, ամէն օր բացի Կիրակիէ՝

73, Ավ. Հաւրի Պարպիւս,

95, Առնուվիլ լէ Կոնէս՝

(Շոգեկառք առնել կար տիւ Նոռէն)՝

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

ԵՒ ՆՈՒՊԱՐ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Ինչպէս ամէն տարի, ամառուան եղանակին առթիւ Միութեան «Նուպար» մատենադարանը փակ պիտի մնայ Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբացուի Երկուշաբթի, 1 Սեպտ. 1969ին՝

Բացառաբար, այս տարի Միութեան փարիզի գրասենեակն ալ փակ պիտի մը նայ նոյն Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբացուի Երկուշաբթի, 1 Սեպտեմբեր 1969ին: Կը խնդրուի նկատի ունենալ՝

ԴԻՒԱՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Եւրոպայի կեդր. Յանձնաժողովի

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին՝

×

Ֆրանսահայ կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս: Գաղինօ տը Շարլոնիէրի չքեղ սրահներուն մէջ՝

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի Յիսնամեայ Յոբելեանական համագումարի ամենօրեայ մեծ հանդէսը կը կատարուի Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր՝

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն, նկատի ունենալ այս թուականը՝

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՍԵՒՐԸ

Բացուած է 1969 – 1970 ուսումնական տարեշրջանին արձանագրութիւնները՝

Ծնողքներ, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, փութով դիմեն վարժարանին տեսչութեան, գրաւոր կամ անձամբ՝

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի, պետական ուսումնական ամբողջական ծրագիրը (մոտէրնը) Շրջ դասարանէն սկսեալ (10 տարեկան)՝

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրութիւն առնել, գրաւոր կամ հեռաձայնով՝

Հեռ. 027–18–28

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան՝

1, Պուլվար տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի

Հեռաձայն 927–01–72՝

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

RESTAURANT

LE

Piment Rouge

20, Rue Beauveau, 20
MARSEILLE (IER) (Opéra)
Téléphone : 33-19-84

Արդիական ճաշարան որ կը սպասէ ձեր այցելութեան

— Հաճելի մթնոլորտ —

Արեւելեան համով ճաշեր

Խոհարարապետ՝ ՃՕՇԿՈՒՆ – ՈՐԴԻ

Ամէն օր՝ չամփուրով խորոված եւ տէօներ – խորոված

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՄԱՐՍԷՅԼ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի դրասենեակը (7 Րիւ Բարէր) ամառուան եղանակի առթիւ փակ պիտի մնայ Օգոստոս 8էն մինչեւ Օգոստոս 18՝

Հ. Յ. Դ. ԲԱՆԳԱՐԱՆԸ

Օգոստոս ամսուան ընթացքին բաց պիտի ըլլայ Երկ. եւ Շբ. օրերը ժամը 16–19՝

FESTIVAL DU CASTELLET

RECITAL DE PIANO

RAFFI ARZOUMANIAN

SAMEDI 16 AOUT A 21 H. EN
L'EGLISE DU CASTELLET
le castellet village médiéval à 6 kms de Bandol (83)

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ի ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU . 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalarac

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԴԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԴԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ՅԱՂԿԵՑԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ընդհակառակն ծաւալով ազգերու համար են, չորրորդ էջը՝

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է՝

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան՝

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
13
ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI
13 AOUT
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11587 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE — No 11.587

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԱՊԻ "ՕՐԳԱՆ,,Ը

Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութա-
յին կապի Կոմիտէի օրգան Սովետական
Հայաստան հասարակական, գրական-
գեղարուեստական պատկերազարդ ամ-
սագիրը իր այս տարուան 4րդ (Ապրիլ) եւ
5րդ (Մայիս) թիւերու խմբագրականները
խորագրած է՝ Հայապահպանման գօրեղ
զսպակը, փակագծի մէջ՝ (Սփիւռահայ
երիտասարդական Միութիւնների մա-
սին):

Երեւանի մէջ լոյս կը տեսնեն համա-
նուն երկու թերթեր Ա.) Սովետական Հա-
յաստան օրաթերթը՝ «Օրգան Կոմկուսի
կեդր. Կոմիտէի եւ Հայկական ՍՍՀ. գե-
րագոյն սովետի եւ մինիստրների սովե-
տից եւ Բ) Վերոյիշեալ ամսագիրը:

Առաջինը — օրաթերթը — ժամանակին
կը կոչուէր ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ:
Ցեղագային խորհրդայինը դարձաւ ան-
վտանգ, չենք գիտեր ի՞նչ պատճառաւ:

Երբ դէպի հայացում ճգտում մը նկա-
տելի է վերջին տարիներու ընթացքին,
ինչո՞ւ սովետականը չհայացնել:

Մինչեւ քանի մը տարի առաջ Խորհրդ.
Հայաստանը կը կոչուէր Հայկական սո-
ցիալիստական սովետական ռեսպուբլի-
կա: Գործիկ յառաջդիմութիւն մը տեղի
ունեցաւ: Ռեսպուբլիկան վերջապէ՛ս
դարձաւ Հանրապետութիւն: 1918 Մա-
յիս 28ին երբ մեր երկիրը անկախ դար-
ձաւ, Հայաստանի Հանրապետութիւն հա-
րազատ հայերէն անունով մկրտուած էր:

Խորթ էր Ռեսպուբլիկան: Խորթ են նա-
եւ սոցիալիստականն ու սովետականը,
որոնց համապատասխան ունինք նուիրա-
գործած հայերէն բառեր, — ընկերվա-
րական եւ խորհրդային: Կարելի՞ է յու-
սալ, որ այս երկու օտար բառերն ալ հա-
յացուին օր մը, որպէսզի Հայաստանի
Հանրապետութիւնը իսկապէս հայանայ:

Այս առաջին դիտողութենէն վերջ կ'ու-
զենք մատնանշել նաեւ լեզուական խըն-
դիրը:

Թերթ մը, որ կոչուած է Մշակութա-
յին կապ հաստատելու սփիւռքահայու-
թեան հետ, պէտք է հրատարակուի ար-
տասահմանի բովանդակ Հայութեան գոր-
ծածած արեւմտահայերէնով եւ մեսրոպ-
եան հարազատ ուղղագրութեամբ:

Սովետական Հայաստան ամսագիրը,
ինչպէս նաեւ Հայրենիքի Ձայն չաբաթա-
թերթը, որ 1965էն ի վեր լոյս կը տեսնէ
նոյնպէս Սփիւռքահայութեան հետ Մշա-
կութային կապի կոմիտէին կողմէ, կը
հրատարակուին արեւելահայերէնով եւ
«Լենինեկեան» ուղղագրութեամբ. —
աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել «սխալա-
գրութեամբ»:

Որպէսզի «Կապ»ը իսկապէս օգտակար
եւ արդիւնաւէտ դառնայ, առաջին եւ
անհրաժեշտ պայման է ամսագիրն ու չա-
բաթաթերթը հրատարակել սփիւռքի Հա-
յութեան հասկցած լեզուով եւ ուղղա-
գրութեամբ:

Հայաստանի մէջ պակաս չեն արեւմտա-
հայերէն գրող մտաւորականները: Եւ մեր
լեզուով հրատարակութիւնները արդիլ-
ուած չեն — կը կարծենք — Հայաստանի
մէջ:

Գիտնք մը տարի առաջ (1964ին) Երեւա-
նի մէջ լոյս տեսան հայերէն լեզուի դա-
սագրքեր՝ սահմանուած սփիւռքի հայկա-
կան դպրոցներուն՝ մեր լեզուով եւ ուղ-
ղագրութեամբ: Անոնք կը կոչուէին Ա.)
Մայրենի լեզու, Ա.— Զ. տարի, եւ Բ)
Հայ գրականութիւն, Ա.— Զ. տարի:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՔԻՆ ԵԼԵԻԷԶՆԵՐՈՒ ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐԸ

7 Ապրիլ 1803· — Առաջին Քոնսիւլ Պո-
նափարթ կը սահեցնէ ժերմինալ ֆրան-
քը:

1834·— Բոլոր հին դրամանիշերը կը
ջնջուին եւ ֆրանքը կը դառնայ ֆրանսա-
կան միակ դրամական միաւորը:

15 Մարտ, 1848·— Երկրորդ Հանրապե-
տութիւնը կը դադրեցնէ ֆրանքի եւ ոս-
կիին փոխանցումը մինչեւ 1850:

1914·— Մինչեւ այս թուականը, ֆրան-
քը աշխարհի զօրաւոր դրամանիշերէն
մէկն էր: Աշխարհի ոսկիին մէկ քառորդը
կը դանուի ֆրանսական դրամատուներու
մառաններուն մէջ:

Ապրիլ 1918·— Դրամանիշերու փոխա-
նակութեան վրայ հսկողութիւն կը հաս-
տատուի առաջին անգամ ըլլալով:

25 Յունիս 1928·— Առաջին արժեզրը
կումը տեղի կ'ունենայ միջպատերազմեան
դժուարին տարիներուն, 79,7 առ հա-
րիւր: Փուէնքարէ ֆրանքը կ'արժէ միայն
65,5 միլիգրամ ոսկի:

1 Հոկտեմբեր 1936·— Երկրորդ արժե-
զրըկում որ տեղի կ'ունենայ Լէոն Պլումի
ժողովրդական ճակատ կառավարութեան
կողմէ: Փուէնեարէ ֆրանքը կը կորսն-
ցընէ իր արժէքին 25 առ հարիւրը:

25 Դեկտեմբեր 1945·— Երկրորդ հա-
մաշխարհային պատերազմի վաղորդայ-
նին կրկին արժեզրկում: 119 ֆրանքը՝
մէկ տոլար:

26 Յունուար 1948·— Ֆրանքը կ'արժե-
զրկուի եւ կը կորսնցնէ 44,5 առ հարիւր:

20 Սեպտեմբեր 1949·— Նոր արժեզրը-
կում: Ֆրանքը կը կորսնցնէ 22,3 առ 100
իր արժէքէն: 350 ֆրանքը կ'արժէ մէկ
տոլարը:

Հոկտեմբեր 1957·— Ծպտուած արժե-
զրըկում մը Թէլիքս Կայեարի կողմէ, 20
առ հարիւր գործողութիւն կոչուածէ ի:

27 Դեկտեմբեր 1958· — Զօրավար տը
Կոլ եւ իր եւմտական նախարար Անթուան
Փինէ կ'արժեզրկեն ֆրանքը 17,5 առ 100:
Ֆրանսական դրամը կարելի է փոխարինել
օտար դրամանիշերով:

1 Յունուար 1960·— Կը սահեցուի նոր
ֆրանքը:

30 Մայիս 1968·— Փոմփիտուի կառա-
վարութիւնը կրկին կը վերահաստատէ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Գոհունակութեամբ եւ մեծ ուրախու-
թեամբ կը յայտնենք Ֆրանսայի եւ Եւրո-
պայի մեր հաւատացեալ ժողովուրդին
թէ, արդէն աւարտած է Ժընեւի Նորակա-
ոյց Սուրբ Ցակոբ Եկեղեցւոյ չինութիւ-
նը եւ յառաջիկայ Սեպտեմբեր ամսուն
13–14, Շաբաթ եւ Կիրակի օրերուն պիտի
կատարուին Դռնբացէքի եւ Եկեղեցւոյ
օծման արարողութիւնները:

Այս հանդիսութեան հրաւիրուած են
Պետական, Եկեղեցիներու Համաշխարհա-
յին Խորհուրդի, քոյր եկեղեցիներու ներ-
կայացուցիչները, ինչպէս նաեւ Ֆրան-
սայի Հայ Եկեղեցական մարմինները:

Սիրով կը հրաւիրուի նաեւ հաւատաց-
եալ ժողովուրդը:

Վստահ ենք, որ ինչպէս 1967ի Ամենայն
Հայոց Վեհափառ Հայրապետի այցելու-
թիւնը, այնպէս ալ Ժընեւի Նորակառոյց
եկեղեցւոյ օծման հանդիսութիւնը պատ-
մական եւ յիշատակելի թուական մը պի-
տի ըլլայ Ժընեւի եւ Եւրոպայի Հա-
յութեան համար եւ հպարտութեան ու հո-
գեւոր ներշնչման առիթ մը՝ բոլոր ներ-
կաներուն:

14 Սեպտեմբեր 1969, Կիրակի, Ս. Պա-
տարագէն յետոյ կազմակերպուած է մաս-
նաւոր ճաշ մը օտար հրաւիրեալներուն
համար: Իսկ նոյն երեկոյեան դարձեալ
ճաշ մը մի միայն Հայերուն համար: Ճա-
շադիրն է իւրաքանչիւր անձի համար 35
զուիցերական ֆրանք: Մասնակցիլ փա-
փաքողները այժմէն կրնան արձանագրը-
ուիլ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ դիւանը՝
մինչեւ Սեպտեմբեր 3: (15 Բիւ Ժան Կու-
ժօն, Փարիզ 8րդ: Հեռ· 359–67–03):

ԴԻՒԱՆ

հսկողութիւն դրամներու փոխանակու-
թեան վրայ: Քառասուն տարուան ըն-
թացքին 1928 մինչեւ 1968 ֆրանքը կոր-
սնցուցած է իր արժէքին 97 առ հարիւրը:

Նոյեմբեր 1968·— Նախարարներու ժո-
ղովէ մը վերջ, որոշում կը տրուի չար-
ժեզրկել ֆրանքը: Գերմանիան իր կար-
գին կ'որոշէ չարժեւորել մարքը:

8 Օգոստոս 1969·— Ֆրանքը կ'արժե-
զրկուի 12,5 առ հարիւր: Իր պատմու-
թեան ամէնէն թեթեւ անկումը: Հիմա
կ'արժէ 0,160 կրամ զուտ ոսկի: Տոլարը
կ'արժէ 5,55 ֆրանք:

Թ. Ա. Թ.

հեղինակներն էին՝ Յակիւ Դաշեանց, Յ.
Յովսեփեան, Ազատ Եափուջեան, Հ.
Մ. Մախչանեան, Մ. Գ. Սարոյեան,
եւայլն:

Այս դասագրքերը՝ մաքուր թուղթի վը-
րայ տպուած, պատկերազարդ ու կազմ-
եալ՝ մեծ քանակութեամբ ղրկուեցան ար-
տասահման, մինչեւ Հարաւային Ամերի-
կայի փոքրիկ գիւղերը, ուր Հայեր կ'ապ-
րէին:

Երբ կարելի է դասագրքեր հրատարա-
կել Սփիւռքի Հայութեան խօսած լեզուով
եւ ղրած ուղղագրութեամբ, ինչո՞ւ նոյնը
չընել Մշակութային կապի սահմանուած
ամսագրին ու չաբաթաթերթին համար:
Այդ ձեւով անոնք լաւագոյնս ծառայած
կ'ըլլան իրենց առաջադրած նպատակին,
այն է՝ արտասահմանի տարագիր Հայու-
թեան ճանչցնել Հայաստանի նուաճում-
ները եւ զայն աւելի սերտօրէն կապել
հայրենիքին:

Նոյն դիտողութիւնը նաեւ Երեւանի
ձայնասփիւռի հաղորդումներուն մասին:
Անոնք տեղի կ'ունենան ամէն կիրակի ա-
ռաւօտ «Փարիզի ժամանակով 9էն տասը
եւ ամէն ամսու առաջին եւ երրորդ Հինգ-
շաբթի օրերը ժամը տասնեւմէնն անց ե-
րեսունէն քսանը»: Այս վերջինը կը նշա-
նակէ ... իրիկուան 7·30էն 8, մեր լեզ-
ուով:

Խօսնակները — մէկ կին եւ մէկ այր —
կը խօսին չէշտով մը, որ յաճախ անհաս-
կընալի է մեր ականջներուն: Կարելի չէ՞
արեւմտահայերէնով կատարել այդ ձայ-
նափոխումները, որպէսզի իսկապէս ծա-
ռայեն իրենց բուն նպատակին: Նոր սե-
րունդին հասկնալի դառնալու մտահոգու-
թեամբ է անշուշտ, որ Կիրակի օրուան
հաղորդումներու համառօտութիւնը կու-
տան Ֆրանսերէնով:

Սրտցաւ այս դիտողութիւնները կ'ուղ-
ղենք առ որ անկ է, յուսալով որ բարեա-
ցակամօրէն նկատի կ'առնուին անոնք:
Կը կարծենք թէ կապը ամրապնդելու տե-
սակէտէն կարեւոր պայմաններ են վերի
առաջարկները:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԵՑԵՐԸ ԴԺՈՒԱՐ ՀԱՄԱՋԱՅՆԵՑԱՆ

ՊՐԻՍԵԼԻ ԺՈՂՈՎԸ 18 ԺԱՄ ՏԵՒԵՑ

Երեքշաբթի առաւօտ ժամը 5ին էր մի-
այն որ Վեցերը համաձայնեցան Հասարա-
կաց Շուկայի երկրագործական դիներու
շուրջ: Հարցը բաւական բարդ էր մէկ
կողմէ անհրաժեշտ էր որ Ֆրանսայի հինգ
ընկերները չտուժեն Ֆրանսական ա-
ժանցած ապրանքներու արշաւէ մը, միւս
կողմէ հարկ էր որ Ֆրանսացին աւելի
սուղ չվճարէ Հասարակաց Շուկայի իր
ընկերներուն այն ապրանքները զորս Ֆը-
րանս կը ներածէ:

Նախ յիշենք որ Հասարակաց Շուկայի
Գործադիր յանձնախումբի նախագահը
Ռէ չատ խիստ կերպով քննադատեց Ֆը-
րանսան, որ չէր յարգած Վեցերու հա-
մաձայնութիւնը եւ նախապէս չէր տեղե-
կացուցած Հասարակաց Շուկայի իր ըն-
կերները ֆրանքի արժեզրկումէն: Ռէ
յիշած է թէ այդ պայմանագրութիւնը ո-
րոշուած է 1964ին միաձայնութեամբ եւ
այն տաեն ալ Ֆրանսայի կողմէ ներկայ
եմմատական նախարարը ուրիշ մէկը չէր ե-
թէ ոչ նոյնինքն Ժիսքար տ'Էսթէն: Նա-
խագահը չէշտած է թէ Ֆրանսա կրնար,
Ուրբաթ իրիկուան տեղ Շաբաթ առտու
յայտարարել արժեզրկումը, նախապէս
խորհրդակցելով Հասարակաց Շուկայի
ընկերներուն հետ եւ Ֆրանսայի այդ թե-
րացումը պատճառ պիտի ըլլայ որ ղժ-
ուարանայ ղրամական համախոհութիւնը:

Կը մնար սակայն կարեւոր հարցը՝ դի-
ները: Ֆրանսայի 12,50 առ հարիւր ար-
ժեզրկումը կը թարգմանուի միջազգային
Շուկայի վրայ 11,11 առ հարիւրով: Ու-
րեմն տասնեւութ ժամուան չատ երկար
վիճաբանութիւններէ ետք, որոնց ընթաց-
քին զլխաւորաբար Հոլանտացիք որեւէ
պիղում չէին ուզեր ընել Ֆրանսայի ի
վերջոյ գոյացաւ հետեւեալ համաձայնու-
թիւնը: Ֆրանսա 11 առ հարիւրի տուրք
մը պիտի ղնէ արտածումի վրայ որպէսզի
Հասարակաց Շուկայի երկիրները չղղ-
ուին Ֆրանսական աժանցած ապրանքնե-
րով: Միւս կողմէ ներածուած ապրանք-
ներու վրայ որպէսզի 11 առ հարիւրի ար-
ժեզրկման յաւելումը չկատարուի Ֆրան-
սայի մէջ, կառավարութիւնը այդ հա-
մեմատութեամբ նպաստ մը պիտի տայ
ներածողներուն, որպէսզի գիները անփո-
փոխ մնան: Այս դրութիւնը պիտի տեւէ
մինչեւ 1970ի վերջը եւ 1971ին արդէն իսկ
Ֆրանսա հաւասարած պիտի ըլլայ իր ըն-
կերներուն:

× Նիւ Եորք Հերըլտ կը գրէ թէ Հասա-
րակաց Շուկայի Ֆրանսայի 5 ընկերները
օգնելով Ֆրանսայի, որպէսզի արժեզրը-
կումը խնայէ երկիրը, կը յուսան որ
Ֆրանսան ալ իր կարգին այլեւս կը վեր-
ցընէ իր վեթօն Անգլիոյ անդամակցու-
թեան դէմ:

× Երկուշաբթի օր Փարիզի սակարանը
ղգալի յաւելումներ կ'արձանագրէր Ֆը-
րանսական արժէքներու եւ ոսկիին վրայ:
Զոյլ ոսկի (լենկօ) կը հասնէր 7·390
ֆր·ի, Նափոլէոնը 72,90ի (նախապէս
69·90): Մասնագէտները նկատի կ'առնեն
որ ոսկի սակը նոյնն էր Փարիզի եւ Լոն-
տոն ինչ որ չէր պատահած երկար տաեն
ի վեր:

ՄԱՆԿԱՆ ՀՈՒՇԵՐԸ

ԿՈՒՐ Ի

ԱԽՈՂՋԻ ԱԽՒՒՆ Ի ՏՈՒՆ

ՎԱՀԱՆ ՏՈՒՐԵՆԻ ՊԱՏՄՎԱԾՔԸ

— Ո՞ւր է, տղաս Տիգրան, հարսդ ալ չերեւցաւ, ինչո՞ւ չբերիր հետդ։

— Ան ալ ինծի պէս պիտի գար, մայրիկ, եթէ ես ալ չգայի։ Ինչո՞ւ չեկայ, կը հարցնես։ Ինչո՞ւ պիտի գայի, երբ գիտէի, որ ինծի համար տեղ չկայ հոն։ Ինչո՞ւ պիտի գայի, երբ գիտէի, որ ինծի համար տեղ չկայ հոն։ Ինչո՞ւ պիտի գայի, երբ գիտէի, որ ինծի համար տեղ չկայ հոն։

— Ինչո՞ւ ես այդպէս կը խօսիս, տղաս։ Ինչո՞ւ ես այդպէս կը խօսիս, տղաս։ Ինչո՞ւ ես այդպէս կը խօսիս, տղաս։

— Ինչո՞ւ կ՚ուզես, որ այդպէս չխօսիմ, մայրիկ։ Ինչո՞ւ կ՚ուզես, որ այդպէս չխօսիմ, մայրիկ։ Ինչո՞ւ կ՚ուզես, որ այդպէս չխօսիմ, մայրիկ։

— Ես ինչ ըրի, որ այդպէս կը խօսիս ինծի հետ։ Ես ինչ ըրի, որ այդպէս կը խօսիս ինծի հետ։ Ես ինչ ըրի, որ այդպէս կը խօսիս ինծի հետ։

— Ոչինչ ըրիր, մայրիկ։ Ոչինչ ըրիր, մայրիկ։ Ոչինչ ըրիր, մայրիկ։

— Ուրեմն ինչո՞ւ կ՚ուզես, որ այդպէս չխօսիմ։ Ուրեմն ինչո՞ւ կ՚ուզես, որ այդպէս չխօսիմ։ Ուրեմն ինչո՞ւ կ՚ուզես, որ այդպէս չխօսիմ

ԳՅՈՒՂՄՈՎՍՏԸ

Ֆ. ԲԱՇՈ

ԾՈՎՈՒ

—*—

ԹՎԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ

— Ճաշով, մեզ մի քանի րոպեով ձեր տեղաշարժելու մի՛ ստիպեք, ամուսնացել ենք ընդամենը երեք ամիս առաջ, ուզում ենք մեր մեղրամիսը մենակ անցկացնել, ինչպես ամուսնացած ամեն զույգ է ուզում, ուրիշ ոչ ոքի մեր կյանքում չենք ուզում տեսնել, ոչ ոքի, ոչ ոքի, ոչ ոքի...

— Ներողություն, ես ձեզ չեմ ստիպում, ես ինքս եմ ստիպված, ինչպես ասացի, ես ինքս եմ ստիպված, ինչպես ասացի, ես ինքս եմ ստիպված, ինչպես ասացի

Ծանր եւ Ժամեր

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ
ԵՒ ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔ

—o—

ՓԱՐԻԶԻ Ս· ՅՈՎՀ· ՄԿՐՏԻՉ

Այս կիրակի, առն է Վերափոխման Ս· Աստուածածնի: Այս առթիւ Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10ին : Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ՀԱՅՑԿԱԶՈՒՆ ԱՐՔ· ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

(Ատենապետ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի) :

Ցաւարտ Ս· պատարագի, կը կատարուի Խաղողի օրհնութիւն :

Երկուշաբթի, 18 Օգոստ· յիշատակ է Մեռելոց: Ժամը 10ին կը մատուցուի պատարագ եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց :

×

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
10 bis, rue Thouin - PARIS 5e

Այս կիրակի Վերափոխում Հայրապետական ճայնաւոր պատարագ, Անդաստան եւ Խաղողօրհնէք ժամը 10·30ին :

Կը պատարագէ ԿԻՒՐԵՂ ԵՊՍ· ՋՈՀ – ՐԱՊԵԱՆ :

Երկուշաբթի Մեռելոց, ճայնաւոր պատարագ համօրէն ննջեցելոց ժամը 10·30 – ին :

×

ՊՕՄՈՆ, Ս· ԳՐԻԳՈՐ–ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի առաւօտ : Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հ· Մաշտոց Վարդապետ :

×

ՇԱՒԻԼԻ Ս· ԳՐ· ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի առաւօտ Վերափոխումն Ս· Աստուածածնայ տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ եւ աւանդական Խաղող – օրհնէքի արարողութիւն :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ – ԼԱՍԻՕԹԱ
Վերափոխումն Ս· Աստուածածնի

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ կրօն· Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Աստուածածնի Վերափոխման տօնին առթիւ եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Լասիոթայի մատրան մէջ 15 Օ– գոստոս Ուրբաթ օր :

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ Յակոբ Եպս· Վարդանեան :

Պատարագի աւարտին՝ կը կատարուի Խաղողօրհնէքի արարողութիւն , իսկ Լասիոթայէ մատրան մէջ պիտի օրհնուի նաեւ մատաղը :

Սկիզբ ժամերգութեան 8, Ս· պատարագ 10, քարոզ՝ 11·15, Խաղողօրհնէք՝ 11·45 :

×

ՎԱԼԱՆՍ·— Ս· Գ· ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Վալանսի Ս· Գր· Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ Օգոստոս 15ին, Ուրբաթ առաւօտ ժամը 10ին Բ· պատերազմի Վալանսի հայ զոհերուն հոգւոց համար պիտի մատուցուի Ս· պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, Օգոստոս 17 , կիրակի առաւօտ Աստուածածնայ տօնին առթիւ : Պատարագ եւ խաղողօրհնէք :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍ· ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Ուրբաթ առաւօտ ժամը 10ին, գեռատեսիլի Ա· կայանէն՝

ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՐ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄՕՏ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ· — Պ· Յակոբ Փափազեան մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, այս կիրակի, 17 Օգոստոս, Փրատոյի Մայր եկեղեցւոյ մէջ՝ իր սիրեցեալ եղբօր, ողբացեալ

ԿԱՐԱՊԵՏ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
(մահացած ի Սէնթ Էթիէն)

մահուան Ա· տարելիցին առթիւ :

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգող – նները :

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Խմբագրատունն իր այցելութեան առթիւ , Տիթըօյթէն Պ· Անդրանիկ Առաքելեան քսան տոլար կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկ· Միւութեան Որբախնամ մալմինը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Ա· Սարգիսեանէ երեսուն ֆրանք, Տիկ· Ա· Գալէնտէրէ քսան ֆրանք , ողբացեալ Տիկին Զարուհի Պահճէճեանի յուղարկաւորութեան առթիւ :

×

Վիէնի Հայ Ազգ· Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է տասը ֆր· Օր· Անահիտ Արզումանեանէ (Մարսէյլէն) փոխան ծաղկեպսակի եղերական արկածէ զոհ երիտասարդ Խաչատուրեանի մահուան առթիւ :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՍԵՒՐԸ

Բացուած է 1969 – 1970 ուսումնական տարեշրջանին արձանագրութիւնները :

Ծնողքներ, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, փութով դիմեն վարժարանին տեսչութեան, գրաւոր կամ անձամբ :

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի , պետական ուսումնական ամբողջական ծրագիրը (մոտէրնը) 7րդ դասարանէն սկսեալ (10 տարեկան) :

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրութիւն առնել, գրաւոր կամ հեռաձայնով : Հեռ· 027–18–28

POUR TOUS SERVICES
ASSISTANCE PASSAGERS,
EMBARQUEMENT
DEBARQUEMENT
A

Marseille

ՄԱՐՍԷՅԼ հասնող կամ Մարսէյլէն մեկնող ճամբորդներու բոլոր օժանդակութեանց համար նաեւ· — Տոմսերու գնումի եւ վերապահումի, անհատ կամ խումբ

Pour Réservation et Billets
groupes et individuels
Toutes destinations y compris
L'ARMENIE
par Mer — par Air et en voyage organisé

Contactez

Jacques CHELELEKIAN

Lundi, Mercredi, Vendredi
de midi à 14 heures
MARSEILLE 48-26-26

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Օգոստոս ամսուան ընթացքին բաց պիտի ըլլայ եչ· եւ Շբ· օրերը ժամը 16-19:

Հ. Բ. Ը. Մ.
ՄԱՐՍԷՅԼ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ Հ· Բ· Ը· Միութեան Մարսէյլի գրասենեակը (7 Րիւ Բարէր) ամառուան եղանակի տարբեր պիտի մնայ Օգոստ· 8էն մինչեւ Օգոստոս 18:

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵՒ ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔ
ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ԿԱՑԱՆԻՆ ՄԷՋ

Աստուածածնայ տօնին առթիւ, Շաբաթ օր, Օգոստոս 16ին , առաւօտեան ժամը 10ին, կայանին մէջ (Պլէֆոնթէն) բացօթեայ պատարագ եւ խաղողօրհնէք :

Կը կատարէ Հարաւային Ֆրանսայի Թեմին Առաջնորդ՝

ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԵՊԻՍԿ· ԹՐԹՌԵԱՆ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄ
ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԷՆ 31

Colonie St. André, Route de Bessan BEZIERS (HERAULT)

Բոլոր յարմարութիւնները ներկայացնող նոր, արդիական շէնք մը, գեղեցիկ դարաստանով :

ՎԱԼՐԱՍԻ ԾՈՎԱՓԻՆ ՄՕՏ

Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ, ինչպէս նաեւ զանազան խաղեր :

Մասնակցութեան մէկ ամիս 450 ֆրանք 6 Տասը օրէ աւելի օրական՝ 20 ֆրանք
Տասը օրէն պակաս օրական՝ 25 ֆրանք

ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾԻՆ

Ս· Միւռոնի օրհնութեան արարողութեան, վազգէն Ա· Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ծննդեան 60ամեակին, Կոմիտաս վրդ·ի, Թումանեանի ծննդեան 100ամեակներու առիթով կազմակերպուած պետական – ակադեմական տօնակատարութիւններու մասնակցելու եւ հայրենիքի տեսարժան վայրերը այցելելու համար՝

1969 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3-ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22

ԼՐԻՒ 15 ՕՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ - 2 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ, 2 ՕՐ ԹԻՖԼԻԶ ԿԱՄ ՊԱԿՈՒ

Կազմակերպիչներ

L'OFFICE DE VOYAGE LAFAYETTE, 18, Rue Bleue Paris (9e) Tél 770-91-09
C. C. P. PARIS 1056 805

եւ Հայ Առեւտրականներու Ամիքալը

Տուպոլեւ օդանաւով

Առաջին կարգի սպասարկութիւն « Արմեն խայի » մէջ (նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք)՝

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ ՕՐԱԿԱՆԻ ՀԱՇՈՒՈՎ

2290 ՖՐԱՆՔ

Արձանագրութեան եւ մանրամասնութեանց համար դիմել վերոգրեալ ճամբորդութեան գրասենեակը :

Տեղերը խիստ սահմանափակ ըլլալուն, կը խնդրուի փութով արձանագրուիլ: *Պահանջել ժամանակացոյց – յայտագիրը*

Արձանագրութեան պայմաններ

Passeport validé (Nansen valable) — trois photos — carnet de change (on peut se procurer le carnet de change dans toutes les banques sur présentation d'une pièce d'identité et d'une photo).

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc.

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ »Ի
32, Rue de Trévise
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 14
ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI 14 AOUT 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11588 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.588

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՏԴԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա.

Սովետական Հայաստան ամսագիրը յաջորդական երկու խմբագրականներու մէջ (թիւ 4 եւ 5) քննութեան առարկայ կը դարձնէ Սփիւռքահայ Երիտասարդական Միութիւնները :

Մեկնելով այն տեսակէտէն, թէ սփիւռքահայ «գաղթօջախ»ներու մէջ աճող սերունդը՝ պատանեկութիւնն ու երիտասարդութիւնը՝ ամէնէն աւելի դիւրին կ՝ենթարկուի օտար միջավայրի ազդեցութեան, աւելի դիւրին կ՝օտարանայ եւ կը կտրուի ազգային միջավայրէն, խմբագիրը բնական կը գտնէ, որ նոր սերունդի ազգային դաստիարակութեան եւ կրթութեան հարցը գլխաւոր մտահոգութիւններէն մէկը կազմէ «համայնքային մարմինների, հասարակական, քաղաքական կազմակերպութիւնների, միութիւնների եւ ամբողջ մտաւորականութեան »:

Ի պատիւ այս վերջիններուն, կը շեշտէ, որ անոնք մօտ կէս դարէ ի վեր «աննահանջ մարտնչում են, գերմարդկային ճիգեր ու ջանքեր են գործադրում» ձուլման վտանգէն փրկելու համար տարագիր Հայութիւնը եւ մասնաւորապէս պատանեկութիւնն ու երիտասարդութիւնը :

Մղուած «հերոսական ճակատամարտին» շնորհիւ ներկայիս աշխարհի քանի մը տասնեակ երկիրներուն մէջ կը գոյատեւեն «կազմակերպուած ու կենսունակ հայ գաղթօջախները իրենց ազգային մարմիններով, կազմակերպութիւններով, միութիւններով, կրթական ու մշակութային օջախներով, գրականութեամբ եւ արուեստներով, թէեւ փոքր չեն նաեւ անխուսափելի կորուստներն ու առանձին պարտութիւններն այդ ճակատամարտում » :

Դպրոցը ամենագործօն զէնքերէն մէկն է ազգային գոյատեւման համար մղուող պայքարին մէջ : Հայկական կրթութիւն ստացած հարիւրաւոր ուսուցիչներ, լրագրողներ, գրողներ եւ հանրային գործիչներ փոխարինելով հին սերունդը, այսօր հայրենասիրական նուիրումով կը գլխաւորեն գաղթօջախներու հանրային ու մշակութային կեանքը :

Մերձաւոր Արեւելքի հայկական դրպրոցները անդնահատելի դեր կը կատարեն : Սակայն եւրոպական եւ ամերիկեան երկիրները ողբերգական վիճակ կը ներկայացնեն կրթական տեսակէտէ : Վերջերս այնտեղ ալ դպրոցներ բանալու շարժումը յոյսեր կը ներշնչէ ապագայի համար :

Մինչ այդ, կարեւոր է ուշադրութիւն դարձնել «աճող սերնդի» ազգային դաստիարակութեան վրայ, ձուլման վտանգէն փրկելու համար զայն :

Անցեալին շատ կարեւորութիւն չէ ընծայուեր երիտասարդական շարժման, հակառակ այն իրողութեան, որ տարագրութեան առաջին տարիներէն սկսեալ ամէնուրեք ստեղծուած են պատանեկան-երիտասարդական միութիւններ եւ ակումբներ :

Այժմ որ վտանգը օրէ օր սկսած է ըսպառնական դառնալ, աւելի մեծ ուշադրութիւն կը նուիրուի երիտասարդական շարժումներուն, հայապահպանման գործով :

Գնահատելի աշխատանք կը կատարեն երիտասարդական միութիւներն ու ակումբները, որոնք կը կազմակերպեն հայ մշակոյթի, գրականութեան, արուեստի եւ երաժշտութեան նուիրուած փառատօններ, ցուցահանդէսներ, հայ ժողովուրդի հերոսական պատմութեան նշանաւոր իրադարձութիւններուն նուիրուած հաւաքոյթեր : Այս ձեռնարկներով երիտասարդական կազմակերպութիւնները իրենց անդամներուն մէջ կ՝արծարծեն սէր եւ հետաքրքրութիւն հանդէպ հայ մշակոյթին, ազգային աւանդներուն եւ հայրենիքին :

Սովետական Հայաստան գնահատելով հանդերձ երիտասարդ սերունդի հայեցի դաստիարակութեան համար տարուած աշխատանքները, կը մերժէ ոմանց այն տեսակէտը թէ երիտասարդական միութիւնները իրենց գործունէութիւնը պէտք է սահմանափակեն մշակութային – մարզական ձեռնարկներով եւ հանգստի ու ժամանցի կազմակերպումով, հեռու մնալով քաղաքական կեանքէ եւ ազգային պայքարէ :

Ըստ իրեն «աճող սերունդը պէտք է դաստիարակուի առաջադէմ գաղափարախօսութեամբ, գաղթօջախների հանրային կեանքը վաղը իր ուսերի վրայ տանելու գիտակցութեամբ ու պատրաստակամութեամբ »: Երիտասարդական միութիւնները «դարբնոցներ» պէտք է ըլլան պատրաստելու համար մարտունակ ուժեր, կոչուած բարձր գիտակցութեամբ շարունակելու պայքարն ու աշխատանքը հեռացող հին սերունդին, «որն իր ուսերի վրայ պատուով ու փառքով տարաւ հասարակական, մշակութային ու ազգային կեանքի ղեկավարման ծանր բեռը» :

Այդ պատուաւոր գործունէութեան նախապատրաստուելու համար «երիտասարդութիւնը պէտք է ըմբռնէ թէ ինչո՛ւ, ի՛նչ պատճառով է որ նա զրկուած իր հայրենիքից, ի՛նչ փորձութիւնների ճանապարհով է անցել հայ ժողովուրդը, վերածնուած հայրենիքի ծաղկումով ու բարգաւաճումով ի՛նչ հեռանկարներ են բացուել պանդուխտ Հայութեանը մտահոգող հարցերի լուծման համար »:

Այս եզրակացութեամբ կը փակէ Սովետական Հայաստան « Հայապահպանման զօրեղ ազդակը» խորագրով իր խմբագրականի առաջին մասը :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՐԻՒՍԷԼԷՆ ԵՏՔ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

Եթէ Պրիւսէլի մէջ կարելի եղաւ ծայրը ծայրին համաձայնութեան գալ, Ֆրանսայի կառավարութեան համար շատ աւելի ծանր կացութեան մը սպառնալիքը կայ ընկերային մարզին մէջ :

Սենտիքաները փոթորկոտ վերամուտ մը կը նախատեսեն եւ արդէն իսկ կարծրացուցած են իրենց դիրքը :

Գործատէրերու շրջանակին մէջ որոշ վերապահութիւն մը կը տիրէ : Գործատիրութեան Ազգ. Խորհուրդը իր զեկոյցին մէջ կը շեշտէ «արժեզրկումը ինք իրմով չի կրնար բերել լուծումը այն հիմնական հարցերուն, որոնք կը պայմանաւորեն երկրին տնտեսական, ընկերային եւ հոգեբանական հաւասարակշռութիւնը : Այդ պահանջներուն պատասխան տալու համար, անհրաժեշտ է որ հեռացուին արուեստական միջոցները որոնք կը կասեցընեն տնտեսական գործունէութիւնը : այս առընչութեամբ, Գործատիրութեան Ազգ. Խորհուրդը կ՝արձանագրէ որ կառավարութիւնը յանձնառութիւնն առած է Սեպտեմբեր 15ին սահմանափակել դիներու վրայ դրուած արգելքը, որմէ, անցեալին, շատ տուժած են Ֆրանսական ճարտարարուեստը եւ առեւտուրը » : Եւ Ազգ. Խորհուրդին համար կարերորագոյն որոշումը զոր կառավարութիւնը պէտք է տայ հանրային տուրքերու թեթեւացումն է :

Այս գործատէրերուն տեսակէտն է, անդին բոլորովին տարբեր է անշուշտ սենտիքաներու դիրքը : Աշխատանքի նախարարը սկսած է իր խորհրդակցութիւնները սենտիքաներու ներկայացուցիչներուն հետ, բայց մթնոլորտը կասկածամտութեան մթնոլորտ մըն է : Սէ ԺԷ Թէի համագաշնակցային քարտուղարը ըսած է թէ ինչ որ լսած են նախարարէն չի կըրնար մեղմացնել իրենց մտահոգութիւնները, «կառավարութիւնը կը փորձէ մեզ հանգստացնել, բայց ոչ մէկ դրական պատասխան կուտայ մեր հարցումներուն», կ՝աւելցնէ համայնավարամիտ սենտիքային ներկայացուցիչը : Սէ ԺԷ Թէին համար հետեւեալ պահանջներուն գոհացում պէտք է տրուին .— Քսան առ հարիւր յաւելում Սմիկի (Սալէր մինիմում էնթերփրոֆեսիոնել կառանթի, այլ խօսքով պարտադիր նուազագոյն ամսաթոշակ), աշխատավարձքերը ութ առ հարիւր յաւելում պէտք է կրեն եւ պէտք է հաստատուի շարժուն աստիճանաւորում մը (էշէլ մոպիլ) դիներու եւ ամսաթոշակներու միջեւ :

× Պաշտօնաթերթը նոր ամսականներ որոշած է տնական աշխատանքներ ընդներուն համար : Այսպէս Փարիզ, Օ տը Սէն, Սէն – Սէն ՏԸհ.դը յթիպքյթիպքչ Սէն, Սէն – Սէն Տընի, Վալ տը Մառն, Իվլին, Էսոն եւ Վալ ա՝Ուազի նահանգներուն մէջ ժամական նոր սակերն են. — երեք Ֆրանք 18էն 4,87, ամսական թոշակներն են 551 Ֆր.էն 844 :

× Օդանաւային ճամբորդութեանց գիները 12,50 յաւելում կը կրեն միջազգային գիծերու վրայ : Անոնք որ նախապէս գնած էին իրենց տոմսերը պէտք է տարբերութիւնը վճարեն : Էռ – Ֆրանսի ներքին սակերը չեն փոխուիր :

× Կառավարութիւնը երկու սանթիմի յաւելում մը կը նախատեսէ էսանսի լիթրին գինին վրայ, վաճառորդները երեք սանթիմ կ՝առաջարկեն : Յաւելումը հաւանաբար ըլլայ Հոկտեմբերին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՐԱԿԱՅԻ մէջ օրէ օր խիստ միջոցներ ձեռք կ՝առնուին ի նախատեսութիւն խորհրդային միջամտութեան տարեդարձին : Այդ նպատակով Ներքին նախարարը հրաւիրած էր թերթերու խմբագրապետերը յայտնելով անոնց թէ Նախարարութիւնը միջոցներ ձեռք պիտի առնէ ապահովելու համար հանրային կարգը եւ արգելք հանդիսանալու որ անվերջանալի հետեւանքներ ունեցող կռիւներ ծայր տան :

ԼԻԲԱՆԱՆ բողոք ներկայացուց Ապահովութեան Խորհուրդին իսրայելեան ռմբակոծութիւններուն դէմ : Իսրայէլ կը ճշդէ սակայն թէ եղածը Լիբանանի դէմ չէ այլ պաղեստինեան ահաբեկչական քոմանտոներու, որպէսզի ասոնք չկարծեն թէ հանդիստ կրնան գործել, որովհետեւ լիբանանեան հողամասի վրայ են :

ՀՈԼԻՎՈՒՏ սարսափի օրեր կ՝ապրի : Պոլանսկիի տունը կատարուած ջարդէն ետք, քիչ անդին այր ու կին մը եւս ըսպաննուած են նոյնքան ահաւոր պայմաններու մէջ, պատերուն վրայ զոհերուն արիւնով, ոճրագործները (մէկ հոգիի գործ չի կրնար ըլլալ ըստ ոստիկանութեան) «մահ խոզերուն» գրած են : Բոլոր հարուստները պատնէշներ բարձրացուցած են եւ վախով փակուած իրենց տուները : Վերջին լուրերու համաձայն ամէն տեսակի վարկածները նկատի կ՝առնուին : Կ՝ըսուի նոյնիսկ թէ հիւրերուն մէջ կարելի է գտնել ոճրագործները որոնք թըմրեցուցիչներու ազդեցութեան տակ էին :

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ մէջ կացութիւնը շատ ծանր է կաթողիկէներու եւ բողոքականներու միջեւ կռիւներու հետեւանքով, 150 վիրաւոր կայ արդէն : Միջադէպերը ծայր տուած են Լոնտոնտերիի պաշարման ձախողութեան 280րդ տարեդարձին առթիւ, զոր կը տօնէին բողոքականները եւ կաթողիկէներն ալ գրգռութիւն մը կը նկատէին : Արդարեւ այդ տարեդարձը պարտութիւնն էր Ժաք Բ. Սթիւառթ կաթողիկէ թագաւորին :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հաղորդ թէ Խրիմի մէջ չորս Թաթարներ երեք տարի արդեւափակման դատապարտուած են հակախորհրդային զրպարտութիւններու համար : Ասոնք մաս կը կազմէին տասը ցուցարարներու խումբին, ձերբակալուած 11 ամիս առաջ Մոսկուա, իրենց դատավարութիւնը տեղի ունեցած էր Թաշկենտ :

« ՆԻՈՒԶՈՒԻՔ » ամերիկեան լաւատեղեակ շաբաթաթերթին համաձայն մէկ միլիոն երեք հարիւր հազար ռուս եւ չին զինուոր դէմ դիմաց կեցած են վեց հազար քիլոմեթրի վրայ երկարող սահմանին երկու կողմերը :

ՎԻԷԹՆԱՄԻ մէջ Վիէթքոնկը յանկարծակի սաստիկ յարձակումներու ձեռնարկեց՝ Սայկոն, Հիւէ եւ գաւառական հինգ կարեւոր քաղաքներու վրայ :

ՕԳՈՍՏՈՍ 15Ի տօնին առթիւ բազմաթիւ վայրեր փակ են եւ հանրային սպասսպասարկութիւններն ալ կը դադրին Ուրբաթ եւ Շաբաթ :

ՓԱՐԻԶԻ յունական դեսպանը յայտարարած է թէ բացարձակապէս կը քաշուի դիւանագիտական իր ասպարէզէն բողոքելու համար այդքան յանկարծակի կերպով Աթէնք ետ կանչուելուն դէմ :

ՉԵԽԻՆ 10 ՊԱՏՈՒԻՐԱՆՆԵՐԸ

Վիէննա հասած չեխ թռուցիկի մը համաձայն, չեխ «դիմադրողները» հետեւեալ հրահանգները կուտան Օգոստոս 21ի խորհրդային միջամտութեան սուգի օրը ոգեկոչելու համար .—

Ոչ մէկ խանութէ ապրանք պիտի գըտնեմ :

Ոչ սիեմա, ոչ ալ թատրոն պիտի երթամ :

Աշխատանքիս երթալու համար փոխադրական ոչ մէկ միջոց պիտի գործածեմ, բացայայտ կերպով քալելով պիտի երթամ :

Եթէ կարելիութիւն ունենամ նախատական գրաւման բոլոր զոհերուն գերեզմանները ծաղիկ պիտի դնեմ :

Ոչ մէկ սրճարանէ կամ ճաշարանէ ներս ներս պիտի մտնեմ :

Ոչ մէկ թերթ պիտի գնեմ :

Մեր պատմութեան բոլոր յայտնի մարդոց յուշարձանները պիտի զարդարեմ :

Ճիշդ ցերեկին աշխատանքս պիտի դադրեցնեմ հինգ վայրկեան :

Բոլոր կառքերը եւ փոխադրական միջոցները պիտի կենան եւ իրենց լոյսերը վառեն :

Կարելիութեան սահմանին մէջ, պիտի տեղեկացնեմ արտասահման ապրող բարեկամներուս եւ ծանօթներուս պատրաստուած գործունէութենէն, որպէսզի ամբողջ աշխարհ հետեւի :

ԼՈՒՍՆԷՋՔԻՆ ԵՏՔ
ՄԱՐԴԿՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՅՆՆ Է

Լուսնէջքի ստեղծած առաջին մեծ խանդավառութենէն ետք, ղդացումի փո– թորիկները սկսած են տակաւ հանդարտիլ: Մեր երկրագունդի կեանքին հետ կապ ունեցող ընթացիկ մտահոգութիւն– ներ խորհրդածութեան նիւթ կը դառնան կրկին: Լուսնի գրաւման մեծ խնդիրը լուծուեցաւ մարդկային մտքի եւ քաջու– թեան յաղթանակով, սակայն այս աշ– խարհի զանազան հողամասերուն վրայ հազարումէկ ծանր խնդիրներ կան, որոնք ոչ միայն չեն լուծուիր, այլ օրէ օր կը բարդանան եւ արիւնոտ հանդոյցներու կը վերածուին:

Քաղաքական տագնապները, պատերազ– մի բռնկած օճախները, սովահար բազմու– թիւնները, ոճրածին ծրագիրները, ընչա– քաղց ախորժակները, քէն եւ ատելու– թիւն: Այս բոլորը կան ու կը շարունակ– ուին նախկին ձեւով, նախկին զօրու– թեամբ, հակառակ միջոցին մէջ իրագոր– ծուած աննախընթաց խոյանքին:

Աստղերու փոշիով ու լոյսով թաթաւուն թեւաւոր մարդը կեցած է դարձեալ աշ– խարհի կոտրած տաշտին առջեւ եւ ըս– պասած է հոն լուալու կեանքի աղտոտ լաթերը:

Եւ ահա իրաւացիօրէն չրթունքներու վրայ կը բարձրանայ անխուսափելի հար– ցումը. — Ի՞նչ չահեցաւ մարդկութիւնը: Բան մը փոխուեցա՞ւ հոգիներու մէջ: Քայլ մը առաջ գացի՞նք ազնուութեան եւ սիրոյ ճամբուն վրայ: Մեզ տանջող եւ մեզ բզկտող ներքին ցաւերը զարման զը– տա՞ն նուազագոյն չափով: Ո՛չ, կը պա– տասխանեն այս մտահոգութիւնը ապրող բոլոր բարոյագէտներն ու իմաստասէր– ները: Արդարեւ, իմաստասէր ըլլալու պէտք չկայ՝ հաստատելու համար թէ մարդկութիւնը նոյնն է ըստ էութեան: Արդարութիւնը խաչուած կը մնայ բիրտ ուժի խաչին վրայ: Ազգերու եղբայրու– թեան գաղափարը խրտուիլակի վերած– ուած է՝ պետութիւնները իրարմէ բաժնող սահմանադուխներու երկայնքին: Եսա– պաշտութիւնը առանձին կը թագաւորէ:

Մե՛ղք աստղանաւորներու սլացքին ...

Ով որ լուսնէջքի մեծ դէպքին կը մօ– տենայ բարոյական ակնկալութիւններով՝ յուսախաբ է եւ յոռետես: Կարծիքները կրնանք ամփոփուած տեսնել ամերիկացի ճէյմս Սթիւարտի հետեւեալ յայտարա– րութեան մէջ. —

«Լուսնի նուաճումով մարդս իր էու– թեամբ կը մնայ նոյնը՝ իր մեծութիւն– ներով եւ պզտիկութիւններով: Լուսնի գրաւումը սկիզբ չի դներ նոր մարդկու– թեան մը, ինչպէս որ չդրաւ Ամերիկայի գիւտը՝ Քրիստափոր Գոլոմպոսի կողմէ»:

Այս ընթացքով, վախ կայ որ վաղը Հրատ եւ Արուսեակ ալ հասնինք, սակայն հոս, աշխարհիս երեսին, ովկիանոսնե– րու ջուրերը մարդկային արիւնով ներ– կուած մնան: Եղբայրասպան ձեռքերու կողմէ թափուած արիւնով, որ ամօթ ու նախատինք ըլլալէ չի դադրիր տիեզեր– քը նուաճող մարդոց դափնեկիր ճակատ– ներուն համար:

Լուսնին գրաւումը գիտութեան յաղ– թանակն է եւ ոչ թէ բարոյականին: Յա– ռաջդիմութիւնը նիւթին ու թեքնիքին վը– րայ է եւ ոչ թէ հոգիին:

Մարդը բաղադրող այս երկու արժէք– ները որքա՞ն հեռու են իրարմէ:

Քրիստոսի սիրոյ պատգամը չա՞տ ա– ւելի հեռու է մեզմէ, քան մոլորակներն ու աստղերը: Կեանքի իրականութիւնը եկաւ փաստելու, թէ աւելի դժուար է «անձիդ պէս սիրել ընկերը», քան թէ ոտք դնել Լուսին:

Լաւ, սակայն ո՞ւր կը դիմենք այս ըն– թացքով: Նիւթին եւ հոգիին միջեւ բաց ուղղ խրամատը եթէ չարունակէ մեծնալ ահաւոր այս համեմատութիւններով, ի՞նչ պիտի ըլլայ մարդկութեան ճակատագի– րը: Արդեօք չե՞նք նմանիր այն ճամբորդ– ներուն, որոնք արդելակները փրթած մե– քենայի մը մէջ խելացնոր արագութեամբ կը սուրան դէպի անորոշ դալիքը:

Վերջ ի վերջոյ բոլոր յառաջդիմու– թիւնները պէտք է ծառայեն դժբախտ մարդկութեան ցաւերուն դարման, հաս– ցընելու: Կրնայ ըլլալ որ յոռետեսներու մռայլ մտածումները չափազանցուած են եւ մեր աշխարհի լոյսը պիտի ծագի աստ– ղերէն: Արեգակը իր չռայլ ճառագայթ– ներով եւ վեհափառ չքեղութեամբ չկրցաւ մեր հոգիներու խաւարը փարատել: Մը– տածողներ կան, թէ աստղերը պիտի յա– յտնուին: Երբ իրարու եռեւէ դրաւենք նո– րանոր աստղեր եւ անոնց մէջ հանդիպինք նոր կեանքով ապրող նոր արարածներու, այն ատեն միայն պիտի զգանք թէ բոլորս մէկ երկրացի ենք, մէկ սիրտ մէկ հոգի, ծնած այս աշխարհի հողէն:

Է՜հ, դեռ երկա՜ր պիտի սպասենք ու– րեմն այդ երջանիկ դարաշրջանին: Մինչ այդ թնդանօթները պիտի գոռան Հիւսի– սէն ու Հարաւէն, սարսափը ամպի պէս չոքած պիտի մնայ Արեւելքին ու Արեւ– մուտքին վրայ:

Լուսինը եւ հայկական հարցը .. ինչո՞ւ չէ, մի՛ զարմանաք: Կարելի չէր նման խորհրդածութիւններու մղուիլ եւ մոռ– նալ հայկական հարցը, որ այս երկրա– գունդին վրայ տիրող անարդարութեանց ամէնէն ցայտուն եւ գունազարդ օրինակն է: Որքան ատեն լուսիններ կը դրաւուին, բայց բռնութիւնը կը տիրապետէ հոս, վարը, որքան ատեն արիւնոտ կրունկներ կը ճզմեն նուիրական սրբութիւնները մեծ ու պզտիկ ազգերուն, որքան ատեն կ'աշ–

ՖՐԱՆՔԻՆ ՎԵՐԻՎԱՅՐՈՒՄՆԵՐԸ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Երկար ատեն, դրամ կոխելու մենաշը– նորհ չկար: Ոեւէ իշխան, ոեւէ կոմս ի– րաւունք ունէր իր անուան դրամ կոխե– լու, պայմանաւ որ բաւականաչափ թան– կագին մետաղ ունենար՝ ոսկի, արծաթ եւ մանրուքներուն համար՝ պղինձ:

Ֆիլիփ Լը Պել Թագաւորը կը հետա– պնդէր երկու նպատակ, վերջացնել երկ– րին միութիւնը եւ տկարացնել իշխաննե– րուն անկախութիւնը: Ֆիլիփ հասկցաւ որ առաջին պայմանն էր տէր դառնալ երկրին հարստութիւններուն եւ ընդել իշ– խաններուն դրամ կոխելու իրաւասու– թիւնները: Եւ ուրեմն պատրաստել տը– ւաւ մետաղէ դրամներ որոնց արժէքը կը համապատասխանէր անոնց պարունակաց թանկագին մետաղի ծանրութեան:

Բայց ծախքերը այնքան շատ էին, որ արքայական դանձարանը սկսաւ պարպը– ւիլ: Բաւական խորհելէ ետք դիմեց ար– ժեզրկումի: «Մտիպուած եղանք կոխել տալ դրամ մը, որուն կը պակսի թերեւս բան մը ծանրութենէն եւ խառնուրդի տո– կոսէն որ մեր նախորդները անոր մէջ դրած էին»:

Մէկ խօսքով Թագաւորը իր ունեցած դրամները հալեցնել կուտար եւ կ'ուտէր – ցընէր հալածոյին մէջ որոշ քանակու– թեամբ պղինձ եւ կոխել կուտար նոր դը– րամներ աւելի մեծ թիւով:

Երկար տարիներ Ֆրանքը կրեց ջնջին վերիվայրումներ: Ջմռռանք ըսելու որ Ֆրանք բառը ընդհանրացաւ 1834էն ըս– կըսեալ: Անկէ առաջ կը գործածէին, տը– նիէ, սոլ, էֆիւ, փիաթթոլ, լիվր բառերը:

Ֆրանքը ստեղծուեցաւ 7 Ապրիլ, 1803– ին Նափոլէոնի կողմէ, եւ կոչուեցաւ ժերմինալ: Լուի – Ֆիլիփ Թագաւորի ջրջանի միակ ընդունելի դրամանիշն է Ֆրանքը: Ապահով, վստահելի, որ կ'արժէ հնչուն ոսկի: Ֆրանքը աշխարհի ամէնէն հաստատուն դրամանիշներէն մէ– կըն է: Պաճէ տը Ֆրանսի մառանները կը պարունակեն աշխարհի ոսկիին քանակու– թեան քառորդը:

Եւ այսպէս մինչեւ 1914ի պատերազմը: Զորս տարի ճակատամարտ: Ահագին ծախքեր: Դրամ պէտք է: Եւ միտք կը բե– րեն Ֆիլիփ Լը Պելի հռչակաւոր խօսքերը:

Եւ տպարանները կը բանին եւ թղթա– դրամներ կը տեղան երկրին վրայ: 1913ի վեց միլիառ Ֆրանքը կը բազմապատկուի եւ կը վերածուի 38 միլիառի: Գիները կը քառապատկուին:

Երբ փոթորիկը կանգ կ'առնէ երկիրը աւերակի վերածուած է: Երկու ճամբայ կը բացուի ղեկավարներուն առջեւ. կամ չարունակել աւելի թղթադրամ տպել եւ կամ սեղմումներ բանեցնել հրապարակին կամաց կամաց քաշելու համար աւելորդ թղթադրամները:

Առաջին պարագային դրամի ջրհեղեղ մը, եւ արժեզրկում, ինչպէս պատահե– ցաւ Գերմանիոյ մէջ ուր հաց մը գնելու համար, տոպրակ մը Մարք պէտք էր փո– խադրել: Պարզ դրոշմաթուղթ մը կ'ար– ժէր 10 – 20 միլիոն մարք:

Երկրորդ պարագան սեղմում եւ խնա– յողութիւն է: Անգլիան կ'ընտրէ այս ճամբան: Անգլիացիները կ'ապրին զրր– կանքով, եւ կառավարութիւնը կամաց կամաց դրամները կը քաշէ հրապարակէն: Այս անգամ դրամի նուազում չուկայի վը– րայ, գիներու եւ աշխատավարձերու ան– կում: Դրամը կը զօրանայ բայց ճար– տարարուեստը եւ առեւտուրը կը մեռնին:

Ֆրանսան կը վարանի այս երկու ճամ– բաներու միջեւ: Կառավարութիւնները ոչ մէկ ազդու որոշում կուտան, ժողովուր– դը չուարած է: Երբ Խուար Հերիօ եւ ձախակողմեանները Քարթէլը իշխանու– թեան գլուխը կ'անցնին, Ֆրանքին ճա– կատագիրը կ'որոշուի: Քլուզում, որով– հետեւ ձախակողմեան կառավարութիւն մը միշտ կասկած կը ներշնչէ գործի մար– դոց:

Ֆրանքը կ'ենթարկուի վիրաբուժական գործողութեան եւ կը վերակենդանանայ Ռէմոն Փուէնքարէի ներշնչած վստահու– թեան չնորհիւ: Ասիկա Ֆրանքին առա– ջին արժեզրկումն է: Ան կը կորսնցնէ իր արժէքին 79,7 առ հարիւրը եւ կ'արժէ 65,5 միլիկրամ ոսկի միայն: Եւ 1929ին երբ Միացեալ Նահանգները կը սպառնան իրենց պատմութեան մէջ չտեսնուած տագնապով, դէչ լաւ՝ Ֆրանքը կը յա– ջողի ոսոք կոխել 1936ի վտանգաւոր ա– պերուն: 3 Մայիս 1936ին ժողովրդական ճակատը կը յաղթէ երեսփոխանական ըն– տրութիւններուն: Խառնակութիւններ կը սկսին երկրին մէջ, գործադուլներ, յա– ւելման պահանջներ: Աշխատաւորները կը յաղթեն եւ կը ստանան աշխատավարձե– րու յաւելում 12 առ հարիւր, վճարուած արձակուրդներ եւ քառասուն ժամ աշխա– տանք չաբաթական: Լէոն Պլումի կառա– վարութիւնը կը ստիպուի Ֆրանքը արժե– ղրկել 25 առ հարիւր:

Եւ ասկէ յետոյ Ֆրանքը թաւալգոր կ'իյնայ աստիճանէ աստիճան: Երկրորդ համաշխարհային պատերազմը վերջին հարուած մըն ալ կուտայ եւ կացութիւնը

խատին քաղաքակրթութեան կոթողներ փոշիացնել, մարդկութիւնը կը մնայ նոյ– նը, ապերջանիկ, տագնապահար եւ անճակալից:

Մարդիկ ամպերէն վեր բարձրացան, չա՞տ վեր, բայց ամպերը մնացին մեր հո– րիզոնին վրայ:

Մ. ԻՇԽԱՆ

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՈՒՆԱԽՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ· ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Ոմանք կարծիք յայտնեցին թէ լաւ– դոյն էր սպասել, տեսնելու համար թէ ուրիշներ ալ դուրս պիտի ելլէ՞ն:

Բայց Ահմէտ Զավուշի կարծիքը բոլո– րովին հակառակն էր:

— Այդ մարդիկը տեղերնէն պիտի չշարժին մինչեւ որ տունէն մեկնող երի– տասարդը չվերադառնայ, եւ որովհետեւ անիկա վերադառնալիք չունի՝ հետեւա– բար երբեմն ո՛չ մէկը դուրս պիտի ելլէ: Եւ քանի ուշացնենք մեր գործողութիւնը երբեմն կասկածները այնքա՞ն պիտի աւել– նան՝ տեսնելով որ երիտասարդը չի գար, ուստի ըստ իս պէտք է իսկոյն գործի ձեռնարկել:

Այս դիտողութիւնը օրինաւոր թուեցաւ ամէնուն:

— Լա՛ւ ուրեմն, թո՛ղ չրջականները ծպ– տուած ոստիկանները տունին մօտենան ու չղթայի տակ առնեն զայն, հրամայեց պաշտօնեաներէն մին:

Ոստիկանապետը դնաց այս հրամանը գործադրելու: Ալ ոստիկանները ծածուկ գործ չտեսան, այլ ակընթարթի մը մէջ տանը պարտէզին պատերէն ներս ցատկե– լով, զայն ամէն կողմէ պաշարեցին:

— Տանը մէջ գտնուողներէն ոչ մէկը պէտք է խուսափի, ըսաւ ոստիկանու– թեան պաշտօնեան, ատիկա նախապար– պաշային բացարձակ հրամանն է, հրա– ման մը որ ինքն ալ ուղղակի Վեհափառ Սուլթանէն ընդունած է... պիտի ջանաք ղիրենք ողջ բռնել, իսկ եթէ այդ բանը անկարելի ըլլայ՝ ու երբ տեսնաք որ դէն– քի կը դիմեն դուք ալ ձեր դէնքերը քա– շեցէ՛ք ու անխնայ սպաննեցէք ղիրենք...

Ոստիկանապետը, որուն ուղղուած էին այս խօսքերը, փութաց այդ բարձրա– դոյն հրամանը հաղորդելու իր ստորա– դասեալներուն:

Երբ ամէն ինչ կարգադրուեցաւ, Սկիւտարի ոստիկանապետը, երկու քո– միսէր, որոնք Զապթիէէն եկած էին, Ահմէտ Զավուշ եւ երեք ոստիկան ուղ– ղուեցան դէպի տան դուռը, որուն քով հասնելու համար հարկ էր որ երեք չորս աստիճան մարմարեայ սանդուխ մը ել– լել: Բնակարանին մէջ խորին լռութիւն կը տիրէր. կարծես թէ ոչ ոք կար ներսը:

Ոստիկանապետը ղրան զանգակը հնչե– ցուց.

— Կարծեմ թէ պիտի չբանան եւ պիտի ստիպուինք խորտակել, մուտաց քովին– ներուն:

— Այդ մասին կրնաք վստահ ըլլալ, պա– տասխանեց քոմիսէրներէն մին... ան– չուշտ նչմարեցին որ տունը չորս կողմէն պինուրներով պաշարուած է, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ դուռը դիւրաւ մը բանան:

Հազիւ թէ այս խօսքերը արտասանած դուռը բացուեցաւ եւ երիտասարդ մը երեւցաւ սեմին վրայ: Երիտասարդը զը– բաղ առնելէ խռնուած բազմութիւնը տես– նելով՝ զարմացական դէմք մը առաւ:

— Ի՞նչ կ'ուզէք, էֆէնտիներ, հար– ցուց չփոթած:

— Ոստիկանութեան նախարարին հրա– մանով տունը պիտի խուզարկենք:

— Բայց սա պահապանը, Իսմայիլ հոս չէ, եթէ կը համճիք սպասեցէք մինչեւ իր վերադարձը:

— Անոր պէտք չունինք, Իսմայիլ ար– դէն ձերբակալուած է ու բանտ տարուած է, պատասխանեց ոստիկանապետը չոր ու խիստ ձայնով մը.

— Ինչպէս որ յարմար կը տեսնէք՝ այնպէս ըրէք, պատասխանեց երիտասար– դը ամենայն հանդարտութեամբ, հրամ– մեցէ՛ք ուրեմն ներս:

Իրենց ակնկալածին բոլորովինհակառակը այս ընդունելութիւնը պահ մը չուարե– ցուց ոստիկանութեան մարդիկը որոնք կը վարանէին երիտասարդին հրաւէրին պա– տասխանելու ներս մանելու, վախնալով որ ծուղակ մը կար հոն իրենց դէմ լար– ուած: Տիմամիթի ու պոմպայի մղձա– ւանջը մանաւանդ զիրենք կը սարսափե– ցընէր:

— Դուն այս տունէ՞ն ես, հարցուց քո– միսէրներէն մին, ինքն իր վրայ ձիգ մը ընելով ու դէպի ներս քայլ մը առնելով:

— Ո՛չ պատասխանեց երիտասարդը, ես հիմա եկած եմ ... Իսմայիլ պէյ մէկ քա– նի բարեկամներ հրաւիրած էր մեզի ժամանակ անցընելու համար, որոնց մէկն ալ ես էի:

— Քանի՞ հոգի էիք հրաւիրեալ, հար– ցուց քոմիսէրը թերահաւատ քմծիծաղով մը:

— Երեք հոգի, պատասխանեց երիտա– սարդը, ամենայն պարզութեամբ.

— Ի՞նչպէս, Իսմայիլ պէյ երեկ գիշեր միայն երե՛ք հրաւիրեալ ունէր:

— Այո՛, քոմիսէր էֆէնտի, հրաւիրեալ– ները երեք հոգի էին, պատասխանեց մը– սը նոյն հանդարտութեամբ:

— Տանը մէջ եօթը հոգի չկա՞ք, գոչեց Ահմէտ Զավուշ, չվրնալով ինքզինք զը– պել:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(199 Շար.)

կը դառնայ նոյնը, ինչ որ էր 1918ին :

Վիճաբանութիւն մը տեղի կ'ունենայ Զօր. տը Կոլի եւ Մենտէս – Ֆրանսի մի – ջեւ : Պէտք է նոր հիմերու վրայ դնել Ֆրանքը եւ 25 Դեկտեմբեր 1945ին կ'ո – րոշուի 119 Ֆր. = մէկ տոլար :

Վերաշինումը կը սկսի եւ Ֆրանքին ալ արկածախնդրութիւնները : Երկու արժե – զրկում 1948 եւ 1949 : Անթուան Փինէ կ'անցնի գործի գլուխը եւ ձեռք կ'առնէ խիստ միջոցներ կասեցնելու համար վայ – րէջքը :

Սակայն 1953ին, իր ծնունդէն 150 տա – րի ետք, Ֆրանքը հիւանդոտ է ու դիւրա – բեկ, ինչպէս էր Զորրորդ Հանրապետու – թեան մթնոլորտը :

Կը սկսի Հինգերորդ Հանրապետութիւ – նը : Զօրավար տը Կոլ կ'որոշէ Ֆրանքին տալ աւելի պատկառելի դիմագիծ մը : Կը ստեղծուի նոր Ֆրանքը որ կ'արժէ հարիւր հին Ֆրանք եւ վերջնական սակն է 4,97 տոլար կամ 180 միլիկրամ ոսկի : Պ. Փի – նէ կը գտնուի ելմտական նախարարու – թեան գլուխը, իբր օգնական ունենալով մասնագէտ Ժաք Ռիւէֆը որ Զօրավարին վստահութիւնը կը վայելէ : Ուրիշ վտանգ մը սակայն կը սպառնար Ֆրանքին՝ Հա – սարակաց Շուկայի գործնական առաջին քայլերը : Փինէ կը՝ յաջողի այդ վտանգը փարատել եւ Ֆրանքը կը սկսի վերածնիլ ու գլուխ ցցել :

20 Մայիս 1968... փողոցային կռիւ – ներ, գործադուլներ : Մայիս 29ին կա – ռավարութիւնը սահմանները կը գոցէ դը – րամագլուխներու փախուստին առջեւ, սակայն այս միջոցները բան մը չեն փը – կեր, շատ մը օտար դրամատուներ կը մերժեն Ֆրանք ընդունիլ :

Մինչ պահեստներու արիւնահոսու – թիւնը կը շարունակուի, 15 Նոյեմբեր 1968ին Ֆրանսական դրամատունը 1700 միլիոն Ֆրանք կորսնցուցած է :

Նոյեմբեր 1968ին Պալի մէջ ժողով կը գումարեն կեդրոնական դրամատուներուն կառավարիչները, քննելու համար Ֆրան – քին վիճակը որ մտահոգիչ է : Կը քննուի նաեւ մարքը վերարժեւորելու հարցը : Պոն կը մերժէ այդ : Տասները Ֆրանքին օգնելու համար երկու միլիառ տոլար կը տրամադրեն Ֆրանսական դրամատան :

Աշխարհ կը սպասէր ուրեմն Ֆրանքին արժեզրկումին, եւ կ'որոշուէր անոր սա – կը, երբ պատահեցաւ անակնկալը :

Զօրավար տը Կոլ մերժեց արժեզրկել Ֆրանքը : Ինը ամիս ետք սակայն, Ուր – բաթ գիշեր մը կը խորտակուէր պատնէ – շը, որուն պաշտպանը մեկնած էր ար – դէն :

Եւ այս անգամ տարբեր անակնկալ մը Ֆրանքը կ'արժեզրկուէր 12,5 առ 100 :

Թ. Ա. Թ.

ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ ՁՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՉՈՐՍ ՀԱԶԱՐ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Խորհ. Հայաստանը ժառանգած է իր հողամասին վրայ ամէնուրեք սփռուած ճարտարապետական ու հնագիտական բարձրարուեստ յուշարձաններ :

Հայաստանի կառավարութեան 1923 թուականի Դեկտեմբեր 18ի որոշումով, ստեղծուեցաւ հնութիւններու պահպա – նութեան կոմիտէ : Այդ ժամանակուան տնտեսական դժուարին պայմաններուն՝ այդ գործին տրուեցաւ մեծ կարեւորու – թիւն, որովհետեւ խօսքը կը վերաբերէր հայ ժողովուրդի դարաւոր մշակոյթի պահպանութեան : Կոմիտէն դարձաւ Հա – յաստանի հինաւուրց անցեալի նիւթական մշակոյթի ուսումնասիրութեան ու պահ – պանութեան կեդրոնը, որու շուրջը հա – մախմբուեցան հայ մշակոյթի մեծանուն գործիչները : Առաջին կազմին մէջ էին Մարտիրոս Սարեան, Ալեքսանդր Թու – մանեան, Թորոս Թորամանեան : Կոմի – տէն իր գործունէութեան տասնեակ տա – րիներու ընթացքին կատարած է բազմա – թիւ նշանակալից գործեր, որոնցմով Հա – յաստանի մէջ հնագիտութիւնը հասաւ զգալի յաջողութիւններու :

Պատմական, ճարտարապետական ու հնագիտական բոլոր կարգի յուշարձան – ները համաժողովրդական անձեռնմխելի սեփականութիւն են ու կը գտնուին պե – տական պահպանութեան ներքեւ :

Վերանորոգուած են 150 յուշարձաններ

Մեր ժողովուրդի դարաւոր անցեալի պատմութիւնը վեր հանելու համար է, որ ներկայիս Հայաստանի մէջ պարբերաբար պեղումներ կը կատարուին տնտեսական ու մշակութային կեանքի երբեմնի մեծ կեդրոններու մէջ : Այդ պեղումները նոր լոյս կը սփռեն պատմութեան զանազան դժուարին վերծանելի շրջաններու, մաս – նաւորապէս այն դարերուն վրայ, որոնց մասին գրաւոր աղբիւրները կը լռեն, միակ աղբիւրները կը մնան նիւթական մշակոյթի յուշարձանները : Այս առու – մով է որ մեծ արդիւնքներ են տուած ներկայիս պեղւող Սեւանի ափերին յայտնաբերուած հինաւուրց (Նէօլիթեան) դամբանները, Շենգաւիթի բնակատեղին, Մեծամօրը, Արինբերդը, Կարմիր Բլուրը, Գառնին, Հայաստանի պատմական մայ – րաքաղաք Դուինը եւ միւսները : Հարկ է նշել, որ հնագիտական աշխատանքներու շնորհիւ հնարաւոր դարձաւ պարզել Երե – ւանի ծննդեան տարեթիւը եւ անոր հիմ – նադրման հետ կապուած միւս փաստերը :

Ցարդ Խորհ. Հայաստանի հողամասին վրայ հիմնովին ու մասնակի կերպով վե – րականգնած են մօտ 150 յուշարձաններ : Ատոնց մէջ են Ամաղուն, Տեղերը, Լմբա – տը, Կարմրաւորը, Ծիրանաւորը, Արտա – վասդիկը, Բղեն Նորավանքը, Արուճի տաճարը, Սիլիմի եւ Թալինի քարաւա – նատները, Սանահինի, Երեւանի, Աշտա – րակի, Ադարակաձորի կամուրջները, ինչ – պէս նաեւ խոշոր համալիրներ Սանահինը, Հաղպատը, Մարմարաշէնը, Ծաղկաձորը, Ախթալան, Բջնին, Խոր. Վիրապը, Գո – շավանքը եւ ուրիշներ :

Ներկայիս վերակառուցումի ընթացքին մէջ են Թալինը, Գնդեվանքը, Արենին :

Այս տարի յուշարձաններու յատկաց – ուած գումարները զգալիօրէն աւելցած են : Եւ այդ հնարաւորութիւն տուաւ Եղ – վարդի զանգակատան վերականգնումի աշխատանքներուն. զբաղուելու Դսեղի յուշարձանախմբով կապուած Յովհ. Թու – մանեանի ծննդեան հարիւրամեակի հետ :

Այս տարուան նշանակալից աշխատանք – ներէն է Գառնիի հեթաոսական տաճարի վերականգնումը : Ինչպէս ծրագրուած է, 1970ին վերջին յուշարձանը վեր կը խո – յանայ իր նախկին ձեւով, Գառնիի նոյն պազալդ քարով :

1962ին Հայաստանի մէջ հիմնուեցաւ պատմական յուշարձաններու պահպանու – թեան ընկերութիւնը : Ներկայիս այդ ըն – ըերութիւնը ունի 90 հազար անդամներ որոնց զգալի մասը երիտասարդութիւ – նը է :

«ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՁԱՅՆ»

ԻՆՉԵՐ ԳՐԵՑԻՆ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԵՂԾ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Ստորեւ մէկը կարգ մը ելոյթ – ներու ուղղուած Հայերուս, Առաջին հա – մաշխարհային պատերազմի վերջաւորու – թեան, աշխարհին ծանօթացնելու համար մեր տառապանքները եւ իրաւունքները : Այս գրութիւնները կը կրեն հոչակաւոր մարդոց (գրագէտ, քաղաքան դէմք եւ գիտնական) ստորագրութիւնը : Անոնք անկեղծ էին ու մարդասէր եւ հայասէր : Ըրին մաղթանքներ եւ հոգեշահ խօսքեր :

Եւ սակայն դիւանագէտները ուրիշ ա – պուրներ ունէին եփելիք քան թէ արդա – րութիւն սփռել աշխարհի չորս ծագե – րուն :

Այսօր կուտանք Լրքոնթի գրութիւնը.

ՀԱՅԵՐՈՒՆ,

Հայաստանի անարդար եւ ցաւալի ճա – կատագիրը երբեք չէ դադրած ըլլալ Ֆը – րանսացիներու համար — որոնք ազատու – թիւն կը պահանջեն իրենց եւ միւս բոլոր ազգերուն համար — տխրութեան պատ – ճառ մը : Եւ եթէ մեր սրտին խորը չու – նենայինք այն վստահութիւնը թէ մենք մեր կարելին ըրած ենք աշխարհը յուզելու եւ ըմբոստացնելու Հայաստանի ի հաշիւ, մեծ խղճահարութիւն մըն ալ պիտի ա – ւելնար մեր տխրութեան :

Առանց 1870ի մեր պարտութեան, որ մեզ ստիպեց 44 երկար տարիներ մեր ու – ժերը հաւաքելու դէմ դնելու համար գեր – մանական հաւանական նոր յարձակումի մը, հայկական ջարդերուն արհաւիրքը տեղի պիտի չունենար : Եթէ Ֆրանսա յաղթակաց եղած ըլլար 1870ին, եւ ունե – ցած ըլլար գործելու իր երբեմնի միջոց – ները, գերիշխան դարձնելու համար ար – դարութիւնը, ան այդ ջարդերը պիտի արգիլէր :

Ամենակարող 44 տարիներէ ի վեր, Գերմանիան մէկ ձեռքի շարժումով կրնար կեցնել սպանդը եւ սակայն չըրաւ :

Թուրքերու հարստութենէն օգտուելու եւ իր ազդեցութեան տակ առնելով՝ զա – նոնք յաճախորդի եւ զինուորի վերածելու իր նպատակը, ստիպեց որ Գերմանիոյ մեղսակցութեամբ ժպտի ազգի մը չար – չարանքին առջեւ, եւ արգելք ըլլայ որ Եւրոպաց վերջ մը դնէ Հայերու տառա – պանքին :

Հայութեան ցաւերը վիրաւորեցին եւ ըմբոստացուցին իմ սերունդիս պատկա – նող Ֆրանսացիները : Անոր երկար ողբը արձագանգեց մեր սրտերուն մէջ : Եւ մեր ստրկացած ու ոտնակոխուած Ալզաս – Լորէնի հպարտ հեկեկանք մեզ կը նա – խապատրաստէր աւելի հասկնալու Հա – յաստանի թշուառութիւնները : Մինչեւ ներկայ պատերազմին խժդժութիւնները, Հայաստանի վրայ կատարուած հերթա – կան ջարդերը եղան մեզ ամէնէն շատ վր – դովող զարհուրանքները :

Հէքեաթայի՛ն երկիր գեղեցկութեան, բանաստեղծութեան եւ առասպելներու, քա՛ղցր մարդկայնութիւն մեր ցեղին որ այնքան իրաւունք ունիս երջանկութեան՝ աշխատանքի եւ խաղաղութեան մթնոլոր – տի մը մէջ :

Ազատ ազգերու յաղթանակը — որ ներ – կայիս շատ մօտ է — պիտի ըլլայ ձեր ալ յաղթանակը ե. ձեզ պիտի ազատագրէ : Ձեր արիւնը եւ ձեր արցունքները հոսե – ցան վերջին անգամ : Ֆրանսա գիտէ թէ ան ձեզի համար ալ կը պայքարի :

ԺՈՐԺ ԼԸՔՈՆԹ

(Նախագահ Գրագէտներու Միութեան)

3 Յունուար, 1918

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (555)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Պ. Ժիլնօրման ուրախ զուարթ նստած էր Մարիուսին քով : Մէկ կողմէն Մա – րիուսին մտիկ կ'ընէր անոր ձայնին հն – չիւնը կը վայելէր անյագաբար, միւս կողմէն ալ քաշ մը ընչախոտ կը հնչէր վայելումով : Բլիւմէ փողոցին անունը լսելուն պէս, ընդմիջեց իր շնչումը՝ ըն – չախոտին մնացորդը ծունկին վրայ թա – փելով :

— Բլիւմէ փողո՞ցը, չըսի՞ր թէ Բլիւմէ փողոցն է : Աղէկ ըսիր. մի՞թէ զօրանոց մը չկայ հոն : Հա՛, կայ ճիշդ է : Մօ – բեղբօրորդիդ Թէօտիւլ ասոր վրայ խօսած էր ինծի հետ, նիզակաւորը, սպան : Պըզ – տիկ աղջիկ մըն է ան : Ճիշդ ըսիր, Բլիւ – մէ փողոցն է. ժամանակաւ Պլօմէ կ'ըս – ուէր այդ փողոցը : Հիմա կը յիշեմ : Քիչ մը տեղեկութիւն ունիմ Բլիւմէ փողոցին այդ պզտիկ աղջկան վրայօք : Պարտէզի մը մէջ է. Բամէլա մըն է այդ պզտիկը : Շիտակը կիրթ ճաշակ ունիս եղեր : Կ'ըս – ուի թէ բաւական մաքուր բան մըն է : Խօսքը մեր մէջ մնայ, կարծեմ թէ սա զէվզէկ նիզակաւորը քիչ մը սիրաբաներ է հետը : Թէեւ չգիտեմ թէ մինչեւ ո՛ւր գնաց իր սիրաբանական յարաբերութիւ – նը : Բայց ասկէ բան մը չելլեր. մանա – ւանդ թէ պէտք չէ հաւատալ այդ Թէօ – տիւլին, վասնզի պարծուկ մըն է ան : Մարիուս ես շատ կդուրախանամ բբ ք – զի պէս երիտասարդ մը սիրահարի : Հիմա ժամանակդ է սէր ընելու : Իբր սիրահար աւելի սիրելի ես ինձ քան թէ իբր ան – վարտի ըսուած յեղափոխական : Իրաւ որ աւելի սիրելի ես ինձ կնոջ մը, եթէ կ'ուզես քսան կնոջ սիրահարելովդ քան թէ Բօպէսբիէռին : Իմ մասին կը խոստո – վանիմ թէ անվարտիներու մէջ միայն կի – ները սրած եմ միշտ : Ես ալ գիտեմ որ աղուոր աղջիկները աղուոր աղջիկներ են ասոր ըսելիք չկայ : Իսկ պզտիկդ հօրմէն դաղտնի ներս կ'ընդունի քեզի. լաւ գործը կարգին է : Ես ալ ատանկ բաներ ըրած եմ : Ինծի ալ ասանկ բաներ շատ պատա – հած են : Մարդիկ ատանկ պարագայի մը մէջ ինչ կ'ընեն գիտե՞ս. գաղտնաբար չեն նկատեր գործը, ողբերգութեան մէջ չեն թաւալիր. սիրահարութենէ ամուսնու – թիւն եւ պսակ չեն հետեւցներ : Խելացի ամուրիներու ընթացքը կը բռնեն : Ուղիղ խելք ունին : Սպրդեցէք, մահկանացու – ներ մի՛ կարգուիք : Կուգաչ կը գտնեն մեծ հայրը որ ի ներքուստ բարեմիտ մարդ մըն է եւ որ հին դպրոցի մը մէջ միշտ քանի հարիւր լիրա ունի եւ կ'ըսեն անոր. Հայր իմ ահա : Եւ մեծ հայրն ալ կ'ըսէ. խիստ բնական բան : Պէտք է որ երիտա – սարդը զուարճանայ եւ ծերը սատկի : Ժա – մանակ մը երիտասարդ էի, դուն ալ պի – տի ծերանաս ինծի պէս : Գնա՛, տղաս գնա՛, ըսածիս պէս ըրէ, եւ թոռանցդ ալ աւանդէ ասիկա : Ահա քեզի երկու հա – րիւր լիրա : Գնա զուարճացի՛ր, ասկէ ա – ւելի աղէկ ի՞նչ կ'ուզես : Գործը ահա պէտք է որ այսպէս անցնի : Պսակուելու հարկ չկայ, չպսակուիլը արգելք մը չէ. կը հասկնաս ի՛նչ ըսել կ'ուզեմ, այնպէս չէ՞ :

Մարիուս որ քար կտրած էր եւ անկա – րող վանկ մը արտասանելու բացասական նշան ըրաւ գլխովը : Ծերուկը քահ քահ խնդաց. իր ծերունական արտեւանունքը քթթեց անդամ մը, Մարիուսին ծունկին զարկաւ մեղմիկ, խորհրդաւոր եւ փող – փողուն կերպարանքով մը անոր նայեցաւ ուղղակի եւ ամենագորովալի կերպով մը վեր ընելով ուսերը, ըսաւ :

— Աւանակ մի՛ ըլլար, տարփուհիդ ըրէ պզտիկը :

Այս շաղակրատութիւններէն ոչինչ կր – նար վերաբերիլ Գօզէթին որ շուշան մըն էր : Ծերուկը շեղած էր խօսքին կարգէն. բայց այս շեղումը յանգած էր խօսքի մը զոր Մարիուս հասկցած էր եւ որ մահա – բայր նախատինք մըն էր Գօզէթին : «Տար – փուհիդ ըրէ զայն» խօսքը անողոք երի – տասարդին սիրտը մխուեցաւ սուր մը պէս :

Մարիուս ոտքի վրայ ելաւ, գլխարկը գետնէն առաւ, եւ դէպի դուռը յառաջա – ցաւ համարձակ եւ հաստատուն քայլե – րով : Դուռին քով ետեւը դարձաւ, մեծ հօրը առջեւ խոնարհութիւն մը ըրաւ, յետոյ վեր ընելով գլուխը ըսաւ :

— Ասկէ հինգ տարի առաջ հայրս նա – խատեցիք. այսօր ալ կինս կը նախատէք : Ա՛լ բան մը չեմ ուզեր ձեզմէ, պարոն : Մնաք բարեաւ :

Պ. Ժիլնօրման շուարելով բերանը բա – ցաւ, թեւերը տարածեց, աշխատեցաւ ոտքի վրայ ելլել. բայց տակաւին չէր կրցած բառ մը արտասանել երբ Մարիուս դուռը բանալով աներեւոյթ եղաւ :

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

Օրեր եւ Ժամեր

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵՒ ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս Կիրակի, տօն է Վերափոխման Ս. Աստուածածնի: Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ՀԱՅԿԱԶՈՒՆ ԱՐՔ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

(Ատենապետ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի):

Յաւարտ Ս. պատարագի, կը կատարուի Խաղողի օրհնութիւն:

Երկուշաբթի, 18 Օգոստ. յիշատակ է Մեռելոց: Ժամը 10ին կը մատուցուի պատարագ եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, rue Thouin - PARIS 5e

Այս Կիրակի Վերափոխում Հայրապետական ձայնաւոր պատարագ, Անդաստան եւ Խաղողօրհնէք ժամը 10·30ին:

Կը պատարագէ ԿԻՒՐԵՂ ԵՊՍ. ԶՈՀՐԱՊԵԱՆ:

Երկուշաբթի Մեռելոց, ձայնաւոր պատարագ համօրէն ննջեցելոց ժամը 10·30ին:

×

ՊՕՄՈՆ, Ս. ԳՐԻԳՈՐ-ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հ. Մաշտոց Վարդապետ:

×

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ Վերափոխումն Ս. Աստուածածնայ տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ եւ աւանդական Խաղողօրհնէքի արարողութիւն:

×

Ս. ՅԱԿՈԲ (ԼԻՈՆ)

Այս Կիրակի Ս. Աստուածածնի Վերափոխման տօնին առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, հանդիսաւոր Ս. Պատարագ կը մատուցուի:

Յաւարտ Ս. պատարագի տեղի պիտի ունենայ խաղողի օրհնութիւն:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8ին, պատարագ ժամը 10ին:

×

Ս. ՅԱԿՈԲ (ՄԱՐՍԷՅԼ)

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պուլվ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Կիրակի, Ս. Աստուածածնայ Վերափոխման տօնին առթիւ կը պատարագէ կը քարոզէ եւ Խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը կը կատարէ, Հարաւ. Ֆրանսայի առաջնորդ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊՍ. ԹՐԹՌԵԱՆ

×

ՄԱՐՍԷՅԼ - ԼԱՍԻՕԹԱ

Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Աստուածածնի Վերափոխման տօնին առիթով Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Լասիոթայի Ս. Կարապետ մատրաչ մէջ 15 Օգոստոս Ուրբաթ օր:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ Յակոբ Եպս. Վարդանեան:

Պատարագի աւարտին՝ կը կատարուի Խաղողօրհնէքի արարողութիւն, իսկ Լասիոթայի մատրան մէջ պիտի օրհնուի նաեւ մատաղը:

Սկիզբ ժամերգութեան 8, Ս. պատարագ 10, քարոզ՝ 11·15, Խաղողօրհնէք՝ 11·45:

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Ս. Գ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Վալանսի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ Օգոստոս 15ին, Ուրբաթ առաւօտ ժամը 10ին Բ. պատերազմի Վալանսի հայ զոհերուն հոգւոց համար պիտի մատուցուի Ս. պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, Օգոստոս 17, Կիրակի առաւօտ Աստուածածնայ տօնին առթիւ: Պատարագ եւ խաղողօրհնէք:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տէր եւ Տիկին Մինաս Ֆրանկիւլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Եղիա Կելէնեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Նաճարեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց մօր, մեծ մօր, քրոջ եւ հարսին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՐԱՔՍԻ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ

(Սիւրսիւրցի)

մահուան քառասունքին առթիւ: (մահացած Յուլիս 16ին), այս Կիրակի առաւօտ Սէն Ժերոմի եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պ. Յակոբ Փափազեան մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, այս Կիրակի, 17 Օգոստոս, Փրատոյի Մայր եկեղեցւոյ մէջ՝ իր սիրեցեալ եղբօր, ողբացեալ

ԿԱՐԱՊԵՏ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

(մահացած ի Սէնթ Էթիէն)

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Ատրինէ Պօյաճեան, Այրի Տիկին Մարիձա Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկ. Յովսէփ Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Յակոբեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ եւ Զապէլ Դաւիթեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր մասնակից եղան իրենց սուգին

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ԺԸՆԵՒԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻ ՕԾՈՒՄԸ

14 Սեպտեմբեր 1969, Կիրակի, Ս. Պատարագէն յետոյ կազմակերպուած է մասնաւոր ճաշ մը օտար հրաւիրեալներուն համար: Իսկ նոյն երեկոյեան դարձեալ ճաշ մը մի միայն Հայերուն համար: Ճաշագինն է իւրաքանչիւր անձի համար 35 զուիցերական Ֆրանք: Մասնակցիլ փափաքողները այժմէն կրնան արձանագրուիլ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ դիւանը՝ մինչեւ Սեպտեմբեր 3: (15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ 8րդ: Հեռ. 359-67-03):

ԴԻՒԱՆ

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Օգոստոս ամսուան ընթացքին բաց պիտի ըլլայ Եշ. եւ Շբ. օրերը ժամը 16-19:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՍԵՒՐԸ

Բացուած են 1969 - 1970 ուսումնական տարեշրջանին արձանագրութիւնները:

Ծնողքներ, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, փութով դիմեն վարժարանին տեսչութեան, գրաւոր կամ անձամբ:

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի, պետական ուսումնական ամբողջական ծրագիրը (մոտէրնը) 7րդ դասարանէն սկսեալ (10 տարեկան):

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրութիւն առնել, գրաւոր կամ հեռաձայնով: Հեռ. 027-18-28

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

Կայան իրենց այցելութեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Պերճ Մավեան 500 Ֆր. կը նուիրեն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՖՐԱՆՍ. ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Ուրբաթ առաւօտ ժամը 10ին, գեռատեսիլի Ա. կայանէն՝

ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՐ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄՕՏ

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵՒ ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

Աստուածածնայ տօնին առթիւ, Շաբաթ օր, Օգոստոս 16ին, առաւօտեան ժամը 10ին, կայանին մէջ (Պէլֆոնթէն) բացօթեայ պատարագ եւ Խաղողօրհնէք:

Կը կատարէ Հարաւային Ֆրանսայի Թեմին Առաջնորդ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

Մեծ դաշտահանդէս մը կը կազմակերպէ, այս Ուրբաթ ամբողջ օրը:

Colonie St. André, Route de Bessan BEZIERS (HERAULT)

Գեղարուեստական բաժին

Շամփուրով խորոված

ԵՂԱՆԱԿԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա.— ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10ԷՆ 25

Երդուդարձ օդանաւով.— Ճաշ Մոսկուայի մէջ — գին 2250 ֆրանք:

ԱՌԱՏՕՏՈՒՆ ՓԱՐԻԶ ԵՐՈԿՈՅԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆ

Բ.— 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԷՆ 12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — ԵՐԴՈՒԴԱՐՁ ՕԴԱՆԱՒՈՎ

Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետ Վազգէն Ա.ի ծննդեան 60ամեակի

եւ Կոմիտաս վարդապետի ծննդեան 100ամեակին առիթներով

2 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ, 15 ԼՐԻՒ ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այս խումբերունմաս կազմող բոլոր զբօսաշրջիկները պիտի իջեւանեն «ԱՐՄԵՆԻԱ» հիւրանոցին մէջ: Գին 2250 ֆրանք:

Արձանագրութեանց համար. դիմել՝

TRANSTOURS, 22 Rue du 4-Septemble, Paris — Tél. : 742-77-40

ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15 - 18:

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝ 11, Rue du Bassin - Saint-Julien

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ՊԱԼԵԱՆԻ՝ 154, Rue Barabanne — Tél. 60.01.11

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ - ՏԷՍԻՆԻ մէջ Կ. ԳԱՐԱԵԱՆԻ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Ֆրանքի արժեզրկման հետեւանքով նախապէս յայտարարուած գիներուն վրայ հարկադրուած ենք կատարել 250 ֆրանքի յաւելում մը, այսինքն՝ 2250 ֆրանք, փոխանակ 2000ի:

ԿՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ի ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalarac

ՅԱՐԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 15 ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 15 AOUT 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11589 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.589

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆԱՓՈԼԷՈՆ

(ԾՆՆԴԵԱՆ 200ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Տարօրինակ ու բացառիկ ճակատագիր մը վերապահուած էր Քորսիքացի այս հայրենասէրին, — ծնած Այաչչիօ, 15 Օգոստոս 1769ին —, որ պատանեկութեան տարիներուն կը պայքարէր Ֆրանսական լուծէն ազատելու համար իր հայրենիքը: Բախտը սակայն տարբեր ձեւով պիտի տնօրինէր իր կեանքը : Երիտասարդ տարիքին Ֆրանսա պիտի գար , հետեւելու համար զինուորական ասպարէզին : Ու հազիւ վարժարանը աւարտած՝ առիթ պիտի ունենար զինուորական իր բնածին հանճարին ապացոյցը տալու Թուլոնի մէջ, իբրեւ թնդանօթաձիգ տեղակալ :

Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութեան խռովայոյզ տարիներուն նոր առիթներ պիտի ունենար արժեցնելու ռազմագէտի իր անվիճելի կարողութիւնները : Բազմաթիւ յաղթանակներ պիտի ապահովէր Ֆրանսական դրօշին : Շնորհիւ իր հեղինակութեան ու հմայքին՝ իր մականին տակ պիտի համախմբէր հարիւր հազարաւոր անձնազոհ զինուորներ, որոնք հաւատարմօրէն պիտի կապուէին իրեն հետ եւ յաղթանակէ յաղթանակ պիտի առաջնորդէին զինքը :

Այնքան պիտի սիրէր Ֆրանսան, որ 1796ին իր միջամտութեան շնորհիւ է, որ Քորսիքան վերջնապէս պիտի կցուէր իր երկրորդ հայրենիքին :

Նուիրապետական զանազան աստիճաններէ անցնելով , ի վերջոյ պիտի հասնէր իր փառքի դագաթնակէտին , դառնալով կայսր Ֆրանսացիներու, 1804 – 1815 : Պոնափարթ պիտի դառնար Նափոլէոն Ա., Ծերակոյտի որոշումով :

Ցանդուգն ու քաջ զինուորական, օժտուած նախաձեռնութեան բացառիկ ոգիով, ոտքին տակ առաւ բովանդակ Եւրոպան : Սպանիայէն մինչեւ Ռուսիա յաղթական կռիւներ մղեց : Զարկաւ ու զարնուեցաւ: Նուաճած երկիրներուն մէջ իբրեւ թագաւոր նստեցուց ազգական մը կամ մառէշալ մը :

Ահուսարսափի մատնեց Անգլիան, Գերմանիան, Աւստրիան ու Ռուսիան, որոնք միացեալ ճակատ կազմեցին իրեն դէմ : 1812ին Մոսկուայի հրկիզումը եւ մեծ բանակին անփառունակ նահանջը դարձակէտ մը կազմեց իր ա՛յնքան փայլուն ասպարէզին մէջ :

Զօրաւոր կամքի տէր, երբե՛ք չյուսահատեցաւ : Անվեհեր կուրծք տուաւ ներքին եւ արտաքին ամէն կարգի թշնամութեանց ու դժբախտութեանց : Դաշնակիցները գրաւած էին Փարիզը, երբ 1814 Ապրիլ վեցին գահէն հրաժարեցաւ Ֆոնթէնպլոյի մէջ: Պահ մը աքսորական մնաց Էլպա կղզիին մէջ: Ուսկից շուտով (1815, Փետրուար 26ին) մեկնելով վերադարձաւ Ֆրանսա եւ կրկին գլուխն անցաւ բանակին, ճակատելու համար Ուէլինկթընի եւ Պլիւխէրի գերակշիռ ուժերուն դէմ :

Ուաթերլօն կ՚ըլլար իր վերջին ճակատամարտը : 1815 Յունիս 22ին երկրորդ եւ վերջին անգամ գահէն կը հրաժարէր, տեղի տալով երեսփոխաներու հակառակութեան առջեւ ու կ՚ապաւինէր «վեհանձնութեանը» Անգլիացիներուն, որոնք զինքը իբրեւ գերի արգելափակեցին Սէնթ Հելէն կղզիին մէջ :

Մարդը, որ տարիներով դողացուցած էր Եւրոպան, աքսորի մէջ կ՚աւանդէր իր հոգին 1821ին: 52 տարեկան էր. իր բովանդակ ուժերու լրութեան մէջ, պատրաստակամ կրկին կռուի ճակատ ճետուելու, եթէ հնարաւորութիւն ունենար :

Ֆրանսայի գլխաւոր թշնամին էր Անգլիան : Բրիտանակաչ կղզիները զինուզօրութեամբ գրաւելու անկարելիութեան առջեւ, Նափոլէոն տնտեսական պաշարման ենթարկեց Անգլիան : Ու ծրագրեց ծանր հարուած մը տալ անոր, գրաւելով Եգիպտոսը, որպէսզի վտանգէ Հնդկաստանի ճամբան :

1798 Մայիս 19ին Պոնափարթ Թուլոնէն ճամբայ ելաւ 335 նաւերով, որոնց մէջ տեղ գրաւած էին 38000 զինուորներ , եօթը զօրավարներ — որոնց շարքին Քլէպէր — եւ երկու հարիւր գիտնականներ, գլխաւորութեամբ Մոնժի եւ Վիվան Տընոնի : Թարգմանն էր արեւելագէտ Ամէտէ Ժօպէր, հեղինակ « Ուղեւորութիւն ի Հայաստան եւ Պարսկաստան» գրքին :

Ֆրանսացիք Մալթայէն ետք դիւրաւ գրաւեցին Աղեքսանդրիաչ եւ յառաջացան դէպի Գահիրէ : Կիզէի մէջ Պոնափարթ խօսեցաւ իր պատմական ճառը . — « Այս բուրգերու բարձունքէն քառասուն դարեր ձեզ կը դիտեն »:

Զախջախիչ պարտութիւն կրեցին Մէմլուքները Յուլիս 21ին : Սակայն քանի մը օր ետք, Օգոստոս մէկին անգլիացի ծովակալ Նէլսըն Ապուքիրի նաւատատոյցին առջեւ խորտակեց Ֆրանսական նաւատորմը :

1799 Փետրուարին Թուրքիա պատերազմ յայտարարեց Ֆրանսայի դէմ: Հակառակ Աքիայի ձախողութեան եւ Եաֆայի մէջ ծագած ժանտախտին, Պոնափարթի զինուորները ծով թափեցին թրքական բանակը Ապուքիրի առջեւ :

Բարերար արդիւնք ունեցաւ Եգիպտոսի գրաւումը Ֆրանս. բանակին կողմէ : Նախագահ Նասր իր «Յեղափոխութեան Փիլիսոփայութիւնը» գրքոյկին մէջ կը շեշտէ, որ «14 ամսուան մէջ Պոնափարթ շատ աւելին ըրաւ Եգիպտոսի համար քան Թուրքերը երեք դարերու ընթացքին » :

Սուլթաչ Սէլիմ Գ. 1517ին գրաւած էր Եգիպտոսը եւ խալիֆայութիւնը խլած Ֆաթէմիներու ձեռքէն :

Ֆրանսացի գիտնականներ հոյակապ դիրք մը հրատարակեցին «Նկարագրութիւն Եգիպտոսի» խորագրով , 21 մեծադիր հատորներով, որոնց 11ը նկարներ են: Պոնափարթ Գահիրէի մէջ հիմնեց եգիպտական կաճառը : Տպարան բացաւ եւ զարկ տուաւ մշակոյթին : Երկու տասնեակ տարի ետք Ֆրանսացի Շամփօլիոն պիտի գտնէր մեհենադրոշմներու բանալին, փարաւոններու պատմութեան վրայ մեծ լոյս պիտի սփռուէր : Եգիպտագիտութեան հիմը կը դրուէր :

Նափոլէոնի զինուորական յաղթանակները վաղանցուկ եղաչ : Սակայն մշակոյթի մարզին մէջ իր կատարած գործերը անմահ անուն ապահովեցին իրեն :

Ֆրանսայի Քաղաքային Օրէնքը՝ ծանօթ «Քոտ Նափոլէոն» անունով,, ցարդ ի զօրու է եւ իբրեւ օրինակ ծառայած է ուրիշ ազգերու: Թէեւ պահ մը մենատիրութիւն փորձեց, սակայն Ֆրանսական Յեղափոխութեան գլխաւոր գաղափարներուն տարածիչն եղաւ : Իր «Քաղաքային օրէնքը» առաւելաբար հիմնուած է ժողովրդավարական սկզբունքներու վրայ :

Պատուոյ Լեգէոնը, պետական — վարչական կարգ մը հիմնարկութիւններ՝ ըստեղծուած իր նախաձեռնութեամբ՝ ցարդ կը պահեն իրենց գոյութիւնը :

Իր փառապանծ հմայքը, աշխարհի կը տակած իր յոյսերն ու հեռանկարները , իր անձն իսկ հարիւր յիսուն տարիէ ի վեր ներշնչման աղբիւր կը հանդիսանան քաղաքական ամէն հոսանքի եւ ամէն ազգի պատկանող գրողներուն համար: Հազարաւոր հատորներ հրատարակուած են իր մասին եւ կը հրատարակուին տակաւին, աշխարհի ամէն կողմը, ամէն լեզուով :

Ու այս՝ գրաւական մըն է իր անմահութեան :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐԸ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ

Փեքին կը բողոքէ Ռուսերուն դէմ որ նախայարձակ եղած են եւ զինեալ ուժերով չինական հող մտած , ու կը պահանջէ որ քաշուին : Մոսկուա կը բողոքէ Չինացիներուն դէմ, որ խորհրդային սահմանները բռնաբարած են : Մնաց որ ծանր միջադէպերու չին եւ խորհրդային մեկնաբանութիւնները ոչ միայն յարձակումներու բնոյթը տարբեր կը ներկայացնեն , այլեւ համաձայն իսկ չեն դէպքերուն վայրին վրայ : Արիւնալի բախումներու մասին առաջին խօսողը եղած է Փեքին , որ յայտարարած է թէ խորհրդային զօրքը երկու քիլոմեթր ներս մտած է Սինքիանկէն , կէս ժամ ետք Մոսկուա ճիշդ հակառակը կ՚ըսէր :

Փեքինի արեւմտեան լրագրողները կը խորհին թէ Փեքինի համար առաջին աշխարհակալ թշնամի պետութիւնը Ամերիկան չէ այլ՝ Խորհ. Միութիւնը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ մէջ ծանրակշիռ բախումները կը շարունակուին բողոքականներուն եւ կաթողիկէներուն միջեւ : Տըպլինի կառավարութիւնը ուղած է որ Միացեալ Ազգերու ուժեր գան, բայց բրիտանակաչ կառավարութիւնը կը մերժէ : Վիրաւորներու թիւը երեք հարիւրը անցած է :

ԼԻԲԱՆԱՆ կը պահանջէ ապահովութեան խորհուրդէն որ միջազգային պատժական միջոցներ ձեռք առնէ Իսրայէլի դէմ, ինչպէս Ուխտը կը նախատեսէ : Նիւ Եորքի մէջ ալ Ապահովութեան Խորհուրդը կը քննէ լիբանանեան բողոքը եւ իսրայելեան հակաբողոքը : Տիկին Կոլտա Մէյր ըսած է առջի օր թէ եթէ Լիբանան չկարենայ կարգադրել պաղեստինեան քոմանտոներու գործունէութիւնը իր հողամասին վրայ, Իսրայէլ ինք պիտի կարգադրէ :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԸ՝ Ֆրանսիտս Ռուսիլ որ երկրորդական պաշտօն մը ունէր Ատլանտեան Կազմակերպութեան Պրիւսէլի գրասենեակը ձերբակալուած է առջի օր եւ Փարիզ փոխադրուած : Երկար հարցաքննութենէ մը ետք պարզուած է որ լրտեսութիւն ըրած է ի շահ արեւելեան երկրի մը, ոչ թէ գաղափարական զգացումներէ տարուած այլ պարզապէս դրամի համար : Ամբաստանուած է դաւաճանութեամբ Պետութեան Ապահովութեան Ատեանին կողմէ :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ելմտական նախարարը բացատրեց առջի օր հեռատեսիլէն թէ ի՞նչ պիտի ըլլան արժեզրկման հետեւանքները : Ինչ կը վերաբերի գիներու յաւելումներուն, Ժիսքար տ՚Էթէն լաւատես է եւ կը խորհի թէ — եթէ ամէն ինչ բնականոն ընթացք ունենայ —1969ին գիները 1 առ հարիւր յաւելում կը կրեն եւ 1970ին ալ երկու առ հարիւր , բայց «միշտ եթէ ամէն ինչ բնական ձեւով ըլլայ» կը շեշտէ նախարարը : Ըստ իրեն էսանսը պէտք չէ մէկուկէս սանթիմէն աւելի սղէ քանի որ յաւելումը միայն քարիւղին վրայ պէտք է ըլլայ , որ ներածուած ապրանք է եւ մէկ լիթր էսանսի գինին՝ 1,04 միայն 12 սանթիմ 97 է բուն քարիւղին բաժինը, որու վրայ պէտք է ըլլայ միայն յաւելումը : Յիշենք որ կոլիստ նախարարները բոլորովին համաձայն չեն այս արժեզրկման մասին եւ թերթերու մէջ, հրապարակաւ կը պարզեն իրենց տեսակէտները : Այսպէս Ժանընէ դէմ է, Միշէլ Տըպրէ կ՚ըսէ թէ դէմ էր երբ տը Կոլ մերժեց , բայց թեր է երբ Փոմփիտու ուզեց :

ԿԱՅՍՐ ԱՆՄԱՀՈՒԹԵԱՆ

Նափոլէոն այն քիչերէն է, որ տարեդարձի պէտք չունին վերածնելու համար: Հաւանաբար ոչ ոք, որքան ինք, ներշնչած է գրագէտները, պատմաբանները , բանաստեղծները, վիպագիրները, զինուորականները: Եւ ծննդեան այս երկուհարիւրամեակի օրը ,կա՞յ արդեօք տակաւին բան մը, որ ըսուած չըլլայ իր մասին:

Աստուածածնայ նման օր մը, օր՝ յոյսի եւ լոյսի, դիպուածով Ֆրանսացի կը ծնէր ան, որ աշխարհը պիտի նուաճէր , ու պարտուած՝ պիտի աքսորուէր բրիտանակաչ ամայի կղզի մը : Շատեր պիտի պաշտէին զօրավարը, ուրիշներ, քննական աչքով, պիտի դատապարտէին քաղաքագէտը, ոմանք պիտի ատէին մարդը, բայց ոչ ոք անտարբեր պիտի մնար հանդէպ՝ մեծ կայսեր: Ոչ ոք պիտի համարձակէր ուրանալ հանճարը :

Յունուարէն ի վեր մանաւա՛նդ, գրատուները ողողուած են նափոլէոնեան հրատարակութիւններով: Թերթերը, պարբերականները սիւնակներ կը լեցնեն ու ամէն ոք կը փորձէ ըսելիք նոր բան մը գտնել: Փորձեր կ՚ըլլան նաեւ տէմիսթիֆիքասիոնի: Պատմագէտներէն դուրս, կայ հոսանք մը, ժխտական մտքերու, որ պզտոր հաճոյք մը կը փնտռէ, երեւանհանելով մեծ մարդոց փոքրութիւնները, գուցէ, ոչ միշտ ի սէր ճշմարտութեան , եւ յաճախ Պատմութիւնն ու ժողովուրդները մեծ բան չեն շահիր կուռքերը տապալելով

Բայց կուռքեր կան, որ չեն քանդուիր : Որքան ըսուի թէ Նափոլէոն իր փառամոլութեան զոհած է հազարաւոր զինուորներ, թէ ձիւնոտ տաբաստաններ կարմիր ներկած է անմեղներու արիւնով, որքան կրկնուի թէ չարիքը նոյնքան մեծ էր որքան բարիքը, շեշտուի թէ տգէտ էր ու ինքնահաւան , գռեհիկ իր նախարարներուն հետ, թէ կիներու հետ վարուած է ինչպէս պահակազօրքի յետին զինուորը կը վարուի փողոցէն անցնող աղջկան հետ, բան չի փոխուիր : Նափոլէոն կը մնայ ան՝ որ հակառակ իր պարտութիւններուն մեծ ռազմագէտ մը եղած է, որ հակառակ իր տգիտութեան Համալսարան ու Օրինագիրք տուած է Ֆրանսայի , որ միջակութենէն բարձրունքները առաջնորդած է իր հայրենիքը, ու նաեւ պաշտուած է կիներէն, զորս կ՚արհամարէր :

Կղզիները եղան ճակատագրակաչ հանգրուանները իր առասպելական կեանքին: Իր առաջին արեւը տեսաւ տաք կղզիի մը ջերմութեան մէջ, պարտութեան լեղին ճաշակեց ուրիշ կղզիի մը ամայութեան մէջ, իր վերջին արեւը վայելելու համար թշնամի կղզիին պաղութեան ծոցը : Բայց աքսորի իր կեանքը գուցէ աւելի օգտակար եղած է իրեն, քան Եւրոպայի տիրապետութիւնը, Ռուսիոյ նահանջէն աւելի սորված է, հաւանաբար, քան Օսթերլիցէն, ու Ուաթերլօն մեծ դաս մը եղած է Իէնայի յաղթականին :

Իր կղզիին առանձնութեան մէջ կրցած է վերջապէս , օրերը իրիկուն ընելով , սերտել իր կեանքին դասը ու ըմբռնել փառքերու ունայնութիւնը: Հասկնա՛լ բանաստեղծին պատգամը, որ կ՚ըսէր իրեն , զաւկին ծննդեան այդ պայծառ առաւօտը՝ «Ո՛չ, արքա՛յ, ապագաչ ոչ ոքի է»:

Իր մենաւոր կղզիին մէջ, ան որ ծունկի բերած էր Եւրոպան, սերտած է հաւանաբար այն մեծ դասը, զոր կեանքը կուտայ մարդոց, ու վերջին պահուն, գուցէ նոյնիսկ զգացած է, որ այլեւս պէտք է մեռնէր, որպէսզի ապրի : Արդարեւ ոչ ոք իր մահով այդքան ապրիլ սկսած է որքան մեծ Արծիւը, մայիսեան այդ տխուր օրը, երբ հրաժեշտ տալով կեանքին , կը դառնար՝ կայսր անմահութեան :

«ՅԱՌԱՋ»

ՆԱՓՈԼԷՈՆ ԱՒԵԼՈՐԴԱՊԱՇՏ

1817, Ապրայ Դաւիթ նամակի մը մէջ կը գրէր· « Նափոլէոն կրօնք չունի, բայց աւելորդապաշտ է: Ան աւելի կը հաւատայ բախտագուշակներուն քան Աստուածաշունչին : Բազմաթիւ անգամներ բախտ բանալ տուաւ խաղաթուղթերով, իր գահ բարձրանալէն ի վեր, կնոջ մը ձեռքով որ նշանաւոր է Փարիզի մէջ այս առաջադիր արուեստով »:

Փաստուած է որ Պոնափարթ մէկէ աւելի անգամներ տեսակցութիւն ունեցաւ Օրիորդ Լենորմանի հետ, Թուրնոն փողոց, եւ իր ապագայի մասին գուշակութիւններ ընել տուաւ, ըլլայ խաղաթուղթերով, հաւկիթի ճերմակով, սուրճի դառնաթով, հալած կապարով, մոխիրով եւայլն : Ժոզեֆին յաճախ զայն կը հրաւիրէր Մալմեզոն, եւ մեծ նուէրներով կը գրկէր : Արքունիքի մեծադոյն անձնաւորութիւնները կուգային խորհրդակցելու Օրիորդ Լենորմանին հետ : Պոնափարթ սակայն դէշ աչքով կը դիտէր Ժոզեֆինի եւ Օրիորդ Լենորմանի յարաբերութիւնները, եւ 1809ին զայն ձերբակալել տուաւ :

1814ին Օրիորդ Լենորման բանտէն ելած ըլլալով, բացատրեց իր բանտարկութեան պատճառը, այն էր որ ինք գուշակած էր Պոնափարթի եւ Ժոզեֆինի ամուսնալուծումը :

Պոնափարթ Պապին հետ համաձայնութիւն մը կնքելէ առաջ ուղեց տեղեակ ըլլալ Ժողովուրդին մտայնութեան՝ կրօնքի, ուխտատեղիներու կամ աւելորդապաշտութիւններու տեսակէտէն : Անկէ վերջ է որ որոշեց վերահաստատել կաթողիկէութիւնը : Եւ կ'ըսէր· « Միայն կրօնքն է որ կրնայ մարդոց տանելի դարձնել իրենց վիճակին անհաւասարութիւնները, որովհետեւ ան միակ մխիթարութիւնն է»:

Նափոլէոն Աստուծոյ կը հաւատար բը նաղանցական յարմարութեամբ : Կը հեռաքքրքրէր աստուածաբանութեամբ, կը սիրէր զանգերուն ձայնը եւ մեռաւ յայտարարելով· « Կը մեռնիմ առաքելական եւ հռոմէական կրօնքին մէջ որուն իբր մէկ զաւակը ծնած եմ արդէն »:

Նափոլէոն կը հաւատար նախազգացումի : Կը հաւատար ճակատագրին, եւ ան դիտակցաբար կը հաւատար Աստուծոյ առաքելութեան :

Ոստիկանապետ Ռէալ Պոնափարթին իմացուց որ Մորօ եւս կը գտնուէր Փիչ հրվիի սարքած դաւադրութեան մէջ : Պոնափարթ մէկ կողմ դարձաւ եւ երկու անգամ խաչակնքեց : Ճաճախ ճակատագրական առաջ Նափոլէոն խուչ կը հանէր շարունակեց եկեղեցին բիտասարդը : Իմայիլ պէյին երբ որ հարցուցի այդ անծանօթ մարդերու մասին՝ ըսաւ թէ ինքն ալ չի գիտեր ո՛վ ըլլալին ... կ'երեւայ որ Խիրնէէն կուգան եղեր եւ հազարապետ Սայիտ Պէյին յանձնարարուեր են· այս պատճառաւ մեր բարեկամն ալ չէ մերժեր զիրենք հիւրընկալել, մանաւանդ որ ըսեր են թէ մէկ գիշեր միայն պիտի մնան ու մեկնին :

— Ո՛ւր են այդ մարդիկը, հարցուց Ահմէտ Ջավուշ :

— Վերը, իրենց սենեակ ըլլալու են, առաւօտնէ ի վեր տակաւին չերեւցան ...:

— Ի՞նչպէս, կէսօրը երկու ժամ կ'անցնի արդէն եւ տակաւին իրենց սենեակէն դուրս չե՞ն ելած ... չբացի՞ք մէյ մը նայելու :

— Երկու անգամ գացի՞նք, դուռը խառնեցինք, տեսանք որ ներսէն կղպած էր եւ խորհեցանք որ չատ յոգնած ըլլալով տակաւին քունի մէջ են :

— Իսկ միւս երկու հրաւիրեալները ո՛ւր են ...

— Ներսի սենեակը Թավլու կը խաղան ... կ'ուզե՞ք որ զիրենք կանչեմ:

— Չէ՛, հարկ չկայ, պատասխանեց քոմիսէրը, մենք արդէն պաշտօն ունինք տան ամէն կողմը խուզարկելու, հետեւաբար իրենց ալ հանդիպելու առիթը պիտի ունենանք :

Փոքրիկ խումբը կամաց կամաց մտած էր բակին մէջ, հետզհետէ սիրտ առնելով եւ տեսնելով որ անմիջական վտանգ մը չսպառնար :

— Հիւսէին Ջավուշ, ըսաւ ոստիկանապետը, իր ոստիկաններէն մէկուն դառնալով, այս մարդը դուրս հանէ եւ ոստիկաններուն յանձնէ, որպէս զի պահակատնոց տանին ու բանտարկեն, մինչեւ որ մեր խուզարկութիւնը աւարտի ու վերադառնք : Թող լաւ ուշադրութիւն ընեն ճամբան ...

— Բայց, բողոքեց երիտասարդը, է՛ֆէնտի ի՞նչ է իմ յանցանքս, թողէ՛ք որ դործիս երթամ ...

— Պէտք է որ նախ հարցաքննութեան ենթարկուիս, պատասխանեց ոստիկանապետը խիստ ձայնով մը, մեւնոյն ատեն դաժան նայուածք մը ուղղելով անոր եւ լեսին :

— Շատ աղէկ· ինչպէս որ հրաման կ'ընէք, կըմկըմաց երիտասարդը եւ ամենայն հնազանդութեամբ թոյլ տուաւ որ Ջավուշը զինքը դուրս տանի :

— Այս գործին իմ խելքս չի հասնիր, մոլոտաց Ահմէտ Ջավուշ քովինն տակէն :

Խումբը զգուշաւորութեամբ յառաջացաւ : Բակին վրայ չորս դռներ կ'երեւային՝ երկուքը աջակողմը եւ երկուքը ձախակողմը : Աջակողմի սենեակները պարապ էին :

Ոստիկանապետը իր մարդերով ուղղուեցաւ ձախ կողմի երկրորդ դրան ու բացաւ զայն : Երկու հոգի դեռինը հաստ գորգի մը վրայ ծալապատիկ նստած, Թավլու կը խաղային : Մէկ կողմերնին կրակարան դրուած էր· իսկ միւս կողմը նայեցին իր յիշողութեան մէջ եւ սրտին խորը :

ՄԻՍԹԻՒ ՆՇԱՆԱԾԸ, ՏԵԶԻՐԷ ԲԼԱՐԻ

Պոնափարթ փոխ – առեղակալի ասպիճանով կ'աւարտէ պինուորական դպրոցը, 16 տարեկանին : Արտաքինով չատ հրապուրիչ չէ· նիհար, սուր դէմք, երկար քիթ, դեղնորակ գոյն : Օրիորդները կասակից կ'առնեն իր սիրային արտայայտութիւնները :

Տասնեւութ տարեկանին, երբ կը քալտար մայթերու վրայ, Փալէ Ռոյալի մօտերը, կը հանդիպի երիտասարդ աղջկան մը : Իր տեարհներուն մէջ մանրամասնօրէն կը պատմէ այդ հանդիպումը : Միասին կ'անցընեն գիշերը, եւ երիտասարդ սպան կը համոզէ սիրոյ հեշտանքը, որ լեզի հետք մը կը ձգէ իր յիշողութեան մէջ :

« Սէրը վնասակար է մարդկային ընկերութեան, կը գրէ ապագայ օրէնսդիրը : Ցետագային կ'ունենայ ուրիշ համանուհիներ : Սակայն այս բոլորին մէջ միայն Տեզիրէ Բլարին է, որ կը բաժանեցնէ իր սիրտը : Պոնափարթները հիմա հաստատուած են Մարսէյլ եւ պաշտօնները գտած են իրենց ապրուստը ճարելու համար : Իրենց երբ դրացի ունին Բլարի ընտանիքը որ ունի երկու աղջիկներ, Ժիւլի որ աւելի սրտոտ է քան դեղեցիկ, եւ Տեզիրէ սեւաչեայ, ժպտերես եւ թրվռուն: Ժոզեֆ Պոնափարթ կը սիրահարի Տեզիրէին, եւ սակայն Ժիւլին է որ կը սիրէ Ժոզեֆը: Նափոլէոն իր կարգին կը սիրէ Տեզիրէն եւ եղբայրը կը համոզէ որ ամուսնանայ Ժիւլիին հետ, որպէսզի Տեզիրէն իրեն մնայ :

Ո՞ւր յանգեցան երկու երիտասարդներուն մտերմութիւնները : Նափոլէոն յետագային աղտոտ բառերով որակեց իր եւ Տեզիրէի յարաբերութիւնները : Պէտք չէ իրր ճշմարտութիւն ընդունիլ, Սէնթ Հելէնի արգելարանին մէջ, զտնուցած մարդու մը արտասանած խօսքերը : Իրականութեան մէջ երկու անկեղծ սրտերու միացումն իր Մարսէյլի նշանառուքը : Երբ կամքէ անկախ պատճառներով 7 Մայիս 1795, երկու նշանածները բաժնուեցան, Տեզիրէ կը գրէր· «Օ՜հ, սիրելիս, լաւ հոգ տար կեանքիդ : Իմ կեանքս քեզի կը պատկանի : Մեր սրտերը չատ ամրօրէն պատուցած են իրարու որպէսզի կարենան օր մը իրարմէ բաժնուիլ »:

Սակայն Փարիզի թաղուրեղին մէջ, ուր դեղեցիկ ու թեթեւսոլիկ կիներ կը վխտան, Մարսէյլի նշանածին գոյութիւնը կամաց կամաց կը կորսուի մոռացութեան ամպերուն մէջ : Տեզիրէ կը գրէ տխուր նամակ մը· « Կը փափաքիմ որ այն կինը որ ընտրած ես քեզի տայ այն երջանկութիւնը զոր ես առաջադրած էի տալ եւ որուն դուն արժանի ես· բայց երջանկութեանդ պահերուն մի մոռնար Տեզիրէն եւ ողբա՛ անոր ճակատագրին »:

Տեզիրէին ճակատագիրը չատ ալ ողբալի չեղաւ : Ամուսնացաւ Պերնատոթ

ՆԱՓՈԼԷՈՆ ԵՒ ԿԻՆԵՐԸ

Ա·

Անհամար է թիւը այն կիներուն որոնք ուղեցին դոնէ օրուան մը համար հոմա – նուհին ըլլալ այս հերոսին որ երկիրները կը նուաճէր իւրաքանչիւր քայլափոխին :

Եւ սակայն այս մարդը որ կը դողացընէր աշխարհի բոլոր թագաւորութիւնները, չատ ալ երջանիկ չեղաւ սիրոյ մէջ, որովհետեւ այն կիները որոնց կապուած էր ինք, անարժան դտնուեցան իր մեծութեան եւ չաճախ խաբեցին զինք :

Սիրոյ մէջ կրած այս ձախողութիւնները պատճառները բազմաթիւ են :

Իր ծնունդը, իր միջավայրը, Քորսիքան, խօսակցութեան չէչտը, իր մէջ ըստեղծեցին բարդոյթներ, նոյնիսկ երբ կը դտնուէր իշխանութեան զագաթը : Եւ այս բարդոյթները արդելք կ'ըլլային որպէսզի ան որդեդրէ ֆէ· դարու իշխանութեան կնամեծարութիւնը :

Երիտասարդութեան չրջանին բնազդական երկչոտութիւն մը կը զգար տիար սեւին հանդէպ, ուրիկ ծնաւ իր մէջ սանձարձակ տուիմոլութիւն մը, եւ ձրի կոպտութիւն մը զինք չրջապատող կիներուն հանդէպ : Մէկ խօսքով Նափոլէոն չեղաւ հանճարեղ սիրահար մը :

Ուեւ մարդ էակի պէս Նափոլէոն փըն – տըռեց սէրը, բայց ընդհանրապէս զղայ անոր տուիանքները քան քաղցրութիւնը, եւ այս պատճառաւ յաճախ եղաւ : Զգայնամի դեռնին վրայ ուրեմն՝ կատարեալ ձախողութիւն :

Անվիճելի է որ Նափոլէոն սիրեց ան – կեղծ ու մաքուր սիրով : Տեզիրէ Քլարի եղաւ առաջին կապոյտ ծաղիկը իր բոցավառ երեւակայութեան անդաստանին մէջ: Բայց այս ծաղիկը չուտ խամրեցաւ, երբ Ժոզեֆին փոթորիկի մը մէջ, դինք առաւ ու տարաւ հեշտութիւններու զարձըզարձիկ ճամբաներուն վրայ : Մարի Վալեւսքա, եղաւ պահապան հրեշտակ մը, անկեղծ քրմուհի մը այս անհաւատարիմ կուռքին երջանկութեան զոհուելու պատրաստ : Սակայն Նափոլէոն չհասկցաւ ա – նոր հոդուտյն մեծութիւնը :

Մարի – Լուիզի կոյս ու փարթամ մարմինը իր մէջ արթնցուց նոր հրայրքներ, ուր մեծ տեղ մը ունէր կայսերու դուստրին տիրանալու հպարտութիւնը :

Այս դեղեցկուհիներու չարանիզ մէջ, որոնք եկան ու անցան, երկու դէմքեր մըն – դան կը տեսնեմ, կ'ըսէր կեանքիս մեծ ժամերուն, եւ գիտեմ թէ միշտ յաջողու – թեան նշան է »: Պատուոյ Լեգէոնի խաչը, սկիզբները կը կոչուէր Պատուոյ Լեգէոնի աստղ :

Փօլ Վալերի կը գրէ· « Նափոլէոն չատ լաւ գիտէր թէ իր հեղինակութիւնը, ինչպէս աշխարհի բոլոր հեղինակութիւնները, մոդական հեղինակութիւն մըն էր, ազդեցութիւնը մաքի մը ուրիշ միտքերու վրայ, կախարդութիւն մը »:

Ե Նափոլէոն չատ ուրախ պիտի ըլլար դիտնալով թէ ինք նախատեսուած էր Նոսթրատամիւսի կամ Նոէլ Օլիվարիու – սի դուշակութիւններուն մէջ :

Եւ իր զինուորները կը հաւատային թէ ան իր տրամադրութեան տակ ունի կար – միր Մարդը որուն միջոցաւ կը յարաբերէր աստղերուն հետ :

« Աշխարհ պիտի իյնայ ոտքերուդ եւ դուն պիտի ըլլաս Ֆրանսացիներու կայսրը եւ Իտալիոյ թագաւորը, Տէր Հոլանտայի, Սպանիոյ, Փորթուկալի, Գերմանիոյ, ազատարար Լեհաստանի ... եւն.» յայտնած էր կարմիր Մարդը :

« Աշխարհ կը պատկանի Պոնափարթին կը խոստովանի Շաթօպրիան, ինչ որ աւերողը ժամանակ չէր ունեցած նուաճելու, իր համբաւը զայն կը յափշտակէ· երբ կ'ապրէր չէրցաւ ամբողջովին տիրանալ աշխարհին, երբ մեռաւ, աշխարհը իրը եղաւ : Ուզածիդ չափ բողոքէ, սեղունդները կ'անցնին առանց քեզ մտիկ ընելու»:

(Շարունակ՝ Քրափուշոյէն)

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ· ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Հա՛, երեք օտարականնե՞րն ալ կը հաչուէք, ըսաւ երիտասարդը թեթեւ մը խնդալով ... բայց անոնք հրաւիրեալ չէին ... ինքնակոչ հիւրեր էին զորս առաջին անգամ մը տեսնէինք թէ՛ մենք եւ թէ իմայիլ պէյ :

Այս խօսքերը այնքա՞ն բնական ու անկեղծ չեշտով մը ըսուած էին որ մտիկ ընողները չկրցան իրենց զարմանքը զսպել :

— Ինքնակոչ հիւրը դիշերը կը մնա՞յ եւ նոյն իսկ եթէ մնալ ուզէ՝ տանտէրը դինքը կ'ընդունի՞, հարցուց քոմիսէրը, այդ ի՞նչ տարօրինակ խօսքեր կ'ընես ...

— Ձեզի պարզապէս եղելութիւնը եւ ճշմարտութիւնը կ'ըսեմ, չարունակեց երիտասարդը : Իմայիլ պէյին երբ որ հարցուցի այդ անծանօթ մարդերու մասին՝ ըսաւ թէ ինքն ալ չի գիտեր ո՛վ ըլլալին ... կ'երեւայ որ Խիրնէէն կուգան եղեր եւ հազարապետ Սայիտ Պէյին յանձնարարուեր են· այս պատճառաւ մեր բարեկամն ալ չէ մերժեր զիրենք հիւրընկալել, մանաւանդ որ ըսեր են թէ մէկ դիշեր միայն պիտի մնան ու մեկնին :

— Ո՞ւր են այդ մարդիկը, հարցուց Ահմէտ Ջավուշ :

— Վերը, իրենց սենեակ ըլլալու են, առաւօտնէ ի վեր տակաւին չերեւցան ...:

— Ի՞նչպէս, կէսօրը երկու ժամ կ'անցնի արդէն եւ տակաւին իրենց սենեակէն դուրս չե՞ն ելած ... չբացի՞ք մէյ մը նայելու :

— Երկու անգամ գացի՞նք, դուռը խառնեցինք, տեսանք որ ներսէն կղպած էր եւ խորհեցանք որ չատ յոգնած ըլլալով տակաւին քունի մէջ են :

— Իսկ միւս երկու հրաւիրեալները ո՛ւր են ...

— Ներսի սենեակը Թավլու կը խաղան ... կ'ուզե՞ք որ զիրենք կանչեմ:

— Չէ՛, հարկ չկայ, պատասխանեց քոմիսէրը, մենք արդէն պաշտօն ունինք տան ամէն կողմը խուզարկելու, հետեւաբար իրենց ալ հանդիպելու առիթը պիտի ունենանք :

Փոքրիկ խումբը կամաց կամաց մտած էր բակին մէջ, հետզհետէ սիրտ առնելով եւ տեսնելով որ անմիջական վտանգ մը չսպառնար :

— Հիւսէին Ջավուշ, ըսաւ ոստիկանապետը, իր ոստիկաններէն մէկուն դառնալով, այս մարդը դուրս հանէ եւ ոստիկաններուն յանձնէ, որպէս զի պահակատնոց տանին ու բանտարկեն, մինչեւ որ մեր խուզարկութիւնը աւարտի ու վերադառնք : Թող լաւ ուշադրութիւն ընեն ճամբան ...

— Բայց, բողոքեց երիտասարդը, է՛ֆէնտի ի՞նչ է իմ յանցանքս, թողէ՛ք որ դործիս երթամ ...

— Պէտք է որ նախ հարցաքննութեան ենթարկուիս, պատասխանեց ոստիկանապետը խիստ ձայնով մը, մեւնոյն ատեն դաժան նայուածք մը ուղղելով անոր եւ լեսին :

— Շատ աղէկ· ինչպէս որ հրաման կ'ընէք, կըմկըմաց երիտասարդը եւ ամենայն հնազանդութեամբ թոյլ տուաւ որ Ջավուշը զինքը դուրս տանի :

— Այս դործին իմ խելքս չի հասնիր, մոլոտաց Ահմէտ Ջավուշ քովինն տակէն :

Խումբը զգուշաւորութեամբ յառաջացաւ : Բակին վրայ չորս դռներ կ'երեւային՝ երկուքը աջակողմը եւ երկուքը ձախակողմը : Աջակողմի սենեակները պարապ էին :

Ոստիկանապետը իր մարդերով ուղղուեցաւ ձախ կողմի երկրորդ դրան ու բացաւ զայն : Երկու հոգի դեռինը հաստ գորգի մը վրայ ծալապատիկ նստած, Թավլու կը խաղային : Մէկ կողմերնին կրակարան դրուած էր· իսկ միւս կողմը օդիի ափսէ մը, մէկ քանի սովորական աղանդերներով, Թավլու խաղացողները դրան բացուիլը եւ ոստիկանական պաշտօնեաներու ներս մտնելը տեսնելով՝ թողին խաղը դադրեցուցին, ոտքի ելան, յարդանօք թէմէնեան մը ըրին եւ կեցան :

— Ի՞նչ կ'ընէք հոս, հարցուց ոստիկանապետը խստութեամբ :

— Թավլու կը խաղանք, է՛ֆէնտի, պատասխանեց իրենցմէ մին :

Ինչ մը առաջուան երիտասարդին եղած հարցուփորձը հոս ալ կրկնուեցաւ եւ զէթէ նոյն պատասխանները տրուեցան : Երկու մարդիկը Իսմայիլ պէյի հիւրեանոցին էին : Չէին ճանչնար զիրենք անծանօթները որոնք խոխրնէէն եկած էի, ըստ իրենց յայտարարութեան, կան քիչ առաջ տանի դռնէն ներս մտած էին առանց դիտնալու եւ թէ պատասխանեցին չէին առած : Վերջապէս քիչ փոխոխութեամբ զրեթէ այն պատմութիւնը զոր երիտասարդը :

— Այս մարդիկն ալ դուրս հանեցէք ոստիկաններուն յանձնեցէք, որպէսզի պահականոց տանին ու բանտարկեն, ըսաւ ոստիկանապետը իր չուրջիններուն :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(200 Շար·)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՀԱՐՑԱՐԱՆ

Ե. Ա. ՊԱՊՈՅԱՆ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԿՈԼԵԿՏԻՎԻ

Գիրքը հրատարակված է ՀԱՀ Կենտկոմի կուսակցական պատմության ինստիտուտի կողմից։ Հեղինակը հարցարանի մեջ ներառել է հայ պատմագրության մեջ ամենից շատ քննարկված հարցերը, որոնք ուսանողների մոտ հաճախ հարցեր են առաջացնում։ Հարցերի պատասխանները հեղինակը հիմնականում տվել է ըստ հայ պատմագրության ներկայացուցիչների տեսակետների։ Գրքի վերջում տրված է օգտագործված գրականության ցանկը։

Գինը 1 ռ. 50 կ.

Գրքերը կարելի է ստանալ «Սովետահայաստան» հրատարակչության գրախանութներից։

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԴԱՐԱՆԱՑՈՒ ԴԱՐԸ

Միմոյի դարի սկզբներին Ղարաբաղի մելիքությունների միջև ընդհարումները հաճախացան։ Ամեն մի մելիք ձգտում էր ընդարձակել իր տիրույթները։ Ամենից ուժեղ էր Գյուլիստանի մելիքությունը։ Մելիք Շահնազարը ձգտում էր ամբողջ Ղարաբաղը իր իշխանության տակ առնել։ Նա ամրացրեց Գյուլիստանի ամրությունները, ստեղծեց հզոր զորք։ Մելիք Շահնազարի մահից հետո (1797 թ.) նրա որդիները՝ Ֆրիդունը և Ավանը, շարունակեցին հոր քաղաքականությունը։ Ավանը ամուսնացավ Վարանդայի մելիքության իշխանուհի Ջանհասի հետ։ Ջանհասը Ավանի մահից հետո (1805 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Ջանհասի միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Վարանդայի մելիքության մեծ մասը։ Ջանհասը Մեհրաբ խանի մահից հետո (1806 թ.) ամուսնացավ Գանձակի խանի որդի Ջավադ խանի հետ։ Ջանհասի միջոցով Ջավադ խանը ձեռք բերեց Վարանդայի մելիքության մեծ մասը։ Ջավադ խանը Ջանհասի մահից հետո (1807 թ.) ամուսնացավ Գյուլիստանի մելիքության իշխանուհի Դարանացու հետ։ Դարանացին Ջավադ խանի մահից հետո (1808 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1809 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1810 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1811 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1812 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1813 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1814 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1815 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1816 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1817 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1818 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1819 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1820 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1821 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1822 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1823 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1824 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1825 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1826 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1827 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1828 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1829 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1830 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1831 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1832 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1833 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1834 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1835 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1836 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1837 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1838 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1839 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1840 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1841 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1842 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1843 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1844 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1845 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1846 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1847 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1848 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1849 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1850 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1851 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1852 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1853 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1854 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1855 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1856 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1857 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1858 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1859 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1860 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1861 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1862 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1863 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1864 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1865 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1866 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1867 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1868 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1869 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1870 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1871 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1872 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1873 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1874 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1875 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1876 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1877 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1878 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1879 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1880 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1881 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1882 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1883 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1884 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1885 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1886 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1887 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1888 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1889 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1890 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1891 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1892 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1893 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1894 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1895 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1896 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1897 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1898 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1899 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1900 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1901 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1902 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1903 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1904 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1905 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1906 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1907 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1908 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1909 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1910 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1911 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1912 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1913 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1914 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1915 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1916 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1917 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1918 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1919 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1920 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1921 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1922 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1923 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1924 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1925 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1926 թ.) ամուսնացավ Ղարաբաղի խանի որդի Մեհրաբ խանի հետ։ Դարանացու միջոցով Մեհրաբ խանը ձեռք բերեց Գյուլիստանի մելիքության մեծ մասը։ Դարանացին Մեհրաբ խանի մահից հետո (1927 թ.

Օրեր եւ Ժամեր

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՆԱՉ տօնին առթիւ քղ – քատարը փակ ըլլալով Ուրբաթ եւ Շա – բաթ, *ՅԱՌԱՋ* լոյս չի տեսներ : Մեր յա– ջորդ թիւը՝ երեքշաբթի Օգոստոս 19 : Խմբագրատունը փակ է Ուրբաթ եւ Շա – բաթ :

ՓԱՐԻԶԻ Ս· ՅՈՎՀ· ՄԿՐՏԻՉ

Երկուշաբթի, 18 Օգոստ· յիշատակ է Մեռելոց : Ժամը 10ին կը մատուցուի պա– տարագ եւ յաւարտ պատարագի կը կա – տարուի հոգեհանգիստ վասն հանգուցեալ– ներուն :

×

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, rue Thouin - PARIS 5e

Այս կիրակի վերափոխում Հայրապետա– կան ճայնաւոր պատարագ, Անդաստան եւ Խաղողօրհնէք ժամը 10·30ին :

Կը պատարագէ ԿԻՒՐԵՂ ԵՊՍ· ՋՈՀ – ՐԱՊԵԱՆ :

Երկուշաբթի Մեռելոց, ճայնաւոր պա – տարագ հանգուցեալներու ժամը 10·30 – ին :

ՆՈՒԷՐ

Պ· Վարդան Զպուքճեան ի յիշատակ իր կնոջ մահուան քառասունքին առթիւ 50 ֆրանք կը նուիրէ Ալֆորվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէին : (Տառանալ «Յառաջ»էն) :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս· Գրիգոր – Լուսաւորիչ եկե – ղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալու – թեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները·

Ազատուհի Գամէր Տէր – Վարդանեան իրենց զաւկին ամուսնութեան առթիւ 10, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Մխիթիք տասը, Արուսեակ Նաղարեան հինգ Տիկին Էլիզ Ծովիկեանի յուղարկաւորութեան առթիւ Հայկ Ֆրէնկեան, Խ· Նալպանտեան, Ե· Տօրումեան քսանական, Ա· Թէքէեան, Ն· Գիւլեան, Վ· Փափազեան տասնական :

Վարդան Եփրէմեանի յուղարկաւորու – թեան առթիւ· — Ց· Յովհաննան, Պ· Վա– րոյեան, Յ· Գիւտղեան քսանական, Մ· Քիւրքչեան, Ա· Վանոյեան, Թ· Մարկոս– եան, Պ· Տիրատուրեան, Յովհ· Տէր – Վարդանեան տասնական :

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Տօլպաչեան չի – նուէրեան ֆոնտին՝ քսան ֆրանք :

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հ· Ց· Դ· Պուլվար Օտտոյի Վռամեան ենթակոմիտէի բոլոր ընկերնե – րը իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Այրի Տիկին Մ· Դաւիթեանի, Տէր եւ Տիկին Թորգոմ Դաւիթեանի եւ – րենց զաւակներուն եւ ընտանեկան պա– րագաներուն, «Վռամեանի» լաւագոյն եւ հաւատարիմ ընկերներէն ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ յանկարծական մահուան առթիւ :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

POUR TOUS SERVICES
ASSISTANCE PASSAGERS,
EMBARQUEMENT
DEBARQUEMENT
A

Marseille

ՄԱՐՍԷՅԼ հասնող կամ Մարսէյ– լէն մեկնող ճամբորդներու բոլոր օժանդակութեանց համար նաեւ· — Տոմսերու գնումի եւ վերապահու– մի, անհատ կամ խումբ

Pour Réservation et Billets
groupes et individuels
Toutes destinations y compris
L'ARMENIE
par Mer — par Air et en voyage organisé

Contactez

Jacques CHELELEKIAN

Lundi, Mercredi, Vendredi
de midi à 14 heures
MARSEILLE 48-26-26

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՑՂՈՒԹԵԱՆ

Ֆոյերու զպրոցի արձանագրութիւնները սկսած են : Կ'ընդունուին չորսէն 12 տա– րեկան աղջիկները, ցերեկօթիկ եւ դիշերօ– թիկ, զպրոցը կը հետեւի պետական ուս – մանց, ինչպէս նաեւ հայերէնի դասաւան– դութեան :

Ծանօթութեանց համար դիմել վարչու– թեան, ամէն օր բացի կիրակիէ :

73, Ավ· Հաւրի Պարպիւս,
95, Առնուվիլ լէ Կոնէս :

(Շոգեկառք առնել կար տիւ Նոռէն) :

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՄԱՐՍԷՅԼ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ Հ· Բ· Ը· Միութեան Մարսէյլի գրասենեակը (7 Րիւ Բարէր) ամառուան եղանակի առթիւ փակ պիտի մնայ Օգոստ· 8էն մինչեւ 0 – գոստոս 18:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի ար– ձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն ա– նոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկ – ները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Պուլվար տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի
Հեռաձայն 927-01-72:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՍԵՒՐԸ

Բացուած են 1969 – 1970 ուսում– նական տարեշրջանին արձանա– գրութիւնները :

Ծնողքներ, որոնք կը փափաքին ի – րենց զաւակները արձանագրել, փու– թով դիմեն վարժարանին տեսչու – թեան, գրաւոր կամ անձամբ :

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի, պետական ուսումնական ամբողջա – կան ծրագիրը (մոտէրնը) Շրդ դա – սարանէն սկսեալ (10 տարեկան):

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրու – թիւ առնել, գրաւոր կամ հեռաձայ – նով : Հեռ· 027-18-28

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

RESTAURANT

LE

Piment Rouge

20, Rue Beauveau, 20
MARSEILLE (IER) (Opéra)
Téléphone : 33-19-84

Ա ր դ ի ա կ ա ն ճ ա շ ա ր ա ն
որ կը սպասէ ձեր այցելութեան

— Հաճելի մթնոլորտ —
Արեւելեան համով ճաշեր
Խոհարարապետ՝ ՃՕՇԿՈՒՆ – ՈՐԴԻ

Ամէն օր՝ չամփուրով խորոված
եւ տէօներ – խորոված

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարե – կան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին :

×

Ֆրանսահայ Կապ· Խաչի Լիոնի մաս – նաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նո – յեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս: Գաղինօ տը Շարպոնիէրի չքեղ սրահնե – րուն մէջ:

×

ԿՈՄԻՏԱՍ վարդապետի ծննդեան հա – րիւրամեակը կը կատարուի համագաղու– թային մեծ չուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, կիրակի օր :

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւն– ներէն, նկատի ունենալ այս թուականը:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Հ. Յ. Դ. ՔԱՆԳԱՐԱՆԸ

Օգոստոս ամսուան ընթացքին բաց պի– տի ըլլայ Ե· եւ Շբ· օրերը ժամը 16–19:

ԺՐՆԵԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻ ՕՇՈՒԻՐԸ

14 Սեպտեմբեր 1969, կիրակի, Ս· Գա– տարագէն յետոյ կազմակերպուած է մա– նաւոր ճաշ մը օտար հրաւիրեալներուն համար : Իսկ նոյն երեկոյեան դարձեալ ճաշ մը մի միայն Հայերուն համար : Ճա– շակինն է իւրաքանչիւր անձի համար 35 ղուինեական Ֆրանք : Մասնակցիլ փա– փաքողները այժմէն կրնան արձանագրը – ուիլ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ դիւանը՝ մինչեւ Սեպտեմբեր 3: (15 Րիւ ժան կու– ժօն, Փարիզ 8րդ: Հեռ· 359–67–03):

ԴԻՒԱՆ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
ԵՒ ՆՈՒՊԱՐ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Ինչպէս ամէն տարի, ամառուան եղա– նակին առթիւ Միութեան «նուպար» մա – տենադարանը փակ պիտի մնայ Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբաց– ուի Երկուշաբթի, 1 Սեպտ· 1969ին :

Բացառաբար, այս տարի Միութեան Փարիզի գրասենեակն ալ փակ պիտի մը – նայ նոյն Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբացուի Երկուշաբթի, 1 Սեպ– տեմբեր 1969ին: Կը խնդրուի նկատ ու – նենալ :

ԴԻՒԱՆ

Հ· Բ· Ը· Միութեան Երդոպայի
Կեդր· Յանձնաժողովի

ԱՐԻՒՆՈՍ ԷՋԵՐ

ԵՒ

ԱՊՐԻԼ 11-24, 1915

Հեղինակ

ՄԵՍՐՈՊ ՏԷՐ – ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Բ· տպագրութիւնը սպառելու վրայ է: Դիմել՝ Հրանտ – Սամուէլի, Բալու – եանի (Փարիզ), Շերիկեանի (Մարսէյլ), գրատուները եւ հեղինակին մօտ —

77, Ռիւ Ռոպէր Տիւփոն, 92 Անիէր,
Հեռաձայն՝ 733 – 11–00 :

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ի ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU · 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalarac

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » Ի

32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱՓ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
19
ՕԳՈՍՏՈՍ
MARDI
19 AOUT
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11590 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE — No 11.590

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՏԴԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Բ.

Շարունակելով Սփիւռքահայ Երիտասարդական Միութիւններու մասին իր խմբագրականը, Սովետական Հայաստան (թիւ 5, Մայիս 1969) կը շեշտէ թէ «ամբողջ տարագիր Հայութեան, մասնաւորապէս նրա երիտասարդ սերնդի ոգեշնչման, հայրենասիրութեան, ազգային հպարտութեան զգացումի ամենազօրաւոր աղբիւրն է հանդիսանում վերածնուած, օրէցօր առաջադիմող ու ծաղկող հայրենիքը: Հայրենիքը ապագայի նկատմամբ հաւատ եւ յոյս է ներշնչում իր տարագիր զաւակներին, լրջօրէն մտահոգուած է նրա ճակատագրով»:

Հետեւաբար նոր սերունդը պէտք է ոգեշնչել հայրենի իրականութեամբ, անոր մէջ դաստիարակել ջերմ սէր եւ նուիրուածութիւն դէպի հայրենիքը՝ «աշխարհով մէկ ցրուած Հայութեան յոյսն ու ապաւէնը»:

Սփիւռքի եւ հայրենիքի երիտասարդական կազմակերպութեանց միջեւ փոխադարձ սերտ յարաբերութիւններ պէտք է ստեղծել, փոխ-այցելութիւններ կազմակերպել:

Ս. Հայաստան ուրախ է, որ սփիւռքահայ բազմաթիւ առաջաւոր երիտասարդական միութիւններու ղեկավարները խորապէս ըմբռներ են իրենց պարտականութիւնը եւ ջանք չեն խնայեր սերտացնելու կապերը հայրենիքին եւ անոր երիտասարդութեան հետ:

Ատոնց շարքին կը յիշէ Պուէնոս Այրէսի Բարեգործականի Երիտասարդական Լիգան, Լիբանանահայ Նոր Սերունդը, Եգիպտահայ առաջաւոր Երիտ. Միութիւնները, Ֆրանսահայ Ժաֆը, Հալէպի Նոր Սերունդ Մշակութային Միութիւնը, եւն:

Խմբագիրը դժգոհ է սակայն, որ «դժբախտաբար սփիւռքահայ ոչ բոլոր երիտ. միութիւններն ու ակումբներն են, որ իրենց գործունէութեան մէջ հաշուի են առնում այդ կարեւորագոյն գործօնի դերը աճող սերնդի հայապահպանման համար մղուող պայքարում»:

Կան երիս. Միութիւններ, ակումբներ եւ համախմբումներ, որոնք «գործում են գաղթօջախների հասարակական, ազգային կեանքից մէկուսացած, պարփակուած իրենց կեղեւի մէջ, սահմանափակուած միայն նեղ մարզական հարցերով ու ժամանցով»:

Ասոնք չեն կրնար ամուր եւ յուսալի պատնէշ դառնալ նոր սերունդին սպառնացող ուծացմաչ ու այլասերման վտանգին հանդէպ: «Այլեւս չեն կարող դառնալ գաղթօջախների համար ազգ. կադրերի պատրաստման դարբնոց»:

Մարգարէ ըլալու պէտք չկայ հասկնալու համար թէ որո՞նց կ՝ակնարկէ Ս. Հայաստան:

«Պէտք է ասել, որ որոշ երիտ. միութիւնների այդպիսի սահմանափակ եւ ոչ նպատակասլաց գործունէութիւնը ամէնից առաջ սփիւռքահայ յետադիմական ուժերի հայրենադաւ քաղաքականութեաչ արդիւնք է»:

«Հայրենիքի» եւ իր վարչաձեւի նկատմամբ «թշնամաբար տրամադրուած ուժերը» թէեւ իրենց մամուլով կ՝ազմկեն եղեր թէ երիտասարդութիւնը հայրենասիրական ոգիով կը դաստիարակեն, «գործնականում այդ սերնդի մէջ ատելութիւն ու թշնամանք են սերմանում դէպի հայրենիքը, նրա սոցիալական ու քաղաքական կարգերը, եւայլն»:

Մէջբերումներ կ՝ընէ ռամկավար թերթէ մը: Յետոյ կը շեշտէ թէ հայրենիքի երիտասարդութիւնն ու անոր կազմակերպութիւնները ժողովուրդի եւ կառավարութեան անսահման հոգատարութեամբ շրջապատուած են: Անոնք իրենց շարքերուն մէջ կը դաստիարակեն հայրենիքին եւ ժողովուրդին չահերուն նուիրուած ջերմ հայրենասէրներ, օրինակ հանդիսանալով սփիւռքահայ երիտասարդութեաչ համար:

«Մինչդե՛ռ վերջին շրջանում Դաշնակցութեան մամուլը յերիւրանքներ է տարածում սովետական երիտասարդութեան ու նրա կազմակերպութիւնների հասցէին, փորձում է դրանց զրպարտելու եւ վարկաբեկելու միջոցով արգելակներ ստեղծել մեր ժողովուրդի երկու հատուածների երիտասարդ սերնդի կապերի ու փոխյարաբերութիւնների սերտացման առջեւ»:

Ահա՛ թէ խորհրդայնացումէն շուրջ կէս դար ետք տակաւին ո՛րքաչ ատելութեամբ լեցուած են Երեւանի բոլշեւիկները հանդէպ Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Կոյր կը ձեւանան եւ չեն ուզեր տեսնել թէ ի՛նչ բարերար աշխատանք կը տանի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը սփիւռքի մէջ իր դրպրոցներով, մամուլով, պատանեկան, երիտասարդական եւ այլ ամէն կարգի կազմակերպութիւններով նոր սերունդի փրկութեան եւ հայապահպանման մարզին մէջ: Ո՛չ մէկ գնահատական խօսք այդ մասին: Սակայն սուտ ու յերիւրածոյ ակնարկութիւններով մտքերը պղտորելու կը ձգտին պարզապէս:

Հայապապանումը Դաշնակցութեան ծրագրի ամէնէն գլխաւոր ու կենսական նպատակներէն մէկը կը կազմէ: Եւ Սփիւռքի բոլոր կազմակերպութեանց շարքին առաջիչ տեղը կը գրաւէ իր ձեռնարկներով եւ ձեռք բերած արդիւնքներով:

Դաշնակցական մամուլը սովորութիւն չունի «յերիւրանքներ տարածել»ու: Իր քննադատութիւնները միշտ կը յենուն անհերքելի փաստերու վրայ:

Ս. Հայաստանի խմբագիրը իր յոյսը դրեր է «առաջադիմական, հայրենասիրական մամուլ»ին, ըսել կ՝ուզէ համայնավար – հնչակեան – ռամկավար թերթերուն վրայ, հայրենիքի երիտասարդութեաչ հետ կապերը սերտացնելու համար:

Եզրակացութիւն: «Գաղթօջախների բոլոր կազմակերպութիւնների, ազգային մարմինների, մամուլի եւ ամբողջ մտաւորականութեան հայրենասիրական պարտքն ու պարտականութիւնն է» հոգ տանիլ նոր սերունդի աճման ու դաստիարակութեաչ: Որովհետեւ «այսօրուայ երիտասարդները գաղօջախների վաղուայ ուսուցիչներն են, հասարակական ու մըշակութային գործիչները»:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ

ՓՈՄՓԻՏՈՒԻ ՃԱՌԸ

Ուրբաթ օր, Այաչիոյի մէջ, նախագահ Փոմփիտու կ՝արտասանէր իր առաջին պաշտօնական ճառը, ընտրութենէն ի վեր: Առիթն էր՝ Նափոլէոնի ծննդեան երկու հարիւրամեակը, զոր նախագահը ոգեկոչեց խանդավառ Քորսիքացիներու ներկայութեան: «Նափոլէոնի հանճարը կը տիրապետէ մեր պատմութեան ինչպէս եւ կը նախապատկերացնէ Եւրոպայի ապագան» չեշտեց նախագահ Փոմփիտու, երկարօրէն յիշատակելէ ետք կայսեր կենսագրականին գլխաւոր գրուագները:

«Կեդրոնացնող, միացնող, Նափոլէոնն է նաեւ հաշտեցնող: Է՛ Քոնքորտայով որ վերջ կը դնէ կրօնական պատերազմներուն եւ կը վերահաստատէ Եկեղեցին թէ իր միասնականութեան մէջ, եւ թէ իր կապերուն Պետութեան հետ, մինչ նոյնանման տրամադրութիւններու որդեգրումը բողոքական եւ հրեայ յարանուանութեանց համար, ցոյց կուտայ թէ վերադարձ չկայ հին վարչաձեւին եւ թէ բոլոր Ֆրանսացիները հաւասար են օրէնքին առջեւ»: Փոմփիտու կը յիշէ թէ Նափոլէոնի կը պարտինք կենսականը մեր հիմնարկութեանց, որոնք դարերու բնթացքին եւ հակառակ անհրաժեշտ յեղաշրջումներու, մեր երկրին կառոյցը կը կազմեն տակաւին: Ինք է որ, կ՝ըսէ Փոմփիտու, ստիպեց Ֆրանսացիներուն, պառակտուած, եւ մէկը միւսէն կտրուած Յեղափոխութեան պատճառով, որ՝ ոչ թէ մոռնան իրենց բաժանումները այլ՝ տիրապետեն անոնց եւ վերաշինեն ազգ. միութիւնը: «Եւ այդ պատճառով, կը շարունակէ նախագահը, այսօր, այս քաղաքին մէջ ուր ծնած է, այս կղզիին մէջ, որուն փառքն է, Հանրապետութեան նախագահը, կ՝ոգեկոչէ կայսեր յիշատակը, վասնզի մեր փառքերը միայն Ֆրանսայի կը պատկանին, եւ աւելի փառաւոր ա-նուն չկայ քան Նափոլէոնի անունը»: Ու նախագահը կ՝եզրակացնէ .— «Կը բաւէ հաւատարիմ մնալ այն յանձնարարութեանց զորս Նափոլէոն ըրաւ Ֆրանսացի ժողովուրդին եւ զորս կը գտնենք հրաժարման թուղթին տակ, 1815 Յունիս 22ին, Էլիզէի պալատը .— «Միացէ՛ք, բոլորդ հանրային փրկութեան եւ անկախ ազգ մը մնալու համար»:

Փոմփիտու ելոյթ մը ունեցած է նաեւ քաղաքապետարանը եւ այդ առթիւ յայտնած է թէ նպաստաւոր է Քորսիքայի մէկ յատուկ վարչական կառոյցի գաղափարին:

ԻՐԼԱՆՏԱ

ՄԵՌԵԱԼ ԵՒ ՎԻՐԱՒՈՐ ԿԱԹՈԼԻԿՆԵՐՈՒ ՀԱԼԱԾԱՆՔԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Լոնտոնտէրիէն ետք Պելֆասթ կռիւի դաշտի վերածուած էր երկու օր առաջ: Հրկիզուած տուներ, քարուքանդ շէնքեր, մեռեալներ եւ հարիւրաւոր վիրաւորներ: Կաթոզիկէները կը շարունակեն սարսափի մէջ ապրիլ, մինչ բրիտանական բանակը կողմերը բաժնած է ու առժամեայ զինադուլ մը կը տիրէ:

Հիւսիսային Իրլանտան, որուն մայրաքաղաքն է Պելֆասթ, մաս կը կազմէ բրիտանական միապետութեան, իսկ հարաւը (մայրաքաղաք Տըպլին) ազատ պետութիւն մըն է՝ Իրլանտայի Հանրապետութիւն (Էյր): Այդ իսկ պատճառով Անգլիոյ կը մնայ խաղաղութիւնը պահպանել հիւսիսայիչ բաժնին մէջ: Այդ մասը, մեծամասնութեամբ բողոքական, տեւականօրէն բախումներու բեմ հանդիսացած է եւ քաղաքացիական կռիւներու: Միշտ հալածուած, կաթոզիկէ փոքրամասնութիւնը աշխատանք չի գտներ, բնակարան չի գտներ եւ ենթակայ է խտրականութեան:

Վերջին բախումներն ալ որ սկսան Լոնտոնտէրի եւ հասաչ Պելֆասթ իրենց ծագումն ունեցան բողոքականներու մէկ ցոյցով: Ասոնք, ինչպէս գրեցինք, կը տօնէին Ժաք Բ. կաթոզիկէ թագաւորին պարտութեան տարեդարձը:

Ներկայիս անգլիական զօրքը չէզոք զօտի մը ստեղծած է երկու համայնքներուն միջեւ, բայց հարցերը չեն լուծուած: «Զուգահեռ» ոստիկանութիւն մը, բաղկացած բողոքական կամաւորներէ աւելի սարսափ կը տարածէ: Հրդեհները մարելն իսկ անկարելի դարձած է, քանի բողոքական հրշէջները կը մերժեն կաթոզիկէ թաղերը երթալ: Առաջին հաշուեկշիռով ութ մեռեալ եւ 350 վիրաւոր կար:

× Պրաւդա կաթոզիկէներու դատը կը պաշտպանէ, Իրլանտայի արիւնալի բախումներուն մէջ տեսնելով «բրիտանական կառավարութեան աշխարհակալ քաղաքականութիւնը հիւսիսային Իրլանտայի մէջ»: Չինաստան ալ Անգլիան կը մեղադրէ, եւ առաջիչ անգամ ըլլալով է որ հարցի մը շուրջ Մոսկուա եւ Փեքին համաձայն են: Պապը իր կիրակնօրեայ քարոզը նուիրած է Իրլանտայի դէպքերուն, ցաւ յայտնելով որ կրօնական հարցեր կրնաչ կռիւներու պատճառ դառնալ:

Ամէն պարագայի մէջ, բոլորն ալ այն վախն ունին թէ ներկայ խաղաղ մթնոլորտը շատ առժամեայ բնոյթ ունի:

ՔԱՓ

ՊԼԱՅՊԵՐԿ ՄԵՌԱՒ

Պլայպերկի մահը սովորակաչ մահ մը չըլլալով, համայն աշխարհ, ուրիշ հոգեր մոռցած այս մասին կը խօսի:

Տոքթ. Պլայպերկ Քափի այն հիւանդն է որ առաջին անգամ կ՝ենթարկուէր սիրտի փոխարկումի գործողութեան, 1968 Յունուարին Տոքթ. Պարնարի կողմէ եւ կը մընար երիցագոյնը «նոր սիրտով» ապրողներու մէջ: 1968 Յունուարէն ի վեր Պլայպերկ զանազան առիթներով հիւանդանոց փոխադրուած էր, թոքերու եւ երիկամունքներու բարդութիւններու հետեւանքով, ամէն անգամ ալ յաջողած էր վերապրիլ: Այս անգամ սակայն, վիճակը շատ աւելի ծանր էր առաջին օրչ իսկ, «մերժումի» տագնապն ալ կարելի չէր ըլլար դարմանել ինչպէս ցարդ եղած էր: Այս մահը անգամ մը եւս հարցականի մը առջեւ կը դնէ բժշկութիւնը ու նաեւ մարդկութիւնը: Պէտք է՞ ընել այս սրտի փոխարկումները: Ցարդ, որքան ատեն որ Պլայպերկ կ՝ապրէր պատասխանաը դրական էր, բայց այսօր ամէն բան կըրկին խնդրոյ առարկայ է:

Իրաց ներկայ կացութեան մէջ Ֆրաչսացի կրօնաւոր մըն է՝ հայր Պուլոնեը, երիցագոյնը սրտի փոխարկումով ապրողներուն: 16 ամիս առաջ եղած է գործողութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱՍՐ եւ Աթասի (Սուրիա) գլուխ գլխի տեսակցութիւն մը ունեցան արաբական հարցերու շուրջ եւ յաջողեցան որոշում մը տալ արեւելեան ճակատի ամրապնդման համար, թէեւ ոչ մէկ մանրամասնութիւն կը տրուի այդ մասին:

ՌՈՒՄԱՆԻԱ դեսպանի փոխանակութիւն պիտի ընէ Իսրայէլի հետ, ինչ որ իր «անկախ» քաղաքականութեան մէկ նոր երեւոյթն է: Ծանօթ է որ վեց օրուան պատերազմէն ի վեր Խորհ. Միութիւնը եւ իր արբանեակները խզած են դիւանագիտական յարաբերութիւնները Իսրայէլի հետ եւ Ռումանիան ալ, ցարդ, պարզապէս դիւանագիտակաչ ներկայացուցիչ մը ունէր:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

ԵՒ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ

Ա.

ԽՄԲ.— Երեւանի Գրական Թերթը, Յուլիս 25ի իր թիւին մէջ հրատարակած է այս խիստ շահեկան յօդուածը, ուր կը պարզուին Յովհ. Թումանեանի վնռական տեսակէտները հայերէնի ուղղագրութեան մասին :

Յովհաննէս Թումանեանին, նրա կեանքի գրեթէ ամբողջ ընթացքում, յուզել են հայերէնի ուղղագրութեան հարցերը : Բանաստեղծը այս դէպքում եւս ունեցել է իր յստակ տեսակէտը, որի հիմքում ընկած է եղել լեզուական – ուղղագրական հարցերի նկատմամբ խիստ գիտական մօտեցումը :

Ինչպէս ամէն մի լեզուի ուղղագրութիւն, այնպէս էլ հայերէնինը անցեալում ունեցել է անմիօրինակութեան դէպքեր, ուստի եւ վիճելի կէտեր : Դեռեւս միջնադարում է հայերէնի ուղղագրութիւնը տարակարծութիւնների առիթ տուել: 19րդ դարի վերջում եւ 20րդ դարի սկզբում այդ կարգի վէճերը հրապարակային բնոյթ ստացան :

Վէճերը սովորաբար վերաբերում էին հայերէնի դասական ուղղագրութեան սահմաններում կատարուող այս կամ այն առանձին ճշդումներին, որոնք պայմանաւորուած էին աշխարհաբարի առանձնայատկութիւններով :

Ցիշեալ շրջանում ուղղագրական հարցերի մասին գրելիս գործածում էին ՀԻՆ կամ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՆՈՐ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ անուանումները, որոնք սակայն պէտք չէ շփոթեցնեն այսօրուայ ընթերցողին, քանի որ բոլոր դէպքերում «հինն» ու «նորը» մնում էին դասական ուղղագրութեան սահմաններում : Այլ խօսքով, «նոր» ուղղագրութեամբ գրողները եւ «հինը» խախտողները դարձեալ գրում էին դասական ուղղագրութեամբ՝ միայն վերջիններս նրանում մասնաւոր ճշդումներ էին կատարում : Օրինակ, եթէ մէկը գրում էր ՅՕՐԻՆԻԱԾՔ, սա համարում էին նոր ուղղագրութիւն, աւանդական ուղղագրութեան խախտում, ճիշդ համարելով ՅՕՐԻՆՈՒԱԾՔը եւ ոչ մէկի մտքով էր անցնում գրել, ասենք, ՀՈՐԻՆՎԱԾՔ, որ այն ժամանակ անգրագիտութիւն կը համարուէր :

Թումանեանն այն համոզմանն է եղել, որ աշխարհաբարի առանձնայատկութիւնները հաշուի առնելով պէտք է կանոնաւորել հայերէնի ուղղագրութիւնը, ի հարկէ, դասական ուղղագրութեան ընդհանուր համակարգի պահպանմամբ : Նա մասնաւորապէս գտնում էր, որ կարելի է քննութեան հարց դարձնել որոշ աւելորդ դարձած տառերից ազատուելը (օրինակ՝ բառավերջում ա եւ ո ձայնաւորներից յետոյ, Յ տառը գրելը՝ ՏԸՂԱՅ, ԵՐԵԽԱՅ) : Թումանեանը մանաւանդ կարեւոր էր համարում ուղղագրական հնարաւոր միակերպութիւն ստեղծելը, միեւնոյն բառի կամ ձեւի զուգահեռ գրութիւներից ազատուելը :

Բայց ո՞վ պէտք է այն ժամանակ անէր այդ ամէնը : Վիճող կողմերը անզիջող էին : Երբեմն այս կամ այն ազգային հիմնարկութիւնն իր իրաւունքների սահմաններում փորձ էր անում ուղղագրական միօրինակութիւն սահմանել, ընդ որում, այդ բանն տրւում էր վիճող կողմերից մէկի կամ միւսի կարծիքի պաշտպանութեամբ, նայած տուեալ հիմնարկում կամ խորհրդում ո՛ր կարծիքն էր իշխում Թումանեանը կտրականապէս դէմ էր դուրս գալիս այդ կարգի որոշումներին եւ գտնում էր, որ հայերէնի ուղղագրութեան հարցերը պէտք է հրապարակով քննուեն եւ լուծուեն գիտական պատշաճ մակարդակով :

1910 թուականին «Մշակ»ում տրպագրուած մի յօդուածի մէջ խօսւում էր, որ Էջմիածնում մտադրութիւն կայ ուղղագրական պարտադիր կանոններ կազմելու, որոնք պէտք է բացառեն դասական ուղղագրութեան մէջ տարիների ընթացքում տարերայնօրէն մուծուած մի քանի աննշան նորութիւնները : Ընդ որում, այդ հրապարակուելիք կանոններով պէտք է առաջ նորդուէին հայկական դպրոցները : «Ուրախալի է եւ ցանկալի, — այդ առթիւ գրում էր Թումանեանը, — որ Հայոց ուսումնարաններում ընդունուած գրքերում եւ առհասարակ Հայոց գրականութեան մէջ լինի մի ուղղագրութիւն, բայց տարօրինակ է ու ցաւալի, որ դիտաւորութիւն կայ էդքան լուրջ մի գործ կարգադրել մի հապճեպ տնօրինութիւնով : Ուղղագրութիւնը գիտութիւն է եւ նրա դէմ կարելի է դուրս գալ կամ նրան փոխել միայն գիտութիւնով : Եւ ուրիշ բան էր, եթէ Էջմիածինը գիտական ու գրական մարդկանցից կազմած մի կաճառի ձեռքով քննելուց յետոյ անէր էդ տեսակ կարգադրութիւն» :

Ինչպէս տեսնում ենք, Թումանեանը շատ լուրջ է համարում ուղղագրական կանոնների մշակման հարցը, ուղղագրութեան միօրինակումը, թէեւ տուեալ դէպքում էլ խօսքը վերաբերում էր սոսկ դասական ուղղագրութեան սահմաններում կատարուելիք միօրինականացմանը :

Երբ նոյն թուականին Կովկասի Հայոց հրատարակչական ընկերութեան խմբագրական մասնաժողովը որոշում ընդունեց յօդուտ ՈՒ-ի (բառամիջում Վ լսուելիս ՈՒ գրել եւ ոչ թէ Ի կամ Վ), Թումանեանը դարձեալ բողոքեց, եւ բողոքի բովանդակութիւնը դարձեալ, նոյնն էր՝ «այդ չի կարող անել այս կամ այն պատահմունքով ընտրուած մասնաժողովը, այն էլ փողի հընչումով» :

Ռ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

(Շար.)

ՆԱՓՈԼԷՈՆ ԵՒ ԿԻՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Եգիպտոսի արեւը կ՚եռացնէ արիւնը : Պոնափարթ որ տարիներ հաւատարիմ մընացած էր Ժոզեֆինին, եւ մերժած էր ամէնէն գեղեցիկ կիներուն առաջարկը, կը հետեւի իր զօրավարներու օրինակին, որոնց տրամադրութեան տակ կը գտնուին եզնիկի աչքով Զերքեզուհիներ եւ վաւաշոտ ու ճարտար Եգիպտուհիներ : Պոնափարթ կը նախընտրէ սակայն գեղեցիկ Ֆրանսուհի մը, որուն ամուսինին, որ տեղակալ է, կը յանձնէ հեռաւոր պաշտօն մը, ազատ մնալու համար կնոջ հետ :

Փարիզի մէջ Ժոզեֆին կ՚ապրի Իփոլիթ Շարլի հետ ամուսնական կեանք մը : Միակ բաղձանքն է որ այդ անիծեալ Պոնափարթը ընդմիշտ կորսուի Եգիպտոսի աւազներուն մէջ : Օր մը, լուր կը ստանայ թէ Պոնափարթ սպաննուած է : Ժոզեֆին աւելի լայն տեղեկութիւններ կը հայցէ Պառասէն, որ կը հաստատէ լուրը : «Եթէ ճիշդ է, կը բացագանչէ Ժոզեֆին, այլեւս այսքան դժբախտ պիտի չըլլամ» :

Պոնափարթ սակայն մեռած չէ : Իմանալով երկրին խառնակ կացութիւնը, ճամբայ կ՚ելլէ, եւ խաբելով անգլիական նաւատորմին հսկողութիւնը, ոտք կը կոխէ Ֆրէժիւս : Ժոզեֆին կը սարսափի : Ի՞նչ ընել, որուն դիմել, Պառաս եւ Իփոլիթ կը մերժեն իրեն օգնել : Կը հասկնայ որ եթէ Պոնափարթ իրմէ բաժնուի, ինք պիտի դառնայ սովորական հանրային կին մը: Եւ ի գործ կը դնէ իր մարմնին կախարդանքները, Պոնափարթին մոռցնել տալու համար իր անցեալի անհաւատարմութիւնները :

Եւ սակայն եթէ երբեմն բոց մը կը բարձրանար իրենց սիրաբանութիւններէն, հին կրակը մարած էր այլեւս :

Պոնափարթ սկսաւ ուրիշ տեղեր փնտրռել այն հաճոյքը զոր Ժոզեֆին բաշխած էր ուրիշներուն: Իտալիայէն վերադարձին կենակցեցաւ Ճիուզեփփա Կրասինիի հետ, 27 տարեկան, բարձրահասակ եւ արձանակերպ երդչուհի մը: Փարիզի մէջ երկու տարի յարաբերեցաւ Օրիորդ Ժորժի հետ որ ողբերգակ դերասանուհի մըն էր, հլու մանկական բայց ճերմակ ու փարթամ մարմնի մը տէր :

Եւ վերջի վերջոյ 1795ի նիհար ու սովալլուկ զօրավարը կը հասնի իշխանութեան գագաթը, կը հռչակուի կայսը, եւ իր կինը Ժոզէֆին կը դառնայ կայսրուհի :

Այլեւս երկրի ամենակարող տէրը կրնայ ուզած կինը ունենալ: Իր քոյրը Քարոլին, եղբօրը կը ներկայացնէ 18ամեայ ամուսնալուծուած Էլէոնոր Տընիւէլը, երկարահասակ, ճկուն, բարեձեւ, սեւաչեայ : Նափոլէոն անոր վիլլա մը կը վարձէ Նէօյիի մէջ եւ յաճախ այցելութիւն կուտայ անոր : Եւ օր մըն ալ Էլէոնոր յղի կը մնայ : Ասիկա կ՚ըլայ յայտնութիւն մը, որովհետեւ ցարդ Նափոլէոն կը կարծէր թէ չի կրնար զաւակ ունենալ, Ժոզեֆին այդպէս հաւատացուցած էր իրեն :

Նափոլէոնի կեանքին մէջ մասնաւոր տեղ մը ունեցած է տիկին Տիւշաթէլ, գեղեցիկ խելացի եւ երաժիշտ : Ժոզեֆին ամէնէն շատ Տիկին Տիւշաթէլէն կը նախանձէր: Որովհետեւ այն հազուագիւտ կիներէն մէկն էր որ վայելած ըլլան Նափոլէոնի յարգանքը եւ համակրութիւնը :

ՄԱՐԻ ՎԱԼԷՎՍՔԱ, ԼԵՀ ԿՈՂԱԿԻՑԸ

1 Յունուար 1807ին, Վարշաւայի ճամբուն վրայ խուռներամ բազմութիւն մը կը սպասէ կայսեր, լեհ ժողովուրդը շատ բաներ կ՚ակնկալէ Ռուսիոյ դէմ պատերազմող յեղափոխութեան այս կայսրէն : Եւ ճիշդ կառքին քով, անիւներուն փակած, գիւղացիի հագուստով, երիտասարդ կին մը : «Բարի՛ եկաք, Տէր, հազար անգամ բարի եկաք այս հերոսներու հայրենիքը որ ձեզի կը սպասէ որպէսզի զայն վերականգնէք», կ՚ըսէ հեւալով : Կայսրը հաճոյքով կը դիտէ անոր գեղեցիկ դէմքը, մեղմ նայուածքը, եւ կառքին մէջ գտնուող ծաղկեփունջերէն մէկը կը նուիրէ :

Երբ Վարշաւա կը հասնին, Նափոլէոն կը փափաքի տեսնել անծանօթ կինը : Նրկարագրութիւնը կուտայ եւ անմիջապէս Լեհերը կը ճանչնան անծանօթուհին : Կինն է եօթանասունը անց, կոմս Վալէվսքիի, որուն հետ ամուսնացած է 16 տարեկանին: Մարի Վալեվսքա թունդ հայրենասէր մըն է, եւ միակ նպատակն է վերականգնած տեսնել Լեհաստանը :

Նափոլէոն կ՚ուզէ զայն տեսնել : Լեհ կառավարութեան առժամեայ պետը կը միջամտէ : Սակայն Մարի, որ առաքինի եւ մաքուր է, կը հասկնայ կայսեր հրաւէրին դրդապատճառը, եւ հաւատարիմ մնալու համար այն անձին, որուն անունը կը կրէ, կ՚որոշէ մերժել : Վալեվսքի կը հրամայէ որ Մարի ընդառաջ երթայ հրաւէրին : Եւ երիտասարդ կինը ճերմակ երկար շրջազգեստ մը հագած, առանց զարդի եւ գոհարեղէնի կը ներկայանայ

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Հրամանը կատարուեցաւ, առանց ռեւէ ընդդիմութեան :

— Այս ի՞նչ դառնուկի նման յեղափոխականներ են, դիտել տուաւ քօմիսէրներէն մին :

— Բուն գլխաւորները հիմա պիտի տեսնենք կարծեմ, պատասխանեց Ահմէտ Զավուշ :

— Օ՛ն, վերի յարկը ելլենք, ըսաւ ոստիկանապետը եւ ամէնքը միասին սանդուխէն վեր ելան :

Այս սանդուխը կ՚առաջնորդէր մեծկակ սրահ մը որուն աջ ու ձախ կողմերը սենեակներ կային՝ որոնց դուռները կը բացուէին այս սրահին վրայ :

Ոստիկանապետը՝ վեր հասնելով՝ իր մարդոց հետ ուղղուեցաւ դէպի ձախ կողմը գտնուած առաջին դուռը եւ խնձորակը դարձուց. դուռը չբացուեցաւ :

— Ներսէն կղպուած է, մրմռաց քովիններուն :

— Զարկէ՛ք, գուցէ կը բանան, դիտել տուաւ Ահմէտ Զավուշ, որ փորձեց դրան կղպանքէն ներսը դիտել, բայց որովհետեւ բանալին ծակին մէջն էր, բան մը չկրցաւ տեսնել :

Մէկ քանի անգամ ուժով հարուածներ տուին դրան : Ո՛չ մէկ պատասխան ստացան.

— Պէտք է դուռը կոտրել, վճռեց ոստիկանապետը.

— Ուստի զօրաւոր հարուած մը կարծեմ բաւական է դուռը խորտակելու համար, ըսաւ ոստիկան մը :

— Օ՛ն, փորձէ տեսնենք ...

Ոստիկանը որ լայն ուսերով ուժեղ ու յաղթանդամ մարդ մըն էր, մօտեցաւ դրան...: Նոյն միջոցին հրազէնի պայթումներ լսուեցան, որոնց յաջորդեցին աղմուկներ եւ իրարանցում պարտէզին կողմը :

Ամէնքը՝ շուարած իրարու նայեցան :

— Ինչ կ՚անցնի, գոչեց ոստիկանապետը՝ դէպի պարտէզին վրայ բացուող պատուհանը վազելով: Միւս անձերն ալ իրեն հետեւեցան :

Առաջին բանը որ նշմարեց ոստիկանապետը գետին տապալած երկու ոստիկաններ էին, որոնց քով փութացած էին իրենց ընկերները: Յետոյ տեսաւ նաեւ որ ուրիշ ոստիկաններ պարտէզին պատերէն վեր շուլլուելով դէպի դուրս կը խուժէին :

— Ի՞նձ եղաւ, ի՞նչ կայ պոռաց վերէն ոստիկանապետը վարը գտնուող մարդոց:

— Պէյ էֆէնտի, հոս կեցած էինք, բացատրեց ոստիկաններէն մէկը, երբ վերի պատուհաններէն մէկէն յանկարծ երկու մարդիկ պատուհանին քով գտնուող ծառին վրայէն պարտէզ սահեցան, բէվոլվէրը ձեռքերնին ու հոն մօտերը գտնուող երկու ոստիկաններուն վրայ կրակ ընելէ ետքը, ընդհանուր շփոթութենէ օգտուելով պատէն ցատքեցին ու փախան ..

— Շուտո՛վ ետեւնուն հալածեցէ՛ք, գոչեց ոստիկանապետը այլայլած, չըլլայ որ օձիքնին ազատեն ...:

— Արդէն հինգ վեց հոգի ետեւնուն գացին, ըսաւ ոստիկանը եւ չեմ կարծեր որ յաջողին փախչիլ ...:

— Ոստիկանները մեռա՞ծ են, հարցուց քօմիսէրներէն մին :

— Բարեբախտաբար ո՛չ, միայն վիրաւորուած են ու չեմ կարծեր որ իրենց ընդունած հարուածը մահացու ըլլայ ... :

— Կարծեմ մեզի բուն պէտք եղածները փախցուցինք, ըսաւ Ահմէտ Զավուշ գլուխը օրօրելով :

— Ի՞նչպէս կրնան փախչիլ քանի որ վեց եօթը հոգի զիրենք կը հալածեն, դիտել տուաւ ոստիկանապետը :

— Հիմա ջանանք որ միւսն ալ չի փախչի, ըսաւ ոստիկանութեան պաշտօնեան :

— Անիկա կ՚երեւայ որ այս սենեակին մէջ ամրացած է, պատասխանեց ոստիկանապետը ցոյց տալով դուռը զոր խորտակելու կը պատրաստուէին :

— Այո՛, բայց կրնայ նոյն ճամբով ինքն ալ կծիկը դնել :

Ոստիկանապետը իր քովը գտնուող անձերէն մին վար զրկեց, որպէսզի պարտէզին մէջ խիստ միջոցներ ձեռք առնեն, տունը գտնուած եօթերորդ անձը չի փախցնելու համար : Յետոյ ամէնքը կրկին մօտեցան փակ դրան :

Մէկ քանի աղմուկի զօրաւոր հարուածներէ ետքը, վերջապէս դուռը տեղի տուաւ ու կռնակին վրայ բացուեցաւ :

Ամէնքը ետ ետ քաշուեցան զգուշութեամբ, վախնալով որ ներսը գտնուողը դուցէ հրազէն կը պարպէ իրենց վրայ : Սակայն ոչ մէկ շարժում տեղի ունեցաւ սենեակին մէջ, որուն պատուհանին վարագոյրը, ինչպէս նաեւ փեղկերը գոցուած էին, այնպէս որ գրեթէ մթութիւն կը տիրէր ամէն կողմ :

Երբ տեսան որ անմիջական վտանգ մը չէր սպառնար իրենց՝ ոստիկանապետը, քօմիսէրները, Ահմէտ Զավուշ եւ երկու ոստիկան սենեակ մտան ու չորս կողմերնին նայելով սկսան կամաց կամաց յառաջանալ :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(201 Շար.)

պալատ :

Գիշերը հազիւ տուն վերադարձած կը ստանայ հետեւեալ երկտողը . « Միայն ձեզ տեսայ, միայն ձեզ է որ կ'ըղձամ : Աքաղ պատասխան մը տուէք հանդարտեցնելու համար անհամբեր խանդս : Ն.» Մարի պատասխան չի տար : Առանց բանալու ետ կը ղրկէ երկրորդ նամակ մը : Ճաշի հրաւէր մը նոյնպէս կը մերժուի անհանդստութեան պատճառաւ :

Լեհ իշխանները կը միջամտեն, կ'աղաչեն : Հայրենիքի ապագան կախում ունի Մարիի ձգած տպաւորութենէն աշխարհակալին վրայ : Հայրենիք , տառապա՛ծ հայրենիք ...

Մարի տեղի կուտայ : Ի՛նչ զոհողութիւներ պիտի չընէր հայրենիքի սիրոյն : Ճաշին ընթացքին Մարի նստած է Նափոլէոնի կողքին : Կը խօսակցին :

Յաջորդ օրը նոր նամակ . «Ո՛հ, ե-կուր, եկո՛ւր : Բոլոր բաղձանքներդ պիտի իրագործուին : Հայրենիքդ ինծի աւելի սիրելի պիտի ըլլայ , երբ պիտի գթաս որտիս : Ն.) :

Կարելի՞ է որ հայրենասէր կին մը դիմադրէ այսպիսի խոստումի մը : Եւ Մարի կ'ունենայ տեսակցութիւն մը կայսրին հետ, որ կը վերջանայ շատ խաղաղ ձեւով :

Կը խոստանայ կրկին գալ երկրորդ օրը : Մարի կը մտածէ հեռանալ : Ամուսինին կը գրէ նամակ մը : «Ես կրցայ անաղարտ դուրս գալ գիշերուան այցելութենէս : Սակայն հիմա գիտեմ թէ ինչ պիտի պատահի : Շատեր պիտի կարծեն թէ ես դասալիք մըն եմ : Անոնց պատասխանէ որ հայրենիքի համար զոհուելէ աւելի վեր բան մը կայ՝ խիղճը եւ համոզումներ, որոնք միայն զիս փրկեցին անձնասպանութենէ » :

Փոթորիկ մը ուրեմն, պայքար մը առաւ քինութեան եւ հայրենասիրութեան մի-ջեւ : Բայց ի՞նչ կ'ըսէ կնոջ սիրտը :

Եւ կրկին հանդիպում :

Այս անգամ Նափոլէոն կ'ունենայ աւելի բիրտ վարմունք մը, Մարի սարսափած կը նուաղի եւ արուն կ'օգտուի այդ տկարութենէն, բայց Նափոլէոն կը զղջայ շատ շուտ :

Կոմս Վալէվսքի կը բաժնուի ու կը հաստատուի իր կալուածներուն մէջ, եւ Մարի կուգայ կենակցիլ կայսրին հետ :

Նափոլէոն կ'ապրի երջանիկ օրեր, այս երիտասարդ , թարմ, գորովալի կնոջ ներկայութիւնը կը մեղմացնէ իր բրբտութիւնը : Եւ շատ կ'ուրախանայ երբ Մարի իրեն կը խոստովանի թէ իրենց յարաբերութիւնները անպտուղ չեն մնացած, եւ ինք յղի է :

Այս խօսքերը կը վճռեն Ժոզեֆինի ճակատագիրը, ուրեմն ինք կրնայ դահաժառանգ մը ունենալ :

Պէտք է ամուսնալուծուի : Այս որոշումը հարկաւ փլուզում կը պատճառէ Նափոլէոնի եւ Ժոզեֆինի հոգիին մէջ : Բայց անխուսափելի է :

Հիմա պէտք է գտնել կայսրուհի մը : Նախ կայ Ռուսիոյ Աղեքսանդր Ցարին քոյրը : Բայց պատասխանը ժխտական կրնայ ըլլալ : Կը մնայ Աւստրիան :

ՄԱՐԻ – ԼՈՒԻԶ, ԱՆՋԻՂ ԿԻՆԸ

Մարի – Լուիզ տասնութ տարեկան է , բայց զօրաւոր եւ առողջ կազմ ունի : Խարտեաշ, ճերմակ, հաճելի էգ մըն է : Սակայն կը սարսռայ երբ կ'իմանայ թէ պիտի ըլլայ ճիւաղին կինը : Որովհետեւ կեանքին ընթացքին իր շրջապատի բեր-նէն միայն անէծքներ լսած է իր երկրին այս թշնամիին դէմ : Սակայն քաղաքականութիւնը ունի պահանջներ որ կ'ան-տեսեն զգացումները : Եւ իչպէս կ'ըսէ Լինեի իշխանը . «Աւստրիան մինոթօրին նուիրեց գեղեցիկ երինջ մը » :

Ծնողքը կը պատուիրեն կոյր հնազանդութիւն ամուսնոյն կամքին եւ քմահաճոյքին : Եւ իրենց գիշերները այնքան ալ դէշ չեն անցնիր : Արուն զոհ է այս կոյս թարմ ու պարարտ մարմինը վայելելով , եւ էգը՝ զոհ է որ աշխարհի տիրոջ հաճոյքը եւ երջանկութիւնը իրմէ կախում ունին :

Եւ քանի մը ամիս ետք Մարի Լուիզ իր ծնողքին կը գրէ . «Որքա՛ն աւելի կը ճանչնամ զինք այնքան աւելի կը հաւնիմ, առինքնող ու քաշող բան մը ունի որուն դիմադրել անկարելի է » :

Եւ երբ կը ծնի զաւակ մը, սպասուած դահաժառանգը, Նափոլէոն որ լաւ ամուսին էր , կը դառնայ կատարեալ հայր :

Վերջ ի վերջոյ կը հասնին դէշ օրեր : Անկում , աքսոր : Մարի Լուիզ պիտի ուզէր թերեւս հետեւիլ ամուսինին, սակայն Մեթերնիխ արգելք կ'ըլլայ :

Երբ Էլպա կղզիին մէջ կը գտնուէր , միայն լեհ կողակիցը, Մարի Վալէվսքան կ'ուզէ քովը ապրիլ : Հետը կը բերէ Ա-լեքսանդրը , իրենց սիրոյ պտուղը : Ուաթերլօ չմեկնած, այս խոնարհ զաւկին ժըպիտը կ'ըլլայ իր վերջին մխիթարութիւնը :

Ահա Սէնթ – Հելէն կղզին :

Նափոլէոն 46 տարեկան է : Իր մտերիմներով շրջապատուած կը վերյիշէ անցեալը, կը խօսի կնոջ մասին եւ տուած վճիռները անգութ են եւ յաճախ անարդար, երբեմն ճիշդ :

« Սէրը ապուշութիւն մըն է զոր երկու անձեր կը գործեն»,

«Սէրը աւելի չարիք յառաջ կը բերէ , քան բարիք :

Սէնթ Հելէնի մէջ ալ քանի մը դեղուհիներ ճառագայթ մը բերին իր գորշ երկինքը լուսաւորելու համար :

Եւ իր առջեւ կը տողանցեն սիրուհիները, տկար ու համակերպող Մարի Լուիզը, անվախ ու զոհուող Մարի Վալեվսքան եւ բոլորէն վեր ու բոլորէն առաջ Ժոզեֆինը, որուն մասին կ'ընէ հետեւեալ յայտարարութիւնը . « Խորապէս սիրեցի զայն : Կին մըն էր, իսկական կին մը» :

ՓԻԷՐ ՏԸ ԿՈՌՍ

ԿԻՆԵՐ ՈՐ Ո՛Չ ԸՍԱԾ ԵՆ ՆԱՓՈԼԷՈՆԻ

Եղած են կիներ, որոնք զանազան պատճառներով, տեղի չեն տուած Նափոլէոնի քմահաճոյքին :

1) Թերեզիա տը Քապառիւս (Տիկին Թալիէն), որ իր ժամանակի գեղեցկագոյն կինը կը նկատուէր : Թերեզիա օգնեց երիտասարդ սպային , նոյնիսկ աշխատեցաւ որ ամուսնանայ Ժոզեֆինին հետ, եւ սակայն մերժեց անոր հոմանուհին ըլլալ, որովհետեւ կը պատկանէր Պառասին : Պառաս տասնեւչորս տարի հալածանք կրեց ու վերջ ի վերջոյ աքսորուեցաւ : Այս անգամ Թերեզիա կապուեցաւ ուրիշ մէկու մը, միշտ մերժելով Նափոլէոնի առաջարկները :

2) Տիկին Ռեքամիէ , գեղեցկագոյն կիներէն մէկը : Միշտ մերժեց կայսրին առաջարկները : Նափոլէոն վրէժը լուծեց անոր մտերիմ բարեկամուհի Մատամ տը Սթալը հալածանքի ենթարկելով եւ աքսորելով :

3) Տիկին Ռենեօ, նորէն գեղեցիկ կին մը : Նափոլէոն զայն անարգեց, բիրտ խօսքեր ըսաւ, սակայն տիկինը երբեք տեղի չտուաւ : Բայց ամուսինը որ շատ կարող մարդ էր երբեք չստացաւ ներքին գործոց նախարարի պաշտօնը :

4) Օրիորդ Պուրկուէն, դերասանուհի : Երբեք չէր ախորժեր Նափոլէոնէն , եւ միշտ մերժեց անոր առաջարկները : Ներքին գործոց նախարար Շափթալի հոմանուհին էր : Օր մը կանչել տուաւ աղջիկը : Ինք եւ Շափթալ կը գտնուէին դրասենեակի մը մէջ : Սպասաւոր մը իմացուց թէ Օրիորդ Պուրկուէն քովի սենեակը կը սպասէ :

— Թող մերկանայ, հրամայեց Նափոլէոն : Անմիջապէս Շափթալ հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն : Երկար ատեն թերթերը հալածեցին քաջ դերասանուհին :

5) Տիկին տը Պառալ , կը սիրէր երիտասարդ սպայ մը՝ Սեփթէօյ անունով : Փօլին Պոնափարթ կը սիրէր Սեփթէօյը, եւ Նափոլէօն կըղձար տիկինը : Փօլին տեսակցութիւն մը ունեցաւ Սեփթէօյին հետ, առանց արդիւնքի : Նափոլէօն դարպասեց Տիկինը առանց յաջողութեան : Միայն խեղճ սպան պատժուեցաւ : Ղըրկուեցաւ Սպանիա, ուր կռիւի մը ընթացքին կորսնցուց սրունքներէն մէկը : Յետագային երբ տիկին տը Պառալ այրիացաւ ամուսնացաւ Սեփթէօյին հետ :

6) Տիկին տը Շըվրէօզը, որ կը պատկանէր շատ հին եւ ազնուական ընտանիքի մը : Նափոլէոն աւելի զարնուած էր անոր անուան հմայքին քան գեղեցկութեան : Տիկինը հպարտօրէն եւ հրապարակաւ մերժեց իրեն եղած առաջարկը :

7) Կոմսուհի Պերթրան

Այն հազուագիւտ իշխանուհիներէն էր որ բաժնած էին իրենց կայսրին աքսորը ի Սէնթ Հելէն : Մեռնելէն քանի մը օր առաջ Նափոլէոն կ'ուզէ որ կոմսուհին իր հոմանուհին ըլլայ, սակայն այս վերջինը որ խենթի պէս կը սիրէր իր ամուսինը , կը մերժէ : Նափոլէոն կը կատղի, կը հայհոյէ, կ'անարգէ ... եւ երբ կը գրէ իր կտակը Պերթրանները կը զրկուին իրենց խոստացուած ժառանգութենէն :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Լոյս տեսած է Սովետական Գրականութեան 6րդ թիւը (Յունիս 1969) ուր գրութիւններ ունին Անահիտ Սեկոյեան , Մը-կըրտիչ Արմէն (նոր բանաստեղծութիւններ), Ա. Յարութիւնեան, Ժ. Եղոյեան, Վ. Աղոյեան : Թիւը կը պարունակէ նաեւ Անժելա Ստեփանեանի Շանթարգել պատմուածքը : Ուսումնասիրական եւ քննադական յօդուածներ ալ ինչպէս Գ. Մատինեանի յօդուածը Հրաչեայ Քոչարի օրագրին : Երկար յօդուած մը կայ նաեւ Անաթոլ Ֆրանսի ծննդեան 125ամեակին առթիւ՝ «Անաթոլ Ֆրանս եւ Հայերը » խորագրով :

×

Լենինականի մէջ 35 տարեկանին մեռած է բանաստեղծ Լեւոն Թորոսեան, մօտ 10 տարի է տարաբախտ երիտասարդը կ'աշխատէր «Ա. Իսահակեան» գրադարանը , երեք տարի ալ պաշտօնավարած է Մանկավարժական Հաստատութեան մէջ իբրեւ դասախօս ռուս եւ եւրոպական գրականութեանց :

×

Լոյս տեսած է Լիտերատուրնայա Ար : մենիա ամսագիրը ռուսերէն լեզուով եւ շահեկան բովանդակութեամբ : Գրական բաժնին աշխատակցած են Աղասի Այվազեան, Սերոբ Խանզատեան, Ս. Խաչատրեան եւն. եւն : Վաղարշակ Նորենց յօդուած մը ստորագրած է Յովհ. Թումանեանի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ : Հանդէսը արձագանգ իջած է նախ Փարիզի մէջ կատարուած Երեւանի 2750-ամեակի տօնակատարութեանց :

×

Բանաստեղծուհի Հռիփսիմէ Պօղոսեան պարգեւագրուած է Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի պատուագիրով գրականութեան զարգացման իր բերած ծառայութիւններու եւ իր եօթանասունամեակին առթիւ :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (557)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Դեռ նոր փորագրուած էր այս տողը. հին եւ սեւ շաղախին վրայի փորուած տառերը ճերմակ կ'երեւային . նուրբ եւ նոր քերթուած բառի մը փոշին պատին տակը բուսած եղիճներու խուրձի մը վրայ կ'երեւար : Հաւանական է թէ առջի գիշերը հոն դրուած էր այս տողը : Ի՞նչ էր այն. հասցէ մըն էր. ուրիշներու համար նշա՞ն մըն էր, իրեն համար ա՞զդ էր : Ի՛նչ կ'ուզէր թող ըլլար, յայտնի է թէ պարտէզը բռնաբարուած էր եւ թէ անծանօթ մարդեր կը մտնէին հոն :

Ցիշեց այն տարօրինակ դիպումները որոնք արդէն վրդոված էին տունը : Իր միտքը այս ծրագրին վրայ աշխատեցաւ : Այն տողին նկատմամբ բան մը չըսաւ Գօզէթին՝ վախնալով թէ գուցէ երկիւղ կը պատճառէ անոր :

Մինչդեռ այս մտմտուքներով գրաւուած էր, ստուերէ մը զոր արեւը կը գըծագրէր՝ նշմարեց թէ մէկը եկած եւ զառիթափին կատարին վրայ ճիշդ իր ետեւը կանգ առած էր :

Ժան Վալժան ետեւը պիտի դառնար երբ քառածալ թուղթ մը իր ծունկերուն վրայ իբր թէ ձեռք մը գլուխին վրայէն թողած ըլլար զայն : Առաւ թուղթը. բացաւ եւ կարդաց յետագայ խօսքը որ մատիտով եւ խոշոր տառերով գրուած էր .

« Այդ տունէն ելի՛ր» :

Ժան Վալժան ուժգնակի ելաւ, բայց զառիթափին վրայ ոչ ոք կար. չորս դին նայեցաւ եւ տղայէ մը աւելի մեծ, մարդէ մը աւելի պզտիկ տեսակ մը անձ նշմարեց , որ գորշագոյն պլուզա մը եւ բամպակեայ նմանագոյն թաւիշէ բանթալօն մը հագած էր եւ որ զառիթափինբարձը եզրին վրայէն անցնելով Շան տը Մարսի խրամը կը սպրդէր :

Ժան Վալժան մտմտուքով համակուած անմիջապէս տունը դարձաւ :

ԳԼՈՒԽ ԼԶ.

ՄԱՐԻՈՒՍ

Մարիուս անհնարին վշտով մը մեկնած էր Պ. Ժիլնօրմանի տունէն : Ամենափոքը յոյսով մը եկած էր այս տունը , եւ անբաւ յուսահատութեամբ մը մեկնած էր անկէ :

Մարիուս սկսաւ քալել փողոցներու մէջ. վշտահարներու ապաւէնն է այս թափառումը : Չխորհեցաւ որեւէ բանի մասին զոր կրնար յիշել թերեւս : Կէս գիշերը երկու ժամ անցած Գուրֆայրագին բնակարանը վերադարձաւ եւ առանց զգեստներ հանելու իր խշտեակին վրայ նետուեցաւ : Քնացաւ երբ արեւը ամենուրեք տարածուած էր, քնացաւ այն սոսկալի եւ ծանր քունով որով գաղափարները ուղեղին մէջ կ'երթեւեկեն : Երբ արթնցաւ , սենեակին մէջ ոտքի վրայ տեսաւ Գուրֆէյրագը, Անժօլրան, Ֆէօյեին եւ Գօմպըֆէրը որոնց գլխարկը գլուխնին եւ ստիպողական գործի համար դուրս ելլելու պատրաստ կ'երեւային :

Գուրֆէյրագ ըսաւ Մարիուսին .

— Լամարգ զօրապետին թաղման հանդէսին կուգա՞ս :

Մարիուս կարծեց թէ Գուրֆէյրագ չինարէն կը խօսի :

Անոնց մեկնելէն քիչ մը ետք ինքն ալ դուրս ելաւ : Գրպանը դրաւ այն ատրճանակները զոր Ժավէր Փետրուարի երեքի դէպքին առթիւ տուած էր իրեն եւ որոնք իր քով մնացած էին : Այս ատրճանակները տակաւին լեցուն էին : Դժուար է ըսել թէ Մարիուս այս հրազէնները հետը առնելով ի՛նչ մթին դիտաւորութիւն ունէր :

Մինչեւ իրիկուն թափառեցաւ առանց գիտնալու թէ ո՛ւր կը թափառի. մերթ ընդ մերթ անձրեւ կուգար, բայց Մարիուս չէր նշմարեր անձրեւը . հացավաճառէ մը նկանակ մը առաւ ընթրելու համար , գրպանը դրաւ եւ մոռցաւ : Կ'երեւայ թէ Սէն գետը բաղնիք մտաւ, առանց գիտակցութեան : Կան վայրկեաններ ուր մարդս գանկին մէջ հնոց մը կ'ունենայ : Մարիուս ահա այսպիսի վայրկեանի մը մէջ էր : Ա՛լ բան մը չէր յուսար. ալ բանէ մը չէր վախնար . այս յուսահատութեան եւ աներկիւղութեան քայլը առջի օրէն ի վեր առած էր :

Տենդային անհամբերութեաբ մը կը սպասէր որ գիշեր ըլլայ, ա՛լ միայն մէկ որոշ գաղափար ունէր, այսինքն թէ ժամը իննին Գօզէթը պիտի տեսնէր : Հիմակ այս յետին երանութիւնն էր իր բոլոր ապագան, յետոյ պիտի տիրէր մթութիւնը : Ամէնէն ամայի պուլվարներուն վրայ երբ կը քալէր, մերթ ընդ մերթ Փարիզի մէջ տարօրինակ ձայներ լսել կը կարծէր : Գլուխը դուրս կը հանէր մտախոհութեան անդունդէն եւ կ'ըսէր ,— կռիւ կայ արդեօք :

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

Օրեր եւ Ժամեր

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Մամուլի տարեկան ընդհանուր ժողովի մասին Օր. Օր. Պաշտպանեան քոյրերը վանքէն 25 ֆրանք կը նուիրեն Յառաջի :

ՆՈՒԷՐ

Մարսէյլ, Պուլ. Օտտոյի Հ. Ց. Դ. Վրոտմեան ենթ. տասը ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի , ընկ. Յորուքիւն Դաւիթեանի յիշատակին :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր – Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալու – թեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները .

Մկրտութեան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Մուշեղ Տէր Եղիայեան յիսուն ֆրանք : Ունճեան հոգեհանգստեան առթիւ, Տիկին Է. Վառնաճեան տասը, Տէր – Ստեփան – եան յիսուն, Տէր եւ Տիկին Բ. Վարդե – րեսեան տասը, Գ. Զագայեան տասը, Տէր եւ Տիկին Մուսէեան յիսուն : Մուշեղ Յակիպեանի թաղման առթիւ.— Տէր եւ Տիկին Ներսէսեան երեսուն, Տէր եւ Տիկ. Ճնաոյեան երեսուն, Տէր եւ Տիկին Նիկողոսեան, յիսուն, Այրի Տիկին Յակոբեանի զաւակները յիսուն, Յ. Փափազեան 20 : Ս. Պօղոսեանի յուղարկաւորութեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Ա. Տէրտէրեան տասը :

Տէր եւ Տիկին Յակիպեան յիսուն, Տիկին Յակոբեան, յիսուն, եւ Տէր եւ Տիկին Ճնտիկեան քսան ազգատաց :

ԱՌՆՈՒՎԻԼ , ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

Կիրակի, (24 Օգոստոս) Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ Աստուա — ծածնայ տօնին առթիւ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ՋԱՐԵՀ ՎՐԴ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ :

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ ժողովուրդը ներկայ գտնուիլ :

ԾԱՆՕԹ. Առնուվիլի եւ շրջակայքի հաւատացեալ ժողովուրդը ներողամիտ թող ըլլայ, Աստուածածնայ տօնակատարութեան թուականը յետաձգուած է թաղականութեան կամքէն անկախ պատճառներով :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՍԵՒՐԸ

Բացուած են 1969 – 1970 ուսումնական տարեշրջանին արձանագրութիւնները :

Ծնողքները, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, փութով դիմեն վարժարանին տեսչութեան, գրաւոր կամ անձամբ :

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի , պետական ուսումնական ամբողջական ծրագիրը (մոտէրնը) Շրդ դասարանէն սկսեալ (10 տարեկան) :

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրութիւն առնել, գրաւոր կամ հեռաձայնով : Հեռ. 027–18–28

Հայ Մշակոյթի Տուն

Հայ Մշակոյթի Տան պատուոյ անդամ արձանագրուած են հետեւեալ ազգային – ները վճարելով 1969ի տարեկան սակը.–

	Ֆրանք
Արա Պիպէռեան	100
Կարապետ Փոլատեան	100
Ոմն (Տիկին մը)	100

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ

Քոյրերու ղարդի արձանագրութիւնները սկսած են : Կ'ընդունուին չորսէն 12 տարեկան աղջիկները, ցերեկոթիկ եւ դիչերոթիկ, ղարդը կը հետեւի պետական ուսմանց, ինչպէս նաեւ հայերէնի դասաւանդութեան :

Ծանօթութեանց համար դիմել վարչութեան , ամէն օր բացի կիրակիէ :

73, Ավ. Հաւրի Պարպիւս ,
95, Առնուվիլ լէ Կոնէս :

(Շոգեկառք առնել կար տիւ Նոռէի) :

PARENTY
ET
DESROUSSEAUX
AGENCE DE VOYAGE
7, Rue du Hanovre, PARIS (2e)
Métro :
Quatre-Septembre ou Opéra
Tél. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամփորդութիւններու համար —օդանաւ , շոգենաւ , երկաթուղի օդանաւային բոլոր ընկերութիւններու միջոցով (ամերիկեան, ֆրանսական, գերմանական, թրքական , պելժիական, հոլանտական, յունական եւայլն եւայլն) : :

Գրասենեակը ձեզ կ'ընդունի հայ պաշտօնեայ մը :

Բաց է ամէն օր, բացի Շաբաթէ, ժամը 9–12 եւ 14–18 :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը , Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին :

×

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս : Գաղինօ մը Շարպոնիէրի չքեղ սրահնե – րուն մէջ :

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հանրիւրամեակը կը կատարուի համազգային թային մեծ չուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր :

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն, նկատի ունենալ այս թուականը :

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Հ. Յ. Դ. ՔԱՆԳԱՐԱՆԸ

Օգոստոս ամսուան ընթացքին բաց պիտի ըլլայ եչ. եւ Շբ. օրերը ժամը 16–19 :

ԺՐՆԵԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՕԾՈՒՄԸ

14 Սեպտեմբեր 1969, Կիրակի, Ս. Պատարագէն յետոյ կազմակերպուած է մեծ նուէր ճաշ մը օտար հրաւիրեալներուն համար : Իսկ նոյն երեկոյեան ղաթեայ ճաշ մը մի միայն Հայերուն համար : Ճաշին է իւրաքանչիւր անձի համար 25 ղուլիկերական ֆրանք : Մասնակցիլ փափաղողները այժմէն կրնան արձանագրուիլ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ դիւանը՝ մինչեւ Սեպտեմբեր 3 : (15 Րիւ Ժաճ կուժօճ, Փարիզ 8րդ : Հեռ. 359–67–03) :

ԴԻՒԱՆ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
ԵՒ ՆՈՒՊԱՐ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Ինչպէս ամէն տարի, ամառուան եղանակին առթիւ Միութեան «Նուպար» մատենադարանը փակ պիտի մնայ Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբացուի Երկուշաբթի, 1 Սեպտեմբեր 1969ին :

Բացառաբար , այս տարի Միութեան Փարիզի գրասենեակն ալ փակ պիտի մնայ նոյն Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբացուի Երկուշաբթի, 1 Սեպտեմբեր 1969ին : Կը խնդրուի նկատի ունենալ :

ԴԻՒԱՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Եւրոպայի
Կեդր. Յանձնաժողովի

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են : Ամէն տնոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան :

1, Պուլվար տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի
Հեռաձայն 927–01–72 :

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ի ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ
ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalarac

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՒՑԻԿ — ՏՈՄՍԱԿ — ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ — ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ »Ի

32, Rue de Trévise
— PARIS - IXe —
Téléph. : 770-86-60

ՄԱՔՈՒԻՐ ԵԻ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԴԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	միւչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԴԻՍՍ	30 Ֆ.	միւչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՈՒԹ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՑՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Տրամսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
20
ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI
20 AOUT
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11591

Fondateur : SCHAWARCH MISSAKIAN

45e ANNÉE — No 11.591

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԿՆՃԻՒՐԸ

Մակի Ապահովութեան Խորհուրդը անցեալ Չորեքշաբթի սկսաւ քննել Լի-բանանի կողմէ Իսրայէլի դէմ ներկայացուած բողոքը՝ Օգոստոս 11ին Հարաւա-յին Լիբանանի կարգ մը գիւղերու նախալ-ռնակոծման առթիւ : Իսրայէլ իր կարգին հակաբողոք ներկայացուց Լիբա-նանի դէմ, ամբաստանելով զայն թէ Պաղեստինցի ֆէտայիներ ապաստանած են իր հողին վրայ, ուսկից յարձակում-ներ կը կատարէն Իսրայէլի դէմ :

Լիբանանի պատուիրակ Էտուար Ղորրա հերքեց այս ամբաստանութիւնը, հաստա-տելով, որ իր երկիրը միշտ յարգած է զինադադարի եւ զինադուլի պայմանները եւ մեծ ճիգեր կը թափէ խաղաղ վիճակի մէջ պահելու համար իր հարաւային սահմանամերձ նահանգները : Ու աւել-ցուց թէ Իսրայէլ՝ զինուժցած իր ուժէն՝ հաւա-պօ»ի պէս կը յարձակի ամէն կողմէ, հիւսիսէն, հարաւէն ու արեւել-քէն: «Միջազգային սիոնականութիւն »ը, ըսաւ, Իսրայէլին կը հայթայթէ բոլոր միջոցները, որոնց պէտք ունի : Լիբանան չի կրնար պատասխանատու նկատուիլ ա-րարքներուն համար պաղեստինցի արար կազմակերպութեանց , որոնք կը կռուին Պաղեստինը բռնագրաւող արեւելեան – եւրոպացի Հրեաներուն դէմ :

Եզրակացնելով , Ղորրա պահանջեց , որ ՄԱԿի Ուխտի նախատեսած միջազգա-յին պատիժներուն ենթարկուի Իսրայէլ , որ կը վտանգէ խաղաղութիւնը եւ պա-տասխանատու նկատուի իր յարձակման հետեւանքով առաջ եկած վնասներուն :

Իսրայէլի պատուիրակը պնդեց իր տե-սակէտին վրայ : Այսինքն թէ Լիբանան իրբեւ խարիսխ կը ծառայէ արաբ ֆէտա-յիներու յարձակումներուն ընդդէմ իր երկրին :

Պաղեստինի խնդիրը Լիբանանի համար գրաւարդի առաջին հարցն է : Կառավա-րութիւնը հրաժարած է Ապրիլ 23էն ի վեր եւ վարչապետ Րաշիտ Քարամէ չի յաջողիր կազմել դահլիճ մը, որ խորհր-դարանի վստահութեան արժանանայ : Նախարարը կը չարունակուի : Հրաժարեալ կառավարութիւնը ընթացիկ գործերը կը վարէ : Այս կացութեան համակերպած կը թուին քաղաքական հոսանքները, մա-նաւանդ փիէր Ժէմայիլ, Քամիլ Շամուն եւ Ռեյմոն Խուէ «երրեակ զինակցութիւ-նը», որ որոշած է սպասել մինչեւ Հոկ-տեմբեր : կը կարծեն թէ նոր պատերազմի մը վտանգը կ'անհետանայ այդ թուակա-նին :

Վարչապետ Րաշիտ Քարամէ անհրա-ժեշտ կը նկատէ դումարել արաբական նոր վէհաժողով մը, խօսելու համար «իրա-ւունքի, դոյութեան եւ ճակատագրի վե-րաբերեալ հարցերու շուրջ » :

Ըստ իրեն, Լիբանան պատասխանա-տուութեան դիտակցութիւնն ունի եւ կը փափաքի դործօն դեր մը կատարել ի նպաստ Արաբական Միութեան : « Ո՛չ կառավարութիւնը, ոչ ալ խորհրդարանը պիտի վարանին իրենց հետեւանքները տալու արարական բա-նակներու Լիբանան մուտքին , երբ նման բան մը անհրաժեշտ դառնայ » :

Քարամէ այս պատասխանատու յայտա-րարութիւններն ըրած է «Միջին Արեւելք» թերթին գործակալութեան թղթակ-ցին :

Արաբական երկիրները բոլորն ալ հա-կաշիռ են Պաղեստինը վերադրաւելու : Ոչ ոք կը չորս եւ առաւել կամ նուազ չա-փով իրենց աջակցութիւնը կը բերեն այն նպատակներուն, որոնք 1967 Յունիսի վեց

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵԼՔ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

ՉԻՉԷՍԹԸՐ – ՓԼԱՐՔ ՏԵՂԻ ՉԻ ՏԱՐ

Հիւսիսային Իրլանտայի խաղաղ մրթ – նոլորտը չատ մակերեսային է եւ ի վերջոյ զէնքով կարելի չէ բուիլ խաղաղութիւն պարտադրել, հոն ուր կիրքերը այդքան լարուած են : Հիւսիսային Իրլանտայի վարչապետը Չիչէսթըը – Փլարք մամուլի ասուլիս մը տուած է առջի օր եւ պարզած իր տեսակէտները: Մարդը այնքան մոլե-ռանդ է որ ոչ մէկ զիջում կ'ուզէ ընել եւ բարելաւել կացութիւն մը, ուր ամէն ոք կ'ընդունի թէ կաթոլիկները անիրաւ – ուած են: Չիչէսթըը – Փլարք ենթակայ է անշուշտ բրիտանական կառավարութեան, քանի հիւսիսային – Իրլանտա մաս կը կազմէ Անգլիոյ միապետութեան, եւ մի-այն որոշ ինքնավարութիւն կը վայելէ : Չիչէսթըը – Փլարք դէմ է համախմբման կառավարութեան մը կազմութեան, ուր ըլլան նաեւ կաթոլիկներ, ինչ որ լու-ծումներէն մէկը կը նկատուի անոնց կող-մէ, որ կ'ուզեն ելք մը գտնել նման կա-ցութեան մը: Երեքշաբթի օր Ուիլսըն–Չի-չէսթըը – Փլարք տեսակցութենէն կը սպասուէր կարգադրութիւն մը, բայց Ուիլսըն մեծ բան չի կրնար ընել այդ մարզին մէջ ուր իր իրաւասութիւնները սահմանափակ են , բայց միւս կողմէ չի կրնար անտեսել նաեւ թէ իրլանտացի կաթոլիկները նաեւ քուէարկող են եւ մեծամասնութեամբ ալ՝ աշխատաւորա-կան :

× Թերթերու թղթակիցներու նկարա-գրութիւնները ահաւոր պատկեր մը կը պարզեն Պելֆաստի վիճակէն : Բոլորը վրդոված են նաեւ այդ «զուգահեռ» ոստի-կանութեան կատարած դերէն : Ասոնք կամաւորներ են, որ կարգը վերահաս – տելու պատրուակով զինուած են ու կ'օգ-տուին զէնք պարպելով կամ կաթոլիկնե-րուն վրայ կամ կրակի տալով անոնց տու-ները : Իսկական ջարդ մը :

× Օր. Պերնատէթ Տըվլին որ կաթո-ղիկէ երեսփոխան է , երեք կէտերէ բաղ-կացած լուծում մը կ'առաջարկէ, Սըճտէյ Միրրրին տուած իր տեսակցութեան մէկէ: Ա.) Ըլսթըրի (Հիւսիսային Իրլանտա) օրուան կռիւներէն վնասուեցան , այսին-քըն եղիպտոսի, Յորդանանի եւ Սուրիոյ :

Իրաք եւ Սէուտի Արաբիա փոքրիկ գո-րադունդեր ղրկած են Յորդանան : Նիւ-թական օժանդակութիւնը աւելի կարեւոր է: Քուէյթ տարեկան 55 միլիոն անգլ. ոսկի կուտայ : Սէուտի Արաբիա՝ յիսուն միլիոն , Լիբիա՝ երեսուն միլիոն: Այս դումարները անհաւասար կերպով կը բաժնուին Արաբ Միացեալ Հանրապետու-թեան եւ Յորդանանի միջեւ :

Քարիւղ արտադրող հարուստ երկիր – ներն են այս իշխանական դումարները հայթայթողները : Երեքն ալ միապետա-կան վարչաձեւ ունին, եւ հակառակ են ձախակողմեան դաղափարներով կառա-վարուող իրենց դեղակիցներուն :

Մերձաւոր Արեւելքի մէջ խաղաղու-թիւնը վերահաստատելու փորձերը ցարդ ձախողութեան մատնուեցան :

Ցուսա՛նք, որ յառաջիկայ ամիսները վերջապէս բնականոն վիճակ ստեղծեն ա-րեւելեան կողմն աշխարհի: Ու Պաղես-տինի հնճիրը յանգի բարւոք լուծումի մը:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՍԻՆՔԻԱՆԿ

Զին եւ խորհրդային սահմանային կը – ռիւներու առթիւ տեղական թերթերը կարգ մը տեղեկութիւններ կուտան «Բը – ռընկումի կէտերուն » մասին :

Չինաստանի արեւմտեան կողմը կը տա-րածուի Սինքիանկ նահանգը, որ նոյն ա-տեն ամէնէն ընդարձակ է : Կը գտնուի Կեդրոնական Ասիոյ սրտին վրայ եւ այդ պատճառաւ ալ ունի ռազմավարական ան-մերցելի դերը : Այնտեղէն կ'անցնին ճամ-բաները որ Չինաստանը կը միացնեն Արեւ-մտեան Ասիոյ : Ժ-թ. դարու կէսէն ի վեր, Սինքիանկը մրցադաշտ մըն է Չինաստա-նի եւ Ռուսիոյ միջեւ :

Մակերեսին տարածութիւնը 1,700,000 քառ. քիլոմեթրէն աւելի է : Ջայն չըը – ջապատող երկիրներն են՝ Խորհրդային Միութիւնը, Արաբական Մոնկոլիան, Հնդ-կաստանը, Փաքիստանը եւ Աֆղանիստա-նը : Երեք կողմերու վրայ կը տարած-ուին բարձր լեռներ, բայց ունի նաեւ սա-րահարթեր , բերրի հովիտներ, ովասիս – ներ, ինչպէս նաեւ անապատներ՝ որոնք աշխարհի դաժանագոյններէն են :

Սինքիանկ հարուստ է հանքերով, բայց

խորհրդարանը կ'ենթարկուի Լոնտոնի իշ-խանութեան : Սահմանադրական ժողով մը կը դումարուի այն ատեն լուծում պա-տելու համար իրլանտական հարցին : Բ) Զուգահեռ ոստիկանութեան ուժերը, կազմուած միայն բողոքականներէ , կը լուծուին եւ իրենց զէնքերը կը յանձնեն բրիտանական ուժերուն : Գ) Խաղաղու-թեան պահպանման ուժ մը կը հաստատ-ուի :

Երեսփոխանը որ միակ կաթողիկէ ե-րեսփոխան է Հիւսիսային Իրլանտան ներ-կայացնող բրիտանական Խորհրդարանին մէջ կ'աւելցնէ թէ պատրաստ է ոեւէ մէ-կուն օգնութեան դիմելու՝ «եթէ ոչ ոք մեղի օգնէ, կը չարունակենք կռուիլ, այդ է մեր պարտականութիւնը » :

Հիւսիսային Իրլանտայի դէպքերը ի – րենց արձագանգը գտած են նաեւ Միաց-եալ Նահանգներու մէջ, ուր բաւական մեծ է իրլանտական ծագում ունեցող Ա. – մերիկացիներուն թիւը : Այս համայնքը կազմուած է գլխաւորաբար 1846ին երբ սովը յուսահատութեան մղած էր Իրլան – տացիները, որոնք զանգուածային արտա-գաղթի դիմած էին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Քենըտիի պատմութիւնը չէ վերջա – ցած եւ այս անդամ զոհին մայրն է որ վճռած է ամէն ինչ ճշդել աղջկան մահ – ուան պարագաներուն չուրջ : Կ'ըսէ թէ չատ մը հարցումներ կան որոնք առանց պատասխանի մնացած են եւ ինք պատ – րաստ է նոյնիսկ ծերակուտական քենը– տիի խօսիլ :

Լէմանի լիճին վրայ եղերական արկած մը պատահած է երկուշաբթի օր, երբ դրօսանաւ մը ուր տեղ դրաւած էին մա – նաւանդ օդափոխութեան կայանի մը է – րախաները, ընկղմած է : 22 հոգի (որոնց 14ը՝ երախայ) խեղդամահ եղած են, 15 հոգի ալ հիւանդանոց փոխադրուած է : Քննութիւն բացուած է ճշդելու համար արկածին պատճառները :

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՆԱՉ տօներուն առթիւ կառքի արկածները միշտ նոյն տխուր պատկերը կը պարզեն : Առաջին հաշուե – կշռիռի մը համաձայն 140 մեռեալ կայ եւ 1390 վիրաւոր (ասոնց 566ը՝ ծանրօրէն) :

ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ ...

Հնախօսական երկու խումբեր ճամբայ ելած են դէպի Արարատի ստորոտը Նոյ – եան Տապանի հետքերը փնտռելու հա – մար :

1829էն ի վեր նման ճեռնարկներ չատ կատարուած են , վերջինը, ինչպէս մեր ընթերցողները կը յիշեն , 1955ին կատա-րեց Ֆերնան Նավառա, հետը բերելով մէկ մեթր չիսուն երկարութեամբ փայտի կը-տոր մը, զոր մասնագէտները քննեցին եւ հինգ հազար տարուան հնութիւն վերա – դրեցին : Թէեւ կարգ մը դիտուններ քըն-նադատեցին քննութեան մեթոտը իրրեւ ոչ – վաւերական :

Կը մնայ սպասել ու յուսալ ...

հարուստ է նաեւ երկրագործութեամբ : Հակառակ անոր որ մշակուած տարածու – թիւնը նեղ է , սակայն ունի առատ բեր-քեր արմտիքի , բամպակի , պտուղներու : Բարգաւաճ է նաեւ խաչնարածութիւնը : Աւելին՝ իր հողը կը պարունակէ անհա – ւատալի հանքային հարստութիւններ՝ հանքածուխ, երկաթ, պղինձ, անագ եւ բազմազան թանկագին մետաղներ , ինչ – պէս նաեւ քարիւղ : Ունի աշխարհի ամէ-նէն հարուստ ուրանիումի պահեստները , որոնք տակաւին նոր սկսած են օգտագոր-ծուիլ :

Սինքիանկը նկատուած է Չինաստանի հիւլէական զինարանը : Բազմաթիւ գոր – ծարաններ որոնք փլուտոնիում կ'արտա – դրեն , հիւլէական փորձառնութեան կազ-մածներ, ինչպէս նաեւ հիւլէակաղ ռումբ – բեր փորձելու խարիսխներ հաստատուած են Լոպնորի չրջանը, Թաքլամաքանի ա – նապատին մէջ: Ուրեմն՝ հոն է որ 1964 Հոկտեմբեր մէկէն ի վեր տեղի կ'ունենան փորձառական պայթումներ հիւլէական եւ կորիդային ռումբերու :

Սինքիանկի ինքնավար նահանգը կը հաչուէ մօտ եօթը միլիոն բնակիչ , մահմետական Թուրքեր ընդհանրապէս : Անոնք կը պատկանին Խորհրդային Թուր-քեստանի մէջ ապրող փորձամանութիւն – ներուն : Այս խլրտող փոքրամանութիւն-ները բաւական տաղտուկ կը պատճառեն իրենց ռուս կամ չինացի տէրերուն :

Փեքին լծուած է այդ չրջանը չինակա – ցացնելու : Չինացիներուն թիւը , քսան տարուան մէջ տասնապատկուած է , եւ ներկայիս կը հասնի երկու միլիոն հինգ հարիւր հազարի : Այս չարժումը աւելի ծաւալ առած է Մշակութային յեղա – փոխութենէն ի վեր, ինչ որ պատճառ կը դառնայ սահմանային միջադէպերու : Փոքրամասնութիւններու խնդիրը իրր փրոփականտի զէնք կը գործածուի , ըլ – լայ Ռուսերուն , ըլլայ Չինացինե – րուն կողմէ, 1958էն ի վեր : Եւ երկու մայրաքաղաքներն ալ չեչոը կը դնեն տե-ղի ունեցած միջադէպերուն վրայ : 1959 եւ 1960 եւ Քիւբայի խռովութիւններէն ետք, բազմաթիւ խազախ փախստական – ներ անցած եկ Խորհրդային Միութեան սահմաններէն ներս :

Այս տեսակի մէջազգ մը սուր վէճեր յարուցած է Փեքինի եւ Մոսկուայի մի – ջեւ : Փեքին կ'ամբաստանէ Մոսկուան , այն յանցանքով թէ ան վաթսուն հազար աւելի չինացի քաղաքացիներ քաշած է իր սահմաններէն ներս : Միւս կողմէ արձա-նագրուած են աւելի քան հինգ հազար սահմանային բռնարարքներ :

Մոսկուայի չահագբգռութիւնը այդ չր-ջանին համար կրնայ բացատրուիլ այն բանով թէ Սինքիանկը միշտ ալ Չինաս – տանին չէ պատկանած : Ժ-թ. դարուն կէ-սէն մինչեւ 1949 , Ռուսիոյ տնտեսական եւ քաղաքական ազդեցութիւնը գերազանց եղած է հոն :

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ ՍԵՆԻ ԱՓԵՐՈՒՆ

1.

Կը քալէինք կամուրջի մը վրայ · բարեկամս կանգ առաւ ու պլանիկ մը հրամ – ցուց : Վառեցինք : Փողոցները կը վրխտային անցորդներով , իսկ լայն ու ծառալեզ պողոտաներու կեդրոնները անկուած կոթողներ , հնութիւններ կ'ողողուէին լուսարձակներու կախարդանքով :

Եւ մենք վայելելով հանդերձ լոյս քաղաքին հմայքները , մաքով երբեմն կը բացակայէինք , կը վերադառնայինք հեռուները , անցեալի մութ , ցաւառատնջ , բայց սիրելի վայրկեաններէը վերակեն – դանացնելու ճիգով մը :

Բարեկամս , որ ծնած ու մեծցած էր այս քաղաքին մէջ , թերեւս ինծի չափ չէր զգար մղձաւանջը որ կը ճմլէ աղ – քատին սիրտը երբ կ'անցնի մեծահարուստի մը ապարանքին առջեւէն :

— Հայութեան բուն սպառնացող վը – տանգները ներկայիս մեծ ոստաններուն չուայլած այս լոյսերն են , այս փարթամութիւնները , որ կը լուծեն , կը չէզոքացնեն ամէն դիմադրողական ուժ : Որ – քա՛ն աւելի քաղաքակրթուած է երկիր մը , այնքան չուտ կ'իւրացնէ մեզ : Մենք որ դարեր ապրած ենք վայրի ու անկիրթ ժողովուրդներու մէջ , միշտ երազելով քաղաքակրթութիւն եւ ապահովութիւն , մենք մեզ կը կորսնցնենք ու կը կորսուինք այս ապահով , խաղաղ բայց վտանգաւոր միջավայրին մէջ :

— Այդ ճիշդ է , սակայն մենք ալ պէտք է դրահուինք քաղաքակրթութեան դէն – քերով որպէսզի մեր գաղութները պահեն իրենց Հայկական դիմագիծը :

Այս լսելով բարեկամս կանգ առաւ , դրանիկը նետեց վարը , մութ ջուրերուն մէջ ու դէմքը ուրիշ կողմ ըսաւ ·

— Գիտես քանի՛ դիւերներ անցուցած եմ խորհելով , ծանրացնելով ուղեղս ... կը փորձեմ ըլլալ առարկայական : Կեանքի օրէնքները անգութ են եւ վայրագ : Բնութիւնը հսկայ ուժ մըն է որ սիրտ չունի : Ցաւիտենական պայքարին մէջ տկարներ պէտք է տեղի տան , ընկուին ու անհետանան , ու մենք տկար ազգի մը զաւակներն ենք , մեր ճակատագիրը ո – րոշուած է մեր գոյութեան առաջին օրե – րուն իսկ :

— Գոյութիւն մը որ տեւած է երեք հազար տարի : Այս կը նշանակէ որ մենք տկար ազգ մը չենք եղած : Տկար նաւերը չեն կրնար դիմանալ յարատեւ փոթորիկներուն : Ո՛չ , Հայը տկար ազգ մը չէ եղած : Տկար չեն այն ազգերը որ ունին դիմագիծ : Ճիշդ է որ մեր թիւը չատ մեծ չէ , ճիշդ է որ ցրուած ենք ծովերէն ա – դին ու անդին ,

— Արդէն այդ ցրուիլը տկարութեան նշան է :

— Քիզիքական տկարութեան մէյն , որ պարագայական է · կարեւորը հոգե – կան ուժն է որ չի ճանչնար ո՛չ ովկիա – նոս , ո՛չ հեռաւորութիւն :

— Եւ սակայն ընդունինք , որ Հայու – թիւնը նահանջի մէջ է ···

— Որոշ չափով ·· եւ պատճառը այն է որ ան սկսած է հոգեպէս տկարանալ , այնինքն չհետապնդել խոչոր մը , չնայիլ դէպի անմատչելի բարձունքները :

— Այդ՝ դարուս հիւանդութիւնն է : Իսկո՞ր : Մարդս դարձած է քաղաքա – կըրթուած կենդանի մը , տեսակ մը ըս – որուկ իր վնասած ապրելակերպին : Մտածելու կարողութիւն իսկ չունի եթէ ու – րիշներ չմտածեն իր մասին : Ներկայ մարդը մէկ նպատակ ունի միայն վայե – լել կեանքը : Եւ արդի կեանքը այնքան պահանջներ ունի որ մարդը կը մեռնի ա – ռանց իր փափաքները գոհացուցած ըլլա – լու , այնպէս որ անոնք միշտ իրեն համար խոչընդոտներ կը մնան :

— Ուրեմն ներկայ քաղաքակրթութիւնը անանկացած է , երբ միայն կրնայ դո – հացում տալ մարդուն մարմնական հա – ճոյքներուն եւ ոչինչ ունի հրամցնելիք հոգիին :

— Կէս անանկութիւն մը , որովհետեւ մարմինն ալ պէտք ունի հոգածութեան :

— Բայց ոչ յղփացումի : Շատ կուշտ մարդուն ուղեղը չի բանիր : Գալով մեր Հայերուն անոնք իրենց չբջապատին վը – րայ պէտք է ունենան առաւելութիւն մը· որովհետեւ ունին խոչոր մը · հայ մնալու տենդագին մարմաջը , որ պիտի լարէ , պիտի պրկէ իրենց էութիւնը , դերբնական լոյս մը պիտի դնէ անոնց իւրաքանչիւրին նայուածքին մէջ :

— Շատերը սակայն հրաժարած են այս բոլորէն : Իրենց մէջ կոտրուած է հայ – րենասիրութեան զսպանակը : Եւ ուրիշ – ներ պիտի հետեւինասոնց ···

— Եւ մենք պիտի դիտենք այս տեղա – տուութիւնը , ձեռքերնիս ծալած , ճա – կատագիրը անիծելով : Մենք վերապրե – ցանք անասելի դէհենները եւ կ'ընկերը – կինք այս դիւրին դործին առջեւ :

— Դիւրին դո՞րծ , կ'երեւի հեռուներէն կուգաս :

— Այո՛ դիւրին դործ , որովհետեւ կ'ուզէ հաւատք , բարի կամեցողութիւն եւ քիչ մըն ալ յողնութիւն՝ բոլոր այդ կոր – սուած կամ թափառող ոչխարները վերա – դարձնելու համար Հայութեան փարախին մէջ : կարեւորը կապը չկտրելն է :

ՆՈՒՊԱՐ ԶԱՐԻՈՒՏԵԱՆ

(Օգոստոս , 1969)

ՋԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՋՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ԶԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

ԵՒ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ

Բ.

Այսօր երբ յետադարձ հայեացք կ'ենք դէպի հայերէնի ուղղագրութեան պատ – մութեան վրայ , վերյիշում տեղի ունե – ցած ուղղագրական վէճերը , պարզ է դառնում , թէ որքան հեռատես էր Թումանեանը , երբ ուղղագրութեան հարցում մերժում էր տեսակէտներից որեւէ մէկի պարտադրումը բոլորին , որեւէ մարմնի որոշմանը եւ պահան – ջում էր հարցի բազմակողմանի քննարկում :

Հասկանալի է , որ իր այս տե – սակէտներով Թումանեանը չէր կարող համաձայնել նաեւ 1922 Յունուարի ո – րոշմանը , որով Հայերէնի ուղղագրու – թեան վերաբերեալ եղած կարծիքնե – րից մէկը (Մ . Աբեղեանինը) պարտա – դիր հռչակուեց , մանաւանդ , որ այս անգամ խօսքը ոչ թէ ուղղագրական առանձին ճշդումներին կամ միօրի – նակացման էր վերաբերում , այլ ընդհանրապէս մերժում էր դասական ուղղագրութիւնը եւ առաջարկում բո – լորովին նորը : Ցիշենք նաեւ , որ այդ որոշումը կայացուել էր մէկ ձայնի դէ – րակչութեամբ , եւ քուէարկութեա – նը մասնակցողների մեծ մասը ո՛չ դը – րոշներ , ո՛չ էլ լեզուաբաններ էին :

Որոշումը յայտնի է , որ չատերի կողմից քննադատուեց : Հանդէս եկաւ նաեւ Յ . Թումանեանը : Այս անդամ էլ նա ելնում էր իր նախկին դիրքերից եւ մերժում էր միակողմանի , նախապէս չքննարկուած ՝ ուղղագրական որոշում – ները : 1922 թ . Մայիսին Թումանեանը դրում էր . «Պ . Մ . Աբեղեանը մի ա – ռաջարկ է արել ու դրել հրապարակ : Շատ լաւ , բայց Հայաստանի Լուսժող – կոմսարը որտեղի՞ց է իմացել , թէ Պ . Աբեղեանը եւ ինքը Լուսժողկոմսան էլ նրա հետ միասին անսխալական են , որ առանց քննութեան ենթարկելու առա – ջարկը , հրամանագրում էընդունել եւ միայն դրանով դրել ու տպագրել »: Թումանեանը Հայաստանի Լուսժողկո – մատից խնդրում էր ուղղել թոյլ տըր – ուած սխալը , « խնդիրը նմանարել բաց եւ դնել քննութեան » : Նա դիտում էր , որ վերջնական որոշումն ընդունելուց ա – ռաջ պէտք էր հաշուի առնել հայ դը – րոցների , բանաստեղծների , մանկա – վարժների , հրապարակախօսների կար – ծիքները :

Նոյն ժամանակ (1922 թ . Մայիսի 29ին) Թումանեանը մի նամակ ուղար – կեց Ազգային փոքրամասնութեան խոր – հըրդին (Թիֆլիս) , ուր դարձեալ խընդ – րում էր չեղեալ յայտարարել յիշեալ որոշումը եւ հարցը քննել նորից : Բա – նաստեղծը դարձեալ հաստատում էր իր տեսակէտը , որ « մեր ուղղագրու – թիւնը կարդի պիտի դրուի » , բայց եւ դարձեալ դէմ էր հարցն առանց քըն – նարկման լուծելուն եւ որեւէ մի կող – մի տեսակէտը բոլորին պարտադրել տալուն : Նա դրում էր . « Հայաս – տանի Լուսժողկոմատի՝ Ձեր առաջար – կըն ընդունելու կարդադրութիւնը ա – ռայ կը բերի միայն դժգոհութիւն ու պա – տակաում :

Պէտք է թողնել հզքան հապճեպով արած կարդադրութիւնը եւ խնդիրը ենթարկել լուրջ քննութեան , ոչ մի – այն խորհրդային երկրների Հայու – թեան մէջ , այլեւ մեր գաղութների , եւ նրանից յետոյ բարեփոխել » :

Ինչպէս տեսնում ենք , բանաս – տեղծը կանխատեսում էր « դժգոհու – թիւնն ու պատակաումը » եւ խնդրում քննարկում , մանաւանդ սփիւռքի ներ – կայացուցիչների մասնակցութեամբ :

Այն ժամանակ անհրաժեշտ ուշա – դրութեան չարժանացան մեծ բանաս – տեղծի կարծիքն ու հեռատես նախագ – ուշացումը եւ որոշումը մնաց ուժի մէջ : Դրա հետեւանքը եղաւ նախ այն , որ ուղղագրական պատնէշ ստեղծուեց բազմադարեան հայ գրականութեան եւ մեր ժամանակների գրականութեան մի – ջեւ : Վերացուեց դարերի աւանդութը , որը յատկապէս կարեւոր է ուղղագրու – թեան մէջ , եւ ապա խախտուեց (Թու – մանեանի խօսքով՝ պատակուեց) մայր երկրի եւ սփիւռքի ուղղագրա – կան միասնութիւնը , քանի որ վերջինս չարունակեց դրել դասական ուղղա – գրութեամբ :

Երբ այսօր փորձում ենք ի հակա – կըշիռ այս երկու անյարմարութիւննե – րի դնել 1922 թ . կարդադրութեան օդուտները , անյաջողութեան ենթ – մատնուում : Ոչ ոք չի կարող պնդել , թէ Հայերէնի նոր ուղղագրութեամբ կարելի է աւելի գրագէտ գրել , քան դասական ուղղագրութեամբ (աւելի չատ հակառակն է դիտուում) , ոչ ոք չի կարող պնդել նաեւ , որ նոր ուղղա – գրութիւնն աւելի հեչտ է սովորել , քան դասականը : Մեր առջեւ են , օ – րինակ , անգլերէնի , ֆրանսերէնի այսօրուայ ուղղագրու – թիւնները , որոնք չատ աւելի , այս – պէս ասած , « դժուար են » , քան հա – յերէնի դասական ուղղագրութիւնը , բայց եւ ոչ ոք չի որոշում փոխարինել դրանք բոլորովին նոր ուղղագրութիւն – ներով : Ռուսերէնի դասական ուղղա – գրութիւնը միայն մասնակի չափով

Միայն թէ քանի մը մութ մը մնար եւ – րուն մասին բժիշկը չէր կրնար վճիռ տալ , այսինքն թէ՝ Շապան անձնասպան էր պա՞ն եղած էր թէ դինքը սպաննած էին :

Ահմէտ Զաւուշ որ միւսներէն աւելի արձնամատութիւն ունէր , զարմանքով ա – ռաջ նայեցաւ մասին , քանի որ այդ մասին ոստիկանապետը , քննչական մէկերները եւ բժիշկը երկար վիճաբա – նութեան մը բռնուած են :

— Բայց դոչեց , մինչ կ'արժէ այնքան ակնյայտնի բանի մը վրայ վիճաբանիլ ··· Շապան անձնասպան եղած է ասոր ապա – կայց չկայ ···

— Ի՞նչպէս թոթովեց ոստիկանապետը , որ անպատճառ սպաննութեան մասին կը պնդէր :

— Ո՞վ կը կարծէք որ դինքը սպաննած ըլլայ ··· ·

— Իր երկու ընկերները եւ կամ անոնց մէ քէն :

— Բայց իր երկու ընկերները քովի անկ – եակը կը պտնուէին ու անկէ խոյս ալ – եակը կը պտնուէին ու անկէ խոյս ալ – ւին : Արդ , այս անհեթեթին թէ փղիդրէ եւ թէ դուռը նեղասէն զոդուած էին , որ – մըն ի՞նչպէս կ'ուզէք որ անոնք սպաննած ըլլան ···

Այս ապացոյցը այնքա՞ն բացարձակ էր որ ոչ ոք կրցաւ դիտողութիւն մը ընել :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(202 Շար .)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՌՈՒՄԱՆԻԱ՝ ՔԱՌՈՒՂԻԻ ՄԸ ԱՌՋԵԻ

Ա.

Նախագահ Նիքսընի այցելութենէն քանի մը օր ետք, Պուքրէշի մէջ տեղի կ'ունենար Ռումանիոյ համայնավար կուսակցութեան 10րդ համագումարը, որուն ներկայ կը գտնուէին 71 քոյր կուսակցութիւններու պատուիրակութիւններ, ի մէջ այլոց Խորհրդային Միութեան պատուիրակութիւնը :

Ուրեմն աստղաղարդ դրօշակներէն ետք, որ պահ մը զարդարեցին Պուքրէշի փողոցները եւ ճօճուեցան խանդավառ Ռումանացիներու ձեռքով, հիմա ամէն տեղ կը տիրեն մուրճն ու մանդաղը :

Օրուան հերոսն է Նիքոլա Չէուչեսկուն, որ միաժամանակ ընդհանուր քարտուղարն է համայնավար կուսակցութեան եւ վարչապետ : Օրուան հերոսը ըսինք որովհետեւ ամբողջ աշխարհին աչքերը ուղղուած են այս մարդուն վրայ որ այնքան ճշմարիտ ընկերվարական է որքան թունդ հայրենասէր, եւ որուն վիճակուած է երկրին նաւը ղեկավարել սպառնացող խութերու եւ խարակներու մէջէն, մինչեւ ապագայի խաղաղ ծովերը : Զը-մոռնոնք որ տարի մը առաջ, ուրիշ ղեկավար մը, նոյնքան ճշմարիտ ընկերվարական որքան մաքուր հայրենասէր, Ալեքսանդր Տուպչէք, որ նոյն գործողութիւնը փորձեց իր երկրին՝ Չեխոսլովաքիոյ համար, եւ սակայն չկրցաւ յաջողութեան յանդիլ մեզի բոլորիս ծանօթ պատճառներով :

Հարցը հիմա այն է որ, Չէուչեսկու պիտի կարենա՞յ քանդել այն պատուարները որ ձախողութեան մատնեցին Տուպչէքի ջանքերը :

Այս հարցումին պատասխանելու համար պէտք է հաշուեյարդարը ընենք այն տուեալներուն որոնք ժխտակաց երեւոյթ ունին եւ անոնք որ կրնան նպաստ մը բերել Չէուչեսկուի բռնած դիրքին յաջողութեամբ պսակուելուն :

Նախ եւ առաջ ի՞նչ է Ռումանիոյ դիրքը միջազգային քաղաքականութեան հանդէպ :

Ռումանիան երբեք խնդրոյ առարկայ չէ դարձուցած Խորհրդային Միութեան դիրքը միջազգային ընկերվարութեան կազմաւորման եւ զօրացման մէջ : Համագումարի բացման առթիւ արտասանուած ճառին մէջ, Չէուչեսկու խօսքը ուղղելով, Կրեմլինի լիազօր պատուիրակ՝ Կատուշեւին, շնորհակալութիւն յայտնեց խորհրդային Միութեան, որ 23 տարի առաջ սատար հանդիսացաւ երկրին ազատագրման պայքարին : Դատապարտեց նաեւ, ֆլիշէներով անշուշտ, եւ չափաւորեալ բառերով, ամերիկեան աշխարհակալութեան ոտնձգութիւնները օտար ժողովուրդներու ազատ զարգացումը կասեցնելու համար, եւ իր սրտակցութիւնը յայտնեց Վիէթնամի ազատատենչ ճակատին հանդէպ :

Հոս կանգ կ'առնէ Ռումանիոյ ուղղափառութիւնը Բրեժնեւեան վարդապետութեան հանդէպ, զոր կարելի է խտացնել «Իզվեստիայի» Օգոստոս 3ի հետեւեալ յայտարարութեան մէջ. թէ ընկերվարութեան պաշտպանութիւնը, համայնավարներուն միջազգային պարտականութիւնն է : «Այս պարտականութիւնը անտեսելու որեւէ փորձ, մարքսիստական սկզբունքներու որեւէ լքում եւ որքա՛ն աւելի գործունէութիւն մը ուղղուած ընկերվարական երկիրներու միութեան եւ միասնականութեան դէմ՝ կը կազմեն դաւանանութիւններ յեղափոխական պայքարին ի վնաս » : Այսօր նոյն բանը կը կրկնէ Փրակայի մամուլը որ հլու եւ հնազանդ արձագանգը դարձած է Մոսկուայի :

Այս վարդապետութեան եւ սպառնալիքներուն, Չէուչեսկու կը պատասխանէ. « Միջազգային ընկերվարական դրութիւն ըսելով մենք չենք հասկնար պլոք մը, որուն մէջ պետութիւնները ձուլուին ամբողջութիւն մը կազմելով, հրաժարելով իրենց ազգային գերիշխանութենէն, այլ ընկերվարութեան հաստատումը իբր միջազգային ուժ, իր տարած յաղթանակով բազմաթիւ անկախ երկիրներու մէջ, որոնք ազատօրէն կը յառաջդիմեն եւ կը կազմակերպեն իրենց յարաբերութիւնները միջազգային պրելետարիայի եւ մարքսիսզմ – լենինիզմի նոր սկզբունքներուն համաձայն » :

Մէկ խօսքով վարչապետը կը մերժէ տնտեսական միաձուլումը քոմեքոնի հետ : Եւ կը յաջողի մէկ քարով երկու թռչուն զարնել, այսինքն ամերիկեան աշխարհակալութիւնը դատապարտելով կը դատապարտէ նաեւ ռուսականը :

« Աշխարհակալութիւնը, կ'ըսէ ան, կը բնորոշուի ուրիշ երկիրներու վրայ տընտեսապէս եւ քաղաքականապէս գերիշխելու մղումով մը, եւ անոնց ազգային գերիշխանութեան եւ անկախութեան իրաւունքին բռնաբարումովը » :

Ով որ ականջ ունի թող լսէ :

Ռումանիան ընկերվարակաց երկիրներու հաւատարիմ մէկ անդամը մնալով հանդերձ կը փափաքէր մասնաւոր դիրք մը ունենալ : Մէկ խօսքով չեղում մը ուղղափառութենէն, աչքին առջեւ ունենալով Չեխոսլովաքիոյ օրինակը :

Մոսկուա չէր կրնար լռել ու չհակազդել : Նախ Ռուս ղեկավարներուն Պուքրէշ կատարելիք այցելութիւնը ջնջուեցաւ, եւ անմիջապէս մամուլը գործի անցաւ, ոչ միայն ռուսականը այլեւս միւս բոլոր արբանեակներունը, յիշեցնելու համար Ռումանացիներուն՝ այն ծանր հետեւանքները որ կրնայ ունենալ իրենց չեղումը Մոսկուայի քարոզած միջազգայնականութենէն : Անոնք դատապարտեցին նաեւ աշխարհակալ երկիրներուն փորձերը որ կը ձգտին ընկերվարական երկիր մը բաժնել իր քոյր երկիրներէն : Վերջապէս նոր պատճառաբանութիւն մը առաջ կը քշուի եւ որուն Փրակայի մամուլի միահամուռ արձագանգ կը հանդիսանայ, այդ ալ անհրաժեշտ հրամայականն է համախմբուիլ Խորհրդային Միութեան շուրջ որուն կը սպառնայ չինական վտանգը :

Թ. Ա. Թ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ների ենթարկուեց 1917 – 18 թթ., իսկ երբ վերջերս (1965 թ.) առաջարկուեց նոր ուղղագրութիւն, ռուս մտաւորականութիւնը կտրականապէս մերժեց, թէեւ նրա նախագիծը կազմուել էր ոչ թէ մէկ մարդու (ինչպէս մեզանում), այլ անուանի գիտնականների մի մեծ խմբի կողմից :

Ռ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

(Վերջը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մ. ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ ՌՈՍՏՈՎԻ ՄԷՋ

Ռոստովի Ս. Խաչ եկեղեցին դարերու պատմութիւն ունի : Վերջերս Ռոստով գացած են Հայաստանի ճարտարապետներէն՝ Մարկ Գրիգորեան, Գուրգէն Մընացականեան եւ Կարլէն Մուշեղեան, որոնք իրենց հետ տարած են մշակուած գծագրեր եւ զանազան նիւթեր որպէսզի արագանայ Միքայէլ Նալբանդեանի յուշարձանի շինութիւնը : Այս յուշարձանթանգարանը պիտի կառուցուի Ս. Խաչ եկեղեցիի կողքին :

×

Սուրէն Յարութիւնեան կը յայտնէ թէ վերջերս Ստեփանաւանի մէջ հանդիպած է Ժիրայր Մովսէսեանի որ իրենց ցոյց տուած է Յովհ. Թումանեանի մէկ անծանօթ ձեռագիրը, գրուած Թիֆլիս 1907 Հոկտեմբեր մէկին : Բացիկը զոր ստորածրած է Ամենայն Հայեց բանաստեղծը ուղղուած էր Յ. Մովսէսեանի հօր՝ Տելեմաք Մովսէսեանի որու հետ Թումանեան մտերիմ եղած է :

×

Լիբանանցի լրագրողներու պատուիրակութիւն մը Օգոստոսի սկիզբը այցելած է Հայաստան : Երկրին տեսարժան վայրերէն զատ, հիւրերը այցելած են Սարտարապատի, 1915ի Ապրիլեան զոհերու յուշարձանները : Եղած են նաեւ Սեւան, Էջմիածին եւ Ծաղկաձոր :

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ 38ՐԴ ՇՐՋ. ԺՈՂՈՎԸ

104 ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ ԱՆՑԱԾ ԵՆ Հ. Յ. Դ. ՇԱՐՔԵՐԸ

Պուէնոս – Այրէսի մէջ, Յուլիս 18ին դումարուած է Հարաւային Ամերիկայի Հ. Յ. Դաշնակցութեան 38րդ Շրջ. Ժողովը, մասնակցութեամբ Պուէնոս Այրէսի, Սաչ Փաւլոյի, Մոնթեվիտէոյի եւ Գորտոպայի բոլոր կոմիտէներու երեսուն պատգամաւոր եւ 25 խորհրդակցական ձայնով հրաւիրուած ընկերներու :

Ժողովին բացումը տեղի ունեցած է Պուէնոս Այրէսի բոլոր ընկերներու ներկայութեան : Տեղի ունեցած է 12 նոր ընկերներու երդման տպաւորիչ արարողութիւն : Ապա բանախօսութիւններ : Արտակարգ խանդավառութիւն ստեղծուած է, երբ յայտարարուած է, թէ անցնող տարեշրջանին, Հարաւային Ամերիկայի մեր կազմին մէջ աւելցած են 194 նոր երիտասարդ ընկերներ :

Արդարեւ, Հարաւային Ամերիկայի մեր կազմակերպութիւնը վերջին տարիները թեւակոխած է երիտասարդութեան շրջան մը : Շնորհիւ ատոր, այդ հեռաւոր ափերու մեր գաղութներուն մէջ, նոր թափ ու եռանդ ստացած են կուսակցական կեանքը, հանրային եւ կրթական աշխատանքները :

Հ. Յ. Դաշնակցութեան շունչին տակ եւ մեր մարմիններու ղեկավարութեամբ, ազգային, եկեղեցական, մշակութային եւ կրթական մարզերու մէջ, բոլոր կազմակերպութիւնները, հայապահպանման նպաստող օգտաշատ գործունէութիւն ունեցած են :

Յատկապէս Հայ Դատի հետապնդման մարզին մէջ, մեր մարմինները բեղուն եւ ուշադրաւ գործունէութիւն ի յայտ բերած են Լատին Ամերիկայի երկիրներուն մէջ : Այս աշխատանքները համաժողովրդային խանդավառութիւն ստեղծած են, զօրացնելով Հայութեան վստահութիւնն ու հաւատքը հանդէպ Հ. Յ. Դաշնակցութեան :

38րդ Շրջ. Ժողովը տեւած է երեք օր, ընկերական ջերմ մթնոլորտի մէջ, կարգապահ եւ մասնակցողներու պատասխանատուութեան խոր գիտակցութեամբ :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (558)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Երբ դիշեր եղաւ, երբ ժամը ճիշդ ինը զարկաւ, Գօղէթին տուած խոստումին համեմատ Բլիւմէ փողոցն էր արդէն : Երբ մօտեցաւ վանդակին, ամէն բան մոռցաւ : Քառասունըութը ժամէ ի վեր տեսած չէր Գօղէթը : Հիմա ա՛լ պիտի տեսնէր. ուստի Մարիուս ջնջեց մտքէն իր ամէն մտածումները, եւ ա՛լ մի մի այն անլուր սաստիկ ուրախութիւն ունեցաւ : Այս վայրկեանները, ուր մարդս դարերով կ'ապրի, բացարձակ եւ սքանչելի յատկութիւն մը ունին միշտ, որ է բոլորովին դրաւել սիրտը այն միջոցին ուր կ'անցնին :

Մարիուս վանդակին սիւնակը տեղէն հանելով ներս մտաւ շտապաւ : Բայց չըգտաւ Գօղէթը հոն ուր իրեն կը սպասէր միշտ : Մարիուս մացառախիտ պարտէզէն անցնելով գնաց դէպի այն խորշը որ սանդուղին քովն էր : — Գօղէթ հոն կը սպասէ ինձ ըսաւ :— Բայց Գօղէթ ալ հոն չէր : Մարիուս վեր ըրաւ աչքերը եւ տեսաւ որ գոց էին տունին պատուհանները : Պարտէզին չորս կողմը դարձաւ, ամայի էր պարտէզը : Այն ատեն տունին մօտեցաւ նորէն. սիրային մոլեգնութեամբ, արբշութեամբ սարսափով, վիշտով եւ խռովութեամբ համակուած եւ զայրացած՝ պատուհանները զարկաւ ձախորդ վայրկեանի մը մէջ տունը վերադարձող տիրոջ մը պէս : Զարկաւ, նորէն զարկաւ, ամենեւին հոգ չընելով թէ գուցէ պատուհանը կը բացուի, հօրը տխուր դէմքը կ'երեւայ եւ իրեն կը հարցնէ. ի՞նչ կ'ուզէք : Այս վտանգը ոչինչ էր բաղդատելով այն դրժբախտութեան հետ զոր Մարիուս կ'ընդնշմարէր : Զարնելէն ետք ձայն հանեց եւ Գօղէթը կանչեց — Գօղէ՛թ, պոռաց : Գօղէ՛թ աղաղակեց ուժգնակի : Պատասխան տուող չեղաւ : Ա՛լ լմնցած էր : Ոչ ոք կար պարտէզը, ոչ ոք կար տունը :

Մարիուս յուսաբեկ աչքերը այս տունին վրայ յառեց, որ գերեզմանի մը պէս սոսկալի, սեւաթոյր եւ լռին էր : Քարէ նստարանին նայեցաւ ուր Գօղէթին քով այնքան պաշտելի ժամեր անցուցած էր : Այն ատեն սանդուղին աստիճաններուն վրայ նստաւ սիրտը քաղցրութեամբ եւ որոշումով համակուած, մտովին օրհնեց իր սէրը, եւ ըսաւ ինքնիրեն թէ ա՛լ կը պարտաւորէր մեռնիլ քանի որ Գօղէթ մեկնած էր :

Յանկարծ ձայն մը լսեց որ փողոցէն կը լսուէր եւ որ ծառերուն մէջ կը գոչէր.

— Պ. Մարիո՛ւս :

Ելաւ կեցաւ Մարիուս :

— Ի՞նչ է. ըսաւ :

— Հո՞տ էք Պ. Մարիուս :

— Այո՛ :

— Պ. Մարիուս, կրկնեց ձայնը, բարեկամներդ Տը Լա Շանվրըրի փողոցի պատնէշն են եւ քեզի կը սպասեն :

Այս ձայնը բոլորովին անծանօթ չէր Մարիուսին : Էբօնինի կերկերուն եւ բիրտ ձայնին կը նմանէր այն : Մարիուս դէպի վանդակը վազեց, մէկդի ըրաւ շարժուն սիւնակը, դուրս հանեց գլուխը եւ մէկու մը վազելով մութին մէջ սուզուիլը տեսաւ. տեսնել կարծեց թէ երիտասարդ մըն էր ան վազողը :

ԳԼՈՒԽ ԼԷ.

ԹԱՂՈՒՄ ՄԸ՝ ՎԵՐԱԾՆԵԼՈՒ ԱՌԻԹ

1830ի գարնան մէջ թէեւ քօլէրան երեք ամիսէ ի վեր միտքերը ահաբեկած եւ անոնց շարժումը չգիտեմ ինչպիսի սխրալի հանդարտութեան մը փոխած էր, սակայն Փարիզ երկար ժամանակէ ի վեր պատրաստ էր սաստիկ ցնցումի մը : Ինչպէս որ ըսինք, այս մեծ քաղաքը թնդանօթի մը կը նմանի, երբ լեցուն է այն, կ'որոտայ, բաւական է որ կայծ մը միայն իյնայ :

1832ին այս թնդանօթին կայծը եղաւ Լամարդ զօրապետին մահը :

Լամարդ հռչակաւոր եւ գործող մարդ մըն էր : Կայսրութեան եւ Վերահաստատութեան ժամանակ հետզհետէ ունեցած էր այս երկու ժամանակներուն հարկաւոր քաջութիւնները, այսինքն քաջութիւն պատերազմի դաշտին վրայ, քաջութիւն բեմին վրայ : Ճարտասան էր ինչպէս որ առաջուց ալ արի էր. լսողը կը զգար թէ սուր կար անոր խօսքին մէջ : Ֆօյին պէս որ իր նախորդն էր՝ Լամարդ հրամակալութիւն վեհութեամբ կատարելէն ետք վեհութեամբ կը ծառայէր ազատութեան :

Ժէրար եւ Տրուէ կոմսերուն հետ Նափոլէոնի սրտակից մարէշալներէն մէկն է : 1815ի դաշնագրութիւնները իբր անձնական թշնամանք մը անոր զայրոյթը կը դրդռէին :

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վիէնի Հայ. Ազգ. Միութիւնը չնոր-հակալութեամբ ստացած է յիսուն Ֆր. Զարդարեան եղբայրներէ, իրենց հօր ողբացեալ Յարութիւն Զարդարեանի կսկծալի մահուան առթիւ: Վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընտանիքի բոլոր անդամներուն:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

Կիրակի, (24 Օգոստոս) Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ Աստուա-ծածնայ տօնին առթիւ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ԶԱՐԵՀ ՎՐԴ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ:

Կը հրաւիրուի հաւատցաեալ ժողովուրդը ներկայ գտնուիլ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ

Քոյրերու դպրոցի արձանագրութիւնները սկսած են: Կ'ընդունուին չորսէն 12 տարեկան աղջիկներ, ցերեկօթիկ եւ գիշերօթիկ, դպրոցը կը հետեւի պետական ուսմանց, ինչպէս նաեւ հայերէնի դասաւանդութեան:

Ծանօթութեանց համար դիմել վարչութեան, ամէն օր բացի Կիրակիէ:

73, Ավ. Հանրի Պարպիւս,
95, Առնուվիլ լէ Կոնէս:

(Շոգեկառք առնել Կար տիւ Նոռէն):

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՓԱՐԻԶԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ ԵՒ ՆՈՒՊԱՐ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Ինչպէս ամէն տարի, ամառուան եղանակին առթիւ Միութեան «Նուպար» մատենադարանը փակ պիտի մնայ Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբացուի Երկուշաբթի, 1 Սեպտ. 1969ին:

Բացառաբար, այս տարի Միութեան Փարիզի գրասենեակն ալ փակ պիտի մնայ նոյն Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբացուի Երկուշաբթի, 1 Սեպտեմբեր 1969ին: Կը խնդրուի նկատի ունենալ:

ԴԻՒԱՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Եւրոպայի
Կեդր. Յանձնաժողովի

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՍԵՒՐԸ

Բացուած են 1969 - 1970 ուսումնական տարեշրջանին արձանագրութիւնները:

Ծնողքներ, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, փութով դիմեն վարժարանին տեսչութեան, գրաւոր կամ անձամբ:

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի, պետական ուսումնական ամբողջական ծրագիրը (մոտէրնը) 7րդ դասարանէն սկսեալ (10 տարեկան):

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրութիւ առնել, գրաւոր կամ հեռաձայնով:

Հեռ. 027-18-28

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Օգոստոս ամսուան ընթացքին բաց պիտի ըլլայ Եշ. եւ Շբ. օրերը ժամը 16-19:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին:

×

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս: Գազինօ տը Շարպոնիէրի շքեղ սրահներուն մէջ:

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հարիւրամեակը կը կատարուի համագաղութային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր:

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն, նկատի ունենալ այս թուականը:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԱՐԻՒՆՈՏ ԷՋԵՐ
եւ
ԱՊՐԻԼ 11-24, 1915
Հեղինակ
ՄԵՍՐՈՊ ՏԷՐ - ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Բ. տպագրութիւնը սպառելու վրայ է: Դիմել՝ Հրանտ - Սամուէլի, Բալուեանի (Փարիզ), Ծերիկեանի (Մարսէյլ), գրատուները եւ հեղինակին մօտ.—

77, Ռիւ Ռոպէր Տիւփոն, 92 Անիէռ, Հեռաձայն՝ 733 - 11-00:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

POUR TOUS SERVICES
ASSISTANCE PASSAGERS,
EMBARQUEMENT
DEBARQUEMENT
A
Marseille

ՄԱՐՍԷՅԼ հասնող կամ Մարսէյլէն մեկնող ճամբորդներու բոլոր օժանդակութեանց համար նաեւ. — Տոմսերու գնումի եւ վերապահումի, անհատ կամ խումբ

Pour Réservation et Billets
groupes et individuels
Toutes destinations y compris
L'ARMENIE
par Mer — par Air et en voyage organisé

Contactez
Jacques CHELELEKIAN
Lundi, Mercredi, Vendredi
de midi à 14 heures
MARSEILLE 48-26-26

ԺԸՆԵԻԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՕԾՈՒՄԸ

14 Սեպտեմբեր 1969, Կիրակի, Ս. Պատարագէն յետոյ կազմակերպուած է մասնաւոր ճաշ մը օտար հրաւիրեալներուն համար: Իսկ նոյն երեկոյեան դարձեալ ճաշ մը մի միայն Հայերուն համար: Ճաշագինն է իւրաքանչիւր անձի համար 35 զուիցերական ֆրանք: Մասնակցիլ փափաքողները այժմէն կրնան արձանագրուիլ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ դիւանը՝ մինչեւ Սեպտեմբեր 3: (15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ 8րդ: Հեռ. 359-67-03):

ԴԻՒԱՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն տնոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Պուլվառ տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի
Հեռաձայն 927-01-72:

ԵՂԱՆԱԿԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա.— ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10ԷՆ 25

Երդուդարձ օդանաւով.— Ճաշ Մոսկուայի մէջ — գին 2250 ֆրանք:

ԱՌԱՏՕՏՈՒՆ ՓԱՐԻԶ — ԵՐՈԿՈՅԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆ

Բ.— 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԷՆ 12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — ԵՐԴՈՒԴԱՐՁ ՕԴԱՆԱՒՈՎ

Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետ Վազգէն Ա.ի ծննդեան 60ամեակի եւ Կոմիտաս վարդապետի ծննդեան 100ամեակին առիթներով

2 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ, 15 ԼՐԻՒ ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այս խումբերունմաս կազմող բոլոր զբօսաշրջիկները պիտի իջեւանեն «ԱՐՄԵՆԻԱ» հիւրանոցին մէջ: Գին 2250 ֆրանք:

Արձանագրութեանց համար դիմել՝
TRANSTOURS, 22 Rue du 4-Septemble, Paris — Tél.: 742-77-40

ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15 - 18:

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝ 11, Rue du Bassin - Saint-Julien
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ՊԱԼԵԱՆԻ՝ 154, Rue Barabanne — Tél. 60.01.11

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ - ՏԷՍԻՆԻ մէջ Կ. ԳԱՐԱԵԱՆԻ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Ֆրանքի արժեզրկման հետեւանքով նախապէս յայտարարուած գիներուն վրայ հարկադրուած ենք կատարել 250 ֆրանքի յաւելում մը, այսինքն՝ 2250 ֆրանք, փոխանակ 2000ի:

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ, Հայաստանի Հանրապետութեան ծագումն ու զարգացումը, Բ. տպագրութիւն, պատկերազարդ, 1968	20 ֆր.
Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆ, Ամբողջական երկեր, 3 հատոր, հատորը	20 ֆր.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Կեանքի ուղիներով, 6 հատոր, հատորը	15 ֆր.
Ա. ՇԻՐԱԿԵԱՆ, «Կտակն էր նահատակներուն»	15 ֆր.
ՀԱՅԿԱԶՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Ցեղասպան Թուրքը	16 ֆր.
Ե. ՄԵԼԻՔԵԱՆ, Հարք-Խնուս (Տարօնի շրջանի պատմութիւն)	15 ֆր.

(Վերոգրեալ գրքերը՝ տպուած Պէյրութ՝ բոլորն ալ լաթակազմ են)

ՏՈՔԹ. Յ. ՏԷՐ-ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Հայկական Կիլիկիա	8 ֆր.
ԱՂԱՍԻ, Զէյթուն եւ իր շրջակաները, Պէյրութ, թղթակազմ	15 ֆր.
ԳՐ. ԵՊՍ. ՊԱԼԱԳԵԱՆ, Հայ Գողգոթան, Բ. հատոր, Փարիզ	15 ֆր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ, Վենետիկ	400 ֆր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ, Երեւան, 1967	72,60 ֆր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶ, Առաքել Պատրիկի, Երեւան, 1967	17 ֆր.
ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ, Կոմիտաս Վարդապետի բոլոր երկերը	

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

Դիմել

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince - PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35 — Tél.: 326-88-65

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատաակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՌՈՒՑԻԿ — ՏՈՄՍԱԿ — ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ — ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք
«ՅԱՌԱՋ»Ի
32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
21
ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI
21 AOUT
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11592 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE — No 11.592

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Տարի մը առաջ, Օգոստոս 21ին, Կրեմլինի հրամանով, զինուորական գրաւման կ'ենթարկուէր արբանեակ երկիրներէն Չեխոսլովաքիա : Գրաւումին կը մասնակցէին Վարշաւայի Ուխտի անդամներէն Խ. Միութեան, Արեւելեան Գերմանիոյ, Պուլկարիոյ, Հունգարիոյ եւ Լեհաստանի զինեալ ուժերը :

Անակնկալ այս հարուածը ո՛չ միայն ընդհանուր զարմանք եւ զայրոթ առաջ բերաւ արեւմուտքի ազատ ու ժողովրդավար երկիրներուն մէջ, այլեւ այպանուեցաւ Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ այլ երկիրներու համայնավար կուսակցութեանց կողմէ, որոնք ցարդ սովոր էին գլուխ ծռելու Մոսկուայի «ուքազ»ներուն կուրօրէն հետեւելով «վարդապետն ասաց»ի քաղաքականութեան :

1968ի առաջին օրերուն ուժեղ ընդվզում մը առաջ եկած էր Չեխոսլովաքիոյ համայնավար կուսակցութեան ծոցին մէջ : Նովոտնիի ատաղը կը խաւարէր : Ալեքսանդր Տուպչէք, Սվոպոտա եւ ընկերները ձեռք կ'առնէին կուսակցութեան, կառավարութեան եւ խորհրդարանի ղեկը : Սթալինեան շրջանէն ժառանգ մնացած սեղմումները կը ջնջուէին : Ազատական շունչ մը փայլուն ապագայի յոյսեր ու հեռանկարներ կը բանար բարձր մշակոյթի տէր Չեխերուն եւ Սլովաքներուն առջեւ :

«Գարուն» կը բուրէր ամբողջ երկիրը : Մոսկուայի հաւատարիմ ստրկամիտները հրապարակէն կը քշուէին : Ազատամիտ հայրենասէրներ կը գրաւէին ղեկավար դիրքերը : Կեդրոնախոյս ձգտումները օրէ օր կը զօրանային, մտահոգութեան մատնելով Կրեմլինի պատասխանատու վարիչները :

Երկար չտեւեցին գարնանային լուսաշող ու կենսուրախ օրերը : Խստաշունչ ձմեռը աշունէն առաջ հասաւ : Կարմիր բանակը, որ Հայաստանի, Պերլինի, Փոզնանի, մանաւանդ Հունգարիոյ մէջ ժողովրդական տարերային ըմբոստութիւնները արեան մէջ էր խեղդած, իր հրասայլերու եւ թնդանօթներու ուժով սանձ կը դնէր ազատատենչ ժողովուրդի մը սրտաբուխ պոռթկումներուն :

Տարրական ազատութիւն միայն կը տենչային համայնավարական դաժան վարչաձեւին ենթակայ մարդիկ : Խաղաղ միջոցներով : Ո՛չ մէկ զինեալ ապստամբական շարժում՝ օրուան իշխանութեան դէմ :

Ազատ աշխարհը չհասկցաւ ու չներեց երբեք Մոսկուայի այս բիրտ քայլը : Չեխերն ու Սլովաքները մէկ տարիէ ի վեր գրաւման բանակին դէմ իրենց դժգոհութեան ապացոյցը կը յայտնաբերեն ամէն առթիւ : Յանդուգն ու անվախ :

Հրասայլերով եւ թնդանօթներով կարելի չէ խեղդել ժողովուրդներու ազատութեան տենչը : Բոլշեւիկեան բռնադրաւումը աստիճան մը աւելի զօրացուց այդ տենչը :

Բրեժնեւ եւ Պոլիտբիւրոյի իր ընկերները Քուինսլինկներ չկրցան գտնել Փրակայի մէջ իրենց կամքը պարտադրելու համար հլու հնազանդ խամաճիկներու :

Ու ասիկա կազմեց մեծ ամօթ մը Կրեմլինի համար : Վարկաբեկում՝ յաչս բոլոր ազատ աշխարհի :

Այսօրուան տարեդարձին առթիւ իշխանութեանց ձեռք առած արտակարգ խիստ միջոցները պերճախօս ապացոյց մըն են թէ ո՛րքան զօրաւոր է հայրենասիրական զգացումը ազատաբաղձ Չեխերուն եւ Սլովաքներուն մէջ :

Հալածանքը տարածանք է :

Որքան դաժան ըլլան խստութիւնները, ա՛յնքան ուժով կ'ամրապնդուին ազատութեան ձգտումները, կը կռանուին կամքերը, ու կ'աւելնան յաղթանակի յոյսերը :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼՈՆՏՈՆԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ԱՄԷՆ ԲԱՆ ՁԵՌՔ ԿԱՌՆԷ

Վեց ժամ տեւած է Ուիլսըն – Չիչէսթըր Քլարք տեսակցութիւնը, որու արդիւնքը այն եղած է որ բրիտանական բանակը ոչ միայն պիտի մնայ հիւսիսային – Իրլանտա, այլեւ իր հրամանատարութեան տակ պիտի անցնին նաեւ իրլանտական բանակը եւ այդ «զուգահեռ» ոստիկանական ուժերը : Այս համաձայնութիւնը դոհացում տուած է իրլանտացի բողոքական և կաթողիկէ չափաւոր տարրերուն, բայց դժգոհ ձգած է երկու կողմերու ծայրայեղ տարրերը : Բողոքական ծայրայեղները չեն հանդուրժեր որ Անգլիա այդ ձեւով տէր դառնայ կացութեան, իսկ կաթողիկէները կը տեսնեն որ ոչ մէկ քայլ կ'առնուի իրենց ի նպաստ եւ ասոնցմէ մէկը չվարանեցաւ նոյնիսկ յայտարարելէ Եւրոպա թիւ մէկ ձայնասփիւռի կայանէն թէ քաղաքացիական պատերազմը անխուսափելի է :

Վարչապետ Ուիլսըն հեռատեսիլէն յայտնեց այս համաձայնութիւնը եւ աւելցուց թէ բարեփոխումներ պէտք է կատարուին քուէարկութեան դրութեան մէջ եւ ձեռք առնուին նաեւ ընկերային այլ միջոցներ : Չիչէսթըր – Քլարք ըսաւ թէ իր կառավարութիւնը ուզած է որ Անգլիա ամէն ինչ ձեռք կ'առնէ (այս բացատրութիւնը կը տրուի հաւանաբար ծայրայեղ բողոքականները հանդարտեցնելու միտումով) :

ՀՈՒՍԱՔ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ ՏՈՒՊՉԷՔԸ

Չեխոսլովաքիոյ վճռական օրը չեկած (Օգոստոս 21) միջադէպերը կը բազմանային մինչ ղեկավարները կը բազմացընէին սպառնալիքները եւ Հուսաք ծանրօրէն կը դատապարտէր իր նախորդը՝ Տիւքչէք, թէեւ անունը չտալով, բայց շատ յստակ ոճով : Տխուր տարեդարձէն ճիշդ երկու օր առաջ ուրեմն, Հուսաք կը մեղադրէր ան որ յոյսն էր Չեխերուն, նոր գարուններ կը խոստանար եւ կուռքի պէս կը պաշտուէր ժողովուրդէն :

Եւ Հուսաք կ'ըսէ .— « Արդարեւ այնքան ուժով էինք, որ կրցանք մերժել որեւէ խորհրդակցութիւն Խորհ. Միութեան պէս մեծ պետութեան մը հետ : Մեր մեծամոլութեան եւ Մեսիայի հաւատքին մէջ, մենք մեզ նկատեցինք իբրեւ մարդիկ որ օրինակ պիտի ծառայեն աշխարհի » : Հուսաքի համար «քաղաքական մեծ սխալ էր եւ անտեղի ցոյց մը» Վարշաւայի ժողովին չմասնակցիլը : Ամէն յանցանք բարդելէ ետք չեխ կուսակցականներու ուսերուն, Հուսաք կը խօսի Օգոստոս 21ի տարեդարձին մասին .— « Օգոստոս 21ը փորձաքար մըն է մեր բոլոր քաղաքացիներուն համար : Իւրաքանչիւրը, իր դիրքով, պիտի հաստատէ իր վիճակը : Պէտք է ընդդիմանալ որեւէ գրգռութեան որ կուգայ հակընկերվարական ուժերէն եւ արգելք հանդիսանալ որ բնակչութեան վարանոտ եւ չփոթած տարրերը անմիտ գործերու մէջ իյնան», ու Հուսաք կը ճշդէ թէ բանակ ու ոստիկանութիւն շատ խիստ պիտի ըլլան :

Փրակայի մէջ սակայն միջադէպեր սկըսած են արդէն : Լրագրողները թռուցիկներ կը բաժնեն, ուր գրուած է .— «Օգոստոս 21ին, մեր ժողովուրդը սգաւոր է : Անկարելիութեան մէջ ենք ազատօրէն արտայայտուելու : Փրակայի մեր միութիւնը պիտի արգիլուի : Աշխարհի մեր բոլոր պաշտօնակիցներուն կը դիմենք այս կոչով .— Մեր ձայնը խեղդեցին, մեր մամուլին բերանը կապանք դրուած է : Բայց հաւատարիմ կը մնանք գարնան ազնիւ իտէալներուն, մեր ժողովուրդի կողքին » :

ԱՌԱՍՊԵԼԱԿԱՆ ԿՐԵՏԷԷՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Ա.

ԽՄԲ.— «Մինովսի Կրետէէն Գրիգոր Լուսաւորչի Հայաստանը » խորագրին ներքեւ Ժ. Քուվրէօր յօդուածաշարք մը ստորագրած է Լը Մոնտի մէջ, ուր կը պատմէ ճամբորդական տպաւորութիւններ : Դժբախտաբար Հայաստանը գլխաւորաբար խորագրին մէջ է : Կուտանք շահեկան մասերը :

Չորս հարիւրէ աւելի ճամբորդներ էինք, բոլորս ալ Ֆրանսացի, բոլորս ալ բժշկութեան զանազան ճիւղերուն ծառայող : Համախմբուած նաւուն կամրջակին վրայ, սրտատրոփ կը դիտէինք կապոյտ ջուրերու ծոցէն՝ սլանալը Կրետէի առասպելական գագաթներուն, որոնց վրայ աստուածներ բնակած էին :

Մեր շրջագայութեան նպատակը պարզ ժամանց մը չէր, այլ այցելութիւն մը պատմութեան հնագոյն աղբիւրներուն, հոն ուր «փչած էր հոգին», հոն ուր կը սաւառնէր տակաւին գերբնականը, աստուածայինը :

Մեր հոգեւոր առաջնորդն էր Հայր Միշէլ Ռիքէ : Անոր կ'ընկերանային Ժան Պուսքէ, մասնագէտ միջերկրականեան քաղաքակրթութիւններու եւ Ժերար Տէտէեան, մասնագէտ բիւզանդական Արեւելքի պատմութեան :

Առաջին օրէն իսկ կտրուած դուրսի աշխարհէն, (նաւուն ձայնասփիւռը խանգարուած էր), ճամբորդները ազատագրուած կը զգային այժմէութեան տաղտուկներէն, հիմնովին բաժնուած ներկայէն, անոնք թեթեւ հոգիով կը պատրաստուէին անցեալը դիմաւորելու :

Մեր առաջին հանդիպումը պատմութեան հետ տեղի ունեցաւ Կրետէ, Քնոսոսի աւերակներուն մէջ : Քառասուն դարերու ոստում մը դէպի ետ, լաբիւրինթոսի խորհրդաւոր նկուղներուն եւ միջանցքներուն խաւարին մէջ :

Կրետէն ոչ մէկ գաղտնիք ունի զբօսաշրջիկներուն համար : Զինուած իրենց քամերաներով, անոնք կը մրցին այծերուն հետ, նոր տեսարան մը, մոռցուած քար մը լուսանկարելու համար : Եւ յետոյ ո՞վ չէ կարդացած Նիքոս Քազանցաքիսի Զորպան :

Նաւը կանգ կ'առնէ Հերաքլիոսի բացերը : Մեր աչքին առջեւ կը տարածուին լուսաւոր դաշտագետիններ շրջապատուած մութ կանաչ լեռներով, ուր կը բուսնին ցորեն, եգիպտացորեն, խաղող, ծխախոտ եւ մանաւանդ ձիթապտուղ : Ձիթենին ամէն տեղ է իր արծաթափայլ տերեւներով, վենետիկեան բերդերու, բիւզանդական եկեղեցիներու թրքական մըզկիթներու, վիլաներու եւ աղբիւրներու մօտ : Շատ մը ազգեր նուաճած են այս գեղեցիկ կղզին, եկած ու անցած, միշտ հետք մը ձգելով հոն իրենց կրօնքէն, գեղարուեստէն եւ ճարտարապետութենէն :

Ամէն տարի երկու հարիւր հազարէ աւելի զբօսաշրջիկներ կ'այցելեն Քնոսոսը, եւ անվախօրէն կը շրջին լաբիւրինթոսի աւերակներուն մէջ, ուր տակաւին կը տիրեն յիշատակները զարհուրելի Մինոտաւրոսին, անվախ Թեսէոսի, մելամաղձոտ Արիանդէի եւ յանդուգն ու մեղապարտ Փետրայի .—

Արիագնէ քո՛յրս, անհուն սիրով վիրաւոր,
Մեռար այն ափերուն վրայ, ուր քեզ լքեցին :

պիտի երգէր դարեր վերջ հանճարեղ Ռասինը :

Ճիշդ է որ անհունութիւն մը կը բաժնէ Մինոսի երկիրը մեր մեքենայացած ժամանակներէն : Սակայն արդի մարդը պիտի կրնայ, այդ անցեալի հայելիին մէջ տեսնել իր իսկ դէմքին որոշ գիծերը, շքեղութեան, գեղեցիկին եւ նոյնիսկ աւելորդին ճաշակը, որ կը յայտնուի այստեղ : Նաեւ իշխելու բնազդին հետ, հաւատք մը առօրեայէն, իրականէն, տեսանելիէն անդին, անտեսանելի բաներու :

Մէկ օրուան ճամբորդութիւն՝ եւ ահա ոտք կը կոխենք Փոքր Ասիոյ ափերուն վրայ : Ահաւասիկ Բերկաման, ուր արեւը կարծէք աւելի կիզիչ է : Այստեղ կարելի է հանդիպիլ ուղտի կարաւաններու, ոչխարի հօտերու : Հոս ուրիշ է աշխարհը, ուրիշ է ժամանակին չափանիշը, ուրիշ է կենցաղը : Կիներ՝ որոնք տակաւին կը պահեն իրենց քօղերը, սրճարաները ուր գաւաթ մը սուրճի շուրջ, տեղի կ'ունենան անհատնում վիճաբանութիւններ, ծերեր՝ որոնք իրենց մատներուն մէջ կը սահեցնեն համրիչներուն դեղինհատիկները : Ճիշդ կէսօրին ձայն մը կը լսուի վերէն : Բայց Միւէզինը այլեւս չի բարձրանար մինչեւ մինարէին պատշգամը : Մեր օրերուն սալ մը եւ բարձրախօս մը կը բաւեն աղաղակելու Ալլահին մեծութիւնը :

Բերկամա յաջորդաբար պատկանած է մեծն Աղեքսանդրի յաջորդներուն, եւ ապա Հռոմի կայսրերուն : Այս վեհապետները մեծ գործեր տարած են գեղեցկացընելու համար վայրը՝ պարտէզներ, թատրոներ, պալատներ, արձաներ, շինած են : Հիմնած են նաեւ հիւսուածեղէնի եւ մագաղաթի գործարաններ, եւ մանաւանդ մատենադարան մը, երկու հարիւր հազար հատորներով, այնքան հռչակաւոր որքան Աղեքսանդրիոյ մատենադարանը :

Այս մայրաքաղաքէն կը մնան հետքեր միայն : Կտրուած սիւներ, խորտուբորտ սալայատակներ, եւ Զեւսի տաճարին աւերակները : Հոն կը գտնուէր հրաշագործ աղբիւր մը : Հիւանդներ, որոնց կարգին Մարկոս – Աւրելիանոս եւ Կարակալլա կայսրերը, կուգային հեռուներէն ցեխի բաղնիք մը առնելու համար, եւ շատեր բուժուելով կը վերադառնային : Երկու հազար տարի յետոյ, ջուրը կը հոսի միշտ եւ հիւանդներ կը բուժէ :

(Շար.)

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

ԵՒ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Արեղեանը հայ խոշորագոյն բանասէրն է, նա հայ լեզուաբանութեան մէջ իսկական յեղափոխութիւն կատարեց եւ ան – շուշտ, միանգամայն իրաւացի էր, երբ մերժում էր քերականագիտութեան մէջ եղած հնից եկող այն կաղապարները, որոնք այլեւս ճիշդ չէին ներկայացնում հայերէնի իրական վիճակը: Գիտական քերականութեան նպատակն է ոչ թէ կատարել աւանդոյթից, այլ լեզուն նկարագրել այնպէս, ինչպէս այն իրականում կայ: Այլ է ուղղագրութիւնը: Հին գրաւոր մշակոյթ ունեցող մի ազգի համար դասական դարձած ուղղագրութիւնը կամուրջ է հնի եւ նորի միջեւ, եւ չատ զգոյշ պէտք է վարուել այդ կամուրջի հետ: Յատկապէս Հայերս պէտք է զգոյշ վարուենք մեր դասական ուղղագրութեան հետ, քանի որ այն կամուրջ է նաեւ մայր հայ – րենիքի ու սփիւռքի գրականութիւնների միջեւ: Ուրեմն, եթէ քերականագիտութեան մէջ աւանդոյթը, իրօք, կարող է լրջօրէն վնասել լեզուի ուսուցմանն ու ուսումնասիրմանը եւ որից կարելի է, իսկ յաճախ անհրաժեշտ է հրաժարուել, ապա ուղղագրութեան մէջ աւանդոյթը կարեւոր դործօն է: Ահա այս հանգամանքն է, որ, ըստ երեւոյթին, հարկ է – դած չափով հաշուի չէր առել մեր ակա – նաւոր դիտնականը: Նրա նախագծով չեղեալ էր յայտարարւում հայերէնի դա – սական ուղղագրութեան ամբողջ համա – կարգը (չհաշուած բազաձայնները) եւ Հայոց լեզուի ուղղագրութիւնը սահման – ւում էր ի նորոյ, ինչպէս արւում է դիր ու գրաւոր մշակոյթ չունեցող լեզուների համար: Մի բարեբախտութիւն կար մի – այն, որ այդ նորաստեղծ ուղղագրութեան համար օգտագործուեցին հայերէն եւ ոչ թէ լատիներէն տառերը (յիշենք, որ այն ժամանակ ամենք պահանջում էին լատի – նատառ հայերէն): Արեղեանը, ըստ էութեան, մեսրոպեան տառերն օգտագործելով, ուզեց անել այն, ինչ 5րդ դարում արել էր Մաշտոցը, հաշուի առնելով անցած 14 հարիւրամեակները, ստեղծուած հնչական գրաւոր մշակոյթը, ինչպէս եւ սփիւռքի գոյութիւնը, հանգամանք – ները, որոնք չկային 5րդ դարում: Ահա այս էր պատճառը, որ Թումանեանը իր նամակներից մէկում (Մ. Տէր – Մկրտչեանին ուղղուած) նոր ուղղագրութիւնը համարում էր յետադիմութիւն, չպատճառաբանուած վերադարձ դէպի վաղ միջնադար: Ուշադրաւ է, որ ռուսերէնի ուղղագրութեան մէջ կատարուած ճշդումները բանաստեղծը համարում էր հիմնաւոր, բնական, քանի որ «նրանք (Ռուսները, — Ռ. Ի.) ասում են՝ ինչ մաշուել է, դէն ենք գցում»: Այլ խօսքով բանաստեղծը դարձեալ մասնաւոր յատկումների, աւելորդից ազատուելու իր տեսակէտն էր պաշտպանում եւ գտնում էր, որ հայերէնի դասական ուղղագրութեան մէջ էլ այնպիսի մասնաւոր ճշդումներ պէտք է արուեն, ինչպիսիք արուել են ռուսերէնի ուղղագրութիւնում:

Նոր ուղղագրութիւնը այլ տեսակէտներից էլ էր բանաստեղծը համարում անյաջող («Պ. Մ. Արեղեանի առաջարկը պակասաւոր է եւ քննելի»): Բնաւ նպատակ չունենալով լեզուաբանական քննութեան նիւթ դարձնելու 1922 թ. ուղղագրութեան առաջարկութիւնների հարցը (մանաւանդ, որ այդ մասին բաւական գրականութիւն կայ՝ կողմ եւ դէմ), Թումանեանի տեսակէտները բացայայտելու այս առիթով անհրաժեշտ ենք համարում յիշել բանաստեղծի յայտնած մի կարծիքը եւս: 1922 թ. Մայիսի 29ի վերը յիշուած նամակում Թումանեանը հայերէնի ուղղագրական ամէն փոփոխման կարեւոր սկզբունքներից մէկը համարում էր տեղի եւ ուժի ատեման հարցը եւ այդ տեսակէտից էլ նա չէր կարող հաւանութիւն տալ նոր ուղղագրութեանը, ուր այս սկզբունքն էլ նկատի չէր առնուած (բաւական է համեմատենք հետեւեալ դէպքերը · դասական ուղղագրութեան համաձայն՝ ասել, ասում, ասուած, ասող, ասի, ասին, ասիր, ասէ, ասեն, ասելիք, ասելու, ասելով, ասելոյ, ասելոց, ասելոցս, ասելոցդ, ասելոցն, ասելոցս, ասելոցդ, ասելոցն, ասելոցս, ասելոցդ, ասելոցն

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՌՈՒՄԱՆԻԱ՝ ՔԱՂՈՒՔԻ ՄԸ ԱՌՋԵԻ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այս վանդը հարկաւ Ռումանացիներ – բուն հացին իւղ կը քսէ : Չէուչեսկու կը թուի անդիմանալ այդ հակամարտութիւնը եւ հաշտութիւն կը քարոզէ երկու ըլնամի եղբայրներուն, աւելի ժպիտներ ուղղելով Զինացիին, որուն բացակայու – թիւնը այդ համագումարէն իր դործը դիւրացուց :

Սակայն Մոսկուայի արժանապատուու – թիւնը այնքան վիրաւորուած է Նիքսընի կատարած յաղթական այցելութենէն, որ ամէն տեսակ ճնշումներու եւ մինչեւ իսկ դինուորական միջամտութեան մը կարե – լիութիւնը հաւանական կը նկատուի :

Հաւանական թերեւս բայց ոչ անխու – սափելի , որովհետեւ անոր անդրադարձ – ները միջազգային դետնի վրայ կրնան ա – ւելի ծանր հետեւանքներ ունենալ քան Զհիոսլովաքիոյ դէպքը :

Այդ դործողութիւնը կրնայ ընդմիշտ իրարմէ հեռացնել Ուշինկթընը Մոս – կուայէն, ճիշդ այդ միջոցին երբ երկու կողմերն ալ անկեղծ ջանքեր կը թափեն լուծում մը դտնելու հրատապ երեք խո – չընդոտներու՝ Վիէթնամ, Պերլին եւ Մի – ջին Արեւելք : Մանաւանդ երբ Ուշինկ – թըն կ'առաջադրէ Ծայրագոյն Արեւելքի իր քաղաքականութիւնը Ռուսականին հետ ներդրաչնակել :

Չէուչեսկու ունի նաեւ ուրիշ առաւե – լութիւններ , դորս չունէր Զհիոսլո – վաքիոյ երբեմնի Տուպչէքը : Նախ Ռու – մանիոյ համայնավար կուսակցութիւնը աւելի միատարը եւ աւելի կարդապահ է : Ներկայիս ան կը հաշուէ աւելի քան եր – կու միլիոն անդամ : Ժողովրդային Միու – թեան համակիր ազդեցիկ անդամները արդէն չէզոքութեան մատնուած են :

Երկրորդ առաւելութիւնը այն է որ ռու – մանական համայնավար կուսակցութիւնը երբեք չէ դադրած ուղղափառ ըլլալէ եւ միահեծան տէրը՝ կառավարութեան : Եւ պահելով հանդերձ իր սթալինեան կառոյ – ցը, ան դարձած է նաեւ ազդային կու – սակցութիւն մը : Չէուչեսկու յաջողած է իր «Հայրենասէր պահակներու» չարքե – րուն մէջ համախմբել եւ գործաւորը, եւ մտաւորականը, եւ համայնավարը, եւ հին քաղքենիները եւ նոյնիսը երկաթէ պահակները : Նոյնիսկ դովքը հիւսած է երբեմնի միապետութեան՝ չեշտ դնելով անոր հայրենասիրական գործունէութեան վրայ :

Նիքսընի այցելութեան ընթացքին եւ – րոպական մեծ թերթերու թղթակիցները չրջած են փողոցներու մէջ, հարցաքնն – նած են անցորդներ, անոնց տպաւորու – թիւնները իմանալու համար : Երիտա – սարդները մանաւանդ յայտարարած են թէ՝ «իրենք կ'ատեն Ռուսերը եւ կը հիա – նան Արեւմուտքի վրայ , կ'արհամարհեն համայնավարութիւնը եւ կողմնակից են Չէուչեսկուի եւ անոր ընկերվարութեան» :

Երիտասարդուհի մը կը յայտարարէ . « Մեր երկրին մէջ, ազատ ենք ու ան – կախ» . եւ ծեր տիկին մը կ'աւելցնէ . « Չէուչեսկու մեծ դեկավար մըն է : Թա – դաւորի մը պէս» : Մամուլը գայն կը կո – չէ . « Ռումանացի ժողովուրդին սիրելի դաւակը» :

Համայնավար կուսակցութեան քար – տուղարին դրասենեակը չէ զարդարուած Մարքսի կամ Լենինի խոժոր դիմանկար – ներով , այլ Ռումանիոյ հին պատմութիւ – նը ոգեկոչող տեսարաններով : Հակառա – կան երկիր , ուր չորս տարի թատրոնի մը մէջ կը ներկայացուի Եոնէսկոյի « Ռնդեղջիւրը» . եւ դրասուններու մէջ կը ծախուին բանաստեղծութիւնները Օքթա – վիան Կոկայի , որ ժամանակին եղած է նացիներու համակիր նախարար մը :

Կայ նաեւ ռումանական ժողովուրդին վճռականութիւնը իր ազգային հողը պաշտպանելու որեւէ դինուորական միջա – մտութեան դէմ : Հարկաւ այդ որեւէն ը – սելու ձեւ մըն է, որովհետեւ Ռորհրդա – յին Միութենէն դատ չկայ երկիր մը որ սպառնայ Ռումանիոյ գոյութեան : Եւ յետոյ ան կը վայելէ համակրանքը եւ ա – ջակցութիւնը աշխարհի դրեթէ բոլոր հա – մայնավար կուսակցութիւններուն արե – ւելեան թէ արեւմտեան, ասիական թէ եւ – րոպական :

Սթեֆան Լոյթէք որ պատասխանատուն է Դասակարգերու պայքարը պարբերա – թերթին , հետեւեալը կը յայտարարէ :

« Մեր յարաբերութիւնները պէտք է հիմնուած ըլլան հաւասարութեան եւ ազ – գային անկախութեան վրայ : Ընկերվա – րական իւրաքանչիւր երկիր պէտք է ա – ռանձին որոշէ թէ վտանգուա՞ծ է իր գո – յութիւնը, կրնա՞յ ինքզինքը պաշտպանել թէ պէտք ունի ուրիշի օգնութեան : Կ'ուզենք գործակցիլ ընկերվարական բո – լոր երկիրներուն հետ եւ ունենալ մեր յատուկ ծրագիրները, բայց միայն երբ անոնք մեզի յարմարին : Կարելի չէ հան – դուրժել որ դերազգային կազմակերպու – թիւններ մեր ճակատագիրը որոշեն » :

Ազատութեան բանալիներէն մէկը եւ կարեւորագոյնը հարկաւ տնտեսական բարգաւաճումն է : Այդ մարգին մէջ Ռումանիա արձանագրած է պատկառելի յաջողութիւններ : 1966էն 1968 ճարտա – րարութեան արտադրութիւնը բարձրացած է 12,3 առ հարիւր : 1965էն 1968 ազդային եկամուտն ալ բարձրացած է 26 առ հա – րիւր : Ռումանիա ջանք չէ խնայած իր տնտեսութիւնը բարելաւելու համար բո – լոր մարդերու մէջ : Վերջերս , Կալացի մէջ կառուցուեցաւ պողպատի արտա – դրութեան կազմածը : Ամբողջովին ինք – նադործ, արդիական, որ կրնայ արտա – դրել տարեկան հինդ միլիոն թոն պող – պատ : Եւ սակայն այս դործարանը չէր – տուաւ սպասուած արդիւնքը, որովհետեւ անոր բարդ դործունէութիւնը պէտք ու – նի մասնագէտներու եւ հսում նիւթի՝ եր – կաթ եւ ածուխ, որ կը ներածուի Ռոր – հրդային Միութենէն :

Հարկաւ այս թերութիւնները կը դար – մանուին : Արեւմուտքը պատրաստ է պէտք եղած մասնագէտները տրամադրե – լու եթէ ռումանական կառավարութիւնը փափաք յայտնէ : Պուքրէշ չի զբաղիր այլեւս բիւզանդական բանավէճերով այլ կը ջանայ իր տնտեսական անկախութիւ – նը ամուր հիմերու վրայ դնել եւ այդպէ – սով տէր դառնալ իսկական ազատու – թեան մը :

Ներկայիս ռումէն եւ խորհրդային յա – րաբերութիւնները կ'ապրին դժնդակ ճզը – նաժամ մը, կը մնան առկախ՝ անորոշ ա – պադայէ մը կախուած : Չէխոսլովա – քիոյ խնդիրը չկրցաւ կասեցնել այն յա – ռաջխաղացքը, որ երկաթէ վարագոյրին եւեր դանուղ երկիրները կը մղէ ցցուն դարձնելու իրենց ազդային դիմագիծը եւ յամարցնելու ընկերվարութիւնը իրենց երկրին պայմաններուն եւ չահերուն :

Թ. Ա. Թ.

ԾԻԾԱՂ

Մէկը իր բարեկամին կ'ըսէ .

— Այս դիշեր կը սպասեմ : Մեզի ե – կուր միասին ճաշենք :

Բարեկամը կը պատասխանէ .

— Դժբախտաբար պիտի չկարենամ դալ, որովհետեւ «Սեվիլի Սափրիչ»ին պիտի երթամ :

— Հոգ չէ, սիրելիս, վաղը կ'երթաս սափրուելու :

×

Սկովտացի մը կ'ըսէ Անգլիացիի մը .

— Կ'ուզէք որ ձեզի պատմութիւն մը պատմեմ Սկովտիացիներուն ագահու – թեան մասին .

= Այո՛ :

— Լա՛ւ, նախ մէկ ոսկի տուէք :

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻԱՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

կ'ատէր Ուէլինկթընը անողոք ատելու – թեամբ մը որ հաճելի էր բազմութեան եւ առանձնաթը տարիէ ի վեր հաղիւ հաղ – ուադրութիւն ընելով միջնական պատա – հարներուն՝ վեհանձնութեամբ պահած էր Հարիներուի պարտութեան տրամադիծը : Հողեվարքին մէջ, կենսագը վերջին ժա – մուն կուրծքին վրայ դորովանօք սեղմած էր սուրբ մը զոր Հարիւր Օրերու սպանները առած էին անոր :

Նախընթացն «բանակ» ըսելով մեռած էր . Լամարդ «հայրենիք» ըսելով մեռած էր : Իր մահը զոր ամէն մարդ նախատեսած էր, վախ կուտար ժողովուրդին՝ իրր կո – չունակ մը, կառավարութեան իրր առիթ մը

Սուդ մը եղաւ այս մահը :

Սուդը կրնայ՝ ամէն դառն իրերու պէս՝ ապատամբութեան փոխուիլ : Իրօք այս փոփոխումը տեղի ունեցաւ :

Լամարդ Ցունիս հինդին պիտի թաղ – ուէր . առջի օրը եւ Ցունիսի հինդի առ – տուն ահարկու տեսք մը առաւ Սէնթ Ան – թուանի արուարձանը որուն մօտէն պիտի անցնէր յուղարկաւորութեան թափօրը :

Փողոցներու այս աղմկալի ցանցը սկը – սաւ սաստիկ յուզուիլ : Հոն ուզողը կըր – ցածին պէս կը դինուէր : Միւանները ի – րենց սեղանին տախտակը կը տանէին «դուռները խորտակելու համար » :

Անոնցմէ մէկը մուճակագործի մը կար – թը դաշոյն ըրած էր կարթին ակիւը կարելով եւ ծայրը սրելով :

Ուրիշ մըն ալ «յարձակելու» տենդով դրաւուած երեք օրէ ի վեր առանց ըղ – դեամներ հանելու կը պահէր : Լօմպիէ անուն առաղձադործ մը ընկերոջ մը կը հանդիպէր որ կը հարցնէր անոր .

— Ո՞ւր կ'երթաս :

— Կ'երթամ վասն դի դէնք չունիմ :

— Ի՛ ո՞ւր կ'երթաս :

— Գործարանս կ'երթամ կարկինս առ – նելու համար :

— Ի՞նչ պիտի ընես :

— Զեմ դիտեր , կ'ըսէր Լօմպիէ :

Ժպլէին անունով մէկը որ գործ տեսնող մարդ մըն էր, անցնող այս կամ այն բան – ուորին մօտենալով կ'ըսէր .

— Եկո՛ւր դուն :

Գինիի համար տասը սու վճարելով կ'ը – սէր :

— Գործ ունի՞ս :

— Ո՛չ :

— Մօնթբէօյլի եւ Շարօնի դուռները գնա՛, Ֆիբրիէրին գործադուռը հարցուր , գործ կը դտնես հոն :

Ֆիբրիէրին գործատուռը գտնուած էր փամփուշտ եւ զէնք : Պարթելէմի սրճա – րանը որ Թրօնի դուռին քովն էր, ինչպէս նաեւ Գաբելի սրճարանը՝ որ Բըթի Շա – րոյի քովն էր՝ արբողները ծանր կերպով մը իրարու մօտենալով կ'ըսէին .

— Ո՞ւր է ատրճանակդ :

— Պլուդայիս տակն է :

— Հապա՞ քուկդ :

— Շապիկիս տակն է :

Թրավերսիէր փողոցը Բօլանի գործանո – ցին առջեւ եւ Մէդոն Պրիւլէի գաւիթը գործիք չինող Պէրնիյէի գործանոցին առջեւ խումբ խումբ մարդեր կային որոնք կը փոխայինն : Ատոնց հետ կը նշմարուէր Մալօ անուն մէկը որ իրր ամէնէն եռան – դատր կը նկատուէր , եւ որ գործա – նոցներուս մէջ մէկ չարաթէն աւելի չէր կենար, վասնզի վարպետները ճամբայ կուտային անոր, պատճառ բերելով թէ «ամէն օր պէտք է կռուիլ անոր հետ» :

Մալօ հետեւեալ օրը Մէնիլմօնթանի փողոցին պատնէշին վրայ մեռաւ : Բըթրօ որ նոյնպէս պիտի մեռնէր կռիւին մէջ, Մալոյին կ'օգնէր . եւ հարցնելով թէ ի՛նչ է նպատակը, կը պատասխանէր — Ա. – պըստամբութիւն :

Արդ, Ցունիս հինդին որ անձրեւով եւ արեւով խառն օր մըն էր, Լամարդ զո – րապետին յուղարկաւորութեան հանդէսը Փարիզի մէջէն անցաւ պաշտօնական եւ ռազմական չքեղութեամբ զոր քիչ մը կ'աւելցնէին զղուշութիւնները

Դապաղին կ'ուղեկցէին երկու դունդ զօրք սեւապատ թմբուկներով, ղևխվայր հրացաններով, տասը հազար ազդային պահակներ՝ ամէնքն ալ սուրը իրենց քո – վէն կախած եւ ազդային պահակներու թնդանօթներուն մարակոցները :

Դիակառքը քաշող տանողներն էին երի – տասարդներ : Դիակառքին եռեւէն կ'եր – թային Էնվալիտի սպաները դաւինի ոտ – ի ձեռին : Ցետոյ անհամար, յուղուած եւ տարօրինակ բազմութիւն մը կուգար . ո – մանք ալ սուրեր չարժելով առանց կարգի եւ սակայն ամէնքն ալ նոյն հոդին կրե – լով , երբեմն խառն ի խուռն ամբոխ մը, երբեմն սիւն մը կազմելով : Հոս հոն մարդերու պզտիկ խումբեր կազմուելով պարագլուխներ կ'ընտրէին իրենց . մարդ մը որուն երկու տարճանակով պինուած ըլլալը կատարեալ էր կ'երեւար :

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Խաչատուրեան եւ զաւակները՝ Լորի եւ Արման (Համպուրկ) եւ Վէզիրեան ընտանիքը ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ մօր եւ ազգականին՝

ԵՐԵՒԱԿ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆի

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստ. 18ին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինդշաբթի Օգոստ. 21, ժամը 14ին Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին :

Որեւէ մահագդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէնթ Էթիէնէն Տիկին Տիգրանուհի Յովսէփեան իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ գաղութիս բոլոր անդամներուն անխտիր, ինչպէս նաեւ Սէն Շամոնի, Լիոնի եւ շրջակայ հայ գաղութի բոլոր ծանօթ բարեկամներուն, որոնք իրենց այցելութեամբ մխիթարեցին զիրենք եւ բարոյապէս նեցուկ եղան իր ամուսնոյն պատահած անողոք հիւանդութեան ատեն :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պրիւսէլէն Օր. Աղաւնի Փափազեան 50-ական Ֆրանք կը նուիրէ Կապ. Խաչին, Կարմիր Խաչին, Մշակոյթի Տան, Անարատ Յղութեան քոյրերուն, Դպրոցասէրին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ի բարգաւաճման իր սիրեցեալ քրոջ՝ Արուսեակ Փափազեանի կսկծալի մահուան առթիւ :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Պերճուհի Զալեան երեսուն Ֆր. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին փոխան ծաղկեպսակի Օր. Արուսեակ Փափազեանի կսկծալի մահուան առթիւ: (Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

Կիրակի, (24 Օգոստոս) Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ Աստուածածնայ տօնին առթիւ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ՋԱՐԵՀ ՎՐԴ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ :

Կը հրաւիրուի հաւատցեալ ժողովուրդը ներկայ գտնուիլ :

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ

Քոյրերու դպրոցի արձանագրութիւնները սկսած են : Կ'ընդունուին չորսէն 12 տարեկան աղջիկներ, ցերեկօթիկ եւ գիշերօթիկ, դպրոցը կը հետեւի պետական ուսմանց, ինչպէս նաեւ հայերէնի դասաւանդութեան :

Ծանօթութեանց համար դիմել վարչութեան, ամէն օր բացի Կիրակիէ :

73, Ավ. Հանրի Պարպիւս,
95, Առնուվիլ լէ Կոնէս :
(Շոգեկառք առնել Կար տիւ Նոռէն) :

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Օգոստոս ամսուան ընթացքին բաց պիտի ըլլայ Եշ. եւ Շբ. օրերը ժամը 16–19 :

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
ԵՒ ՆՈՒՊԱՐ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Ինչպէս ամէն տարի, ամառուան եղանակին առթիւ Միութեան «Նուպար» մատենադարանը փակ պիտի մնայ Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբացուի Երկուշաբթի, 1 Սեպտ. 1969ին :

Բացառաբար, այս տարի Միութեան Փարիզի գրասենեակն ալ փակ պիտի մնայ նոյն Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբացուի Երկուշաբթի, 1 Սեպտեմբեր 1969ին : Կը խնդրուի նկատի ունենալ :

ԴԻՒԱՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Եւրոպայի
Կեդր. Յանձնաժողովի

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին :

×

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս: Գաղինօ տը Շարպոնիէրի շքեղ սրահներուն մէջ:

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հարիւրամեակը կը կատարուի համագաղութային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր :

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն, նկատի ունենալ այս թուականը:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

RESTAURANT
LE
Piment Rouge

20, Rue Beauveau, 20
MARSEILLE (IER) (Opéra)
Téléphone : 33-19-84

Արդիական ճաշարան
որ կը սպասէ ձեր այցելութեան

— Հաճելի մթնոլորտ —

Արեւելեան համով ճաշեր
Խոհարարապետ՝ ՃՕՇԿՈՒՆ – ՈՐԴԻ

Ամէն օր՝ շամփուրով խորոված
եւ տէօնէր – խորոված

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՌՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք
«ՅԱՌԱՋ»Ի
32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ԺԸՆԵՒԻ ԵԿԵՂԵՑԻՒՆ ՕԾՈՒՄԸ

14 Սեպտեմբեր 1969, Կիրակի, Ս. Պատարագէն յետոյ կազմակերպուած է մասնաւոր ճաշ մը օտար հրաւիրեալներուն համար : Իսկ նոյն երեկոյեան դարձեալ ճաշ մը մի միայն Հայերուն համար : Ճաշադինն է իւրաքանչիւր անձի համար 35 զուիցերական Ֆրանք : Մասնակցիլ փափաքողները այժմէն կրնան արձանագրուիլ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ դիւանը՝ մինչեւ Սեպտեմբեր 3: (15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ 8րդ: Հեռ. 359-67-03) :

ԴԻՒԱՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Պուլվառ տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի
Հեռաձայն 927-01-72:

ԵՂԱՆԱԿԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա.— ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10ԷՆ 25

Երդուդարձ օդանաւով.— Ճաշ Մոսկուայի մէջ — գին 2250 ֆրանք :

ԱՌԱՏՕՏՈՒՆ ՓԱՐԻԶ — ԵՐՈԿՈՅԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆ

Բ.— 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԷՆ 12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — ԵՐԴՈՒԴԱՐՁ ՕԴԱՆԱՒՈՎ

Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետ Վազգէն Ա.ի ծննդեան 60ամեակի
եւ Կոմիտաս վարդապետի ծննդեան 100ամեակին առիթներով

2 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ, 15 ԼՐԻՒ ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այս խումբերուն մաս կազմող բոլոր զբօսաշրջիկները պիտի իջեւանեն «ԱՐՄԵՆԻԱ» հիւրանոցին մէջ: Գին 2250 Ֆրանք :

Արձանագրութեանց համար դիմել՝
TRANSTOURS, 22 Rue du 4-Septemble, Paris — Tél. : 742-77-40

ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15 – 18 :

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝ 11, Rue du Bassin - Saint-Julien
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ՊԱԼԵԱՆԻ՝ 154, Rue Barabanne — Tél. 60.01.11

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ – ՏԷՍԻՆԻ մէջ Կ. ԳԱՐԱԵԱՆԻ.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Ֆրանքի արժեզրկման հետեւանքով նախապէս յայտարարուած գիներուն վրայ հարկադրուած ենք կատարել 250 ֆրանքի յաւելում մը, այսինքն՝ 2250 ֆրանք, փոխանակ 2000ի:

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ի ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalarac

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ, Հայաստանի Հանրապետութեան ծագումն ու զարգացումը, Բ. տպագրութիւն, պատկերազարդ, 1968 — 20 ֆր.
Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆ, Ամբողջական երկեր, 3 հատոր, հատորը — 20 ֆր.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Կեանքի ուղիներով, 6 հատոր, հատորը — 15 ֆր.
Ա. ՇԻՐԱԿԵԱՆ, «Կտակն էր նահատակներուն» — 15 ֆր.
ՀԱՅԿԱԶՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Ցեղասպան Թուրքը — 16 ֆր.
Ե. ՄԵԼԻՔԵԱՆ, Հարք–Խնուս (Տարօնի շրջանի պատմութիւն) — 15 ֆր.
(Վերոգրեալ գրքերը՝ տպուած Պէյրութ՝ բոլորն ալ լաթակազմ են)
ՏՈՔԹ. Յ. ՏԷՐ–ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Հայկական Կիլիկիա — 8 ֆր.
ԱՂԱՍԻ, Զէյթուն եւ իր շրջակաները, Պէյրութ, թղթակազմ — 15 ֆր.
ԳՐ. ԵՊՍ. ՊԱԼԱԳԵԱՆ, Հայ Գողգոթան, Բ. հատոր, Փարիզ — 15 ֆր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ, Վենետիկ — 400 ֆր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ, Երեւան, 1967 — 72,60 ֆր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶ, Առաքել Պատրիկի, Երեւան, 1967 — 17 ֆր.
ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ, Կոմիտաս Վարդապետի բոլոր երկերը

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ
Առաքման ծախքը գնողին վրայ
Դիմել
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince - PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35 — Tél. : 326-88-65

ՅԱՐԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 22 ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 22 AOUT 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11593 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.593

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՇԽԱՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդային Սահմանադրութիւնը — թուղթի վրայ — ինքնորոշման իրաւունք կուտայ բոլոր ազգերուն :

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան Ուխտը, որուն տակ ստորագրած են 125 անդամ պետութիւններ — մէջն ըլլալով Խորհրդային Միութիւնն ու արբանեակ երկիրները — բացորոշ կերպով կը տրամադրէ, որ ո՛չ մէկ պետութիւն իրաւունք ունի միջամուխ ըլլալու ուրիշ պետութեան մը ներքին գործերուն :

Մոսկուայի համայնավար կուսակցութեան քաղաքական Բիւրոն, ու անոր հետեւելով բոլոր երկիրներու համայնավար կուսակցութիւնները, իրենց քարոզչութեան համար գլխաւոր մէկ նիւթ ունին օրակարգի վրայ, նիւթ՝ որ հրատապ է մշտնջենապէս ու երբեք չի հիննար, — պայքար « իմպերիալիզմ»ի եւ գաղթատիրութեան դէմ :

Քառորդ դարէ ի վեր արեւմուտքի «աշխարհակալ» պետութիւնները, կամայ թէ ակամայ, անկախութիւն շնորհեցին գաղթատիրութեան ենթակայ շուրջ քառասուն ամէն գոյնի ազգերու եւ ցեղերու, Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ :

Նոյն շրջանին Խորհրդային Միութիւնը իր մականին տակ առաւ Եւրոպայի մէջ դարաւոր մշակոյթին տէր, քաղաքակիրթ եւ շատոնց անկախ ազգեր եւ համայնավար վարչաձեւը պարտադրեց անոնց :

Ո՞վ է «իմպերիալիստ»ը :

Հողմաղացներու դէմ նիզակ ճօճել չէ՞ համայնավարներու պայքարը «իմպերիալիզմ»ի դէմ : Իր աչքին գերանը չտեսնել եւ դրացիին աչքին շիւղը մատնանշել չէ՞ բոլշեւիկեան այս քաղաքականութիւնը, որ դատապարտուած է սնանկանալու :

Փոստ՝ Չեխոսլովաքիոյ բռնագրաւումը կարմիր բանակներու կողմէ եւ Ռումանիոյ ուղղուած ազդարարութիւնը Կրեմլինի կողմէ :

Կոմկուսի կեդրոնական կոմիտէի աւագ քարտուղար Բրեժնեւի վարդապետութիւնը պերճախօս ապացոյց մըն է համայնավարական «իմպերիալզիմ»ի : Ըստ այդ վարդապետութեան, Խ. Միութիւնը իրաւունք ունի միջամտելու արբանեակ երկիրներու ներքին գործերուն, երբ տեսնէ, որ «ընկերվարութիւնը վտանգուած » է այնտեղ :

Իր իսկ Սահմանադրութեամբ նուիրագործուած եւ ՄԱԿի Ուխտով հաստատուած սկզբունքներուն դէմ է ուրիշ երկիրներու ներքին գործերուն միջամտելը : Այլ հայց՝ եթէ այդ երկիրները իրենք հրաւիրեն ուրիշ պետութիւն մը՝ ակներեւ վտանգի մը դէմ պաշտպանուելու համար : Պայմանով, որ վտանգը անհետանալէ ետք այդ պետութիւնը հեռանայ :

Այդպէս պատահեցաւ Լիբանանի եւ Յորդանանի մէջ, երբ 1958ին այդ երկիրները ամերիկեան եւ անգլիական ուժերու աջակցութեան դիմեցին՝ արտաքին վտանգի մը սպառնալիքին դէմ պաշտպանուելու համար :

Այդպէս պիտի պատահի վաղը Վիէթնամի մէջ, ուսկից Ամերիկացիք պիտի հեռանան, երբ վտանգը անհետանայ, ինչպէս հեռացան Քորէայէն :

Չեխոսլովաքիան յատկանշանական օրինակ մըն է խորհրդային «իմպերիալիզմ»ը կամ «գաղթատիրութիւն»ը բնորոշելու համար :

Բռնագրաւումէն տարի մը ետք, Չեխոսլովաքներն այսօր մէկ մարդու պէս ոտքի կանգնած են՝ պահանջելով օտար բանակներու հեռացումը իրենց երկրէն :

Կուսակցութեան նոր քարտուղարը Հուսաք, որուն կը միանայ հանրապետութեան նախագահ Սվոպոտայ, սարսափահար Կրեմլինի փոխ – վրէժի հեռանկարէն, խոհեմութեան եւ համակերպութեան քարոզ կը կարդան ժողովուրդին, որ մէկ բան միայն կը պահանջէ, — ազատութիւն :

Զինուորական եւ ոստիկանական արգելքները առ ոչինչ դրելով, Փրակայի, Պրաթիսլաւայի, Պռնոյի եւ այլ մեծ ու պզտիկ քաղաքներու մէջ ազատատենչ Չեխեր ու Սլովաքներ ազատ թռիչք տուին իրենց անկախութեան ձգտումներուն եւ արհամարհելով ամէն սպառնալիք, յաչս համայն աշխարհի անդամ մը եւս ապացոյցը տուին իրենց հայրենասիրութեան :

Բռնագրաւման տարեդարձը — Օգոստոս 21ը — դարձուցին սուգի օր : Իսկ այդ չարաշուք թուականին նախորդ օրերուն հրապարակային ցոյցերով եւ Շքոտայի զինագործարանի հրկիզումով իրենց դժգոհութիւնը յայտնեցին Մոսկուայի աշխարհակալներուն եւ Փրակայի այսօրուան վարիչներուն դէմ, որոնք գոյն փոխած են՝ Կրեմլինի սպառնալիքին տակ :

Երբ ժողովուրդ մը ազգովին կ՝ընդվզի՝ արդարութիւն եւ ազատութիւն պահանջելու համար՝ աշխարհի վրայ չկայ ուժ մը, որ կարենայ արգիլել անոր վերջնական յաղթանակը :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՍՅ ՄԷՋ

ՄԵՌԵԱԼՆԵՐ, ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐ ԿԸ ԲՈՂՈՔԵՆ

Չորեքշաբթիէն Հինգշաբթի լուսնալիք գիշերն իսկ միջադէպեր կը սկսէին Փրակայի մէջ, ուր ժողովուրդը պատնէշներ բարձրացուցած էր եւ բանակ ու ոստիկանութիւն կը քանդէին, մինչ բազմութիւնը «կեսթափօ՛, կեսթափօ՛» կը պոռար ոստիկաններուն : Բոլոր թղթակիցները կը հաստատեն թէ ոստիկանները անսովոր կոպտութեամբ կը վարուին ժողովուրդին հետ, բիրերով կը ծեծեն նոյնիսկ կիներն ու փոքրերը : Ոչ մէկ բան սակայն կը վախցնէ ժողովուրդը, որ որոշած է ամէն գնով յայտնել իր թշնամութիւնը Խորհրդային Միութեան եւ Չեխոսլովաքիոյ մէջ ունեցած բարեկամներուն : Հուսաքի սպառնալիքները ու դատապարտումը չեխ ղեկավարներուն, մանաւանդ Տուպչէքի, բան չեն փոխած եթէ ոչ աւելի հրահրած դիմադրական ոգին :

Չորեքշաբթի իրիկուն իսկ ծաղիկ չէր մնացած Փրակայի խանութպաններուն մէջ, բոլորը որոշած կը թուին հետեւելու 10 պատուիրաններուն (Յառաջ՝ Օգոստոս14) եւ ծաղիկներով ողողել Վենչեսլաս հրապարակը, չեխ հերոսներու շիրիմները եւ մանաւանդ անձնասպան եղած երիտասարդ Եան Պալաքի գերեզմանը :

Հինգշաբթի առաւօտ ալ հասած առաջին լուրերուն համաձայն ժողովուրդը կը հետեւէր տրուած հրահանգներուն եւ քալելով աշխատանքի կ՝երթար, ոչ մէկ գընում կ՝ընէր խանութներէն եւն : Վախ կար որ մթնոլորտը ծանրանայ երբ ժողովուրդը իմանայ որ երկու մեռեալ կայ արդէն եւ աւելի քան 320 հոգի ձերբակալուած է գիշերը :

× Մոսկուայի մէջ 16 մտաւորականներ նամակ մը յանձնած են արեւմտեան թղթակիցներուն Չեխոսլովաքիոյ «տխուր տարեդարձին » առթիւ : Այս նամակով գրագէտները կը բողոքեն խորհրդային գրաւման դէմ եւ կը յայտնեն թէ համաձայն չեն այդ որոշման (գրաւման) որ կը վտանգէ ընկերվարութեան ապագան :

Հինգշաբթի առաւօտ Իտալիոյ համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթին մէջ, կուսակցական պարագլուխ՝ Լուճի Լունկօ կը հաստատէր անգամ մը եւս թէ կը դատապարտեն Վարշաւայի Ուխտի զօրքերուն միջամտութիւնը Չեխոսլովաքիա եւ կը շեշտէր թէ ոչ մէկ բան կ՝արդարացնէր այդ միջամտութիւնը : Այդքան քաջ չէ Փարիզի Իւմանիթէն, որ քանի մը տողով կ՝ըսէ միայն թէ «ինչ կը վերաբերի ապագային, Ֆրանսական կուսակցութիւնը իր հասկացողութիւնը ցոյց կուտայ բոլոր դրական միջոցներուն նկատմամբ զորս ձեռք կ՝առնեն Չեխոսլովաքիոյ ընկերները վերջ տալու համար տագնապին» : Լէթր Ֆրանսէզ շաբաթաթերթը սակայն, որու խմբագրապետն է Առակոն ողջոյնքի խօսքը կը բերէ «լուռ գրագէտներուն » ու կ՝ըսէ— «... Կարելի չէ լուռ անցնիլ այս տարեդարձին վրայէն, գոնէ այն հետքին համար զոր դէպքը թողուց Չեխոսլովաքիոյ ընկերվարական Հանրապետութեան պատմութեան վրայ, մանաւանդ բուն իսկ ընկերվարութեան վրայ, անոր գործադրութեան, անոր իտէալին » :

Ծանօթ է որ Լէթր Ֆրանսէզ, ձախ շաբաթաթերթին մուտքը այլեւս արգիլուած է Խորհ. Միութիւն, տրուած ըլլալով թերթին բռնած դիրքը Փրակայի դէպքերուն առթիւ : Այդ ատեն արդէն (Յունուար հինգ) թերթը այդ արգելքին մասին խօսելով կը յիշեցնէր թէ Խորհ. Միութեան հետ իրենց բարեկամութիւնը եւ երկու երկիրներու միջեւ մշակութային փախանակութիւններու իրենց օժանդակութիւն, Սթալինի մահէն ետք, միայն ճշմարտութեան վրայ կրնան հիմնուիլ :

ԱՌԱՍՊԵԼԱԿԱՆ ԿՐԵՏԷԷՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Բ.

ՏՐՈՎԱՏԱ ԿԱՄ ԱՆՑԵԱԼԻ ՀՄԱՅՔՆԵՐԸ

Ասկէ մօտ հարիւր տարի առաջ Գերմանացի մը, համեստ պատուելիի մը զաւակը, իր յոյն կնոջ Սոֆիի աջակցութեամբ եւ հարիւրի չափ թուրք եւ յոյն գործաւորներու բազուկներով կը սկսէր պեղումներ կատարել Հիսարլիք գիւղի մօտերը : Հէյնրիխ Շլիման, այս է անունը, ինքնազարգացմամբ գիտնական դարձած գերմանացի, սիրահար մըն էր Հոմերոսի գործերուն : Եւ այս համեստ անվկայական գիտնականը պիտի կատարէր իր դարուն պատմագիտական մեծագոյն դիւտերէն մէկը :

Իրմէ առաջ Տրովատան նկատուած էր առասպելական քաղաք մը : Շլիման ուզեց հակառակը փաստել : Իր գործաւորներուն բրիչները իրարու ետեւէ երեւան հանցին ոչ թէ մէկ այլ ինը Տրովարտաներ՝ իրարու վրայ շինուած : Շլիման իր պըրպըտումները կեդրոնացուց թիւ 2 քաղաքին վրայ, կարծելով թէ այդ էր Պլիականի կռիւներուն դատերավայրը : Գտաւ պղինձէ եւ արծաթէ դաշոյններ, գնդասեղներ, մատանիներ, օղեր ...

Ներկայիս գիտունները կը պնդեն որ հոմերական Տրովատան թիւ 2ը չէ այլ թիւ 7ը, որ քանդուած է պատերազմի մը ընթացքին, Քրիստոսէ տասներկու դար առաջ : Ներկայիս այդ վայրը դարձած է Անատոլուի ամէնէն այցելուած կեդրոնը :

Տրովատայի պատմութեան մէջ Իլիականի պատմածը պարզ միջադէպ մը եղած է, եւ սակայն հոս պէտք է շեշտը դնենք արուեստի գերազանցութեան վրայ, որ կրնայ անմահ դարձնել պարզ միջադէպ մը, մինչ պատմական աւելի մեծ անցուդարձեր կորած են մոռացութեան մէջ :

Այցելութեան ընթացքին, այս աւերակներու վրայ կը սաւառնէր յունական պատմութեան եւ Իլիականի առթած յիշատակները : Եւ մեր երեւակայութեան մէջ կ՝երգէին Հոմերոսի հերոսներուն եւ Ռասինի հերոսուհիներուն երգերը : Թերեւս այս փոսերուն մէջ հոսած է արիւնը քաջ Հեկտորի, յանդուգն Աքիլլէսի, Էասի եւ Պրիամի : Պարիսպի այս փլած քարերուն վրայ կանգնած՝ գեղեցիկ Հելէնը կը դիտէր իրեն համար զոհուող այս գերմարդերը, մինչ քիչ մը անդին քաղցրը ու անբախտ Անտրոմաքէն լուռ կ՝արտասուէր իր նորածինը գրկած : Հին ժամանակներու ռազմաէգտները՝ Աղեքսանդր, Կեսար եւ Օգոստոս, ուխի եկած են այս վայրերը, ինչպէս ներկայիս զօրավարները կ՝այցելեն Վերտէօնի կամ Սթալինկրատի ռազմադաշտերը :

Հայր Ռիքէ մեզի դիտել կուտայ թէ միշտ իրական դէպք մը ծնունդ տուած է առասպալներու : Ժամանակին կը ժխտէին Կրետէի լաբիւրինթոսին իրականութիւնը, Տրովատայի գոյութիւնը. հարիւր տարի առաջ պատմագէտներ կը պնդէին թէ Յիսուս երբեք գոյութիւն չէ ունեցած : Եւ ահա քանի մը օր առաջ այցելեցինք Քնոսոսի լաբիւրինթոսը, մեր աչքին առջեւ ունինք Տրովատայի աւերակներ : Այս առասպելական եւ հեթանոս հին դարերու մէջ իսկ կը նախազգային քրիստոնէութիւնը : «Ես ծնած չեմ ատելութիւններ սերմանելու համար ...» կը պոռար Անտիգոնէ Կրէօնի երեսին :

« Իւրաքանչիւր անձ Աստուած կը փընտռէ իր գիտցած ձեւով : Մենք եւս կը կառուցանենք հանգրուան մը, զոր ուրիշներ պիտի շարունակեն » , եզրակացուց Հայր Ռիքէ :

ՄԱՐԴԸ՝ ԱՆՓՈՓՈԽ

Նաւը կ՝անցնի Մարմարան ու կը մտնէ Սեւ Ծով : Բոլոր ճամբորդները խուժած են կամրջակին վրայ ու կը դիտեն ցամաքին անհետանալը :

Փոքր Ասիան, իր հնութիւններով եւ նորութիւններով կը միանայ հորիզոնին եւ կը մանրանան մարմարէ պալատները, Սուլթաններու եւ վեզիրներու, հարէմները, մզկիթները իրենց սլացիկ մինարէներով, քէօշկերը իրենց սուր տանիքով ...

Շատ երկար չենք մնար Տրապիզոնի նաւահանգիստը, որովհետեւ օդը աննպաստ է եւ կրկին կը վերադառնանք Պոլիս : Հոն ճամբորդներէն մաս մը օդանաւ կ՝առնէ դէպի Երեւան, Խորհրդային Հայաստանի մայրաքաղաքը, Սուրբ Գրիգորի եւ Էջմիածնի Հայաստանը ուր տեղի պիտի ունենայ տիեզերական հանդիպում մը Հայոց Կաթողիկոսին հետ, երկրորդ մասը, որուն մաս կը կազմենք, որոշած է Պոլիս մնալ :

(Շար.)

ՍԱՂՈՒ ՀՈՎՈՍ

ԽՈՒՐ ՎԱՅՈՍՊՈՒՅ

ՇԱՐԱԿ ՄԱՐԴԿԱՆՑ ԻՄՄԻԳՐԱՑԻԱՆ ՀԱՄԱՐ

— Չոր կամ թաց, մին կամ երկու, մեր ձեռքում է ամբողջ ապահովությունը, որ չեք տառապի ոչնչությունից եւ ոչ մի ցավագին զգացողություն չեք ունենա ձեռքս տալիս :

Ներողություն խնդրելով, որ մեր ընթերցողներին ձանձրացնում ենք մեր անձնական գործերով, մենք ստիպված ենք լինում հրատարակել հետեւյալ տողերը, որոնք ուղղված են մեր հին հաճախորդ Ս. Ղազարյանին :

Ս. Ղազարյան, ինչո՞ւ չեք գալիս մեզ մոտ, ինչո՞ւ մեզ չեք տալիս ձեր ատամները, որ մենք ձեզ ցույց տանք մեր նոր գործողությունները :

Ինչո՞ւ չեք գալիս, որ մենք ձեզ ցույց տանք մեր նոր գործիքները, որոնք ոչ մի ցավ չեն պատճառում

ԳՅՈՒՂՈՎ ՄԶԱ

Փ. ԵԱՍ

ՄՈՎՈՍ

— * —

ԲԱՀԱՐԻ ՎԱՀԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐԱՎՈՐ ՍՈՎՈՍԸ ՄԱՀՎԱՆ ՀԱՐՅՈՒՐԻ ՄԱՍԻՆ

Ինչպես արդեն հայտնի է մեր ընթերցողներին, Մոսկվայի Հայկական դրամատիկական թատրոնի դերասան Սովոսը մահացել է Բահարի վահանում, ուր նա գտնվում էր հյուրախաղերի։ Սովոսի մահվան լուրը ցավով ընդունեցին նրա հազարավոր երկրպագուները։ Ամբողջ Խորհրդային Հայաստանը սգում է իր սիրելի դերասանի կորուստը։

Սովոսը ծնվել է 1889 թվականին Ալեքսանդրապոլում։ Նա սկսել է բեմական գործունեությունը 1914 թվականին Ալեքսանդրապոլի թատրոնում։ Հետագայում նա հանդես է եկել Թիֆլիսի, Երևանի, Ղարաքիլիսայի, Ղազախի, Ղափանի, Ալեքսանդրապոլի, Կարսի, Սուրմալուի, Նոր Բայազետի, Ախալքալաքի, Ախալցխայի, Ախուրյանի, Ղամարլու

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը չը–նորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Է – լիզ Ծովիկեանի յուղարկաւորութեան առ–թիւ՝ Մայտոզեան Թ. տասը ֆր. (դպրո – ցին), Նալպանտեան տասը : Վարդան Եփրէմեանի մահուան առթիւ Յովնանեան Ց. քսան, Գիւսիէլեան Մ. տասը, Տիրա–տուրեան Պ. տասը : Մասնաճիւղը իր ցա–ւակցութիւնները կը յայտնէ : Տէր եւ Տիկին Գ. Տէր – Վարդանեան հարսնիքի առթիւ տասը ֆրանք : Առաջնորդարանի Օժանդակ Տիկնանց Միութիւնը չնորհա – կալութեամբ ստացած է Այրի Տիկին Լ. Ղազարեանէ իր ապաքինման առթիւ՝ 20 ֆրանք, Հայկ Շահպազեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Ա. Պեհիկեանէ 20, Այրի Տիկին Շահպազեանէ քսան, Այրի Տիկին Ալճիպաշեանէ իր ամուսնոյն հո – գեհանգստին առթին երսեուն ֆրանք :

×

Ալֆորվիլի կապ. Խաչի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացաւ Պ. Վարդան Զպուքճեանէ յիսուն ֆրանք իր կնոջ Վար–դուհի Զպուքճեանի մահուան առթիւ, յատկացուելու կարիքաւորներուն :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Սոխումէն Ազաքսի Գալենճեան կը փնտռէ իր տղան՝ Վաղարշ, ծնած 1936–ին, հօրը անունը՝ Տիգրան, ապրած է Սոխում, Պրեվակկամի փողոց, Բ. Տու–փիկ, տուն թիւ 8: Հունգարիա մեկնած է 1956ին, (ծանօթ դէպքերու առեն) խոր – հըրդային բանակին մէջ: Անկէ ի վեր լուր չկայ իրմէ :

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղե – կացնել Տիկին Քէսապեանի :

30, Rue Larmeroux
92 - VANVES

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գերմանիայէն Յովհաննէս Իմաս (Թո – րոյեան) կը փնտռէ իր մօրեղբայրը՝ Յով–սէփ: Կը կարծուի որ Մարսէյլ է, հօրը անունը՝ Օննիկ, մօրը անունը՝ Եղնա: Կնոջը՝ Պատասխան (Բալուի Նաճարան դիւղէն) : Լուր ունեցողներէն իմացնել , Յովհ. Իմասի (Թորոյեան) ,

Hoorwald Str. 31
KRS. SIEGEN
Allemagne

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ

Քոյրերու դպրոցի արձանագրութիւնները սկսած են : Կ'ընդունուին չորսէն 12 տա–րեկան աղջիկները, ցերեկօթիկ եւ գիշերօ–թիկ, դպրոցը կը հետեւի պետական ուս – մանց, ինչպէս նաեւ հայերէնի դասաւան–դութեան :

Ծանօթութեանց համար դիմել վարչու–թեան , ամէն օր բացի կիրակիէ :

73, Ավ. Հաւրի Պարպիւս ,
95, Առնուվիլ լէ Կոնէս :
(*Շոգեկառք առնել* կար տիւ Նորէն) :

ԺՐՆԵԻԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՕԾՈՒՄԸ

14 Սեպտեմբեր 1969, կիրակի, Ս. Պա–տարագէն յետոյ կազմակերպուած է մաս–նաւոր ճաշ մը օտար հրաւիրեալներուն համար : Իսկ նոյն երեկոյեան դարձեալ ճաշ մը մի միայն Հայերուն համար : Ճա–շավինն է իւրաքանչիւր անձի համար 35 զուլեպերական ֆրանք : Մասնակցիլ փա–փաքողները այժմէն կրնան արձանագրը – ուիլ Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ դիւանը՝ մինչեւ Սեպտեմբեր 3: (15 Րիւ ժան Կու–ժօն, Փարիզ 8րդ: Հեռ. 359–67–03):

ԴԻՒԱՆ

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Օդոստոս ամսուան ընթացքին բաց պի–տի ըլլայ եչ. եւ Շբ. օրերը ժամը 16–19:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի աբ–ձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն ա–նոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկ – ները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Պուլվար տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի
Հեռաձայն 927–01–72:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ , ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

Կիրակի, (24 Օգոստոս) Առնուվիլի Վա–րագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ Աստուա — ծածնայ ոտնին առթիւ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ՀԱՐԵՑ ՎԻՐ. ԹՕՓՈՒԼԵԱՆ :

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ ժողովուր–դը ներկայ գտնուիլ :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

POUR TOUS SERVICES
ASSISTANCE PASSAGERS,
EMBARQUEMENT
DEBARQUEMENT
A
Marseille

ՄԱՐՍԷՅԼ հասնող կամ Մարսէյ–լէն մեկնող ճամբորդներու բոլոր օժանդակութեանց համար նաեւ. — Տոմսերու գնումի եւ վերապահու–մի, անհատ կամ խումբ

Pour Réservation et Billets
groupes et individuels
Toutes destinations y compris
L'ARMENIE
par Mer — par Air et en voyage organisé

Contactez

Jacques CHELELEKIAN

Lundi, Mercredi, Vendredi
de midi à 14 heures
MARSEILLE 48-26-26

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
ԵՒ ՆՈՒՊԱՐ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Ինչպէս ամէն տարի, ամառուան եղա–նակին առթիւ Միութեան «Նուպար» մա – տենադարանը փակ պիտի մնայ Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբաց–ուի երկուշաբթի, 1 Սեպտ. 1969ին :

Բացառաբար , այս տարի Միութեան Փարիզի դրասենեակն ալ փակ պիտի մը – նայ նոյն Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբացուի երկուշաբթի, 1 Սեպ–տեմբեր 1969ին: Կը խնդրուի նկատի ու – նենալ :

ԴԻՒԱՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան եւրոպայի
կեդր. Յանձնաժողովի

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՍԵՒՐԸ

Բացուած են 1969 – 1970 ուսում–նական տարեշրջանին արձանա–գրութիւնները :

Մնողքներ, որոնք կը փափաքին է – րենց զաւակները արձանագրել, փու–թով դիմեն վարժարանին տեսչու – թեան, դրաւոր կամ անձամբ :

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի , պետական ուսումնական ամբողջա – կան ծրագիրը (մոտէրնը) 7րդ դա – սարանէն սկսեալ (10 տարեկան): Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրու – թիւ առնել, դրաւոր կամ հեռաձայ–նով :

Հեռ. 027–18–28

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ւ ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalarac

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

Ա. Խ. ՏԻՄԵԱՆ, Հայաստանի Հանրապետութեան ծագումն ու զարգացումը, Բ. տպագրութիւն, պատկերազարդ, 1968	20 ֆր.
Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆ, Ամբողջական երկեր, 3 հատոր, հատորը	20 ֆր.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, կեանքի ուղիներով, 6 հատոր, հատորը	15 ֆր.
Ա. ՇԻՐԱԿԵԱՆ, «Կտակն էր նահատակներուն»	15 ֆր.
ՀԱՑԿԱԶՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Ցեղասպան Թուրքը	16 ֆր.
Ե. ՄԵԼԻՔԵԱՆ, Հարք–Խնուս (Տարօնի չրջանի պատմութիւն)	15 ֆր.

(Վերոգրեալ գրքերը՝ տպուած Պէյրութ՝ բոլորն ալ լաքակազմ են)

ՏՈՒՔ. Ց. ՏԷՐ–ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Հայկական կիլիկիա	8 ֆր.
ԱՂԱՍԻ , Զէյթուն եւ իր չրջակաները , Պէյրութ , Թղթակազմ	15 ֆր.
ԳՐ. ԵՊՍ. ՊԱԼԱԴԵԱՆ, Հայ Գողգոթան, Բ. հատոր, Փարիզ	15 ֆր.
ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՁՈՒԹԻՒՆ, Վենետիկ	400 ֆր.
ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՁՈՒԹԻՒՆ, Երեւան, 1967	72,60 ֆր.
ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶ, Առաբել Պատրիկի, Երեւան, 1967	17 ֆր.
ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ, Կոմիտաս Վարդապետի բոլոր երկերը	

ՁՈՒԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

Դիմել

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince - PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35 Tél. : 326-88-65

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

Էջմիածնի եւ Վարդանի մետալիոն ստեղծագործը

ԳԻՆ 400 ՖՐԱՆՔ

Եւ ընդհանրապէս, գոհարեղէնի որեւէ գնումի մը համար ձեր տրամադրութեան տակ է

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

40 ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆ

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՒՑԻԿ – ՏՈՄՄԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » Ի

32, Rue de Trévise
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՐԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ
23
ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI
23 AOUT
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11594 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE — No 11.594

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԺԻՐԱՅՏ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԸ)

Չարաշուք տարի մը եղաւ 1968ը Յառաջի ընտանիքին համար :

Քանի մը շաբթուան ընթացքին իրարու ետեւէ կորսնցուցինք Շաւարշ Նարդունին (Յուլիս 28) եւ Ժիրայր Միսաքեանը (Օգոստոս 23), երկուքն ալ Փարիզէն հեռու, մէկը Միջերկրականի, միւսը Ատլանտեանի ափերուն վրայ : Երկուքն ալ գրեթէ տարեկից էին, 70 եւ 69 տարեկան : Կեանքի մէջ ա՛յնքան անկեղծ սիրով իրարու կապուած, հանդերձեալին մէջ շուտով իրարու միացան : Մահուընէն երեք օր առաջ, Օգոստոս 20ին, Յառաջի մէջ լոյս կը տեսնէր Ժիրայրի ներբողականը Նարդունիի յիշատակին, ճրագ մըն ալ մարեցաւ խորագրով :

ճրագ մըն ալ ինք էր, որ յանկարծ պիտի մարէր, կրկնապատկելով Յառաջի խոր սուգը :

Լռած են երկուքն ալ մէկ տարիէ ի վեր : Պարապ կը մնան սիւնակները, որոնց տակ մեր ընթերցողները կարօտով կը փնտէռին Նարդունի եւ Եւրոպացի ստորագրութիւնները :

Ո՛չ եւս են իրենք Ֆիզիքապէս : Սակայն անթառամ կը մնան իրենց գործն ու յիշատակը :

Ժիրայր Միսաքեան Պոլսոյ Կեդրոնականին մէջ հայեցի կրթութիւն ստանալէ ետք, եւրոպական բարձրագոյն վարժարաններու մէջ կատարելագործած էր իր ուսումը :

1920ական թուականներուն Փարիզի մէջ կը հետեւէր Քաղաքական Գիտութեանց վարժարանին, որուն շրջանաւարտներէն շատեր պետական բարձր պաշտօններու հասած են Ֆրանսայի մէջ :

Ինք ալ ամէն յատկութիւն ունէր դառնալու համար պետական դէմք մը, եթէ կանգուն մնար Հայաստանի անկախ Հանրապետութիւնը :

Այդ շրջանի ուսանողները Փարիզ եկեր էին համալսարանական բարձրագոյն եւ մասնագիտական ուսում ստանալու եւ Հայութեան լաւագոյնս ծառայելու հայրենասիրական նպատակներով : Հայաստան անկախ էր այդ օրերուն : Ու երիտասարդ ուսանողներս նիւթական խիստ անձուկ պայմաններու մէջ ուսում կ՛առնէինք լոյս – քաղաքին մէջ, ապագայ փայլուն հեռանկարներու յոյսով ու հաւատքով :

Քաղաքական դէպքերը դժբախտ դասաւորում պիտի ունենային : 1920ի սերունդը յուսախաբ՝ իր մասնագիտութենէն դուրս պիտի լծուէր զանազան գործերու, որոնց համար պէտք չունէր երբեք համալսարան յաճախելու :

Ժիրայր Միսաքեան ապրուստի համար անձնական գործ մը ընելով մէկտեղ, տարիներով նուիրուած է քաղաքական աշխատանքի : Պահ մը քարտուղար Հայաստանի Հանրապետութեան Լոնտոնի դեսպան զօրավար Բագրատունիի, 1923էն մինչեւ 1948 Փարիզի Հ. Հ. Պատուիրակութեան ներկայացուցիչն է եղած Անգլիոյ մէջ :

Հ. Յ. Դ. Բիւրոն 1945ին իր միջոցաւ է, որ Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին նախարարութեան ներկայացուցած է Հայկական Հարցի մասին իր յուշագիրը : Քանիցս Փարիզ հրաւիրուած է՝ մասնակցելու Հ. Հ. Պատուիրակութեան ժողովներուն : Երկրորդ աշխարհամարտէն ետք, շրջապտոյտ մը կատարած է Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, Հայ Դատի կապակցութեամբ :

1948ին Լոնտոնէն Միացեալ Նահանգները փոխադրուած՝ չէ ուզած հրաժարիլ Եւրոպացիի հանգամանքէն : Ու այդ գրական անունով հմտալից ու սրամիտ «Տոմսեր» գրած է Հայրենիք օրաթերթին մէջ, որու խմբագրական մարմնին մաս կազմած է մինչեւ 1960 : Եւրոպացի ստորագրութեամբ Օրը Օրիններ գրած է նաեւ այս էջերուն մէջ, տարիներով :

Խորապէս ուսումնասիրած էր բացի հայերէնէն, նաեւ անգլիերէնն ու Ֆրանսերէնը : Երկար տարիներու տքնաջան աշխատանքով պատրաստած էր Անգլիերէն – հայերէն – ֆրանսերէն ընդարձակ բառարան մը, շուրջ 2000 էջ, միակը իր տեսակին մէջ, որ 250·000 նախադասութեանց նմոյշներ կուտայ : Կը մատնանշէ նոյն բառին անգլիերէնի եւ « ամերիկերէն»ի մէջ ունեցած հնչումի եւ իմաստի տարբերութիւնները : 1960ին անձամբ տեսանք ու գնահատեցինք այդ բառարանը, տետրակներու ձեւին տակ :

Անտիպ մնացած այս հոյակապ աշխատասիրութեան ձեռագիրները կարելի չէ եղած գտնել իր մահէն ետք : Յուսա՛նք, որ օր մը գտնուին անոնք : Այլապէս հայ լեզուագիտութիւնը մեծ կորուստ մը պիտի արձանագրէ :

Լեզուական բծխանդրութիւնը ծայրայեղութեան էր տարած եւ անխնայ կը ձաղկէր սխալ գրողները :

Անգլիերէնի թարգմանած էր Պատարագամատոյցը : Նոյնպէս անգլիերէն ուղեցոյց մը (Սբրչլայթ) հրատարակեց Հայկական Դատի մասին : Տարիներով խմբագրեց ՀՕՄի պաշտօնաթերթ Հայ Սիրտը» : Իսկ Յառաջ լոյս ընծայեց իր Բուռ մը տոմսերը :

Անմոռաց պիտի մնայ իր յիշատակը :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

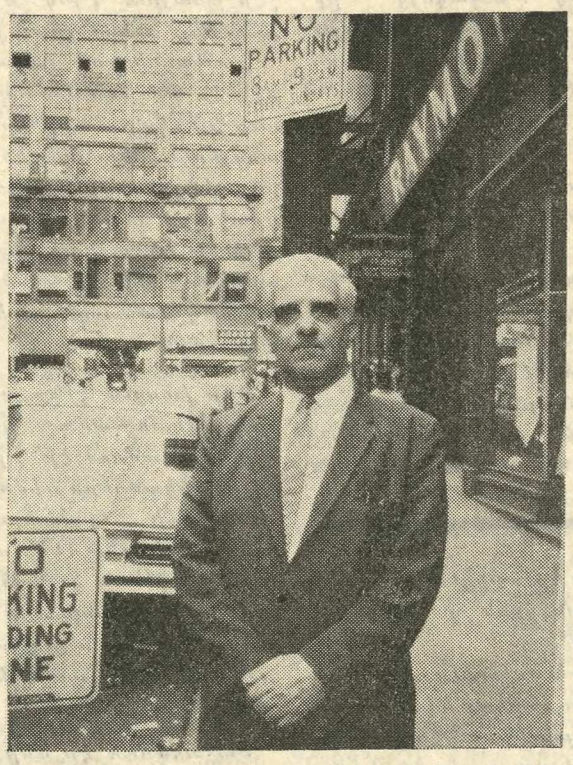

1899 1968

ՏԽՈՒՐ ԲԱՆԵՐ

Տխուր բաներու մասին խօսիլը ամենօրեայ նիւթը կը դառնայ Հայկ. մամուլին, ու երբ սեւ գիծերը կը բացակային, մահուան տարելիցները կը պարտադրեն մեզի վերյիշելու մեկնողները :

Երէկ՝ Նարդունի, այսօր՝ Ժիրայր Միսաքեան : Ու մեր սիրտը, նման փողոցի երգէոնին, նոյն եղանակը կ՛րգէ, կոմիտասեան անոյշ մեղեդին՝ Սիրտս նման է էն փլած տըներ ...

×

Եւրոպացի, ոչ միայն գրչանունով, այլեւ մանաւա՛նդ իր պատրաստութեամբ, դաստիարակութեամբ ու կենցաղով, Ժիրայր Միսաքեան մնաց սակայն խորապէս հա՛յ իր հոգիով ու իտէալով : Քաջ հրապարակագիր, զարգացած միտք, ան ալ իր աչքին լոյսը քամեց հայ գիրին վրայ ու պատրաստեց եզակի բառարան մը, որու վաթսուն ձեռագիր հատորները այնքան գուրգուրանքով պահեց, որ մեծ մասը անգտանելի մնաց, մահէն ետք :

Ընդհանրապէս վերապահ իր խառնուածքով, Ժիրայր Միսաքեան շատ հաղորդական էր, երբ, բացառաբար կը մըտերմանար : Սրամիտ դիտող, իր տոմսերով յանախ կը ձաղկէր ինչ որ այպանելի էր հայկ. կեանքին մէջ, բայց ոչ իր խիստ շեշտը, ոչ ալ հեգնանքը կը վիրաւորէին : Կը յաջողէր մանաւանդ քիչ մը ժպիտ բերել ընթերցողին միօրինակ կեանքին մէջ :

Այսօր սակայն, ժպիտ չկայ մեր դէմքին վրայ, երբ կը յիշենք իր տոմսերը : Բայց լաւ է շատ չխօսիլ տխուր բաներու մասին եւ թողուլ որ անգամ մը եւս, յետ մահու, իր մէկ տոմսով, քիչ մը ժպիտ բերէ մեզի, հեռուէն, շատ հեռուէն, ամերիկեան կանաչ գերեզմանատան մը փոսէն, վասնզի ինք որ այնքան կը սիրէր կեանքը, պիտի ուզէր որ, այսօր իսկ, ուրախ ըլլանք, զուարթ ըլլանք, ու չյիշենք տխուր բաներ :

« ՅԱՌԱՋ »

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՌՔԻ արկածները կը շարունակեն աւեր գործել : Օգոստոս 15ի տօնական օրերու վերջին հաշուեկշիռը կը յայտնէ թէ 3042 արկած եղած է, Ֆրանսայի մէջ, որու հետեւանքով 215 մեռեալ կայ եւ 5039 վիրաւոր : 1968ին ճամբաներու վրայ մեռած են 14·248 հոգի եւ 317·868 վիրաւոր որոնց մէջ քանի մը հազարը անկար մնացած են :

ՍՈՒՐԻԱ բողոքած է Ռումանիոյ կառավարութեան, այս վերջնոյն կատարած դեսպանական փոխանակութեան համար Իսրայէլի հետ :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓՐԱԿԱՅԷՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ԱԼ – ԱՔՍԱ ՄԶԿԻԹԻՆ ՀՐԴԵՀԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Փրակա ցոյց տուած է իր ընդդիմութիւնը խորհրդային բանակին միջամտութեան դէմ, բայց ցոյցերը ընդհանրապէս եղած են լուռ եւ ժողովուրդը աւելի հետեւած է գաղտնօրէն բաժնուած պատուիրաններուն : Գրեթէ բոլորը քալելով դացած են աշխատանքի, կիները սեւ հագուած են ի նշան սուգի ու ոչ մէկ գընում եղած է խանութները, բայց կարգ մը երիտասարդներ չեն զոհանար այսքանով եւ պատնէշներ բարձրացուցած են « կեսթափօ » պոռալով ոստիկաններուն եւ «կեցցէ՛ Տուպչէք» կրկնելով : Ճիշդ ցերեկին համաձայն տրուած գաղտնի հրահանգին ամէն ինչ դադրած է մայրաքաղաքին մէջ, հինգ վայրկեան, ու ցուցարարները սկսած են հաւաքուիլ Վենչենսլաս հրապարակը : Հոդ հաւաքուած ժողովուրդը ըստ ոմանց հարիւր հազար է, ըստ ուրիշներու յիսուն հազար :

Իրիկուան դէմ սակայն միջադէպեր եղած են եւ երկու մեռեալ կայ Պրնօ, ուր քանի մը հազար հոգի պատնէշներ բարձրացուցած եւ կրակի տուած էին : Փրակա, Բրատիսլաւա եւ Պրնօ չեխ հրասայլեր գրաւած են քաղաքները եւ ցըրուած ժողովուրդը : Հուշաքի գլխաւոր « յաղթանակը » այն եղած է որ մերձաւոր խորհրդային զօրքը պէտք չէ ունեցած միջամտելու : Ամէն պարագայի մէջ, իր դիրքը դիւրին չէ, մէկ կողմէ՝ ժողովուրդ մը որ ինքզինքը դաւաճանուած կը զգայ եւ անդին գրաւող պահանջկոտ բանակ մը : Հարիւրաւոր ձերբակալութիւններ կատարած են :

× Չեխոսլովաքիայէն արտաքսուած են աւստրիացի չորս լրագրողներ եւ Նիւ Եորք Թայմզի թղթակիցը :

× Չեխեր փորձած են բողոքի ցոյց մը ընել Փարիզի խորհրդային դեսպանատան առջեւ, բայց ոստիկանութիւնը ետ մղած է զիրենք : Նման ցոյցեր եղած են Հռոմ, Թուլոն, Արեւմտեան Պերլին, Թոքիօ, Թէլ Ավիվ, Պէյրութ : Մոսկուայի համար Չեխոսլովաքիոյ մէջ ալ Խուլիկաններ են որ քանի մը հարիւր հոգի գրգռած են որ ցոյցեր ընեն :

×

ԻՍՐԱՅԷԼ ՄՏԱՀՈԳ

Հինգշաբթի առաւօտ բուռն հրդեհ մը հսկայ վնասներ կը բերէր արաբական գլխաւոր սրբավայրերէն՝ Ալ Աքսայի մզկիթին (Ալ Աքսա կը նշանակէ՝ Հեռաւորը, այսինքն Մէքքէէն) : Կառուցուած է 8րդ դարուն եւ կը գտնուի Օմարի մզկիթին մեծ բակին հարաւային կողմը, վայրը զոր Մարգարէն դպչած է Մէքքէէն Երուսաղէմ առասպելական թռիչքին ատեն :

Արաբներուն համար, բոլոր Արաբներուն, նոյնիսկ չափաւոր Պուկիպային, Հրեաներուն գործն է այս հրդեհը եւ եթէ այս կասկածը չփարատի հետեւանքները կրնան շատ ծանր ըլլալ : Հիւսէյն արաբական վեհաժողով կ՛ուզէ մինչ Իսրայէլի կառավարութիւնը արտակարգ նիստ գումարած է եւ արտաքին նախարարը՝ Ապպա Էպան յայտարարութիւն մը ըրած է, ինչպէս նաեւ վարչապետ Տիկին Կոլտա Մէյր : Կ՛ուզեն համոզել ժողովուրդը, որ եղեռնափորձ չէ եղած արաբական սրբավայրին վրայ այլ պարզապէս արկած մըն է :

Արաբները միտք չունին սակայն ընդունելու այս վարկածը եւ բոլոր մայրաքաղաքները իրար անցած են :

«ՉՊԱԽԱԼ ...»

Ամէն Պոլսահայ լսած է Սամաթիացի թաղականին պատմութիւնը :

Ձկնավաճառ Սեղբոսը, հրաշքով մը, Թաղակաչ Խորհուրդին անդամ — եւ ատենապետ — կ'ընտրուի : Եւ օրին մէկն ալ, պատարագէն ետք, ժողովին մէջ, կ'առաջարկէ .

— Փէք աղէկ ամա, սա վարժապետներուն ասչափ փարա քի կուտանք կոր նէ, խապար ունի՞նք քի չոճուխներուն բան մը կը սորվեցնե՞ն կոր մի չեն սորվեցներ կոր ...

— Ի՞նչ կ'առաջարկես, կը հարցնեն, Թաղական Խորհուրդին մնացեալ անդամները :

— Ըսե'մ ... Վաղ առտու, ամէնքս մէկէն կ'ելլենք դպրոց կ'երթանք եւ չոճուխներուն քանի մը հարցում կ'ընենք ...

Յաջորդ առտու, Թաղական Խորհուրդին անդամները, ձկնավաճառ Սեղբոսի առաջնորդութեամբ, կ'արշաւեն վարժապետ Արթինի դասարանէն ներս : Եւ կը սկսին «չափել» աշակերտներուն գիտցած հայերէնը :

Ձկնավաճառ Սեղբոսի աչքին կը զարնէ կայծակի նայուածքով մանչուկ մը :

— Հո'ս եկու, նայիմ, մանչս ...

Կաս – կարմիր զոգնոցով մանչուկը թեւերը կռնակին վրայ կապած, կը ներկայանայ Թաղական էֆէնտիներուն :

Եւ ձկնավաճառ Սեղբոսը, որ չմոռնաք, Թաղական Խորհուրդին ատենապետն է, կը հարցնէ .

— Ըսէ', նայիմ ծօ', պախալին հայերէնը ի՞նչ է ...

Կայծակէ աչքերով մանչուկը կը դողայ, կը դողդղայ, կը կարմրի, կը ճերմըկի եւ աղերսարկու նայուածքներ կը նետէ իր դասընկերներուն, որոնք իրեն չափ սմքած էին հարցումին ... մեծութենէն : Բայց, յանկարծ, վրան քաճութիւն մը կուգայ : Ու կը պատասխանէ՝ հերոսաբար .

— Զպախա'լ, էֆէնտի ...

×

Այս անուշիկ մանչուկին գիտցած «հայերէն»ին հետ կարելի է բաղդատել մեզ շրջապատող կարգ մը ո'չ – մանուկներու գիտցած «գրաբար»ը :

Մարդիկ, որոնք ձեւեր կ'առնեն, հովեր կ'առնեն, կը բարակնան եւ ամէնէն սովորական խօսակցութեաչ մէջ անդամ կը գործածեն «կիրակնօրեայ» բառեր : Որպէսզի դիմացինը ըսէ .

— Ա՜ս ի՜նչ զարդացեալ մարդ է պէ ... Անանկ բառեր գիտէ կոր որ մեր վարդապետը անդամ չի գիտեր ...

Առտուն կանուխ կամ իրիկունը ուշ ատեն, ճամբադ կը կտրէ այս «բարակցող»ներէն մէկը : Սովորութիւն մը յարգած ըլլալու համար կը հարցնես .

— Ի՞նչպէս էք, տնեցինե՞րը ինչպէս են, Տիկի՞նը, մայրի՞կը :

Կը սպասես որ պատասխանէ .

— Շատ լաւ են, շնորհակալ եմ :

Չէ', այդքանը չի բաւեր : Պէտք է ըղդացնել տայ քեզի թէ մաքրամաքուր հայերէն գիտէ : Եւ ահաւասիկ գլխուդ վրայ կը պարպէ տօնական օրերու գործածուող բառերու իր տոպրակը .

— Իմ որպիսութիւնս սքանչելապատում կացութեան մը մէջ պարուրուած ըլլալով հանդերձ, խորապէս կը ցաւիմ ու կը տառապիմ եւ մինչեւ իսկ կը տուայտիմ ու կը տոչորիմ յայտարարելու համար որ իմ սիրասուն տիկնոջս առողջական վիճակը իր լաւագոյն եւ գերագոյն բարձրութեան եւ վեհութեան գագաթնակէտէն գահավիժած է դէպի անդունդըխորխորատի մը եւ օր ըստ օրէ կը վատթարանայ եւ դառնակսկիծ հոգեկաչ տառապանքներու ճանկերուն եւ շղթաներուն մէջ կ'առնէ իմ բովանդակ էութիւնս ... Իսկ իմ թանկագին եւ աստուածատիպ ու աստուածպարգեւ մայրիկս ...

Համբերութիւն — եւ ժամանակ — պիտի ունենաս որ իրեն չպատմես Սամաթիացի մանչուկին պատմութիւնը : Եւ պատուիրես իրեն խստօրէն .

— Բարեկա'մ, մի' « գրաբարանար » ... Պախալիչ հայերէնը «նպարավաճառ» է ...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

« Այժմ երեւում է լեռը, որովհետեւ հեռացել ենք նրանից ... »

ՌՈՄԷՆ ՌՈԼԱՆ

Որքա՜ն պատշաճում են այս տողերը սիրելի Ժիրայրին ...

Բնաւորութեամբ խիզախ — երբ առիթը դար — չէր վարանում արդարութիւնը, ճշմարտութիւնը ասելու — բաց ճակատ — առանց դոյզն տատանումի, իրեն վնասելու գնով : Ապացոյց՝ իր « Տոմսեր»ը, ուր ամէն տգեղ երեւոյթ խարազանւում է, ինչպէս նաեւ ամէն գեղեցիկ երեւոյթ արժէքաւորւում ու գնահատւում է :

Իր խիստ անզիջող արտաքինի տակ, մաքուր եւ անշահախնդիր մարդն էր, երբեմն ա՜յնքան զգայուն, ա՜յնքան փափկասիրտ, որ ակամայից քեզ մտածել էր տալիս — ի՜նչ հակասութիւն ...

Իր զգացումները դրսեւորելու մէջ չափազանց զգոյշ եւ փափկանկատ էր . ուշ էր մտերմանում, որովհետեւ իրեն համար բարեկամութիւնը շատ բարձր իմաստ ունէր — անսակարկ, անշահախնդիր :

Հայն ու Հայութիւնը իրեն մօտ զգացականից աւելի գիտակցական էր եւ այդ իմաստաւորւում էր Հայութեան — իր արդար դատին եւ մանաւանդ հայ մշակոյթին — բերած ծառայութեան չափով : Ապացոյց իր քաղաքական գործունէութիւնը (Եւրոպա, Ամերիկա), Հայ Դատին նուիրուած իր արժէքաւոր գիրքը, իր բազմաթիւ լրագրական առաջնորդող յօդուածները մամուլում :

Հայ լեզուի հանդէպ պաշտամունք ունէր, չէր հանդուրժում ամենափոքրիկ թերացումի կամ սխալի : Լեզուն համարում էր ազգայիչ անփոխարինելի հարըստութիւն, որի անաղարտ պահպանման ու զարդացման համար ճիգ ու ջանք չէր խնայում, լեզուն իր համար արուեստից աւելի գիտութիւն էր :

Հայերէնի չափ քաջահմուտ էր անգլերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներին : Քսանից աւելի երկար տարիներ աշխատում էր անգլերէն, ֆրանսերէն եւ հայերէն — երեք լեզուեան բաղդատական բառարանի վրայ, որի զանազան հատորները տեսնելու բախտն եմ ունեցել իր կենդանութեան օրերին : Միայն հիանալ կարելի է իր այնքաչ մանրազննին եւ ըծախնդիր մօտեցումին :

Երբ խօսում էինք այս գործի հրատարակութեան համար, դառն ժպիտը շրթներին պատմում էր՝ որ Քալիֆորնիայում իր բարեկամները դիմել են հայ մեծահարուստների, հրատարակութեաչ խնդրանօք — նրանցից մէկը տեղեկանալով հրատարակութեան ծախսերին (10–15 հազար տոլար) պատասխանել է թէ՝ «Այսքան տարի Հայերը այդպիսի բառարան չեն ունեցած, թող ասկէ ետքն ալ չունենան ... » :

Քաջահմուտ էր մեր ոսկեղինիկ գրաբարին, իր հայերէն – անգլերէն «Պատարագամատոյցը» իր տեսակի մէջ լաւագոյնն է, որ գործ է ածւում Ամերիկայի հայ եկեղեցիներում :

Մոլի ընթերցող էր — խիստ նրբաճաշակ էր գրականութեան եւ արուեստների նկատմամբ . յատկապէս երաժշտութեան մէջ իր սէրն ու ծանօթութիւնը բաւական խորն էին . միշտ քթի տակ մեղմ կ'երգէր օփերաներից արիաներ, սէնֆոնիներից մասեր, կամ հայ ժողովրդական երգեր :

Միայն վերջին երկու տարիչ էր, որ առողջութիւնը սկսեց իրեն մտահոգել : Չափազանց հպարտ էր, չէր ուզում ոեւէ մէկին զբաղեցնել իր անձով :

Այժմ մէկ տարի յետոյ, երբ նայում ես այս բոլորին իրապէս «երեւում է լեռը, որովհետեւ հեռացել ենք նրանից ..» :

Սկսեցինք Ռոմէն Ռոլանով, պիտի վերջացնենք նոյնպէս Ռոմէն Ռոլանով՝ «անդարձ մեկնողները ապրում են մեր կեանքով եւ մեռնում են մեր մահով ...» :

ՌՈՒԲԷՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Պոսթըն

"ՅԻՐԱՒԻ ԿԱՊՈՅՏ ԱՊՐԻԼ"

Վերջերս փոստը Պէյրութից ինձ բերեց բանաստեղծութիւնների մի գրքոյկ «Կապոյտ Ապրիլ» : Գրքոյկին առաջին էջին հեղինակի դիմանկարն է՝ վարսերը ուսերին փռած դեռատի մի աղջիկ՝ Վեհանուշ Թէքեան ...

Գրքոյկի նախաբանը գրել է Գուրգէն Մահարին, նա, որ զարմանալիօրէն կարողանում էր հասնել ամէն ինչի եւ ամէն տեղ :

Յիշեցի : Անցեալ տարուայ աշնանն էր, Պէյրութից ձեռագրեր էր ստացել, կարդացել, ոգեւորուել ու թէեւ ծանր հիւանդ էր, բայց նստել ու նախաբան էր գրում :

« Վաղուց, շատ վաղուց, — գրել է Մահարին, — սիիւռքի տարածքին վրայ (ճի՞շդ եղաւ ...) չէր լսուել Վեհանուշ Թէքէեանի ձայնի նման ձայն :

Ե'ւ երիտասարդ, ե'ւ աղջիկ, ե'ւ շնորհազարդ :

Բանանք դռները եւ ներս առնենք Յարդագողի այս նոր ճանապարհորդուհին հետեւենք նրա առոյգ քայլերին եւ հաւատանք, որ աշխարհ մուտք է գործել նոր մի բանաստեղծուհի » :

Աւա՜ղ, Մահարին այլեւս հնարաւորութիւն չունի հետեւելու բանաստեղծուհու «առոյգ քայլերին», սակայն զոհանանք նրանով, որ նա է հաւատով ու սիրով մեծ ճանապարհի ուղեգիր տուել դեռատի բանաստեղծուհուն ... :

Եւ մազաչափ անդամ չի սխալուել :

Վեհանուշն իսկապէս բանաստեղծ է՝ վաւերական, յուզումնալի, թարմ :

Միայն իսկական բանաստեղծը կարող է այսպիսի երկընտրանքներ ունենալ :

Չեմ գիտեր, խօսքս իմաստուն ո՞ւղերձ
Թէ՞ պարզ մէկ շունչն է խենթ
պարմանութեան ...

Ասենք Վեհանուշին, որ իր բանաստեղծութիւնների մէջ առայժմ պարմանութեան խենթ շունչն է, բայց դա թող ամենեւին չմտահոգի նրան, քանի որ հենց այդ շունչն է, որ տարիների ընթացքում փոխւում էր իմաստուն ուղերձի ... Առանց պարմանութեան խենթ շնչի չկայ բանաստեղծութիւն, իսկ հասուն բանաստեղծութիւնն արդէն իմաստուն ուղերձ է :

Իր բանաստեղծութիւններից մէկում Վեհանուշը հարցնում .

Ո՞վ սորվեցուց ինծի արեւ որոնել ...

Թէեւ ինքը լաւ գիտի այս հարցի պատասխանը, բայց մի աւելորդ անդամ յիշեցնենք, որ դա նրան սովորեցրել են իր ժողովրդի ճակատագիրը, տարագիր

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ · ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Այնպէս կը թուէր թէ խուզարկութեան այս նոր արդիւնքը շա'տ աւելի մեծ կարեւորութիւն ունէր նախարարին ու պալատականին համար քան թէ վեց սնտուկ Մավզէրի հրացանները :

Այս գիւտը սակայն վերջինը եղաւ . ա'լ տանը մէջ չկրցան ուրիշ բան գտնել :

Բնակարանին մէջ մէկ քանի ոստիկաններ եւ քօմիսէր մը թողելէ ետքը, նախարարը եւ իր հետեւորդները ճամբայ ելան դէպի նաւամատոյց, ուր շոգեմակոյկ մը կը սպասէր Շէֆիք փաշայի եւ պալատականին :

— Միւս չորս ձերբակալեալները ի՞նչ պիտի ընենք, հարցուց ոստիկանապետը նախարարին :

Այդ մարդիկը առանձին բանտերու մէջ եւ ամէն յարաբերութենէ զրկուած պահեցէ'ք ամենախիստ հսկողութեան տակ, հրամայեց ոստիկանութեան նախարարը, մինչեւ որ ձեզի հաղորդեմ իրենց մասին՝ վերջնական որոշումս

— Սպասելով ձեր այս որոշումին . արդեօք չե՞նք կրնար զիրենք նախնական հարցաքննութեաչ մը ենթարկել, հարցուց Ահմէտ Չավուշ որ ճիշդ նախարարին քովը կը գտնուէր :

Յորմէհետէ Չավուշը իր արթնամտութեան եւ ճարպիկութեան շնորհիւ յաջողած էր փայտանոցին մէջ պահուած զէնքի սնտուկները եւ ծխնելոյզին մէջ դրուած քարտէսը երեւան հանել, իր դիրքն ու հեղինակութիւնը շատ աւելցած էին, ւ այս բանն էր որ իրեն համարձակութիւն կուտար վերոյիշեալ հարցումը ընելու իր մեծաւորին :

— Կը կարծե՞ս որ կրնաս այս հարցաքննութենէն օգտուիլ, ըսաւ նախարարը անոր նայելով

— Կը յուսամ, փաշա էֆէնտի, մանաւանդ եթէ անմիջապէս կատարենք, երբ տակաւին իրենց պաշտպանողական ծրագիրը չենք պատրաստած :

— Բայց ձերբակալուած պահուն իրենց խօսքերէն եւ տուած բացատրութիւններէն կ'երեւայ որ այդ մարդիկը արդէն որոշած են ամէն բան ուրանալ եւ ինքզինքին անդէտ ձեւացնել :

— Պաշտպանութեան այդ ձեւը այլեւս չեն կրնար գործածել սնտուկներուն եւ քարտէսին երեւան ելլելէն ետքը, պատասխանեց Ահմէտ Չավուշ, մանաւանդ տանը մէջ բնակող երիտասարդը անկարելի է որ շարունակէ պնդել թէ ինք յարաբերութիւն չունի յեղափոխականներուն հետ :

— Լաւ ուրեմն կատարէ հարցաքննութիւնը ուզած ձեւովդ, ըսաւ նախարարը համոզուելով իր ստորադասեալին առարկութիւններուն :

Յետոյ ոստիկանապետին դառնալով շարունակեց .

— Թող Ահմէտ Չավուշ քեզի հետ միասին գայ ու ձերբակալեալները հարցաքննէ մի առ մի :

— Շատ աղէկ, փաշա էֆէնտի, պատասխանեց միւսը զսպուած կատաղութեամբ մը, որովհետեւ Չավուշին բրած գիւտերը, իր ապարդիւն խուզարկութիւններէ ետքը, չափազանց գրգռած էին զինքը :

Վերջապէս հասան նաւամատոյց ու մտան շոգեմակոյկը որ մեկնելու պատրաստ կը սպասէր հոն :

Փաշաչ վերջին անդամ դարձաւ ոստիկանապետին եւ ըսաւ :

— Երկու փախստականները ձեռք անցնելու համար ամէն կարելի ու անկարելի միջոցները պէտք է ձեռք առնել, որովհետեւ անոնց փախուստին գլխաւոր պատասխանատուն դո'ւն ես կամ քու մարդոցդ անհոգութիւնը :

— Փաշա էֆէնտի ես իմ պարտականութիւնս խղճի մտօք կատարած եմ, բողոքեց ոստիկանապետը :

— Չքմեղացում չեմ ուզեր, պէտք է այդ մարդիկը ձեռք անցուին :

— Հիմա ուրիշ ձիաւոր ոստիկաններ ճամբայ կը հանեմ :

— Եւ երբ ձերբակալուին անմիջապէս պէտք է լուր զրկես ինծի, առանց բոպէ մը կորսնցնելու :

— Գլխուս վրայ, փաշա էֆէնտի :

Շոգեմակոյկը ճամբայ ելաւ եւ քսան վայրկեան յետոյ հասաւ Տօլմա Պահչէ, ուրկէ նախարարը ու պալատականը կառք մը նստելով իսկոյն Եըլտըզ ուղղուեցան :

Ապտիւլ Համիտ անհամբեր կը սպասէր Սկիւտարի մէջ կատարուելիք գործողութեան ելքին եւ երբ Շէֆիք փաշա պալատ հասաւ, իսկոյն ընդունեց զինքը :

Ոստիկանութեան նախարարը մանրամասնօրէն իր Վեհափառ տիրոջ ներկայացուց ամբողջ անցուդարձերը եւ վերջապէս յայտնեց վեց սնտուկ զէնքերու եւ Եըլտըզի յատակագծին երեւան հանուիլը :

Այս վերջին գիւտը արտասովոր յուզում մը պատճառեց բռնաւորին :

— Ո՞ւր է այդ յատակագիծը, գոչեց դողահար ձայնով մը :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(205 Շար.)

ՀԱՅԳՈՒՀԱՑԻ

ԹՈՒՂԹ

ՓԱՓԱՆԻ ԿԱՄԱՐԻ

Ամառնային ժամերուն, երբ ամբողջ գիւղը կը հանգչի ցնդեցուցիչ տապէն, Փափանի կամարին տակ կը հաւաքուին գիւղի երիտասարդները։ Հոն կը խօսին, կը կատակեն, կը պատմեն իրենց օրուան դէպքերը։ Ոմանք կը նուագեն, ուրիշներ կը պարեն։ Ծերերը, որոնք ամբողջ օրը արտերուն մէջ աշխատած են, հոն կու գան հանգստանալու եւ իրենց փորձառութիւնը փոխանցելու։

Այդ երեկոներէն մէկուն էր, որ Մինաս Ղազարեան, գիւղի ամենէն ծեր բնակիչը, պատմեց իր մանկութեան յուշերէն։ Ան ծնած էր 1862 թուականին եւ իր կեանքի մեծ մասը անցուցած էր նոյն գիւղին մէջ։ Ունկնդիրները լուռ կը մտիկ ընէին, քանի որ ան հազուադէպ կը խօսէր իր անցեալի մասին։

— Երբ ես տասներկու տարեկան էի, — սկսաւ ան, — գիւղին մէջ միայն երկու հարուստ տուն կար։ Մնացեալ բոլորը աղքատ էին։ Ձմեռները կը սովամահ լինէին շատեր, եւ գարունը կը սպասէին՝ հաց գտնելու յոյսով։

Ան պատմեց, թէ ինչպէս հարուստները կը տիրանային աղքատներուն հողերուն, երբ վերջիններս չէին կրնար վճարել իրենց պարտքերը։ Ան յիշեցուց նաեւ այն ժամանակները, երբ գիւղացիները ստիպուած էին տուրք վճարել տէրերուն՝ իրենց արտերուն մէջ աշխատելու համար։

Երբ Մինաս Ղազարեան լռեց, երիտասարդներէն մէկը հարցուց, թէ ինչպէս կրցած էր ան ազատիլ այդ ծանր կացութենէն։ Ծերունին ժպտեցաւ եւ պատասխանեց, որ ամէն ինչ սկսած էր այն օրէն, երբ ինք գիւղին մէջ դպրոց մը հիմնած էր։ Ան ըսաւ, որ գրագէտ գիւղացին կրնայ պաշտպանել իր իրաւունքները եւ չի խաբուիր հարուստներուն կողմէ։

Այդ գիշեր Փափանի կամարին տակ երկար ատեն խօսակցութիւն տիրեց։ Երիտասարդները որոշեցին հիմնել գիւղական գրադարան մը եւ կանոնաւոր դասընթացքներ կազմակերպել։ Մինաս Ղազարեան խոստացաւ իր անձնական գրադարանէն մի քանի գիրքեր նուիրել։

Այդ գիշերուան յիշատակը մնաց բոլորին սրտին մէջ։ Ոմանք կը պատմեն, որ Մինաս Ղազարեան մահուան մահիճին վրայ եւս կը խրատէր իր թոռները՝ ըսելով, որ գիրքը աւելի հարուստ է, քան հողը, որովհետեւ հողը կրնայ խլուիլ, բայց գիտելիքը՝ երբեք։

ՂԱՉԱՐԻ ԴԱՍԸ

Ամառուան տաք օրերուն, երբ արեւը կը վառի գիւղի տանիքներուն վրայ, եւ ոչ մէկ ծառ կրնայ ստուեր պարգեւել, Ղազարի դասը միշտ կը սկսի ուշ։ Ան կը սպասէ, մինչեւ որ ամէն մարդ իր գործը վերջացնէ։ Ան կը սպասէ, մինչեւ որ ամէն մարդ իր գործը վերջացնէ։

Ղազարը ապրած է այս գիւղին մէջ իր ամբողջ կեանքը։ Ան ծնած է այստեղ, մեծցած է այստեղ, եւ ուզած է մնալ այստեղ։ Ան գիտէ, որ գիւղին մէջ ամէն ինչ կը փոխուի, բայց ոչ շատ արագ։ Ան գիտէ, որ գիւղին մէջ ամէն ինչ կը փոխուի, բայց ոչ շատ արագ։

Ղազարը ունի մեծ ընտանիք։ Ան ունի հինգ քոյր եւ երեք եղբայր։ Ան ունի հինգ քոյր եւ երեք եղբայր։ Ան ունի հինգ քոյր եւ երեք եղբայր։

Ղազարը սիրում է կարդալ։ Ան սիրում է կարդալ։ Ան սիրում է կարդալ։

Ղազարը սիրում է գրել։ Ան սիրում է գրել։ Ան սիրում է գրել։

Ղազարը սիրում է նկարել։ Ան սիրում է նկարել։ Ան սիրում է նկարել։

Ղազարը սիրում է երգել։ Ան սիրում է երգել։ Ան սիրում է երգել։

Ղազարը սիրում է պարել։ Ան սիրում է պարել։ Ան սիրում է պարել։

Ղազարը սիրում է խաղալ։ Ան սիրում է խաղալ։ Ան սիրում է խաղալ։

Ղազարը սիրում է ուտել։ Ան սիրում է ուտել։ Ան սիրում է ուտել։

Ղազարը սիրում է քնել։ Ան սիրում է քնել։ Ան սիրում է քնել։

Ղազարը սիրում է արթնանալ։ Ան սիրում է արթնանալ։ Ան սիրում է արթնանալ։

Ղազարը սիրում է լողալ։ Ան սիրում է լողալ։ Ան սիրում է լողալ։

Ղազարը սիրում է վազել։ Ան սիրում է վազել։ Ան սիրում է վազել։

Ղազարը սիրում է ցատկել։ Ան սիրում է ցատկել։ Ան սիրում է ցատկել։

Ղազարը սիրում է ծիծաղել։ Ան սիրում է ծիծաղել։ Ան սիրում է ծիծաղել։

Ղազարը սիրում է լալ։ Ան սիրում է լալ։ Ան սիրում է լալ։

Ղազարը սիրում է զայրանալ։ Ան սիրում է զայրանալ։ Ան սիրում է զայրանալ։

Ղազարը սիրում է հաշտուել։ Ան սիրում է հաշտուել։ Ան սիրում է հաշտուել։

Ղազարը սիրում է ներել։ Ան սիրում է ներել։ Ան սիրում է ներել։

Ղազարը սիրում է խնդրել ներում։ Ան սիրում է խնդրել ներում։ Ան սիրում է խնդրել ներում

ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌ

Օգոստ. 24ին (Կիրակի) Ֆրանս – Քիւլթիւռ կայանէն ժամը 23էն –4ի ընթացքին, յայտագիրը նուիրուած է «Երեք կիներու դիմադրութեան շրջանին», որոնց շարքին՝ Լաս :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

ՆՈՒԷՐՆԵՐ
ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՅ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Արտաւազդ Եպիսկ. Թրթռեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վազգէն Բամպակեան (Միլանօ) վաթսուն հազար լիռ (Բ. նուէր), Տէր եւ Տիկին Պերճ Մավեան 400 Ֆր. (Բ. նուէր), Տէր եւ Տիկին Գազարեան (Մարսէյլ) 210, Տէր եւ Տիկին Աղամեան 150, Տէր եւ Տիկին Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Կրօնիկ Փափազեան (Ժընեւ), Տիկին Հ. Գազազեան, Տէր եւ Տիկին Ինէճեան, Տէր եւ Տիկին Հէքիմեան, Տէր եւ Տիկին Ուզունեան, Տէր եւ Տիկին Էօրտէքեան (Մարսէյլ) հարիւրական Ֆրանք :

(Շար.)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Սոխումէն Արաքսի Գաէնճեան կը փնտռէ իր տղան՝ Վաղարշ, ծնած 1936-ին, հօրը անունը՝ Տիգրան, ապրած է Սոխում, Պրեվակլամի փողոց, Բ. Տուփիկ, տուն թիւ 8: Հունգարիա մեկնած է 1956ին, (ծանօթ դէպքերու ատեն) խորհրդային բանակին մէջ: Անկէ ի վեր լուր չկայ իրմէ :

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել Տիկին Քէսապեանի :

30, Rue Larmeroux
92 - VANVES

ԺԸՆԵՒԻ ԵԿԵՂԵՑԻՒՆ ՕԾՈՒՄԸ

14 Սեպտեմբեր 1969, Կիրակի, Ս. Պատարագէն յետոյ կազմակերպուած է մասնաւոր ճաշ մը օտար հրաւիրեալներուն համար : Իսկ նոյն երեկոյեան դարձեալ ճաշ մը մի միայն Հայերուն համար : Ճաշագինն է իւրաքանչիւր անձի համար 35 զուիցերական Ֆրանք : Մասնակցիլ փափաքողները այժմէն կրնան արձանագրուիլ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ դիւանը՝ մինչեւ Սեպտեմբեր 3: (15 Բիւ ժան Կուժօն, Փարիզ 8րդ: Հեռ. 359-67-03) :

ԴԻՒԱՆ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ

Քոյրերու դպրոցի արձանագրութիւնները սկսած են : Կ'ընդունուին չորսէն 12 տարեկան աղջիկներ, ցերեկօթիկ եւ գիշերօթիկ, դպրոցը կը հետեւի պետական ուսմանց, ինչպէս նաեւ հայերէնի դասաւանդութեան :

Ծանօթութեանց համար դիմել վարչութեան, ամէն օր բացի Կիրակիէ :

73, Ավ. Հանրի Պարպիւս,
95, Առնուվիլ լէ Կոնէս :

(*Շոգեկառք առնել* Կար տիւ Նոռէն) :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գերմանիայէն Յովհաննէս Իմաս (Թորոյեան) կը փնտռէ իր մօրեղբայրը՝ Յովսէփ: Կը կարծուի որ Մարսէյլ է, հօրը անունը՝ Օննիկ, մօրը անունը՝ Եղնա: կնոջը՝ Պատասխան (Բալուի Նաճարան գիւղէն) : Լուր ունեցողներէն իմացնել, Յովհ. Իմասի (Թորոյեան),

Hoorwald Str. 31
KRS. SIEGEN
Allemagne

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Օգոստոս ամսուան ընթացքին բաց պիտի ըլլայ Եշ. եւ Շբ. օրերը ժամը 16–19:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Պուլվառ տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի
Հեռաձայն 927–01–72 :

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

Կիրակի, (24 Օգոստոս) Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ Աստուա — ծածնայ տօնին առթիւ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ԶԱՐԵՀ ՎՐԴ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ :

Կը հրաւիրուի հաւատցաեալ ժողովուրդը ներկայ գտնուիլ :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

RESTAURANT
LE
Piment Rouge

20, Rue Beauveau, 20
MARSEILLE (IER) (Opéra)
Téléphone : 33-19-84

Արդիական ճաշարան
որ կը սպասէ ձեր այցելութեան

— Հաճելի մթնոլորտ —
Արեւելեան համով ճաշեր
Խոհարարապետ՝ ՃՕՇԿՈՒՆ – ՈՐԴԻ

Ամէն օր՝ շամփուրով խորոված
եւ տէօնէր – խորոված

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին :

×

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս: Գազինօ տը Շարպոնիէրի շքեղ սրահներուն մէջ:

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հարիւրամեակը կը կատարուի համագաղութային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր :

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն, նկատի ունենալ այս թուականը:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՍԵՒՐԸ

Բացուած են 1969 – 1970 ուսումնական տարեշրջանին արձանագրութիւնները :

Ծնողքներ, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, փութով դիմեն վարժարանին տեսչութեան, գրաւոր կամ անձամբ :

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի, պետական ուսումնական ամբողջական ծրագիրը (մոտէրնը) 7րդ դասարանէն սկսեալ (10 տարեկան):

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրութիւ առնել, գրաւոր կամ հեռաձայնով :

Հեռ. 027-18-28

ԵՂԱՆԱԿԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա.— ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10ԷՆ 25

Երդուդարձ օդանաւով.— Ճաշ Մոսկուայի մէջ — գին 2250 ֆրանք :

ԱՌԱՏՕՏՈՒՆ ՓԱՐԻԶ — ԵՐՈԿՈՅԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆ

Բ.— 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԷՆ 12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — ԵՐԴՈՒԴԱՐՁ ՕԴԱՆԱՒՈՎ

Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետ Վազգէն Ա.ի ծննդեան 60ամեակի
եւ Կոմիտաս վարդապետի ծննդեան 100ամեակին առիթներով

2 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ, 15 ԼՐԻՒ ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այս խումբերունմաս կազմող բոլոր զբօսաշրջիկները պիտի իջեւանեն «ԱՐՄԵՆԻԱ» հիւրանոցին մէջ: Գին 2250 Ֆրանք :

Արձանագրութեանց համար դիմել՝
TRANSTOURS, 22 Rue du 4-Septemble, Paris — Tél. : 742-77-40

ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15 – 18 :

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝ 11, Rue du Bassin - Saint-Julien
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ՊԱԼԵԱՆԻ՝ 154, Rue Barabanne — Tél. 60.01.11

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ – ՏԷՍԻՆԻ մէջ Կ. ԳԱՐԱԵԱՆԻ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Ֆրանքի արժեզրկման հետեւանքով նախապէս յայտարարուած գիներուն վրայ հարկադրուած ենք կատարել 250 ֆրանքի յաւելում մը, այսինքն՝ 2250 ֆրանք, փոխանակ 2000ի:

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ի ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalarac

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատապելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՌՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք
«ՅԱՌԱՋ»Ի
32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՐԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ
24
ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE
24 AOUT
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11595 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE — No 11.595

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆ ԱԼ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԷՐ

Հին յիշատակներու խորը թաղուած, փոշիներու մէջէն երեւան ելաւ մոռցուած բանաստեղծ մը՝ Լամարթին, իր մահուան հարիւրամեակին առթիւ :

Այս մէկը տարեդարձի պէտք ունէր վերապրելու համար : Ժամանակավրէպ իր ոճով, ոմանք կը յիշէին անշուշտ թէ իրենց պատանեկութեան օրերուն սիրած էին այս քերթողը, որ երբեմն արցունք խլած էր իր Լիճով կամ տխրութիւն բերած հոգիներուն իր Զորակով : Յիշողներն ալ սակայն, չեն համարձակիր բացէ ի բաց խոստովանիլ թէ սիրած են Ժոսլէնը, դուցէ երազած՝ Էլվրիին ու չեն մոռցած Կրացիէլլան : Ամօթի պէս զգացում մը արդելք է նման վերյիշումներու երբ դարը մեզ լուսին տարած է, պարտադրած՝ որ բանաստեղծութիւն փնտրենք «Հէռ»ի ներկայացման մէջ եւ չփորձենք տարուիլ Լամարթինի քնքոյշ խօսքերով, երբ պէտք է իմաստ գտնել Մարկրիթ Տիւրասի լռութիւներուն մէջ :

Արդարեւ ո՞վ կը կարդայ այսօր Լամարթինը, որ իր օրերուն, ամբողջ երիտասարդութիւն մը խանդավառած է Արեւմուտքէն Արեւելք : Իր սիրուհին՝ բոլոր երիտասարդներուն սիրած կինն էր, իր տառապանքը՝ բոլորին ողբն էր, ու իր երգը՝ բոլոր մռայլ սիրտերուն չերգուած աղօթքը : Ընթերցողը նոյնացած էր բանաստեղծին հետ, բայց յանկարծ ժամանակը եկած էր ու Լամարթին չէր քալած անոր հետ, մնացած էր իր շըրջանին մէջ ու իր տեղը պահած միայն գրականութեան պատմութիւններու կամ քերթողական հաւաքածենորու մէջ :

Ի՞նչ էր պատահած : Նոր բան չկայ արեւուն ներքեւ ու եթէ Լամարթին չդիմացաւ ժամանակին աւերներուն, հաւանաբար արտայայտութեան ձեւն է գլխաւորաբար, որ պատճառ եղաւ այդ պարտութեան : Յաւի, լացի, տառապանքի կրաւորական երգիչ, բնորոշեց անցած գացած վիպապաշտութիւն մը : Եզակի կը մնայ սակայն իր ներշնչումով, եթէ պահ մը ընդունիք թէ բանաստեղծը պէտք է անպայման ներշնչում ունենայ : Բայց Լամարթին կը մնայ ան, որու գրութիւններուն պէտք է մօտենալ աւելի սրտով քան մտքով, աւելի համակերպած հոգիով քան քննական ոգիով, մէկ խօսքով՝ գոհանալ նոյնիսկ ժամանակավրէպ երաժշտութեամբը իր տողերուն քան փնտռել մտածումի ու ինքնատպութեան յափշտակող ձեւեր :

Ներշնչումի վարպետ, այսօր դադրած է ներշնչելէ : Ինք որ վերածնունդ տուած էր ֆրանսական քնարական բանաստեղծութեան, չյաջողեցաւ վերապրիլ իր գործով : Հակասական երեւոյթ մըն է նաեւ քաղաքական գործիչի իր ասպարէզը, որ բարեբախտաբար բանաստեղծ Լամարթինի համար, երկար չտեւեց : Այսօր իսկ Մալրոյի օրինակը կրնայ մտածել տալ թէ քաղաքական ասպարէզը կոչուած է վնասելու իրաւ գրագէտին :

×

O temps! Suspends ton vol...

Երգեց բանաստեղծը, վասնզի դիտէր թերեւս թէ ինքն ալ անոր հետ պիտի անցնի : Բայց ժամանակը անողոք է, չլսեց քերթողին կանչը : Ու այսօր դժուար է յիշել թէ ան ալ բանաստեղծ էր :

«ՅԱՌԱՋ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՐԱԲՆԵՐԸ ՃԻՀԱՏ Կ'ՈՒԶԵՆ

ԱՒՍՏՐԱԼԱՑԻ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ Է

Իսրայելեան ոստիկանութիւնը շատ արագ շարժած է եւ Ալ – Աքսա մզկիթին հրդեհէն հազիւ 24 ժամ ետք արդէն իսկ ձերբակալած է քրիստոնեայ մը, աւստրալացի զբօսաշրջիկ որ խոստովանած է թէ ինք է հեղինակը մզկիթի հրկիզումին Այս երիտասարդը կը պատկանի «Աստուծոյ եկեղեցին» բողոքական աղանդի մը, բայց դեռ Շաբաթ առաւօտ ծանօթ չէին իր արարքին դրդապատճառները : Ամէն պարագայի մէջ, մարդը խոստովանած է եւ յոյս կար որ կիրքերն ալ հանդարսին, բայց Պէյրութէն Ամման Ճիհատի (Ս. պատերազմ) կոչ կայ եւ բոլոր Արաբները չեն կրնար գոհանալ հրէական քննութեան մը բերած եզրակացութիւններով : Երուսաղէմի արաբական թաղերուն մէջ մթնոլորտը միշտ լարուած է եւ Մոշէ Տայեան խումբ մը սպաներով ամբողջ օրը շրջած է այդ կողմերը, բայց թշնամական որեւէ ցոյցը առարկայ չէ եղած : Արաբները շատ գոհ չեն որ Իսրայելացիք այսքան արագօրէն յաջողած ըլլան յանցաւորը գտնել եւ կ'ուզեն անշուշտ կասկածներ յայտնել : Միւս կողմէ կ'ըսուի նաեւ թէ իսրայելեան ոստիկանութիւնը աւելի «արտակարգ» լուրեր ունի, բայց ցարդ գաղտնի կը պահէ սպասելով Աւստրալացիին դատավարութեան, որմէ կրնայ երեւան ելլել թէ ամբաստանեալը գործած է արաբ ծայրայեղ կազմակերպութեանց դրդումով : Այս վարկածը կար սկիզբէն իսկ : Արդարեւ հռովմէական առակը կ'ըսէ ոճիրին հեղինակը ան է, որ կ'օգտուի ոճիրէն : Պարզ է որ Իսրայելացիք ոչ մէկ շահելիք բան ունէին նման արարքով մը :

Ամմանի մէջ կրօնական բոլոր պետերը Ս. պատերազմի կոչ կ'ընեն եւ կը պահանջեն խլամ վեհաժողովի մը անմիջական գումարումը : Աւելի քան 10·000 հոգի տողանցած են յորդանանեան մայրաքաղաքին փողոցներէն : Ռապաթէն Հասան թագաւորը հեռագիր մը զրկած է Ու Թանի պահանջելով որ միջոցներ ձեռք առնուին : Գահիրէի համար մզկիթին հրկիզումը ցեղային ատելութեան ոճիր մըն է : Ինչպէս գրած էինք երէկ, Թունուզ իսկ դիրք ճշդած է, հակառակ անոր որ ցարդ միշտ չափաւոր մնացած է եւ նոյնիսկ չէր մասնակցած արաբական լիկայի ժողովներուն :

Փարիզ ալ Արտաքին նախարարութեան բանբերը յայտարարած է թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը շատ յուզուած է Երուսաղէմի Ալ Աքսա մզկիթին հրդեհէն, ծանօթ ըլլալով այդ սրբավայրին նշանակութեան Իսլամին համար : Ինչ ալ ըլլան պատճառները, այս ցաւոտ հարցին արձագանգներուն մէջ կը տեսնէ, նոր պատճառ մը խորհելու թէ, ինչպէս միշտ առաջարկած էր, ժամ առաջ պէտք է կարգադրել արդար կերպով Միջին Արեւելքի հարցերը » :

Շաբաթ օր սակայն գործադուլի հրահանգները կը գործադրուէին եւ արաբական բոլոր գրաւեալ հողամասերուն մէջ ոչ աշխատող կար, ոչ ալ բաց խանութ :

Հրեաներուն գլխաւոր մտահոգութիւնն այն է թէ այս եղածը ծառայէ վերահաստատելու արաբական այնքան խախուտ միասնականութիւնը :

ԱՌԱՍՊԵԼԱԿԱՆ ԿՐԵՏԷԷՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Պոլիս : Առաջին տպաւորութիւնը որ այցելուն կ'ունենայ, այն է որ կը գտնուի քաղաքի մը մէջ ուր յարատեւ տեղափոխութիւն կայ : Կը վազեն, զիրար կը հրմբշտկեն, փոշի կը ցանեն ամէն կողմ, կը պոռան : Ճիշդ է որ տունի փոխադրութիւն չկայ, բայց... ահա մէկը իր կռնակը առած մահճակալ մը եւ երկու աթոռ ճամբայ կը բանայ ամբոխին մէջ աջ ու ձախ զարնուելով, ուրիշ մը՝ տասը – տեսներկու սնտուկ պտուզ ու բանջարեղէն, երրորդ մը երեք հեծելանիւ մէկ անգամէն.. Զանգ մը կը հնչէ, սուրճ կամ թէյ շըրջուն վաճառողն է, ձեռքին մէջ բռնած դաւաթները, դգալները եւ շաքարը, ջուր ծախողը, անուշահոտ ծախողը .. եւ յարատեւ հոսող ամբոխը, ձեռքերը միշտ զբաղած՝ ըլլայ դեղին սաթէ համրիչներով, ըլլայ բարակ շղթաներով : Կալաթայի կամուրջին ծայրը, Եէնի Ճամի մզկիթին մօտերը գրագիրներ նստած փոքրիկ սեղաներու առջեւ կը շարադրեն պաշտօնական նամակներ, աղերսագիրեր, սիրային կամ ընտանեկան նամակներ : Եւ յաճախորդներ կարգի կը սպասեն :

Դժուար է նկարագրել Պոլիսը՝ աշխարհի ամէնէն վխտացող եւ ամէնէն աղմկաբար քաղաքը : Արդիականութիւնը սկսած է տիրել ամէն կողմ, փողոցներու մէջ վխտացող թաքսիներէն մինչեւ Պոսֆորի վրայ սահող Ֆէրի Պոթերը : Այլեւս չկան Լոթիի երգած փաթթոցաւորները, ոչ ալ սրճարաններու առջեւ շարուած նարկիլէները :

Շատ քիչեր կը յիշեն Ազիյատէն եւ ուխտի կ'երթան անոր դերեզմանը Այուպի պարտէզներուն մէջ :

Մեզի համար Պոլիսը ուրիշ բան է աւելի : Ան ծննդավայրն է Անտրէ Շենիյէի, այն տարաբախտ բանաստեղծին որ գլխատուեցաւ Մեծ Սարսափի օրերուն :

Մօտ ատենէն նաւը պիտի վերադառնայ արեւմուտք : Արդէն Հայաստան գացողները վերադարձած են : Եւ բոլոր աստուածաբանները կը փափաքին որ վերակազմուի եկեղեցիին միութիւնը այնտեղ ուր դարեր առաջ խորտակուեցաւ : Եւ բոլորը միահամուր կը կրկնեն. «Մէկ տէր, մէ'կ հաւատք, մէ'կ մկրտութիւն» :

Մեր շրջագայութեան դասախօսներէն մէկը, Ժերար Տէտէեան, փրօֆէսէօր Ռէնի համալսարանը, բաղդատականը ըրաւ Արեւմուտքի եւ Արեւելքի քրիստոնէութեանց : Երբ արեւելքի քրիստոնէութեան ներկայացուցիչը նկատի առած է Հայաստանեայց եկեղեցին երկու հազար տարիէ ի վեր, կը բացատրէ Տէտէեան, Եւրոպան հեռացած է աղբիւրներէն եւ իր քրիստոնէութիւնը չորացման վտանգին ենթակայ է : Ան աւելի աշխատած է հոգիներ նուաճելու քան Աստուծոյ էութիւնը ճանչնալու : Ան երբեք չէ փնտռած խորհուրդները պեղել : Արեւելքի քրիստոնեաները, այդ մարդին մէջ շատ բաներ ունին սորվեցնելիք իրենց եղբայրներուն : Հաւատքի մասին անոնց ունեցած դաղափարները թերեւս նուազ օրինական, նուազ մտաւորական են, բայց աղօթքները աւելի նոյնացած են անոնց սրտին կշռոյթին : Տուներու մէջ գտնուող սուրբ պատկերները կը յիշեցնեն թէ Աստուած ներկայ է ամէն տեղ եւ ամէն վայրկեան :

Պրուսաէն մինչեւ Սելանիկ, մինչեւ Սիկիլիա նոյն անցեալն է որ մեզ կը դիմաւորէ, ինչպէս մեզ դիմաւորեց իւրաքանչիւր նաւահանգիստին մէջ, այս արեւելեան եւ միջերկրականեան շրջապտոյտի ընթացքին : Երբեք, եւ ոչ մէկ տեղ այսքան նեղ տարածութեան մը վրայ եւ այսքան կարճ ժամանակաշրջանի մը ընթացքին չէ տեսնուած միտքերու այս խմորումը, հոգեկան հարստութիւններու այս արտադրութիւնը : Վալէրի Միջերկրականին կ'ուզէր տալ հետեւեալ սահմանումը. « մեքենայ մը որ քաղաքակրթութիւն կ'արտադրէ » :

Սակայն ասկէ աւելի կը նկատենք որ հին ժամանակներու մարդը մեզի կը նըմանի եղբօր մը պէս : Անոր համբերող, հլու եւ ներշնչուած ձեռքերը ձեւ տուին արուեստի հիանալի գործերու, փորագրեցին օրէնքներ Կրետէի ժայռերուն վրայ, սիւներ եւ մոյթեր քանթակեցին տաճարներու համար, եւ այդ նոյն ձեռքերը այսօր կը շինեն 15 միլիոն կտորները որոնցմով կը կազմուի աստղանաւ մը : Եւ երբ խուզարկենք անցեալը, ներկան ու ապագան, երկրագունդը եւ լուսինը, միայն մէկ բան կը գտնենք հոն ամփոփոխ եւ յաւիտենական՝ ՄԱՐԴԸ :

ԺԱՆ ՔՈՒՎՐԷՕՐ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐՆՈՅԻ (Չեխոսլովաքիա) մէջ նոր ցոյց մը եղած է հինգ հազար երիտասարդներու մասնակցութեամբ եւ կ'ըսուի թէ երկու հոգի եւս մեռած է ինչ որ վեցի կը հասցնէ մեռեալներու թիւը, բայց ըստ ոմանց շատ աւելի մեծ է : Մթնոլորտը այլեւս հանդարտած է, բայց ոչ ոք կը հաւատայ Հուշաքին, ոչ իսկ ինք հաւանաբար, երբ կ'ըսէ թէ «հակընկեր – վարական աջ տարրեր » փորձած են խառնակութիւններ ստեղծել :

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ – ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ մէջ ալ ամէն ինչ կրնայ ծայրէն սկսիլ : Բողոքականները կը բողոքեն Լոնտոնի համաձայնութեան դէմ եւ վատ մը կը նկատեն Չիչէսթըր – Քլարքը որ «անձնատուր » եղած է : Կաթողիկէներու երեսփոխան օրիորդն ալ Ամերիկա կը պտրտի դրամ ժողվելու համար իրլանտացի Ամերիկացիներէն իրենց դժբախտ հայրենակիցներուն համար :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՓՈՄՓԻՏՈՒ Փարիզ կը վերադառնար Կիրակի օր, ուր ներկայ պիտի ըլլար ազատագրման 25րդ տարեդարձին եւ այդ առթիւ կառուցուած մառեշալ Լըքլէրի յուշարձանի բացման :

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ Հանրապետութեան նախագահ ընտրուած է Ժիրի, որ վարչապետ՝ Տիկին Կանտիի թեկնածուն էր, հակառակ անոր որ Տիկին Կանտի կը պատկանի Քոնկրէի կուսակցութեան, որու թեկնածուն էր՝ Ռետտի : Կը կարծուի թէ իր այս դիրքով, Տիկին Կանտի կ'ուզէր տկարացնել իր կուսակցութեան աջ թեւը :

ԱՄՄԱՆԷՆ կը հաղորդեն թէ յորդանանեան հազար տինառ (հազար սթերլինկ) պարգեւ պիտի տրուի ոեւէ մէկուն կամ խումբի որ թշնամի օդանաւ մը վար առած ըլլայ :

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ վարչապետը՝ Չէուչէսկու Խորհրդ. Միութեան եւ Կարմիր բանակին գովքը հիւսեց Ռումանիոյ ազատագրման 25ամեակին առթիւ, բայց չմոռցաւ շեշտելու .— « Կ'ուզենք բարելաւել մեր յարաբերութիւնները բոլոր երկիրներուն հետ, առանց նկատի առնելու անոնց ընկերային քաղաքական վարչակարգերը » :

ԱԼՖՈՆՍ ՏԸ ԼԱՄԱՐԹԻՆ

(ՄԱՀՈՒԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Ա.

« Կը բարեւեմ քեզ, ո՛վ մա՛հ, երկնաւոր ազատարար » կը գրէր ասկէ 150 տարիներ առաջ անմահութեան երգիչը : Ան կը հաւատար որ եթէ կեանքը վերջ մը ունի, լաւ գործը անմահ է :

Եւ սակայն այսօր լռութեան դաւ մը կը շրջապատէ անոր անունը : Բացի վարժարաններու եւ համալսարաններու ուսանողներէն, քանի՞ ընթերցող կը բանայ անոր գործերը մխիթարուելու համար անոր երգերով, եւ վերանալու համար դէպի « Լուսաւոր եւ պայծառ անդաստանները » ինչպէս պիտի գրէր Պօտլէր :

Այսօր գեղարուեստը դարձած է անհասկնալի ու պղտոր, բանաստեղծութիւնը պէտք է ըլլայ հանելուկ եւ առեղծուած, մինչ Լամարթինի ոտանաւորները կը հոսին ջինջ ու հանդարտ, խաղաղ սիրոյ կղծեակներ ողջագուրելով, անդորր բնութեան մը կամարին տակէն, շրջապատուած անիրական մթնոլորտով մը, ուր անտեսանելի շղարշի մը պէս նետուած է Աստուծոյ մը անշօշափելի գոյութիւնը :

Լամարթին բանաստեղծութեան բարձր գագաթներէն մէկն է, եւ հասարակ ընթերցողը կը սարսափի մագլցիլ մինչեւ անոր անապակ ձիւները : Եւ սակայն այդ ձիւներու կողերէն հոսող ակերն են որ յագեցուցին քսաներորդ դարու մեծագոյն բանաստեղծներուն պապակը : Լամարթին ռահվիրայ մը եղաւ բանաստեղծութեան անդաստանին մէջ, եւ իր բացած ճամբէն սկսան քալել Հիւկոները, Վինեիները, Կօթիէները, Միւսէները եւ ինչու չէ մեր մեծագոյն հայ բանաստեղծները : Որովհետեւ ինչպէս կը գրէր Եղիա Տէմիրճիպաշեան « Մեր պոէտն է Լամարթին » :

«Ծնունդէս ի վեր, եղած եմ տառապանքի մարդ մը», կը գրէ Լամարթին իր 11ամեայ աղջկան անակնկալ մահէն ետք : Եթէ քիչ մը չափազանցուած կը գտնենք այս հաստատումը, որովհետեւ իրմէ աւելի դժբախտ գրողներ չեն պակսիր, պէտք է աւելի հոն տեսնենք մտայնութեան մը արտայայտութիւնը, ընդհանուր եւ անորոշ յոռետեսութիւն մը, որ դարուս ախտը (մալ տիւ սիէքլը) պիտի կոչուէր :

Լամարթին ծնած է Սոն գետի խաղաղ ու դալարագեղ ափերուն, Մաքոն քաղաքին մէջ, 1790ին, այսինքն մեծ յեղափոխութեան տարիներուն : Հայրը նոյնիսկ ատեն մը բանտ նետուեցաւ իբր միապետական :

Թէպէտ ազնուական գերդաստանէ, Լամարթինները շատ հարուստ կեանք մը չէին վարեր եւ կ՚ապրէին իրենց կալուածներու համեստ եկամուտովը :

Ալֆոնս իր մանկութեան տասը տարիները անցուց Միյիի իրենց բնակարանը, շրջապատուած քոյրերովն եւ մօրը շունչին տակ, որ աստուածավախ, հեզահամբոյր եւ զգայուն կին մըն էր :

Պէտք է հոս նշել ծննդավայրին եւ ընտանիքին ազդեցութիւնը բանաստեղծին վրայ : Խաղաղ գետ մը, կանանչ արօտավայրեր եւ բարձունքներու եւ բլուրներու գեղածիծաղ շղթայ մը : Տունը կանացի շրջապատ մը, որ կը յղկէ մանուկին բիրտ բնազդները :

Աբբայ Տիւմոն կ՚ըլլայ իր առաջին դաստիարակը : Տրամաթիք անցեալ մը ունեցած էր այս եկեղեցականը, որուն կեանքը յետագային իբր նիւթ պիտի գործածուէր Ժոսըլէն վիպային պոէմին : Պատանեկան շրջանը կ՚անցընէ Պելէյի Ժեզուիթներու գոլէժը, ուր կը ծանօթանայ Էմոն տը Վիրիէօյի, որ պիտի դառնար իր մըտերիմ բարեկամը : Կը կարդայ անյագաբար հին ու նոր հեղինակները. Հոմերոս, Վիրգիլիոս, Ովրատիոս, Ռուսօ, Պերնարտէն – Տը – Սէն Փիէր եւ մանաւանդ մեծ կախարդը՝ Շաթօպրիանը : Բարձրագոյն ուսումը կը շարունակէ Լիոն : Կանուխէն կը դարպասէ Մուսաները :

Սակայն արբունքի շրջանին կ՚ունենայ հոգեբանական խռովքներ : Պղտոր մելամաղձոտութիւն մը կը համակէ իր հոգին : Ազդուած Ռընէի եւ Վերթերի յոռետեսութենէն կը մտածէ նոյնիսկ վերջ տալ իր կեանքին :

Ընտանիքը կը մտահոգուի : Մանաւանդ որ Ալֆոնս կը կարծէ թէ կը տառապի բանաստեղծներու հիւանդութենէն, այսինքն վարակուած է թոքախտէ, եւ քիչ օրեր ունի ապրելիք : Տես իր Մահամերձ բանաստեղծը քերթուածը :

Բուժուելու համար կարծեցեալ հիւանդութենէն, եւ ձանձրախտէն, ծնողքը զինք կը զրկէ Իտալիա :

Ալֆոնս կ՚այցելէ Իտալիոյ պատմական քաղաքները եւ երկար ամիսներ կը մնայ Նափոլի : Կ՚այցելէ տեսարժան կղզիները Քափրի, Իսքիա, Փրոչիտա, ուր կը ծանօթանայ գեղանի օրիորդի մը, որ ըստ հեղինակին ձկնորսի մը աղջիկն էր, իրականութեան մէջ ծխախոտի գործարանի մէջ կ՚աշխատէր : Տարիներ վերջ, վերյիշելով այդ քաղցր օրերը, Լամարթին կը շարադրէ իր հռչակաւոր Կրացիէլլա վիպակը :

Երբ հայրենիք կը վերադառնայ, հետը կը բերէ քերթուածներով լեցուն տետրակ մը : Ատեն մը երիտասարդը կը մնայ Փարիզ, ուր կը վարէ անսանձ կեանք մը : Անքուն գիշերներ կ՚անցընէ խաղի սեղանին շուրջ : Կը շարունակէ գրել : Սակայն տակաւին հեռու է իրաւ բանաստեղծ մը ըլլալէ, որովհետեւ տակաւին սիրտը չէ խոցուած, տակաւին չէ զգացած տառապանքին արիւնող եւ բեղմնաւորող ճիրանները :

« Ա՛հ, զա՛րկ սրտիդ, որովհետեւ հոն է հանճարը ».

պիտի բացագանչէր, քանի մը տարի վերջ, ուրիշ հանճարեղ բանաստեղծ մը, Ալֆրէտ տը Միւսէ :

Բայց ճակատագրին հարուածը չուշանար :

1816ի աշնան, Լամարթին կը գտնուի Էքս Լէ Պէն դարմանուելու համար ջիղերու խանգարումէ : Հոն կը ծանօթանայ գեղեցիկ ու դալուկ մանկամարդուհիի մը, Տիկին Ժիւլի Շարլ, համբաւաւոր բընագէտի մը կողակիցը, որ իսկապէս հիւանդ էր, թոքախտաւոր :

Կը խօսակցին, կը շրջին, կը դառնան անբաժան ընկերներ : Կը մտերմանան, իրարու պատմելով իրեց կեանքերը, յուսախափութիւնները, յոյսերը, երազները : Եւ սիրոյ կայծը կը բռնկեցնէ իրենց հոգիները : Պուրժէի խաղաղ լիճը կը դառնայ իրենց առօրեայ ժամադրավայր : Նաւակի մը մէջ նստած, ձեռք ձեռքի, գլուխ գլխու կը վայելեն վերջալոյսներու յուսահատութիւնը, կը զրուցեն կեանքի, մահուան եւ յաւիտենականութեան մասին : Զմեռը կը բաժնուին, բայց շատ շուտ զիրար կը գտնեն Փարիզ եւ կը խոստանան կրկին վերադառնալ Էքս, շարունակելու համար ընդհատուած սիրաբանութիւնը :

Ահա ամառը՝ այնքան անհամբերութեամբ սպասուած : Լամարթին կը սպասէ իր սիրուհիին : Երկար կը սպասէ լըճափի քարերուն վրայ նստած, եւ յուսահատած կ՚ըսէ.

Ո՛վ լճակ, տարին հազիւ վերջացուց իր
շրջանը,
Եւ այս սիրուած ջուրերուն քով,
զոր պիտի տեսնէր,
Նայէ՛, եկած եմ առանձին նստիլ այն
քարին վրայ,
Ուր դուն տեսար անոր նստիլը :

Ժիւլին պիտի չգայ այլեւս, Ժիւլին գոյութիւն չունի, Ժիւլին մեռած է :

Եւ այս քանդուած ու կիսատ սիրոյ պատճառած տառապանքը, եւ այն յոյսը որ, օր մը, անդենականին մէջ, սիրող հոգիները իրարու պիտի միանան, պայմանաւ որ այս աշխարհի մէջ հաւատան հոգիներու անմահութեան, կը խորտակեն բանաստեղծի ներշնչման սահանքները եւ անոր կը յուշեն սիրոյ եւ յոյսի անմահական երգեր :

Եւ 1820ին, իր քերթուածները հաւաքելով, Լամարթին կը կազմէ հատոր մը, եւ զայն հրապարակ կը հանէ երկչոտութեամբ : Հատորը կը պարունակէ 24 քերթուածներ եւ կը կոչուի «Բանաստեղծական խոկումներ» :

Մէկ օրէն միւսը հեղինակը կը դառնայ հանրածանօթ եւ հրատարակութիւնները իրարու կը յաջորդեն : Գիրքը կը խլուի ձեռքէ ձեռք : « Ահաւասիկ քերթուածներ, որ ճշմարիտ բանաստեղծութիւն են, կը գրէ Վիքթոր Հիւկօ : Թալէյրան, որ կեանքին մէջ քերթուած մը չէ կարդացած, կը յափշտակուի եւ գիշերը կը լուսցնէ խոկումները կարդալով : Հեռաւոր Ռուսիոյ մէջ, ուր այնքան տիրական էր Ֆրանսերէն լեզուն, բախտաւոր է այն անձը որ օրինակ մը ունի Լամարթինի գիրքէն : Օրուան մարդն է այդ երանելին Ամէն տեղ կը հրաւիրուի, իշխանական հացկերոյթներու, պալատական պարահանդէսներու, պայմանաւ որ հետը բերէ գրքոյկը, որպէսզի տիկինները եւ օրիորդները կարենան անկէ կտորներ ընդօրինակել :

Կաթողիկէ եւ թագաւորական շրջանակներն ալ լաւ տրամադրուած են գործին հանդէպ, եւ հեղինակը իբր վարձատրութիւն դեսպանատան կցորդի պաշտօն կը ստանայ Նափոլիի մէջ :

Նոյն տարին մոռնալով Կրացիէլլան եւ Ժիւլին (Էլվիրը), բաւական դիմումներէ ետք, կ՚ամուսնանայ խարտեաշ Անգլուհիի մը հետ Մէրի Ան Պիրչ : Երկար շրջապտոյտէ մը ետք նորապսակ ամոլը կը հաստատուի Սէն – Փուէն գղեակին մէջ որ ստացած էր իբր ամուսնական նուէր :

Լամարթին կը շարունակէ արտադրել. Նոր խոկումներ, Սոքրաթի մահը :

1830ին կ՚ընդունուի Ֆրանսական կաճառին մէջ եւ նոյն տարին կը հրատարակէ « Բաաստեղծական եւ կրօնական ներդաշնակութիւնները. (զորս թարգմանեց Նայ պէյ՝ Դաշնակք խորագրին տակ) :

Սակայն տարիներէ ի վեր Լամարթին կը հետապնդէ յանդուգն ծրագիր մը. գրել Մարդկութեան դիւցազներգութիւնը տասը հատորով եւ դառնալ դարուն մեծագոյն դիւցազներգակ բանաստեղծը, հաւասարը Հոմերոսին եւ Վիրգիլիոսին : Կ՚ուզէ նախ լուրջ ուսումնասիրութիւններ ընել. այցելել այն երկիրները որ մարդկութեան օրրանը եղած են, այսինքն Արեւելքը :

ՆՈՒՊԱՐ ՉԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

Discours de Lamartine

(au collège Samuel-Moorat, 24 Sept.1848)

ԽՄԲ.— Ստորեւ կը հրատարակենք Լամարթինի ճառը, արտասանուած 1848 Սեպտեմբեր 24ին, Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանի բացման հանդիսութեան, իբրեւ նիւթ պատմութեան, բանաստեղծին մահուան հարիւրամեակին առթիւ.

Vénérables professeurs! Jeunes élèves!

Je n'ai point d'autre titre à ce que mon nom soit prononcé dans cette enceinte et à l'honneur auquel vous avez bien voulu m'appeler, que la qualité que vous rappeliez tout à l'heure de voyageur en Orient et de voyageur qui en est revenu pénétré, non seulement de la magnificence de vos contrées et de votre histoire, mais aussi des marques de bonté et de sympathie dont il n'a cessé d'être comblé par vos frères de l'autre côté de la Méditerranée. Je vous remercie profondément de m'avoir forcé, comme vous le disiez tout à l'heure, à quitter les soucis graves de la politique dans lesquels la France est en ce moment plongée, non par un étroit et vide égoïsme, mais par la pensée de creuser plus profondément le sillon des autres nations et de tout le genre humain, si Dieu lui a réservé cet honneur!

C'est en effet le plus doux repos, le plus grand rafraîchissement de la pensée d'un homme politique, si vous me permettez cette expression, que de retrouver au milieu de Paris, après quinze ans d'absence, un coin de cet Orient auquel mon imagination et mon cœur sont restés si justement attachés. Je vous renouvelle mes remerciements pour m'avoir présenté cette oasis au milieu de la tempête politique à laquelle nous assistons de nos jours.

J'ai déjà eu le bonheur une fois, dans une autre contrée, de visiter avec le même recueillement et la même espérance, une colonie d'Arméniens; dans cette île de Saint-Lazare, près de Venise, dont lord Byron, le grand poète anglais, m'avait pour ainsi dire montré le chemin, et où il avait si souvent lui-même recueilli et éclairé sa belle imagination, aux lumières de votre littérature. Cette île, aujourd'hui, assiste comme nous à une régénération politique, à la régénération de cette nationalité vénitienne un instant, trop longtemps comprimée et ensevelie, mais dont les palpitations courageuses annoncent assez qu'elle veut et qu'elle doit reprendre sa place sur la terre des nations vivantes. La République Française ne sera pas moins hospitalière que ne l'a été Venise pour cette colonie arménienne. La République Française a conservé à votre égard les sympathies de cette France monarchique dont vous parliez tout à l'heure, de cette France qui a offert une honorable hospitalité et même la sépulture au dernier de vos rois.

La République a changé la forme de la France, elle n'en a pas altéré le cœur; elle n'en changera jamais les sentiments à l'égard de ces nations orientales vers lesquelles, dès les premiers jours de sa naissance, dans les journées de février, elle a, à l'instant même, dirigé ses yeux. J'avais l'honneur alors de diriger les destinées extérieures de mon pays, et vous vous rappelez qu'au milieu même de la confusion de cette grande époque, j'ai tourné les regards du gouvernement et du peuple français vers cet Orient de qui nous sommes fiers et heureux de descendre, et auquel nous serons toujours heureux et fiers de rendre l'hospitalité que que nous lui avons due jadis, en lui renvoyant quelques reflets de cette civilisation dont il a fait briller les premiers rayons sur le monde occidental.

Vous faisiez tout à l'heure allusion au gouvernement de votre jeune souverain. J'ai eu l'honneur d'écrire de cette main les instructions que la République Française donnait à son agent près de la Porte Ottomane. Ces instructions, pleines de ce respect mutuel que les grandes nations se doivent, pleines aussi de cette bienveillance et de cette sollicitude permanente que les peuples qui ont déjà conquis leur émancipation, leur liberté, leur droit d'exister et de briller dans le monde doivent aux germes naissants d'autres nationalités; ces instructions parlaient de l'Arménie! Elles recommandaient, bien inutilement, je le sais, car je connais le cœur du sultan Abdul-Medjid et de son gouvernement, mais enfin elles recommandaient à sa bienveillance ces nationalités éparses, dispersées sur toute la surface de son vaste empire, ne lui demandant d'autre indépendance que l'indépendance intellectuelle, que ce développement complet auquel tous les enfants de la terre ont droit, sous la suzeraineté des puissances protectrices. J'ai la certitude, et je sais que vous l'avez comme moi, que la Providence avait d'avance exaucé ce vœu de nos cœurs. L'âge d'Abdul-Medjid est l'âge de la générosité et de l'espérance; il a montré déjà, et, je n'en doute pas, il montrera de jour en jour davantage, des sentiments conformes à la haute situation, à la situation culminante que la Providence lui a donnée, et qui peut être si utile à ces nombreux germes de population qui ne demandent qu'à grandir, à prospérer, à s'éclairer sous ses sages lois.

Telle est, Messieurs, la situation que la République française a voulu prendre vis-à-vis des nations orientales. Car il est de son intérêt, il est de l'intérêt de l'humanité entière, il est de l'intérêt divin, puisque la grandeur de l'homme est une des missions de sa nature; il est, dis-je, de l'intérêt humain, il est de l'intérêt divin que tous ces germes de nationalité orientale dont vous êtes l'un des plus vivants rameaux se développent de plus en

ԼԱՄԱՐԹԻՆ ԵՒ ԱՆԾԱՆՕԹ ՊՐՈԼԵՏԱՐԸ

—o—

ԽՄԲ.— Հօրոփ ամսաթերթը, որ շահեկան թիւ մը նուիրած էր Հայ Գրականութեան (1961), այսօր թիւ մը կը յատկացնէ Լամարթինի : Ստորեւ էջ մը այդ պարբերականէն ո՛ւր բանաստեղծ Ժան Ֆոլէն կը ներկայացնէ Լամարթինի քաղաքական կեանքին քիչ ծանօթ մէկ դրուագը :

Լամարթին, Լուի Պլան եւ վաղանցուկ աշխատաւոր Ալպէր միակներն էին 1848ի առժամեայ կառավարիչներէն, որոնք լուրջի առին յեղափոխութեան ժողովրդային երեւոյթը: Միւսները անկէ քիչ թէ շատ վախցան :

Լամարթինի՝ Պատմութիւն 1848ի Յեղափոխութեան գործը շատ ծանօթ չէ հասարակ ընթերցողին: Թոնը խիստ է եւ ճառերը կաղապարուած են Տակիտոսի ճառերուն վրայ: Բանաստեղծը հոն՝ իր մասին կը խօսի երրորդ դէմքով :

Ամէն մարդ ծանօթ է քաղաքապետարանի առջեւ տեղի ունեցած կարմիր դրօշակի դէպքին. ժողովուրդին մեծամասնութիւնը կ՚ուզէր զայն պարտադրել. Լամարթին կ՚ընդդիմանար ամբոխին եւ կը պաշտպանէր եռագոյն դրօշակը : Ամբոխը սկսաւ աղաղակել ու սպառնալ: Ահաւասիկ ինչ կը գրէ այդ դէպքի մասին: «Լամարթին կը վախնար դետին նետուելէ եւ ոտնակող ըլլալէ : Պիտի խոշտանդէին զինք անկասկած »: Այն ատեն, ցնցոտիներ հագած մարդ մը որուն տեղ մը պրոլետար կ՚անուանէ, ուրիշ տեղ մը՝ մուրացիկ, պատնէշ կը կանգնի իր մարմինով եւ կը խօսի պաշտպանելու համար բանաստեղծը, որ այսպէսովկրնայ շարունակել ճառը : Ապա ուրեմն կ՚անհետանայ ամբոխին մէջ, անանուն . «Լամարթին զայն չկրցաւ անդամ մըն ալ տեսնել »:

Չեմ ճանչնար պատմաբան մը որ զբաղած ըլլայ այսպիսի անծանօթով մը որ առասպելի երեւոյթ կ՚առնէ: Լամարթին զայն կը նկարագրէ հետեւեալ ձեւով. « Հսկայ հասակով եւ ձայնով մը ուժեղ , որ ապստամբներու մռնչիւնին կը նմանէր»: Յետոյ կը ճշդէ. «Աչ կը կրէր հինցած ու անլուայ կտաւէ թիկնոց մը, աղտոտ ու պատռտած , կարծէք մուրացկանի մը հագուստներու մնացորդացը ըլլար , լայն տաբատ մը կ՚երերար կիսասրունքին վրայ, բացի ձգելով իր բոպիկ ոտքերը, իր երկար ձեռքերը դուրս էին մինչեւ իր մերկ թեւերուն կէսը : Անկոճակ շապիկը համրել կուտար կողերը եւ կուրծքին մկանները, իր երկար ու թուխ մազերը, յարդի շիւղերով եւ փոշիով խառնուած, կը ծփային իր դէմքին աջ ու ձախ կողմերը, աչքերը կապոյտ էին , լուսաւոր, բարութեամբ եւ զուրգուրանքով տամուկ »: Լամարթին մեղի կ՚ըսէ նաեւ թէ փամփուշտ մը սկրթած էր քիթին ծայրը եւ այնտեղէն արիւնը երկու ուղղութեամբ կը ծորէր այտերուն եւ շրթունքներուն վրայ, եւ ինք այդ արիւնը կը սրբէր ատեն – ատեն :

Մարդը տեսնելով Լամարթինի նեղ կացութիւնը, բազուկները երկարեց անոր կողմը, զայն կոչելով , եղբայր, հայր եւ ժողովուրդին աստուածը եւ պոռաց.

« Անդամ մը տեսնեմ զայն, դպչիմ անոր, միայն համբուրեմ անոր ձեռքերը , մտիկ ըրէ՛ք զայն, հետեւեցէ՛ք անոր խրատներուն, եւ իրեն չդպած նախ ինծի զարկէք, ես կը նախընտրեմ հազար անդամ մեռնիլ պահելու համար այս բարի քաղաքացին իր հայրենիքին »:

Յետոյ Լամարթին կը պատմէ թէ մարդը զինք համբուրեց կատաղութեամբ , արիւնով ծածկեց իր հագուստները, իրեն երկարեց ձեռքը եւ այտը, եւ այս տեսարանին առջեւ, ժողովուրդը յուզուեցաւ եւ բանաստեղծը կրցաւ շարունակել իր ճառը, օժանդակութեամբ այն մարդուն որ լռութիւն կը պարտադրէր խռովարարներուն :

Երբ ճառը վերջացաւ, պրոլետարը , արտասուքը աչքերուն , բայց յաղթական՝ կորսուեցաւ ամբոխին մէջ եւ բանաստեղծը կը յայտարարէ, որ չգիտցաւ անոր անունն իսկ եւ երբեք չտեսաւ զայն այն օրուընէ ի վեր երբ ինք իր կեանքը եւ Ֆրանսա՝ իր եռագոյնը կը պարտին անոր :

Լամարթին այս անձին կուտայ խորհրդանշանի արժէք . « Իսկական յայտնութիւնը ժողովուրդին իր մեծութեան պահերուն , միանդամայն թշուառ՝ զարհուրելի եւ բարի »: Զայն կ՚անուանէ նաեւ չքաւոր «իր մերկ անդամներուն վրայ կը կրէր պրոլետարիայի բոլոր սպիները, բոլոր ցնցոտիները, բոլոր թշուառութիւնները »:

Վիպապաշտ բանաստեղծին այս ոգեկոչումը մեզ կը թողու երազկոտ :

Ժ. ՖՈԼԷՆ

ԼԱՄԱՐԹԻՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Լամարթինը շատ խանդավառած է նաեւ Հայերը, իր ժամանակին: 1859ին, Փարիզի մէջ լոյս կը տեսնէր բանաստեղծին Հարմոնիներու հայերէն թարգմանութիւնը՝ Դաշնակք, Խորէն Վ. Գալֆայեանի կողմէ, չափածոյ եւ գրաբար: Հայերէնի թարգմանուած է նաեւ ի շարս այլ գործերու, Կրացիէլլա , որ 1926ին կ՚ունենար իր չորորդ տպագրութիւնը : Գրիգոր Օտեան նաեւ մեծ հիացող մը եղած է եւ թղթակցութիւն ունեցած քերթողին հետ 1858ական թուականներուն :

ԼՃԱԿԸ

—o—

Այսպէս, մղուած անդադար դէպի ափերն անծանօթ ,
Յաւերժական գիշերին մէջ ճամբորդներ անվերադարձ,
Պիտի չկարենա՞նք երբեք, ժամանակի ովկիանոս վրայ,
Խարիսխ նետել, օր մը միայն :

Ո՛վ լճակ, հազիւ տարին իր շրջանը բոլորեց ,
Եւ այս սիրուած ջուրերուդ քով, զորս պիտի գար տեսնելու ,
Նայէ՛, ես առանձին կուգամ նստիլ այդ քարին վրայ
Ուր կը տեսնէիր անոր նստիլը :

Կը մռնչէիր այս օրուան պէս խուրերուն տակ սուզուելով ,
Այսպէս՝ կը բնկուէիր անոնց բզկտուած կողերուն ,
Այսպէս՝ հովը կը նետէր ալիքներուդ փրփուրը
Իր պաշտելի ոտքերուն :

Իրիկուն մը, կը յիշե՞ս, կը նաւարկէինք անշշուկ ,
Հեռուէն կը լսուէին, ջուրին վրայ եւ երկինքի տակ ,
Թիավարներու աղմուկը միայն, որ չափով կը զարնուէր
Քու դաշնալուր կոհակներուդ :

Յանկարծ աշխարհին անծանօթ շեշտեր՝
Հմայուած լճափին արձագանգները արթնցուցին :
Ջուրը դարձաւ ուշադիր եւ ինծի սիրելի ձայնը
Հետեւեալ բառերը արտասանեց .

«Ո՛վ ժամանակ, կասեցուր թռիչքդ եւ դուք՝ երանելի ժամեր
Կեցուցէ՛ք ձեր ընթացքը :
Թոյլ տուր որ ըմբոշխնենք արագավազ հեշտանքները
Մեր լաւագոյն օրերուն :

« Անհամար դժբախտներ քեզի միշտ կ՚աղաչեն .
Սահէ՛, սահէ՛ անոնց համար.
Տար անոնց կեանքին հետ լլկող հոգերը ,
Մոռցիր երջանիկները :

« Բայց ի զուր կը հայցեմ քանի մը վայրկեան դադար,
Ժամանակը կ՚անցնի, կը փախչի ինձմէ:
Կ՚ըսեմ գիշերին .— Դանդաղէ քիչ մը. արշալոյսը արդէն
Սրբած է գիշերը :

«Սիրե՛նք սիրե՛նք ուրեմն, խուսափուկ ժամը
Վայելենք անյապաղ ,
Մարդը չունի նաւաանգիստ , ժամանակը չունի սահման ,
Ան կը սահի եւ մենք կ՚անցնինք»:

Նախանձո՛տ ժամանակ, կարելի է որ արբեցութեան պահերը ,
Երբ սէրը երջանկութիւն կը մատրուակէ հեղեղի պէս ,
Հեռանան մեզմէ այնքան արագութեամբ
Որքան դժբախտութեան օրերը :

Է՛հ ինչ, պիտի չկարենա՞նք պահել անոնց հետքերն իսկ ,
Ի՞նչ, անցա՞ծ են ընդմիշտ, ի՞նչ, ամբողջովին կորա՞ծ,
Ժամանակը որ տուաւ զանոնք եւ կը սրբէ առայժմ ,
Պիտի չվերադարձնէ երբեք :

Յաւերժութի՛ւն, ունայնութի՛ւն, անցեա՛լ, մո՛ւթ անդունդներ,
Ինչի՞ կը վերածէք օրերը զորս կուլ կուտաք անյագօրէն
Ըսէք. պիտի վերադարձնէ՞ք այդ գերագոյն հրճուանքները,
Զորս խլեցիք մեզմէ :

Ո՛վ լճակ, համր ժայռե՛ր, այրեր, մո՛ւթ անտառներ ,
Ժամանակը կրնայ խնայել ձեզի, կամ ձեզ երիտասարդացնել .
Եւ դուն, գեղեցիկ բնութիւն, պահէ այս գիշերուան 1
Գէթ յիշատակը պահէ :

Թո՛ղ ան ապրի հանգիստիդ, ապրի յոյզերուդ մէջ,
Գեղեցի՛կ լճակ, գեղածիծաղ բլուրներուդ մէջ ,
Այդ սեւ եղեւիններուն, այդ ժայռերուն վայրի
Որ կը կախուին քու ջուրերէդ :

Թող ապրի ան զեփիւռին մէջ որ կը թրթռայ ու կը սահի ,
Ափերուդ աղմուկին, որուն կ՚արձագանգէ միւս ափը ,
Արծաթագոյն ճակտով աստղին, որ կը ճերմկցնէ ջուրերդ ,
Իր մեղմ լոյսով:

Թո՛ղ հովը որ կը հեծէ, եղէգը որ կ՚ողբայ,
Թեթեւ բուրմունքներ որ կ՚օծեն օդը երկնիդ,
Ինչ որ կը լսենք, կը տեսնենք կամ կը շնչենք ,
Բոլորը ըսեն՝ «սիրեցին» :

ԱԼՖՈՆՍ ՏԸ ԼԱՄԱՐԹԻՆ

(Թարգմ. Ն. Զ.)

plus par une liberté féconde sur le coin de terre que Dieu leur avait assigné.

La République française et le continent tout entier envisagent ainsi cette grande question de la régénération orientale. Oui, l'Orient est appelé à se régénérer; ses différentes nationalités, longtemps opprimées, non pas, comme on l'a dit, par des souverains aveugles, mais par l'ignorance, par la brutalité même des époques antérieures, sont appelées à des destinées nouvelles. Elles sont destinées à cette émancipation dont nous parlions tout à l'heure, industrielle, commerciale, intellectuelle, religieuse surtout, car la partie invulnérable du cœur humain, celle à laquelle il n'est jamais permis de toucher sans que le pouvoir ne devienne une tyrannie, c'est la conscience! Ce développement, il est, je le répète, dans l'intérêt, dans le droit, dans le devoir non seulement de la République française, mais aussi du grand souverain auquel vous avez l'honneur d'appartenir. Et c'est ainsi qu'il le comprend lui-même. Cette émancipation pouvait et peut encore se faire de deux manières, ou malgré la résistance des gouvernements, ou avec le concours, avec l'aide, avec l'intelligence de ces gouvernements eux-mêmes qui doivent développer, agrandir dans ces nationalités longtemps opprimées les éléments de force collective qui doivent un jour ajouter à leur propre pouvoir, à leur propre indépendance.

Eh bien! dans cet esprit, dans cette voie, je puis l'affirmer pour moi comme pour tous mes successeurs au pouvoir en France, la République française est décidée à appuyer de toute son énergie l'administration éclairée, civilisatrice du sultan dont vous venez de saluer le représentant parmi vous. L'un des plus puissants moyens de cette action civilisatrice, vous le pratiquez vous-mêmes en ce moment; c'est de répandre sur tout l'Orient, à Venise, ici, partout, car aucun pays ne vous refusera l'hospitalité de la science et de la civilisation, ces jeunes colonies dont vous nous offrez en cet instant le touchant spectacle; c'est d'emprunter l'instruction et les lumières de tous les peuples plus avancés que vous par un côté, tandis que vous les précédez d'un autre, une civilisation plus ancienne ayant déjà, pour ainsi dire, blanchi les cheveux de votre nationalité; c'est enfin de vous approprier tous les éléments de science, de civilisation et de moralité que le monde peut vous offrir. Vous y parviendrez par l'étude de ces langues qui sont comme un contact, un actif moyen d'échange entre les différents peuples.

Jamais, à aucune époque, l'étude réciproque de votre belle langue arménienne pour les Français, de la langue française pour les Arméniens, ne fut aussi utile je dirai même aussi indispensable qu'aujourd'hui; car, étudiez tout ce qui se passe en Occident, ce qui se passe en Orient, y eut-il jamais, je vous le demande, une plus grande masse d'idées utiles à échanger entre les hommes? y eut-il jamais dans l'humanité la présence plus visible de ce principe initiateur qui semble faire éclore pour le genre humain des idées nouvelles, comme des saisons plus fécondes font éclore des végétations plus riches et plus touffues? Non, jamais, à aucune époque, le besoin d'échange entre les idées, entre les inspirations, entre les innovations, entre les découvertes philosophiques, entre les découvertes matérielles, mécaniques, industrielles ne fut plus évident, plus commandé, plus indispensable qu'à l'époque où nous nous trouvons! Le contact des langues, ce rapprochement qui, en les usant l'une contre l'autre, fini jusqu'à un certain point par les confondre, est aujourd'hui du plus haut intérêt pour l'humanité. Les langues ont été des moyens de communication entre certains groupes d'hommes; mais cette diversité d'idiomes, qui a d'abord constitué leurs différentes nationalités, n'est-elle pas devenue plus tard une barrière entre les idées, et l'effort des hommes qui veulent que les idées se répandent, se multiplient et grandissent en recevant dans le réservoir commun de l'esprit humain tout ce que la Providence permet à l'esprit humain d'y répandre, l'effort de ces hommes et l'intérêt du monde n'est-il pas d'effacer aujourd'hui peu à peu toutes ces langues diverses et d'arriver à une langue unique qui représente l'unité de la race humaine?

Soyez convaincus, je vous prie, qu'au-dessus de ces différences de nationalité dont vous parliez tout à l'heure, et que vous recommandiez à vos élèves de garder précieusement dans leur cœur comme le sceau baptismal, comme le signe spécial de votre famille particulière dans la grande famille humaine, soyez convaincus qu'il existe une famille plus large, plus générale, plus sainte que ces différentes familles dénommées du nom particulier de chacune des nations; c'est la grande et universelle famille humaine qui ne connaît ni frontière, ni limite, ni différence d'idiomes, mais qui participe pour ainsi dire à la grande limite de l'humanité elle-même quand elle s'élève, par la contemplation de Dieu et de notre destinée commune, jusqu'à l'unité du genre humain tout entier! Oui, au-dessus de ces différences de nationalité que vous honorez en nous et que nous honorons en vous, que nous voyons avec bonheur se constituer et grandir de jour en jour davantage aux rayons de cette civilisation que vous leur communiquez, il y a une nationalité générale qui pénètre toutes les nationalités particulières, qui les efface dans l'intelligence pour les effacer plus tard dans le cœur de l'homme, il y a, Messieurs, la grande nationalité de la civilisation!

ԼԻՈՆԷՆ Յ. Բէքմէզեան ընտանիքը կը ծանուցանէ մահը՝

ՓՐՕՖ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԾԵՐՈՒՆԵԱՆԻ

պատահած Գերմանիոյ Կարլսռուհը քաղաքին մէջ իր բնակարանը (7 Օգոստոս), 87 տարեկան հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Օգոստոս 11ին, ներկայութեամբ հայ եւ գերման ազգականներու եւ ծանօթներու:

Այրի Տիկին Գրիգոր Զեփիւռեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Զեփիւռեան եւ զաւակը, ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաները, խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ԶԵՓԻՒՌԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 20ին, Քորանթէն Սելթոնի հիւանդանոցը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի (Օգոստ. 25), ժամը 14ին, Իսիի Նոթր տամ տէ Փովր եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Քլամարի Էնթէրքոմիւնալ գերեզմանատունը

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայիս իբրեւ այդ նկատել:

ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌ

Օգոստ. 24ին (Կիրակի) Ֆրանս – Քիւլթիւռ կայանէն ժամը 23էն 24ի ընթացքին, յայտագիրը նուիրուած է «Երեք կիներու դիմադրութեան շրջանին», որոնց շարքին՝ Լաս:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Սոխումէն Արաքսի Գալէնճեան կը փնտռէ իր տղան՝ Վաղարշ, ծնած 1936ին, հօրը անունը՝ Տիգրան, ապրած է Սոխում, Պրեվակլամի փողոց, Բ. Տուփիկ, տուն թիւ 8: Հունգարիա մեկնած է 1956ին, (ծանօթ դէպքերու ատեն) խորհրդային բանակին մէջ: Անկէ ի վեր լուր չկայ իրմէ:

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել Տիկին Քէսապեանի:

30, Rue Larmeroux
92 - VANVES

ԺԸՆԵՒԻ ԵԿԵՂԵՑԻՒՆ ՕԾՈՒՄԸ

14 Սեպտեմբեր 1969, Կիրակի, Ս. Պատարագէն յետոյ կազմակերպուած է մասնաւոր ճաշ մը օտար հրաւիրեալներուն համար: Իսկ նոյն երեկոյեան դարձեալ ճաշ մը մի միայն Հայերուն համար: Ճաշագինն է իւրաքանչիւր անձի համար 35 զուիցերական Ֆրանք: Մասնակցիլ փափաքողները այժմէն կրնան արձանագրուիլ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ դիւանը՝ մինչեւ Սեպտեմբեր 3: (15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ 8րդ: Հեռ. 359-67-03):

ԴԻՒԱՆ

PARENTY
ET
DESROUSSEAUX
AGENCE DE VOYAGE
7, Rue du Hanovre, PARIS (2e)
Métro :
Quatre-Septembre ou Opéra
Tél. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար —օդանաւ, շոգենաւ, երկաթուղի օդանաւային բոլոր ընկերութիւններու միջոցով (ամերիկեան, ֆրանսական, գերմանական, թրքական, պելժիական, հոլանտական, յունական եւայլն եւայլն):

Գրասենեակը ձեզ կ'ընդունի հայ պաշտօնեայ մը:

Բաց է ամէն օր, բացի Շաբաթէն, ժամը 9–12 եւ 14–18:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

ՆՈՒԷՐՆԵՐ
ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՅ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Բ.

Ալթունեան – Դաւիթեան (Լիոն) 95 Ֆրանք, Պալեան (Փարիզ), Տօնապետեան (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Պոնպուշ Ռէյն (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Ալթունեան (Լիոն), Թադէոսեան (Լիոն), Կիրակոսեան (Փարիզ), Ճէնկճեան (Լիոն), Թիլպեան (Լիոն), Ճընկըտըրեան (Լիոն), Եազըճեան (Վալանս) յիսունական Ֆր.:

(Շար.)

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ոմն 250 Ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման, Ժիրայր Միսաքեանի մահուան տարելիցին առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը Ժորժ Ե.ի չքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 26ին:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ

Քոյրերու դպրոցի արձանագրութիւնները սկսած են: Կ'ընդունուին չորսէն 12 տարեկան աղջիկներ, ցերեկօթիկ եւ գիշերօթիկ, դպրոցը կը հետեւի պետական ուսմանց, ինչպէս նաեւ հայերէնի դասաւանդութեան:

Ծանօթութեանց համար դիմել վարչութեան, ամէն օր բացի Կիրակիէ:

73, Ավ. Հանրի Պարպիւս,
95, Առնուվիլ լէ Կոնէս:

Հեռաձայն՝ 985 – 01 – 79

(Շոգեկառք առնել Կար տիւ Նոռէն):

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Օգոստոս ամսուան ընթացքին բաց պիտի ըլլայ Եշ. եւ Շբ. օրերը ժամը 16–19:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Պուլվառ տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի
Հեռաձայն 927–01–72:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

POUR TOUS SERVICES
ASSISTANCE PASSAGERS,
EMBARQUEMENT
DEBARQUEMENT
A
Marseille

ՄԱՐՍԷՅԼ հասնող կամ Մարսէյլէն մեկնող ճամբորդներու բոլոր օժանդակութեանց համար նաեւ. — Տոմսերու գնումի եւ վերապահումի, անհատ կամ խումբ

Pour Réservation et Billets
groupes et individuels
Toutes destinations y compris
L'ARMENIE
par Mer — par Air et en voyage
organisé

Contactez
Jacques CHELELEKIAN
Lundi, Mercredi, Vendredi
de midi à 14 heures
MARSEILLE 48-26-26

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին:

×

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս: Գազինօ տը Շարպոնիէրի չքեղ սրահներուն մէջ:

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հարիւրամեակը կը կատարուի համագաղութային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր:

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն, նկատի ունենալ այս թուականը:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՍԵՒՐԸ

Բացուած են 1969 – 1970 ուսումնական տարեշրջանին արձանագրութիւնները:

Ծնողքներ, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, փութով դիմեն վարժարանին տեսչութեան, գրաւոր կամ անձամբ:

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի, պետական ուսումնական ամբողջական ծրագիրը (մոտէրնը) 7րդ դասարանէն սկսեալ (10 տարեկան):

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրութիւն առնել, գրաւոր կամ հեռաձայնով:

Հեռ. 027-18-28

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ, Հայաստանի Հանրապետութեան ծագումն ու զարգացումը, Բ. տպագրութիւն, պատկերազարդ, 1968	20 ֆր.
Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆ, Ամբողջական երկեր, 3 հատոր, հատորը	20 ֆր.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Կեանքի ուղիներով, 6 հատոր, հատորը	15 ֆր.
Ա. ՇԻՐԱԿԵԱՆ, «Կտակն էր նահատակներուն»	15 ֆր.
ՀԱՅԿԱԶՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Ցեղասպան Թուրքը	16 ֆր.
Ե. ՄԵԼԻՔԵԱՆ, Հարք–Խնուս (Տարօնի շրջանի պատմութիւն)	15 ֆր.

(Վերոգրեալ գրքերը՝ տպուած Պէյրութ՝ բոլորն ալ լաթակազմ են)

ՏՈՔԹ. Յ. ՏԷՐ–ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Հայկական Կիլիկիա	8 ֆր.
ԱՂԱՍԻ, Զէյթուն եւ իր շրջականները, Պէյրութ, թղթակազմ	15 ֆր.
ԳՐ. ԵՊՍ. ՊԱԼԱԳԵԱՆ, Հայ Գողգոթան, Բ. հատոր, Փարիզ	15 ֆր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ, Վենետիկ	400 ֆր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ, Երեւան, 1967	72,60 ֆր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶ, Առաքել Պատրիկի, Երեւան, 1967	17 ֆր.
ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ, Կոմիտաս Վարդապետի բոլոր երկերը	

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ
Առաքման ծախքը գնողին վրայ
Դիմել
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince - PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35 Tél. : 326-88-65

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ի ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalarac

---

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՌՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ

FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք
«ՅԱՌԱՋ»Ի
32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՐԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
26
ՕԳՈՍՏՈՍ
MARDI
26 AOUT
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11596 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE — No 11.596

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՆՉՊՈՒ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ ԻՐԼԱՆՏԱՑԻՆԵՐԸ

Ա.

ԽՄԲ.— Վերջին օրերուն շատ խօսուեցաւ Իրլանտայի մասին, քաղաքացիական կռիւներու առթիւ : Ստորեւ ամփոփ պատմականը կղզիին եւ այսօրուան կացութեան դրդապատճառներուն :

Ներկայիս Իրլանտա կոչուած կղզին, որուն ընդհանուր տարածութիւնը 83·746 ք. քիլոմեթր է, քաղաքական դետնի վրայ բաժնուած է հետեւեալ ձեւով.

ՀԻՒՍ. ՄԱՍԸ, 13·564 քառ. քի. եւ մէկուկէս միլիոն բնակիչ, կը կոչուի Ուլսթըր. (մայրաքաղաք՝ Պելֆասթ՝ չորս հարիւր հազար բնակիչ), մաս կը կազմէ Անգլիոյ եւ Հիւսիսային Իրլանտայի Միացեալ Թագաւորութեան :

— ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՄԱՍԸ՝ 70·282 ք. քիլոմեթր 2·900·000 բնակիչ (մայրաքաղաք՝ Տըպլին՝ 570·000 բնակիչ), ըը կազմէ իրլանտական անկախ հանրապետութիւնը 1939էն ի վեր, Էյր անունով :

Իրլանտան կրնանք կոչել արեւմուտքի Հայաստանը, ա՛յնքան իրարու կը նմանին այս երկու ազգերուն ճակատագիրները :

Եթէ բուն հայրենի հողին վրայ կ'ապրին երեք չորս միլիոն Իրլանտացիներ, սակայն մեծ զանգուածները կը գտնուին ցրուած աշխարհի երեսին, մանաւանդ Միացեալ Նահանգներու մէջ :

Արտասահմանի Իրլանտացիներու թիւը 25 միլիոնը կ'անցնի, եւ անոնց սիրտը խորհրդաւոր թելով մը միշտ կապուած կը մնայ մայր հայրենիքին : Հակառակ անոր որ անոնք եւ Անկլեւսաքսոններ դարերէ ի վեր կ'ապրին նոյն արքիպեղագոսին վրայ եւ ընդհանրապէս կը խօսին նոյն լեզուն, սակայն ամէն բան կը բաժնէ այս երկու ժողովուրդները. ցեղը, կրօնքը, անցեալը, մշակոյթը եւ խառնուածքը :

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ ՈՍԿԵԴԱՐԸ

Իրլանտացին նախ եւ առաջ Կելտ (Սելթ) մըն է, տաքարիւն, կրքոտ, եւ կենսուրախ :

Ե. դարուն, Սուրբ Փաթրիք Իրլանտան դարձի կը բերէ : Իրլանտացիներ կը դառնան թունդ քրիստոնեաներ : Սուրբ Քոլոմպան կը շարունակէ իր նախորդին գործը : Ամէն կողմ կը բարձրանան բերդեր, դղեակներ, վանքեր, եկեղեցիներ, որոնց թիւը քառասուն հազարը անցած է : Եւ երեք դար Իրլանտան իր ազդեցութիւնը կը սփռէ Արեւմտեան Եւրոպայի վրայ, հոն զրկելով քարոզիչներ, փիլիսոփաներ, ուսուցիչներ :

ԺԲ. դարուն սակայն կը սկսին գէշ օրերը : Իրլանտան կը կորսնցնէ իր անկախութիւնը եւ մինչեւ երկրորդ Համաշխարհային պատերազմի նախօրեակին՝ կը մնան ուրիշներու տիրապետութեան տակ : Առաջին նուաճողները կ'ըլլան Նորմանները : Ցետոյ Հանրի Բ. Փլանթաժընէ կ'ուզէ Իրլանտան առնել իր մականին տակ : Տակաւին կրօնական խնդիր չկայ. սակայն Իրլանտացիները ազատութեան կաթը խմած են իրենց մօրը ստինքներէն իսկ : Եւ յետոյ այնքան զօրաւոր է իւրացումի ուժը, որ եկողներն ալ կամաց կամաց կը ձուլուին ու կը դառնան բնիկ Իրլանտացիներ :

ԺԶ. դարուն Անգլիան ինքզինքը գտած է ու դարձած աշխարհակալ : Յարատեւ պատերազմի մէջ է Սպանացիներուն եւ Ֆրանսացիներուն հետ, որոնք կաթողիկէ ըլլալով կը ջանան Իրլանտան իբր խարիսխ գործածել իրենց արշաւանքներու ընթացքին :

Նուաճումի գործողութիւնը կը սկսի կղզին հիւսիսային կողմէն, Ուլսթըր նահանգէն ուր արդէն խուփած են բողոքական անգլիացի գաղթականներ եւ երիցական Սկովտացիներ, բրիտանական բանակներու օժանդակութեամբ :

Եւ կը սկսի Իրլանտայի ողբերգութիւնը :

ԻՐԼԱՆՏԱ՝ ՄԵՌԵԼԱԴԱՇՏ

Այս կղզիին մէջ ուր կ'ապրի միատարր ժողոուրդ մը, երկրին նոր տէրերը պիտի ջանան ներմուծել նոր տարր մը : Երկրին հիւսիսային եւ արեւմտեան մասերուն մէջ որ ամէնէն կելտականներն են, անգլիացի հողատէրերը իրենց կալուածները կը բաժնեն, փոքրիկ ու անշահաբեր մասերու հեռացնելու համար տեղացիները : Արեւելեան կողմը՝ որ Անգլիոյ շատ մօտ է, ուր կարելի է դիւրաւ գտնել բողոքական հողագործներ, շերտերը աւելի ընդարձակ են ու շահաբեր : Այնպէս որ այսօր Ուլսթըրը աւելի ճարտարարուեստական է քան կղզիին միւս մասերը :

Հետեւանք՝ գիւղացիներու ապստամբութիւն օտար լուծին դէմ, որ կը բախի տիրող իշխանութեաց վայրագ հակազդեցութեան : Ինչպէս աւելի ետքը պիտի ընէին Քանատայի Ֆրանսացիներուն՝ հոս կ'ընեն նոյնը՝ դպրոցներու եւ եկեղեցիներու մուտքը արգիլուած է Իրլանտացիներուն : Աւելին՝ 1649ին, Քրոմուէլ ըմբոստութիւնը կը խեղդէ արեան մէջ. 500 հազար հոգի կը մեռնին պատերազմէն, սովէն եւ հիւանդութիւններէն :

Քառասուն տարի յետոյ՝ Կիյեոմ տ'Օրանժ վերջնապէս պարտութեան կը մատնէ կաթողիկէ Սթուըրթներու գերդաստանը, որուն զօրավիգ կանգնած էին Իրլանտացիները : եւ 1702ին կղզիին կը պարտադրէ այնպիսի պատժողական կանոններ, որով բոլոր Իրլանտացիները օրէնքէ դուրս կը հռչակուին իրենց հայրենիքին մէջ իսկ :

Բռնութիւնը այնքան անգութ է, որ կղզիին մէջ ապրող բողոքականներն իսկ կը պահանջեն վարչաձեւին ազատականացումը : Դադարը սակայն կարճ կը տեւէ :

Ֆրանսական յեղափոխութիւնը կը հրահրէ Իրլանտացիներուն դիմադրողական ոգին : Անգլիական կառավարութիւնը կ'ուզէ վերջ դնել այդ անլուծելի հարցերուն զորս անդադար կը յարուցանէ այս ապերասան գաղութը : 1800ին, Ուիլիըմ Փիթ քուէարկել կուտայ Միութեան հրովարտակը, որով Իրլանտան վերջնապէս մաս կը կազմէ Միացեալ Թագաւորութեան. սակայն իրլանտական հոգին աւելի քան երբեք կը մերժէ ենթարկուիլ :

Թ. Ա. Թ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ԱԶԱՏԱԳՐՄԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՅԱՐԳԱՆՔ՝ ՄԱՌԵՇԱԼ ԼԸՔԼԷՐԻ

Նախագահ Փոմփիտու Փարիզ կը վերադառնար Կիրակի ցերեկ եւ քիչ ետք արդէն ներկայ կ'ըլլար ու խօսք կ'առնէր այն պաշտօնական հանդիսութեան, որ տեղի կ'ունենար Փորթ տ'Օրլէան, Փարիզի ազատագրման 25ամեակին առթիւ եւ որու ընթացքին բացումը կը կատարուէր նաեւ Մառէշալ Լըքլէրի յիշատակին կառուցուած յուշարձանին :

(Վերջին օրերուն դժբախտ պատմութիւն մը պատահած էր այս արձանին : Մաքրութեան ընկերութեան մը բանուորները, որ պէտք է մաքրէին Սքուառ տ'Օրլէանի մէկ արձանը, թիւրիմացութեամբ լուացած են Լըքլէրի նորակառոյց արձանը, քիլօներով աւազ թափելով վրան : Արձանագործը շատ յուզուած էր ի տես կատարուածին, բայց դիշեր – ցերեկ աշխատելով, կարելի եղած էր նախկին վիճակին բերել) :

Յուշարձանին բացումէն առաջ կարգ մը անձնաւորութիւններ ճառեր արտասանեցին, ինչպէս Լըքլէրի զօրաբաժնին նախկիներու նախագահը Ֆիլիփ Փէշօ, որ վերյիշեց մեծ զինուորին կենսագրականը ու նաև աէոր զաւկին, մեռած Ֆրանսայի համար : Խօսք կ'առնէ նաեւ Փարիզի թաղապետական խորհուրդի նախագահը՝ Էթիէն տը Վեռիքուռ, որ կ'ոգեկոչէ գրաւուած Փարիզը եւ ժողովուրդին ուրախութիւնը ազատագրման օրը, երբ Լըքլէրի բանակը Փարիզ կը մտնէր : Վերջապէս՝ նախագահ Փոմփիտու որ կը ծանրանայ Լըքլէրի բացառիկ արժանիքներուն վրայ կը շեշտէ.— « ... Բայց Զօր. Լըքլէր տը Հօթքլոք միայն առանձնաշնորհեալ պահու մը մարդը չէր, իր կարճ ասպարէզին բոլոր պահերը եւ մինչեւ այն յիշատակը զոր կը պահեն իր զէնքի ընկերները, կուզան վկայել որ եթէ բախտն ունեցաւ Փարիզի ազատարարն ըլլալու, արժանի էր այդ բախտին : «Դիպուածը միշտ խորհրդաւոր բան մըն է միջակ մտքերու համար եւ իրականութիւն մը կ'ըլլայ բարձր մտքերու համար » կ'ըսէր Նափոլէոն : Իր յարատեւութեան ճիգին, եւ առիթը օգտագործելու իր կարողութեան կը պարտինք այսօր մառեշալին մէջ, հասկընալ նոյնչափ զինուորը, ղեկավարը, Ֆրանսացին եւ հիանալ անոր » : Նախագահ Փոմփիտու կը յիշէ նաեւ տը Կոլը, որու կոչը հասած է Լըքլէրի Յունիս 27ին, (1940) :

Ու նախագահը կ'եզրակացնէ.—«Եւ այդ պատճառով, անոնք որ այսօր պարտականութիւնն ունին շարունակելու կատարուած գործը, պարտաւոր են ոգեկոչելով Լըքլէրը, Ֆրանսայի մառեշալ եւ Զօր. տը Կոլի ընկեր, երդնուլ իրենք իրենց, որ պիտի պահպանեն վերահաստատուած պատիւը եւ վերստացուած անկախութիւնը : Այս արձանին առջեւ, բարձրացած ազատ Ֆրանսայի ամէնէն անբիծ հերոսին, Տիկին Մառեշալ Լըքլէրի եւ Բ. Տէ – Պէի նախկիններուն ներկայութեան, այս երդումը զոր կ'ընենք լաւագոյն յարգանքն է զոր կրնանք մատուցանել Լըքլէրի մեծ յիշատակին » :

Ցետոյ Փոմփիտու բացումը կը կատարէր արձանին, որ կը ներկայացնէ Լըքլէրը, աւանդական գաւազանը՝ աջ ձեռքը ու հրասայլի ձեռնոցները՝ ձախ ձեռքը :

× Փորթ տ'Օրլէանի հրապարակը յետ այսօրիկ կը կոչուի «Օգոստոս 24»ի հրապարակ :

× Զօրաբաժնի զօրավար Հանրի տը Վերնեժուլ մեռած է, ութսուն տարեկանին, Լիոնի հիւանդանոցը :

ԱՐԱԲՆԵՐԸ՝ ՄԻԱՑԱԾ

—o—

ԿԻՐՔԵՐԸ ՉԵՆ ՀԱՆԴԱՐՏԱԾ

Արաբական անսովոր միասնականութիւն մը ստեղծուեցաւ Ալ – Աքսայի մըզկիթին դէպքին առթիւ եւ ձերբակալուած Աւստրալացիին խոստովանութիւնն ալ ոչ մէկ ձեւով կը հանդարտեցնէ –կիրքերը : Բոլոր Արաբները Ճիհատ կը պահանջեն եւ Նասր կը գրէ իր հրամանատարին .— « Մեր զինուորները այլեւս միայն արաբ ազգին զինուորները չեն այլեւ՝ Աստուծոյ զինուորները : Յաջորդ ճակատամարտը միայն ազատագրման ճակատամարտ մը պիտի չըլլայ այլեւ՝ մաքրագործում մը» :

Նասրի համար թշնամին այլեւս բոլոր դուռները փակած է որեւէ քաղաքական կարգադրութեան – Նոյն կարծիքն ունի Լիբանանի նախագահը՝ Շառլ Հելու որ կ'ըսէ. « Իսրայէլի գոյութիւնը և իր գործելակերպը մարդկային իրաւանց բռնաբարումն է եւ ասպարէզ կարգալ է աստուածային եւ նուիրական իրաւունքներուն» :

Ի դէպ, Պէյրութի լաւատեղեակ շրջանակներու համաձայն յոյս կայ որ լիբանանեան տագնապը լուծուի : Ալ Աքսայի դէպքին առթիւ ստեղծուած համերաշխութիւնը ընդհանուր գործադուլին առթիւ կրնայ իր օգուտը ունենալ այդ տեսակէտէն : Շէյխ Հասան Խալէտն էր, Հանրապետութեան Մուֆթին որ ընդհ. գործադուլի հրահանգ տուած էր եւ քրիստոնեաներն ալ անմիջապէս համախոհութեան կոչ մը ըրած էին եւ այս ձեւով կը ստեղծուէր քրիստոնեայ – մահմետական միասնականութիւն մը :

Նիւ Եորքի Միացեալ Ազգերու շրջանակներուն մէջ ալ այն կարծիքը կը տիրէ թէ արաբական ծայրայեղութիւնը — Ճիհատի կոչերը մանաւանդ — շատ օգտակար եղան Իսրայէլի, դիւանագիտական դետնի վրայ :

× Երուսաղէմի մէջ, Միշէլ Ռոհէն, ձերբակալուած Աւստրալացին ամէն ինչ խոստովանած է : Կ'ըսուի թէ երկրորդ անգամն է որ փորձած է կրակի տալ մըզկիթը, ուրկէ ըստԳուրանի աւանդութեան Մահոմէթ թռած է : Բողոքական Ռոհէնն ալ, ըստ իր համոզումներուն, այդ հրդեհով պիտի արագացնէր Քրիստոսի վերադարձը յերկիր :

× Պաղտատի մէջ 15 հոգի, դատապարտուած իբրեւ լրտես ի շահ Իսրայէլի եւ Ամերիկայի կախաղան պիտի բարձրանային Երկուշաբթի առտու :

× Սուրիա եւ Սուտան խզեցին իրենց դիւանագիտական յարաբերութիւնները Ռումանիոյ հետ : Արաբ Մ. Հանրապետութիւնը եւ Իրաք ալ ետ կանչեցին իրենց դեսպանները :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻՍԹՐԱԼԸ պատճառ եղաւ որ Քոթ տ'Ազիւռի անտառներու հրդեհը մեծ ծաւալ ստանայ : Քաննի ետեւն է որ անտառները սկսած են այրիլ, բայց Կիրակի իրիկուն կարելի եղած էր տէր դառնալ կացութեան : Մարդկային վնաս չկայ :

ՆԻՔՍԸՆ յանկարծ որոշեց յետաձգել ամերիկացի զինուորներու նոր խումբի մը հայրենիք վերադարձը : Ծանօթ է որ ասկէ ամիս մը առաջ, նախագահը ըսած էր թէ ամերիկացի զինուորներ մաս մաս պիտի վերադառնան պակսեցնելու համար իրենց թիւը Վիէթնամի մէջ :

ՓՐԱԿԱՅԷՆ երեք օտար լրագրող եւս արտաքսուած է :

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հաղորդեն թէ լրագրողները մերժած են մամուլի օրինագիծը, զոր առաջարկած է զինուորական կառավարութիւնը : Խմբագիրներու միութիւնը անընդունելի կը գտնէ զայն : Օրինագիծին դէմ եղած գլխաւոր մեղադրանքն այն է որ լրագրողի արհեստը կ'ենթարկուի պետական սպասարկութեան մը — տեղեկատուութեան նախարարութիւն — որ այլեւս միակը կ'ըլլայ ընդունելու արհեստաւոր լրագրողի հանգամանքը :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱԿԱԴԵՄԻԱՆ

Ա·

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հիմնադրութեան 25ամեակին առթիւ Ակադ· Վ· Համբարձումեան, որ նախագահն է վերոյիշեալ գիտական հաստատութեան, երկար յօդուածով մը ընդհանուր ակնարկ կը նետէ ակադեմիայի բեղուն եւ պատուաբեր գործունէութեան վրայ : Անոնաւանի գիտնականը մասնաւոր բաժիններուն , ինչպէս նաեւ կ'առաջադրէ նոր ծրագիրներ , որոնց իրագործումը մեծ նպաստ պիտի բերէ Հայաստանի գիտութեան եւ մանաւանդ, արդիւնաբերու – թեան զարգացման գործին :

Կը ներկայացնենք յօդուածին հիմնական մասերը, բաղելով զանոնք «Պատմա – բանասիրական հանդէս »ի այս տարուան վերջին թիւէն (թիւ 2) :

Հայաստանի դիտութիւններու ակա – դեմիան իր հիմնադրութեան օրէն սկսեալ մեծ ուշադրութիւն դարձուց բնագիտութեան, ուսողագիտութեան եւ թեքնիք դիտութիւններուն վրայ եւ աշխատեցաւ զարգացնել զանոնք, քանի որ դի – տութեան վերոյիշեալ ճիւղերը , բաղդատմամբ ուրիշ երկիրներու, չատ ետ կը մնային Հայաստանի մէջ : Այս նպատակով հիմնադրուեցան Բիւրականի աստ – ղադիտարանը, ուսողագիտութեան եւ մեքենայի հիմնարկութիւնը , յետագային նաեւ հաշուողական կեդրոնը , ռատիօ – ֆիզիքի եւ էլեկտրոնիքի հիմնարկութիւնը եւայլն :

Այս բոլոր հիմնարկութիւններն ալ , անշուշտ, նոյն մակարդակին վրայ չեն գտնուիր : Եւ իրողութիւն է, որ չատեր այսօր ի վիճակի չեն առաջին կարգի վրայ դասուելու Ժորհ· Միութեան մէջ: Սա – կայն բոլորն ալ կը կատարեն կարեւոր հետազոտութիւններ, կ'աշխատին այն – պիսի նիւթերու վրայ, որոնք օրուան հրատապ խնդիրներն են: Աւելին. ասոնց չարքին կան հիմնարկութիւններ , որոնք աչքի զարնող դիրքեր գրաւած են դիտութեան մէջ: Աստղագիտութեան նորադարձին՝ արտածիրկաթիի բնագաւառին մէջ Բիւրականի աստղագիտարանը առաջին կարգի վրայ կուգայ Ժորհ· Միութեան չափանիշով : Բիւրականի մէջ ծնունդ առած դաղափարներ եւ տարազ – ներ մուտք գործած են միջազգային դիտական հրականութեան մէջ: Արդէն այս հանդամանքը ցուցանիշն է այն աղեցութեան, որ ունի մեր այդ հիմնարկութիւ – նը աստղագիտութեան զարգացման վրայ :

Բնագէտները յաջողած են մշակել տարբական մասնիկներու ուսումնասիրութեան նոր եղանակներ , որոնք ծնունդ առած եւ կարեւոր արդիւնքներ տուած են Հայաստանի մէջ : Լայն ասպարէզ գտած են հայ ուսողագէտներու աշխատութիւնները գործառնութիւններու տեսութեան բնագաւառին մէջ: Մեծ գործ կատարուած է հաշուական մեքենաներու արտադրութեան համար : Մենք պարտաւոր ենք յետագային աւելի մեծ ուշադրութիւն դարձնել հաշուական մեքենաներ ստեղծելու, արտադրելու եւ գանոնք կիրառութեան դնելու ասպարէզներուն մէջ :

Մեր դիտնականներուն կողմէ ստեղծուած են կարեւոր սարքեր, որոնք գործածութեան կը դրուին ատիեղերական կապի բնագաւառին մէջ, ուր հայ ռատիօբնագէտները մեծ դեր կը խաղան :

Ակադեմիայի դիտնականները մեծ դեր ունեցան յետպատերազմեան տարիներուն Հայաստանի էլեկտրական թեթենիֆի, ռատիօթեթենիֆի, էլեկտրոնիկի, սարքերու չինութեան արդիւնաբերութեան, հաս – տատման եւ զարգացման գործին մէջ : Հիմնականին մէջ մեր ակադեմիայի դիտնականներուն չանգերով է, որ հիմը դրուեցաւ տեսողական (օպթիք) գործիքներու արդիւնաբերութեան : Այս բնագաւառին մէջ արձանագրուած են կարեւոր յաջողութիւններ : Օրինակ՝ Բիւրականի մէջ պատրաստուած ինքնաչխատ փոքրանկարամեթրը (միքրոֆոթոմեթրը), որ, անշուշտ, լաւագոյնն է ժամանակակից նմանօրինակ գործիքներուն մէջ եւ մեծ պահանջը կայ անոր : Այժմ, երբ նոր չափողական ինքնաչխատ գործիքներու արտադրութիւնը եւ գործածութիւնը դարձած են դիտութեան զարգացման նախապայմաններէն մէկը, պէտք է մեծ զարկ տալ այս ճիւղին : Ուրիչ երկիրներու հետ դիտական մրցարշաւին մէջ յաղթելու համար, Հայաստան պէտք է ունենայ ամէնէն կատարեալ գործիքներու արտադրող արդիւնաբերութիւն մը : Հայաստան կրնայ եւ պէտք է լուծէ այս խնդիրը, իր քաղաքներուն մէջ ըստեղծելով համապատասխան ձեռնարկու – թիւններ :

Գիտական գործիքներու արդիւնաբե – րութեան ծաւալումը այսօրուան հրամայական պահանջն է: Ասիկա փաստօրէն արդիւնաբերական նոր ճիւղ ստեղծելու խնդիր է, որ կապուած է մեր երկրին ապագային հետ, եւ, անշուշտ, դիտնականներուն կարծիքը այս հարցին կապակցութեամբ չափազանց կարեւոր է : Մենք լրացնելով համապատասխան ձեռնարկու – թիւններ :

Գիտական գործիքներու արդիւնաբե – րութեան ծաւալումը այսօրուան հրամայական պահանջն է: Ասիկա փաստօրէն արդիւնաբերական նոր ճիւղ ստեղծելու խնդիր է, որ կապուած է մեր երկրին ապագային հետ, եւ, անշուշտ, դիտնականներուն կարծիքը այս հարցին կապակցութեամբ չափազանց կարեւոր է : Մենք լրացնելով համապատասխան ձեռնարկու – թիւններ :

ԱԼՖՈՆՍ ՏԸ ԼԱՄԱՐԹԻՆ

(ՄԱՀՈՒԱՆ ՀԱՐԻԻՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ)

———o———

(Բ· եւ վերջին մաս)

1832 *ընտանեօք կը մեկնին Մարսէյլ, ուր Ավէնք նաւը իրենց կը սպասէ : Կ'այցելեն Ճունաստանը, Լիբանանը, Սու – րիան, Պաղեստինը : Երկար կը մնան Պէյրութ : Եւ մինչ Լամարթին դացած էր այցելելու Երուսաղէմի Սուրբ Վայրերը, Պէյրութի մէջ կը մեռնի իր 11ամեայ մէկ հատիկ աղջիկը Ժիւլիան :*

Ահա նոր վիշտ մը բանաստեղծի դրա – յուն սրտին, ներչնչումի նոր աղբիւր մը : Եւ այս տպաւորութեան տակ իր անձնուրաթիւնը, յուսահատութիւնը եւ ըմբոստութիւնը պիտի պոռթկար Գեթսեմանի կամ Ժիւլիայի մահը պոհմով :

1833ին կը սկսի կեանքի նոր շրջան մը, քաղաքական շրջանը : Կ'ընտրուի երես – փոխան Սօնի նահանգին եւ երեսփոխան պիտի մնայ մինչեւ 1851 թուականը : Լամարթին լուրջի կ'առնէ իր պաշտօնը , պրպտումներ կ'ընէ , կ'ուսումնասիրէ մո – տէն քաղաքական կեանքը եւ կը դառնայ իր ժամանակի մեծադոյն առենաբանը : Հակառակ անոր որ պահպանողական շրջանակի կը պատկանի , ինք սակայն յա – ռաջդիմութեան մարդ է : Կը մերժէ որեւէ կողմի պատկանիլ եւ կամաց կամաց իր համոզումներուն ազդեցութեան տակ կը դառնայ ճախակողմեան :

Նոյն տեն չի դադրիր արտադրելէ : Կը հրատարակէ ճամբորդութիւն դէպի Արեւելք (1835), Ժոսլէն (1836) եւ Հրեշտա – կի մը անկումը (1838) : Այս երկու վերջին դործերը իններորդ եւ տասնչին մասերը պիտի կազմէին իրմարդկութեանդիւցազներգութեան, զոր երբեք տուի չունեցաւ աւարտելու :

1848ի Յեղափոխութիւնը դինք կը մղէ դէպի իշխանութեան բարձունքները : Կ'ըլլայ առաջմեայ կառավարութեան պետ եւ կը հռչակէ երկրորդ հանրապետութիւնը : Ձախակողմեաններու ճնշումը կը զօրանայ : Ծայրայեղները կ'ուզեն պարտադրել կարմիր դրօշակը իբր պետական դրօշակ : Լամարթին հողչունչ եւ հայրենասիրական ճառով մը, ձախողութեան կը մատնէ խռովարարներու փորձը, եւ կը յաջողի եռագոյնը պահել իբր ազդային դրօշակ :

Կրնար երկրին բացարձակ տէրը դառնալ որովհետեւ սիրուած էր բոլորին իր անկաշառ ու վեհանձն բնաւորութեան համար : Սակայն ուզեց ըլլալ խոհական դիմակրատ եւ Դեկտեմբեր 1848ի ընտրութիւններուն պարտուեցաւ իշխան Նափոլէոնին, որ յետագային կայսր պիտի հրուչակուէր :

Լամարթին ընդմիշտ կը քաչուի քաղաքական ասպարէզէն : Նիւթական վիճակը ողբալի է : Իշխանութեան գլուխը եղած միջոցին ամէն պատեհութիւն ունէր դրպանները լեցնելու , ընդհակառակն ինք դրպանէն ծախսեց եւ լինկաւ ծանր պարտքերու բեռան տակ :

Եթերաթռիչ բանաստեղծը, կը դառնայ դրականն տաժանակիր աշխատանքներու թիւապարտ : Կը դրէ ապագրանքի վայ պատմական, քաղաքական եւ ընկերաբանական հատորներ : Բայց նաեւ վէպեր՝ Ռաֆայէլ, Ժրընվիէվ, Սէճ Փուանի բարակոփը եւ բանաստեղծութիւններ :

Սակայն այս աշխատանքները չեն բաւեր դոցելու իր պարտքերը : Կը ստիպուի ծախսերը իններորդ եւ տասնչին մասերը պիտի կազմէին իրմարդկութեանդիւցազներգութեան, զոր երբեք տուի չունեցաւ աւարտելու :

1848ի Յեղափոխութիւնը դինք կը մղէ դէպի իշխանութեան բարձունքները : Կ'ըլլայ առաջմեայ կառավարութեան պետ եւ կը հռչակէ երկրորդ հանրապետութիւնը : Ձախակողմեաններու ճնշումը կը զօրանայ : Ծայրայեղները կ'ուզեն պարտադրել կարմիր դրօշակը իբր պետական դրօշակ : Լամարթին հողչունչ եւ հայրենասիրական ճառով մը, ձախողութեան կը մատնէ խռովարարներու փորձը, եւ կը յաջողի եռագոյնը պահել իբր ազդային դրօշակ :

Կրնար երկրին բացարձակ տէրը դառնալ որովհետեւ սիրուած էր բոլորին իր անկաշառ ու վեհանձն բնաւորութեան համար : Սակայն ուզեց ըլլալ խոհական դիմակրատ եւ Դեկտեմբեր 1848ի ընտրութիւններուն պարտուեցաւ իշխան Նափոլէոնին, որ յետագային կայսր պիտի հրուչակուէր :

Լամարթին ընդմիշտ կը քաչուի քաղաքական ասպարէզէն : Նիւթական վիճակը ողբալի է : Իշխանութեան գլուխը եղած միջոցին ամէն պատեհութիւն ունէր դրպանները լեցնելու , ընդհակառակն ինք դրպանէն ծախսեց եւ լինկաւ ծանր պարտքերու բեռան տակ :

Եթերաթռիչ բանաստեղծը, կը դառնայ դրականն տաժանակիր աշխատանքներու թիւապարտ : Կը դրէ ապագրանքի վայ պատմական, քաղաքական եւ ընկերաբանական հատորներ : Բայց նաեւ վէպեր՝ Ռաֆայէլ, Ժրընվիէվ, Սէճ Փուանի բարակոփը եւ բանաստեղծութիւններ :

Սակայն այս աշխատանքները չեն բաւեր դոցելու իր պարտքերը : Կը ստիպուի ծախսերը ներգութեան, զոր երբեք տուի չունեցաւ աւարտելու :

Ճիւղեր ու հաստատուին նոր ուղղութիւններ: Եթէ մենք յաջողինք կարճ ժամանակուան մը մէջ զարգացնել եւ բարձր ռակի հասցնել այն ճիւղերը, որոնք կը դտնուին մեր հնարաւորութիւններու սահմաններուն մէջ, ի հարկէ այդ պարագային մեր արդիւնաբերութեան զարգացումը կ'ունենայ աւելի մեծ օգտակարութիւն : Ասիկա կարելի է իրականութիւն դարձնել : Սակայն, ցաւալի է հաստատել, որ մենք յաճախ կը չեղինք այս ճամբէն. կարգ մը ճիւղերու մէջ երկար տարիներէ ի վեր կ'արտադրենք հինցած դէշ ապրանքներ : Օրինակները չատ են , եւ ով որ գործ ունի անոնց հետ, դիտէ այդ օրինակները :

Մեր հիմնական առաջադրութիւնը պիտի ըլլայ սկիզբէն իսկ արտադրել բարձր որակ ունեցող գործիքներ եւ ունենալ դիտական բարձր ֆատրեր :

Քիմիագիտութիւնը մեծ յաջողութիւն – ներ արձանագրած է : Այս ճիւղը այլազան է : Մեծ նուաճումներ արձանագրուած են նաեւ անօրկանական քիմիագիտութեան բնագաւառին մէջ: Ակադեմիան ժամանակին առաջարկեց օգտագործել երկրին հանքային հարստութիւնները , որոնք մեծ չափերու կը հասնին : Այս առաջարկը անցեալին մասնակի լուծում միայն ստացաւ : Մեր դիտնականներուն չնորհիւ հիմը դրուեցան կարգ մը արտադրութիւններու: Այժմ կարեւոր խնդիրներէն մէկն է երեւանիտէն տեսողական ապակի արտադրելու ծրագիրի իրագործումը, որ դիտական դետնի վրայ լուծուած է եւ կ'ունենայ մեծ արժէք, եթէ անշուշտ յաջողինք իրագործել զայն :

Նուրբ օրկաններու քիմիագիտութեան ասպարէզին մէջ մենք ունինք որակաւոր մասնագէտներ, որոնք չատ գործ կատարած են թէ՛ արտադրութեան եւ թէ տեսական հարցերու լուծման ուղղութեամբ: Շատ մեծ աշխատանք կատարուած է նոր բարդ օգտակար միացութիւններ , մասնաւորապէս՝ չատ կարեւոր դեղանիւթեր ստեղծելու գործին մէջ :

Անօրկանական քիմիագիտութեան բնագաւառին մէջ: Ակադեմիան ժամանակին առաջարկեց օգտագործել երկրին հանքային հարստութիւնները , որոնք մեծ չափերու կը հասնին : Այս առաջարկը անցեալին մասնակի լուծում միայն ստացաւ : Մեր դիտնականներուն չնորհիւ հիմը դրուեցան կարգ մը արտադրութիւններու: Այժմ կարեւոր խնդիրներէն մէկն է երեւանիտէն տեսողական ապակի արտադրելու ծրագիրի իրագործումը, որ դիտական դետնի վրայ լուծուած է եւ կ'ունենայ մեծ արժէք, եթէ անշուշտ յաջողինք իրագործել զայն :

Նուրբ օրկաններու քիմիագիտութեան ասպարէզին մէջ մենք ունինք որակաւոր մասնագէտներ, որոնք չատ գործ կատարած են թէ՛ արտադրութեան եւ թէ տեսական հարցերու լուծման ուղղութեամբ: Շատ մեծ աշխատանք կատարուած է նոր բարդ օգտակար միացութիւններ , մասնաւորապէս՝ չատ կարեւոր դեղանիւթեր ստեղծելու գործին մէջ :

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ ՝

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ· ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Նախարարը իր ղրպանէն հանեց աղեւորաւոր թուղթը եւ ներկայացուց Ապտիւլ Համիտի :

Երբեք այդքան կատարելութեամբ պատրաստուած յատակագիծ մը կարելի չէր երեւակայել : Անոր մէջ նշանակուած էին երկրագործի պալատին բոլոր ծակ ու ծուկերը որոշ ու մանրամասն կերպով :

Մասնաւոր խնամքով մը գծուած էին այն յարկաբաժինները որոնք Սուլթանին կը պատկանէին : Պատուհան, դուռ, և – լեմուտք անդուլթ եւն. ամէն ինչ մանրամասնօրէն ցոյց տրուած էր: Յատակագիծին տակ ծանօթութիւն մը մատնանչէ կ'ընէր այն զանազան սենեակները ուր Ապտիւլ Համիտ փոխն ի փոխ կ'անցընէր դիւանները :

Բռնաւորը յարաճուն սարսափով մը կը դիտէր իր աչքին առջեւ պարզուած այս թուղթը եւ յուզումէն չրթունքը կը դող – դղրդային .

— Բայց ասիկա երկար տարիներ հոս բնակող եւ պալատիս ամէն մասերը մի առ մի քննող մէկը գծած ըլլալու է, դոչեց ի վերջոյ նախարարին դառնալով :

— Այո՛, կմկմաց նախարարը, յատակագիծը չատ խնամքով պատրաստուած է :

— Ո՞վ կրնայ գծած ըլլալ այս ...

— Վեհափառ Տէր, այդ մասին չեմ կրնար ոեւէ ենթադրութիւն մը ընել, զուցէ ձերբակալուած անձերու հարցաքննութեանէն ամէն բան երեւան ելլէ :

Այս պատասխանը չզոհացուց կասկածոտ բռնաւորը որ սկսաւ սրահին մէջ չրջիլ տենդային ջղագրգռութեամբ մը :

— Ասիկա պատրաստողը արուեստին տեղեակ երկրաչափ կամ ճարտարապետ մը ըլլալու է, կը խորհէր ինքնին, կամ դինուորական մը ... ու անպատճառ պալատին մէջ ապրող մէկը :

Եւ այս մտածումն էր որ ամէնէն աւելի մատնանչութեան կը մատնէր դինքը: Յետոյ կը մտածէր թէ ինչո՞ւ համար չին ուած էր այդ յատակագիծը, ի՞նչ բանի պիտի ծառայէր :

— Անշուշտ դաւադրական գործ մը ի դլուխ հանելու համար, կ'ըսէր ինքնին :

Ու դարձեալ կ'ինկնար իր մղձաւանջին մէջ, դետնափոր ուղիով մը երկրագլի վրայ յարձակելու մղձաւանջը ... :

Շէֆիք փաչա կը դդար իր տիրոջ հոդեկան տագնապը եւ կը ջանար զայն հանդարտեցնելու միջոցը դտնել, վախնալով որ փոթորիկը ի վերջոյ դլխին պիտի պայթէր :

— Վեհափառ Տէր, ըսաւ խոնարհ ձայնով մը, մեծ բարերախտութիւն մը եղաւ որ Էմմայի սպաննութեան չնորհիւ այս կարեւոր բաները կրցանք մէջտեղ հանել..

— Ի՞նչ կարեւոր բան, դոչեց բռնաւորը սրամտութեամբ :

— Նախ Տէրվիշ փողոցի տան դետնափորին մէջ պահուած ռազմամթերքը. պոմպա եւ րէվոլվէր, յետոյ Սկիւտարի տան մէջ դտնուած վեց սնտուկ Մաւզէր հրացանները ու այս յատակագիծը ... :

— Ի՞նչ օգուտ ունիատոնց դտնուելէն երբ քո՛ւն հեղինակները, մարդիկը կարող չենք ձեռք անցնել ... եւ ո՞վ կրնայ վըստահեցնել որ տակաւին ատոնց նման հարիւր տեղ դէնք ու պայթուցիկ նիւթեր պահուած չեն :

Ոստիկանութեան նախարարը դլուխը ծռեց առանց պատասխանելու : Ամէն անդամ որ իր տէրը վատահացուցած էր թէ ա՛լ վերջինն էր երեւան ելած դէնքերը կամ պոմպաները , նոր իրողութիւններ եկած էին դինքը հերքելու : Ուստի այս անդամ չհամարձակեցաւ նոյն հաւաստումը ընելու :

Բռնաւորը յանկարծ իր նախարարին դարձաւ.

— Հիմա անմիջապէս հոս բերել տուր , ձերբակալուած չորս մարդիկը , հրամայեց :

Շէֆիք փաչա ակնածական խոնարհութիւն մը ընելով՝ մեկնեցաւ սրահէն :

Երկու ժամ եաքը չորս երիտասարդներ ալ Եըլտըզ փոխադրուած էին :

Ապտիւլ Համիտ վճռական հրահանգներ տուած էր Նէճիպ Մէլհամէի անոնց հարցաքննութեան մասին : Յայտնի եղաւ որ այս անդամ ազատութեան ոեւէ յոյս չկար ձերբակալուածներուն համար :

Հարցաքննիչ դատաւորի պաշտօն կատարող պալատականը իսկոյն գործի ձեռնարկեց . ի ներկայութեան Շէֆիք փաչայի եւ ուրիչ պալատականի մը որ իրրեւ քարտուղար կը ծառայէր :

Ինչպէս միշտ, այս անդամ եւս, Ապտիւլ Համիտ վարագոյրի մը եաեւէն ներկայ կը դտնուէր հարցաքննութեան :

Նախ Սկիւտարի խուղարկուած տան մէջ բնակող Իսմայիլ պէյը ներս բերուեցաւ :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(206 Շար·)

ՖՈՏՈԿԱՄԵՐԱ

Ֆ. ՇԱՍ

ՇՈՒՐՃՈՒ

—*—

ԲԱՀԱՆՋԻ ԵՎ ՊԱՀԵՍՏԱՅԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՊԱՐՏԱԴԻՐ ՉԵՆ ՀԱՄԱՐՎՈՒՄ ՆԱՄԱԿՆԵՐԻ ԵՎ ՓԱԹԵԹՆԵՐԻ ՀԱՆՁՆՈՒՄԸ ՏՊԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ՄԱՐՄՆԻՆ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՀԱՐՑԵՐՈՎ

Ֆոտոկամերան ներկայացնում է ինքնաշեն ջրհորի մեքենայացման մի նոր եղանակ, որը հնարավորություն է տալիս ոչ միայն ավելի մեծ խորությունից ջուր հանել, այլև ավելի մեծ քանակությամբ։ Ինչպես տեսնում եք նկարից, ջրհորի մեջ իջեցված է ոչ թե մեկ, այլ երկու պոմպ։ Ստորին պոմպը ջուրը մղում է վերին պոմպի մեջ, որտեղից էլ ջուրը հոսում է դուրս։ Ջրհորի մեջ իջեցված պոմպերը միացված են էլեկտրական հոսանքի աղբյուրին։ Ինչպես տեսնում եք նկարից, ջրհորի մեջ իջեցված է ոչ թե մեկ, այլ երկու պոմպ։ Ստորին պոմպը ջուրը մղում է վերին պոմպի մեջ, որտեղից էլ ջուրը հոսում է դուրս։ Ջրհորի մեջ իջեցված պոմպերը միացված են էլեկտրական հոսանքի աղբյուրին։

Ֆոտոկամերան ներկայացնում է ինքնաշեն ջրհորի մեքենայացման մի նոր եղանակ, որը հնարավորություն է տալիս ոչ միայն ավելի մեծ խորությունից ջուր հանել, այլև ավելի մեծ քանակությամբ։ Ինչպես տեսնում եք նկարից, ջրհորի մեջ իջեցված է ոչ թե մեկ, այլ երկու պոմպ։ Ստորին պոմպը ջուրը մղում է վերին պոմպի մեջ, որտեղից էլ ջուրը հոսում է դուրս։ Ջրհորի մեջ իջեցված պոմպերը միացված են էլեկտրական հոսանքի աղբյուրին։

Ֆոտոկամերան ներկայացնում է ինքնաշեն ջրհորի մեքենայացման մի նոր եղանակ, որը հնարավորություն է տալիս ոչ միայն ավելի մեծ խորությունից ջուր հանել, այլև ավելի մեծ քանակությամբ։ Ինչպես տեսնում եք նկարից, ջրհորի մեջ իջեցված է ոչ թե մեկ, այլ երկու պոմպ։ Ստորին պոմպը ջուրը մղում է վերին պոմպի մեջ, որտեղից էլ ջուրը հոսում է դուրս։ Ջրհորի մեջ իջեցված պոմպերը միացված են էլեկտրական հոսանքի աղբյուրին։

Ֆոտոկամերան ներկայացնում է ինքնաշեն ջրհորի մեքենայացման մի նոր եղանակ, որը հնարավորություն է տալիս ոչ միայն ավելի մեծ խորությունից ջուր հանել, այլև ավելի մեծ քանակությամբ։ Ինչպես տեսնում եք նկարից, ջրհորի մեջ իջեցված է ոչ թե մեկ, այլ երկու պոմպ։ Ստորին պոմպը ջուրը մղում է վերին պոմպի մեջ, որտեղից էլ ջուրը հոսում է դուրս։ Ջրհորի մեջ իջեցված պոմպերը միացված են էլեկտրական հոսանքի աղբյուրին։

ՖՈՏՈԿԱՄԵՐԱ

Ֆ. ՇԱՍ

ՇՈՒՐՃՈՒ

—*—

ԲԱՀԱՆՋԻ ԵՎ ՊԱՀԵՍՏԱՅԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՊԱՐՏԱԴԻՐ ՉԵՆ ՀԱՄԱՐՎՈՒՄ ՆԱՄԱԿՆԵՐԻ ԵՎ ՓԱԹԵԹՆԵՐԻ ՀԱՆՁՆՈՒՄԸ ՏՊԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ՄԱՐՄՆԻՆ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՀԱՐՑԵՐՈՎ

ՍԵՆԵԱԿ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Երիտասարդ ուսանողուհի մը համար կահաւորուած (կամ ոչ) սենեակ կը փըն–տըռուի ընտանիքի մը մօտ, խոհանոցի դիւրութեամբ եւ ղաշնակի իրաւունքով :

Դիմել «Յառաջ»ի :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պօմոնէն Պ. Աբգարեան տասը ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման :

ԺԸՆԵԻԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՕԳՈՒՄԸ

14 Սեպտեմբեր 1969, կիրակի, Ս. Պատարագէն յետոյ կազմակերպուած է մասնաւոր ճաշ մը օտար հրաւիրեալներուն համար : Իսկ նոյն երեկոյեան դարճեալ ճաշ մը մի միայն Հայերուն համար : Ճաշ–չագինն է իւրաքանչիւր անձի համար 35 դուիցերական ֆրանք : Մասնակցիլ փափաքողները այժմէն կրնան արձանագրը–ուիլ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ դիւանը՝ մինչեւ Սեպտեմբեր 3 : (15 Րիւ ժան Կուժօն, Փարիզ 8րդ : Հեռ. 359–67–03) :

ԴԻՒԱՆ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ

Ֆոյերու ղպրոցի արձանագրութիւնները սկսած են : Կ'ընդունուին չորսէն 12 տարեկան աղջիկները, ցերեկօթիկ եւ դիշերօթիկ, ղպրոցը կը հետեւի պետական ուս–մանց, ինչպէս նաեւ հայերէնի դասաւանդութեան :

Տեղեկութեանց համար դիմել վարչութեան, ամէն օր բացի կիրակիէ :

73, Աւ. Հաւրի Պարպիւս,
95, Առնուվիլ լէ Կոնէս :
Հեռաձայն՝ 985 – 01 – 79
(*Շոգեկառք առնել* Կար տիւ Նոռէն) :

Հ. Յ. Դ. ԲԱՆԳԱՐԱՆԸ

Օգոստոս ամսուան ընթացքին բաց պիտի ըլլայ եչ. եւ Շբ. օրերը ժամը 16–19 :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են : Ամէն ազնուական որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան :

1, Պուլվար տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի
Հեռաձայն 927–01–72 :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

ՆՈՒԷՐՆԵՐ
ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՆԱՉ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ

(Գ. եւ վերջին ցանկ)

Տէր եւ Տիկին Սարգիսեան (Փարիզ), Քարակիւլեան, (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Ա. Հէքիմեան, Կէօզիւբեան (Մարսէյլ), Խաչատուրեան (Մարսէյլ), Մօրլաս, Հրա–կող–հակողուհիներ 50ական Ֆր., Ֆրանք Հէլմութ (Ժընեւ), Պրանտօ (Մարսէյլ), Դանիէլեան, Տէր եւ Տիկին Ճիվէլէքեան (Լիոն), , Տէր եւ Տիկին Կէտիկեան (Լիոն) երեսունական, Տիկին Տէր – Գէորգեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Լօթիւ – Ճեան (Լիոն) քսանական ֆրանք :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ազգատախնամի տարեկան պարահան – դէսը Ժորժ Ե.ի չքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 26ին :

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարե – կան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին :

×

Ֆրանսահայ կապ. Խաչի Լիոնի մաս – նաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նո – յեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս : Գազինօ տը Շարպոնիէրի չքեղ սրահնե – րուն մէջ :

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հա – րիւրամեակը կը կատարուի համազգու–թային մեծ չուքով Փլէյելի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, կիրակի օր :

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւն–ներէն, նկատի ունենալ այս թուականը :

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՍԵՒՐԸ

Բացուած է 1969 – 1970 ուսումնական տարեշրջանին արձանագրութիւնները :

Ծնողքներ, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, փութով դիմեն վարժարանին տեսչութեան, գրաւոր կամ անձամբ :

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի, պետական ուսումնական ամբողջական ծրագիրը (մոտէրնը) Շրդ դասարանէն սկսեալ (10 տարեկան) :

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրութիւ առնել, գրաւոր կամ հեռաձայնով : Հեռ. 027–18–28

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԵՂԱՆԱԿԻՆ ՎԵՐԱԴԻՆ ԵՐԿՈՒ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ

Ա.— ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10ԷՆ 25

Երդուդարձ օդանաւով.— Ճաշ Մոսկուայի մէջ — գին 2250 ֆրանք :

ԱՌԱՏՕՏՒՆ ՓԱՐԻԶ — **ԵՐՕԿՈՅԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆ**

Բ.— 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԷՆ 12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — ԵՐԴՈՒԴԱՐՁ ՕԴԱՆԱՒՈՎ
Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետ Վազգէն Ա.ի ծննդեան 60ամեակի
եւ Կոմիտաս վարդապետի ծննդեան 100ամեակին առիթներով

2 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ, 15 ԼՐԻՒ ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այս խումբերուն մաս կազմող բոլոր զբօսաշրջիկները պիտի իջեւանեն «ԱՐՄԵՆԻԱ» հիւրանոցին մէջ : Գին 2250 ֆրանք :

Արձանագրութեանց համար դիմել՝
TRANSTOURS, 22 Rue du 4-Septemble, Paris — Tél. : 742-77-40

ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Շորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15 – 18 :

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝ 11, Rue du Bassin - Saint-Julien
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ՊԱԼԵԱՆԻ՝ 154, Rue Barabanne — Tél. 60.01.11

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԴԱՄՊԱՐԵԱՆԻ – ՏԷՍԻՆԻ մէջ Կ. ԳԱՐԱԵԱՆԻ,

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Ֆրանքի արժեզրկման հետեւանքով նախապէս յայտարարուած գիներուն վրայ հարկադրուած ենք կատարել 250 ֆրանքի յաւելում մը, այսինքն՝ 2250 ֆրանք, փոխանակ 2000ի :

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

Ա.Լ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ, Հայաստանի Հանրապետութեան ծագումն ու զարգացումը, Բ. տպագրութիւն, պատկերազարդ, 1968	20 ֆր.
Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆ, Ամբողջական երկեր, 3 հատոր, հատորը	20 ֆր.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, կեանքի ուղիներով, 6 հատոր, հատորը	15 ֆր.
Ա. ՇԻՐԱԿԵԱՆ, «կատակն էր նահատակներուն»	15 ֆր.
ՀԱՑԿԱԶՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Ցեղասպան Թուրքը	16 ֆր.
Ե. ՄԵԼԻՔԵԱՆ, Հարք–Խնուս (Տարօնի չրջանի պատմութիւն)	15 ֆր.

(Վերոգրեալ գրքերը՝ տպուած Պէյրութ՝ բոլորն ալ լաթակազմ են)

ՏՈՒԲ. Ց. ՏԷՐ–ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Հայկական կիլիկիա	8 ֆր.
ԱՂԱՍԻ, Զէյթուն եւ իր չրջակաները, Պէյրութ, Թղթակազմ	15 ֆր.
ԳՐ. ԵՊՍ. ՊԱԼԱԳԵԱՆ, Հայ Դողգոթան, Բ. հատոր, Փարիզ	15 ֆր.
ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՁՈՒԹԻՒՆ, Վենետիկ	400 ֆր.
ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՁՈՒԹԻՒՆ, Երեւան, 1967	72,60 ֆր.
ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶ, Առաքել Պատրիկի, Երեւան, 1967	17 ֆր.
ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ, Կոմիտաս Վարդապետի բոլոր երկերը	

ՁՈՒԼ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

Դիմել

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince - PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35 Tél. : 326-88-65

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՄԱՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

«ՅԱՌԱՋ»Ի
32, Rue de Trévise
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ԿՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ւ ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՄԱՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalarac

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԴԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	միջեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԴՎԱՆԴԻՍՏ	30 Ֆ.	միջեւ 1/8 սիւնակ
ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ՏՆՕՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԱՊԱՀ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ընդունակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
27
ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI
27 AOUT
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11597 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.597

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՆՉՊՈՒ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ ԻՐԼԱՆՏԱՑԻՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Երկպառակութիւնը որ ինկած է կաթողիկէներու եւ բողոքականներու, «Կանաչներու» եւ «Նարնջագոյններու», աղքատներու եւ հարուստներու, կելտերու եւ անկլեւսաքսոններու միջեւ ողբերգական ծաւալ մը կ'առնէ 1846 – 1848ի մեծ սովի ատեն : Եւ այս կ'ըլլայ մեկնակէտը նոր անդրադարձերու · զանգուածային գաղթ, իրլանտական ահաբեկչութեան ծնունդ եւ զարթնում իրլանտական ազգայնականութեան որ առաջիՆ անգամ ըլլալով կը պահանջէ ինքնավարութիւն (Հոմ Ռուլ), գլխաւորութեամբ Չարլզ Փառնէլի, բողոքական հարուստ կալուածատէր մը, որ զօրավիդ կը կանգնի իրլանտական արդար դատին, նկատած ըլլալով կղզիին ողբերգական վիճակը :

Բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը հետեւի Փառնէլի, միւս կողմէ սակայն կը կազմուին գաղտնի կազմակերպութիւններ, որոնք ուրիշ բան չեն ուզեր, եթէ ոչ երկրին կատարեալ անկախութիւնը :

1914 – 1918 պատերազմը յետաձգել տուաւ Հոմ Ռուլի կիրարկումը : Պատերազմէն յետոյ Սին Ֆայն կազմակերպութիւնը, որ կողմնակից է անկախութեան, կատարեալ յաղթանակ մը կը տանի երկրին հարաւային կողմը : Կաթողիկէ եւ ազգայնական Կելտերու զանգուածին դէմ դնելու համար, բողոքականները, կեդրոնացման երկրին հիւսիսային կողմը, եւ մանաւանդ Ուլսթըր նահանգին մէջ, կը զինուիՆ եւ կը պատրաստուին մինչեւ մահ կռուիլ, արգիլելու համար ծնունդը, կամ վերածնունդը ազատ Իրլանտայի մը : Այդ շրջանին է որ կը կազմակերպուին օժանդակները կամ մասնագէտները, մոլեռանդ բողոքական կամաւորներ, որ այսօր ալ կը կազմեն Ուլսթըրի կարգապահ ուժերուն մեծամասնութիւնը : Արիւնահեղ ընդհարումներ կը տեւեն երկու տարի :

ՀԱՄԱԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վերջ ի երջոյ, 1921ին տեղի կ'ունենայ կղզիին բաժանումը, Լոնտոն կը ճանչնայ ազատ իրլանտական պետութիւն մը, բաղկացած հարաւի 26 կոմսութիւններէ, մինչ հիւսիս – արեւելքի վեց կոմսութիւնները, ուր բողոքականները մեծամասնութիւն կը կազմեն, կը մտնէ Անգլիական Միացեալ Թագաւորութեան մէջ :

Յուսախաբ այս մասնակի անկախութենէն, Իրլանտացիները պայքարը կը շարունակեն քաղաքական դետնի վրայ : 1937ի Սահմանադրութիւնը երկրին կուտայ կելտական իր անունը Էյր եւ 1949ին կառավարութիւնը կը հռչակէ իրլանտական Հանրապետութիւնը, մայրաքաղաք՝ Տըպլին : Հակառակ անոր որ հարաւային մասին մէջ, բողոքականները՝ բնակչութեան հարիւրիՆ միայն վեց տոկոսը կը կազմեն, Հանրապետութեան առաջին նախագահը կ'ըլլայ բողոքական մը, ինչպէս նաեւ բողոքական մըն է ներկայ կառավարութեան փոխ – վարչապետը :

Հակառակ ասոր, Ուլսթըրի մէջ, ծայրայեղ բողոքականները՝ կաթողիկէներուն կը մերժեն որեւէ մասնակցութիւն շրջանի կառավարութեան : Հոն կաթողիկէներուն տոկոսն է հարիւրին քառասուն :

Տըպլին որ միշտ պահանջած է բաժանումին ջնջումը — այդ արձանագրուած է սահմանադրութեան մէջ — ատեն ատեն կ'առաջարկէ համադաշնակցութեան մը կազմութիւնը որ կղզիին վերագտնել պիտի տայ իր միութիւնը : Սակայն այս բանը կարելի ըլլայ եթէ Լոնտոնի Խորհրդարանը հաւանի փոփոխութիւն մը մտցնել սահմանադրութեան մէջ : Իրլանտացիները կը հաւատան որ կորսուած միութեան երազը աւելի զօրաւոր պիտի ըլլայ քան իրաւագիտական արգելքները :

Արդէն Ապահովութեան Խորհուրդի վերջին նիստին, Իրլանտայի արտաքին նախարարը կը յայտարարէր թէ՝ Լոնտոն իրաւունք չունի խօսելու իրլանտացի ժողովուրդի մէկ հատուածին անունով, եւ թէ իր ազգը երբեք պիտի չհրաժարի իր միութենէն : Նախարարին համար հիւսիսային Իրլանտա մը գոյութիւն չունի, այլ միայն · «վեց կոմսութիւններու վարչաձեւը» (ինչպէս արեւելեան Գերմանիան կը կոչուի «խորհրդային բաժին» Պոնի կառավարութեան համար) եւ միայն Իրլանտացիները կրնան իրենց խնդիրները լուծել, մէկ ընտանիք կազմելով :

Թ. Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ԳԱՀԻՐԷԻ ՄԷՋ

ՊԱՂՏԱՏԻ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐԸ

Վեհաժողովը չորոշուած Արաբները արդէն իսկ փոքր ժողով մը կ'ընեն Գահիրէի մէջ, ուր հաւաքուած են Արտաքին նախարարները : Բոլորն ալ շատ վճռական են եւ կ'ուզեն որ հաւաքական խիստ որոշումներ տրուին : Հոս է նաեւ որ պիտի որոշուի արաբական վեհաժողովը եւ քարիւղի պօյքոթները :

Կասկած չկայ թէ Ալ – Աքսայի մզկիթին հրկիզումը շատ աւելի նպաստաւոր եղաւ արաբական միասնականութեան համար քան ցարդ արտասանուած բոլոր ճառերը :

Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն (լաւատեղեակ Ալ Ահրամը) Նասր առաջարկած է Ֆայսալ Թագաւորին որ նախաձեռնարկ ըլլայ իսլամական վեհաժողովի մը : Եթէ նման նախաձեռնութիւն մը ըլլայ պիտի նշանակէր որ ժողովին կըրնան հրաւիրուիլ այլ մահմետական երկիրներ ինչպէս՝ Ինտոնեզիա եւ Փաքիստան, ինչ որ ժողովին աւելի կրօնական բնոյթ կուտայ քան զինուորական : Ամէն պարագայի մէջ, կ'ըսուի թէ Սէուտական Արաբիոյ Թագաւորը նպաստաւոր է նման ժողովի մը թէեւ բոլորովին դէմ ալ չէ զուտ արաբական ժողովի մը : Արաբական վեհաժողովի մը ամէնէն բուռն կողմնակիցներն են — Յորդանան (առաջարկը արդէն Հիւսէյնէն եկած էր), Արաբ Մ. Հանրապետութիւն, Սուտան եւ Լիբանան : Ամէնէն դաղջերն են (բացի Սէուտական Արաբիայէն) Սուրիա, Թունուզ եւ Քուէյթ : Այս մարզին մէջ հին մրցակցութիւնները չեն ջնջուած եւ դժուար է կողք կողքի բերել զանազան վարչակարգեր ունեցող արաբ երկիրներ, ձախ յառաջդիմականներէն մինչեւ պահպանողական միապետականները կամ արդիական Թունուզը :

Բայց Երուսաղէմի արաբական բաժնի դրաւումը Հրեաներուն կողմէ (Յրդ Արաբական Սրբավայրը Մէքքէէն եւ Մետինայէն ետք) հասարակաց դատ մը տուած է բոլոր Արաբներուն :

× Մոսկուայի «Իզվեստիան» ալ կը գրէ թէ Ալ – Աքսա մզկիթին հրդեհին պատասխանատուն Իսրայէլն է :

Պաղտատի կախաղանները մեծ յուզում յառաջ բերած են աշխարհի մէջ : Ինչպէս գրած էինք իբրեւ լրտես մահուան դատապարտուած էին 15 հոգի, ասոնց մէջ 9ը՝ մահմետական, 4ը՝ քրիստոնեայ, 2ը՝ Հրեայ : Ասոնց մահապատիժին գործադրութիւնը «անժըխտելի փաստն է վարչակարգին յեղափոխական յառաջդիմական բնոյթին» կը գրէ իրաքեան մամուլը :

Ու Թան եւ Պապը միջամտած են, բայց անօգուտ : Կը կարծուի թէ այս կախաղանները կրնան ալ աւելի լարուածութիւն ստեղծել Միջին Արեւելքի մէջ :

× Քուէյթի Շէյխ Ալ Ճապէր ալ Սապահը, որ առեւտուրի եւ ճարտարարուեստի նախարար է յայտարարած է թէ Քուէյթ պատրաստ է բոլոր անհրաժեշտ զոհողութիւնները ընելու փրկելու համար Իսլամի եւ Երուսաղէմի Ս. Վայրերը : Պատրաստ է նաեւ մասնակցելու արաբական որեւէ գործունէութեան որ ընդհանրապէս արաբական շահերու ի նպաստ ըլլայ եւ մասնաւորաբար՝ դրաւուած հողերու :

× Իսրայէլի արտաքին նախարար Ապպա Էպանի համար մզկիթին հրդեհին շահագործումի ձեւերը Արաբներուն կողմէ, Միջին – դարէն մնացած է եւ քաղաքակրթուած ժողովուրդները կը մերժեն նման շահագործում մը :

Գալով մեղաւորին — Մայքըլ Ռոհէն, տարօրինակ, բայց անվնաս մէկը կը նկատուէր Քիպպուցին մէջ, ուր կ'ապրէր : Եբրայերէն կը սորվէր, Աստուածաշունչ կը կարդար եւ հաւատարիմ էր Քրիստոնեայ տօներուն : Կ'ըսէր թէ դժուար է Աստուածաշունչը հասկնալ եւ ինք ալ կը դժուարանար իր տեսակէտներըպարզելու : Համոզուած էր որ պատերազմը անխուսափելի է : Շաբաթը մէկ օր ծոմ կը պահէր :

Եբրայական համալսարանի փորձագէտներու համաձայն «Աստուծոյ եկեղեցիին» աղանդը մաս կը կազմէ «Պենտեկոտիսթ» կոչուած եկեղեցւոյ որ տառացի կերպով կ'ընդունի Աստուածաշունչը եւ անոր մարգարէութիւնները : Ռոհէնի բաժնած «Աստուծոյ եկեղեցւոյ» գրքոյկները ժողովուրդներու մէջ խաղաղութիւն կը քարոզեն, բայց կ'ըսեն նաեւ թէ ամբողջական խաղաղութիւնը պիտի հաստատուի երբ Սողոմոնի տաճարը վերակառուցուի եւ Մեսիան երկիր գայ : Այդ պատճառով այս աղանդը կենսական կարեւորութիւն կուտայ Հրեաներու Իսրայէլ, եւ մանաւանդ Երուսաղէմ վերադարձին :

ՌՈՒՍԵՐԸ ՊԻՏԻ ՄՏՆԷԻՆ ԵԹԷ...

Օրէ օր աւելի բացայայտ կ'ըլլայ որ Չեխոսլովաքիա իսկապէս ողբերգական օրեր կ'ապրի եւ չէ վերջացած : Կը հաստատուի նաեւ որ խորհրդային հրասայլերը Օգոստոս 21ին, կէս գիշերին պիտի մտնէին Փրակա եթէ Չեխերը առանձին չկարենային տէր մնալ կացութեան : Այս առընչութեամբ նկատելի է որ Հուշաք ամրապնդեց իր դիրքը եթէ նոյնիսկ ժողորդականութիւն չշահեցաւ : Բայց եւ այնպէս իր վարուելակերպը եկաւ անգամ մը եւս փաստելու Ռուսերուն թէ իրենց զինեալ միջամտութիւնը, անցեալ ամառ, ոչ մէկ արդարացում ունի : Կը կարծուի թէ Հուշաք նախ շատ խիստ պիտի ըլլայ, որոշ վստահութիւն ներշնչելու համար Ռուսերուն, ապա պիտի սկսի կամաց – կամաց ազատական քաղաքականութիւն մը, բայց միշտ կարգապահութեան մէջ :

Հիմա կարգը եկած է մաքրագործումներու եւ կ'ըսուի թէ կառավարութիւնը անխնայ պիտի վարուի բոլոր տնոնց հետ զորս պատասխանատու կը նկատէ «հակայեղափոխական» ցոյցերու : Այս առթիւ Չերնիք յայտարարած է թէ «բացառութեան» օրէնքը պիտի գործադրուի «բացառիկ» պարագաներու մէջ, ինչ որ յուսալ կուտայ թէ ժամանակաւոր բնոյթ ունի : Հաւանական կը նկատուի որ կառավարութիւնը փորձէ Ազգ.Ժողովի նախկին նախագահը՝ Զմրկովսկին պատասխանատու բռնել առջի օրուան ցոյցերուն : Կը կարծուի թէ իրեն էր ակնարկութիւնը զոր ըրած էր Ռուտէ Պրաւօ երբ կը գրէր.— «Գաղափարական զեկավարները այս գրգռութեանց գլխաւոր կազմակերպիչները հանգիստ նստած կը խմեն լեռնային պանդոկի մը մէջ ...» : Այդ միջոցին Զմրկովսկի կը հանգստանար Սլովաքիա :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ մէջ գրաքննութիւնը արգիլեց լրագրողներու զեկոյցին հրատարակութիւնը, ուր կը մերժէին իրենց վերաբերող նոր օրինագիծը :

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ կատարուած հանրայիՆ կարծիքի նոր քննութիւն մը ցոյց կուտայ թէ Թետ Քենըտիի ժողովրդականութիւնը երթալով կը պակսի : Դեմոկրատներու լաւագոյն պապարագլուխը ո՞վ է հարցումին, երեսուն առ հարիւր կը պատասխանեն՝ Քենըտին, մինչ անցեալ ամիս 45 առ հարիւր էր նոյն պատասխանը տուողներու համեմատութիւնը :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ճամբաներուն վրայ այս շաբաթավերջին 78 հոգի մեռած է կառքի արկածէ :

ԻԶՄԻՐԻ մէջ թուրք ոստիկանութիւնը խիստ հսկողութեան տակ առած է Իսրայէլցիներուն բնակարանները եւ սինակոկները, որովհետեւ առջի օր պայթում եղած է եւ յորդանանցի ուսանող մը, որ գործածէ պաղեստինեան կեռիլլայի կազմակերպութեան մը հրահանգով, ըսպաննուած է :

ՊՐՆՈՅԻ մէջ (Չեխոսլովաքիա) մեռած է Եան Պոլասէք, 19 տարեկան երիտասարդ մը, որ նման Եան Պալաքի, ինքզինքը այրած էր հակախորհրդային ցոյցերու առթիւ : Երբ հիւանդանոցը իրեն այցելած են, ըսած է «ըրածս գիտէի, կը նախընտրեմ ոտքի մեռնիլ քան ծունկի ապրիլ» :

ՄԱԶՈՒԹԻ շերտ մը կը սպառնայ Ֆըրանսական ծովափներուն քանի օրէ : Սէն Պրիէօյի կողմն է եւ արդէն կարգ մը փոքր ծովափներ անգործածելի են :

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ ծայրայեղ բողոքականները գլխաւորութեամբ պատուելի Փէյլէի կը բողոքեն զուգահեռ ոստիկաններուն զինաթափութեան համար : Իսկ Պերնատէթ Տըվլիս, կաթողիկէ երեսփոխանը, կը շարունակէ իր ամերիկեան շրջապտոյտը եւ կը շեշտէ թէ ամէն բանի յանցաւորը՝ Ուիլսըն է : Նիւ Եորքի քաղաքապետը որ ընդունած էր Պերնատէթը խոստովանած է թէ ուղղակի սիրահարած է աղջիկան :

ՓՈՄՓԻՏՈՒ երկար խօսած է իր նախարարապետին եւ ելմտական նախարարին հետ : Ինչպէս Հանրապետութեան նախագահը յայտարարած էր արդէն առջի օր, վերամուտը շատ դժուար պիտի ըլլայ : Մամուլին կարծիքն ալ այն է թէ եթէ կառավարութիւնը փրկարար միջոցներ փեռք առնէ, արժեզրկումը կրնայ յաջողութեամբ պսակուիլ այլապէս կացութիւնը շատ ծանր կ'ըլլայ : Նախարարաց Խորհոնրդը կարգ մը որոշումներ պիտի տայ Հինդշաբթի : Վարկով վճարումներու կանխավճարը պարտադրաբար յիսուն առ հարիւր պիտի ըլլայ (ներկայիս՝ երեսուն առ հարիւր) եւ ամէնէն երկար պայմանաժամը՝ 18 ամիս :

ՎԵՆԵՏԻԿ, ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐ

Ա.

Հռոմ, Ֆիրենցէ եւ ի վերջոյ, մենք Վենետիկում ենք :

Իտալիայի բնական գեղեցկութիւններ, պատմական յուշարձանների ու արուեստի գլուխ-գործոցների մասին ա՛յնքան շատ ու ա՛յնքան լաւ է գրուել, որ թերեւս հարկ չկայ դրանց անդրադառնալ, մանաւանդ, որ Վենետիկում, ինչպէս Համլէթը կ՚ասէր, աւելի ձգող մեծաղ չկայ · այստեղ է Սուր, Ղազար կղզին ...

Այնտեղ, ուր սովորել է
Դանիէլ Վարուժան

Հիւրանոցում տեղաւորուելուց յետոյ, Իտալիայում Խ. դեսպանութեան խորհրդական Գուրգէն Աղայեանի «Իզոլա տի Սան Լազարօ» գրութեամբ մօտենում եմ հերթապահին եւ մատնացոյց անում հեռախօսը: Անմիջապէս գլխի է ընկնում, դրքում գտնում է համարը եւ զանգահարում : Ընկալուչը վերցնելով, խօսակցութիւնը շարունակում եմ հայերէն :

Բարի իտալացին սխալմամբ ինձ միացրել էր Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի հետ : Շնորհակալ եմ այդ սխալի համար :

— Ո՞վ է լսում,— հարցնում եմ :

— Վարժարանի տեսուչը :

— Հայր Սերովբէ Ագըլեա՞նը :

— Այո : Դուք գիտէ՞ք ինձ : Խնդրեմ, խնդրեմ, եկէք մեզ մօտ, գոհ կը լինենք հիւրընկալելու մեր հայրենակցին :

Պայմանաւորուեցինք :

Մինչ կը լուսանար, հայեացքիս առջեւ գծագրւում էին մեր հայրենակիցների հետ Հռոմում ունեցած կարճ հանդիպումները :

Ահա Գուրգէն Աղայեանի գրասենեակը: Շուշեցի է, խօսում է հոյակապ հայերէնով, հարց ու փորձ է անում Հայաստանից, ծանօթներից : Համոզուելով, որ Երեւանի Յոբելեանը տօնուել է ճիշդ այնպէս, ինչպէս ինքն է լսել կամ կարդացել, գոհունակութեան ժպիտ է խաղացընում դէմքին : Խորհուրդներ է տալիս, թէ ինչպէս կարելի է առանց շատ ժամանակ վատնելու հասնել Մխիթարեանների կղզին : Աղայեանը լաւ գիտէ նրանց, միաբաններն էլ՝ իրէն: Մի քանի տարի Խորհ. Միութեան հիւպատոսն է եղել Վենետիկում :

Բայց ահա եւ Սպանական հրապարակը, որին յաջող փողոցներից մեկում է գտնուում մեր անուանի գրող Կոստան Զարեանի աղջկան՝ Նուարդի արհեստանոցը : Սիրալիր ծանօթացում իր կտաւներին ու քանդակներին, ասում, որ անհամբերութեամբ է սպասում մայր հայրենիքում իր գործերի ցուցադրմանը, այն օրուան, երբ ոտք կը դնի Երեւան :

Շուտափոյթ Հայաստան այցելելու յոյսով հրաժեշտ է տալիսՆուարդ Զարեանը, չմոռանալով տեղեկացնել, որ մի քանի օր առաջ Հռոմում լոյս տեսան իր որդու՝ Տիէկօ Զիմարայի բանաստեղծութիւնները: Մինչ այդ պատանին պարբերական մամուլում է տպագրուել : Բայց հիմա հանդէս է գալիս առանձին գրքոյկով, որ ինքն էլ ձեւաւորել ու նկարագրել է եւ երկիւղածութեամբ յանձնել իր անուանի պապիկի «դատին»: Ինչպէս երեւում է, Զարեանները շարունակում են :

Բայց կարծես մի փոքր շեղուեցի :

Վաղ առաւօտեան, ըստ տեսուչի հետ ունեցած պայմանաւորութեան, սպասում եմ ուղեկցի: Ահա հեռւում, բարձրահարկ շէնքերի արանքից (այդ «արանքը» վենետիկեան փողոց է) հիւրանոցին է մօտենում սեւ համազգեստով, տիպիկ հայկական դիմագծերով մի մարդ: Մօտենում է, ու հայերէն ·

— Դո՞ւք էք :

— Դո՞ւք էք, — կատակով կրկնում եմ ու ողջագուրւում Հ. Անդրէաս Ֆոկոլեանի հետ :

Ահա եւ վարժարանը :

Մեծ ակնածանքով բացում ենք այն դրռները, որտեղից կեանք են դուրս եկել մեր մշակոյթի ականաւոր բազում գործիչներ, Արփիար Արփիարեան եւ Դանիէլ Վարուժան, Էտկար Շահին եւ Գուրգէն Ալէմշահ, Վահրամ Փափազեան, շատերը, շատերը ...

Վարժարանի հենց շեմին ընդառաջ է գալիս Հ. Սերովբէ Ագըլեանը եւ մենք, ողջոյններ փոխանակելուց յետոյ, Հ. Ֆոկոլեանի հետ միասին գնում ենք սեղանատուն : Նախաճաշի ժամ է: Քիչ անց, ճաշասեղանների շուրջն են կանգնում վաթսունից աւելի սաներ, գրեթէ բոլորն էլ հետաքրքրասէր հայեացքով տնտղում վարժարանի անծանօթ հիւրին :

— Տղայք, — ասում է տեսուչը, — այսօր մեզ մօտ է Հայաստանէն ժամանած ...

Մնացեալ բառերը ձուլում են մէկէն թունդ առած բուռն ծափահարութիւններին եւ ես հասկնում եմ, որ սփիւռքահայ երեխաների համար, թերեւս, կարեւորը հիւրի Հայաստանցի լինելն է :

Յետոյ, այցելութիւն Ֆիզիկայի, քիմիայի, մարդաբանական փորձասենեակները : Լսարաններում, սրահներում՝ ամենուրէք Հայաստանն է՝ թէ հայրենի, թէ սփիւռքահայ եւ թէ իտալացի նկարիչների կտաւներում : Իսկ ա՞յս գործը: Ահա, թէ որտեղ է «Ղեւոնդ Նրեցը կը յորդորէ Վարդան» հանրայայտ նկարի բնագիրը :

Իտալացի արուեստագէտը այն վրձել է Ղեւոնդ Ալիշանի պատուէրով ու խորհուրդներով :

Վարժարանի ուսուցիչները ազգօգուտ մեծ գործ են կատարում աշխարհի տասնեակ երկրներից այստեղ եկած իրենց սաների մէջ հայրենասիրական կրակը բոցավառելու, հարազատ ժողովրդի պատմութեան ու մշակոյթի նկատմամբ նրանց սէր ներարկելու, սփիւռք եւ Հայաստան կամուրջը միշտ կանգուն պահելու համար : Սաների հետ ունեցած զրոյցից աւելի պարզ դարձաւ, թէ նրանք ինչպիսի՛ թելերով են կապուած մայր հայրենիքի հետ : Նրանց յուզում է Հայաստանեան ամէն ինչ՝ Արփա – Սեւաչ շինարարութիւնից, մատենադարանից ու Բիւրականից մինչեւ Շախմատի աշխարհի արքայ Տիգրան Պետրոսեանի մենամարտը, մինչեւ «Արարատի» մարզիչ Ա. Պոնոմորեովը :

Տղաներին փոքրիկ յուշանուէր եմ յանձնում :

— Մենք շատ էինք ուզում ,— ասում է Հ. Ագըլեանը, — որ երեխաները արձակուրդներին տուն վերադառնալիս իրենց հետ տանեն Հայաստանեան որեւէ իր: Դա նրանց համար սուրբ մասունք է: Եւ լաւ էր, որ այդպիսի բարեպատեհ հնարաւորութիւն ներկայացաւ : Իսկ Լուսինէ Զաքարեանի ձայնապնակների, երեւաչեան լուսանկարների համար մենք մրցոյթ կը կազմակերպենք : Կը շահին նրանք, ովքեր լաւ կը սովորեն, ովքեր կը յաղթեն երգահանդէսում կամ մարզադաշտում :

Վարժարանը արժանի համբաւ ունի: Եւրոպայի գրեթէ բոլոր համալսարանները նրա շրջանաւարտներին ընդունում են առանց քննութիւնների :

Այս ամէնի մասին է պատմում խոհեմ տեսուչը : Նա ասում է, որ իր եւ ուսուցիչների գերագոյն նպատակը մէկն է, ազգապահպանութիւնը, ուծացման ամենակուլ ալիքներին դիմագրաւելը, Դանիէլ Վարուժանի, Գուրգէն Ալէմշահի, վարժարանի միւս մեծանուն ու հռչակաւոր շրջանաւարտների պատիւը բարձր պահելը : Ու այստեղ, շէնքի մի փոքրիկ անկիւնում բացում է իր «անձնական գաղտնիքը»: Դողդոջուն ձեռքերով բարձրացնում է ապակեպատ սեւաթոյլ վարագոյրը, սեղմում ելեկտրական կոճակը: Արկղում պահւում է երեք գանկ՝ տղամարդու, կնոջ եւ երեխայի :

— Մի քանի տարի առաջ, — պատմում է Հ. Սերովբէ Ագըլեանը, — անասելի դժուարութիւններով Տէր Զօրի անապատից եմ բերել : Յեղասպանութեան զոհեր են :

Ասում է դառնացած ու, յանկարծ նայելով տղաներին պայծառանում :

ՄԱՐՏՈՒՆԻ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱԿԱԴԵՄԻԱՆ

Բ.

Հայաստանի մէջ կը զարգանայ նոյնպէս քիմիական թեքնոլոժին: Մենք պէտք է զարկ տանք այս ճիւղին ապահովելով անոր անհրաժեշտ միջոցները : Մեր կարելիութիւնները շատ մեծ են :

Սակայն հոս կայ մեծ թերութիւն մը,— չենք կարողացած իր լրումին հասցնել գործը : Ժողովուրդը ակնկալութիւններ ունի իր գիտնականներէն :

Կարեւոր յաջողութիւններ արձանագրուած են նաեւ քիմիական տարրական հոլովոյթներու ուսումնասիրութեան բնագաւառին մէջ : Տեսական եւ գործնական արդիւնքներ ձեռք պիտի ձգուին :

Շատ բան կատարուած է երկրաբանութեան բնագաւառին մէջ: Ամէնէն մեծ աշխատանքը այն է, որ ուսումնասիրուած է ընդերքին հարստութիւնները : Մեր փայլուն յաջողութիւններէն մէկը այն է, որ յայտնաբերուեցան երկաթահանքի չափազանց հարուստ պաշարներ : Միեւնոյն ատեն հայ գիտնականները կարողացան հերքել այն սխալ տեսակէտը, թէ Հայաստան չունի ոսկիի հանք :

Իբրեւ եզրակացութիւն պէտք է ըսել, որ Հայաստան այսօր Խորհ. Միութեան մէջ թերեւս այն միակ տեղն է, ուր համեմատաբար փոքր հողամասի մը վրայ կեդրոնացած են հանքային մեծ հարստութիւններ : Այս տեսակէտէն մեր երկրաբաններուն հիմնական նպատակը պիտի ըլլայ մտածել, թէ ինչպէս կարելի է աւելի խելացի ձեւով օգտագործել այդ անսպառ հարստութիւնները : Կայ նաեւ աւելի դժուար գործ մը՝ ուսումնասիրել երկրին խոր շերտերը :

Կատարուած է Հայաստանի բուսական աշխարհին լայնածաւալ ուսումնասիրութիւնը : Լաւ արդիւնք ձեռք ձգուած է անտառապատումի գործին, ինչպէս նաեւ կենսաբանութեան բնագաւառին մէջ: Մանրէաբանութեան հիմնարկութիւնը պատրաստած է բոյսերու պաշտպանութեան յատուկ դեղեր:

Համեմատաբար ցած մակարդակէն այսօր շատ բարձր աստիճանի հասած են բնագիտական աշխատանքները : Հայաստանը այն կեդրոններէն է, ուր, նոր մեթոտներու կիրարկումով, շատ մեծ յաջողութեամբ կը կատարուին ջղային համակարգութեան նուրբ հոլովոյթներու ուսումնասիրութիւնները : Կենսաքիմիագիտութեան (պիոշիմի) մարզին մէջ եւս արձանագրուած են կարեւոր յաջողութիւններ :

Հանրային գիտութիւններու բնագաւառին հիմնարկութիւնները դեռ չեն կարողացած իրենց աշխատանքները տարածել ժամանակակից ըմբռնումներու մակար-

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ· ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Երիտասարդը կրկնեց ինչ որ առաջին անգամ ըսած էր ձերբակալուած պահուն այսինքն թէ ինք չէր ճանչնար նախապէս այն երեք անձերը որոնք տուն եկած էին ասպընջականութիւն խնդրելու՝ յանուն իրենց բարեկամ հազարապետին զոր Էտիրնէի մէջ ճանչցած էին : Յետոյ կրկնեց նաեւ որ միւս երեք երիտասարդները իր բարեկամներն էին որոնք տուն հրաւիրուած էին միասին ժամանակ անցնելու համար եւ թէ պարզ դիպուածի մը արդիւնքն էր ամէնքը միասին հոն գտնուելնին :

— Քու եւ ընկերներուդ պաշտպանութեանը համար ընտրած այդ ձեւդ շատ ողորմելի բան է, ըսաւ Նէճիպ Մէլհամէ խստութեամբ, եւ մի՛ կարծեր որ վայրկեան մը կրնաս մեզ խաբել ...:

— Ինչ որ ըսի առաջ եւ ինչ որ կրկնեցի հոս զուտ ճշմարտութիւնն է, պատասխանեց երիտասարդը ամենայն հանդարտութեամբ :

— Քեզի կ՚ըսեմ որ սուտ կը խօսիս եւ թէ դրակաչ փաստեր ունինք ձեզի դէմ :

— Ի՞նչ փաստ, հարցուց Իսմայիլ զարմացական կերպով :

— Փաստեր թէ այդ տունը յեղափոխական կեդրոն մըն է, ուր շատ մը վտանգաւոր բաներ պահուած են :

— Բացարձակապէս սխալ է, փաշա էֆէնտի, այդ տան մէջ վտանգաւոր բաներ գտնուելուն մասին բնաւ տեղեկութիւն չունիմ եւ առանց իմ գիտութեանս ալ կարելի չէր որ գտնուին, քանի որ ես առանձին կը բնակիմ հոն իբրեւ պահապան:

Երիտասարդը այնքան միամիտօրէն ու հաստատ համոզումով մը ըսաւ այս խօսքերը որ պալատականն ու նախարարը չկրցան բարկութեան շարժում մը զսպել տեսնելով որ այդ մարդը կը ջանար իր խաբեբայութիւնը շարունակել :

— Ինչպէ՞ս, գոչեց փաշան, կը յամառիս պնդելու թէ տանը մէջ բան մը պահուած չէ՞:

— Կարասիներէն ու հագուստներէն զատ բան մը չկայ ...:

— Եւ եթէ մենք ապացուցանենք ըլլալը :

— Այն ատեն շատ պիտի զարմանամ, բայց այժմէն կ՚ըսեմ որ այդպիսի բան մը պիտի չկրնաք ապացուցանել շատ դիւրաւ :

— Գետնայարկի մէջ բան մը պահուած չէ՞ ...

— Չէ՛, պատասխանեց Իսմայիլ պէյ հաստատ շեշտով մը :

— Ինծի մտիկ ըրէ՛ եւ որոշ պատասխան տուր, պոռաց Նէճիպ Մէլհամէ, եւ դիտցիր որ քու կեանքդ տալիք պատասխանէդ կախում ունի .. եթէ դարձեալ ստես՝ ա՛լ ազատում չունիս, հասկցա՞ր ըսածս :

— Այո՛, փաշա էֆէնտի, կմկմաց երիտասարդը այս սպառնալիքէն սարսափած :

— Լաւ ուրեմն, ըսէ՛ տեսնեմ ի՞նչ կը գտնուի ներքնայարկի փայտանոցին մէջ :

— Մէկ քանի չէքի փայտ զոր ձմեռուան մօտ ծախու առի, պատասխանեց երիտասարդը, որովհետեւ իմ ազգական հազարապետս, որուն կը պատկանի տունը, գը բած էր թէ գուցէ քանի մը ամսուան համար ընտանիքը հոս պիտի զրկէ, բայց յետոյ հրաժարեցաւ այդ խորհրդէն ու փայտերն ալ այնպէս անգործածելի մընացին :

— Իսկ այդ փայտերուն տակ ի՞նչ կայ պահուած, պոռաց նորէն պալատականը անհամբեր շարժումով մը ձեռքը սեղանին զարնելով :

— Հինգ վեց սնտուկներ կան, պատասխանեց Իսմայիլ պէյ հանդարտ ու անայլայլ դէմքով մը :

— Հա՛, վերջապէս կը խոստովանիս, շարունակեց Նէճիք Մէլհամէ չարաշուք ժպիտով մը ... հասկցար թէ ուրացումը անկարելի է այլեւս եւ թէ ամէն բան գիտենք արդէն :

— Ինչո՞ւ կ՚ուզէիք որ ուրանամ՝ այդ սնտուկները, վտանգաւոր բան մը չեն պարունակեր :

— Հապա ի՞նչ կը պարունակեն ...

— Աւելորդ ճերմակեղէններ, սեղանի սպաս, գորդ, վարագոյր եւն. վերջապէս բոլոր այն բաները որոնք հազարապետը եւ իր ընտանիքը Էտիրնէ չեն տարած միասին ու հոս թողած են ....:

— Դուն խելքդ կորսնցուցե՞ր ես, գոչեց պալատականը եւ կը կարծես որ մեզ կրնա՞ս խաբել այդ տեսակ տղայական խօսքերով :

— Ճշմարտութիւնը կ՚ըսեմ ձեզի, պատասխանեց երիտասարդը, կամ գոնէ իմ գիտցած ճշմարտութիւնս ...:

— Այդ սնտուկները Մաւզէրի հրացաններով լեցուած են, եւ դուն կը պնդես որ անվնաս բաներ կան մէջը ...:

— Հրացա՞ն, գոչեց Իսմայիլ պէյ ափի բերան եղած ու դողահար ձայնով մը, անկարելի է, փաշա էֆէնտի ...:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(207 Շար.)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

ՊԱՀՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

— ԿԱՏ.

ԺԱՂՈՎ ՎԱՀԱՆԻՑ

— Ինչո՞ւ համար կանչեցիր, Լիզա ջան, ինձ մօտդ։ Ի՞նչ ես ուզում ինձանից։ Ասա՛ շուտ, ես շատ շտապում եմ։

— Ես ուզում եմ, որ դու ինձ ամուսնանաս։

— Ա՛խ, ինչ հիմար աղջիկ ես դու, Լիզա ջան։ Ես քեզ ամուսնանալ չեմ կարող։ Ես ուրիշ աղջկան եմ սիրում։

— Ես գիտեմ, որ դու ուրիշ աղջկան ես սիրում, բայց ես ուզում եմ, որ դու ինձ ամուսնանաս։

— Ես ասացի քեզ, որ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վիէն ։— Տիկին Մայրիամ Ահարոնեան, Պ. Յովհ. Ուզունեան, Տէր եւ Տիկին Բարդէն Ուզունեան (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Ղազար Ահարոնեան (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Սուքիաս Սուքիասեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Ուզունեան զեր – դաստանի բոլոր անդամները, Տէր եւ Տիկին Պօյաճեան եւ զաւակները (Վալանս), եւ բոլոր պարագաները կը յանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Սէն Ժոզէֆ մատրան մէջ (պատարագիչ՝ Վահան Վրդ. Թօփալեան) իրենց աղջկան, կնոջ, մօր, մեծ մօր, քրոջ, տալոջ, եւ աղգականին եւ խնամիին՝

ՊԱՅԾԱՌ ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ Ահարոնեան)

մահուան քառասունքին առթիւ ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն ։

×

ՏԷՍԻՆ ։— Այրի Տիկին Ապապի Կու – պատեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց ամուս – նոյն եւ հօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿՈՒՊԱՏԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ այս Կի – րակի առաւօտ Տէսինի Հայոց Եկեղեցիին մէջ։ Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշա – տակը յարգողները ։

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Ինչպէս ամէն տարի, Տէր եւ Տիկին Ալէն Փափազեան մէկական տարի «Յա – ռաջ» կը նուիրեն հետեւեալ հասցէնե – րուն. — Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան վարժարան (Յունաստան), Տօքթ. Ա. Աբրահամեան (Յունաստան), Հայկ. Տուն (Անգլիա) ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ վարչութիւնը, ողբացեալ Մարիամ Ա – լանեանի մահուան քառասունքին առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է Սէվրէն Տէր եւ Տիկին Գարեգին Ալանեանէ 50 ֆրանք, եւ Քլամառէն Տէր եւ Տիկին Մը – կըրտիչ Սամուրքաչեանէն 30 ֆրանք ։

ԺՐՆԵԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՕԳՈՒՄԸ

14 Սեպտեմբեր 1969, Կիրակի, Ս. Պա – տարագէն յետոյ կազմակերպուած է մա – նաւոր ճաշ մը օտար հրաւիրեալներուն համար ։ Իսկ նոյն երեկոյեան դարձեալ ճաշ մը մի միայն Հայերուն համար ։ Ճա – շագինն է իւրաքանչիւր անձի համար 35 զուիցերական ֆրանք ։ Մասնակցիլ փա – փաքողները այժմէն կրնան արձանագրը – ուիլ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ դիւանը՝ մինչեւ Սեպտեմբեր 3։ (15 Րիւ ժան կու – ժօն, Փարիզ 8րդ։ Հեռ. 359–67–03)։

Դիմեն

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

RESTAURANT

LE

Piment Rouge

20, Rue Beauveau, 20
MARSEILLE (IER) (Opéra)
Téléphone : 33-19-84

Արդիական ճաշարան որ կը սպասէ ձեր այցելութեան

— Հաճելի մթնոլորտ —

Արեւելեան համով ճաշեր

Խոհարարապետ՝ ՃՕՇԿՈՒՆ - ՈՐԴԻ

Ամէն օր՝ չամփուրով խորոված եւ տէօնէր – խորոված

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Կապոյտ Խաչի Օգոս. կայանի Օգոս – տոսի խումբերը կը վերադառնան այս Կի – րակի Օգոստոս 31 ։

ՓԱՐԻԶ

Խումբը կը հասնի Կիրակի իրիկուն, ժամը 7ին, Սքուար Մոնթոլոն ։

ՄԱՐՍԷՅԼ

Խումբը կը հասնի Սէն – Շառլ կայարա – նը, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2·28ին։

ԼԻՈՆ

Խումբը կը հասնի Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին (295 Րիւ Պուալո), կէսօրէ ետք ժամը 3ին ։

Բոլոր Ծնողքներէն կը խնդրուի ճշդա – պահ ըլլալ ։

ՍԵՆԵԱԿ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Երիտասարդ ուսանողուհիի մը համար կահաւորուած (կամ ոչ) սենեակ կը փըն – տրուի ընտանիքի մը մօտ, խոհանոցի դիւրութեամբ եւ դաշնակի իրաւունքով ։ Դիմել «Յառաջ»ի ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Աղքատախնամի տարեկան պարահան – դէսը Յորժ Ե.ի չքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 26ին ։

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարե – կան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին ։

×

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մաս – նաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նո – յեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս ։ Գաղինօ տը Շարպոնիէրի չքեղ սրահնե – րուն մէջ։

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հա – րիւրամեակը կը կատարուի համագաղու – թային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր ։

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւն – ներէն, նկատի ունենալ այս թուականը ։

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի աշ – ձանագրութիւնները սկսած են։ Ամէն ա – նոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկ – ները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան։

1, Պուլվար տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի

Հեռաձայն 927–01–72։

POUR TOUS SERVICES
ASSISTANCE PASSAGERS,
EMBARQUEMENT
DEBARQUEMENT
A

Marseille

ՄԱՐՍԷՅԼ հասնող կամ Մարսէյլ – լէն մեկնող ճամբորդներու բոլոր օժանդակութեանց համար նաեւ. — Տոմսերու գնումի եւ վերապահու – մի, անհատ կամ խումբ

Pour Réservation et Billets
groupes et individuels
Toutes destinations y compris
L'ARMENIE
par Mer — par Air et en voyage organisé

Contactez

Jacques CHELELEKIAN

Lundi, Mercredi, Vendredi
de midi à 14 heures
MARSEILLE 48-26-26

ԱՒՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՑՂՈՒԹԵԱՆ

Քոյրերու ղպրոցի արձանագրութիւնները սկսած են ։ Կ'ընդունուին չորսէն 12 տա – րեկան աղջիկները, ցերեկօթիկ եւ դիշերօ – թիկ, ղպրոցը կը հետեւի պետական ուս – մանց, ինչպէս նաեւ հայերէնի դասաւան – դութեան ։

Ծանօթութեանց համար դիմել վարչու – թեան, ամէն օր բացի Կիրակիէ ։

73, Աւ. Հաւրի Պարպիւս,
95, Առնուվիլ լէ Կոնէս ։
Հեռաձայն՝ 985 – 01 – 79
(Շոգեկառք առնել Կար տիւ Նոռէն) ։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՍԵՒՐԸ

Բացուած են 1969 – 1970 ուսում – նական տարեշրջանին արձանա – գրութիւնները ։

Ծնողքները, որոնք կը փափաքին ի – րենց զաւակները արձանագրել, փու – թով դիմեն վարժարանին տեսչու – թեան, գրաւոր կամ անձամբ ։

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի, պետական ուսումնական ամբողջա – կան ծրագիրը (մոտէրնը) 7րդ դա – սարանէն սկսեալ (10 տարեկան)։

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրու – թիւ առնել, գրաւոր կամ հեռաձայ – նով ։

Հեռ. 027–18–28

ԿՈՒԶԵՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ւ ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU . 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalarac

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

Ալ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ, Հայաստանի Հանրապետութեան ծագումն ու զարգացումը, Բ. տպագրութիւն, պատկերազարդ, 1968	20 ֆր.
Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆ, Ամբողջական երկեր, 3 հատոր, հատորը	20 ֆր.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, կեանքի ուղիներով, 6 հատոր, հատորը	15 ֆր.
Ա. ՇԻՐԱԿԵԱՆ, «կատակն էր նահատակներուն»	15 ֆր.
ՀԱՑԿԱՋՆ ՂԱՋԱՐԵԱՆ, Ցեղասպան Թուրքը	16 ֆր.
Ե. ՄԵԼԻՔԵԱՆ, Հարք–Խնուս (Տարօնի չրջանի պատմութիւն)	15 ֆր.

(Վերոգրեալ գրքերը՝ տպուած Պէյրութ՝ բոլորն ալ լաթակազմ են)

ՏՕՔԹ. Ց. ՏԷՐ–ՂԱՋԱՐԵԱՆ, Հայկական Կիլիկիա	8 ֆր.
ԱՂԱՍԻ, Զէյթուն եւ իր չրջակաները, Պէյրութ, Թղթակազմ	15 ֆր.
ԳՐ. ԵՊՍ. ՊԱԼԱԴԵԱՆ, Հայ Գողգոթան, Բ. հատոր, Փարիզ	15 ֆր.
ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՁՈՒԹԻՒՆ, Վենետիկ	400 ֆր.
ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՁՈՒԹԻՒՆ, Երեւան, 1967	72,60 ֆր.
ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՏԱՐԱՁ, Առաքել Պատրիկի, Երեւան, 1967	17 ֆր.
ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ, Կոմիտաս Վարդապետի բոլոր երկերը	

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

Դիմել

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince - PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35 Tél. : 326-88-65

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՌՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » Ի

32, Rue de Trévise
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
28
ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI
28 AOUT
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11598

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

45e ANNÉE — No 11.598

Ա՛ՅՍ ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՍԱՆՔ...

—o—

Ընչա՞ած ենք այլ առիթներով՝ թէ «հայագէտ», «հայերէնագէտ» եւ «հայերէնագիտութիւն» ու «հայագիտական» բառերը եւս — ինչպէս քիչ մը ամէ՛ն բան՝ հայ կեանքի մէջ — կորնչուցած են իրենց իմաստը ու վերածուած ոսկեղէն դահլիճներու, զորս սրտի թեթեւութեամբ ու ձրի՛ կը բաշխենք աջ ու ձախ ...

Այնքա՛ն առատաձեռն եղած ենք վերջիներու գործածութեան մէջ, որ հայերէնի տարրական դասընթացքներն իսկ բաւական կը նկատենք «հայերէնագիտութեան» եւ «հայագիտութեան» պատմուճան հագցնելու հաղի՛ւ ուրարա-կիր զոլիներու :

Էլ մը չհետաքրքրեց՝ «հայերէնագի՛տ» է ...

կամ զրաբարի տասներկու հոլովները սորվեցա՞ւ, — «հայագի՛տ» է ...

Համալսարանական դասընթացքներ հաստատած են հոս ու հոն, մեր մօտն ու հեռուն : Ու տեղեակ ենք, թէ ի՛նչ մարդակ ունին անոնք : — 1920ական թուականներու մեր նախակրթարաններուն մէջ՝ հաւանօրէն աւելին կը սորվեցնէին այբենարանութեան : Սակայն հոս, այս ամբիոններէն, Թուղտիկ կերպով կը յիշատակուին Խորենացին ու Փարպեցին, Եղիշէն ու Եղիշէն, ու հայերէնի կոխքին քանի մը բառ ալ պարսկերէն կամ յունարէն կը թոթովեն ուսանողները՝ մինչեւ որ Թողուն ակադեմական դրասեղանները ու ելլեն դուրս ...

Կը ճեմէ՞ն « հայագիտութեան » բարձրադո՞յն աստիճաններուն վրայ :

Վեց տարի առաջ, պատեհութիւնը ունենք ճանչնալու հռչակաւոր համալսարան մը հայագիտութեան դասախօսը՝ որ «աղաք» ըսելու տեղ «ողաքներ » կ'ըսէր, ու «որ»ը չէր կրնար զանազանել «զոր»էն, «որոնք»ը՝ «զորս»էն :

— «Ցոհաննէս՝ զորս ընթացաւարտ ե-ղաւ » ...

Անչուչտ չէք հաւատար :

Մենք եւս պիտի կարծէինք , թէ այսօրինակ նախադասութիւններ չհնծու են ու վկայողն է որ կը չափազանցէ :

Իրողութիւն է, սակայն, ինչ որ կ'ըսենք :

Տակաւին քանի մը շաբաթ առաջ, հաստատեցինք թէ կարեւոր համալսարանի մը մէջ «հայագիտական» ճիւղի ուսուցչուհեան հրաւիրուած է մէկը՝ որուն մասնագիտութիւնը ... կենսաբանութիւնն է : Հետաքրքրուեցանք, թէ հապա ի՞նչ պատրաստութիւն ունի հայերէնի մէջ :

— « Քանի մը տարի ճեմարան յաճախած է», եղաւ պատասխանը :

Ուրիշնե՛ր ալ կը ճանչնանք, զրեթէ միշտակարգի հայերէնով՝ որոնք «հայագիտութիւն» կը ծախեն համալսարանական ուսուցիչներու մէջ, որովհետեւ վարդապետութեան եւ ուսուցչապետութեան միջոցո՛վ են ստացած տարբեր ճիւղերէ : Մագիստրոս կամ «պրոֆեսոր» եղա՞ր : Ինչ կարեւորութիւն ունին Հայոց Պատմութիւնը, Գրականութիւնը, զրաբարը կամ մատենագրական համալսարանական հմտութիւնը : Բա-ւակա՞ն է, որ հայախօս ես ու ի վիճակի՝ կիսակատար շարադրութիւն մը գրելու ... Հետաքրքրուած ենք երբ չորս նշանաւոր համալսարաններու «հայագիտական» դասընթացքներով, ամբիոններով կամ դասընդացքներով : Ուղղակի ցըրո՛ք է որ կը փայփայուի՝ եթէ կ'ուզենք թաղրուի թէ իսկապէս հմուտ հայերէնագէտներ կը խմորուին անոնց կողմէ :

Այնքա՞ն չէ՞ որ ենք լեզուական մեր հարցաստութեան պատմութեան, արուեստանորոգութեան, դիւութեան, զրականութեան եւ առհասարակ Մշակոյթին մասին, որ քանի մը անուն զոյ սորվողը կամ մատենագիտական աղբիւրներ թուատարգելու ընդունակ կիսատ – պռատ ուսանողներ , մէկ օրէն միւսը, թէ՛ւ կ'առնեն ու Ոզիմպոս կը բարձրանան :

Այս չոայլութեան մէջ դեր կը խաղան, անշուշտ, մէկէ աւելի զպացումներ, աղդակներ եւ հոգեկան բարդոյթներ :

Նախ՝ ամայացումը Սփիւռքի հայագիտական ասպարէզին :

Եթէ մինչեւ 1930ական թուականներ ճշմարիտ հայագէտներ ունէինք զոյ Մըխիթարեանց յարկերուն տակ եւ Գերմանիոյ, Ֆրանսայի, Աւստրիոյ նման երկիրներու մէջ, այսօր մէկ ձեռքի մատներուն վրայ իսկ կարելի չէ համրել անոնց թիւը ...

Եթէ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ զպրեվանքը մէկ – երկու ծաղիկ տուաւ վերջին քսան – նամեակին, վստահ ենք որ անոնք ալ իրենց աղնիւ տենդով ու խառնուածքով տեղ մը հասան : Եւ եթէ այսօր արտակարգ փորձեր կ'ըլլան Ճեմարանի եւ Դպրեվանքի մէջ հայագիտութեան դասընթացքներ հաստատելու բարին համբողջական առումով, տակաւին բաւական դժուարին ճամբաներ կը բացուին նախաձեռնողներու առջեւ :

Արդ, երկուան հայերէնագէտը այժմեան չափանիշերով ... « հայագի՛տ» է դարճած. իսկ 1920ական թուականներու միջակ կարողութիւնները , այսօր փայլո՛ւն «հայերենագէտ»ներ են արդէն :

Այնքա՞ն որքացաւ Մայրենիքը ու մոռցաւ թէ դրականութեան մէջ այնքա՛ն անտէր այդիներ բացուեցան անվարժ թէ կիսավարժ լողորդներու համար, որ զրիչ բռնողը ասպարէզ իջաւ իրրեւ հայագի՛տ եւ հայկաբան. խմբագիր ու հրապարակագիր, զրագի՛տ ու քերթող :

Ո՛չ ոսոխական մնաց, ո՛չ պահապան :

Բրիչը առնողը ակօ՞ս բանալու լծուած է : Իսկ հանրութիւնը, հազուագէպ բացառութիւններով, բերանաբա՞ց կը հիանայ ...

Մտէք որեւէ վարժարանէ ներս, — դպրաչխարհի որեւէ մէկ անկիւնին մէջ :

Հայերէնի ուսուցչութեան թեկնածուներէ չատեր՝ տասը տող չեն կրնար զրել առանց ուղղագրական սխալի կամ քերականական վրիպանքի : Եւ սակայն, սո՛վ կայ «մշակներու», ու եղածով գոհանալու հոգեբանութիւնը տկարութիւն մը չէ այլեւս. զարձած է իմաստութիւն :

Կը ծագի հարցումը :

— Ճա՞րը :

Մի՛ զարմանաք, եթէ չեչտենք թէ արժէքներու անճկութիւնը կարողութեանց պակասի հետեւանք չէ : Տագնապը ծնունդ կ'առնէ մանաւանդ այն մոտալ հեռանկարէն՝ որ կը ծանրանայ հայերէնագիտութեան եւ հայագիտութեան թեկնածուներու հոդիին վրայ :— Անապահովութիւն, մթագնում հորիզոններու, անտարբերութիւն եւ արհամարհանք՝ «անզործնական» մասնագիտութեան հանդէպ , ու տակաւին «աղքատ ղաղարոսեան» քաչքչուքի մը հաւանականութիւնը ....

Եթէ տակաւին կառչելի քանի մը կէտեր ունինք, անոնցմէ են Պէյրութի ճեմարանն ու Դպրեվանքը : Կ'ուզե՞նք չընկլուզիլ , օր առաջ պէտք է իւղ լեցնենք առկայծ կանդեղներուն մէջ ...

«ՀԱՑՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՎԵՇԱԺՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼ՝ ԿՐԿԻՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Արաբական պետութեան 14 արտաքին նախարարները ի վերջոյ հետեւեցան Ջայսալի առաջարկին եւ որոշեցին ոչ թէ ա-րաբական այլ՝ իսլամական վեհաժողով մը դումարել , աւելի դիւանագիտական բնոյթ տալով այդ հաւաքոյթին քան՝ վըրէժխնդիր : Այս կը նշանակէ նաեւ թէ արաբ ղեկավարները առայժմ չափաւորութեան ճամբան բռնած են, դլխաւորութեամբ Մեքքէի պահապան՝ Ֆայսալի որ տարիներէ ի վեր այդ ճամբան բռնած է, քան ոմանց Ամերիկացիներու օժանդակութեամբ : Արդէն Ֆայսալ չանք չէ խնայած ցարդ որ իր չուրջը համախմբէ իսլամական աշխարհը , ինչպէս Նասր կ'ուզէր համախմբել արաբական աշխարհը : Եւ այս ժողովին դլխաւոր անակընկալն է Նասրի համաձայնութիւնը՝ Ջայսալի : Դէտերու կարծիքով Նասրի այս նոր դիրքաւորումը արդիւնք է այն վախին զոր Նասր ունէր արաբական վեհաժողովի մը արդիւնքէն՝ կամ ձախողութիւն կամ արկածախնդրութիւն: Կ'ըսուի նաեւ թէ Նասր կը խորհի որ իսլամական ժողովի մը որոշումները աւելի կրնան կշռել Ուաշինկթընի վրայ քան արաբական եւ ի վերջոյ Նասր համոզուած է որ Միջին Արեւելքի ճակատագիրը Ուաշինկթընն պիտի որոշուի եւ ոչ այլուր եւ իր կարծիքով պատեհաբեր լուծում մը դտնելու համար մահմետական Ս. վայրերու դրաման համար, լաւագոյն ձեւն է չափաւոր չրջագօտիի մը մէջ, իսլամ երկիրներու հաւաքական նախաձեռնութիւն մը մէջ տեղ դնել :

× Նիւ Եորքի մէջ, Ապահովութեան Խորհուրդը 15րդ անդամ ըլլալով միա-ձայնութեամբ դատապարտեց Իսրայէլը հարաւային Լիբանանի վրայ կատարած իր յարձակումին համար, ինչ որ դէմ է Ապահովութեան Խորհուրդի բանաձեւերուն եւ ուխտին : Աւելորդ է անչուշտ նկատել թէ Միացեալ Ազդերու Ապահովութեան Խորհուրդի դլխաւոր դործունէութիւնն է բանաձեւեր քուէարկել , որոնք նոյնիսկ երբ միաձայնութեամբ կը քուէարկուին ոչ մէկ արդիւնք կուտան :

× Իսրայէլ ռմբակոծութիւններ ըրած է Յորդանան եւ ըստ Ամմանի նոյնիսկ նապալմի ռումբեր նետած է: Երուսաղէմէն հասած լուրերու համաձայն, Հրեաները մտահոդ են որովհետեւ Պաղեստինցիները հրթիռներով (ռուսական պատրաստութիւն) յարձակում ըրած են Երուսաղէմի վրայ : Սոլ – Էտ եղիպտական հրթիռներն ալ կային եւ բոլորը արձակուած են Բեթղեհէմի ճամբուն վրայ բլուրէ մը :

ՏԻՊՉԷՔ՝ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ

Փրակայի մէջ ճնշումը կը սաստկանայ եւ այս անդամ մամուլը ուղղակի կը յարձակի Տիպչէքի եւ Ջմրկովսկիի վրայ, պահանջելով որ քաչուին հանրային կեանքէն : Վեչերնի Պրօհա օրաթերթը դրած է թէ « Փրակայի համայնավար բըջիջ»ները կը պահանջեն որ ազատական տարրերու մաքրադործումը չարունակուի եւ պատիժ կ'ուզեն Ջմրկովսկիի եւ Տիպչէքի դէմ : Հետաքրքրական է անչուշտ այդ «բջիջ»ներու հարցը եւ ի վերջոյ դժուար է հաւատացնել տալ թէ մէկ տարուան ընթացքին նոյն չարքայինները որ «մարդկային դիմադիծով» ընկերվարութիւն կ'ուզէին Տիպչէքի հետ, այսօր ուզեն անպայման որ այդ ընկերվարութիւնը խորհրդային դիմադիծ ունենայ :

Տիպչէք եւ Ջմրկովսկի չատ ժողովրդական դէմքեր են որպէսզի դիւրին ըլլայ իրենց դէմ միջոցներ ձեռք առնել , բայց եւ այնպէս պարզ է որ անխուսափելի է: Հաւանաբար իրենք իսկ հրաժարին : Զայնաթափիւռը կը յիշէր առջի դիչեր «այն կեղծ ժողովրդականութիւնը , որ ստեղծուած էր անցեալ տարի կարգ մը ղեկավարներու չուրջ տեղեկատուութեան միջոցներով եւ աջ ձարերու կողմէ : Ժողովրդականութիւն որ ոչ մէկ բաղդատութիւն ունի զանգուածներու վստահութեան հետ այլ կը նմանէր սինեմաներու դերասաններու ժողովրդականութեան եւ կը ծածկէր այդ մարդոց կազմակերպչական եւ քաղաքական անկարողութիւնը »:

× 21 հոդի ձերբակալուած են որովհետեւ Պրնոյի մէջ, հեծանիւի համաչխար – հային ախոյենական մրցումներուն առեն հակախորհրդային ցոյցեր ըրած էին : Միշա ձերբակալուած է Ֆրանսացի լրագրող Ժորժ Փէնչընիէ (Ռէ Թէ Էլի Թըղթակից) : Զեխ ձայնափիւռը ըսած է նաեւ թէ Օգոստոս 21 – 22ի ցոյցերու առեն 72 օտարներ ձերբակալուած են :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՈՂԱԳՈՐԾ մը., 45 տարեկան, չորս զաւկի հայր խոստովանած է թէ ինքն էր ոճրագործը երկու աղջիկներուն Օտիլ եւ Անիէս (11 եւ 14 տարեկան) որոնց դիակները գտնուեցան առջի օր : Տըլաթը որ իրրեւ պատուական ընտանիքի հայր մը ճանչցուած է իր չրջանին մէջ, Յուլիս 27ին յարձակած էր ուրիչ երկու աղջիկներու վրայ, կը կարծուի թէ սեռային անհաւասարակչիռ մըն է :

ՊԱՆՏՈԻԻ մէջ, մեռած է երիտասարդ աղջիկ մը (17 տարեկան) դմբեցուցիչի ասեղ մը ետք զոր իր բարեկամը ըրած էր իրեն (հեռոյինի) : Այս մահուան իրրեւ հետեւանք մօտ քսան աղջիկ ու տղայ (15էն 20 տարեկան) ձերբակալուած են: Դմբեցուցիչի կարեւոր ցանց մըն է որ բռնուած է , բայց առակի գործածութիւնը երիտասարդներուն մօտ օրէ աւելի մեծ հանդամանք կը ստանայ :

ՎԻԼՆՈՒԱՅԻ քանատական դեսպանատունը բաւական վնասներ կրած է քոք – թէյլ Մոլոթովներով ծագած հրդեհին մը պատճառով : Ձերբակալուած է երիտասարդ մը որ հաւանաբար չատ խելքը գլուխը մէկը չէ : Երկու մեռեալ կայ եւ 30 վիրաւոր :

ԱՐՃԱՆԹԻՆի մէջ ընդհանուր գործադուլ նախատեսուած էր Օգոստոս 27ին համար : Բանթողները կը պահանջեն .— Ա.) Պաչարման վիճակի ջնջումը եւ սեւ – ութքաներ ձերբակալուած դեկավարներուն աղատ արձակումը : Բ.) Գրաւուած սենոթքաներու վերադարձ իրենց օրինաւոր տէրերուն : Գ.) Քառասուն առ հարիւր յաւելում ամսաթոշակներու եւն. եւն. :

ՊԻԱՖՐԱՑի մէջ մէկ տարուան ընթացքին երկու միլիոն հոդի մեռած է (մանաւանդ երախաներ՝ սովէն) :

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆի կառավարութիւնը տրամադիր կը թուի բարեփոխելու մամուլի օրինագիծը : Հիմնական փոփոխութիւն չակնկալուիր այլ միայն՝ սրբագրութիւններ :

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ Արտաքին նախարարը՝ Վիլլի Պրանտ կը յուսայ որ վեցերու վեհաժողով մը կը դումարուի այս տարի : Նախարարին համար Եւրոպայի կարեւոր հարցերն են Հասարակաց Շուկայի ամրապնդումը եւ ընդլայնումը :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՎԵՆԵՏԻԿ, ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐ

—o—

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մօտենում է բաժանման պահը : Դուրս ենք գալիս Մեխիթէ պալատից , ուր տեղաւորուած է աւելի քան հարիւրերես – նամեայ Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանը : Աւարտական խմբի սաները դա – լիս են մինչեւ նաւամատոյց : Վերջին բա– րեմաղթանքներ ու, Հ. Ֆոկոլեանի հետ նաւ ենք նստում :

— Ինդրում ենք «Հայաստանի Ֆիզկուլ– տուրնիկ» լրագիր ուղարկել մեզ :

— Մեր բարեւները Վիքթոր Համբար– ձումեանին, Արամ Խաչատրեանին ...

— Մարտիրոս Սարեանին չմոռնաք ,— ձայնում է իրանից ուսանելու եկած երի– տասարդը :

Շարժւում ենք :

Իսկ առջեւում Սուրբ Ղազար կղզին է ..

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՆՐԱՊԱՏԿԵՐԸ

Նաւը կղզի է մեկնում ճիշդ ժամը 12ին : Ժամանակ կայ, պբօսնում ենք :

Հ. Ֆոկոլեան՝ Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի աշխարհագրութեան դասա – տուն , հետաքրքրւում է մայր հայրենիքի առօրեայով , պատմում իր զործերից , վեանքից : Քառասուն տարուց աւելի է , ինք եկել է Հունգարիայից : Կատարելա – պէս տիրապետում հունգարերէնին , թարգմանութիւններ է անում : 1962 թը– ւականին Մխիթարեան Միաբանութեան տպարանում Հայոց լեզուով լոյս է ընծա– յել հունգարացի զրող Կեզա Կարտոնի « Էկերի աստղերը»(*) վէպը : Գրքի նիւ– թը Հունգարիայի պատմութեան այն ժա– մանակահատուածից է, երբ երկիրը հե – ծում էր Թուրքական լծի տակ :

— Թէ ինչում եմ այս վէպը թարգմա – նել, հասկանում էք,— ասում է Հ. Ֆո – կոլեանը :

Ի հարկէ հասկանում եմ : Մանաւանդ հիմա, երբ կարդում եմ այդ դիրքը, հա – մոզւում , թէ Թուրքական բարբարոսու – թիւնները ինչքան նման են նրանց արած– ներին՝ Հայաստանում : Կարդում եմ, յի– շում բազմաթիւ նման զրքեր, եւ մտա – ւանդ, «Մուսա Լեռան 40 օրերը» :

Քայլում ենք, զրուցում եւ յանկարծ .

— Հա՞յ էք :

Շուռ ենք գալիս, անծանօթ մէկը նա – յում է մեզ :

— Այո, իսկ դո՞ւք :

— Ես էլ, Սիբիայից եմ եկել : Մի քա– նի օր է այստեղ եմ, կը ներածեմ :

Ասել է, թէ առեւտրական զործերով է զբաղուած Ներսէսը, բայց այսօր ժամա– նակ է գտել ու որոշել է անպայման տես– նել Մխիթարեաններին : Սիրով միանում է մեզ :

Սուրբ Ղազար . . .

Մօտ երեք քառակուսի քիլոմեթր, կա – նաչազարդ բարեկարգ այդ կղզին հարա– պատ է թեւում : Ասես առաջին անգամ չէ, որ այստեղ ենք լինում : Լաւ է նկատել Աբբահայր Համայեակ Կեամիկեանը· այս փոքրիկ հոզակատորը կարծես Հայաստանի մանրապատկերը լինի :

Բայց ահա եւ ինքը՝ Աբբահայրը : Ան– չափ սիրալիր ողջունում է, բարի զա – լուստ մաղթում : Մի բաժակ սուրճի չուրջը ծայր է առնում զրոյցը : Հա – ւաքուածները ողեւորում են, երբ նրանց եմ յանձնում Կոմիտասի ձայնապնակնե – րը, «Անոյշ» օպերայի ձայնագրութիւնը , իսկ « Հայկական յուշանուէրներ» զիրքը ձեռքից ձեռք է անցնում :

Սեղանին է դրւում օրուայ փոստը : Աշխարհի տարբեր ծագերից են զրում անդլերէն եւ ֆրանսերէն, իտալերէն եւ արաբերէն, զերմաներէն ու դրանց մէջ , ի հարկէ, հայերէն : Մխիթարեանները լաւ են տիրապետում լեզուներին : Պա – տահական չէ, որ այստեղ աշխարհի մի քանի տասնեակ լեզուներով զրքեր են հրատարակուել : Ինքը Աբբահայրը՝ մի ծրարից անցնում է միւսին՝ ագատ , ան– կաշկանդ :

Մի փոքր դադար, եւ վերստին սկսւում է Հայաստանեան Թեման :

— Ի՞նչպէս է ընկեր Անտոն Քոչինեա – նը, — հարցնում է աբբահայրը եւ, դեռ պատասխան չստացած, չարունակում :— Ափսո՛ս, չատ քիչ ժամանակ մնաց այս – տեղ : Ինդրում եմ բարեւները տանել :

Ես ասում եմ, որ ընկեր Քոչինեանը « Գարուն » երիտասարդական ամսագրի հետ ունեցած զրոյցի ժամանակ վերյիշել է նրանց հիւրընկալ կղզում անցկացրած ժամերը, յարգանքով խօսել հայրենա – նուէր այն աշխատանքի մասին, որ կա – տարում են Վենետիկի միաբանները : Աբ– բահօրը յիշեցնում եմ իր խօսքերն այն մասին, որ իրենց զործունէութեան հնա– բաւորութիւնները սուղ են , ուրիչ բան է մշակոյթի զարգացման նկատմամբ տի – տական մօտեցումը : Նա ժպտում է ու վերյիշելով, նշում, որ իրօք հեչա բան չէ օտար երկնքի տակ զրքեր հրատարակել, հեռատեսութիւններ կատարել, մշակոյթ զարգացնել :

Միխիթարեաններն ասում են, որ իրենց նպատակին հասած են համարում : Ասում են անկեղծ, հայրենասէրի արժանապատա – ւութեամբ, հարազատ ժողովրդի այսօր – ուան նուաճումներով հպարտ :

Երկար ու ձիգ միջանգքներով անցնում ենք սրահից սրահ : Ինձ հետ են Հ. Ցա– րութիւն Պզտիկեանը եւ Հ. Միքայէլ Ցով– հաննէսեանը :

— Այստեղ մի պահ կանգ առէք ,— սը– րաներից մէկում ասում է Հ. Պզտիկեա – նը,— հիմա դուք կը տեսնէք Հայր Կո – միտասի դիմակը՝ հանուած մահից անմի– ջապէս յետոյ :

Անկեղծ ասած չդիտէի, եւ առհասարակ չատե՞րը կամ քոլո՞րն են տեղեակ , որ այստեղ Միխիթարեանների մօտ է պահ – ւում այդ նուիրական մասունքը : Հ. Պզտիկեանը պատմում է , որ դիմակը այնքան արագօրէն է հանուել , որ դիպուկ մէկը մնացել են, պատկերացնո՞ւմ էք, Կոմիտասի ... մազերը : Տեսնում եմ զը– րանք, կարելի կը լինէր նոյնիսկ չօշափել :

Իսկ քիչ անց :

— Հիմա Պայրընի սենեակում ենք :

1816 Թուականին հանճարեղ անդլիա – ցին այնտեղ է ապրել, այստեղ է սուորել հայերէն եւ իր ստեղծագործութիւններից մի քանիսն էլ թարգմանել է հայերէն : Որոշ ժամանակ անց, մենք արդէն քայ – լում էինք այն ծառուղով, որ չատ է սի– րել Պայրընը :

Միխիթարեանների փոքրիկ կղզին ասես մի աշխարհ լինի :

ՄԱՐՏՈՒՆԻ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

(*) «Յառաջ»ի մէջ հրատարակուած է իրրեւ թերթօն :

ՆԱՓՈԼԷՕՆԻ ԱՃԻՒՆՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

—o—

ՄՄՐ.— Անտրէ Քասթըլօ , ծանօթ պատմագէտը, հետեւեալ ձեւով կը նկա– զագրէ կայսեր աճիւններուն փոխադրու – թիւնը դէպի Ֆրանսա՝ *Խոթոռխայի* մէջ : Ամփոփ կերպով կը ներկայացնենք :

— Գրէ՛ Մօնթօլօն, ահաւասիկ նամա – կը զոր պիտի ղրկես կառավարիչ Հըա – սըն Լօյի, երբ տամ վերջին դունչս :

— « Պարոն կառավարիչ, մեռաւ Նա – փոլէոն կայսրը (Մօնթօլօն հոս կը դնես թուականը) երկար եւ տանջալից հիւան – դութեան հետեւանքով, պատուն ունիմ ձեզ յայտնելու թէ Նափոլէոն արտօնեց ինծի հաղորդել ձեզի իր վերջին կամքը : Կը խնդրեմ իմացնել ինծի, թէ ի՞նչ պատուէրներ ունիք ձեր կառավարութեան կողմէ անոր մարմնին դէպի Եւրոպա փո– խադրութեան ինչպէս եւ իր հետեւորդ անձերու մասին» :

Երբ Մայիս հինգին Նափոլէոն հոգին ա– ւանդեց, Մօնթօլօն՝ կտակակատարը Մառեչալ Պեռթռանի միջոցով յանձնեց նամակը կառավարիչին, որ կ'երթար իր վերջին յարգանքը մատուցանելու կայ – սեր :

Մօնթօլօն յայտնեց անոր կայսեր վեր– ջին ցանկութիւնը թաղուելու Ֆրանսայի մէջ, Սէնի ափին, Ֆրանսայի ժողովուր – դին մէջ, «զոր այնքան սիրեցի» : Կառա– վարիչը յայտնեց թէ հրահանգած էին որ Նափոլէոնի մարմինը երբե՛ք պիտի չհե – ռանայ Սէնթ Հելէն կղզիէն , թէ վայրը կընայ որոշուիլ կառավարներու կողմէ :

Պեռթռան ըսաւ թէ՝ օր մը պատրի է – լած էին կայսեր հետ հովիտի մը մէջ խաղաղ վայր մը նշմարած էին եւ զայն կոչած «Հեռանիոմի հովիտ», ուր կային նաեւ երեք լացող ուռիներ , եւ ժայռէ մը ջուր կը հոսէր , լեցնելով վճիտ աւազան մը : Կայսրը խմեց այդ ջուրէն եւ այնքան զոհ մնաց որ ամէն օր երկու շիշ կը տա – նէին Լրնէն :

Նափոլէոն ըսաւ թէ՝ եթէ օր մը իր մարմինը թշնամիներուն ձեռքը մնար , պ'ուզէր հոն թաղուիլ : Եւ հոն ալ թաղ – ուեցաւ անդլիացի պահակներու հսկողու– թեան տակ :

Երբ Նափոլէոնի մայրը իմացաւ զաւկին մահը, նամակ մը զրեց Լորտ Լըներտըրի «Նափոլէոնի մայրը կը պահանջէ թէ– նամիներէն իր տղուն աճիւնները եւ կը խնդրէ որ պահանջը ներկայացուի նո – րին Վեհափառութեան դահլիճին, նոյն – պէս, եւ Նորին Վեհափառին — « Մինչեւ իսկ հին առեւնները առելութիւնը չէր անցներ մահէն անդին : Կը պահանջեմ տղուս մարմինը . միայն մօր մը իրա– ւունքն է զաւկին աճիւնները ունենալ : Իո՞նչ պատրուակի տակ կը պահէք այդ ա– ճիւնները : Տղաս պատիւ պէտք չունի , իր անունը կը բաւէ իր փառքին , եւ պէտք է համբուրեմ իր աճիւնները, եւ– այլն ...

Այս նամակը մնաց անպատասխան :

Երեք չաբաթ եռք նոյն առաջարկը ը– րին Մօնթօլօն եւ Մառեչալ Պեռթռան՝ Անդլիոյ թագաւորին, որ պատասխանեց թէ «կը տրամադրէր մարմինը, եթէ ֆը– րանսական կառավարութիւնը յայտնէր իր ցանկութիւնը :

Տարիներ անցան, Ռեսթռոպսիոնի նա– խարարները թեր ու դէմ արտայայտու– ցան, մինչեւ զահ բարձրանալը՝ Լուի – Ֆիլիփի որ չրջապատուած Նափոլէոնի նախկին բարեկամներէն որոշեց բերել տալ կայսեր աճիւնները :

Նոյն առեն նոր թագի կ'առնէր Նափո – լէոնի պաչտամունքը : Թատրոնները կը ներկայացնէին կայսեր մասին թատեր – գութիւններ, թերթերը կը զրուատէին Նափոլէոնը, եւայլն ...:

1840 Մայիս 12ին ներքին նախարարը յայտնեց թէ թագաւորը արտօնեց որ իր զաւակը իշխան Ժուէնվիլլ, իր նաւով մեկնի Սէնթ – Հելէն փոխադրելու համար աճիւնները :

Կը մնար որոշել վայրը ուր վերջնապէս պիտի հանդչէր Նափոլէոն : Առաջար– կուեցաւ Սէն – Տընի, վանտոմի հրապա– րակը, Փանթէոն· բայց ի վերջոյ որոշ– ուեցաւ Էնվալիտի եկեղեցին :

Բանաստեղծ Լամարթին կ'առաջարկէր մեծ չուքով բերել մարմինը որուն համար կը նախատեսէր երկու միլիոն ոսկեդրամ: Սակայն նախարարները որոշեցին կէսը տրամադրել :

Ցուլիս եօթին, Վա Պէլ Փուլ նաւը, նաեւ իշխան Ժուէնվիլլի նաւը մեկնեցան Սէնթ – Հելէն, փոխադրելու կայսեր աճիւնները:

Հոկտեմբեր ութին, երբ Նափոլէոնի նախկին ընկերները՝ հեռուէն տեսան , որ նաւերը մտան Ճամբորդութեան ծոցը, ամբողջ Փարիզ ելած էին կայսեր հետ հովիտի մը մէջ խաղաղ վայր մը նշմարած էին եւ զայն կոչած «Հեռանիոմի հովիտ», ուր կային նաեւ երեք լացող ուռիներ , եւ ժայռէ մը ջուր կը հոսէր , լեցնելով վճիտ աւազան մը : Կայսրը խմեց այդ ջուրէն եւ այնքան զոհ մնաց որ ամէն օր երկու շիշ կը տա – նէին Լրնէն :

Նափոլէոն ըսաւ թէ՝ եթէ օր մը իր մարմինը թշնամիներուն ձեռքը մնար , պ'ուզէր հոն թաղուիլ : Եւ հոն ալ թաղ – ուեցաւ անդլիացի պահակներու հսկողու– թեան տակ :

Երբ Նափոլէոնի մայրը իմացաւ զաւկին մահը, նամակ մը զրեց Լորտ Լընտընտը– րիի «Նափոլէոնի մայրը կը պահանջէ թէ– նամիներէն իր տղուն աճիւնները եւ կը խնդրէ որ պահանջը ներկայացուի նո – րին Վեհափառութեան դահլիճին, նոյն – պէս, եւ Նորին Վեհափառին — « Մինչեւ իսկ հին առեւնները առելութիւնը չէր անցներ մահէն անդին : Կը պահանջեմ տղուս մարմինը . միայն մօր մը իրա– ւունքն է զաւկին աճիւնները ունենալ : Իո՞նչ պատրուակի տակ կը պահէք այդ ա– ճիւնները : Տղաս պատիւ պէտք չունի , իր անունը կը բաւէ իր փառքին , եւ պէտք է համբուրեմ իր աճիւնները, եւ– այլն ...

Այս նամակը մնաց անպատասխան :

Երեք չաբաթ եռք նոյն առաջարկը ը– րին Մօնթօլօն եւ Մառեչալ Պեռթռան՝ Անդլիոյ թագաւորին, որ պատասխանեց թէ «կը տրամադրէր մարմինը, եթէ ֆը– րանսական կառավարութիւնը յայտնէր իր ցանկութիւնը :

Տարիներ անցան, Ռեսթռոպսիոնի նա– խարարները թեր ու դէմ արտայայտու– ցան, մինչեւ զահ բարձրանալը՝ Լուի – Ֆիլիփի որ չրջապատուած Նափոլէոնի նախկին բարեկամներէն որոշեց բերել տալ կայսեր աճիւնները :

Նոյն առեն նոր թագի կ'առնէր Նափո – լէոնի պաչտամունքը : Թատրոնները կը ներկայացնէին կայսեր մասին թատեր – գութիւններ, թերթերը կը զրուատէին Նափոլէոնը, եւայլն ...:

1840 Մայիս 12ին ներքին նախարարը յայտնեց թէ թագաւորը արտօնեց որ իր զաւակը իշխան Ժուէնվիլլ, իր նաւով մեկնի Սէնթ – Հելէն փոխադրելու համար աճիւնները :

Կը մնար որոշել վայրը ուր վերջնապէս պիտի հանդչէր Նափոլէոն : Առաջար– կուեցաւ Սէն – Տընի, վանտոմի հրապա– րակը, Փանթէոն· բայց ի վերջոյ որոշ– ուեցաւ Էնվալիտի եկեղեցին :

Բանաստեղծ Լամարթին կ'առաջարկէր մեծ չուքով բերել մարմինը որուն համար կը նախատեսէր երկու միլիոն ոսկեդրամ: Սակայն նախարարները որոշեցին կէսը տրամադրել :

Ցուլիս եօթին, Վա Պէլ Փուլ նաւը, նաեւ իշխան Ժուէնվիլլի նաւը մեկնեցան Սէնթ – Հելէն, փոխադրելու կայսեր աճիւնները:

Հոկտեմբեր ութին, երբ Նափոլէոնի նախկին ընկերները՝ հեռուէն տեսան , որ նաւերը մտան Ճամբորդութեան ծոցը, ամբողջ Փարիզ ելած էին կայսեր հետ հովիտի մը մէջ խաղաղ վայր մը նշմարած էին եւ զայն կոչած «Հեռանիոմի հովիտ», ուր կային նաեւ երեք լացող ուռիներ , եւ ժայռէ մը ջուր կը հոսէր , լեցնելով վճիտ աւազան մը : Կայսրը խմեց այդ ջուրէն եւ այնքան զոհ մնաց որ ամէն օր երկու շիշ կը տա – նէին Լրնէն :

Նափոլէոն ըսաւ թէ՝ եթէ օր մը իր մարմինը թշնամիներուն ձեռքը մնար , պ'ուզէր հոն թաղուիլ : Եւ հոն ալ թաղ – ուեցաւ անդլիացի պահակներու հսկողու– թեան տակ :

Երբ Նափոլէոնի մայրը իմացաւ զաւկին մահը, նամակ մը զրեց Լորտ Լընտընտը– րիի «Նափոլէոնի մայրը կը պահանջէ թէ– նամիներէն իր տղուն աճիւնները եւ կը խնդրէ որ պահանջը ներկայացուի նո – րին Վեհափառութեան դահլիճին, նոյն – պէս, եւ Նորին Վեհափառին — « Մինչեւ իսկ հին առեւնները առելութիւնը չէր անցներ մահէն անդին : Կը պահանջեմ տղուս մարմինը . միայն մօր մը իրա– ւունքն է զաւկին աճիւնները ունենալ : Իո՞նչ պատրուակի տակ կը պահէք այդ ա– ճիւնները : Տղաս պատիւ պէտք չունի , իր անունը կը բաւէ իր փառքին , եւ պէտք է համբուրեմ իր աճիւնները, եւ– այլն ...

Այս նամակը մնաց անպատասխան :

Երեք չաբաթ եռք նոյն առաջարկը ը– րին Մօնթօլօն եւ Մառեչալ Պեռթռան՝ Անդլիոյ թագաւորին, որ պատասխանեց թէ «կը տրամադրէր մարմինը, եթէ ֆը– րանսական կառավարութիւնը յայտնէր իր ցանկութիւնը :

Տարիներ անցան, Ռեսթռոպսիոնի նա– խարարները թեր ու դէմ արտայայտու– ցան, մինչեւ զահ բարձրանալը՝ Լուի – Ֆիլիփի որ չրջապատուած Նափոլէոնի նախկին բարեկամներէն որոշեց բերել տալ կայսեր աճիւնները :

Նոյն առեն նոր թագի կ'առնէր Նափո – լէոնի պաչտամունքը : Թատրոնները կը ներկայացնէին կայսեր մասին թատեր – գութիւններ, թերթերը կը զրուատէին Նափոլէոնը, եւայլն ...:

1840 Մայիս 12ին ներքին նախարարը յայտնեց թէ թագաւորը արտօնեց որ իր զաւակը իշխան Ժուէնվիլլ, իր նաւով մեկնի Սէնթ – Հելէն փոխադրելու համար աճիւնները :

Կը մնար որոշել վայրը ուր վերջնապէս պիտի հանդչէր Նափոլէոն : Առաջար– կուեցաւ Սէն – Տընի, վանտոմի հրապա– րակը, Փանթէոն· բայց ի վերջոյ որոշ– ուեցաւ Էնվալիտի եկեղեցին :

Բանաստեղծ Լամարթին կ'առաջարկէր մեծ չուքով բերել մարմինը որուն համար կը նախատեսէր երկու միլիոն ոսկեդրամ: Սակայն նախարարները որոշեցին կէսը տրամադրել :

Ցուլիս եօթին, Վա Պէլ Փուլ նաւը, նաեւ իշխան Ժուէնվիլլի նաւը մեկնեցան Սէնթ – Հելէն, փոխադրելու կայսեր աճիւնները:

Հոկտեմբեր ութին, երբ Նափոլէոնի նախկին ընկերները՝ հեռուէն տեսան , որ նաւերը մտան Ճամբորդութեան ծոցը, ամբողջ

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԽՈՐԻՆ ԴԷՄ

—o—

ՎԷՊ ՕՍՄ· ՑԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Վեց սնուկները ալ բացուած ու քննուած են , ամէնքն ալ, մինչեւ բերա – նին հրացաններով լեցուած են .. կը տեսնես որ տղայական ուրացումները օ – դուտ չունին եւ արդէն ամէն բան դի – տենք , ուստի քեզի համար լաւագոյն է որ տեղն ի տեղոք ճշմարտութիւնը խոս – տովանիս. եթէ կ'ուզես գոնէ կեանքդ ա – զատել ...

— Կ'երդնում որ ճշմարտութիւնը խո – սեցայ, պատասխանեց երիտասարդը այն– պիսի անկեղծ չեշտով մը որ Նէճիպ Մէլ– համէ փաշա չկրցաւ իր զարմանքը զսպել :

— Բայց քեզի կ'ըսեմ որ սնուկները արդէն բացուած ու հրացանները մէջտեղ ելած են, գոչեց անհամբեր կերպարանքով մը :

— Այն առեն իմ ազգականներս գիս խաբած են, պատասխանեց Իսմայիլ, միշտ հանդարտութիւնը պահելով :

— Ի՞նչպէս քեզ խաբած են ...

— Մեկնած առենին ինծի ըսին որ անպէտ կարասիներ ու ճերմակեղէններ կան անոնց մէջ եւ ես այսպէս կը կար – ծէի .. դուք կ'ըսէք թէ հրացաններ զըտ– նուած են, կընայ ըլլալ, ամէն պարագա – յի ես բան մը չեմ դիտեր :

— Արդեօք իրաւունէ անմե՞ղ է այս ե – րիտասարդը , սկսաւ մտածել ինքնին պա– լատականը .

Ցետոյ , խօսքը փոխելով՝ չարունակեց .

— Կերակուրդ միշտ կազէ լամբարնե – րո՞վ կ'եփէիր :

— Այո՛, փաշա էֆէնտի :

— Խոհանոցի վառարանը երբեք չէի՞ր զործածեր :

— Բնաւ երբեք :

— Ինչո՞ւ համար ...

— Որովհետեւ նախ պէտք չէի ունե – նար : Ասկէ զատ ծխնելոյղին մէջ բան մը պահուած էր ու ինծի պատուէր տրուած էր որ կրակ չվառեմ ...

Նէճիպ Մէլհամէ փաշա այս խօսքերուն վրայ դլուխը նշանակալից կերպով օրօ – րեց .

— Ի՞նչ էր ծխնելոյղին մէջ պահուա – ծը, հարցուց :

— Ծրար մըն էր որուն մէջ տեսակ մը զեղ կար ... հազարապետը այդ զեղը հե– տը բերած էր Եմէնէն եւ չատ խնամքով կը պահէին, որովհետեւ այստեղ չէր զտ– նել, կարծեմ տեսակ մը չորցած բոյ – սեր են ...

— Բայց ծխնելոյղը զեղ պահելիք տեղ մը չէ ...

— Պէտք էր որ այդ զեղը օդասուն եւ միանգամայն արեւ կամ լոյս չտեսնուող տեղ մը պահուէր, պատասխանեց երի – տասարդը միամտաբար :

— Լաւ ուրեմն , այդ ծրարն ալ ձեռք անցուցինք :

— Կը խնդրեմ վերադարձուցէք ինծի, կամ գոնէ մի՛ կորսնցնէք , դոչեց երի – տասարդը աղաչաւոր ձայնով մը, յատ – կապէս յանձնարարած են ինծի լաւ ու – շադրութիւն ընել այդ ծրարին մասին ..

— Բայց ինչո՞ւ այդքան անհրաժեշտ զեղ մը միասին չեն տարած ...:

— Ինծի ըսին որ իրենց պէտք եղածին չափ առած են, հետերնին ու մնացորդն ալ հոս ձգած՝ ապագային զործածելու հա – մար ...

— Դուն այդ զեղը տեսած կամ դոր – ծածո՞ծ ես :

— Բնաւ երբեք ...

— Լաւ ուրեմն զիտցիր որ ծխնելոյղին մէջ գտնուող ծրարը ոեւէ զեղ չի պա – րունակեր՝ այլ բոլորովին տարբեր բան մը ...

— Ինչ բան, փաշա էֆէնտի, այս ի՛նչ տարօրինակ յայտնութիւններ կ'ընէք ին – ծի ...

— Այդ ծրարին մէջ ո՛չ թէ զեղ՝ այլ քարտէս մը կար :

— Քարտէ՞ս մը, գոչեց երիտասարդը ապշահար դէմքով մը, աչքերը խոյր բացած :

— Այո՛, Եըլտըզի պալատին մէկ քար – տէսը ...

Րոպէ մը լռութիւն տիրեց : Ամբա – տանեալը գլուխը հակած՝ գետին կը նա– յէր ընկճուած երեւոյթով մը: կարծես չէր կրնար բացատրել բոլոր այս պատա– հարները եւ անողոք ճակատագրականու– թեան մը ճիրաններուն մէջ կը զգար ին– ձինքը :

— Ի՞նչ պիտի ըսես այս ամէնուն, գ– չեց յանկարծ պալատականը, զոյն զոյ– քաչելով իր մտածումներէն :

Իսմայիլ գլուխը վեր առաւ, ապուշ դէմքով մը չուրջը նայեցաւ ու թոթո – վեց .

— Ես անմեղ եմ, բնաւ տեղեկութիւն չունիմ այդ բաներէն, ո՛չ գիտցայ որ սնուկները եւ ո՛չ ալ քարտէսը գիտէի, ինչ որ ըսի զուտ ճշմարտութիւններ են :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(208 Շար.)

—o—

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Ֆ. ՊՈՂՈՍՅԱՆ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ

— Ինչպե՞ս է ձեր անունը, պարոն,— հարցրեց ինձ ծերունի ուսուցիչը:

— Ես Ֆրունզիկ Պողոսյանն եմ, Ալեքսանդրապոլից:

— Ալեքսանդրապոլից, ասում եք: Ուրեմն Հայաստանից եք:

— Այո, Հայաստանից եմ:

— Ուրեմն Հայաստանում ապրող հայ եք:

— Այո, Հայաստանում ապրող հայ եմ:

Ուսուցիչը ինձ նայում էր զարմանքով, ասես ես ոչ թե Հայաստանից էի, այլ Մարսից կամ Վեներայից:

— Ուրեմն Հայաստանում հայեր կան դեռ,— ասաց նա ինքնամոռաց:

— Ինչպե՞ս թե դեռ կան: Հայաստանում միայն հայեր են ապրում:

— Ներողություն, պարոն, ես այդ չգիտեի: Ես կարծում էի, որ Հայաստանում հայեր չեն մնացել, որ նրանք ամբողջովին ոչնչացվել են թուրքերի ձեռքից:

Ես ուզում էի ինչ-որ բան ասել, բայց ուսուցիչը ինձ ընդհատեց:

— Ներողություն, պարոն, որ ես ձեզ հարցեր եմ տալիս, բայց ես այնքան հետաքրքրվում եմ Հայաստանով, որ ուզում եմ ամեն ինչ իմանալ: Ասացեք, խնդրեմ, Հայաստանում հայերի թիվը ինչքա՞ն է:

— Մոտ երկու միլիոն:

— Ի՞նչ եք ասում, պարոն, մոտ երկու միլիոն հայ կա՞ Հայաստանում:

— Այո, մոտ երկու միլիոն հայ կա:

— Ներողություն, պարոն, ես ձեզ չեմ հավատում: Ես կարծում էի, որ Հայաստանում հայերի թիվը ոչ ավելի, քան հարյուր հազար է:

— Ոչ, պարոն, ավելի, շատ ավելի

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՎԻԷՆ.— Տիկին Մայրիամ Ահարոնեան, Պ. Յովհ. Ուզունեան, Տէր եւ Տիկին Բաբգէն Ուզունեան (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Ղազար Ահարոնեան (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Սուքիաս Սուքիասեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Ուզունեան գերդաստանի բոլոր անդամները, Տէր եւ Տիկին Պօյաճեան եւ զաւակները (Վալանս), եւ բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Սէն Ժոզէֆ մատրան մէջ (պատարագիչ՝ Վահան Վրդ. Թօփալեան) իրենց աղջկան, կնոջ, մօր, մեծ մօր, քրոջ, տալոջ, եւ ազգականին եւ խնամիին՝

ՊԱՅԾԱՌ ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ

(Ծնեալ Ահարոնեան)

մահուան քառասունքին առթիւ :

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Փարիզէն «Յառաջ»ի հին բարեկամ մը՝ Լ. Գ. հարիւր ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճմաչ :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Օր. Աղաւնի Փափազեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Ս. Երամեան (Նիս) յիսուն ֆրանք կը նուիրեն Կապ. Խաչի կայանին: (Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՎԻԷՆ

(Սէն – Ժոզէֆ մատրան մէջ)

Այս Կիրակի, յաւարտ պատարագին եւ հոգեհանգստեան պաշտօնին, Աստուածածնայ տօնին առթիւ, նախաձեռնութեամբ Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան կը կատարուի աւանդական Խաղողօրհնէք :

ԺԸՆԵԻԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՕԾՈՒՄԸ

14 Սեպտեմբեր 1969, Կիրակի, Ս. Պատարագէն յետոյ կազմակերպուած է մասնաւոր ճաշ մը օտար հրաւիրեալներուն համար : Իսկ նոյն երեկոյեան դարձեալ ճաշ մը մի միայն Հայերուն համար : Ճաշագինն է իւրաքանչիւր անձի համար 35 զուիցերական ֆրանք : Մասնակցիլ փափաքողները այժմէն կրնան արձանագրուիլ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ դիւանը՝ մինչեւ Սեպտեմբեր 3: (15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ 8րդ: Հեռ. 359-67-03) :

ԴԻՒԱՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Կապոյտ Խաչի Օդափ. կայանի Օդոստոսի խումբերը կը վերադառնան այս Կիրակի Օդոստոս 31 :

ՓԱՐԻԶ

Խումբը կը հասնի Կիրակի իրիկուն, ժամը 7ին, Սքուառ Մոնթոլոն :

ՄԱՐՍԷՅԼ

Խումբը կը հասնի Սէն – Շառլ կայարանը, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2·28ին :

ԼԻՈՆ

Խումբը կը հասնի Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին (295 Րիւ Պուալօ), կէսօրէ ետք ժամը 3ին :

Բոլոր ծնողքներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ՍԵՆԵԱԿ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Երիտասարդ ուսանողուհիի մը համար կահաւորուած (կամ ոչ) սենեակ կը փնտրուի ընտանիքի մը մօտ, խոհանոցի դիւրութեամբ եւ դաշնակի իրաւունքով :

Դիմել «Յառաջ»ի :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 26ին :

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին :

×

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս: Գազինօ տը Շարպոնիէրի շքեղ սրահներուն մէջ:

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հարիւրամեակը կը կատարուի համագաղութային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Պուլվառ տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի

Հեռաձայն 927-01-72:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ

Քոյրերու դպրոցի արձանագրութիւնները սկսած են : Կ'ընդունուին չորսէն 12 տարեկան աղջիկներ, ցերեկօթիկ եւ գիշերօթիկ, դպրոցը կը հետեւի պետական ուսմանց, ինչպէս նաեւ հայերէնի դասաւանդութեան :

Ծանօթութեանց համար դիմել վարչութեան, ամէն օր բացի Կիրակիէ :

73, Ավ. Հանրի Պարպիւս,

95, Առնուվիլ լէ Կոնէս :

Հեռաձայն՝ 985 – 01 – 79

(Շոգեկառք առնել Կար տիւ Նոռէն) :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՍԵՒՐԸ

Բացուած են 1969 – 1970 ուսումնական տարեշրջանին արձանագրութիւնները :

Ծնողքներ, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, փութով դիմեն վարժարանին տեսչութեան, գրաւոր կամ անձամբ :

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի, պետական ուսումնական ամբողջական ծրագիրը (մոտէրնը) 7րդ դասարանէն սկսեալ (10 տարեկան):

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրութիւ առնել, գրաւոր կամ հեռաձայնով :

Հեռ. 027-18-28

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈՊԻ ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalarac

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՌՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ

FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

«ՅԱՌԱՋ»Ի

32, Rue de Trévise
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ, Հայաստանի Հանրապետութեան ծագումն ու զարգացումը, Բ. տպագրութիւն, պատկերազարդ, 1968	20 ֆր.
Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆ, Ամբողջական երկեր, 3 հատոր, հատորը	20 ֆր.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Կեանքի ուղիներով, 6 հատոր, հատորը	15 ֆր.
Ա. ՇԻՐԱԿԵԱՆ, «Կտակն էր նահատակներուն»	15 ֆր.
ՀԱՅԿԱԶՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Ցեղասպան Թուրքը	16 ֆր.
Ե. ՄԵԼԻՔԵԱՆ, Հարք–Խնուս (Տարօնի շրջանի պատմութիւն)	15 ֆր.

(Վերոգրեալ գրքերը՝ տպուած Պէյրութ՝ բոլորն ալ լաթակազմ են)

ՏՈՔԹ. Յ. ՏԷՐ–ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Հայկական Կիլիկիա	8 ֆր.
ԱՂԱՍԻ, Զէյթուն եւ իր շրջականները, Պէյրութ, թղթակազմ	15 ֆր.
ԳՐ. ԵՊՍ. ՊԱԼԱԳԵԱՆ, Հայ Գողգոթան, Բ. հատոր, Փարիզ	15 ֆր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՁՈՒԹԻՒՆ, Վենետիկ	400 ֆր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՁՈՒԹԻՒՆ, Երեւան, 1967	72,60 ֆր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶ, Առաքել Պատրիկի, Երեւան, 1967	17 ֆր.
ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ, Կոմիտաս Վարդապետի բոլոր երկերը	

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

Դիմել

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince - PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35 Tél. : 326-88-65

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վնարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 29 ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 29 AOUT 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11599 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.599

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔԻՉ ՄԸ ՄԱՔՈՒՐ ՕԴ

—o—

Բարքերու ապականութիւնը օրէ օր տուն տեղ կ'ըլայ ամէն կողմ : Երիտասարդութիւն մը, դեռ իր կեանքին կանաչը չապրած, դպրոցական նստարաններէն դեռ չհեռացած, արուեստական դրախտներ կը փնտռէ, ունայն օրերու մխիթարութիւնը ապրելու համար :

Հո՛ս դեռատի աղջիկներ կը բռնաբարուին ու կը սպաննուին, հոն՝ էռոյինի ազդեցութեան տակ պատանի աղջնակի մը սիրտը կը լռէ ու անդին մարդիկ յափշտակութեամբ կը փնտռեն թերթերը, պղտոր հաճոյքով մը կարդալու համար, քստմնելի ոճիրներու մանրամասն նկարագրութիւնները :

Սերժ Կէնզպուր իր հիւանդագին տաղանդով սեռը կ'երգէ, Ամերիկայէն եկած Հէոը հարկ եղածին չափ յանդուգն չգտնելով, փարիզեան սրահները կ'ուզեն «Օ, Կալկաթա»ն ներածել, դոհացում տալու համար անասնական չկշտացած բնազդներու : Ու օրէ օր ճաշակները կը խաթարուին, թուղթ ծախողներն ալ իրենց երեւակայութիւնը կը չարչարեն կեր հայթայթելու համար սանսասիոններու ծարաւի ամբոխի մը :

Անշուշտ կարելի է ըսել թէ անբարոյութիւնը կամ առնուազն ապաբարոյութիւնը նոր չծնաց աշխարհի վրայ, բայց հաւանաբար անոնց պանծացումը այսքաց համատարած չէր եղած :

Մամուլ, շարժանկար, հեռատեսիլ, արդիական երգեր, բոլորը մրցումի ելած են աւելի բաց, աւելի գռեհիկ, աւելի տգեղ երեւոյթներ պարզելու համար : Ու երբ շարժանկար մը յուսալ կուտայ թէ յանդգնութեան բոլոր սահմանները անցած են, քիչ ետք, ուրիշ ժապաւէն մը կուգայ հաստատել թէ կարելի էր աւելի հեռու ալ երթալ :

Ոչ ոք թող կարծէ թէ նման երեւոյթներէ դժգոհները հին – գլուխ տգէտներ են անպայման, որ չեն ուզեր քալել դարուն հետ : Պէտք է գիտնալ թէ կարեւորը՝ արուեստն է, կարեւորը՝ քիչ մը բանաստեղծութիւն բերել է ամէն բանի մէջ, վասնզի —դարերը՝ վկայ — ոչ ոք նոր բան ունի ըսելիք : Ոչ իսկ անոնք որոնք կը կարծեն գիւտ մը ըրած ըլլալծայրայեղ իրապաշտ նկարագրութիւններով : Պօտլէրներ, Լուիսներ, Ժիտեր, Մոնթերլաններն ու Քէսէլներ շատ բաներ ըսած են, յանդուգն ու ապաբարոյ, բայց անոնց մօտ կար լեզու մը՝ վճիտ, ոճ մը՝ պայծառ, արուեստ մը՝ անմահ :

Այսօր, տխուր է պատկերը, երբ ամէն կողմ թագաւորը՝ միջակութիւնն է ու միջակութիւնը չի ներեր : Բայց երբ զանգուածներէու դաստիարակութիւնը կը յանձնուի միջակութեան ախոյաններուն ու տգեղութեան քարոզիչներու, կարելի չէ այլեւս զարմանալ որ մարդիկ աղջիկներ բռնաբարեն ու խեղդեն, երբ գիտեն թէ այդ ձեւով կրնաց գրաւել թերթերու առաջին էջերը քանի որ ամէն մարդու չէ տրուած լուսին երթալ :

Ու անհուն տխրութիւն մը պատէ սիրտերը ի տես այս բոլորին, ի տես մանաւանդ լռած սրտին այդ աղջկան, որ չէ դտած կեանքին իմաստը, պարզ, շատ պարզ բաներու մէջ՝ պուտ մը կապոյտ երկինք, առուակ մը, քանի մը վարդ ու մանաւա՛նդ քիչ մը մաքուր օր :

«ՅԱՌԱՋ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԵՆԻՆԻ ՇՔԱՆՇԱՆԸ՝ ՀՈՒՇԱՔԻ

—o—

ԼԵՀԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՏԻՒՊՉԷՔ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ Է

Հակասութեանց երկիր դարձաւ Չեխոսլովաքիա, ուր տարի մը առաջ Ռուսերը չկրցան «Քատար» մը գտնել, ուր Նովոտնի իսկ կեցաւ ղեկավարութեան կողքին եւ ուր այսօր, ուրացումները եւ դատապարտութիւնները իրարու կը յաջորդեն : Հուշաք երկար յօդուած մը ստորագրած է «Պրաւդայի» մէջ եւ արժանացած խորհրդային բարձրագոյն պատիւին՝ Լենինի շքանշանին իսկ Փրակայի մէջ վարչապետ Չերնիք կը դատապարտէ «Փրակայի գարնան» ղեկավարները, ի դէպ գուցէ մոռնալով որ ինք ալ մաս կը կազմէր անոնց : Մամուլ ու ձայնասփիւռ միաբերաց կը պահանջեն Զմրկովսկիի եւ Տիւպչէքի հեռացումը պատասխանատու դիրքերէ, մինչ Վարչաւա հասած լուրերու համաձայն Տիւպչէք արդէն ձերբակալուած է ինչպէս նաեւ կարեւոր քաղաքական դէմքեր եւ «կասկածելի» նկատուածներ, այսինքն «հակայեղափոխականներ եւ Ֆաշիստներ», քանի որ ով որ ազատական ըլլայ կամ ազատութիւն բառը գործածէ Ֆաշիստ կը նկատուի անոնց կողմէ որոնք կը նախընտրեն «խորհրդային դիմագիծով ընկեվարութիւն» մը զոր քարոզեց Սթալին եւ կը դատապարտեն անոնք որ փորձեցին «մարդկային դիմագիծ» մը տալ այդ ընկերվարութեան : Բայց պէտք չէ մոռնալ թէ ամբողջ ժողովուրդ մը կար Տիւպչէքի ետին, եւ դժուար է Ռուսերուն համար յայտնել թէ 14 միլիոն «Ֆաշիստ կամ հակայեղափոխական» կայ Չեխոսլովաքիոյ մէջ, որ քսան տարի է կը «վայելէ» խորհրդային ընկերվարութեան բարիքները :

× Լեհ բանակի թերթը՝ Զոլնիէրց Վոլնոշի կը գրէ թէ Փրակա ձերբակալուած անձնաւորութեանց մէջ վերջին միջադէպերու բարոյական պատասխանատուները կան : Այս լուրին վրայ է որ լեհական շրջանակները կարգ մը անուններ ալ կուտան որոնց մէջ՝ Զմրկովսկի, Քրիէկել (արտաքսուած կուսակցական շարքերէն անցեալ Մայիս 29ին) եւ Վլատիմիր Սքութիւնա (լրագրող, դրագէտ եւ հեռատեսիլի նախկին խօսնակ) :

ՖՐԱՆՍԱ ՄԷԿ ՄԻԼԻԱՌ ՏՈԼԱՐ ՓՈԽ ԱՌԱՒ

Ֆրանսա մէկ միլիառ տոլար (5,5 միլիառ ծանր Ֆրանք) քաշեց Դրամական Միջազգային Ֆոնտէն, որ հիմնուած է 1944ին Ամերիկա եւ որու մաս կը կազմեն 103 ազգեր (մաս չեն կազմեր Խորհ. Միութիւն, Չինաստան եւ համայնավար երկիրները) :

Այս հիմնարկութիւնը դրամներու տեսակ մը «ոստիկան» է եւ իրեն կ'իյնայ հսկել դրամական միջազգային կայունութեան վրայ : Իւրաքանչիւր երկիր որոշ քանակութեամբ տարադրամ կը յանձնէ Հիմնարկութեան եւ փոխարէն իրաւունք ունի ընդհ. պահեստէն բաժին մը քաշել կամ փոխառութիւններ ընել : Իւրաքանչիւր երկրի «քաշելու» իրաւունքը համապատասխան է իր տուած բաժնին :

Այս հիմնարկութեան մէկ միլիառ տոլարէն զատ, Ֆրանսա փոխառութիւն ըրած է նաեւ Միացեալ Նահանգներէն եւ դաշնակցային Գերմանիայէն (միասին՝ մէկ միլիառ տոլար) :

Հինգշաբթի օրուան նախարարաց Խորհուրդը կարգ մը որոշումներ պիտի տար դրամական եւ տնտեսական կարգադրութիւններու մասին :

ՉԻՆԱՍՏԱՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԱՉՔՈՎ

—o—

Մոսկուայի Լիտերատուրնայա Կազէթա շաբաթաթերթը, որ Խորհրդային Գրողներու Միութեան օրգանն է, իր այս շաբթուան թիւին ամբողջ կէսը յատկացուցած է շարք մը յօդուածներու որոնց նիւթն է Չինաստանը եւ Մաօյականութեան հետեւանքները : Յօդուածներուն մեծ մասը կ'ուսումնասիրէ Չինաստանի ժողովրդային հանրապետութեան ներքին կացութիւնը : Իւրաքանչիւր աշխատակից իր բաժինը բերած է այս թիւին՝ երգիծաբան, ծաղրանկարիչ, հրապարակագիր կամ լուսանկարիչ : Հոն նոյնիսկ կարելի է գտնել չինական աղբիւրներէ վերցուած փաստաթուղթեր՝ — որոնց վաւերականութեան պատասխանատուն է Լիտերատուրնայա Կազէթան — ինչպէս օրինակ՝ նամակը Փեքինցի գոլէժակաց Վան Զուօ-Եանկի, որ ուսումը աւարտելով պիտի մեկնի գիւղ : Ուսանողը սապէս կը գրէ. « Իմ միւս բոլոր ընկերներուս պէս, մաս կազմեցի կարմիր պահակներու կազմակերպութեան : Կը կարծէինք յեղափոխութիւն ընել, լաւ գործ տեսնել : Բայց ներկայիս բազմաթիւ երիտասարդներու աչքերը բացուած են : Շատ մը մարդիկ այլեւս չեն հաւատար Մաօ Ցէ Թունկի : Սակայն տակաւին կան մեծ թիւով հաւատացողներ, որոնք չեն հասկնար թէ ան է պատճառը Չինաստանի բոլոր դժբախտութիւններուն » :

Չինաստանի դժբախտութիւններուն այս թեման զարգացնելու համար օգնութեան կը կանչուին թուանշաններ ու վիճակագրութիւններ : Կ'իմանանք, օրինակի համար, որ «քսանեւհինգ միլիոնէ աւելի անձեր » բնաջնջուած են 1955էն 1965, թէ երեսուն միլիոն ուրիշներ տեղահան եղած են, մինչ երեսունեւերկու միլիոն բանտարկեալներ կը վխտան, Սինքեանկ անապատին մէջ, Թաքլամաքանի կեդրոնացման կայանները :

Պայքար օրուան ղեկավարներուն միջեւ

Թիւերու նոյն առատութեամբ, Խորհրդային Գրողներու թերթը կը բացատրէ որ « Չինացի ժողովուրդին հոգեկան սնունդը» այսօր կը բաղկանայ միայն ու միայն Մաօ Ցէ Թունկի գործերէն, որոնք հրատարակուած են 3126 միլիոն օրինակով : Մաօյիզմի պաշտամունքին տարողութիւնը բացատրելու համար կը տրուին հետեւեալ փաստերը. երկու գրութիւններ որ Մաօն կը փառաբանեն Ավէ Մաօ վերնագրին տակ, եւ կամ ալ այն լուրը թէ Նանքինի եւ Սուչոյի գործարաններուն արտադրած ամբողջ ոսկին կը յատկացուի Մաօյի կիսանդրիները եւ գիրքերուն կողքերը ոսկեզօծելու համար :

Այսպիսի մթնոլորտի մը մէջ, քաղաքական վերլուծումը խտրութիւն չի դներ միջոցներու ընտրութեան մէջ : Թերթը կ'ամբաստանէ Փեքինի ղեկավարները այն յանցանքով թէ անոնք. « կը կրկնեն դըժընդակ պատմութիւնը աւատապետական բռնակալներու, որոնք կ'իշխէին հուրով եւ սուրով » :

Սակայն ամէն ինչ պարզ չէ չինական քաղաքականութեան մէջ, կը թելադրէ « Լիտերատուրնայա Կազէթան», եւ կը հաստատէ որ «պէտք չէ լուրջի առնել բոլոր այն բաները զորս Փեքին կը պատմէ չինացի ղեկավարներու միջեւ տիրող միութեան մասին ... Ականատես կ'ըլլանք բարդ եւ խիստ գաղտնի պայքարի մը, որ տեղի կ'ունենայ երկու հակառակորդ խմբակցութիւններու միջեւ, պայքար մը երկու տոհմերու միջեւ, մէկ կողմէ Մաօ եւ իր կինը Չիանկ Չինկ, միւս կողմէ Լին Փիաօ եւ իր կինը Եէհ Շու» :

Առանց ջանալու շատ մանրազննին բացատրութիւն մը տալ այս փրոփականտի գրութիւններուն, կարելի է սակայն անոնցմէ հետեւցնել որ անոնք կը ջանան խորհրդային ընթերցողին տալ զոյգ պատկեր մը Չինաստանի մասին : Նախ Չինաստանը ցոյց տալ իբր «հրէշային » երկիր մը, ենթարկուած անհանդուրժելի եւ բնութեան հակառակ վարչաձեւի մը, որուն ղեկավարները զայն կը մղեն դէպի ապրելակերպ մը, որ հակապատկերն է խորհրդային ժողովուրդին բաղձանքներուն. այսպէսով կը ջանան զանազանել չինացի բարի ժողովուրդը «չար» Մաօիսթներէն : Սակայն Խորհրդային Միութեան մէջ տիրող կարծիքը դժուար է թէ ըմբռնէ այսպիսի նրբութիւններ եւ կասեցնէ ցեղապաշտական զգացումներ, որոնք պատրաստ են պոռթկալու :

Երկրորդ պատկերը կը ճգնի ցոյց տալ Չինաստան մը, որ կարծուածին չափ զօրաւոր չէ, տկարացած զրկանքներէ, եւ ուրեմն նուազ վտանգաւոր քան կրնան կարծել Խորհրդային Միութեան մէջ : Այս թեման բաղդատաբար նոր է, սակայն անոր մասին խօսուած էր արդէն, մասնաւորաբար Սինքիանկի մէջ պատահած Չինխորհրդային միջադէպէն ետք (13 Օգոստոս) : Պատերազմական նախարարութեան պաշտօնաթերթ՝ Կրասնայա Զվեստայի մէկ խմբագրականին մէջ կ'ըսուէր թէ՝ Փեքինի տարած աշխատանքները՝ երկիրը զօրաշարժի ենթարկելու Խորհրդային Միութեան դէմ հաւանական պատերազմի մը նպատակաւ, լուրջ սպառնալիք մը չէին հանդիսանար խորհրդային ժողովուրդին ամար. «Ցստակ է որ, կ'աւելցնէր խորհրդային զինուորականներու թերթը, լեռ ու ձոր կայ աղմկալից յայտարարութիւններուն եւ Փեքինի արկածախնդիրներուն իսկական կարելիութիւններուն միջեւ » : Եւ դիտողներէն ոմանք ասկէ եզրակացուցած էին թէ Մոսկուա կը փափաքէր որ չինական վախի զգացումը, որ ստեղծուած էր սահմանային միջադէպերու շրջանին չվերածուի բնակչութեան մօտ բնազդական խուճապի մը :

(Լը Մոնտ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆ ալ այլեւս հաստատեց թէ Մոսկուայի ձեռք ձգած «Թոփ – Սիքրիթ» (խիստ գաղտնի) ամերիկեան փաստաթուղթը հիւէլական պատերազմի ատեն Եւրոպայի մէջ, վաւերական էր : Ծանօթ է որ գերմանական Շթեռն շաբաթաթերթն էր որ ստացած է օրինակ մը եւ կասկած կար թէ կրնայ շինծու ըլլալ եւ նպատակն ալ ըլլար՝ պարզապէս վարկաբեկել Ամերիկան : Բայց ներկայիս կ'ըսուի թէ վաւերական է եւ Ռուսերը ուզած են որ հրապարակուի երբ իմացած են որ ամերիկացի սպայ մը որ Գերմանիա էր եւ հնարաւորութիւն ունէր փաստաթուղթը առնելու դիւաններէն, ձերբակալուած է ամերիկեան հակալրտեսական սպասարկութեանց կողմէ :

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ մամուլի Էսոշիէթըտ Փրէս գործակալութեան համաձայն Ֆրանսա սկսած է արդէն զէնք յանձնել Իսրայէլի եւ հաւանաբար ի մօտոյ միրաժ օդանաւերն ալ զրկուին : Եթէ ճշդուի այս լուրը բաւական իրարանցում կրնայ ստեղծել արաբական մայրաքաղաքներուն մէջ :

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ ՍԵՆԻ ԱՓԵՐՈՒՆ

2

Հասած էինք Լիւքսանպուրի պարտէզին մօտերը : Կը դիտէինք ծառերուն մութ զանգուածը, որոնց խիտ սաղարթներուն մէջէն կը պլպլային լոյսերուն ամօթխած ժպիտները : Բարեկամս ըսաւ .

— Մարդ անդադար կ'աշխատի, կը տքնի արդիւնքի մը հասնելու համար, նիւթական, մտային կամ բարոյական :

— Այդպէս կը թուի ըլլալ : Ես կը կարծեմ սակայն, թէ մարդը կ'աշխատի ու կը տքնի ժամանակը սպաննելու համար : Ներկայ մարդկութիւնը բռնուած է մահուան մղձաւանջէն : Լաւ նայէ հանդիպած մարդոցդ աչքերուն մէջ, հոն չես տեսներ ժպիտ ո՛չ ալ ուրախութիւն, այլ միայն մահուան սարսափը, ծուղակը ինկած որսի մը զարհուրած արտայայտութիւնը : Կարծես մահը իւրաքանչիւրին հետ կը քալէ թեւանցուկ : Ի՞նչպէս ձերբազատուիլ այս սոսկալի մտերմութենէն : Մէկ միջոց կայ միայն. նայիլ հեռու, աչքերը սեւեռել դէպի առաջ, դէպի վեր, դէպի դիմացի աստղերը :

— Կամ ալ նայիլ տարբեր ուղղութեամբ, միւս մայթին կողմը, աչքերը լեցնելով ցուցափեղկերու շքեղութեամբ, անցնող կիներու ողորկ սրունքներուն ճերմակութեամբ ... պատերու վրայ վազվզող գոյնզգայն լոյսերով :

— Այո՛ երկու միջոց կայ փրկուելու համար մահուան մղձաւանջէն. առաջինը՝ հետապնդել դիւրամատչելի իտէալներ, որոնց հասնելու համար պէտք չկայ շատ ուժ վատնելու. լաւ դրամ շահիլ, լաւ բընակարան մը ունենալ, ճոխ սեղանի մը առջեւ բազմիլ, գեղեցիկ կնոջ մը գոյութիւնը խառնել իր գոյութեան : Ասոնք հարկաւ լաւ բաներ են. մարդ էակին տրուած է վայելել այս բոլորը՝ չափաւոր ձեւով : Սակայն երբ ունեցաւ դրամը, բընակարանը, սեղանը եւ կինը, կը կարծե՞ս որ մարդը գոհ է ... Ոչ, կը փափաքի աւելին : Կրնայ ունենալ այդ աւելին եւ սակայն կրկին գոհ չէ : Որովհետեւ այն բաները որ մատչելի են չեն կրնար կատարեալ երջանկութիւն տալ մեր հոգիին : Պէտք է հետապնդել դժուար իտէալներ : Ինչպէս կ'ըսէ Ամերիկացի փիլիսոփայ մը Էմըրսըն՝ «Կառքդ կապէ աստղի մը »:

— Մի՛ մոռնար սակայն չինական առածը «Մարդ չի կրնար քալել աստղերուն նայելով, երբ խիճ մը կայ կօշիկին մէջ»:

— Կը հասկնամ : Քեզի իրաւունք պիտի տայի եթէ այս խօսքը ըսէիր ասկէ երեսուն կամ քառասուն տարի առաջ : Այն ատեն իւրաքանչիւր Հայու կօշիկին մէջ (հարկաւ եթէ կօշիկ ալ ունէր) կը գտնուէր ոչ թէ խիճ մը, այլ խոշոր քար մը՝ առօրեայի տաղտուկը, օրուան հացի մտմտուքը : Նոյնիսկ կան ներկայիս Հայեր որոնցմէ պահանջել որ բոպիկ ոտքով մագլցին իտէալին զառիվերը պիտի ըլլար սնամտութիւն : Սակայն շատեր ձերբազատուած են այդ հոգէն . կը հագնին ամէնէն հանդստաւէտ ու սուղ կօշիկները : Շա՞տ է այսպիսիներէն պահանջել որ քալած ատեննին՝ գլուխնին վեր բռնեն ու աչքերնին չհեռացնեն այդ խեղճ աստղէն, որ Հայութիւն կը կոչուի եւ նոյն ատեն աշխատին որ ուրիշներ ալ հետեւին իրենց օրինակին :

— Սեպենք թէ իտէալ մըն է այդ : Սակայն տրամաբանօրէն կրնա՞ք ինծի բացատրել թէ ի՛նչ օգուտ ունի ժամանակ ու ճիգ վատնել, որպէսզի Սփիւռքի մէջ ծըւարած հայ բեկորներ շարունակեն պահել իրենց ազգային դիմագիծը : Ի՞նչ կը յուսանք ապագայէն :

— Նախ, դուն որ զարգացած տղայ ես, պէտք է գիտնաս որ ամէնէն վեհ գաղափարները անմիջական ոչ մէկ օգտակարութիւն ունեցած են (եթէ հարկաւ այդ բառը կը գործածես իր նիւթապաշտ իմաստով) : Ինչի՞ կը ծառայեն արուեստն ու բանաստեղծութիւնը, այդ դուն պէտք է լաւ գիտնաս : Խօսքս շարունակելէ առաջ կ'ուզեմ հարցում մը ուղղել քեզի : Կը հաւատա՞ս հոգիին :

— Հոգի ըսելով ի՞նչ կը հասկնաս :

— Հոգի բառը ունի զանազան իմաստներ : Կը հաւատա՞ս որ մարդը, իր ներկայացուցած զանգուածէն, ձայնէն, ու նայուածքէն զատ, ունի ձգտում մը աւելի տարածուելու միջոցին ու ժամանակին մէջ, ըսենք ձգտում մը անմահանալու ...

— Այո՛ կը հաւատամ այդ ձգտումին :

— Ուրեմն կը հաւատաս հոգիին : Մեր Հայու հոգին մեզ կը մղէ ուրեմն վերապրելու անցեալը ու գոյատեւելու ապագայի մէջ մինչեւ կատարածն աշխարհի : Ինչո՞ւ կ'ուզենք գոյատեւել, ինչո՞ւ կը ջանանք հայ մնալ, այդ ալ կեանքի գաղտնիքներէն մէկն է :

— Սակայն ի՞նչ կը շահի կամ ի՞նչ կը կորսնցնէ մարդկութիւնը եթէ ես՝ օրինակ, որ Հայ ծնած եմ, դառնամ ամերիկացի, Ֆրանսացի, կամ իտալացի, իմ բոլոր կապերս կտրած անցեալիս հետ : Կը կարծես որ չեմ կրնար երջանիկ ըլլալ :

— Ո՛չ, եթէ մէջդ կայ սրտի պարկեշտութիւն եւ մարդկային արժանապատուութիւն : Բնութեան օրէնքները անյեղլի են, եւ աչ որ կ'ոտնակոխէ զանոնք գիտակցաբար՝ ուշ կամ կանուխ կը պատժուի : Առնենք օրինակ մը : Ճամբորդութեան մը ընթացքին կ'այցելես Լիբանանը եւ այնտեղէն կը բերես մայրիի մատղաշ տունկ մը, ու զայն կը տնկես պարտէզիդ մէկ անկիւնը, օտար հողի մէջ : Կը խընամես զայն, կը գուրգուրաս անոր վրայ, որովհետեւ մայրին թանկագին ծառ մըն է : Տունկը կամաց կամաց հասակ կը նետէ, կը դառնայ ծառ, ոչ որեւէ ծառ՝ կաղնի, խնձորենի կամ ընկուզենի, այլ՝ մայրի : Եւ այս տեսնելով որքա՛ն մեծ կ'ըլլայ հրճուանքդ : Նոյնպէս ալ մեծ կ'ըլլայ մեր բոլորին հրճուանքը երբ Հայ մը, որ բռնի անճիտուած է իր հողէն, կուգայ արմատ կը նետէ հիւրընկալ, բայց օտար հողի վրայ, կը ծլի, կը ծաղկի կ'ուռճանայ, միշտ մնալով Հայ :

Կանդ առինք մայթին անկիւնը : Լուսայորդ պողոտան արգելք կը հանդիսանար մեր յառաջանալուն :

ՆՈՒՊԱՐ ՉԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

ՎԱՃԱՌՈՒԱԾ ՆՇԱՆԱԾԸ (*)

ԽՄԲ. — Անտրէ Ֆիկերաս շահեկան խորհրդածութիւններ կ'ընէ Քոմպայի մէջ, Չեխոսլովաքիոյ եւ Ֆրանսայի երբեմնի յարաբերութեանց մասին :

Չեխ ժողովուրդը դարբնուեցաւ դժընդակ պատմութեան մը դժնդակ ժամերուն եւ սակայն միշտ գիտցաւ խուսափիլ անոր թակարդներէն եւ դժնէութենէն :

Զմայլելի է այս ժողովուրդը, որովհետեւ խանդավառ է եւ անկեղծ : Հիանալի է իր քաղաքակրթութիւնը : Փրական՝ Եւրոպայի ամէնէն յուզիչ մայրաքաղաքն է Լիզպոնի հետ :

1938էն առաջ, Չեխերը սիրահարած էին Ֆրանսայի : Զգացում մը որ կը գերազանցէր նոյն մակարդակի ժողովուրդներուն միջեւ տիրող յարաբերութիւնները, զգացում մը որ կը ծնի երբ անձ մը ուրիշի մը կը նայի գուրգուրանքով եւ ըզմայլանքով :

Եւ արդէն, Փարիզի մէջ է որ Մազարիք եւ Պենէշ յղացան ու պատրաստեցին, Ֆրանսայի աջակցութեամբ, այն պետութիւնը, որ թերեւս շատ միատարր չէր եւ կը գտնուէր արտաքին զօրաւոր ճնշումներու ենթակայ, եւ որ սակայն, առաջին անգամ ըլլալով կը կազմէր, զօրաւոր ազգութիւն մը, ազատած ամէն հակակշիռէ, իրարու միացնելով Վալէնշթայնի եւ Վանչեսլասի հպարտ ու ազատատենչ զաւակները :

Վրայ կը հասնի 1938ի տագնապը : Հիթլէր, նկատած ըլլալով արեւմտեան պետութիւններու սնանկութիւնը, կ'որոշէ հաշիւը մաքրել Չեխոսլովաքիոյ, եւ անկէ կը պահանջէ Սիւտէթներու շրջանը :

Փրակա կը սարսռայ, բայց կը վստահի Ֆրանսայի աջակցութեան : Պաշտօնական դաշնագիր մը ստորագրուած է երկու պետութիւններու միջեւ : Չեխոսլովաքիոյ միտքէն երբեք չանցնիր այն գաղափարը թէ Ֆրանսա կրնայ չյարգել իր ստորագրութիւնը :

Սակայն այդ օրերուն, Չեխոսլովաքիոյ օգնելու գաղափարը շատ գործին չի գար Ֆրանսական կառավարութեան, որ ոչ մէկ քաջալերութիւն ստացած է այդ ուղղութեամբ իր դաշնակիցներէն : Ռուսիա կամացուկ մը կծիկը կը դնէ, Չեմպրլէյնի Անգլիան բռնած է արդէն անկումի ճամբան :

Եւ որովհետեւ Ֆրանսական բանակը այն չէ ինչ որ կը կարծէին, թէ քաղաքացիները համաձայն չեն բռնուելիք դիրքին մասին եւ թէ երկրին վարչապետը՝ Տալատիէ, քաղաքական հանճար մը չէ, կը կատարուի «Միւնիխը» :

Ճիշդ է որ Միւնիխի պատասխանատուն միայն Ֆրանսան չէ. մանաւանդ որ անոր դասալքութեան պատճառը աւելի իր այլասերումէն առաջ կուգայ քան իր վախկոտութենէն : Եւ սակայն, սէրը անդիջող է :

Եթէ Չեխերը ի վիճակի ըլլային պաղարիւնութեամբ տրամաբանելու, պիտի հասկնային անշուշտ իրողութիւնը : Սակայն Չեխերը սիրահարած էին Ֆրանսայի, որ իրենց ասպետն էր : Խոցոտուած ու բզկտուած էին : Իրենց պզտիկ բանակով, պատրաստ էին կռուելու Հիթլէրի դէմ : Եւ ահա, Ֆրանսան զոր զօրաւոր կը կարծէին, Ֆրանսան, որուն վրայ դրած էին իրենց յոյսը, Ֆրանսան, զոր կը պաշտէին, զիրենք լքեց : Եւ Չեխերը Ֆրանսայի հանդէպ ունեցաւ Սմեթանայի վանառուած նշանածին զգացումը :

Հասկնալի է որ յետագային, իրերայաջորդ դէպքերը՝ այդ ահռելի գիշերը երբ նախագահ Հաշա Հիթլէրի ներկայութեամբ մարեցաւ, պատերազմի յայտարարութիւնը որուն նպատակն էր պաշտպանել Լեհաստանը, որ տարի մը առաջ մասնակցած է Չեխոսլովաքիոյ անդամահատութեան, եւ Ֆրանսայի 1940ի պարտութիւնը, չէին կրնար մեր հմայքը եւ մեր սիրոյ աստիճանը բարձրացնել Չեխերու սրտին մէջ :

Եալթան վաւերացուց Ռուսիոյ գերիշխանութիւնը Արեւելեան Եւրոպայի վրայ : Արդէն Փրակայի եւ Փարիզի զգացական յարաբերութիւնները իջած էին յուսախաբութեան աստիճանին :

Այս մթնոլորտը տարօրինակօրէն զգալի էր 1947ին : Այդ տարին երկար մնացի Պռնօ քաղաքը : Ժողովուրդը ազնիւ ու քաղաքավար էր եւ սակայն կը զգացուէր որ գժտուած էր մեզի հետ եւ ունէր մութ նայուածքը նշանածի մը զոր մենք ծախած էինք եւ որ այլեւս երբեք մեզի պիտի չդարձնէր իր երբեմնի կապոյտ նայուածքը :

Եւ մեզ պատժելու համար, ինչպէս կը պատահի երկու գժտուած սիրահարներու միջեւ, եւ հակառակ իրենց նախասիրութիւններուն, որոնք երբեք չէին հակէր այդ կողմը, Չեխերը խենթութիւն գործեցին : սիրային ոճիր մը եթէ կարելի է ըսել, եւ նետուեցաչ Ռուսերու գիրկը :

Շատեր այսպէս բացատրեցին այդ օրերու աղէտը : Ես ալ քաջութիւնը չունեցայ իրենց ըսելու հետեւեալը. « Խեղճ բարեկամներ, որքա՛ն դուք ձեզ կը վտան-

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Կը ցաւիմ ըսելու որ շատ սխալ ճամբու կը հետեւիս, ըսաւ Նէճիպ Մէլհամէ խիստ ձայնով մը, եւ եթէ չուզես ինքնաբերաբար խոստովանիլ ամէն բան՝ բռնի միջոցներու պիտի դիմենք ... դաւադրութիւն մը մէջտեղ երկար ժամանակէ ի վեր պատրաստուած, այդ դաւադրութեան կեդրոնն է քու բնակած տունդ եւ դո՛ւն ես դաւադրութեան գլխաւոր պետը կամ գոնէ պետերէն մէկը.. Այս մասին մենք ոեւէ տարակոյս չունինք, ինչպէս տեսար, հակառակ քու ուրացումներուդ մենք ամէն բան իմացած, քննած, ստուգած ենք : Հիմա ուրիշ յատնութիւն մըն ալ պիտի ընեմ եւ կարծեմ այն ատեն ա՛լ ամէն ուրացում անօգուտ պիտի ըլլայ ...

— Ի՞նչ յայտնութիւն, կմկմաց երիտասարդը, իր վեհերոտ ակնարկը պալատականին ուղղելով :

— Ինչ որ դուն չես ուզեր խոստովանիլ արդէն ուրիշներ խոստովանած են անմիջապէս :

— Ո՞վ են այդ ուրիշները, հարցուց երիտասարդը զարմացած :

— Տան մէջ ձերբակալուած քու երեք ընկերներդ, այո՛, առաջին հարցաքննութեան ամէն բան երեւան հանած են :

— Անկարելի բան է, գոչեց Իսմայիլ :

— Ինչպէ՞ս անկարելի .

— Գաղտնիք մը չունինք մեր մէջ որ կարենան խոստովանիլ :

— Քեզ կ'ըսեմ որ անոնք քու յամառութիւնդ չեն կրցած ունենալ եւ ամէն բան ըսած են Ահմէտ Չավուշին ...

— Ի՞նչ խոստովանած են, հարցուց երիտասարդը զարմացկոտ դէմքով մը :

— Խոստովանած են թէ ամէնքդ ալ յեղափոխական քօմիթէին կը պատկանիք եւ թէ առջի գիշեր հաւաքուած էիք խորհրդակցութեան համար :

Իսմայիլ պէյ իբրեւ պատասխան՝ սկըսաւ խնդալ : Պալատականը ամբաստանեալին այս ընթացքը տեսնելով՝ սոսկալի բարկութեամբ մը պոռաց անոր երեսին .

— Ի՞նչպէս, տակաւին կը համարձակիս խնդալ երբ կեանքդ վտանգի մէջ է..

Եւ սակայն հակառակ իր ամբողջ ըսպառնալիքներուն՝ չկրցաւ բան մը քաղել երիտասարդին բերնէն :

Յետոյ մի առ մի եւ զատ զատ հարցուփորձեց միւս երեք երիտասարդներն ալ, որոնք գրեթէ նոյն բառերով պատասխանեցին իր բոլոր հարցումներուն :

Քննութեան այս բացասական արդիւնքը բուռն կատաղութեան մը մատնեց Ապտիւլ Համիտը, որ հրամայեց տանջանքի ենթարկել չորս ձերբակալուածներն ալ, մինչեւ որ յօժարին խոստովանիլ իրենց յանցաւորութիւնը :

ԳԼՈՒԽ ԺԽ.

ՀՐԴԵՀԸ ԿԸ ՏԱՐԱԾՈՒԻ

Մինչ Պոլսոյ մէջ այս դէպքերը տեղի կ'ունենային ու կը զբաղեցնէին Ապտիւլ Համիտն ու իր պալատականները, ապըստամբական շարժումը հետզհետէ կը տարածուէր Մակեդոնական բանակին մէջ :

Զիւնն ու ձմեռը անցած էին արդէն, գարունը եկած էր ու օդերը տաքցած : Յեղափոխական կեդրոնները աւելի դիւրաւ եւ արագ կը հաղորդակցէին իրարու հետ : « Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն » քօմիթէն որ մինչեւ այն ատեն պարզ բրօբականտի կազմակերպութիւ մըն էր, հիմա գործօն դեր մը կը ստանձնէր ու իր ներկայացոցիչները արձակ համարձակ կը շրջէին, կապեր հաստատելով ըմբոստ զինուորականներու եւ յեղափոխական գաղտնի քօմիտէին հետ, որուն գլխաւոր վարիչներն էին միշտ նախկին թիկնապահ Մէհմէտ փաշա եւ Սալիհա հանը մ : Սատըգ պէյ միացած էր իրենց՝ իր ազատարար Պառոնուհիին հետ, որուն գըրկաբաց ընդունելութիւն մը ըրած էին, առանց կասկածելու թէ ինչ թաքուն նըպատակներով այդ օտարուհին այդ լեռներուն մէջ կը գտնուէր :

Սալիհա հանըմ միայն՝ բնազդաբար կը զգուշանար անկէ եւ միշտ կասկածոտ աչքով մը կը դիտէր այդ գեղանի կինը, որուն անձնուիրութիւնը եւ օսմանեան հայրենիքի ազատագրման համար ըրած զոհողութիւնները շատ տարօրինակ եւ անբացատրելի կը գտնար :

Սատըգ պէյի Եըլտըզէն փախուստին մէջ անոր ունեցած դերը շատ մութ թուած էր Սալիհա հանըմի եւ իր կասկածանքը յայտնած Մէհմէտ փաշայի : Բայց որովհետեւ իր ընթացքին մէջ ոեւէ քընդատելի բան մը չէին տեսած, մանաւանդ դիտած էին որ չափազանց հետաքիր չէ իրենց գաղտնիքները իմանալու, կամաց կամաց հաշտ աչքով սկսած էին նայիլ իրեն :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(209 Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՇԱՄՇԱԴԻՆ

—o—

Հայաստան աշխարհի հիւսիս – արեւ – մուտք, երկինք նետուող լեռներու եւ ստուերամած, թաւ անտառներու օրօրին ներքեւ դեռ հի՛ն – հին ժամանակներէն ծուարած երկրի մը կար, արեւոտ աշ – խարհ մը՝ Տուս – Քուստակ անունով : Արցախի նահանգին տասնեւհինգ գա – ւառներէն մէկն էր այն երկիրը , որ պարսկական տիրապետութեան ժամա – նակներէն ի վեր կոչուեցաւ Շամշադին՝ շամս – արեւ, եւ դին – հաւատք բառե – րէն :

Որպէս նախաստեղծումի հրաշք օրե – րուն լուռ արձագանգ՝ այդ երկիրը ունի լերկ ժայռեր , կանաչ սարեր, որոնց վը – րայ շամշադցի հողագործը իր երդը կը սփռէ ակօս – ակօս. խիտ անտառներ ու – նի որոնց մէջ եղնիկներն ու այծեամները կը վարդեն ականջները սրած. ու լեռնե – րէն վեր՝ կապո՛յտ, կապոյտ երկինք, որ կը ծաւալի դաշտ հերկողի, խաղողա – գործին, ծխախոտագործին, հովիւին եւ այդ երկիրը չէնցնող շինարարին վրայ :

Այստեղ , Թ. – Ժ.րդ դարերուն, Բագ – րատունեաց թագաւորութեան ժամանակ կառուցուած է Տաուշ բերդը, որուն կի – սաւեր պատերը պահպանուած են մինչեւ այսօր, բարձր ու զառիթափ լեռան վրայ :

Տաուշ լեռան ներքեւ, ձորի մէջ, քանի՛ դարեր, քանի՛ դէպքերու եւ դէմքերու վկայ, կը հոսի Տաուշ գետը, որ զարնը – ւելով ժայռին, ալիք – ալիք կը նայի բերդին , որ անշարժ կը դիտէ՝ անցեա – լին խոպան, իսկ հիմա՝ բերրի դաշտե – րըն ու սարերը , անոնց գիրկը կանան – չի մէջ ծփացող վարդագոյն զգեստներ հագած Շամշադինը եւ զարմացած .

— Այս ի՞նչ եղաւ ...

Շամշադինցի մարդը այսօր տէր է իր հողին, ջուրին, արեւին, կը հերկէ ու կը մշակէ ամբողջ շրջանի 85 հազար հեկ – տար տարածութենէն 8·800ը եւ ամէն տարի կը ստանայ 3500 թոն արեւահամ խաղող. երեք հազար թոն ծխախոտ, եր – կու հազար թոն տարբեր տեսակի պտուղ – ներ :

1928ին կազմուեցաւ առաջին հա – ւաքական տնտեսութիւնը: Յետոյ շատ ջուրեր անցան Տաուշ, Խնձորուտ, Հա – խում գետերով. հարուստ բերք տուին դաշտերը, եւ սարերը ժպտեցան թաքուն: Եւ այսօր Շամշադինը կ՚արտադրէ Խորհ. Միութեան ծխախոտի երեք տոկոսը : Հարուստ է Շամշադինը իր անտառներով, ուր հազար ու մէկ տեսակ ծառ ու թու – փեր կան՝ դարաւոր կաղնիներ ու թըխ – կենիներ, լորենիներ ու կեչիներ :

Շամշադինցին սիրով կը պահպանէ այն ինչ որ բնութիւնը նուիրած է իրեն եւ դեռ աւելին՝ նոր ծառերով ու թուփերով կը զարդարէ սարերը :

Միայն վերջին տարիներուն՝ 2800 հեկտար տարածութեան վրայ, բարձրա – ցած են նոր անտառներ որոնց կէսէն ա – ւելին պտղատու են :

Քանի մը տարիէն, երբ սանձուին Տաուշ գետին ջուրերը , այդ շրջանը կ՚ունենայ եօթը միլիոն խորանարդ մեթր տարողու – թեամբ ջրամբար, որուն վրայ կառուց – ուած երեք ջրհան կայանները՝ աւելցած, արդէն գոյութիւն ունեցող երկու տաս – նեակէ աւելի կայաններու հետ , ոռոգելի պիտի դարձնեն մօտ 4500 հեկտար տարա – ծութիւն եւս :

Կը ծփայ Շամշադինի լիճը կը ժպտայ սարերուն եւ լեռներուն, որուն հայելիին մէջ կ՚երեւայ դարերուն մշտական վկան՝ Տաուշ բերդը :

Բարեբեր, առատ անձրեւները կը հե – ղեղեն Շամշանդինի սարերն ու դաշտերը. յետոյ արեւն է որ կը ժպտայ Մուրղուզի լեռան կատարէն, եւ Այգեպար աւանէն մինչեւ Զաթախի ակունքները հազար օրհ – նութիւն ու բարութիւն կը բաշխէ շամ – շադինցի աշխատաւորին :

Ս. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ.— Բնակչութիւն՝ քառասուն հազար, գիւղեր՝ 15, դպրոց՝ 20, աշակերտ՝ 11·050 եւ 470 ուսուցիչ :

գէք, չարաչար պատժուելով՝ պատիժով մը զոր կ՚ուզէք մեզի կրել տալ »:

Եւ ճիշդ յաջորդ գարնան իրականացան նախատեսութիւններս : Կը պատահէր համայնավարական յեղափոխութիւնը ցիրուցան ընելով երկրին մտաւորակա – նութիւնը եւ ազատատենջ տարրերը :

Հիմա որ Ռուս ճիւաղը կրկին կը փորձէ հրահրել այդ դէշ յիշատակները, քօղար – կելու համար իր չարագործութիւնները , այս բոլորը այլեւս ոչ մէկ կարեւորու – թիւն ունին լքուած նշանածին համար :

Կէս գիշեր է Փրակայի վրայ, եւ ոչ ոք իրաւունք ունի անգիտանալու որ ինք ալ ունի պատասխանատուութեան բաժին մը այս ժողովուրդին մղձաւանջին մէջ :

Երբ Տալատիէ Միւնիխէն վերադար – ձաւ, ամօթէն կ՚ուզէր գետնին տակն անց – նիլ եւ կը սպասէր որ իրեն սպասող բաղ – մութիւնը զինք անարգէ, սուլէ եւ սա – կայն .. ծափահարուեցաւ խելայեղօրէն : « Յիմարնե՛ր, անբաննե՛ր... » մրմռաց քթին տակէն :

Եւ շարունակ բռնած նահանջի ճամբան կ՚երթանք անկումէ անկում : Աւա՛ղ, ոչ միայն մեր երկիրը չի քալեր իր դարուն համընթաց, այլեւ երեսուն տարիներէ ի վեր աճուրդի կը հանէ ու կը ծախէ իր սիրելիները :

(*) Յօդուածագիրը փոխաբերաբար կը գործածէ այս խորագիրը, որ չեխ երա – ժիշտ՝ Սմեթանայի մէկ շատ ծանօթ գործն է :

ՊՈՒԱ ՏԸ ՊՈՒԼՈՆԵԸ

—o—

Օգոստոսի տաք օրերուն մարդիկ առիթ կը ստեղծեն Պուա տը Պուլոնեը այցելե – լու, որպէսզի վայելեն բնութեան եւ մարդուն ստեղծած գեղեցկութիւնը , ան – շուշտ նաեւ անցընելու համար հաճելի , հանգստաւէտ ժամեր: Սակայն, այս օ – րերուն, եթէ փարիզաբնակ մը ուզէ ծա – նօթանալ Պուա տը Պուլոնեը անցեալի պատմութեան, անհրաժեշտ է եւ յանձ – նարարելի, որ այցելէ Թրիանոն (Պակա – թելի դղեակը), ուր ցուցադրութեան դրուած են Պուային անցեալը պատկերա – ցընող գեղեցիկ նկարներ (փորագրու – թիւն, լուսանկար եւ իւղաներկ) :

Անտառը այսօր 1300 հեկտար տարա – ծութիւն ունեցող վայր մըն է մայրաքա – ղաքին մերձ: Այդպէս չէ եղած միշտ, եւ ցուցահանդէսը , որուն յաջողութեան մե – ծապէս նպաստած է Քառնավալէ թանգա – րանը, հայթայթելով հարուստ նիւթեր , կը պատկերացնէ անտառին կեանքը՝ Պու – լոնեը կոչուելէն ցայսօր :

Յայտնի չէ, թէ երբ ստեղծուած է Պուան, սակայն հետաքրքրական ծանօ – թագրութենէ մը կ՚երեւի, որ ԺԱ. դա – րուն փայտահատներու խումբ մը փոք – րիկ գիւղ մը հիմնած են հոն : 1308ին ուխտագնացութիւն մը կատարած են դէ – պի Պուլոնեը Սիւր Մէրի Նոթրը Տամը ու իրենց վերադարձին, Ֆիլիփ Դ. թագա – ւորը օժանդակած է անոնց եկեղեցի մը կառուցանելու իրենց ուխտագնացու – թեան առթիւ : Եկեղեցին մկրտած են Նոթրը Տամ տը Պուլոնեը 68 Փըթի : Շու – տով անունը կրճատուելով վերածուած է Պուլոնեի :

Լայնատարած անտառը կը պատկանէր թագաւորին, եւ որսորդութեան սիրելի վայրն էր ամբողջ արքունիքին : Անշուշտ շինուեցան որսորդական խրճիթներ եւ դղեակներ: Ու ցուցահանդէսին փաստա – նկարները կը սկսին այս ժամանակաշրջանէն :

Շինութիւններու եւ պարտէզներու ճարտարապետական յատակագիծեր հա – րուստ տուեալներ կը հայթայթեն այն աշխատանքին մասին, որ կատարուած է գեղեցկացնելու մտօք այս գեղջկական շրջանը : Մասնաւոր բաժիններ յատկաց – ուած են իւրաքանչիւր դղեակին (Մատ – րիտին , կառուցուած Ֆրանսուա Ա.ի հա – մար , Միւէթին՝ շինուած Լուի ԺԵ.ի համար, Ֆոլի Սէն Ժաքին՝ շինուած Լուի ԺԶ.ի օրով եւայլն) : Ի դէպ, դրաւի գալով, անուանի ճարտարապետ Պելանժէ 63 օրէն կառուցած է Պակաթէլը, սակայն տասը տարի պէտք եղած է հարթարելու համար դղեակին պարտէզները :

Այս ժամանակաշրջանին ամբողջ Փա – րիզի բարձր խաւը, կամ ինչպէս ընդուն – ուած է ըսել՝ Թու Փարին, իր զբօսա – պտոյտներուն նախընտրած վայրը դար – ձուցած էր Պուան : Սակայն Նափոլէոն Գ. անոնց ձեռքէն առնելով զայն յանձնեց քաղաքին 1852ին :

Նափոլէոն Գ. պարտականութիւն յանձ – նեց Ալֆան ճարտարապետին Պուա տը Պուլոնեը ձեւաւորելու Լոնտոնի Հայտ – Փարքին ձեւով : Այսպէս է, որ մէջտեղ եկան այսօրուան ճամբաները եւ ծառու – զիները :

Պուա տը Պուլոնեը Փարիզցիներուն սիրած հանգստավայրն է , որ ունի անց – եալի հետաքրքրական պատմութիւն մը :

Ցուցահանդէսը, որ բաց պիտի մնայ մինչեւ 14 Սեպտեմբեր, գեղեցկօրէն կը ներկայացնէ եւ կը պատկերացնէ Փարիզ – եան հմայիչ վայրի մը նոյնքան հմայիչ անցեալը :

Ք.

ԵՐԲ ՉԵԽԵՐԸ ԿԸ ՓՈՐՁԵՆ ԺՊՏԻԼ...

—o—

Բրեժնեւ, Մաօ – Յէ – Թունկ եւ Տուպ – չէք արգելափակման կայան մըն են (այլ անուամբ՝ քաւարան) : Մայիս մէկին, Աշխատանքի տօնին առթիւ «Գերագոյն դատաւորը » կը կանչէ զիրենք եւ կ՚ըսէ. — « Այս փառաւոր տարեդարձին առթիւ եւ ձեզ այլ վայրեր զրկելէ առաջ, իւրա – քանչիւրդ կրնաք փափաք մը յայտնել եւ պիտի իրագործուի , ինչ որ ալ ըլլայ : — Ընկեր Բրեժնեւ խօսքը ձերն է :

Ու Բրեժնեւ կ՚ըսէ.— «Յարգելի ըն – կեր, այնպէս ըրէք որ սարսափելի մրրիկ մը տապալէ բոլոր շեղողները եւ Ֆաշիստ – ները, ամբողջ ժողովրդական Չինաստանի բանակը » :

Մաօ կ՚ըսէ.— « Միջամտեցէք, դատա – ւոր, որպէսզի շարժ մը կործանէ ամբողջ Խորհ. Միութիւնը եւ իր բոլոր հիւլէա – կան կայանները եւ այս նոր կարմիր ցա – բերուն բոլոր հնարքները » :

Ասոնցմէ ետք, անշուշտ շատ բան չի մնար փափաքելիք Տուպչէքի, որ պար – զապէս կ՚աւելցնէ .— «Եթէ իմ երկու ըն – կերներուս փափաքները իրագործէք, ես այլեւս փափաքելիք բան չունիմ » :

ՀԻՆ ԻՄԱՍՏԱՍԷՐՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

—o—

Մարդ մը կը պարծենար, Արիստոֆո – սին առջեւ ըսելով .— « Ես շատ գիրք կը կարդամ»: Իմաստասէրը ըսաւ անոր. «Ոչ թէ շատ ուտողներն են առողջ, այլ լաւ մարսողները » :

×

Օր մը, Դիոգինէս երբ հրապարակի վը – րայ կ՚ուտէր , ժողովուրդը իր շուրջը հաւաքուելով սկսաւ «շուն» կոչել զինքը : Իմաստասէրը ըսաւ սրամտօրէն. « Դուք էք շունը՝ որ կերակուր ուտող մարդուն շուրջն էք հաւաքուած » :

«ՇԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (565)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Ֆ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻԻՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Այս բարձրահասակ մարդը զոր Գուր – Ֆէյրագ, Գօմպֆէր եւ Անժօլրա նշմարած էին երբ ան Տէ Պիյեէթ փողոցին անկիւնը ամբոխին հետ միացած էր, հիմա պզտիկ պատնէշին շինութեանը կ՚աշխատէր : Իսկ Գուրֆէյրագին սենեակը գալով անոր սպասող եւ Պ. Մարիուսը հարցնող երի – տասարդը աներեւոյթ եղած էր այն մի – ջոցին որ հանրակառքը տապալած եւ պատնէշին կցուած էր : Կավռօշ ուրա – խութենէն բոլորովին թռած եւ զուարթ շարժում կուտար ամէնուն :

Կ՚երթար, կուգար, կ՚ելլէր : կ՚իջնէր , նորէն կ՚ելլէր , ձայներ կը հանէր, կը փալփլէր : Կարծես թէ հոն եկած էր ա – մէնուն քաջալերութիւն տալու համար :

Դրդիչ մը ունէ՞ր: Անշուշտ իր թշուա – ռութիւնը: Թռիչներ ունէ՞ր: Անշուշտ , իր ուրախութիւնը : Կավռօշ մրրիկի մը պէս կը շարժէր : Անընդհատ կը տեսնը – ւէր, անընդհատ ձայնը կը լսուէր : Ամե – նուրեք ըլլալով օդը կը լեցնէր իրմով :

Գրեթէ բարկացնող տեսակ մը ամենու – րեքութիւն էր ան. հնարին չէր կանգ առնել անոր հետ : Ահագին պատնէշը կը զգար թէ իր ետեւը եւ վրան է ան : Կավ – ռօշ դեգերողները կը նեղէր, ծոյլեր կը դրգռէր, յոգնողներուն սիրտ կուտար , խորհողներուն համբերութիւնը կը հատ – ցընէր, ոմանց զուարթութիւն, ոմանց ե – ռանդ, ոմանց ալ բարկութիւն կը պատ – ճառէր , ամէնուն ալ շարժում կուտար , ուսանող մը կը խայթէր, նորէն կը մեկ – նէր, աղմուկներուն եւ ջանագրութեանց վերեւը կը թեւարկէր, այսինչ մարդերու քովէն դէպ այնինչ մարդերը կը ցատ – կէր , կը մրմռար , կը բզզար եւ վերջա – պէս յեղափոխական ահագին կառքին այս ճանճը բոլոր ձիերուն եւ ոչ իսկ բոպէ մը հանգիստ կը թողուր :

Մշտնջենական շարժումը իր պզտիկ բազուկներուն մէջն էր եւ մշտնջենական աղաղակն ալ իր պզտիկ թոքերուն մէջ :

— Տէ՛, շո՛ւտ, քար բերէք, տակառ բերէք ուրիշ բաներ ալ բերէք, ուր որ կայ. կողով մը հող բերէք . սա ծակը գոցենք : Շատ պզտիկ է ձեր այդ պատ – նէշը : Պէտք է աւելի բարձր ըլլայ : Ա – մէն բան ինչ որ գտնէք, դրէք , խառնե – ցէք, կցեցէք պատնէշին հետ : Տունը փլցուցէք : Պատնէշ մը Ժիպու խաթունին թէյին կը նմանի: Ծօ՛, ահա ապակաւոր դուռ մը :

— Ապակաւոր դո՛ւռ մը. գոչեցին բան – ուորները՝ Կավռօշին երեսին խնդալով , ի՞նչ ընենք ապակաւոր դուռը, ծօ՛ պըզ – տիկ :

— Դուք ալ միամիտ, պատասխանեց Կավռօշ : Պատնէշի մը մէջ ապակաւոր դուռ մը պատուական բան է: Ատիկա պատնէշը չպահպաներ յարձակումէ , բայց յարձակողներու նեղութիւն կու – տայ : Միթէ՞ բնաւ խնձոր թռցուցած չէք այնպիսի պատէ մը անցնելով որու վրայ շիշեղէնի բեկորներ դրուած ըլլային : Ա – պակաւոր դուռը չհաւնեցա՞ք. երբ ազ – գային պահակներ պատնէշին վրայ ելլել ուզեն, դուռին ապակին անոնց ոտքի կոշտերը կը կտրէ: : Գիտնաք որ ապա – կին մատնիչ է : Իրաւ կ՚ըսեմ թէ խելք միտք չունիք եղեր, բարեկամներ :

Հարկ է ըսել նաեւ թէ Կավռօշ կատղեր էր իր ատրճանակը շուն մը չունենալուն համար: Ասոր անոր քով կ՚երթար, պո – ռալով, հրացան մը. հրացան մը կ՚ուզեմ : Ինչո՞ւ հրացան չտուիր ինծի :

— Հրացան մը քեզի՞ համար, ըսաւ Գօմպլֆէր :

— Վա՛յ, պատասխանեց Կավռօշ, ին – չո՞ւ չէ. ես ալ հրացան մը ունէի 1830ին երբ Շարլը Ժ.ին հետ կռիւ եղաւ :

Անժօլրա վեր ընելով ուսերը՝ ըսաւ.

— Նախ մարդերը ունենան հրացան, եւ եթէ աւելնայ այն ատեն մանկանց ալ կը տրուի :

Կավռօշը ետեւը դարձաւ սիգաբար եւ պատասխանեց .

— Եթէ իձմէ առաջ մեռնիս, քուկդ կ՚առնեմ :

— Ստամբակ, ըսաւ Անժօլրա :

— Ստահակ, պատասխանեց Կավռօշ :

Նոյն միջոցին վայելչասէր երիտասարդ մը տեսնուեցաւ որ ճամբայէն կը դեգե – րէր փողոցին ծայրը :

— Մեզի հետ եկուր. պարոն, պոռաց Կավռօշ՝ Անժօլրային հետ խօսելէ վագ – րելով : Ի՞նչ մի՞թէ չես ուզեր բան մը ը – նել սա հնօրեայ հայրենեաց համար :

Վայելչասէրը խոյս տուաւ :

Սխալեցան այն ժամանակի օրագիրնե – րը երբ ըսին թէ տը Շանըվըրըրի փողո – ցին պատնէշը . այն գրեթէ անառիկ չէն – քը ինչպէս կ՚անուանեն , առաջին յարկի մը չափ բարձր էր : Ճշմարիտը ըսելով այս պատէշին միջին բարձրութիւնն էր հազիւ հազ վեց կամ եօթը ոտք :

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՎԻԷՆ.— Տիկին Մայրիամ Ահարոնեան, Պ. Յովհ. Ուզունեան, Տէր եւ Տիկին Բաբգէն Ուզունեան (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Ղազար Ահարոնեան (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Սուքիաս Սուքիասեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Ուզունեան գերդաստանի բոլոր անդամները, Տէր եւ Տիկին Պօյաճեան եւ զաւակները (Վալանս), եւ բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Սէն Ժոզէֆ մատրան մէջ (պատարագիչ՝ Վահան Վրդ. Թօփալեան) իրենց աղջկան, կնոջ, մօր, մեծ մօր, քրոջ, տալոջ, եւ ազգականին եւ խնամիին՝

ՊԱՅԾԱՌ ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ

(Ծնեալ Ահարոնեան)

մահուան քառասունքին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

ՆՈՒԷՐ

Մարսէյլէն Տէր եւ Տիկին Նուպար Հէլվաճեան 25 Ֆրանք կը նուիրեն Նարգունիի Ֆոնտին, Տիկին Էլիզ Ծովիկեանի մահուան քառասունքին առթիւ :

(Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Այս Երկուշաբթի ժամը 18ին, Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւնը հրաւիրուած է արծարծելու Անծանօթ Զինուորին բոցը :

Հաւաքուիլ Ավընիւ տէ Շան զ'Էլիզէի եւ Ֆրիէտլանտի անկիւնը (Թեռ-Փլէն) :

ՎԻԷՆ

(Սէն – Ժոզէֆ մատրան մէջ)

Այս Կիրակի, յաւարտ պատարագին եւ հոգեհանգստեան պաշտօնին, Աստուածածնայ տօնին առթիւ, նախաձեռնութեամբ Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան կը կատարուի աւանդական Խաղողօրհնէք :

ԺԸՆԵԻԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՕԾՈՒՄԸ

14 Սեպտեմբեր 1969, Կիրակի, Ս. Պատարագէն յետոյ կազմակերպուած է մասնաւոր ճաշ մը օտար հրաւիրեալներուն համար : Իսկ նոյն երեկոյեան դարձեալ ճաշ մը մի միայն Հայերուն համար : Ճաշագինն է իւրաքանչիւր անձի համար 35 զուիցերական Ֆրանք : Մասնակցիլ փափաքողները այժմէն կրնան արձանագրուիլ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ դիւանը՝ մինչեւ Սեպտեմբեր 3 : (15 Բիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ 8րդ : Հեռ. 359-67-03) :

ԴԻՒԱՆ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Կապոյտ Խաչի Օգափ. կայանի Օգոստոսի խումբերը կը վերադառնան այս Կիրակի Օգոստոս 31 :

ՓԱՐԻԶ

Խումբը կը հասնի Կիրակի իրիկուն, ժամը 7ին, Սքուառ Մոնթոլոն :

ՄԱՐՍԷՅԼ

Խումբը կը հասնի Սէն – Շառլ կայարանը, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2·28ին :

ԼԻՈՆ

Խումբը կը հասնի Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին (295 Բիւ Պուալօ), կէսօրէ ետք ժամը 3ին :

Բոլոր ծնողքներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

ԵՒ ՆՈՒՊԱՐ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Ինչպէս ամէն տարի, ամառուան եղանակին առթիւ Միութեան «Նուպար» մատենադարանը փակ պիտի մնայ Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբացուի Երկուշաբթի, 1 Սեպտ. 1969ին :

Բացառաբար, այս տարի Միութեան Փարիզի գրասենեակն ալ փակ պիտի մնայ նոյն Օգոստոս ամսուան ընթացքին եւ պիտի վերաբացուի Երկուշաբթի, 1 Սեպտեմբեր 1969ին : Կը խնդրուի նկատի ունենալ :

ԴԻՒԱՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Եւրոպայի
Կեդր. Յանձնաժողովի

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 26ին :

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին :

×

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս : Գազինօ տը Շարպոնիէրի շքեղ սրահներուն մէջ :

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հարիւրամեակը կը կատարուի համագաղութային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՍԵՒՐԸ

Բացուած են 1969 – 1970 ուսումնական տարեշրջանին արձանագրութիւնները :

Ծնողքներ, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, փութով դիմեն վարժարանին տեսչութեան, գրաւոր կամ անձամբ :

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի, պետական ուսումնական ամբողջական ծրագիրը (մոտէրնը) 7րդ դասարանէն սկսեալ (10 տարեկան) :

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրութիւն առնել, գրաւոր կամ հեռաձայնով :

Հեռ. 027-18-28

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են : Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան :

1, Պուլվառ տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի

Հեռաձայն 927-01-72 :

POUR TOUS SERVICES
ASSISTANCE PASSAGERS,
EMBARQUEMENT
DEBARQUEMENT
A
Marseille

ՄԱՐՍԷՅԼ հասնող կամ Մարսէյլէն մեկնող ճամբորդներու բոլոր օժանդակութեանց համար նաեւ. — Տոմսերու գնումի եւ վերապահումի, անհատ կամ խումբ

Pour Réservation et Billets
groupes et individuels
Toutes destinations y compris
L'ARMENIE
par Mer — par Air et en voyage
organisé

Contactez
Jacques CHELELEKIAN
Lundi, Mercredi, Vendredi
de midi à 14 heures
MARSEILLE 48-26-26

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ

Քոյրերու դպրոցի արձանագրութիւնները սկսած են : Կ'ընդունուին չորսէն 12 տարեկան աղջիկներ, ցերեկօթիկ եւ գիշերօթիկ, դպրոցը կը հետեւի պետական ուսմանց, ինչպէս նաեւ հայերէնի դասաւանդութեան :

Ծանօթութեանց համար դիմել վարչութեան, ամէն օր բացի Կիրակիէ :

73, Ավ. Հանրի Պարպիւս,
95, Առնուվիլ լէ Կոնէս :

Հեռաձայն՝ 985 – 01 – 79
(Շոգեկառք առնել Կար տիւ Նոռէն) :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

RESTAURANT
LE
Piment Rouge

20, Rue Beauveau, 20
MARSEILLE (IER) (Opéra)
Téléphone : 33-19-84

Արդիական ճաշարան
որ կը սպասէ ձեր այցելութեան

— Հաճելի մթնոլորտ —
Արեւելեան համով ճաշեր
Խոհարարապետ՝ ՃՕՇԿՈՒՆ - ՈՐԴԻ

Ամէն օր՝ շամփուրով խորոված
եւ տէօնէր – խորոված

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ի ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalarac

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՌՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք
«ՅԱՌԱՋ»Ի
32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ, Հայաստանի Հանրապետութեան ծագումն ու զարգացումը, Բ. տպագրութիւն, պատկերազարդ, 1968 — 20 ֆր.
Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆ, Ամբողջական երկեր, 3 հատոր, հատորը — 20 ֆր.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Կեանքի ուղիներով, 6 հատոր, հատորը — 15 ֆր.
Ա. ՇԻՐԱԿԵԱՆ, «Կտակն էր նահատակներուն» — 15 ֆր.
ՀԱՅԿԱԶՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Ցեղասպան Թուրքը — 16 ֆր.
Ե. ՄԵԼԻՔԵԱՆ, Հարք-Խնուս (Տարօնի շրջանի պատմութիւն) — 15 ֆր.
(Վերոգրեալ գրքերը՝ տպուած Պէյրութ՝ բոլորն ալ լաթակազմ են)
ՏՈՔԹ. Յ. ՏԷՐ-ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Հայկական Կիլիկիա — 8 ֆր.
ԱՂԱՍԻ, Զէյթուն եւ իր շրջակաները, Պէյրութ, թղթակազմ — 15 ֆր.
ԳՐ. ԵՊՍ. ՊԱԼԱԳԵԱՆ, Հայ Գողգոթան, Բ. հատոր, Փարիզ — 15 ֆր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ, Վենետիկ — 400 ֆր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ, Երեւան, 1967 — 72,60 ֆր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶ, Առաքել Պատրիկի, Երեւան, 1967 — 17 ֆր.
ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ, Կոմիտաս Վարդապետի բոլոր երկերը

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ
Առաքման ծախքը գնողին վրայ

Դիմել
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince - PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : 326-88-65

ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ
30
ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI
30 AOUT
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11600 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.600

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԵՐԳԻԾԱԳԻՐԸ

Մուշի հարստահարութեանց առիթով իր դառն հեգնանքը եւ բողոքը արձանագրելէ ետք օրուան կառավարութեան դէմ, Պարոնեան սեւ շրջանակի մէջ կը հրատարակէր Կարինէն «Մասիս»ի զրկուած նամակ մը, ուր կ'ըսուի, ի միջի այլոց.

«Քաղաքս հասած լուրերը եւ մասնաւոր տեղեկութիւններն զՄուշ մեծ յուզման եւ վտանգի մէջ կը նկարագրեն. անխուսափելի եւ ծանրակշիռ վտանգի ենթարկուած է հոնտեղի ազգայնոց վիճակը: ... Մուշէն եւ գիւղերէն 300 – 400 տնուոր հանրագրութիւն կազմեր են տաճկնալու համար, եւայլն, եւայլն:

Լուրը տալէ ետք, Պարոնեան կը խորհրդածէ.

«Արդեօք տպագրական տեսչութիւնը կը ներէ՞ մեզի այս անլուր վայրենութեանց, բարբարոսութեանց ու գազանութեանց տակ հեծեծող մեր եղբարց կականարարձ հառաչանաց արձագանդ տալ, անոնց հետ արտասուել, քուրձ զգենուլ եւ մեր սրտէն արիւն հոսեցնելով մեր տըխուր ճակատագիրն ողբալ: Արդեօք, կ'ըսենք, տպագրական տեսչութիւնն գոնէ այս շնորհը կ'ընէ՞ մեզի, թէ՞ մեր սրտին, զգացմանց ու արտասուաց վրայ ալ տիրելու իշխանութիւն ունենալով՝ մեր դըժբախտութիւնն ողբալն ալ կ'արգիլէ ...»:

Հպատակութեան լուծ մը չէր մեզի պարտադրուածը, այլ գերութեան լուծ մըն էր պարզապէս: Եւ Մուշի Հայերը— անոնցմէ առաջ ու անոնցմէ ետք ուրիշ Հայեր ալ — «հարստահարութենէ խալսելու յոյսով կրօնափոխութեան դիմել կ'որոշեն»:

Այս եւ նման այլ փաստեր — բազմաթիւ ու բազմապիսի — կը ծառայեն հերքելու թուրք լրագրողներու եւ պատմագիրներու այն պնդումը, թէ հայ յեղափոխութենէն առաջ հայ եւ թուրք ժողովուրդները «եղբօր պէս կ'ապրիէին»:

Ազգային Սահմանադրութեան մէջ ճշդուած են պարտքի եւ իրաւունքի սահմանները: Սահմանադրութեան հիմնադիրները — Օտեան, Ռուսինեան, Սերվիչէն, Պալեան — հաւանաբար ներշնչուած են Մոնթեսքիէօյի եւ Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութեան ջատագոված ու պաշտպանած սկզբունքներէն:

Պարոնեան, ողջամիտ մարդ, միշտ ունկընդիր յառաջդիմական գաղափարներու թելադրանքին, իր կարգին կը հաստատէ ու կը վկայագրէ բոլոր սահմանադրուներուն յատուկ սա հիմնական սկզբունքը. «Ինչ որ ազգին պարտքն է, ազգայնոց իրաւունքն է: Ինչ որ ազգայնոց պարտքն է, ազգին իրաւունքն է»:

Այս հիմնական սկզբունքէն մեկնելով՝ «Ազգային ջոջերու» հեղինակը կը գրէ. «Հպատակ ազգ մը, երբ առ կառավարութիւնն ունեցած պարտաւորութիւնները կը կատարէ, լիուլի իրաւունք կ'ունենայ կառավարութենէն ինչքի, կենաց եւ պատուոյ ապահովութիւն խնդրել, եւ կառավարութիւնն պարտաւոր է անոր այս խնդիրքն կատարել ո'չ իբրեւ շնորհ, այլ իբրեւ իր պարտքը»:

Մեծ երդիծաբանը շատ լաւ գիտէր անշուշտ, որ մենք կ'ապրէինք Թուրքիոյ մէջ, ուր իրաւունքներ չկային մեզի համար, այլ պարտաւորութիւններ միայն կային: Բայց քաջութիւնը ունեցած է յիշեցնելու «բարեխնամ» կառավարութեան, թէ «Հայերը զրկուած են այն բոլոր իրաւունքներէն, զորս հլու եւ հպատակ ազգերը կը վայելեն ամէն տեղ եւ ամէն ատեն»:

Սեւ շրջանակի մէջ առնուած լուրը — Մուշի հարստահարութեանց մասին — հրատարակուած է «Թատրոն»ի 1875 Նոյեմբեր 22ի թիւով: Երկու օր ետք, 1875 Նոյեմբեր 24ին, տպագրական տեսչութիւնը հետեւեալ պաշտօնագիրը կ'ուղղէ թերթին.

«Թատրոն անունով հայերէն թերթը իր անցեալ Շաբաթ օրուան թիւին մէջ հրատարակած էր Մուշէն ստացուած թշնամական բովանդակութեամբ նամակի մը մէկ մասը եւ զայն շրջանակած էր վիշտի ու սուգի նշանով: Յիշեալ նամակին մէջ արձանագրուած յերիւրանքներուն եւ չափազանցութիւններուն վրայ հիմնուելով, թերթը յօդուածին տակ աւելցուցած է չափազանցուած խորհրդածութիւններ, որուն համար ներկայ թուականէն սկսեալ կը դադրեցուի մէկ ամիս պայմանաժամով»:

1875 Դեկտեմբեր 27ին կրկին լոյս կը տեսնէ թերթը, դադարմաչ պայմանաժամը աւարտած ըլալով: Այս առթիւ Պարոնեան կը գրէ դառն հեգնութեամբ:

«Մենք այնպէս համոզուած էինք, որ Մուշի նամակը սեւ շրջանակի մէջ դնելով հետեւած էինք տպագրութեաչ այն ամենապարզ կանոնին, որով խմբագիրները սեւ շրջանակի մէջ կ'առնեն տխուր լուրերն. մենք այդ լեզուն գործածելով վստահ էինք, որ մեզմ, օրինական, ազերսալի եւ գթութիւն հայցող թշուառի մը լեզուն կը խօսէինք, սխալած ենք եղեր, եւ մեր սխալանաց պատիժը կրեցինք:

«Սակայն այս հարուածը մեզի այնքան դառն երեւցաւ, որ մինչեւ այսօր ուր որ սեւ գիծ մը կը տեսնանք կոր նէ՝ հազար մղոն հեռուէն կը քալենք կոր, եւ ասալ բնական է: .. Հրաման զրկեցինք տպարան, որ թերթերնուս մէջ որչափ գիծ կայ նէ՝ ամէնչ ալ դուրս վանէ. թող գիծէն գալիք բարիքը Աստուծմէ գայ: Ասոր ի պատասխան, տպարանապետը հարցուցած էր թէ գիծն հանէ՝ տեղը ի՞նչ դնէ: Գիծերն հանէ, տեղը ինչ կ'ուզես նէ ան դիր, ըսինք իրեն: Ուրախ ենք, որ տպարանապետն անմիջապէս կատարեր է մեր խնդիրքը. որով թատրոնչ այսօր առանց գիծի ներկայանալով՝ դադարման առիթ տուող բաներէն մին իր մէջէն պակսեցուցած կ'ըլլայ»:

×

1881 Մայիս չորսին, Յակոբ Պարոնեան Պոլսոյ Ազգ. Երեսփոխանական Ժողովի անդամ կ'ընտրուի Ադրիանուպոլիսէն (Էտիրնէ), որ իր ծննդավայրն է:

Ժողովին ատենապետը՝ Քրիստոստուր Ղազարոսեան կը յայտարարէ, թէ ընտրութիւնը օրինաւոր է, բայց ընտրեալը, իբրեւ Պատրիարքարանի թոշակաւոր պաշտօնեայ, չի կրնար միաժամանակ թէ՛ համարառու ըլլալ, թէ՛ համարատու: Ուստի՝ կը սպասէ, որ ձեռնհաս մարմինը որոշում մը տայ այս մասին:

Շահեկան վիճաբանութիւններ տեղի կ'ունենան, թեր ու դէմ: Ուրիշ առիթով մը հաւանաբար անդրադառնանք այս վիճաբանութիւններուն, որոնք շահեկաչ են մէկէ աւելի կողմերով:

Ժողովը ի վերջոյ կ'ընդունի, որ թեկնածուն «Արժանեաց տէր» մէկն է, հետեւաբար միաձայնութեամբ կ'ընդունուի իր ընտրութիւնը:

Առ այժմ վերջացնենք սակայն մեր այս անդադարձը ու եզրակացնենք:

Ըսուած է, թէ ազգերը առանց յեղափոխութեան չեն կրնար ազատագրուիլ եւ թէ ազատութիւնը նուէր չի տրուիր, այլ կ'առնուի:

Կը հաւատանք, թէ Պարոնեան գաղափարակիրն էր ու ախոյեանը այս զոյգ ճշմարտութեանց: Եւ եթէ ռազմաճակատին վրայ չէր յաճախ, սակայն զօրանոցին մէջ էր միշտ:

Վախէն դողացողները քանակով ու որակով աւելի շատ են այսօր, քան ծերութենէ դողացողները:

Պարոնեան վախէն դողացող չէր եւ ժամանակ չունեցաւ ծերութենէ դողալու, որովհետեւ քառասունեւութ տարեկան կար – չկար, երբ մահը առաւ տարաւ զինք: Իր բացը լեցնող մարդ չունինք հիմա:

Մեզի կը մնայ ըսել, իբրեւ հուսկ բանք.— յիշատակդ դալար մնայ, Յակո՛բ Պարոնեան: Քու ամրապինդ նկարագիրէդ մասնիկ մըն ալ .. չունեցողներուն տուր:

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՍԵՂՄՈՒՄՆԵՐ ՎԱՐԿՈՎ ԳՆՈՒՄՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Սեպտեմբեր երեքի Նախարարաց Խորհուրդին է որ վերջնապէս պիտի տրուին ու հրապարակուին կարգ մը որոշումներ, որոնք հետեւանքն են երկրին ելմտական կացութեան:

Արձակուրդներու վաղորդայնին առաջին Նախարարաց Խորհուրդը, որ առաջինն էր նաեւ արժեզրկումէն ի վեր, հինգ ժամէն աւելի տեւած է: Կը շեշտուի թէ այդ հինգ ժամուաչ մտքերու փոխանակութիւնը ցոյց տուած է կառավարութեան միահամուռ կեցուածքը, ինչպէս յայտարարեց կառավարութեան բանբերը Լէօ Համոն:

Բանբերը ոչ մէկ մանրամասնութիւն տուաւ ինչ կը վերաբերի ձեռք առնուելիք միջոցներուն, բայց արդէն իսկ կը պարզուի որ բաւական ծանր սեղմումներ կ'ըլլան վարկով գնումներու վրայ, որոնց պարտադիր կանխավճարը կը բարձրանայ յիսուն առ հարիւրի (ցարդ երեսուն առ հարիւր) գրեթէ բոլոր ապրանքներուն վրայ ինչպէս օրինակ՝ կառք, կարասի, տան գործիքներ (սառնարան եւն.): Իսկ վարկի պայմանաժամը որ ցարդ 21 ամիս էր կ'իջնէ՝ 15ի: Պարզ է որ Ուրբաթ առաւօտ արդէն առեւտրականները շատ դժգոհ էին այս որոշումներէն որոնք մեծ վնաս կը բերեն վաճառքին: Վարկի վճարումները փոփոխութիւն չեն կրեր հեռատեսիլի եւ ձայնասփիւռի վրայ:

Կ'ըսուի թէ այս միջոցները առժամեայ բնոյթ ունին եւ պիտի տեւեն հինգ ամիս: Նախարարաց Խորհուրդի վերջաւորութեան, նախագահ Ժորժ Փոմփիտու եղրակացուցած է եւ ըսած.— «Անմիջական առժամեայ միջոցները կան, որոնք պէտք է ժամանակաւոր ըլլան եւ ծառայեն խիստ պայքարի մը տնտեսական անհաւասարակշռութեան մը դէմ: Երկրորդ կէտը կապ ունի արդարամտութեան հետ եւ կը պարտադրէ որ զոհողութիւններ պահանջուին ամէնէն նպաստաւորուած դասակարգերէն, պահպանելով բոլոր աշխատաւորներու գնման կարողութիւնը: Ձեռք առնուելիք միջոցներու երրորդ շարքը աւելի երկար ժամանակի կը վերաբերի: Պէտք է ոտքի դնել տնտեսական գործունէութեան զարգացման եւ կազմակերպութեան միջոցները, առանց որուն բարգաւաճումը չի կրնար ապահովուիլ»:

Ինչ կը վերաբերի ոչ – ամսականաւորներու (առեւտրական, արհեստաւոր եւն.) հիւանդութեան – ապահովութեաչ գրութեան, որ ամիսներէ ի վեր վէճերու նիւթ է, կը ճշդուի թէ այդ առընչութեամբ օրէնքը քուէարկած է Խորհրդարանը (1966 Յուլիս 12) եւ միայն Խորհրդարանը կրնայ ջնջել կամ բարեփոխել:

Խորհրդարանը արտակարգ նիստ պիտի գումարէ Սեպտեմբեր 16ին:

ՄԻՋԻՆ – ԱՐԵՒԵԼՔ

Իսրայէլ չորրորդ անգամ ըլլալով յարձակում գործած է եգիպտական զինուորական կայանի մը վրայ Մանկապատ գիւղին մօտ Լուքսորի եւ Գահիրէի միջեւ, կը կարծուի թէ Իսրայելցիները թռաններով կրցած են ընել նման յարձակում մը, որ երթ ու դարձ երեք հարիւր քիլոմեթրի ճամբայ մը կը նշանակէ: Այս ձեւով Իսրայէլ կ'ուզէ անգամ մը եւս ազդարարել Արաբներուն թէ շատ չփորձեն գրգռութիւներ ընել: Իսլամական վեհաժողովի գումարումը շատ ջուր կը վերցընէ եւ հաւանաբար այդ պատճառով է որ Հիւսէյն նախաձեռնարկ եղած է որ փոքր վեհաժողով մը գումարուի անմիջականօրէն, արաբ այն երկիրներուն միջեւ որոնք ուղղակի շահագրգռուած են Իսրայէլի հետ պատերազմով: Հաւանական է ուրեմն, որ ի մօտոյ՝ Յորդանան, Եգիպտոս, Սուրիա եւ Իրաք ժողով գումարեն Գահիրէի մէջ: Այս առթիւ Հիւսէյն յայտարարած է. լիբանանեան թերթի մը.— «Իսրայէլի հետ նոր պատերազմ մը անխուսափելի է: Կրնայ որեւէ ատեն պայթիլ»:

× Փարիզ եւ Թէլ Ավիվ կը հերքեն թէ Ֆրանսա վերցուցած ըլլայ ամպարկօնիսրայէլի սահմանուած զէնքերուն վրայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵՐՆԻ մէջ գաղտնի տեսակցութիւն մը տեղի ունեցած է Յունաստանի Կոնստանդին թագաւորին եւ Արտաքին նախարար՝ Փեփինէլիսի միջեւ, որ յայտարարած է Ֆրանս – Փրէս գործակալութեան որ ոչ մէկ քաղաքական հարց ծեծուած է այդ տեսակցութեաչ ընթացքին: Միւս կողմէ ռումբ մը պայթած է Աթէնք, Յունաստանի Առեւտրական Դրամատան չէնքին առջեւ, նիւթական վնասներ պատճառելով:

«ՊՐԱՒԴԱ»Ի վերջին յօդուածը Չինաստանի դէմ շատ խիստ ազդարարութիւն մըն է որ այն տպաւորութիւնը կը գործէ թէ չին – խորհրդային պատերազմ մը անխուսափելի է: Խորհրդային կուսակցական պաշտօնաթերթը կը գրէ ի մէջ այլոց.— «Մեր սահմաններուն վրայ զինուորական գրգռութիւնները իբրեւ հեռանկար ունին հակախորհրդային պայքարի ծաւալումը Չինաստանի մէջ եւ մեր երկու երկիրներու յարաբերութեանց վատթարացումը: Որեւէ փորձ մեր սահմաններուն դէմ անմիջապէս շանթահարիչ պատասխան մը կ'առնէ: ... Փեքինի կատաղի յարձակումները Խորհ. Միութեան դէմ կը վկայեչ մառյական ղեկավարութեան անկումին աստիճանը: Խօսքով թշնամի աշխարհակալութեան, թանկագին օժանդակութիւն մը կը բերէ այդ աշխարհակալութեան ամէնէչ մութ ուժերուն, ի մեծ զոհունակութիւն յետադիմական շրջանակներուն, որ անոր մէջ կը տեսնեն «երկրորդ հակընկերվարական ճակատի» մը հաստատման կարելիութիւնը»: Ըստ Ուոշինկթըն Փոսթ թերթին Միացեալ Նահանգները շատ մտահոգ են այն վախով որ խորհրդային յարձակում մը կրնայ ըլլալ չինական Սինքիանկի հիւլէական կեդրոնին վրայ: Ըստ ամերիկեան թերթին Խորհ. Միութիւնը ընկերվարական երկիրներու կարծիքն առած է նման յարձակմաչ մը պարագային, ինչպէս նաեւ արեւմտեան երկիրներու համայնավար կուստակցութեանց: Թերթը կը գրէ թէ ռուսական յարձակման մը հաւանականութեան լուրերը, որ Ուոշինկթըն հասած են վաւերական են:

ՈՒՂԵՒՈՐԱԿԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ , ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

ՊՈՍԹԸՆ ՓԱՐԻԶ

Էռ Ֆրանսի սաւառնակը թեւ կ'առնէ անսովոր թեթեւութեամբ մը :

Զորրորդ երթս է դէպի Լոյս Զաղաք, ու այս անգամ ոչ մէկ շարժ կամ ցնցում : — Թաւշեայ վիշապի մը պէս, օդանաւը կը ճախրէ երկինք :

Գրեթէ բնազդաբար կ'անջատուիս, դուն ալ, երկրային բոլոր աղմուկներէն, աշխարհիկ փայլերէ ու միօրինակութեան ճնշիչ պատկերներէ , եւ աւելի դիւրաւ կ'եղբայրանաս ինքնութեանդ :

— « Ամէն մեկնում՝ մեռնիլ է քիչ մը», ըսուած է :

Եւ ճիշդ է :

Բայց մեկնումները վերանորոգում են յաճախ: Լճացումէ եւ ծանծաղումէ դէպի թարմացում ոստումներ՝ որովհետեւ անշարժ կեանք մը դէպի զոհացում կը տանի մարդը, իսկ ամէն զոհացում մաշում է ու մահ : Բանաւոր էակը ցնցումի կարօտ է՝ իր տկարութիւններուն, մեծամտութեան եւ տգիտութեան անդրադառնալու, վերագտնելու համար յաւիտենական աշակերտութեան վայելքը :

Հազիւ քանի մը հարիւր մղոն հեռու մեկնակէտէդ, հողէն ու հողեղէն իրականութիւններէն անջատուած, երբ ակնարկըդ ճիգը կ'ընէ հետզհետէ մանրացող , հալող ու կորսուող եռուզեռը եւ մեքենական ժխորը փնտռելու վերնական դիրքերէ, կ'անդրադառնաս արդէն՝ թէ ամէնէն վիթխարի քաղաքակրթութիւններն իսկ մանրամասնութիւններ են արարչակաչ ընդհանուր ձեռակերտին՝ Ստեղծագործութեան մէջ, ու կը գիտակցիս որ հոգին, իմացական ուժը եւ մշակոյթի մարդկայնակաչ նկարագիրը կը շարունակեն մնալ մարդուն ամէնէն իրական , խոր ու տիրական ծարաւները :

Գիտե՛ս թէ աշխարհներ ու երկիրներ կաչ երկինքէն եւ ջուրերէն անդին. մարդկային մտքի ու բազուկի հրաշակերտներ՝ որոնց շօշափելի ներկայութենէն հազիւ պահ մը առաջ հեռացար : Սակայն, քեզ շրջապատող Անհունը կը ստեղծէ մէջդ այն անվանելի համոզումը՝ թէ գիտութեաչ անսահման յառաջդիմութիւնը չափանիշ մը չէ մեծութեան :

Ներամփոփ սեւեռումդ քեզ կը կապէ մտածումներու, ինքնութեանդ ներքին խորշերուն մէջ յեղակարծօրէն ծնունդ առնող հաստատումներու՝ որոնք կ'ըսեն թէ նոյն ճղճիմ էակն է մարդ արարածը, նոյն եսասէր ու սահմանափակ գոյութիւնը, որ նուաճած է թէեւ Լուսինը եւ կը ձգտի մոլորակներուն, սակայն ձախողած է թռիչքներու նոյն ծիրը բանալու իր ներքին, հոգեկան աշխարհին մէջ : Կերտելու իր իսկ երազած, իտէացուցած կեանքը. « աստուածային » վերադիրով խորհրդանշուող, սիրոյ ու բարութեան տրոփով բնորոշուող, արդարութեան եւ ճշմարտութեան լոյսով ողողուն կեանք մը՝ որուն մի՛շտ կը հասնի մեր միտքը եւ որ սակայն կը մնայ անհասանելի անուրջ: Ցնորք ու պատրանք :

— Եթէ ունինք իմացումը, ինչո՞ւ չունինք իրագործումը: Եթէ ունինք ձգտումը, ինչո՞ւ չունինք առարկայացումը :

Հարց կուտաս իւրովի, եւ — տարօրինա՛կ, պայծառատեսութիւն — գրեթէ անխախտ համոզումով կը պատասխանես դուն քեզի .

— Որովհետեւ քաղաքակրթութիւն ըստեղծող մարդը տակաւին չէ կրցած ինքզինք կրթել ...

Մեկնումիս առաջին անդրադարձը այս կ'ըլլայ, գոնէ ինծի համար :

Մարդիկ յաճախ պէտք է կարենան թօթափել առօրեան ու հեռանալ զիրենք շղթայող իրականութիւններէ , որոնելու եւ գտնելու համար խոր ճշմարտութիւնները՝ որոնք այսօ՛ր ալ, տակաւին, մեր ներքին էութեան, մարդկայնութեան մէջ միայն կ'ապրին ...

×

Մինչ ինքնաթիռ հսկան կ'արքայանայ ամպերէն շա՛տ վեր, արեւներուն հասնելու անզօր տենդով մը, ես — ինչպէս հաւանօրէն քառասունէ աւելի ուրիշներ՝ որոնք երկու ափի չափով լուսամուտներէ երկնային անհունը կը գրկեն — կը շարունակեմ ներքին տրտմութիւններս սերտել :

Հակասութի՞ւն թէ բռնազբօս համոզում պէտք է նկատել ներհայեաց մարդուն այն հաւատքը՝ թէ բանաւոր էակի անանձնական էութիւնը ճանչնալու ամէնէն ապահով ճամբան անձնասոյզ որոնումն է:

Հետզհետէ կը զգամ, որ բզիկ - բզիկ դարձուած իմ ներաշխարհէս ինծի կ'անդրադառնան, մտքիս ու հոգիիս կը խուժեն խառն ի խուռն մտածումներ ազգային մեր ողբերգութեան մասին՝ որ Անցեալն է եղած կամ Ներկան է, տարբեր բովանդակութեամբ թերեւս՝ սակայն նոյն բնոյթով. մօտաւոր Վաղն է կամ հեռաւոր Ապագան՝ տարբե՛ր մոխիրներով թերեւս, սակայն նոյնքան ցաւագին ու տխուր :

Ի՛նչ քաղցր է ճնշիչ այս պահը Միջոցին մէջ, երբ ազատութիւնը կը զգաս քաջօրէն տեսնելու իրականութիւնները . այնպէս՝ ինչպէս կ'երեւին քեզի կեանքը, մարդիկ , դէպքեր, վիճակներ, երկիր ու երկինք : Այնպէս՝ ինչպէս դուն կը տեսնես, կ'իմանաս, կ'ըմբռնես զանոնք : — Ամէնէն դառն հաստատումն իսկ կ'անուշնայ կարծես, երբ ներքին ձայն մը կ'ըսէ քեզի՝ թէ անկեղծ ես դուն քեզի հետ ու հաշիւ, նկատում եւ վախ չունիս դատումներուդ մէջ :

Սեփական կեանքդ քեզի պատկանելէ կը դադրի, երբ եսիդ պատուհանէն հետզհետէ քեզ նմաններն ու ուրիշները տեսնելու ի վիճակի կը դառնաս, անձնական տառապանքէդ եւ հրճուանքէդ ճամբայ հարթելու համար դէպի անանձնական տրտմութիւն եւ ուրախութիւն :

Մինչ Պոսթընէն մեկնած էի ամէնօրեայ չարչրկող հարցականներէ խոյս տալու տենչով մը, հիմա՝ արդէն՝ Ատլանտեանի վրայ տեղ մը, մարդուն ոչնչականութեան եւ քաղաքակրթութեան խաբուսիկ փայլին այս արագ անդրադարձումը զիս կը մղէ նոյն սպառիչ, մաշեցնող հարցականներու կարօտանքին ...

« Թեթեւնալու » ծարաւ մը, զուարթ ու քաղցր հեռանկարներու կախարդանքը ունէի երէկ ու տակաւին քիչ առաջ, երբ հրաժեշտ կուտայի Լոկանի լոյսերուն :

Բայց, ահաւասիկ, որքան կը հասնի ճամբան դէպի նպատակ, ա՛յնքաչ կ'աճի մէջս՝ ծանր, մթամած ու տխրագին մը-տածումներու ընտանութիւնը ... : — Կը հաստատեմ տակաւ, թէ հիմնական «չահըս» ի՛ վերջոյ պիտի ըլլայ սիրտ - սրտի, աչք աչքի, հոգիէ հոգի հաստատելի կապը բոլոր անոնց հետ՝ որոնք Լոյս Քաղաքէն մինչեւ հզօրագոյն կայսրութեան մը երբեմնի միջնաբերդը , — Հռոմ, ապա Վենետիկ ու Վիէննա, կը շարունակեն մաքառիլ փոքր ժողովուրդի մը մեծ կամքը տեւականացնելու , նշուլող Արտասահմանի առկայծող վերջալոյսը բոցավառելու ու տատանող Նաւուն առագաստները ամրօրէն պրկելու համար ...

Արուեստի ու կեանքի ի՛նչ տիրական ձեռակերտներ, հրապուրիչ հեռանկարներ, կենսուրախ շարժում եւ ուսանելի դասեր՝ այս քաղաքներէն ամէն մէկուն մէջ: Սակայն անոնց փարթամ շքեղանքը չի կարթեր զիս այնքան՝ որքաչ որբացած ժողովուրդի մը անզօր ճիգը, ապրելու եւ տեւելու ...

Հայուն անսրբագերելի՛ ռոմանթիսմը..

Հարազատներու կարօտանքը արիւնող ծաղիկ մըն է մեր հոգիին մէջ, որքան ալ համոզուած ըլլանք թէ տրտմութիւն ու բեկում մեր բաժինն են՝ օտար ճամբաներու վրայ. որքան ալ հաւատացած ըլլանք թէ կարօտներու ճամբով կը հալինք՝ սառած սիրտերու աշխարհի մը մէջ ...

ՆՈՃԵԱՑ ՏՂԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԵՐԵՍՓ. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԴԱՇՆ. ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ , (Յառաջ).—Սեպտեմբեր 28ի Կիրակի օրը տեղի պիտի ունենան Դաշնակցային Գերմանիոյ Պունտէսթակին ընտրութիւնները : 38 միլիոն վեց հարիւր հազար ընտրութեան մասնակցելու իրաւունք ունեցող Գերմանացիներ կան, որոնց քաղաքական հայեցողութենէն կախում պիտի ունենայ ապագայ դերման կառավարութեան կազմը :

Կուսակցութիւնները բաւականաչափ օժանդակութիւն կը վայելեն պետական գանձէն, որպէսզի ժողովուրդը լուսաբանեն քաղաքակաչ եւ պետական հարցերու շուրջ : Հարիւր միլիոն մարքի յատկացում մը նախատեսուած է, որ պիտի բաժնուի կուսակցութիւններուն միջեւ՝ ըստ իրենց ներկայ դիրքին եւ նոր շահելիք քուէներուն : Հաշիւով մը պետութիւնը մարդ - գլուխ 2,50 պիտի տրամադրէ : Պիտի օգտուին նաեւ փոքր կուսակցութիւնները՝ եթէ առնուազն 0,5 տոկոս քուէներ ունեցած են անցեալին մէջ : Ասոնց կարելիութիւն պիտի տրուի ուրեմն, որ իրենց սահմաններուն մէջ շարունակեն իրենց քարոզչական աշխատանքը :

Բացայայտ է սակայն, որ մեծ քոալիսիոնի կուսակցութիւնները ամէնէն շատ նիւթակաչ միջոցներով պիտի ջանան իրենց դիրքերը պահել կամ աւելի բարձրացնել : Մեծագոյն գումարներ կը ստանան. —

Ա) Քրիստոնեայ դեմոկրատ (Քիղինկէրի) կուսակցութիւնը ,

Բ) Քրիստոնեայ - ընկերային (Շթրաուսի) կուսակցութիւնը ,

Գ) Սոցիալ - Դեմոկրատ (Վիլի Պրանտի) կուսակցութիւնը :

Ասոնց կազմած մեծ քոլիսիոնի կառավարութիւնը 1966 Նոյեմբերէն մինչեւ հիմա կրցաւ արդիւնաւորապէս գործել թէ՛ արտաքին միասնականութիւն ցուցաբերելով եւ թէ՛ ներքին համերաշխութիւնը ապահովելով : Տնտեսական վերելքը շարունակուելուն նախապատուութեան մասին ներքին վէճերը անխուսափելի էին եւ Ֆրանքի անկման առթիւ մարքի վերարժեւորման հարցը դեռ վէճի նիւթ կը մատակարարէ քոալիսիոնին նախարարներուն միջեւ, բայց այնքաչ ալ սուր պայքարներ չեն մղուիր ընտրական ժողովներու մէջ , եւ կը թուի թէ դարձեալ այս ձեւով քոալիսիոնի մը հանդէպ հակակրութիւն չունին երկու կողմերը :

Երեսփ. ժողովիչ մէջ փոքրամասնութեան դիրքին վրայ կեցած է Ազատական Դեմոկրատ (Շէլի) կուսակցութիւնը իր 49 երեսփոխաններով՝ հինգ հարիւրի

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Իսկ գալով Ազիզ եւ Սատըգ պէյերուն՝ անոնց համար Պառոնուհին ճշմարիտ հերոս մըն էր. որուն արիութեանը եւ անձնուիրութեանը վրայ կը հիանային եւ երբեք չէին կրնար երեւակայել թէ այդ կինը կրնար որեւէ անարգ դեր մը կատարել իրենց հանդէպ : Ամիսէն աւելի էր որ Պառոնուհին ապստամբական խումբին մէջ կը գտնուէր՝ երբ օր մը Մայիսի ըսկիզբները, ըսաւ Ազիզ պէյի .

— Պէտք է քանի մը օրուան համար Սելանիկ երթամ :

— Ինչ գործ ունիք Սելանիկի մէջ , հարցուց զինուորականը զարմացած :

— Մէկ քանի դրամական խնդիրներ ունիմ կարգադրելիք. Եւրոպայէն այնքան անակնկալ կերպով հեռացայ որ չըկրցայ անձնական գործերս կարգի դնել եւ հիմա կը տեսնամ որ տակաւին բաւական ժամանակ հարկ պիտի ըլլայ այստեղ մնալ, մինչեւ որ յաջողինք մեր նպատակին հասնիլ, ասոր համար կ'ուզեմ անդամ մը Սելանիկ երթալ եւ իմ հիւպատոսիս միջոցաւ գործերս կարգադրել :

— Բայց դուք վտանգուած էք այժմ , գոչեց Ազիզ պէյ, կառավարութիւն եւ ոստիկանութիւն ձեր ետեւէն պիտի իյնան :

— Ես օտարահպատակ եմ, բան մըն ալ կարող չեն ընել ինծի ...

— Այո՛, բայց կրնան երկրէն դուրս աքսորել ...

— Ճամբան սորվեցայ, պուլկարական քօմիթէները ողջ ըլլան, անոնց միջոցաւ կրնամ կրկին գալ ...

Հակառակ Ազիզ պէյի բոլոր առարկութիւններուն Պառոնուհին պնդեց . իր անձնական գործերը բացատրելով՝ ցոյց տուաւ թէ անհրաժեշտ էր իր մեկնումը քիչ ժամանակի համար :

Վերջապէս ստիպուեցան տեղի տալ : Որոշուեցաւ որ փոքրիկ խումբ մը Պառոնուհին պիտի տանէր մինչեւ Իւսկիւպ, ուրկէ երկաթուղիով պիտի երթար Սելանիկ եւ եթէ զինքը չհալածէին՝ նոյն ճամբով պիտի վերադառնար , իսկ հակառակ պարագային պիտի երթար Սօֆիա ու անկէ պուլկար յեղափոխականներու աջակցութեամբ պիտի մտնէր վերստին Մակեդոնիա :

Այս կարգադրութիւնները ըլլալուն պէս գեղանի Պառոնուհին ճամբայ ելաւ եւ անվտանգ հասաւ Սելանիկ :

Անձնական գործերը պարզ պատրուակ մըն էին , բախտախնդիր կնոջ միակ նպատակն էր հեռանալ յեղափոխականներու քովէն, ազատօրէն գրելու համար իր տեղեկագիրը պալատական Իզզէթ փաշայի, որովհետեւ, ամսուան մը միջոցին, անտարբերութիւն կեղծելով հանդերձ , շատ բան տեսած ու լսած էր, մանաւանդ Սատըգ եւ Ազիզ պէյերու շնորհիւ, որոնց կոյր վստահութիւնը յաջողած էր շահիլ :

Սելանիկի մէջ ոչ ոք զինքը անհանդիստ ըրաւ, հակառակ իր բարեկամներուն կասկածանքին :

Հոչ հասնելէն օր մը ետքը արդէն իր տեղեկագիրը գրած ու ղրկած էր :

Իզզէթ փաշա երբոր ստացաւ իրենց լրտեսուհիին գրութիւնը մեծ ուրախութիւն զգաց: Իր մեկնումէն ի վեր պահած լռութիւնը զինքը մտատանջութեան մատնած էր եւ սկսած էր կասկածիլ թէ գուցէ խորամանկ գեղուհին զիրենք խաբած էր :

Եկած տեղեկագիրը արդարեւ արժանի էր խորին ուշադրութեան եւ Ապտիւլ Համիտի սիրելի քարտուղարը պարտք համարեց զայն իսկոյն իր տիրոջ ներկայացընելու , բնագիրը թրքերէնի թարգմանելէ ետքը :

Պառոնուհին մինչեւ այդ օր իր լուռ մնալուն պատճառները բացատրելէ ետքը կ'ըսէր .

« Իրականութիւնը ձեր Պոլսոյ մէջ երեւակայածէն շատ աւելի ծանրակշիռ է : Ապստամբական հոսանքը օրէ օր կը տարածուի թէ բանակին եւ թէ ժողովուրդին մէջ : Այն բարձր զինուորականները որոնք պաշտօնի վրայ կը գտնուին եւ որոնք ձեր վստահութիւնը կը վայլեն, ամէնքն ալ, գրեթէ, առանց բացառութեան, տոգորուած են արդի բէժիմին հակառակ զգացումներով ու միշտ յարաբերութիւն կը մշակեն յեղափոխական քօմիթէին հետ, որուն ուղղակի ազդեցութեանը ենթարկուած են :

« Վերջերս իր ջերմ ազատասիրութեամբ, եւ յեղափոխական զգացումներովը ծանօթ Ալպանացի դեր հազարապետ մը, Նիազի պէյ, որ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ ամբողջ գիւղացիներուն մէջ եւ խիստ կարեւոր դեր մը խաղալու կոչուած է, ուղղակի յեղափոխական քօմիթէին ազդեցութեամբը հազարապետի աստիճանին բարձրացաւ եւ Բէսնէ ղրկուեցաւ :

« Այս իրողութիւնը ցոյց կուտայ թէ յեղափոխական թաքուն իշխանութիւնը ինչ ահագին հեղինակութիւն ստացած է երկրին մէջ :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(210 Շար.)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

ՎԱՀԱՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

— * —

ՈՎՈՒՄ

Վեպ

Գին 6 ռուբլի, (Յուսք) — Պահանջել ամէն գրավաճառէ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ
ՎԱՀԱՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ

— Դանդաղ տեղատուութիւնը ամէն կողմ ցեխ ու տիղմ թողած էր, ու ես ստիպուած էի ոտքերս քաշ քաշ տանել, որպէսզի չխրուին ցեխերուն մէջ։ Ամէն քայլափոխի կը հանդիպէի ծովային կենդանիներու դիակներու, որոնք ալիքներուն կողմէ ափ նետուած էին։ Ամէն կողմ ձկներ, խեցգետիններ, ծովային օձեր, ոստրէներ, ծովային ոզնիներ, մեդուզներ, ծովային աստղեր, ամէն տեսակ ծովային կենդանիներ կը տեսնէիր հոն։ Ես ալ ինծի համար ոստրէներ հաւաքեցի, որոնք շատ համեղ են։ Ոստրէները ափ նետուած էին ամբարտակներուն մօտ, ուր ալիքները ամենէն աւելի կը բարձրանային։ Ոստրէները ամբարտակներուն քարերուն կը կպչին, ու անոնք հաւաքելու համար պէտք է քարերը ջարդել։ Ես ալ այդ ըրի։ Ոստրէները հաւաքելէ ետք, ես ալ ուզեցի ետ դառնալ, բայց ճամբան կորսնցուցի։ Ամէն կողմ ցեխ էր, ու ես չէի գիտեր թէ ուր պէտք է երթամ։ Ուզեցի ետ դառնալ, բայց ետ դառնալ ալ չկրցայ։ Ամէն կողմ ցեխ էր, ու ես ամէն քայլափոխի կը խրէի։ Ոտքերս ցեխին մէջ խրած էին, ու ես չէի կրնար զանոնք դուրս հանել։ Ես ալ ուզեցի առաջ երթալ, բայց ալ չկրցայ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր – Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալ – լութեամբ առացած է հետեւեալ նուէր – ները .— Տիկին Արսլանեան երեսուն ֆր, Տիկ. Վարսենիկ Աշճիպաշեան ողբացեալ Արշակ Աշճիպաշեանի յիշատակին 25 , Տէր եւ Տիկին Մեսրոպեան, էմմոլ Օզ– լու Ղեւոնդ, Տիկին Զոմլաքճեան 20ա – կան, Տիկին Մկլէմկլեան, Տիկին Հ. Փա– շայեան, Տիկին Վարդանեան – Ղազնա – զարեան, Տիկին Մ. Խաչիկեան, Տիկին Յակոբեան, Տիկին Ստեփանեան, Տիկին Յովհաննէսեան տասնական : Էլպիզ Ֆա– լանթարեանի յուղարկաւորութեան առ – թիւ Անթուան Ֆալանթարեան, Գէորգ Տէմիրճեան տասնական ֆրանք :

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Այս երկուշաբթի ժամը 18ին, Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւնը հրաւիրուած է արձարծելու Անծանօթ Զինուորին բոցը :

Հաւաքուիլ Ավընիւ տէ Շան զ'Էլիզէի եւ Ֆրիէտլանտի անկիւնը (Թեռ–Փլէն) :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ .— Առաջնորդարանի Օժան– դակ Տիկնանց Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները, այս երկուշաբթի (Սեպտեմբեր մէկ) Պօմոնի եկեղեցւոյ խորհրդարանը : Օրակարգ՝ Մատաղօրհնութիւն :

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ. ԱՆԱՐԱՏ ՅԼՈՒԹԵԱՆ

Քոյրերու դպրոցի արձանագրութիւնները սկսած են : Կ'ընդունուին չորսէն 12 տա– րեկան աղջիկները, ցերեկօթիկ եւ դիշերօ– թիկ, դպրոցը կը հետեւի պետական ուս – մանց, ինչպէս նաեւ հայերէնի դասաւան– դութեան :

Ծանօթութեանց համար դիմել վարչու– թեան , ամէն օր բացի կիրակիէ :

73, Ավ. Հանրի Պարպիւս ,
95, Առնուվիլ լէ Կոնէխ :
Հեռաձայն՝ 985 – 01 – 79
(Շոգեկառք առնել Կար տիւ Նոռէն) :

ԺՐՆԵԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՕԾՈՒՄԸ

14 Սեպտեմբեր 1969, կիրակի, Ս. Պա– տարագէն յետոյ կազմակերպուած է մաս– նաւոր ճաշ մը օտար հրաւիրեալներուն համար : Իսկ նոյն երեկոյեան դարձեալ ճաշ մը մի միայն Հայերուն համար : Ճա– շադինն է իւրաքանչիւր անձի համար 35 զուիցերական ֆրանք : Մասնակցիլ փա– փաքողները այժմէն կրնան արձանագրը – ուիլ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ դիւանը՝ մինչեւ Սեպտեմբեր 3 : (15 Րիւ Ժան Կու– ժօն, Փարիզ 8րդ : Հեռ. 359–67–03) :

Դիման

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Կապոյտ Խաչի Օգափ. կայանի Օգոս – տոսի խումբերը կը վերադառնան այս կի– րակի Օգոստոս 31 :

ՓԱՐԻԶ

Խումբը կը հաւաքի կիրակի լրիվուն , ժամը 7ին, Սքուար Մոնթոլոն :

ՄԱՐՍԷՅԼ

Խումբը կը հաւաքի Սէն – Շառլ կայարա– նը, կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2·28ին :

ԼԻՈՆ

Խումբը կը հաւաքի Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին (295 Րիւ Պուալօ) , կէսօրէ ետք ժամը 3ին :

Բոլոր ծնողքներէն կը խնդրուի ճշդա – պահ ըլլալ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Աղքատախնամի տարեկան պարահան – դէսը ժորժ Ե.ի չքեղ սրահներուն մէջ , Հոկտեմբեր 26ին :

×

Լիոնի կոմիտաս երգչախումբի տարե – կան պարահանդէսը , Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին :

×

Ֆրանսահայ կապ. Խաչի Լիոնի մաս – նաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նո – յեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս : Գաղինօ տը Շարպոնիէրի չքեղ սրահնե – րուն մէջ :

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հա – րիւրամեակը կը կատարուի համագաղու– թային մեծ չուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, կիրակի օր :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի ար– ձանագրութիւնները սկսած են : Ամէն ա– նոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկ – ները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան :

1, Պուլվար տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի

Հեռաձայն 927–01–72 :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՍԵՒՐԸ

Բացուած են 1969 – 1970 ուսում– նական տարեշրջանին արձանա– գրութիւնները :

Ծնողքները , որոնք կը փափաքին ի – րենց զաւակները արձանագրել, փու– թով դիմեն վարժարանին տեսչու – թեան, գրաւոր կամ անձամբ :

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի , պետական ուսումնական ամբողջա – կան ծրագիրը (մոտէրնը) 7րդ դա – սարանէն սկսեալ (10 տարեկան) :

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրու – թիւ առնել, գրաւոր կամ հեռաձայ – նով : Հեռ. 027–18–28

JARDIN DE MUSIQUE

3, RUE DE LORRAINE, 92 ASNIERES
Tél : 793. 53-33

La reprise des cours collectifs de solfège et de piano se fera le JEUDI 4 SEPTEMBRE 1969 à 14 heures.

Les cours ont lieu par groupe de 5 et durent une heure et demie.

Ils sont assurés par Mlle ALECIAN et ses jeunes collaboratrices
et surveillés par Mme ALECIAN

LA COTISATION ANNUELLE EST DE 300 F.
PAYABLE EN 3 OU 10 VERSEMENTS.

Mme ALECIAN donne des cours particuliers sur rendez-vous (30 F de l'heure)
Téléphoner le matin de 10h. à 12h.

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ւ ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91

DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61

ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresno-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalarac

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԴԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ՅԱՂԿՑՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՌՈՒՑԻԿ — ՏՈՄՍԱԿ — ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ — ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէ՛ք

« ՅԱՌԱՋ » Ի

32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IX• —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒԻՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

Ա.Լ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ, Հայաստանի Հանրապետութեան ծագումն ու զարգացումը, Բ. տպագրութիւն, պատկերազարդ, 1968	20 ֆր.
Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆ, Ամբողջական երկեր, 3 հատոր, հատորը	20 ֆր.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, կեանքի ուղիներով, 6 հատոր, հատորը	15 ֆր.
Ա. ՇԻՐԱԿԵԱՆ, «կտակն էր նահատակներուն»	15 ֆր.
ՀԱՑԿԱԶՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Ցեղասպան Թուրքը	16 ֆր.
Ե. ՄԵԼԻՔԵԱՆ, Հարք–Խնուս (Տարօնի չրջանի պատմութիւն)	15 ֆր.

(Վերոգրեալ գրքերը՝ տպուած Պէյրութ՝ բոլորն ալ լաթակազմ են)

ՏՈՒՔ. Յ. ՏԷՐ–ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Հայկական կիլիկիա	8 ֆր.
ԱՂԱՍԻ , Զէյթուն եւ իր չրջականները , Պէյրութ , թղթակազմ	15 ֆր.
ԴՐ. ԵՊՍ. ՊԱԼԱԳԵԱՆ, Հայ Գողգոթան, Բ. հատոր, Փարիզ	15 ֆր.
ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՁՈՒԹԻՒՆ, Վենետիկ	400 ֆր.
ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՁՈՒԹԻՒՆ, Երեւան, 1967	72,60 ֆր.
ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶ, Առաքել Պատրիկի, Երեւան, 1967	17 ֆր.
ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ, Կոմիտաս Վարդապետի բոլոր երկերը	

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

Դիմել

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince - PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35 Tél. : 326-88-65

ՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ
31
ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE
31 AOUT
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11601 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.601

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՕԴԱՆԱՒԻ ՆՈՐ ԱՌԵՒԱՆԳՈՒՄ

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐԸ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ ԴԱՄԱՍԿՈՍ ՏԱՐԻՆ

Թի – Տըպըլիու – Էյ ամերիկեան ընկերութեան Պօյինկ 707ը, որ կը բանի Լոս Անճըլըս Թէլ Ավիվ գծին վրայ, Հռոմ եւ Աթէնք ունենալով իբրեւ հանդրուան, ըստիպուեցաւ Դամասկոսի նոր օդակայանը իջնել, երկու ճամբորդներու սպառնալիքին տակ :

Օդանաւը 104 ճամբորդով եւ 12 հոգինոց անձնակազմով մը ճամբայ ելած էր Ուրբաթ օր ժամը 13·05ին Ֆիումիչինոյի (Հռոմ) օդակայանէն դէպի Աթէնք : Կէս ժամ ետք սակայն, օդաչուն կը յայտնէր ձայնասփիւռէն «դէպի Թէլ Ավիվ կ'երթանք ուղղակի : Շեղում : Ժողովրդական ճակատ» : Քանի մը ժամ ընդհանուր շփոթութիւն տիրած է սակայն : Նախ կը կարծուէր թէ օդանաւը իսկապէս Թէլ Ավիվ կ'երթար, յետոյ պահ մը կարծուած է թէ Պէյրութ պիտի իջնէ (կ'ըսուի թէ լիրանանեան օդակայանը մերժած է էջքի արտօնութիւնը) կամ Գահիրէ : Վերջապէս ամերիկեան ընկերութեան մէկ բանբերը յայտարարած է ժամը 16·50ին միայն թէ օդանաւը իջած է Դամասկոս եւ թէ բոլոր ճամբորդները ողջ – առողջ են : Այս առեւանդումին հեղինակութիւնը կը պահանջէր անմիջապէս Պաղեստինեան Ժողովրդական Ճակատը, Ամման հրապարակուած զեկոյցով մը :

Օդանաւին 104 ճամբորդներուն 14ը Իսրայելցիներ են, որոնց 11ը հրեայ : Ըստ պաղեստինեան ճակատին այս Հրեաներու մէջ է անձ մը որ պատասխանատու է «բազմաթիւ Պաղեստինցիներու մահուան կամ թշուառութեան» : Նոյն աղբիւրը կը ճշդէ որ եթէ ամերիկեան օդանաւ մը առեւանդուած է (ցարդ այս առեւանդումները ԷԼ ԱԼ իսրայելեան ընկերութեան վերապահուած էին), պատճառն այն է որ Ամերիկա իր նահանգներէն մէկը կը նկատէ Իսրայէլը եւ անոր կուտայ Ֆանթոմ օդանաւեր :

Ամէն պարագայի մէջ միջադէպը ծանր հանգամանք ունի : Շաբաթ առտու կը ճշդուէր թէ բոլոր ճամբորդները բացի 14 Իսրայելցիներէն, արդէն իսկ ազատ են եւ կը վերադառնան, բայց Դամասկոս վար կը դրուին այդ 14 հոգիները : Յատկանշական է նաեւ սուրիական քաղաքային օդանաւորդութեան զեկոյցը ուր կ'ըսուի թէ 707 Պօյինկը դիմած է Դամասկոսի օդակայանին որպէսզի իջնէ այն պատճառաբանութեամբ թէ վառելանիւթը վերջացած էր եւ հասած էջքի պարտադիր սահմանին : Յետոյ լսուեցաւ, կ'ըսէ զեկոյցը թէ օդանաւը իջած է զինեալ խմբակի մը սպառնալիքին տակ : Յիշենք նաեւ թէ բոլոր ճամբորդներուն իջնելէն հազիւ քանի մը վայրկեան ետք, օդաչուին խցիկը օդը ելած է զօրաւոր պայթումի հետեւանքով :

Իսրայէլ շատ մտահոգ է թէեւ կ'ապահովցնէ թէ փոխ – վրէժի պիտի չդիմէ, կ'ըսէ նաեւ թէ Իսրայելցիներուն մէջ ոչ մէկ հեղինակաւոր անձնաւորութիւն կայ : Իսրայելեան հալածիչ օդանաւները փորձած են ստիպել օդանաւին որ Իսրայէլ իջնէ բայց կարելի չէ եղած :

Միացեալ Նահանգները որ դիւանագիտական յարաբերութիւն չունին Սուրիոյ հետ, 1967 յունիսեան պատերազմի օրերէն ի վեր, Իտալիոյ դեսպանատան յանձնած են այս հարցին կարգադրութիւնը : Արտաքին նախարար Ռոճըրս յայտարարած է թէ «միջազգային աւազակութեան արարք մըն է» : Յանուն Ամերիկայի Դամասկոսի իտալականդեսպանատունը պահանջած է օդանաւին յանձնումը : Ահաբեկչական «խմբակը» որ օդաչուին ստիպած է Դամասկոս երթալ կազմուած էր միայն երկու հոգիէ, մէկ կին, մէկ այր, որոնք կը ճամբորդէին իրաքեան անցագրով :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՐԱԿԱՅԻ մէ Հուշաք անդամ մը եւս փորձած է արդարացնել խորհրդային զինեալ միջամտութիւնը, խօսելով սլովաք ապստամբութեան 25ամեակին առթիւ (Նացիներուն դէմ) : Հանդիսութիւնը այս անդամ տեղի կ'ունենար Բրանսկա Բիստրիքա եւ պաշտօնական անձնաւորութեանց մէջ էր նաեւ Տիւպչէք որ, արժանացաւ ժողովրդական համակրական ցոյցերու : Լաւատեղեակ շրջանակներու համաձայն հաւանական չի թուիր այլեւս որ Տիւպչէք բանտարկուի, կը կարծուի թէ կրնայ միայն հեռացուիլ : Գալով նախարարապետ Զերնիքի, որ բոլորովին խզած է «Փրակայի Գարնան» իր ընկերներուն հետ, կը կարծուի որ խաղ մըն է՝ աջէն զօրավիգ կենալու համար Հուշաքի, որ իր ձախին կարգ մը «ուղղափառներ» ունի, պատրաստ գործի գլուխ անցնելու :

ՓԵՇՏԱՅԷՆ հասած լուրերու համաձայն մաքրագործում մը սկսած է շարքերու մէջ : Թէեւ վարէն սկսած է, բայց անհաւանական չի նկատուիր որ հետեւանքները մինչեւ վերի խաւերը հասնին :

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ օդանաւային Նէշընըլ Էոլայնզի մէկ օդանաւը որ Նիու – Օրլէանս – Մայամի գիծը կ'ընէր, իր 48 ճամբորդներով դէպի Քուպա ստիպուած եղած է երթալ : 41րդ օդանաւն է որ նման առեւանդումի կ'ենթարկուի :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԽՄԲ. — Էքսփրէս շահեկան յօդուածով մը կը վերլուծէ Խորհ. Միութեան ներքին եւ արտաքին դժուարութիւնները .

Չեխոսլովաքիոյ վերջին անցուդարձերը կը փաստեն մէկ բան, թէ Խորհրդային Միութիւնը մտահոգ է, Խորհրդային Միութիւնը կը վախնայ Չինացիներէն, կը վախնայ Ռումանացիներէն, դաղափարներէն, թուանշաններէն, տարեդարձներէն եւ իր իսկ շուքէ :

Ռուսերը կը յուսան որ Չեխերու ընդիմութիւնը աւելի կը զօրանայ եւ այն ատեն իրենք կը հակազդեն վերջնականօրէն : Ինչպէս կ'ըսէր պուլկար անձնաւորութիւն մը «Չեխոսլովաքիոյ խնդրին մէջ Ռուսերը նպատակ չունին նահանջելու . պէտք եղածը պիտի ընեն, եւ պիտի ստիպեն որ Չեխոսլովաքիան ծունկի դայ ու լռէ » :

Ի՞նչու այս յուսահատական ճիգերը, ինչո՞ւ այս անժամանակ բռնութիւնը : Պարզ անոր համար որ Ռուսերը կ'ապրին սարսափի մէջ : Իրենք զիրենք շրջապատուած, հալածուած կը զգան :

Եթէ յետադարձ ակնարկ մը նետենք 1960ական թուականներուն, այն ատեն աւելի լաւ կը հասկնանք այս օրուան եղելութիւնները :

1959ին հունգարական խնդիրը փակուած էր : Յունուար չորսին ռուսական հրթիռ մը լուսնին շուրջը կը դառնար, երկրորդ մը պիտի հասնէր վրան : Եւ Ֆրանսուհի համայնավար Ժանէթ Վերմերշ (Տիկին Թորէզ) կը բացագանչէր . « Ընկերվարութեան Համբարձման տօնն է » : Յունուար 27ին կը բացուէր համայնավար կուսակցութեան 21րդ համաժողովը Մոսկուայի մէջ : Մաօ Յէ Թունկ հեռագիրով մը կը տօնէր «Միութիւնը ընկերվարական աշխարհին, զեկավարութեամբ Խորհրդային Միութեան » : Նիքիթա Խրուշչեւ, յաղթական, հետեւեալ յայտարարութիւնը կ'ընէր . «Մենք կոչուած ենք լուծելու պատմակաչ մեծ առաքելութիւնը, եւ դերազանցելու դրամատիրական ամէնէն զարգացած երկիրները արտադրութեան մարզին մէջ» : Սեպտեմբեր 18ին, տիրական դէմքը կը դառնար Միացեալ Ազգերու ժողովներուն եւ շրջապտոյտ մը կը կատարէր Միացեալ Նահանգներու մէջ : Հոկտեմբեր 31ին, խաղաղութիւն կը յայտարարէր աշխարհին :

Այսօր սակայն ուրիշ է պատկերը : Մ. Նահանգները դերազանցելու ծրագիրը մոռցուած է : Եւ համայնավար ընկերութիւնը տակաւին կարելի չէ եղած կազմակերպել : Անասնաբուծութիւնը նահանջի մէջ է, միսի արտադրութիւնը աւելի պակաս է քան անցնող տարին : Բանջարեղէնի պակաս կայ, նոյնիսկ սով Սիպերիոյ որոշ քաղաքներուն մէջ : Ճարտարարուեստի արտադրութիւնը անկումի մէջ է, մանաւանդ պողպատի եւ կրաղիւսի : Շոգեկառքերու անբաւարարութիւնը գայթակղեցուցիչ է :

Ամերիկան շահեցաւ լուսին հասնելու մրցումը : Դերերը շրջուած են հիմա եւ ներկայիս Խրուշչեւ չէ որ իր ժպիտը կ'արտածէ աշխարհի զանազան կողմերը, այլ նախագահ Նիքսըն, որ կը յանդգնի նոյնիսկ համայնավարութեան սահմանները բռնաբարել Ռումանիոյ տուած իր այցելութիւնով : Եւ համայնավարութեան դրօշակակիր կարծուած հեղինակներ մէկիկ մէկիկ կը լքեն կարմիր դրախտը : Եւ այս բոլորէն վեր, պատմութեան ամէնէն անսպասելի յեղաշրջումը, 7000 քիլոմեթր երկարութիւն ունեցող սահման մը կը վերածուի մարզաճակատի :

Խրուշչեւի քաղաքականութիւնը յարձակողական էր . Քուպայի հրթիռները, Պերլինի հարցերը, Ասուանի ամբարտակը : Ասիկա արտաքին ճակատին վրայ : Սակայն ներքին ճակատը կը քայքայուէր :

Այս բանը նկատեց Միքայէլ Սուսլով, կեդրոնական կոմիտէի անդամ եւ Խրուշչեւ ինկաւ : Կրեմլինի նոր զեկավարները որոշեցին աւելի իրապաշտ քաղաքականութիւն մը վարել քան իրենց նախորդը :

Նախ, փոխանակ տարածուելու, աջ ու ձախ բաժնելու դրամ, ապրանք ու զէնք, որոշեցին ամրացնել ներքին ճակատը : Երկրորդ՝ պահելով հանդերձ միջցամաքային հրթիռներու ցանցը որոնք ուղղուած էին Միացեալ Նահանգներու դէմ, ետ դարձ մը ըրին, եւ զարկ տուին դասական զէնքերու արտադրութեան, ոչ միայն ամրապնդելու համար չինական ճակատը այլ նաեւ զինելու համար Վիէթնամի եւ Միջին Արեւելքի իրենց կողմնակիցները :

Եւ այս է պատճառը որ Խորհրդային Միութիւնը չկրցաւ իրագործել իր տնտեսական արտադրութեանց ծրագիրները : Փոխանակ տարածուելու ստիպուեցաւ կծկուիլ ինքն իր վրայ : Կը նմանէր դազանի մը որ ինքզինքը անապահով կը զգայ իր որջին մէջ, եւ թաթի ու ճիրաններու հարուած կուտայ աջ ու ձախ :

Եւ այսօր դարձած է աւելի անողոք, որովհետեւ համոզուած է որ Չինաստանի հետ պատերազմ մը անկարելի չէ : Միւս կողմէ Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներու անհնազանդ դիրքկը կ'աւելցնէ իր մտահոգութիւնը : Նեղ պարագային կրնայ իր դէմը ունենալ երկու ճակատ :

Ամերիկեան զինուորական աղբիւրներ կը հաշուեն որ չինական սահմանի վրայ կը գտնուին աւելի քան մէկուկէս միլիոն զինուոր : Նիւ Եորք Թայմզի փոխ – խմբագրապետ Հարիսըն Սոլզպըրի որ այցելած է է Մոնկոլիա, կը գրէր որ Ուլան Պաթորի Խոր . Սպայակոյտին կեդրոնը որ 3 տարի առաջ համեստ տան մը մէջ հաստատուած էր, հիմա կը գտնուի բազմայարկանի չէնքերու մէջ, եւ թէ գիշեր եւ ցերեկ բեռնատար ինքնաշարժեր եւ շոգեկառքեր զինամթերք կը փոխադրեն դէպի սահման : Ամէն կողմ ռատարի կեդրոններ հրթիռի խարիսխներ, զինուորական օդակայաններ : «Այն օրը որ պատերազմը սկսի, կ'ըսէր ռուս բնագէտ մը, պիտի վերջանայ մէկուն կամ միւսին մահով » :

Խորհրդային Միութեան արեւմտեան քաղաքականութիւնը կը բացատրուի ուրեմն այն վտանգով որ կը սպառնայ չինական սահմանին կողմը : Կրեմլինի ռազմավարութիւնը պաշտպանողական հանգամանք ունի այսօր : Եւ այս է տրամաբանական լուծումը : Սկզբունքը՝ Եւրոպայի մէջ գոյացած ազդեցութեան գօտիները պահել ինչպէս որ են, ամէն գընով : Մոսկուա պատրաստ է արեւմուտքի հետ կնքելու որեւէ դաշինք, պայմանաւ որ ընդունուի Սթաթու Քուոն : Նոյնիսկ պատրաստ են, եւրոպական ապահովութեան դաշինք մը կնքելու պարագային, ներս առնել Յունաստանը եւ Սպանիան :

Այս պայմաններուն մէջ, յստակ է որ դաղափարական պայքարը կ'անցնի երկրորդական նոյնիսկ երրորդական գիծի վրայ : Ռուսերը բոլորովին անտարբեր են Փարիզի կամ Հռոմի համայնավարներու վիճակին :

Թող կ'ըսեն, աշխարհակալները իրենց ուզածին պէս վարուին իրենց երկրին մէջ, պայմանաւ որ չխառնուին Խորհրդային Միութեան ներքին գործերուն, այսինքն ձգեն որ ինքը հաշիւը մաքրէ ազգայնամոլ Չեխերուն եւ Ռումանացիներուն :

Եթէ Կրեմլինը կը հալածէ նաեւ մտաւորականները, պատճառն այն է որ գրականութիւնը եւ մամուլը կը կազմեն երկրին երկրորդ ուժը : Այդ երկրորդ ուժը պէտք է ծառայէ միայն ու միայն կուսակցութեան հետապնդած նպատակներուն : Ազատ ձգել մամուլ ու գրականութիւն կը նշանակէ զէնքեր տալ հակառակորդին ձեռքը, ինչ որ իրականացաւ Փրակայի մէջ անցեալ տարի :

Ողբերգութիւնը հոն է որ, խորհրդային Միութիւնը ինքզինքը բանտարկելով անզիջողութեան այս միջնաբերդին մէջ, պաշտպանելու համար իր գերիշխանութիւնը արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն վրայ, ոչնչացուց այն քաղաքական հեղինակութիւնը զոր ժառանգած էր 1917ի Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն : Այլեւս ազատութեան եւ արդարութեան ախոյեանը լէքսի Կոսիդին չի կոչուիր : Գալով տնտեսական կարողութեան, ան արդէն տկարացած էր սիստեմին թերութիւններուն իբր հետեւանք, հիմա աւելի կը վատթարանայ որովհետեւ մեծ ջանքի ու ծախքի կը կարօտի սիպերիական սահմաններուն սպառազինումը :

Միայն բարձր կը մնայ զինուորական ուժը : Եւ այդ պատճառաւ ալ կը զգացուի զինուորականներու դերակայութիւնը քաղաքական մարդոց վրայ : Ռազմագիտական նկատողութիւնները առաջին կարգի կ'անցնին այլեւս : Փրակայի, Ուսուրիի եւ Սինքեանկի մեռելները այդ կը փաստեն արդէն :

Եւ Խորհրդային Միութիւնը, վտանգըուած ամէն կողմէ ուրիշ միջոց չունի, բացի ուժէն, լուծելու համար այն տաղտուկները որ իրեն կը պատճառեն իր բարեկամները, ապա իր դաշնակիցները, եւ որոնք այսօր իր զոհերն են կամ իր անողոք թշնամիները :

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ , ՀԱՍՏԱՏՈՒՄՆԵՐ

ՄԵՔԵՆԱՅ՝ ԱՅՈ՛, ՀԻԻԼԷ՝ ԱՅՈ՛, ԲԱՅՑ...

Գրականութիւնը յուզուած ժամանակ – ներէ չ'ախորժիր եւ խոհեմաբար կը լռէ , երբ անմխիթարը սկսին խօսքի վաճառա – կանութիւն ընել :

Յիսուն այսքան տարիէ ի վեր կ'ապ – րինք խռովայոյզ դարաշրջանի մը մէջ : Եւ անբնական չէ , որ գեղեցիկ դպրութիւնը , ականջը խցած՝ աշ – խարհի թոհուբոհին ու աղմուկին դէմ , չարունակէ մնալ իր խոհեմ լռութեան մէջ, դաւաճանելու դնով յառաջապահի իր դերին ու կոչումին :

Իր դարուն եւ սերունդին ամէնէն տա – րակերպ միտքը՝ Օսկար Ուայլտ կը դրէր տեղ մը· « Հողին ծեր կը ծնի մարմինին մէջ, եւ մարմինը կը ծերանայ հողին ե– րիտասարդացնելու համար »:

Ոմանց կարծիքով՝ հակառակն է , որ ճիշդ է , հոգին կը ծերանայ մարմինը ե– րիտասարդացնելու համար :

Մեր դարը, ամէնէն աղմկարարը բոլոր դարերուն մէջ, ամէն բան ունի , բայց հոգի չունի : Դէթ այսպէս կը մտածեն ի– մաստունները :

Աչխարհի կէսը սպառազէն կեցած է միւս կէսին դէմ՝ պարզապէս ոտքի վրայ պահելու համար մարմին մը, որ արդէն սկսած է ծերանալ, առանց հոգին երի – տասարդացնել կարենալու :

Ի՞նչ պիտի ծնի վաղը համատարած այն քաոսէն , որուն մէջ կ'ապրինք՝ ամէն օր յուսալով ու սպասելով, ամէն օր ծերա – նալով ու երիտասարդանալով, ամէն օր մեռնելով ու վերածնելով : Աւելի բարւ° թէ աւելի չար աստուածները պիտի գան վարելու մեր ճակատագիրը երկարամեայ այս խաչելութենէն ետք :

Ու հիմա, անկայուն ու յարափոփոխ այս պայմաններուն մէջ, ելեր ենք կ'ը – ոենք զրականութի՛ւն: Ելեր ենք կ'ըսենք դի՛րք, զեղեցիկ դպրութի՛ւն: Բանե՛ր , որոնք կ'ապրին «զօդս ծեծելով »:

Սեւեր հագած այս որբեւայրին — զրա– կանութիւնը — անախորժ հիւր մըն է , ո– րուն ի տես բոլոր ժպիտները կը սառին յանկարծ :

Ի· Միութեան մէջ, օրինակի համար , զրականութիւնը պետական ստացուածք է եւ զրողը՝ պետական պաշտօնեայ : Ի՞նչ ունին մեզի տալիք հոգիին տեղ, որ կը ծերանայ ու կը սպառի : Ձկայ բան մը, որուն համար խորհրդային մարդը կա – րենայ ըսել.— այս է անփոխարինելին , կայունը , յաւիտենականը :

Աւելի փայլուն չէ պատկերը նաեւ աչ – խարհի մնացեալ մասին մէջ : Ցափրա – ցած ու ցիրուցան , բաղմապատիկ եւ աչ – խարհաքաղաքացի , արդի մարդը արուես– տէն կը պահանջէ ինչ որ տարաշխարհիկ է ու հեռակայ , ինչ որ կը անուցանէ մեր անբաւարար հետաքրքրութիւնը եւ ինչ որ անմիջական է , անակնկալ եւ ուժգին :

Մեր օրերուն՝ ամէն տեղ արհեստն է տիրապետողը : Աստուածները չկան այլ – եւս , մեքենաներ կան : Կրօնք չկայ , զի– տութիւն կայ : Հաւատք չկայ , նիւթ կայ : Օր մը, հաւանօրէն, մեր եկեղե – ցիներուն տեղը պիտի բռնեն քիմիական աչխատանոցները : Համայն աչխարհ ա – բաղ թափով կ'ընթանայ դէպի հիւլէն , ճառագայթը, տիեզերական ուժը, որոնք մինչեւ հիմա դուրս կամ վեր էին մարդ – կային մտքի հասողութենէն :

Մարդիկ սկսած են նուաճել աննուա – ճելին : Շատ չանցած՝ թերեւս պիտի ըս– կըսին թռչիլ օդին մէջ, քալել ջուրերուն վրայէն կամ տակէն, պեղել անջրպետը , հաղորդակցիլ լուսինին եւ աստղերուն հետ, եւայլն :

Երէկուան եւ այսօրուան բոլոր դիւտե – րը — թերեւս նաեւ վաղուանները — չեն կրցած եւ վախ ունինք , որ պիտի չկրնան իրագործել այն միակ նպատակը , որուն կը ձգտինք մենք՝ երկրածիններս , — ԵՐ– ՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ : Այսօր մենք նոյնքան դժբախտ ենք, որքան էինք երէկ, որքան պիտի ըլլանք հաւանօրէն նաեւ վաղը :

Ու որքան կը յառաջանայ , կ'արդիա – նայ արհեստը , այնքան կ'ընկրկի , կը նա– հանջէ արուեստը . մէկը աչխարհն է , չօչափելի ու տեսանելի , մինչ երկինքն է միւսը , անչօչափելի ու անտեսանելի :

Պիտի երգենք հերկուած արտի մը արու – ողբերգութիւնը: բայց պիտի չզդանք , պիտի չըմբռնենք զայն հերկող մարդուն եղերերգութիւնը, ինչպէս որ պիտի ըսէր անզուգական դիւցազին՝ Ցակոբ Օշական: Հիւլէն նուաճող մարդը ի վերջոյ զերին պիտի զառնայ իր իսկ նուաճած այդ զո – րութեան : Պիտի փառաբանուին երեք « աստուածները», — հիւլէն, մեքենան , ճառագայթը , մինչ իր տխուր ճակատա– գիրը պիտի չարունակէ ողբալ յաւիտե – նական զժբախտը՝ ադամորդին :

Բայց այդ զօրութիւններէն զերիվեր ու զերապահ է միւս զօրութիւնը, որ կը կոչուի մարդկային հոգի : Անկէ կը ծնի, անկէ կը բխի զեղեցկութիւնը, որ ենթա– կայ չէ հիւլէին , մեքենային ու ճառա– գայթին, որովհետեւ հպատակ չէ , վե – հապետ է :

Արդ՝ ո՞ւր պիտի երթանք յաղեցնել մեր հոգեկան պապակը: Ո՞ւր պիտի եր– թանք փնտռենք մեր հոգեկան պահանջ – ներուն զոհացումը .— զրականութեան մէջ անկասկած, ուր պիտի գտնենք զե – ղեցկութիւնը համազգալու բոլոր միջոց – ները, բոլոր ձեւերը, բոլոր կարելիու – թիւնները , միակ անզաւաճան բարեկամը երկրային զրախտին յանիրաւի արտաք – սուած մարդուն :

Պէտք է կարենանք գտնել կերպը հա – կազդելու նիւթի տիրապետութեան , ար – ուեստին ու զրականութեան տալով առա – ւելազոյն տուրքը , որ Աստուծոյ տրուած տուրքն է զրեթէ : Պէտք է կարենանք գտնել կերպը հոգի գնելու զրականու – թեան մէջ, զայն ի վերջոյ տանիլ հասցը– նելով իրեն արժանի բարձրութեան մը :

Ժողովուրդը բացառութեան ճաչակը չունի, իսկ արուեստը յաւերժական բա – ցառութիւնն է : Ասոր համար է, որ մինչ ընտրանին բացառիկը կը սիրէ , ժողո – վուրդը հաճելին միայն կը փնտռէ :

Թոլսթօ մէկ արուեստ միայն կ'ընդու– նէր , այն՝ որ հասկնալի է ժողովուրդին : Ուրիշներու կարծիքով՝ երկու տեսակ ար– ուեստ կայ , — արուեստ մը՝ կանոնա – պահ, բնականոն եւ ամէնուս մատչելի , ուրիշ արուեստ մը՝ բացառիկ, կանոնա – զանց եւ ընտրանիին միայն հասկնալի :

Մեր փնտռած արուեստը ոչ բոլորովին առաջինն է, ո՛չ ալ բոլորովին երկրորդը: Արուեստը, վերջին հաշուով, յուզել կա– րենալն է : Արուեստի գործ մը իր գոյ– ութիւնը կը պարտի յուզման այն քանակին, զոր կրնայ փոխանցել մեզի: Կան ուրիշ պատճառներ ալ անշուշտ, արուեստի ներ– կայութիւնը արդարացնելու համար :

Հին արուեստագէտները, — կ'ըսէր Ռոտէն, — աչք ունէին. այսօրուանները կոյր են կամ միականի : Ահա՛ տարբերու– թիւնը հիներուն եւ նորերուն :

Գեղեցկութիւնը նկարագիր է եւ ար – տայայտութիւն: Անպոյն , նկարագիրէ եւ արտայայտութենէ զուրկ զրականութի – նը չէ մեր փնտռածը , այլ այն՝ հոգի ու– նենայ եւ աճի ու զօրանայ, իր կողերուն մէջ կրելով աստուածային էատարրը :

Լքուած ճակատ մըն է այսօր զրակա – նութիւնը : Պէտք է փորձենք կենդանի բանի մը վերածել զայն : Այդ ճակատին վրայ կռնւեցան ու նահատակուեցան մեր զրականութեան մեծ ու փոքր սուրբերը :

Արհեստ՝ այո՛, մեքենայ՝ այո՛, հիւլէ՝ այո՛, բայց զրականութիւն ալ ....

Բ. ԹԱՇԵԱՆ

ԿՈՒԶՆԵՑՈՎ ԿԱՄ ՏՈՆ ՔԻՇՈԹ ՎԻՇԱՊՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

—o—

Ա·

Անաքոլ Կուզնեցովի Անգլիա ապաստա– նելու որոշումը՝ արեւմտեան հասրու – թեան ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնէ խորհրդային Միութեան մէջ ապրող գր – րողներու կացութեան վրայ , ասելի յըս– տակութեամբ բաց ըրած էին հալածանք– ները, ահռոյները դէպի Սիպերիա եւ ո– րոնց գոհ գացած էին Պաստերնաք , Դա– նիէլ , Սինիավսքի եւ բոլոր անոնք որ չեն ընդունիր կուսակցութեաց հակակշիռը գեղարուեստական ստեղծագործութեան վրայ : Կուզնեցովի այն յայտարարու – թիւնները, թէ Ռուսիա իր հրատարակ – ուած գործերը իրենց սկզբնական ձեւը չեն պահած , կը հաստատուին նաեւ ուրիշ ոուս հեղինակի մը կողմէ՝ Նաում Օտ – ճոպոզով , որ ճոյնպէս ազատութիւն ըն– տրած է անկաշկանդ արտայայտուելու համար : Կուզնեցովի պարագային տորն– չութեամբ , Օտճոպոզով մեզի կը իոսի բանաստեղծ Եւտուչենկոյի մասին, որուն պաշտօնը առած էր Կուզնեցով՝ Եուճոսք (երիտասարդութիւն) պարբերաթերթի խմբագիրներու շարքին մէջ: Այդ պար – բերաթերթը կը նկատուի օճոխ մը ընդդի– մութեաց որ ինտելիկենցիան կը մղէ փոր– չակարգին դէմ : Օտճոպոզովի այս գրու– թիւնը վկայութիւն մըն է : (Նուիրէ Լե– թէհոռ) :

×

Մարտ 1963, հալածանքի ամենատաք չրջանին, այն հալածանքին որուն են – թարկուած էին Եւտուչենքօ, Վոզնեսէնս– կի, Նէիպվէաոնի եւ տասնեակներ թերեւս հարիւրաւոր ուրիշ զրագէտներ եւ ար – ուեստագէտներ խմբուած Եունոք պար – բերաթերթի չուրջ, որ չատ ժողովրդա – կան է Խորհրդային Միութեան մէջ (եր– կու միլիոն տպաքանակ եւ յիսուն միլիոն ընթերցող), բաւարը ունեցայ պարզելու Լեթոնիոյ համայնավար կուսակցութեան դաղտնի ժողովներէն մէկէն ներս, որ յատկացուած էր Խրճոնիոյ, Լիթուանիոյ եւ Լեթոնիոյ ստեղծագործող ինտելիկեն– ցիային :

Օփերայի չէնքին մէջ իւրաքանչիւր զը– րողի վրայ հսկելու համար տասէ աւելի դաղտնի ոստիկան կար : Իսկ պարզ ոս – տիկաններ տեղ զրաւած էին պատչաճ – ներու վրայ, դիտելով այս «հանդարտ» մտաւորականութիւնը : Երկու անդամ մուտքին, եւ չորս անդամ ելքին քննեցին ինքնութեան թուղթերս, որովհետեւ կազմակերպած էի խնդուքի դաղտնի ցոյց մը Պելչէի արձանին առեն : Եւ Լեթոնիոյ ստեղծագործող ինտելիկեն– կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի Ա. քարտուղարն էր· ներկայիս Խորըր– դային Միութեան աղգութիւններու Խոր – հուրդին նախագահն է : Երբեք չհասկցան թէ ով էր պատասխանատուն այդ խոո – վութեանց եւ խնդուքներուն :

Արվիտ Պելչէի ճաոին մէջ մէկ զաղա – փար կը յայտնուէր , ան կ'ամբաստանէր Մարտ 1963 ամենատաք չրջանին, այն հալածանքին որուն են – թարկուած էին Եւտուչենքօ, Վոզնեսէնս– կի, Նէիպվէաոնի եւ տասնեակներ թերեւս հարիւրաւոր ուրիշ զրագէտներ եւ ար – ուեստագէտներ խմբուած Եուճոսք պար – բերաթերթի չուրջ, որ չատ ժողովրդա – կան է Խորհրդային Միութեան մէջ (եր– կու միլիոն տպաքանակ եւ յիսուն միլիոն ընթերցող), բաւարը ունեցայ պարզելու Լեթոնիոյ համայնավար կուսակցութեան դաղտնի ժողովներէն մէկէն ներս, որ յատկացուած էր Խրճոնիոյ, Լիթուանիոյ եւ Լեթոնիոյ ստեղծագործող ինտելիկեն– ցիային :

Օփերայի չէնքին մէջ իւրաքանչիւր զը– րողի վրայ հսկելու համար տասէ աւելի դաղտնի ոստիկան կար : Իսկ պարզ ոս – տիկաններ տեղ զրաւած էին պատչաճ – ներու վրայ, դիտելով այս «հանդարտ» մտաւորականութիւնը : Երկու անդամ մուտքին, եւ չորս անդամ ելքին քննեցին ինքնութեան թուղթերս, որովհետեւ կազմակերպած էի խնդուքի դաղտնի ցոյց մը Պելչէի արձանին առեն : Եւ Լեթոնիոյ ստեղծագործող ինտելիկեն– կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի Ա. քարտուղարն էր· ներկայիս Խորըր– դային Միութեան աղգութիւններու Խոր – հուրդին նախագահն է : Երբեք չհասկցան թէ ով էր պատասխանատուն այդ խոո – վութեանց եւ խնդուքներուն :

Արվիտ Պելչէի ճաոին մէջ մէկ զաղա – փար կը յայտնուէր , ան կ'ամբաստանէր Ստալինի ժամանակաչրջանի ոճիրներուն համար, ինչպէս նաեւ Խրուչչովի ժամանակ կատարուած ոճիրներուն համար : Ան կ'ըսէր թէ Խրուչչովի ժամանակ ալ հազարներով մարդիկ գնդակահարուեցան, ինչպէս Ստալինի ժամանակ : Ան կ'ըսէր թէ Խրուչչովի ժամանակ ալ հազարներով մարդիկ ձերբակալուեցան, ինչպէս Ստալինի ժամանակ : Ան կ'ըսէր թէ Խրուչչովի ժամանակ ալ հազարներով մարդիկ աքսորուեցան, ինչպէս Ստալինի ժամանակ : Ան կ'ըսէր թէ Խրուչչովի ժամանակ ալ հազարներով մարդիկ բանտարկուեցան, ինչպէս Ստալինի ժամանակ : Ան կ'ըսէր թէ Խրուչչովի ժամանակ ալ հազարներով մարդիկ խոշտանգուեցան, ինչպէս Ստալինի ժամանակ : Ան կ'ըսէր թէ Խրուչչովի ժամանակ ալ հազարներով մարդիկ սպանուեցան, ինչպէս Ստալինի ժամանակ :

Ան կ'ըսէր թէ Խրուչչովի ժամանակ ալ հազարներով մարդիկ ձերբակալուեցան, ինչպէս Ստալինի ժամանակ : Ան կ'ըսէր թէ Խրուչչովի ժամանակ ալ հազարներով մարդիկ աքսորուեցան, ինչպէս Ստալինի ժամանակ : Ան կ'ըսէր թէ Խրուչչովի ժամանակ ալ հազարներով մարդիկ բանտարկուեցան, ինչպէս Ստալինի ժամանակ : Ան կ'ըսէր թէ Խրուչչովի ժամանակ ալ հազարներով մարդիկ խոշտանգուեցան, ինչպէս Ստալինի ժամանակ : Ան կ'ըսէր թէ Խրուչչովի ժամանակ ալ հազարներով մարդիկ սպանուեցան, ինչպէս Ստալինի ժամանակ :

Ան կ'ըսէր թէ Խրուչչովի ժամանակ ալ հազարներով մարդիկ ձերբակալուեցան, ինչպէս Ստալինի ժամանակ : Ան կ'ըսէր թէ Խրուչչովի ժամանակ ալ հազարներով մարդիկ աքսորուեցան, ինչպէս Ստալինի ժամանակ : Ան կ'ըսէր թէ Խրուչչովի ժամանակ ալ հազարներով մարդիկ բանտարկուեցան, ինչպէս Ստալինի ժամանակ : Ան կ'ըսէր թէ Խրուչչովի ժամանակ ալ հազարներով մարդիկ խոշտանգուեցան, ինչպէս Ստալինի ժամանակ : Ան կ'ըսէր թէ Խրուչչովի ժամանակ ալ հազարներով մարդիկ սպանուեցան, ինչպէս Ստալինի ժամանակ :

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱԽՈՐԻՆ ԴԷՄ

—o—

ՎԷՊ ՕՍՄ· ՑԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

« Գալով ձեր կողմէ ղրկուած լրտես – ներուն՝ ամէն օր կը լսենք անոնց չարա– չար սպանուիլը : Բայց ասոնք բան մը չեն : Վերջին անգամ Սալիհա Հանըմի եւ Մէհմէտ փաչայի նախագահութեամբ տեղի ունեցած ժողովի մը մէջ որոչուած է սպանել նաեւ մէկ քանի բարձրաստի – ճան փաչաներ , որոնք վերջերս Պոլիսէն հոս ղրկուած են ապստամբական չար – ժումը զսպելու համար :

« Քօմիթէն հակառակ է Շէմսի փաչա – յի , երրորդ զօրաբանակի հրամանատար Իպրահիմ փաչայի եւ Մակեդոնիոյ ընդհ· – քննիչ Հիւսէին Հիլմի փաչայի , թէեւ այս վերջնոյն դէմ եղած հակառակութիւնը թեթեւ է եւ նոյնիսկ տեսակ մը յարգանք կը վայելէ մանաւանդ Սալիհա Հանըմի ու Մէհմէտ փաչայի կողմէ :

« Զմոռնամ նաեւ յիշել որ Մանասթըրի կուսակալ Հըֆզի փաչա բոլորովին քօմի– թէին յարած է եւ ծածկաբար անոնց կ'օ– ժանդակէ :

« Վերջերս քօմիթէն , եւրոպական մեծ պետութիւններուն , ի բաց առեալ Ռու – սիայէն ,ընդարձակ չրջաբերական մը ուղ– ղած է , որուն մանրամասնութիւնները չեմ դիտեր· բայց լմասսին մասին տեղե– կութիւններ քաղեցի Ազիզ եւ Սաադը պէ– յերէն :

« Այս չրջաբերականով Թուրքիոյ ընդ – հանուր քաղաքական կացութիւնը պար – զուած է եւ միանգամայն ներկայացուած է յեղափոխականներու իրական զօրու – թիւնը :

Քօմիթէն մեծ պետութիւններուն կը յայտնէ թէ իր միակ նպատակն է վերջ մը դնել բռնապետական ըէժիմին , Սահմա– նադրութիւնը վերահաստատել եւ Օսմ· Պետութիւնը մոցնել արեւմտեան քաղա– քակրթութեան ճամբուն մէջ : Մեւնոյն ատեն կը յայտնէ որ Քօմիթէն ոեւէ աչ– խարհակալական նպատակներ չունի եւ իր ջանքը պիտի ըլլայ Թուրքիան իր ներկայ սահմաններուն մէջ պահել եւ խաղաղ զարգացում մը հետապնդել : Միանգա – մայն ան կը խնդրէ մեծ պետութիւններէն որ պատահելիք յեղափոխական չարժու – մէն չօգտուին օսմ· պետութեան վրայ յարձակելու համար այլ կատարեալ չէզո– քութեամբ հանդիսատես ըլլան տեղի ու – նենալիք դէպքերուն : Հակառակ պարա – գային , կը յայտնէ չրջաբերականը , ամ– բողջ Թուրքիա միացած զերապոյն ճիգով մը մահու եւ կենաց պայքարը պիտի մղէ յարձակողներուն դէմ :

«Շրջաբերականը կը վերջանայ սա բա– ոերով · Մենք մեզի եւ մեզի համար : Այս կարեւոր վաւերաթուղթը ղրկուած է Մանասթըրի կեդրոնէն մէկ քանի օր ա – ոաջ :

« Ահաւասիկ բոլոր այն տեղեկութիւն– ները զորս յայողեցայ քաղել մէկ ամ – սուան միջոցին եւ որոնք կը յուսամ որ պիտի գնահատուին Նորին Վեհափառու – թեան կողմէ : Մէկ քանի օրէն, երբ ղր – բուրեանս պատասխանը ընդունիմ , կը վերադառնամ կրկին Իւսկիւտ, հոնկէ եր– թալու համար Սաադըի եւ իր ընկերնե – րուն քով » :

Ապտիւլ Համիտ երբ լսեց Պառոնու – հին այս տեղեկագիրը, խորին յուզում մը ղգաց : Մինչեւ այն ատեն տակաւին որոչ զաղափար մը չէր ունեցած չար – ժումներուն վրայ եւ երբեք չէր կարծեր որ անոնք այսքան ընդարձակ ծաւալ մը ստացած էին : Իրաւ է որ իր լրտեսները մինչեւ այն ատեն չէին կրցած չատ որոչ տեղեկութիւններ տալ, որովհետեւ յեղա– փոխականները անխնայ հալածած էին զանոնք : Իսկ զալով բարձրաստիճան պաշտօնեաներուն՝ անոնց մէկ մասն ար – դէն քօմիթէին յարած ըլլալով կը զոհա– նային խաբեպատիր տեղեկութիւններով օրօրել Եըլտըզի բռնաւորը· իսկ ուրիչ – ներ ալ խոհեմութիւն կը համարէին կըր– ցածնուն չափ չէզոք դիրք մը բռնել :

— Բայց ուրեմն այս մարդիկը կատա – վարութիւն ալ հաստատեր են այդտեղ ու պաշտօնական յարաբերութիւններ ունէին եւրոպական պետութիւններու հետ, դէմ Ապտիւլ Համիտ իր քարտուղարին զա – նալով, եւ մենք հոս կը քննանանք առանց զործ մը տեսնելու , առանց վտանգին առաջքը առնելու ...

— Վեհափառ Տէր, միթէ ամբողջ ու – շադրութիւննիս հոն կեդրոնացած չէ՞, կմկմաց Իզզէթ փաչա :

— Ի՞նչ օգուտ ուշադրութիւնը հոն կեդ– րոնացնելէն, երբ զործ մը տեսնուած չէ երեք ամիսէ ի վեր· տե՛ս խնդիրը որքան ընդարձակութիւն առած է ...

— Բայց , Վեհափառ Տէր, տակաւին ամբողջ եղածը խօսքեր են, ոեւէ զործո – ղութիւն չկայ մէջտեղ : Բանակը տակա – ւին հաւատարիմ է մեզի եւ որչափ ատեն որ հաւատարիմ մնայ՝ այդ չարժումները կարեւորութիւն մը չեն կրնար ունենալ :

Բռնաւորը չպատասխանեց , խորին մը տածումի մը մէջ թաղուած կը թուէր : Յանկարծ իր քարտուղարին զարձաւ եւ ը – սաւ ·

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(211 Շար·)

ՅԱՂՈՒՄՆԵՐԸ

Ֆ. ԲԱՇ

ՈՎԿՈՍԸ

—*—

ԽՄԿԱԳԻՐ

Ամեն անգամ, երբ ես ուզում եմ գրել Ովկոսի մասին, ինձ թվում է, թե ես ուզում եմ գրել մի հեքիաթ, որ ոչ ոք չի հավատա, որովհետև ոչ ոք չի կարող հավատալ, որ կարելի է այդպիսի մարդ լինել։ Ես ինքս էլ չեմ հավատում, որ ես ինքս եմ տեսել Ովկոսին, ինքս եմ նրա հետ խոսել, նրա հետ ճաշել, նրա հետ ման եկել։ Ես ինքս էլ չեմ հավատում, որ ես ինքս եմ նրա հետ ծանոթացել, նրա հետ ընկերացել, նրա հետ ուրախացել, նրա հետ տխրել։ Ես ինքս էլ չեմ հավատում, որ ես ինքս եմ նրա հետ ճանապարհորդել, նրա հետ ապրել, նրա հետ ուտել, նրա հետ խմել։ Ես ինքս էլ չեմ հավատում, որ ես ինքս եմ նրա հետ ծանոթացել, նրա հետ ընկերացել, նրա հետ ուրախացել, նրա հետ տխրել։ Ես ինքս էլ չեմ հավատում, որ ես ինքս եմ նրա հետ ճանապարհորդել, նրա հետ ապրել, նրա հետ ուտել, նրա հետ խմել։

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Այս Երկուշաբթի ժամը 18ին, Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւնը հրաւիրուած է արծարծելու Անծանօթ Զինուորին բոցը :

Հաւաքուիլ Ավընիւ տէ Շան զ'Էլիզէի եւ Ֆրիէտլանտի անկիւնը (Թեռ–Փլէն) :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Առաջնորդարանի Օժանդակ Տիկնանց Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները, այս Երկուշաբթի (Սեպտեմբեր մէկ) Պօմոնի եկեղեցւոյ խորհրդարանը: Օրակարգ՝ Մատաղօրհնութիւն :

ՍԵՆԵԱԿ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Երիտասարդ ուսանողուհիի մը համար կահաւորուած (կամ ոչ) սենեակ կը փնտրուի ընտանիքի մը մօտ, խոհանոցի դիւրութեամբ եւ դաշնակի իրաւունքով :

Դիմել «Յառաջ»ի :

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ

Քոյրերու դպրոցի արձանագրութիւնները սկսած են : Կ'ընդունուին չորսէն 12 տարեկան աղջիկներ, ցերեկօթիկ եւ գիշերօթիկ, դպրոցը կը հետեւի պետական ուսմանց, ինչպէս նաեւ հայերէնի դասաւանդութեան :

Ծանօթութեանց համար դիմել վարչութեան, ամէն օր բացի Կիրակիէ :

73, Ավ. Հանրի Պարպիւս,
95, Առնուվիլ լէ Կոնէս :
Հեռաձայն՝ 985 – 01 – 79

(*Շոգեկառք առնել* Կար տիւ Նոռէն) :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise. PARIS (9e)

POUR TOUS SERVICES
ASSISTANCE PASSAGERS,
EMBARQUEMENT
DEBARQUEMENT
A
Marseille

ՄԱՐՍԷՅԼ հասնող կամ Մարսէյլէն մեկնող ճամբորդներու բոլոր օժանդակութեանց համար նաեւ. — Տոմսերու գնումի եւ վերապահումի, անհատ կամ խումբ

Pour Réservation et Billets
groupes et individuels
Toutes destinations y compris
L'ARMENIE
par Mer — par Air et en voyage organisé

Contactez
Jacques CHELELEKIAN
Lundi, Mercredi, Vendredi
de midi à 14 heures
MARSEILLE 48-26-26

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 26ին :

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը, Շաբաթ Նոյեմբեր 29ին :

×

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Նոյեմբեր 15ին Շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս: Գազինօ տը Շարպոնիէրի շքեղ սրահներուն մէջ:

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հարիւրամեակը կը կատարուի համագաղութային մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՍԵՒՐԸ

Բացուած են 1969 – 1970 ուսումնական տարեշրջանին արձանագրութիւնները :

Ծնողքներ, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, փութով դիմեն վարժարանին տեսչութեան, գրաւոր կամ անձամբ :

Վարժարանին մէջ կ'աւանդուի, պետական ուսումնական ամբողջական ծրագիրը (մոտէրնը) 7րդ դասարանէն սկսեալ (10 տարեկան) :

Կը խնդրուի կանխաւ ժամադրութիւն առնել, գրաւոր կամ հեռաձայնով : Հեռ. 027–18–28

PARENTY
ET
DESROUSSEAUX
AGENCE DE VOYAGE
7, Rue du Hanovre, PARIS (2e)
Métro :
Quatre-Septembre ou Opéra
Tél. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար —օդանաւ, շոգենաւ, երկաթուղի օդանաւային բոլոր ընկերութիւններու միջոցով (ամերիկեան, ֆրանսական, գերմանական, թրքական, պելժիական, հոլանտական, յունական եւայլն եւայլն) : :

Գրասենեակը ձեզ կ'ընդունի հայ պաշտօնեայ մը :

Բաց է ամէն օր, բացի Շաբաթէն, ժամը 9–12 եւ 14–18 :

ԺԸՆԵԻԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՕԾՈՒՄԸ

14 Սեպտեմբեր 1969, Կիրակի, Ս. Պատարագէն յետոյ կազմակերպուած է մասնաւոր ճաշ մը օտար հրաւիրեալներուն համար : Իսկ նոյն երեկոյեան դարձեալ ճաշ մը մի միայն Հայերուն համար : Ճաշագինն է իւրաքանչիւր անձի համար 35 զուիցերական ֆրանք : Մասնակցիլ փափաքողները այժմէն կրնան արձանագրուիլ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ դիւանը՝ մինչեւ Սեպտեմբեր 3: (15 Բիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ 8րդ: Հեռ. 359–67–03) :

ԴԻՒԱՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

—o—

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց աղջիկները դնել վարժարան, այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Պուլվառ տիւ Նոռ, Լը Ռէնսի
Հեռաձայն 927–01–72 :

ԵՂԱՆԱԿԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա.— ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10ԷՆ 25

Երդուդարձ օդանաւով.— Ճաշ Մոսկուայի մէջ — գին 2250 ֆրանք :

ԱՌԱՏՕՏՈՒՆ ՓԱՐԻԶ — **ԵՐՈԿՈՅԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆ**

Բ.— 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԷՆ 12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — ԵՐԴՈՒԴԱՐՁ ՕԴԱՆԱՒՈՎ

Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետ Վազգէն Ա.ի ծննդեան 60ամեակի եւ Կոմիտաս վարդապետի ծննդեան 100ամեակին առիթներով

2 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ, 15 ԼՐԻՒ ՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այս խումբերունմաս կազմող բոլոր զբօսաշրջիկները պիտի իջեւանեն «ԱՐՄԵՆԻԱ» հիւրանոցին մէջ: Գին 2250 ֆրանք :

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

TRANSTOURS, 22 Rue du 4-Septemble, Paris — Tél. : 742-77-40

ուր կարելի է անձամբ ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15 – 18 :

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝ 11, Rue du Bassin - Saint-Julien
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ՊԱԼԵԱՆԻ՝ 154, Rue Barabanne — Tél. 60.01.11

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ – ՏԷՍԻՆԻ մէջ Կ. ԳԱՐԱԵԱՆԻ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Ֆրանքի արժեզրկման հետեւանքով նախապէս յայտարարուած գիներուն վրայ հարկադրուած ենք կատարել 250 ֆրանքի յաւելում մը, այսինքն՝ 2250 ֆրանք, փոխանակ 2000ի :

Կ'ՈՒԶԷՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ,
ՁԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՏԵՂԻՆ

ՈՐՈ՞Ի ՊԷՏՔ Է ԴԻՄԵԼ
ՄԷԿ ՀԱՍՑԷ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES
Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique
Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez
THOMLAC
16 bis, Bld. de Sébastopol, PARIS (4e) et Carrefour de l'Eléphant à PALAISEAU - 91
DEVIS GRATUIT SUR SIMPLE APPEL : 272.26.61
ET VOUS TROUVEREZ LES PEINTURES THOMLAC :
PARIS (4e), 16 bis, Bld. de Sébastopol PALAISEAU, Carrefour de l'Eléphant
PARIS (12e), 52 rue de Châlon - ARGENTEUIL, 5 rue de Fresne-Bast
ASNIERES, 136, rue des Bourguignons - FONTENAY-sous-BOIS, 48 bis, rue Dalarac

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՌՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք
«ՅԱՌԱՋ»Ի
32, Rue de Trévise
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատապելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :